

**Українська Православна Церква
Мукачівська Православна єпархія**

Богословсько-історичний
науково-дослідний центр
імені архімандрита Василя (Проніна)
Кафедра історії України ДВНЗ «УжНУ»

**СПОВІДНИКИ ТА ПОДВИЖНИКИ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
НА ЗАКАРПАТТІ В ХХ ст.**

Мукачево
2011

УДК.....
ББК.....
С.....

З благословення Високопреосвященнішого Феодора, архієпископа Мукачівського та Ужгородського

*Подяку за допомогу в здійсненні даного проекту виражаємо
Антонію (Паканич), архієпископу Бориспільському, вікарію Київської митрополії,
голови Навчального комітету при Священному Синоді УПЦ, ректору Київських
духовних академії і семінарії*

Авторський колектив:

Голова авторського колективу: Данилець Юрій, к.і.н., доктор філософії, доц. кафедри історії України УжНУ, директор БНДЦ.

Феодор (Мамасуєв), архієпископ Мукачівський і Ужгородський.

Антоній (Паканич), архієпископ Бориспільський, вікарій Київської митрополії, голова Навчального комітету та Богословсько-канонічної комісії при Священному Синоді УПЦ, ректор Київських духовних академії і семінарії.

Монич Олександр, ієрей, к.б., вчений секретар БНДЦ.

Світлинець Андрій, краєзнавець, директор Іршавського районного історико-краєзнавчого музею, науковий співробітник БНДЦ.

Анашкін Дмитро, викладач Свято-Троїцької семінарії, Джорданвілл, США.

Канайло Сергій, краєзнавець, науковий співробітник БНДЦ.

Міщанин Василь, к.і.н., доктор філософії, доц. кафедри історії України УжНУ, науковий співробітник БНДЦ.

Пімен (Мацола), ієромонах, благочинний Свято-Михайлівського монастиря в с. Грушево Тячівського району.

Юрина Василій, протоієрей, редактор журналу «Православний літопис», науковий співробітник БНДЦ.

Рекомендовано на засіданні Ради БНДЦ ім. архім. Василя (Проніна)

Мукачівської єпархії УПЦ

Протокол № 8 від 10 серпня 2011 р.

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор Д.Д. Данилюк;

доктор історичних наук, професор С.Д. Федака.

Сповідники та подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст.

/ Авт. кол.: Ю. Данилець – голова авт. кол., архієпископ Феодор (Мамасуєв),

архієпископ Антоній (Паканич), ієрей О. Монич, А. Світлинець, Д. Анашкін,

С. Канайло, В. Міщанин, ієромонах Пімен (Мацола), прот. В. Юрина.

Ужгород, 2011.

Дорогі браття та сестри, шановні читачі!

Книга, яку Ви тримаєте в руках, є першим масштабним свідченням про мучеників, сповідників та подвижників благочестя Православної Церкви на Закарпатті в ХХ столітті.

Безліч відомих і невідомих православних подвижників та сповідників благочестя, репресованих священнослужителів, монахів та монахинь своїм життям декларували власну приналежність до істинної Церкви Христової. Невід'ємною складовою прояву цього свідчення звичайно є їхній життєвий шлях. Завдяки нововиявленим унікальним архівним документам їхні списки сьогодні поповнюються з величезною швидкістю. Перед нами розгортається не лише історія життя окремого священика чи монаха, а відкривається велика завеса досі невідомого і такого, що вважалося зниклим і секретним.

Сьогоднішнє суспільство все більше виявляє неабиякий інтерес до трагічних сторінок церковної історії, яка в силу певних обставин довгий час була нам невідома. Події і факти з життя багатьох наших земляків були суворо засекречені і лише з плином часу ми маємо можливість ознайомитися з їхніми біографіями, які сьогодні мовби воскресають із забуття. За останні десять років інтерес до вивчення мартирологу Православ'я значно зріс.

Масові репресії, які вирували на теренах нашої держави як в довоєнний, так і повоєнний періоди, охоплювали майже всі верстви населення. Політична машина і так звані «трійки» відправили у табори Колими, ГУЛАГу та інші місця тисячі мирних ні в чому неповинних громадян. Серед таких були і священики Мукачівської Православної єпархії. Хвиля так званої «хрущовської відлиги» принесла нові утиски і арешти.

17 квітня 1991 року Верховна Рада України ухвалила закон «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», де зазначено, що «Після 1917 року, в період громадянської війни і

наступні десятиріччя на землі України пролилося багато людської крові. Мільйони безвинних людей на підставі антигуманних і антидемократичних законів та внаслідок прямого беззаконня і свавілля зазнали переслідувань за свою політичну діяльність, висловлювання та релігійні переконання. Особливо тяжкою спадщиною минулого є масові репресії, які чинились сталінським режимом та його провідниками в республіці. При судових і позасудових розправах грубо нехтувались норми Конституції, покликані охороняти права і свободи громадян, елементарні норми судочинства».

Церковна історія Закарпатського краю насичена різноманітними подіями і фактами, однак багато залишається ще невідомого. Періоди угорської окупації, сталінського режиму та «хрущовської відлиги» назавжди залишилися б «terra incognita», поховали б із собою всю правду про церковне минуле нашого краю. Проте завдяки збереженню архівним документам ми сьогодні заново відкриваємо колись приховані сторінки духовного життя нашого краю.

Науково-дослідницька праця зі збирання, опрацювання та оформлення історичних нарисів і біографій, які вміщені в цій книзі, проводилася в основному науковими співробітниками «Богословсько-історичного науково-дослідного центру імені архімандрита Василія (Проніна)», що діє при Мукачівській Православній єпархії.

Біографічні нариси подвижників благочестя, деякі з яких вже канонізовані, та репресованого духовенства Мукачівської Православної єпархії включають в себе багато нового, досі неопублікованого. Значна частина протоколів допитів, обвинувачувальних висновків, особових переписок, спогадів, листів публікується вперше.

Коротко зауважимо, що клірик, ченців і мирян, які постраждали за ім'я Христове, за віру Православну і в подальшому своє життя проводили в благочесті і чистоті, Свята Церква називає сповідниками. Ті, хто постраждав до смерті, називаються мучениками. Хто ж проводив життя у благочесті і чистоті, яке привело їх до святості, називаються подвижниками благочестя. Не будемо забувати й інше. Смерть невинно розстріляних, яку вони прийняли за Христа, є прямою підставою до розгляду питання щодо їх внесення до лику святих.

Деякі зі сповідників благочестя, яких Церква прославила в лику святих, побували в таборах смерті, в таборах суворого режиму на Соловках, в Колимі, Дахау. Звичайно, не всіх засуджували до розстрілу чи повільної смерті, але майже кожний арештований проходив через слідчі та пересильні в'язниці, переживав знущання і безглузді обвинувачення слідчих, шантаж, лайку, приниження й образи, етапні вагони для в'язнів, пограбування й «терор» кримінальних злочинців – «соціально близьких» радянській владі, долав десятки кілометрів перегонів пішки під конвоем тощо. Чи не справжнім мучеництвом було життя під дулом автомата з невимовним болем і тривогою за Христа, сім'ю, родину та близьких?

Обвинувачення, які висували заарештованим священикам, через які деяких і розстріляли, були занадто примітивними і звичайно витриманими в дусі тієї епохи: «за 10 літрів олії», «за антирадянську, куркульну діяльність» і т.д.

50-60-і роки минулого сторіччя забрали в Церкви багато священиків, які поповнили мученицький сонм у Горньому Єрусалимі. Незламна «машина» НКВС трощила всіх, хто був «іншим». Вироки виносилися миттєво, «без суда і слідства».

Сподіваюся, що книга стане корисною і віроповчальною для всіх нас.

*Архієпископ Мукачівський і Ужгородський
ФЕОДОР*

Глава 1

Репресоване духовенство Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст.

Преподобний Алексій (Кабалюк) Карпаторуський сповідник (1.09.1877 - 2.12.1947)

В історії Православної Церкви на Закарпатті ХХ ст. світлою ниткою проходить ім'я архімандрита Алексія (Кабалюка). За благословенні труди, спрямовані на відродження та утвердження православ'я у краї, в 2001 р. його було причислено до лику місцевшанованих святих.

В українській та зарубіжній історіографії постать архімандрита Алексія завжди викликала жвавий інтерес. На теперішній час відомі десятки публікацій, присвячених окремим аспектам діяльності закарпатського подвижника. На жаль, ще не має узагальнюючої праці про життя архімандрита Алексія. У зв'язку з цим, ми спробуємо заповнити деякі «білі плями» в його біографії. Стосовно історіографії проблеми, то найбільш цінні публікації про життя та діяльність архімандрита Алексія (Кабалюка) з'явилися у першій половині ХХ ст. Серед них слід відзначити книгу афонського ченця Денасія Пантелеймонівського, яка була видана в 1913 р. у типографії Казанської Амбросіївської жіночої пустині Калузької губернії. У книзі описано важливі події в житті отця Алексія – прийняття православ'я на Афоні, контакти з афонськими ченцями-руси́нами, паломницькі мандрівки християнськими святи́нями¹.

¹ Денасий Пантелеимоновский, святогорец-инок. Повесть об обращении и присоединении на Афоне Угрорусса уніата в Православие и о русских, о православии и об унии в При-карпатской подьяремной Руси прежде и теперь. – Шамордино: Типография Казанской Амвросиевской женской пустыни, 1913. – С. 9.

Федір Аристов у праці «Карпато-руські писателі» також високо оцінює його діяльність на користь православ'я¹. Однак Ф. Аристов навів ряд помилкових фактів (наприклад, про вступ до уніатського монастиря в «Кишп-Баранья»), які були сприйняті окремими дослідниками (К. Фролов) за реальність.

Значне місце в дослідженні біографії отця Алексія (Кабалюка) займають публікації інок Алексія (Дехтерева). У 1928 р. він, під псевдонімом «Свидетель издалека», розмістив на шпальтах «Православного Русского календаря» біографічний нарис, особливу увагу в якому звернув на місіонерську діяльність архимандрита, справедливо відводячи йому провідну роль у поширенні православного руху серед русинів². У радянський час писали про архимандрита Алексія більше в негативному ракурсі, як того вимагала атеїстична система. Однак зустрічаємо цілком об'єктивні оцінки у працях церковних авторів. У 1948 р. на шпальтах «Журналу Московской Патриархии» прот. Георгій Станканинець опублікував некролог архимандрита Алексія³. Чимало місця відводить йому у своїй курсовій роботі ієромонах Сергій (Цюка)⁴. У наш час про архимандрита Алексія писали архимандрит Гавриїл (Кризина)⁵, Григорій Рачук⁶, історик Петро Халус⁷, Валерій Разгулов та вище

¹ Аристов Ф. Карпато-руські писателі. Том первый. – М., 1916. – С. 135-136.

² Свидетель издалека. Изский Архимандрит о. Алексий (биографический очерк) // Православный Русский календар на 1929 г. – Владимирово, 1928. – С. 17-20.

³ Станканинець Г., прот. Схиархимандрит Алексий (Кабалюк) // ЖМП. – 1948. – № 2. – С. 69-70.

⁴ Сергій (Цюка), ієромонах. Православие и иноческая жизнь в Закарпатье в первой половине XX столетия. – Загорск: Троице-Сергиева Лавра, 1960.

⁵ Гавриил (Кризина), игумен. Православная церковь на Закарпатье (век XX). – К., 1999.

⁶ Рачук Г. Путь к святости. Преподобный Алексий Карпаторусский. – М.: Успенско-Казанский монастырь, 2009.

⁷ Халус П. Алексій Кабалюк – непохитний захисник закарпатського православ'я // Християнська Родина. – 1996. – 19 грудня. – С. 5; Той же. До 120-річчя з дня народження і 50-річчя з дня смерті о. Алексія Кабалюка та вшанування жертв Мараморощ-Сигетського антиправославного процесу 1914 р. // Християнська Родина. – 1996. – 19 грудня. – С. 4-5.

згадуваний Кирило Фролов¹, автор цих рядків². До канонізації сповідника у 2001 р. було видане коротке «Житіє»³.

Олександр Іванович Кабалюк народився 1 вересня 1877 р. в с. Ясіня (нині смт Ясіня) на Рахівщині в родині Івана Кабалюка та Ганни Кульчицької. Усього в сім'ї було дев'ять дітей: Дмитро, Ганна, Олександр, Федір, Юрій, Марія, Олена, Параскева, Василина. Після закінчення школи працював у домашньому господарстві. У 1897-1901 рр. проходив військову службу в м. Кошиці (Словаччина). Після смерті батька Олександр успадкував значну частку господарства, але його душа тяготіла до молитви. У 1903 р. відвідав монастирі в Біксаді, Сучаві та Марія-Повчі. Значний вплив на молоду людину справило знайомство з ігуменом Аркадієм у Біксадському монастирі.

У 1905 р. Олександр Кабалюк познайомився з Олексієм Геровським. За спогадами останнього він організував поїздку Кабалюка до Києва. Як пише ієромонах Сергій (Цюка) – «первое посещение Православной России произвело на него величайшее впечатление, т.к. здесь в Киеве – матери русских городов, он воочию убедился в том, что слышал от других и о чем сам читал в духовной литературе»⁴. У Києві він отримав у дар багато духовних книг і після повернення у рідне село облаштував у себе невеличку

¹ Разгулов В., Фролов К. Апостол Карпатской Руси. – Береговская районная типография, 2001.

² Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (XX століття): Видання друге, змінене, доповнене / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2005; Його ж. Архимандрит Алексій (Кабалюк) – перша особа в православному чернецтві на Закарпатті на початку ХХ ст. // Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції «Європейська наука ХХІ століття: стратегія і перспективи розвитку – 2006». (22-31 травня 2006 р.). – Т. 3. – Історія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 7-9; Його ж. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород: Гражда, 2006; Його ж. Олександр Іванович Кабалюк. 130-річчя від дня народження діяча православного руху на Закарпатті (1877-1947) // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік: Рек. бібліогр. посіб. / Уклад.: Т.І. Васильєва; Наук.ред. В.І. Падяк; Відп. за вип. Л.З. Григаш; Вип. ред. Л.О. Ільченко. – Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2006. – С. 335-337.

³ Житіє преподобного Алексія Карпаторуського, сповідника. – Хуст, 2001. – 32 с.

⁴ Алексій (Дехтерев), инок. Мемуары Архим. Алексия // Православный Карпаторусский Вестник. – 1937. – № 8. – С. 11.

Ієромонах
Алексій (Кабалюк),
1910-і рр.

каплицю, де молився по-православному. Слово Боже Олександр Кабалюк поширював серед своїх земляків, часто використовуючи при цьому монастирські відпусти в уніатських монастирях у Марія-Повчі, Бороняві, Імстичеві, Мукачеві. Наступного року Олександр зустрівся з митрополитом Київським Флавіаном (Городецьким) та єпископом Житомирським Антонієм (Храповицьким), яким розповів про православний рух на його батьківщині¹.

Про паломницьку подорож Кабалюка у 1908 р. до святинь Палестини та Афону довідуємося із його спогадів, що були записані у 1945 р. «В Ієрусалиме приключився к паломникам на Пасху, в начале Великого поста. Исповедовался, причащался. Во всей Палестине был, на Гробе Господнем, в Назарете, у Галилейского моря, Тивериаде, на Иордане, в Иерихоне, на Сороковой горе, где Господь постился 40 дней, около Мертвого моря, в монастыре св. Саввы, в Вифлееме, около Маврийского дуба. Начальником русской

миссии был архимандрит Леонид. Я ему говорил за Австро-Венгрию; за Карпатскую Русь ничего не знал. Советовал поехать на Афон; чтобы стать православным надо писать в Синод. На святую Афонскую гору ехали многие: из Смирны, через Салоники на Афон. Сразу пошли в Пантелеимоновский монастырь. Там розыскал своего земляка Вячеслава, в великой схиме монах Варух (Василий Текза) из Быстрого; его посчитали православным. Он на Афон поехал раньше на десять лет. Он попал на Афон так, что

¹ Показання о. Алексія (Кабалюка) на суді угороруссов // Почаевський Листок. – 1914. – 15 янв. – С. 7.

пошел на Иоанна Сочавского на отпуск в Буковину и с ними (т.е. полонниками) поехал (на Афон)»¹.

У Пантелеймонівському руському монастирі 8 липня 1908 р. відбулося приєднання Олександра до православної церкви. У 1909 р. у м. Хуст в будинку Михайла Палканинця відбулися збори, на яких були присутні представники від православних громад з Ільниці, Осою, Білок, Великих Лучок. Учасники зібрання прийшли до одностайного рішення про необхідність висвячення православного священика. Після слухання доповіді братів Геровських на місіонерському з'їзді в Києві 1908 р. вищими духовними органами було прийнято рішення дозволити православним з Угорської Русі здобувати богословську освіту в Свято-Онуфріївському монастирі. Саме сюди за сприяння архієпископа Холмського Євлогія (Георгієвського) приїхав Олександр Кабалюк. Після закінчення монастирських богословських курсів 15 серпня 1910 р. його висвятили в ієромонахи з іменем Алексій.

Важливі спогади самого митрополита Євлогія про Алексія (Кабалюка): «Карпато-русский крестьянин Алексей Кабалюк – один из тех, которые всей душой стремились к возвращению в лоно Православной Церкви. Он побывал на Афоне, там принял православие, пришел оттуда ко мне в Холм, и я направил его в Яблочинский монастырь, где его постригли в монашество и где я рукоположил его в священный сан. Снабдив о. Алексея богослужебными книгами и церковной утварью, мы послали его на родину (в Угорскую Русь) в качестве миссионера православия; на его призыв стали откликаться его земляки; некоторых из них он присылал в Яблочинский монастырь, где они и приуготовлялись, по его примеру, к деятельности пионеров православия в Карпатской Руси... Прибыла к нам, с тою же миссионерской целью, и сестра о. Кабалюка. Мы ее отправили к матери Екатерине в Леснинский монастырь, где она приняла постриг и вернулась к себе на родину, намереваясь основать

¹ Рассказ архимандрита Алексия от 28 ноября 1945 г. // Василий (Пронин), архимандрит. История православной церкви на Закарпатье. – К.: Филокалия, 2005. – С. 467.

там женский монастырь. Карпатская Русь была плодоносной почвой для миссионерской работы, но работать было нелегко»¹.

Прийнявши російське підданство й отримавши відповідні документи, Алексій (Кабалюк) восени 1910 р. відправився знову на гору Афон, щоб обміняти свої російські чернечі папери на афонські, що давало б змогу без перепон повернутися на батьківщину. Після оформлення документів, які свідчили, що він є співбратом Свято-Пантелеймонівського монастиря, Алексій (Кабалюк) звернувся до Константинопольського патріарха Іоакима з проханням про призначення його православним священником. Іоаким порадив молодому ієромонаху звернутися до Карловацького патріарха, у віданні якого знаходилися православні громади Австро-Угорщини².

Весною 1911 р. Алексій (Кабалюк) зустрівся з сербським патріархом Лукіаном (Богдановичем), котрий призначив його помічником до православного священика в Мішкольці грека Гавриїла (Аурела) Мотина для православних сіл Великі Лучки та Іза³. На початок Великого посту отець Алексій у супроводі Іллі Пирчака прибув до Мукачева, де проводив перші богослужіння в будинку Івана Хоми. Протягом двох тижнів подвижник здійснював необхідні треби, хрещення, вінчання, сповідь. З Мукачева він перебрався до с. Великі Лучки. Жителі цього села намагалися законним шляхом домогтися призначення Алексія (Кабалюка) своїм священником. Для цього вони переписали на нього будинок та на загальних зборах прийняли до сільської громади. Але місцевий нотар не підтримав рішення громади.

За повідомленням газети «Máramarosi Független Ujság» 10 лютого 1912 р., Алексій (Кабалюк), маючи супровідний лист з Мішкольця, приїхав до Ізи, де наступного дня проводив богослужіння. Угорські жандарми взяли його під арешт і тримали доти, поки окружний суддя не дозволив Алексію (Кабалюку) релігійну діяльність на три

¹ Евлогий (Георгиевский), митрополит. Путь моей жизни // http://www.krotov.info/acts/20/1910_16/eulo_15.html

² Свидетель издалека. Изский Архимандрит о. Алексей (биографический очерк) // Православный Русский календар на 1929 г. – Владимирова, 1928. – С. 19.

³ Як побідила унія на угорской Русии? // Віра і Церков. (Чернівці). – 1913. – № 5.– С.4

дні¹. За цей час він освятив молитовний будинок, охрестив близько 200 дітей, повінчав 19 подружніх пар і причастив у загальній сповіді 1300 вірників².

Зимом 1912 р. о. Алексій служив знову у с. Великі Лучки. Після одного із богослужінь жандарми, звинувативши його в агітації проти греко-католицької церкви, заарештували і відправили до мукачівської в'язниці. Під вартою о. Алексій пробув чотирі дні, після чого він був доправлений в рідне с. Ясіня. Опинившись на Рахівщині, майбутній святий проводив широку місіонерську роботу, часто бував навіть у м. Хуст. Про це довідалася влада, яка почала готувати його арешт. 17 червня 1912 р. співробітники поліції та прикордонної служби провели обшук в будинку ієромонаха Алексія. Вони вилучили з домашньої церкви чашу, священницький одяг, книги та опечатали двері³.

Насильство та переслідування жандармів на батьківщині примусило о. Алексія у 1912 р. виїхати до Росії, а потім до Північної Америки. У США він отримав приход серед вихідців із Закарпаття. Збереглася унікальна фотографія 1912 р., де о. Алексій зображений разом з секретарями товариства Взаємодопомоги у м. Вілкес Барре (Пенсільванія). Наприкінці 1913 р., довідавшись, що в Мараморош-Сиготі над православними вірниками проводиться судовий процес, він добровільно повернувся додому і став на захист своїх вірників.

Про безпідставність звинувачення та жорстоке поводження з в'язнями у Мараморош-Сиготі багато писала львівська москвофільська газета «Русское Слово»: «Маляри не мають ніякого милосердя і страшно переслідують ті слов'янські народи, котрі живуть в Угорщині. Незадовго відбудеться суд в угорському місті Дебречин (початково суд планувалося провести у м. Дебречин – автор). За що властиво будуть судити русских людей, нікто не знає. Певно за те, що вони не відrekliся від своєї народності, віри і

¹ Máramarosi Független Ujság. – 1912. – 18.02. – X. 5.

² Православие в Угорской Руси // Русская Правда. – 1912. – 1 марта. – С. 3.

³ Гонения на православну віру в Угорщині // Русская Правда. – 1912. – 28 июня. – С. 3

церкви і були руськими патріотами. Жертви того мадярського суду будуть новою окрасою геройського подвигу руського народу»¹.

29 грудня 1913 р. розпочався суд в Мараморош-Сиготі. На лаві підсудних опинилося 94 особи, серед яких чоловіки і жінки віком від 17 до 64 років. За мірою «скоєних злочинів» суд на чолі з Аврелієм Товтом та королівським прокурором Андором Ілляшем (*Андрій Ілляшевич, син греко-католицького священика з с. Липча*) розділив ув'язнених на 15 груп. Селянам висунули звинувачення в тому, що вони шляхом поширення православ'я хотіли відірвати частину угорської держави і приєднати її до Росії; що вони вели агітацію проти греко-католицького духовенства, церкви, угорського народу і законів². Проте ніхто не говорив, що згідно угорського закону 1868 р. громадяни держави могли вільно переходити з одного віросповідання в інше, дотримуючись визначених формальностей. Таким чином, переслідування за зміну релігії було злочинним.

Прокурор намагався переконати суд, що підсудні встановили зв'язки з графом Володимиром Бобринським в Петербурзі і братами Геровськими в Чернівцях з політичною метою. За словами Андора Іллеша, головні звинувачені: ієромонах Алексій (Кабалюк), Юрій Воробчук, Михайло Палканинець, Іван Бабинець, Яків Борканюк та інші, проводили політичну агітацію на ярмарках і відпустях в Маріяповчі, Біксаді, Хусті, Бороняві, та при матеріальній допомозі «Галицько-Руського общества» поширювали в комітатах Мараморош, Берег, Угоча відозви, газети, листи, які викликали ненависть до угорської держави і греко-католицького духовенства³. Серед речових доказів, за допомогою яких прокурор намагався довести антидержавну діяльність підсудних, були картини, на яких зображувалися афонські та київські монастирі, ікони, богослужбні книги, видані в Києві, Одесі, Москві, періодичні

¹ Под мадярским ярмом // Русское Слово. – Львов. – 1913. – 3 октября. – С. 2

² Право- і царославіє // Праця. – 1914. – 15 квітня. – С. 2.

³ Жертви русофільської пропаганди перед судом // Діло і Нове Слово. – Львів. – 1913. – 29 грудня. – С. 1.

видання «Русская Правда», «Вѣра и Церковь» (Чернівці), «Русское Слово» (Львів)¹.

У акті звинувачення, обсягом 52 сторінки, прокурор Андор Іллеш торкнувся історії православного руху в Східній Угорщині. Він стверджував, що перші спалахи руху були помічені у с. Великі Лучки біля Мукачеве та у с. Іза біля Хуста. Православна агітація поширилася з включенням до неї Алексія (Кабалюка), який за допомогою Олексія Геровського у 1905 р. виїхав на Афон, звідки вернувся православним монахом². Безглуздість звинувачення показують явні прорахунки прокурора, зокрема, він вказував, що православні вірники хотіли перейти під владу «київського патріарха», якого, як відомо, не існувало.

Після завершення виступу прокурора суд перейшов до допиту обвинувачених. Судові слухання проводилися на угорській мові, якою володіло лише декілька затриманих. Адвокати постійно звертали увагу на те, що перекладачі неправильно тлумачать висловлювання підсудних та свідків. Більшість ув'язнених відкидали протидержавну агітацію, вони твердили про її суто релігійний характер³. Під час суду на боці православних виступали 19 адвокатів, більшість з яких було безкоштовно призначено угорською владою⁴.

Значну увагу преси привернуло слухання на суді «головного звинуваченого» ієромонаха Алексія (Кабалюка). 16 січня 1914 р. прокурор представив речовими доказами його вини – листи, книги, церковний одяг, предмети церковного вжитку. В одному із требників рукою отця Алексія вписано ім'я царського спадкоємця. У листі до архієпископа Євлогія він скаржився на Геровських, бо ті поширювали в Угорщині антидержавні друковані видання і тим самим налаштували адміністрацію проти угорців. У листі на ім'я графа Володимира Бобринського о. Алексій просив останнього з'явитися на судовий процес.

¹ Издательство надъ русскими въ Австрії // Почаевській Листокъ. – 1914. – 15 января. – С. 5.

² Процесс против 94 угороруссов // Русское Слово. – 1914. – 1 января. – С. 2.

³ До мармарошського процесу // Нива. – Львів. – 1914. – 15 марця. – С. 159.

⁴ Beskid K. Monstrosni process v Marmarosske Sihoti. – Hust, 1926. – S. 20.

Добре володіючи угорською мовою, на суді о. Алексій спочатку захищав себе сам, потім цю місію перебрав на себе адвокат Артур Клейн з Мараморош-Сигота. Послугами цього фахівця православні ізьяни користувалися під час «першого Мараморош-Сиготського процесу».

Між звинуваченими на суді був і Юрій Кабалюк, молодший брат преп. Алексія, якого голова суду Аврелій Товт залучив як свідка.

На суді Алексій (Кабалюк) детально розповів свою біографію, наголосивши, що проводив серед населення лише місійну роботу і не переслідував політичної мети. Щоб підтвердити священницький сан, Кабалюк пред'явив посвідчення, підписане архієпископом Холмським Євлогієм¹.

Неоднозначну оцінку громадськості викликали допити свідків, яких, за повідомленням львівської газети «Діло», було до 300 чол.² Головною фігурою звинувачення був Арнольд Дулішкович. На суді виявилось, що він займався політичним шпіонажем та релігійною пропагандою. За допомогою обманів йому вдалося отримати рекомендаційний лист до Олексія Геровського, який допоміг Арнольду Дулішковичу виїхати в Росію. В Петербурзі він зустрівся з Володимиром Бобринським, якому представився православним агітатором. Перебуваючи серед провідних російських діячів, Арнольд Дулішкович зібрав інформацію про зв'язки угорських православних з православними центрами в Росії. Подібне завдання виконував й Андрій Манайло, який поселився в с. Липча біля Хуста. Він ходив поміж селянами, виступав проти мадяризації та греко-католицького духовенства. Своїми розмовами Андрій Манайло провокував селян на необережні висловлювання, які акуратно записував.

Справжній провал звинувачення показало слухання свідків: уніатських священників, сільських корчмарів та чиновників. Греко-католицький священник з Ясіня Олександр Ронай спирався у свідченнях лише на чутки, особисто нічого не бачив. Між адвокатом Йозефом Редеем та священником Андрієм Азарієм з Ізи виникла

¹ Показання о. Алексія (Кабалюка) на суді угоруссов // Почаевский Листок. – 1914. – 15 янв. – С. 7-8.

² Русофільський рух в східній Угорщині // Діло. – Львів. – 1913. – 10 грудня. – С. 3.

полеміка стосовно трираменного хреста. Адвокат, посилаючись на рішення Конгрегації Поширення Віри від 19 квітня 1887 р., стверджував, що така форма хреста дозволена церквою, крім того такий хрест був і на вежі церкви в Ізі. В свою чергу Андрій Азарій заперечував слова адвоката, наголошуючи, що такий хрест – це прояв панславізму¹. Подібне твердження висував і священник Олександр Кимак з Тереблї. Коли адвокат Йозеф Редей показав йому молитовник з трираменним хрестом, виданий ужгородським видавництвом «Унію», він відповів, що це робиться для того, щоб книги краще розходилися в народі. Олександр Кимак визнавав, що коли його вірники не хотіли вступати до «Католицького З'єднання», то він декого бив. Священник з Арданова Сабов повідомив, що після того як селянин Іван Реті відмовився вступати до «Католицького З'єднання», він заявив на нього світській владі². Свідчення священника з Липчі показали, що чимало духівників боролися з Православ'ям через особисту користь. Священник повідомив, що з його села надійшло 168 заяв про перехід, внаслідок чого він втратив триста мір кукурудзи щорічно та плату за треби³.

Не маючи достатньої кількості доказів, прокурор 5 лютого 1914 р. звільнив з-під варті більшість заарештованих, знявши з них усі звинувачення⁴.

Незважаючи на всі зусилля захисту й протести світової громадськості, угорська влада 3 березня 1914 р. винесла ганебний вирок – 32 чоловік було засуджено до різних строків ув'язнення і сплати великого грошового штрафу⁵. Ієромонах Алексій (Кабалюк) був засуджений до 4 років і 6 місяців в'язниці і 100 крон штрафу⁶.

Угорська громадськість в оцінці Мараморош-Сиготського процесу поділилася на два табори: ліберально-протестанська

¹ Beskid K. Monstrosni process v Marmarosske Sihoti. – Hust, 1926. – S. 27.

² Там само. – S. 29-31

³ Грабец М. К истории Марморосского процесса. – Ужгород, 1934. – С. 20.

⁴ Процесс угоруссовъ // Голос Москвы. – 1914. – 6 февраля. – С. 4.

⁵ Ілько В. Закарпатське село на початку ХХ ст. (1900-1919 рр.). – Львів: В-во Львів. ун-ту, 1973. – С. 151.

⁶ Вирок в Мараморошській розправі // Діло. – 1914. – 3 березня. – С. 6.

орієнтація засуджувала суд, католицько-консервативна його підтримувала. Угорська опозиційна газета «Будапешт» з приводу Мараморош-Сиготського процесу писала: «Цей процес є безсмысловий і несправедливий, кривавий наклеп»¹. Російська газета «Голос Москви» 21 січня 1914 р. подала інтерв'ю колишнього угорського міністра юстиції Г. Полоні, котрий негативно оцінював судовий процес. «Докази звинувачення в основному відсутні, підсудні безправні і нещасні люди, доведені до жебрацтва. Справа йде не про політичну агітацію, а про релігійну пропаганду»².

Покарання ієромонах Алексій відбував у в'язницях Дебрецена та Мараморош-Сигота.

*Ієромонах
Алексій (Кабалюк),
1914 р.*

Звільнившись у травні 1919 р., він повернувся на Закарпаття. Наступного року за ініціативи о. Алексія у м. Хуст було відкрито молитовний дім. Згодом при ньому було започатковано інтернат для православних учнів гімназії та громадянської школи. У 1920 р. він разом з ієромонахами Амфілохієм та Матфеєм заснували чоловічий монастир в селі Іза, де у 1921 р. о. Алексія обрали настоятелем.

18 серпня 1921 р. делегат Священного Синоду Сербської Православної Церкви – єпископ Нішський Досифей (Васич) освятив збудовану для чернецтва церкву Святого Миколая. Під час Літургії того ж дня він висвятив ієромонаха Алексія (Кабалюка)

¹ Халус П. До 120-річчя з дня народження і 50-річчя з дня смерті о. Алексія Кабалюка та вшанування жертв Мараморош-Сиготського антиправославного процесу 1914 р. // Християнська Родина. – 1996. – 19 грудня. – С. 5.

² Процес угрорусовь // Голос Москви. – 1914. – 21 января. – С. 4.

в сан ігумена новоствореного¹. У 1923 р. ігумен Алексій підвищений до сану архимандрита. У 1924 р. він брав активну участь у будівництві жіночого монастиря в с. Липча.

Не забував о. Алексій і про рідне село. 24 травня 1923 р. греко-католицький священник Олександр Ронай з Ясіня повідомляв єпископа про те, що 29 травня 1923 р. православний ієромонах Алексій (Кабалюк) має намір приїхати в село з метою заснування православної громади. Священник просив єпископа звернутися до відповідних органів і заборонити православним вчинити заплановані дії². У листах до окружного начальника у Рахові та жупана у Великому Севлюші уніатський єпископ Антоній (Папш) просив захисту греко-католицької церкви і вимагав заборонити діяльність Алексія (Кабалюка) у с. Ясіня³. Незважаючи на протести греко-католицького єпископа, 29 травня 1923 р. Алексій (Кабалюк) у супроводі 3 монахів таки відвідав Ясіня. Він відправив службу на могилі матері та відвідав збори в будинку Юрія Кабалюка, де було засновано православну громаду⁴.

У 1923 р. архимандрит Савватій (Врабец), голова чеської православної громади в Празі, започаткував гострий конфлікт між

*Архимандрит
Алексій (Кабалюк),
початок 1940-х рр.*

¹ Пашкович С. Подкарпатська Русь // Русский голос. – Львів. – 1925. – 25 марта. – С. 3.

² ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1042. – Арк. 47.

³ Там само. – Арк. 48.

⁴ Там само. – Арк. 51.

*У храмі в м. Хуст,
1930-і рр.*

Константинопольською та Сербською православними церквами, який увійшов в історію під назвою «Савватіївський розкол». На Закарпатті утворилися дві групи православних, одна з яких визнавала юрисдикцію Сербської церкви (40 священників), її

очолював о. Алексій (Кабалюк), а інша – Константинопольську церкву (25 священників), очолювану Червінкою, а потім архимандритом Боголіпом (Церковником).

У 1925 р. архимандрита Алексія призначено головою Духовної Консисторії – органу духовного управління і суду при єпископові. Він добровільно відмовився від посади настоятеля монастиря і переселився в м. Хуст, де утворилася велика православна громада. 7 квітня 1927 р. освятив закладку першого каменю у фундамент майбутнього храму, будівництво якого закінчилося вже через рік.

15 жовтня 1930 р. православна делегація на чолі з о. Алексієм, у складі о. Дмитра Беякова та В. Гайдова взяла участь у роботі Собору Сербської Православної Церкви в Сремських Карловцях.

У 1932 р. керуючий православною єпархією направив о. Алексія в с. Домбоки для організації там чернечого життя. При підтримці о. Іоанна Карбованця він організував пожертвування в багатих парафіях, віддав багато власних коштів для будівництва жіночої обителі. На його прохання протоіерей Всеволод Коломацький виготовив документацію для перебудови монастиря і сам очолив реставрацію.

Під час угорської окупації краю нова влада з підозрою ставилася до архимандрита Алексія (Кабалюка). Зокрема, у 1939 р. з Хуста за підписом Євгена Якуба був надісланий лист-звернення до декана Мігалья Дорослаїв Сиготі, а за його посередництвом до Міністерства внутрішніх справ, віровизнань та освіти в Будапешті, щоб вони

*Архимандрит
Алексій (Кабалюк), 1940-і рр.*

*Архімандрит
Алексій (Кабалюк),
1940-і рр.*

26-27 листопада 1944 р. архімандрит Алексій (Кабалюк) брав участь у роботі Першого з'їзду Народних Комітетів, що проходив в Мукачеві. Він був обраний делегатом від м. Хуст. Також 7 грудня 1944 р. побував у складі православної делегації в Москві з проханням про перехід Мукачівсько-Пряшівської єпархії під юрисдикцію Московського патріархату.

¹ Данко О. Угорська політика відносно православної церкви в 1939-1944 рр. // Культура Українських Карпат: традиції і сучасність. Матеріали міжн. наук. конф. – Ужгород: Гражда, 1994. – С. 358.

«поробили потрібні кроки для того, щоб нас звільнити від сербських бандитів...» Маючи на увазі в першу чергу єпископа Володимира. «Сербська юрисдикція потрібна тільки Гомічкову, Кабалюкові, монахам Матвієві та Амфілохіїві»¹. Але в документах угорських урядовців 1939 р. Кабалюк згадувався як людина, яка могла б допомогти переконати священників Сербської юрисдикції стати на шлях автокефалізації православної церкви в Угорщині. На нашу думку, діяльність архімандрита Алексія (Кабалюка) в угорський період можна розділити на два етапи. Перший етап слід відносити до часу усунення єпископа Володимира (Раїча), коли православна церква втратила законного архієрея. Другий етап починається з призначенням адміністратором Михайла Попова, коли архімандрит Алексій (Кабалюк) працював у складі виправдальних комісій.

Попри всі пережиті великі страждання й переслідування, архімандрит Алексій дожив до сімдесятирічного віку. Приймавши велику схиму, 2 грудня 1947 р. він помер у Домбокському монастирі. Звідти тіло подвижника було перевезено до Ізького монастиря, де поховано на братському цвинтарі.

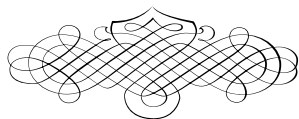
Канонізація преподобного Алексія (Кабалюка), 21 жовтня 2001 р.

13 березня 1999 р. відбулося віднайдення мощей о. Алексія. Рішенням Священного Синоду Української Православної Церкви від 8 липня 2001 р. схиархім. Алексій (Кабалюк) був причислений до лику місцевошанованих святих. 21 жовтня 2001 р. у Свято-Миколаївському чоловічому монастирі с.Іза-Карпутлаш Хустського р-ну відбулась канонізація схиархімандрита Алексія, яку очолив Предстоятель УПЦ, митрополит Київський і всієї України Володимир (Сабодан). Мощі сповідника знаходяться в Свято-Миколаївському монастирі в с. Іза-Карпутлаш Хустського

району. При монастирі будеється храм на честь преп. Алексія, відкрито меморіальний музей преп. Алексія Карпаторуського сповідника, засновником якого є автор цих рядків, в Ужгороді на стіні кафедрального собору ім. св. Кирила та Мефодія встановлено меморіальну дошку.

Юрій Данилець

Преподобний Іов (Кундря) Угольський (18.05.1902 - 28.07.1985)

Перші публікації про діяльність архімандрита Іова (Кундря) з'явилися в закарпатській періодиці в 1950-х рр. У той час в країні стартувала нова кампанія, спрямована проти чернецтва та монастирів. У березні 1959 р. газета «Радянське Закарпаття» опублікувала серію статей під назвою «Черна паутина»¹. В одному із номерів автор статті С. Білинець не «оминув увагою» й діяльність Городилівського Свято-Троїцького скиту, де був настоятелем о. Іов. Наприклад, 12 березня 1959 р. газета писала про те, що ченці через пошту отримують чимало грошових переказів та посилок з продуктами харчування, одягом. Журналіст звинуватив настоятеля в поширенні фоторепродукцій із зображенням скиту серед прочан та у прийому їх на нічліг. У черговій статті «Битва в монастире» того ж таки автора розповідалося про супротив ченців на чолі з ігуменом Іовом призначенню нового настоятеля. С. Білинець, можливо й не прагнучи цього, розкрив для нас методи боротьби з «неугодними» монахами. Послушники, які відкрито виступили проти розпорядження єпархіальної влади про переведення ігумена Іова до Ізького монастиря, були заарештовані та засуджені до 15 днів суспільно-корисних робіт². Безумовно, головною метою статей було підготувати ліквідацію скиту та принизити добру славу о. Іова перед селянами.

Першою об'єктивною розвідкою про життя архімандрита Іова був некролог, який опублікував після смерті подвижника

¹ Білинець С. Черная паутина // Советское Закарпатье. – 1959. – 12, 17 марта.

² Білинець С. Битва в монастире // Советское Закарпатье. – 1959. – 9 мая.

ігумен Єфрем (Молнар) на сторінках ЖМП¹. Рівно через десять років Б. Споров написав об'ємну статтю (9 стор.) під назвою «Уголька, или Отец Иов»². Мусимо зупинитися на цій публікації більш детальніше, адже вона лягла в основу кількох інших статей. Причиною окремих неточностей даного нариса стало те, що автор використав досить обмежений джерельний матеріал та спирався, в основному, на спогади очевидців. Не будемо акцентувати на незнанні автором політичного розвитку Закарпаття, а лише розглянемо біографічні відомості про о. Іова.

В першу чергу розповів Б. Споров про зустріч малого Івана з безіменним монахом (*на нашу думку, це був ієромонах Амфілохій (Кемінь)*), який дозволив поцілувати свій наперсний хрест. За словами автора, Кундрі тоді було 8 років, а через 6 років він прийняв чернецтво. Таким чином, з статті виходить, що вже в 14 років о. Іов був монахом. Ця версія потребує уточнення. Зустріч з о. Амфілохієм дійсно мала місце, але пізніше, не в 1910 р., а в 1914 р. Тоді брати Кундря (Василь та Іван) могли дати обітницю стати ченцями, яку здійснили: Василь – в 1921 р. прийняв чернецтво з іменем Пантелеймон та Іван – в 1938 р. з іменем Іов. Не чітко говорить Б. Споров також і перехід кордону в СРСР та життя в таборах. Однак про це скажемо нижче.

Можна припустити, що Б. Споров та пізніші російські дослідники життєпису о. Іова спиралися на власні спостереження та спогади монахинь, які проживали деякий час в Малій Угольці. Зокрема, з мережі Інтернет та в інших статтях знаходимо посилання на монахинь Надію (Соболева Н.А.), Марію (Вишеславцева О.М.) та Феофану. В інформаційній базі Свято-Тихонівського Богословського інституту «Новомученики и Исповедники Русской Православной Церкви XX века» також повторено помилку про прийняття о. Іовом чернецтва у дитячому віці. Потім, на сайті читаємо, що «в 1939 г. после оккупации Венгрии немцами о. Иов был арестован и сидел год в тюрьме г. Станислав (ныне Ивано-Франковск) Львовской обл. После освобождения из тюрьмы г. Станислава о. Иов перешел границу СССР и сразу же был арестован и осужден.

¹ Архимандрит Иов (Кундря) // ЖМП. – 1986. – № 3. – С. 29.

² Споров Б. Уголька, или Отец Иов // ЖМП. – 1993. – № 5. – С. 75-83.

Приговор – 10 лет заключения в исправительно-трудовой лагерь»¹. Як бачимо, вищенаведені речення містять ряд суттєвих помилок. У березні 1939 р. Закарпаття було дійсно окуповане Угорщиною, а не Німеччиною. Щодо Станіславщини, то вона тоді належала СРСР. Згідно кримінальної справи, яка нами виявлена в обласному архіві, о. Іов перейшов кордон у 1939 р. та був засуджений на 5 років таборів. «В заключении в лагерях был повторно осужден и приговорен к расстрелу. Приговор не успели привести в исполнение»². Вважаємо, що остання теза є беззмістовною.

Кілька статей з'явилися у 2005 р. до чергової річниці смерті архимандрита Іова (Кундрі)³. Особливі зауваження викликає стаття Г. Пильнової в «Духовном Собеседнике». Вона теж повторює тезу про арешт о. Іова у 1939 р. та руйнування німцями у 1945 р. скиту в Городилові⁴. Авторці, як видно із тексту, зовсім не відомо, що Закарпаття у жовтні 1944 р. було визволено Червоною армією. Ще кілька слів слід сказати про книгу В. Лялина «По святым местам»⁵. Письменник вкладає в уста подвижника зеківський жаргон, що не було притаманним о. Іову. Крім того В. Лялин, нібито цитуючи о. Іова, подає чимало неточностей та грубих помилок. Описуючи перехід кордону зі СРСР, він пише: «Где шел пешком, где ехал на попутных, удачно перешел границу с Польшей. Прошел Польшу, Господь все охранял меня. Наконец, вышел на границу с

¹ Иов (Кундря Иван Георгиевич) // http://www.pstbi.ru/bin/code.exe/frames/m/ind_oem.html?ans

² Иов (Кундря Иван Георгиевич) // http://www.pstbi.ru/bin/code.exe/frames/m/ind_oem.html?ans

³ Трибушный Д. Архимандрит Иов (Кундря) – старец из Малой Угольки // Живой родник. – 2003. – № 9. – С. 32-35; Химинец Т. Живет в сердцах память о святом человеке // Дружба. – 2005. – 23 июля; Стан Т. Добросовестный, богословский труд творца человеческого счастья, духовного спасителя архимандрита Иова // Тячев. – 2005. 23 июля; Пильнова Г. Оазис молитвы // Духовный Собеседник. – 2005. – № 2 // http://www.sobesednik.orthodoxy.ru/html/arhiv/2_2005/preobrazhenie_dushi_2_05.html

⁴ Пильнова Г. Оазис молитвы // Духовный Собеседник. – 2005. – № 2 // http://www.sobesednik.orthodoxy.ru/html/arhiv/2_2005/preobrazhenie_dushi_2_05.html

⁵ Лялин В. По святым местам // http://romanov-murman.narod.ru/book/pravos/po_svatim_mestam/index.htm#a5

Советской Россией. Был 1939 год, помолился я крепко и перешел границу СССР... Судила меня тройка НКВД. Суд продолжался семь минут. Приговор: 15 лет - за шпионаж, 5 лет - дозвек за религиозность и еще 5 лет ссылки. Итого: 25 лет»¹. Цитату детально прокоментуємо нижче, але саме вона ввела в оману багатьох дослідників та перекочувала до Життя преподобного².

Життя та діяльність архімандрита Іова (Кундрі) ми досліджуємо близько десяти років. За цей час було оброблено документи особистого архіву архімандрита в с. Мала Уголька, архіви Мукачівської і Хустської єпархій УПЦ, Державного архіву Закарпатської області. Перший нарис про життя о. Іова був поміщений в нашій книжці «Православні монастирі Хустського району»³. У 2005 р. на сторінках газети «Старий Замок - Паланок» вийшла друга стаття під заголовком «Архімандрит Іов (Кундря): життя віддане служінню Богові та людям»⁴. Справжній резонанс мала стаття «Архімандрит Іов (Кундря): міфи і реалії», де ми підняли питання про спотворення фактів у біографії о. Іова. Ця публікація, і її російськомовний варіант з іншою назвою, була розміщена на сторінках більше десяти друкованих та електронних видань⁵. Наші публікації були також використані для написання

¹ Дялин В. По святым местам // http://romanov-murman.narod.ru/book/pravos/ro_svatim_mestam/index.htm#a5

² Рачук Г. Подвижник Руси Карпатской. Архимандрит Иов (Кундря). – М.: Паломник, 2008 – С. 69; Преподобный Иов Угольский // http://akafist.narod.ru/I/Iov_Ugol'skiy.htm

³ Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (XX століття) / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2004. – С. 105.

⁴ Данилець Ю. Архімандрит Іов (Кундря): життя віддане служінню Богу та людям // Старий Замок Паланок. – 2005. – 1-7 вересня. – С. 15.

⁵ Данилець Ю. Архімандрит Іов (Кундря): міфи та реалії // Трибуна. – 2007. – 9 червня. – С. 12; Духовна криниця Карпат. – 2007. – № 8. – С. 4; Живой Родник. Донецк. – 2007. – № 9-10. – С. 29-30; http://orthodoxy.org.ua/uk/lyudi_boji/2007/06/05/8316.html; <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;16080/>; Данилець Ю. Архимандрит Иов (Кундря): жизненный путь и благословенные труды подвижника // Русин. Кишинев. – 2007. – № 3. – С. 157-163; <http://h.ua/story/123597/>; http://www.mykachevo.eparchia.net/r/svyat/kyndrya_i.htm; www.ukrterra.com.ua/chronology/10/danylec_kundrya.htm; http://www.orthodoxengland.org.uk/pdf/arch_job.pdf

«Короткого життєпису архімандрита Іова (Кундрі)»¹ та повного «Життя святого»².

Як вже згадувалося, життя архімандрита Іова (Кундрі) стало об'єктом наукових пошуків російського дослідника Григорія Рачука³. У московському видавництві «Паломник» він видав книгу під назвою «Подвижник Руси Карпатской. Архимандрит Иов (Кундря)». Праця вийшла з благословення колишнього єпископа Хустського та Виноградівського Іпполіта (Хилько). Кілька думок стосовно цієї книги ми вже висловлювали в періодиці. У даній статті звернемо увагу лише на її недоліки та неточності, яких припустився автор. Г. Рачук сприймає на віру висловлювання Н. Соболевой та В. Лялина про перехід кордону о. Іовом через Польщу та засудження на 25 років таборів. Прикро, що Г. Рачук не використав жодного документу (*крім архіву в М. Угольці*) з державних архівних установ Закарпаття. А це, в свою чергу, не дало йому можливість до кінця розкрити проблему.

Преподобний Іов (в миру Іван) народився 18 травня 1902 р. у с. Іза в багатодітній родині Георгія Кундрі і Анни Мадяр⁴. Крім нього в сім'ї було ще три сини: Дмитро (1890 р.н.), Михайло (1895 р.н.), Георгій (1900 р.н.) та три сестри: Марія (1892 р.н.), Юліна (1894 р.н.), Пелагея (1898 р.н.).

На початку ХХ ст. в с. Іза почався православний рух, який угорська влада намагалася жорстоко придушити. Односельців Івана, котрі вирішили повернутися до «старої віри», звинуватили в русофільстві та агітації на користь Росії. Не людські переслідування православних безперечно вплинули на формування малого Кундрі. Разом з братом Георгієм вони слідували за православним рухом, всіляко сприяли у його поширенні.

¹ Краткое жизнеписание архимандрита Иова (Кундря) // <http://orthodox.org.ua/ru/node/2874/>

² Акафист преподобному и богоносному отцу нашему Иову Угольскому. Житие. – Издательский отдел Хустской епархии, 2008. – С. 25-56.

³ Рачук Г. Подвижник Руси Карпатской. Архимандрит Иов (Кундря). – М.: Паломник, 2008.

⁴ Іов (Кундря). Жизнеописание от 15.11.1935 г. // Архів Свято-Димитріївського храму в с. Мала Уголька Тячівського району.

Іван Кундря, 1920-і рр.

У рідному селі Іван закінчив 8 класів народної школи, а в 1920 р. й господарські курси. У 1924-1925 рр. проходив дійсну військову службу у чехословацькій армії в Михайловцях¹.

У 1920-х рр. у Свято-Пантелеймонівському руському монастирі на Афоні вихідці із нашого краю склали значну частину братії. Саме туди і вирішує відправитись Іван Кундря з декількома товаришами. Але в проханні про вступ до монастиря їм відмовили².

¹ Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району. (XX ст.): Видання друге / Передмова проф. Данилюка Д. – Ужгород: Гражда, 2005. – С. 105.

² Данилець Ю. Закарпатті та Афон // Карпатська Україна. Красне Поле. – 2006. – 29 липня. – С. 5.

Причиною тому стала політика грецької влади, спрямована на еллінізацію Афону. 10 вересня 1926 р. уряд Греції прийняв закон, згідно якого всі монахи, незалежно від їх національності, вважаються грецькими підданими. За цим законом в афонські монастирі не можна було приймати осіб, які не мали грецького громадянства, що давало можливість відмовляти у видачі віз та паспортів¹.

Після цього прикрого випадку Іван Кундря ще один раз спробував потрапити на Афон, але отримавши і в цей раз відмову повертається у рідне село. На той час в с. Іза вже діяв Свято-Миколаївський чоловічий монастир, при якому у 1928 р. Іван Кундря закінчив пастирсько-богословські курси.

У 1930 р. Іван Кундря, Вікентій (Орос), Пантелеймон (Кундря) та інші продали свої ділянки і на виручені кошти придбали землю в урочищі Маковиця чи Городилово неподалік Хуста. З благословення архімандрита Алексія (Кабалюка) та настоятеля Свято-Пантелеймонівського руського монастиря на Афоні архімандрита Мисаїла тут було засновано Свято-Троїцький чоловічий скит. Першим настоятелем створеного скиту став архімандрит Алексій (Кабалюк), після нього цю місію виконував архімандрит Амфілохій (Кемінь). 22 грудня 1938 р. архімандрит Алексій (Кабалюк) рукоположив Івана Кундрю в монахи з іменем Іов.

У березні 1939 р. Закарпаття було окуповано Угорщиною. З початком Другої світової війни угорський уряд розпочав військову мобілізацію. Це послужило однією із причин численного переходу кордону з СРСР. Нещодавно нами було виявлено унікальні документи, які проливають світло на ці трагічні роки в біографії о. Іова (Кундрі). Матеріали кримінальної справи вводяться в науковий обіг вперше та дають змогу переглянути чимало тверджень, що наводилися авторами раніше.

У одному з документів кримінальної справи знаходимо пояснення дійсних причин переходу кордону.

«Вопрос: По какой причине Вы бросили монастырь и скрывались в лесу?

¹ Якимчук И. Исторические связи Карпатской Руси со Святой Горой Афон // <http://www.pravoslavie.ru/arhiv/31575.htm>

Ответ: Бросил монастырь и скрывался в лесу я потому, что хотели взять меня в армию, так как я не хотел идти на защиту мадьярской буржуазии.

Вопрос: Какая цель Вашего перехода из Венгрии на территорию Советского Союза?

Ответ: Потому что мне грозили судом – расстрелом...»¹.

У протоколі від 23 жовтня 1940 р. о. Іов доповнив свої свідчення:

«**Вопрос:** Скажите, какие причины побудили Вас к этому нелегальному переходу гос. границы из Венгрии в СССР?

Ответ: К этому нелегальному переходу гос. границы из Венгрии в СССР меня побудили следующие причины: Во-первых, меня брали служить в Венгерскую армию, где служить мне не хотелось, так как там жестоко издевались над украинцами и вообще я не хотел воевать с другими народами... Во-вторых, жизнь в Венгрии в данное время стала очень тяжелая. В стране нищета, голод и безработица»².

Таким чином, рятуючись від загальної мобілізації, о. Іов вирішив перейти кордон в СРСР. Разом з ним цю акцію здійснили Юрій Ференці, житель с. Королево Севлюшського округу (нині Виноградівського р-ну), Іван Григоряк та ієромонах Іларіон (Рибар) – жителі с. Дубове Тячівського округу (нині Тячівського р-ну).

Про формування даної групи розповіли на допитах Ю. Ференці та І. Григоряк. Так, на питання слідчого, «при каких обстоятельствах Вы познакомились с попом Рыбарь и монахом Кундря, с которыми Вы перешли границу в СССР?»³, Ю. Ференці відповів, що переховувався від арешту уторської жандармерії в м. Хуст, де часто відвідував монастир у Городилові. Саме тут він познайомився з о. Іовом, який запропонував йому перейти кордон. Напередодні переходу до них приєдналися ще дві особи, з якими Ю. Ференці не був раніше знайомий. Доповнював дане питання І. Григоряк: «Когда скрывался от преследования Венгерских властей, я проживал в лесу, ко мне приходила мать и сообщила, что священник Рыбарь

¹ ДАЗО. – Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. 2589. – Арк. 14.

² Там само. – Арк. 18.

³ Там само. – Арк. 34.

собирается перейти границу в Советский Союз, я сказал матери, чтобы он пришел до меня, что священник и сделал, когда он пришел, мы с ним решили перейти границу в Советский Союз. Кроме этого священник привел еще двоих, я их даже и фамилии не знаю, и мы все 4 перешли в Советский Союз»¹.

На основі аналізу документів кримінальної справи приходимо до наступних висновків. По-перше, група з 4 осіб формувалася в двох центрах – в м. Хуст-Городилово та в с. Дубове. По-друге, особисті зв'язки двох ієромонахів призвели до об'єднання групи та її переходу в СРСР.

Місце для перетину кордону було обране біля «Чорної гори» на Рахівщині. 6 жовтня 1940 р. о 9.00 год. ранку вони опинилися на території СРСР. Але вже наступного дня в с. Рафайлово група була затримана прикордонниками. Співробітник НКВД Половников здійснив обшук о. Іова, у якого не виявилось ніяких речей та склав протокол затримання. У одній із довідок вказувалося, що затриманий І. Кундря вів себе адекватно².

Помічник начальника штаба Сосисоков 7 жовтня 1940 р. провів перший допит затриманого Кундрі. Останній повідомив дату та місце народження, національність, рід заняття, соціальне походження, освіту та ін. Він також вказав точне місце переходу кордону та родичів й знайомих на території СРСР³.

11 жовтня 1940 р. у м. Надворна Станіславської області старший помічник начальника 5 відділу НКВС УСРС 95 прикордонного загону Власов на основі вивчення матеріалів справи Кундрі Івана Георгійовича прийняв рішення взяти його під варту з пред'явленням звинувачення по 80 ст. УК СРСР (нелегальний перехід кордону). Того ж дня слідчий Кондрич провів допит затриманого. о. Іову було поставлено лише одне запитання: «Признаете себя виновным в предьявленных Вам обвинениях?». На що він відповів наступне: «Виновным себя признаю и поясню что границу из Венгрии в СССР перешел в поисках лучшей жизни»⁴.

¹ ДАЗО. – Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. 2589. – Арк. 53 зв.

² Там само. – Арк. 12.

³ Там само. – Арк. 13.

⁴ Там само. – Арк. 16.

*Засуджений Кундря Іван Георгійович,
1940-і рр.*

12 жовтня 1940 р. Власов видав постанову, за якою обвинувачені Кундря І.Г., Ференці Ю.І., Григоряк І.Ю. направлялися в УНКВС по Станіславській області для подальшого ведення слідства. 21 жовтня 1940 р. слідчу справу за №29345 було прийнято до виробництва слідчим слідчої частини УНКВС, старшим сержантом Держбезпеки Репінім¹.

Як видно з вищенаведених даних, ієромонах Іларіон (Рибар) вже не фігурує у справі. Пояснення цьому знаходимо у постанові від 10 жовтня 1940 р. «Усматривая из материалов следствия, что Рыбарь И.Г., проживая в селе Дубовое Тячевского округа – Венгрия, был связан с лицами, подозреваемыми в причастности к венгерским разведывательным органам, и вполне возможно, что влился в группу лиц указанных выше, желающих следовать в СССР – по заданию венгерской разведки... Следственные материалы Рыбарь И.Г. выделить в особое следственное производство...»².

¹ ДАЗО. – Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. 2589 – Арк. 3.

² Там само. – Арк. 1.

Однак під суд ієромонах Іларіон (Рибар) не потрапив. Наприкінці 1940 р. він вже знаходиться у своєму рідному селі Дубове. Можна зробити припущення, що він був звільнений з-під варти за умови обіцянки співробітництва з радянською розвідкою. Крім того, його кримінальної справи в архіві не виявлено, очевидно вона була звідти вилучена співробітниками НКВС. У жодній із автобіографій ієромонах Іларіон не вказував про свій перехід в СРСР. Лише матеріали опрацьованої нами справи проливають на це світло.

23 жовтня 1940 р. у Станіславській в'язниці старший сержант Репін провів черговий допит о. Іова.

«Вопрос: Скажите, кем Вы были посланы на территорию СССР и с какими заданиями?

Ответ: На территорию СССР меня никто не посылал и никто мне никаких заданий не давал. Я по своему желанию нелегально перешел гос. границу из Венгрии в СССР...

Вопрос: Скажите, в каких государствах, кроме Венгрии, Вы были и в какое время?

Ответ: В 1930 году я был в Югославии, где пробыл две недели. Я ехал к своим родственникам в Грецию¹, но меня через границу Югославии в Грецию не пустили. Я вернулся обратно в Венгрию. А больше я ни в каких государствах не был.

Вопрос: В каких государствах проживают Ваши родственники?

Ответ: Мои родственники проживают в следующих государствах: В Греции проживают два двоюродных брата – Мадяр Меркурий Иосифович и Мадяр Макарий Матвеевич – которые находятся в монастыре на Святой горе, около города Салоника. В Америке проживает мой брат – Кундря Дмитрий Георгиевич, который работает чернорабочим на фабриках, где он точно проживает мне не известно, т.к. я с ним связи не имел. В Канаде проживает мой брат – Кундря Михаил Георгиевич – работает чернорабочим на заводах в г. Торонто...

Вопрос: Вы имели связь с Венгерской жандармерией?

Ответ: Нет, я никакой связи с Венгерской жандармерией не имел»².

¹ Мається на увазі гора Афон.

² ДАЗО. – Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. 2589. – Арк. 17-19 зв.

Отже, наведені нами витяги із кримінальної справи свідчать про те, що слідчий намагався виявити зв'язки підсудного з ворожою розвідкою та інкримінувати йому звинувачення у шпигунстві.

24 жовтня 1940 р. було підписано протокол пред'явлення слідчих матеріалів. У ньому вказувалося, що попереднє слідство у справі Кундрі І.Г. слід припинити у зв'язку з достатньою доказовою базою та передати до суду. Крім того, у документі вказувалося, що з матеріалами справи затриманий Кундря ознайомився, не висловив особливих зауважень. 26 жовтня 1940 р. проведено медичне обстеження, яке встановило, що Кундря І.Г. «здоров, может быть использован на физическую работу»¹. 7 грудня 1940 р. справа направлена на розгляд Особливої наради НКВС УРСР.

Наступний документ у кримінальній справі о. Іова (Кундрі) датується 16 жовтня 1941 р. Зокрема, у довідці вказано, що «заключенный Кундря И.Г., 1902 года рождения эвакуирован и в настоящее время содержится в тюрьме №1 УНКВД Рязанской области»². Наприкінці документу зазначено, що довідка складена у м. Свердловськ. З даного документу виходить, що у зв'язку з початком Великої Вітчизняної війни, розгляд справи о. Іова (Кундрі) було відкладено, але він утримувався у в'язниці.

Засідання Особливої Наради при народному комісарі внутрішніх справ УРСР відбулося 16 грудня 1941 р. Наведемо рішення Наради згідно виписки із протоколу:

«Слушали: Дело №29345/УНКВД Станиславской области, по обвинению Кундря (в оригинале Кундра) Ивана Георгиевича, 1902 г.р., ур. с. Иза, Хустского округа – Венгрия, украинец, б. венгерско-подданный, б/парт.

Постановили: Кундря Ивана Георгиевича за нелегальный переход госграницы и как социально-опасный элемент заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на пять лет, считая срок с 7-го октября 1940 года»³.

Згідно указу Президії Верховної Ради СРСР від 19 листопада 1942 р. Кундря І.Г., як громадянин Чехословаччини був

¹ДАЗО. – Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. 2589. – Арк. 62.

²Там само. – Арк. 70.

³Там само. – Арк. 72.

амністований. У посвідченні, яке видано 15 лютого 1943 р. в Норильському виправно-трудовому таборі, вказувалося: «имеет право свободного проживания на территории СССР за исключением погранполосы, запретных зон, местностей, объявленных на военном положении и режимных городов 1-й и 2-й категории». Названий документ видавався замість паспорта та був дійсний на протязі трьох місяців. Наприкінці свідоцтва знаходимо інформацію, що «гражданин Кундря И.Г. направляется к избранному им месту жительства в гор. Бузудук, Чкаловской области»¹. Звичайно, це не було особистим бажанням о. Іова. У м. Бузудук формувалася Чехословацька бригада генерала Людовіка Свободи, яку пізніше направили на фронт. З отриманням Україною незалежності кримінальну справу переглянули, а 6 лютого 1992 р. о. Іов був реабілітований².

Таким чином, твердження В. Ляліна про засудження о. Іова до 25 років є помилковим. Крім того, він перейшов кордон не через Польщу, а на території Рахівщини, яка безпосередньо межувала з СРСР.

Про участь о. Іова у військових діях відомо не багато. З його особистих спогадів дізнаємося, що йому довелося служити в артилерії. Він, як монах, не хотів брати зброї в руки, а тому мусив підносити снаряди. За стійкість та мужність у військових операціях був нагороджений бойовими нагородами.

У 1945 р. о. Іов повернувся в рідний скит. У листі від 14 листопада 1945 р. до єпископа Мукачівсько-Ужгородського Нестора архімандрит Алексій (Кабалюк), який виконував обов'язки настоятеля скиту, писав: «Прошу висвятити в ієродиякона монаха о. Іова (Кундрю), який є моїм заступником в скиті Городилово»³. Єпископ виконав прохання 16 листопада 1945 р. За виявленими нами документами, після рукоположення в ієродиякони о. Іов був направлений працювати в Єпархіальне управління в Мукачеві.

¹ ДАЗО. – Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. 2589. – Арк. 75.

² Там само. – Арк. 79.

³ Алексій (Кабалюк), архімандрит. Прошение к епископу Нестору (Сидорук) от 14.11.1945 г. // Архів Свято-Димитріївського храму с. Мала Уголька Тячівського району Закарпатської області.

10 грудня 1945 р. братія Свято-Троїцького скиту в листі до єпископа Нестора просила рукоположити о. Іова в ієромонахи. Ченці наголошували на тому, що змушені запрошувати для відправлення служб інших священиків¹. 7 травня 1946 р. о. Іов прийняв сан ієромонаха². У тому ж році братія скиту обрала його настоятелем.

Очоливши скит, о. Іов спрямував енергію ченців на відбудову обителі, яка у 1945 р. потерпіла від пожежі. Було збудовано нову трапезну, братський корпус, кухню.

Ієромонах
Іов (Кундря),
1940-і рр.

26 квітня 1946 р. єпископ Нестор нагородив ієромонаха Іова набедреником³. За заслуги перед Православною Церквою 9 квітня 1947 р. о. Іова було зведено в сан ігумена. Коли монастир на Чернечій горі повернули православним, єпископ Нестор призначає його настоятелем ігумена Іова. На цій посаді він служив у квітні-травні 1947 р⁴. Через тиск радянських органів влади чоловічий монастир перетворено на жіночий, а ігумен Іов був змушений повернутися до Городилова.

Архімандрит Єфрем (Молнар), який того часу був послушником в Городилові, згодом писав: «Очолюючи скит у 1946-1958 рр., він був для ченців і простих мирян прикладом. о. Іов майже ніколи не використовував адміністративні накази. Кожен день служив у церкві сам. Після закінчення Літургії і трапези

¹ Прощение братии Городиловского скита к епископу Нестору (Сидорук) от 10.12.1945 г. // Там само.

² Нестор (Сидорук), єпископ. Грамота ієромонаху Іову (Кундря) от 24.04.1946 г. // Там само.

³ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 65 зв.

⁴ Там само. – Арк. 66.

З насельниками Городилівського
Свято-Троїцького скиту, 1940-і рр.

повідомляв братії про послушання і сам приєднувався до роботи. У вільний від роботи час братія збиралася в трапезній, де один із монахів читав чернечий статут, а о. Іов давав відповідні роз'яснення, як потрібно використовувати чернечі правила у повсякденному житті. Іноді він розповідав про ті події, сучасником яких йому доводилося бути. Його людськими якостями були працелюбність, простота у взаємовідносинах, милосердя, смиренність...».

Благочинний монастирів та скитів архімандрит Матфей (Вакаров) у 1951 р. так характеризував о. Іова: «Человек весьма скромный и братиею любимый»¹. Єпископ Мукачівсько-Ужгородський Іларіон (Кочергін) у 1955 р. писав: «игумен Иов отличается монашеским смирением и послушанием, молитвенностью и

¹ Матфей (Вакаров), архімандрит. Характеристика ігумена Іова (Кундря) от 26.01.1951 г. // Архів Свято-Димитріївського храму с. Мала Уголька Тячівського району Закарпатської області.

Игумен Іов (Кундря), 1940-і рр.

трудолюбием. Ввиду этих духовных качеств он снискал себе уважение среди монашества, духовенства и верующих. Как настоятель скита, он неутомимо заботится о всех нуждах скита и его насельников»¹.

25 березня 1950 р. архієпископ Львівський, Тернопільський та Мукачівсько-Ужгородський Макарій (Оксіюк) призначає старця

¹ Иларион (Кочергин), епископ. Характеристика на игумена Иова (Кундря) от 8.08.1955 г. // Архів Свято-Димитріївського храму с. Мала Уголька Тячівського району Закарпатської області.

*Игумен Іов (Кундря),
1950-і рр.*

духівником Свято-Миколаївського жіночого монастиря в Мукачеві, який незадовго до того повернули православним. Однак для о. Іова, який прагнув усамітнення та тиші, перебування в багатолюдному монастирі було важким. Про це свідчать його звернення до архімандрита Матфея (Вакарова). Останній у одному із листів писав: «В данное время занимает должность духовника в женском монастыре в Росвигове у Мукачева, какою должностью весьма

Архимандрит Іов (Кундря),
1970-і рр.

тяготится и желает возвратиться обратно в Свято-Троицкий скит в Городилово». Єпископ Іларіон видав наказ, згідно якого Кундрю призначалося священником Свято-Ільїнського храму в Велятині Хустського району з обов'язком реєстрації в уповноваженого у справах Руської Православної Церкви.

Під час правління єпископа Варлаама (Борисевича) в Мукачівсько-Ужгородській єпархії розпочинається планомірний наступ на права монастирів і скитів. о. Іов виступив проти закриття монастирів та підписав лист-протест до Патріарха Московського проти діяльності місцевого архієрея. Внаслідок чого його змістили з посади настоятеля та перевели до Свято-Миколаївського

монастиря в с. Іза-Карпуглаш Хустського району (1958-1959 рр.).

17 березня 1959 р. о. Іов звернувся з письмовим проханням до єпископа Варлаама, в якому просив перевести його до іншої єпархії¹. Але керівництво єпархії не задовольнило прохання.

У 1959-1960 рр. о. Іов перебував у Спасо-Преображенському монастирі в с. Тереля на Тячівщині. Під час арешту настоятеля Веніаміна (Керечанин), він тимчасово виконував обов'язки настоятеля обителі. Оббивав пороги районного та обласного керівництва, намагаючись врятувати о. Веніаміна.

У 1960-1961 рр. о. Іов настоятель парафії в с. Угтя Тячівського району, а 1961-1962 рр. служить в с. Монастирець на Хустщині. З 1962 р. та до своєї смерті у 1985 р. проходив пастирське служіння в храмі святого Дмитра Солунського у с. Мала Уголька Тячівського району.

¹ Іов (Кундря), игумен. Прошение к епископу Мукачево-Ужгородскому Варлааму (Борисевич) от 17.03.1959 г. // Архів Свято-Димитрійського храму с. Мала Уголька Тячівського району Закарпатської області.

Отець Іов був безкорисливою людиною, це ми бачимо з багатьох документів його власного архіву, що старанно зберігаються при храмі в с. Мала Уголька. У одній із заяв на ім'я єпископа Григорія (Закаляк) від 22 липня 1966 р. читаємо: «Дізнався що Ви хочете висвятити мене в архимандрити, прошу залишити мене в сані ігумена, бо вважаю себе недостойним такого великого сану»¹.

Архимандрит Іов за свої заслуги перед Богом отримав чудовий дар – прозорливість. Відомий він був серед людей і як цілитель. Слід відзначити, що жителі с. Мала Уголька й у наш час у повсякденному житті користуються настановами та приказками свого колишнього священника. Як благочестивого пастиря, вірники багатьох сіл області запрошували його для освячення престолів, іконостасів, церков. З такими місіями він побував: у Хустському районі – у селах Стеблівка, Бороняво, Сокирниця; у Вел. Криві, Діброві, Билині – на Тячівщині, в Середньому Водяному, Квасах – на Рахівщині, у Міжгір'ї, Синевирі та багатьох інших. Крім того, він часто відвідував Чумалівський та Мукачівський монастирі.

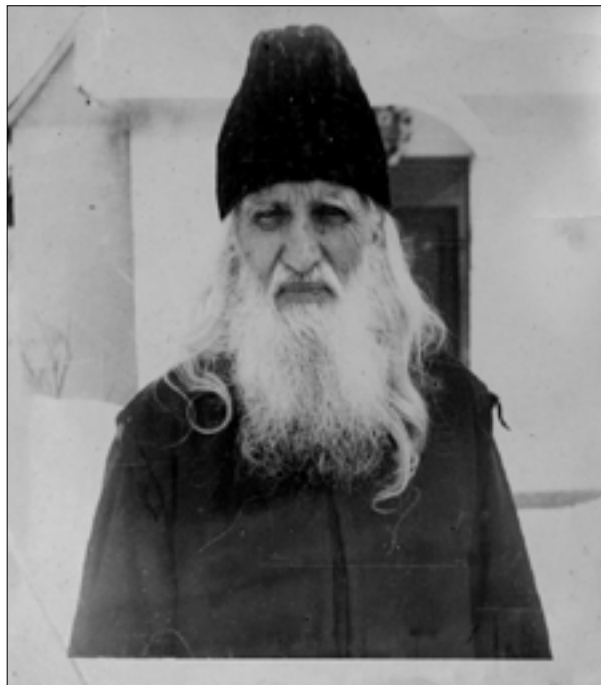

Біля Свято-Димитрійського храму в с. Мала Уголька, 1980-і рр.

За п'ять років до своєї смерті, 25 лютого 1980 р., о. Іов склав заповіт, у якому писав: «Я ниже подписавшийся архимандрит Іов 20 лет прожил в Малой Угольке при храме Святого Дмитрия, моя жизнь подходит к концу, скоро мне исполнится 80 лет.

¹ Іов (Кундря), игумен. Заявление к архиепископу Мукачево-Ужгородскому Григорию (Закаляк) от 22.07.1966 г. // Архів Свято-Димитрійського храму с. Мала Уголька Тячівського району Закарпатської області.

Неизвестный день моей смерти. Много священников завещают похоронить их в монастыре или в родных селах, а я запрещаю куда-нибудь увозить мое грешное тело. Завещаю отпеть монашеским чином и похоронить возле креста на середине кладбища»¹.

*Одна з останніх фотографій,
1980-і рр.*

28 липня 1985 р. архімандрит Іов помер. У день своєї смерті, у неділю, відслужив Літургію, виголосив досить тривалу промову і виконав усі необхідні треби для вірників. Того ж дня, біля 10 годин вечора, йому стало погано і з молитвою на вустах він закінчив

¹ Іов (Кундря), архімандрит. Завещание от 24.02.1980 г. // Архів Свято-Димитріївського храму с. Мала Уголька Тячівського району Закарпатської області..

свій земний шлях. Похорони відбулися 31 липня. Службу очолив архімандрит Єфрем (Молнар). З промовами виступали прот. М. Келемен, архімандрит Євфимій (Шутак). Молитви співали монахині Чумалівського та Мукачівського монастирів та багато мирян, що прийшли провести в останній шлях свого наставника.

Довгий час духовенство Закарпаття піднімало питання про прославлення архімандрита Іова у сонмі святих. Однак ця подія з суб'єктивних причин відкладалася. Лише за правління єпископа Хустського та Виноградівського Іпполіта (Хилько) справа зрушилася з місця.

*Канонізація преподобного Іова (Кундрі),
18 вересня 2008 р.*

При Єпархіальному управлінні було створено комісію по канонізації, яка розпочала підготовку документів.

18 вересня 2008 р. відбулося прославлення архімандрита Іова (Кундрі). Літургію та чин прославлення очолив Предстоятель УПЦ, митрополит Київський і всієї України Володимир (Сабодан) та архієреї УПЦ. Йому співслужили владыки Української Православної Церкви: митрополит Чернівецький і Буковинський Онуфрій, архієпископи Хустський і Виноградівський Марк, Почаївський Володимир, Львівський і Галицький Августин, єпископи Бориспільський Антоній, Ніженський і Прилуцький Іриней, Івано-Франківський і Коломийський Пантелеймон, Переяслав-Хмельницький Олександр, Мукачівський і Ужгородський Феодор, єпископ Мефодій, намісники й настоятельки монастирів та клірики різних єпархій. На святі була присутня також делегація Румунської Православної Церкви на чолі з єпископом Мараморошським Іустином.

Під час чину прославлення найвище духовенство країни відправило останню панахиду за преподобним Іовом. Опісля митрополит Онуфрій виголосив рішення Священного Синоду про причислення до лику місцевошанованих святих Хустської єпархії архімандрита Іова (Кундрі). Архієпископ Марк зачитав вірникам житіє святого. Після чого духовенство проспівало преподобному Іову тропар і кондак.

Під час свята предстоятель УПЦ Митрополит Володимир виступив із вітальним словом. Духовні урочистості відвідали і представники влади – голова Закарпатської ОДА Олег Гаваші, народний депутат Василь Петювка та керівництво Тячівського району.

Мощі преподобного Іова Угольського знаходяться у храмі Димитрія Солунського в с. Мала Уголька Тячівського району, де планується організувати чоловічий монастир.

Юрій Данилець

Протоієрей Георгій Бедзір (14.06.1900 - 13.03.1971)

Одним із представників білого духовенства Мукачівської єпархії, який був репресований радянською владою є отець Георгій Бедзір. Георгій Бедзір народився 14 червня 1900 р. в селі Чумалево Тячівського округу в селянській сім'ї Бедзіра Івана Васильовича та Коньовшиї Марії Іванівни¹. Після закінчення початкової народної школи проживав разом з батьками, яким допомагав по господарству.

9 вересня 1919 р. одружився з Лях Марією Михайлівною, з якою дали життя десятьом дітям. Однак із них виховували лише шістьох. Відомо, що троє дівчат – Віра, Надія і Любов – померли у молодому віці. Старший син, Михайло, трагічно загинув. Коли дзвонив на храм, то зачепився за мотузку і витягнув собі руки. Решта шістьох дітей було звати: Серафим, Павло, Савватій, Леонтій, Володимир та сестра, майбутня монахиня Ангеліна².

В 1922 р., після відкриття пастирсько-богословських курсів в с. Буштино Тячівського округу, майбутній священник став їхнім слухачем, а по їх закінченні, 15 червня 1923 р. архієпископом Савватієм (Врабец) в Свято-Миколаївському храмі м. Праги висвячений в сан диякона. Наступного дня висвячений в сан священника³. Після проходження короткої пастирської практики

¹ Особова справа священника Георгія Бедзіра // Архів Мукачівської Православної єпархії (Далі – АМПЄ).

² Гаврош О. Бедзіри. Закарпатські династії // Срібна Земля-Фест. – 2003. – № 29 (382). – 24-30 липень. – С. 12.

³ Особова справа священника Георгія Бедзіра // АМПЄ.

Отець Георгій з сім'єю,
1920-і рр.

28 вересня 1923 р. призначений приходським священиком в храм села Калини Тячівського округу¹, де виконував послух настоятеля до 3 вересня 1936 р.².

В 1925 р. архієпископом Савватієм нагороджений на-бедреником та камілавною. 30 вересня 1928 р. від того ж архієрея отримав право носіння золотого наперсного хреста. В 1934 р. склав іспит за чотири класи Мукачівської гімназії. Паралельно з тим закінчив духовні курси в Свято-Миколаївському чоловічому монастирі в с. Іза-Карпутлаш Хустського округу. Відомо, що 19 листопада 1934 р. за

благословенням єпископа Мукачівсько-Пряшівського Дамаскіна призначений законовчителем в с. Дубове Тячівського району³.

Відповідно з наказом № 2466/34 від 25 липня 1934 р., отець Георгій до 5 вересня 1934 р. був настоятелем приходського храму в селі Великий Бичків Рахівського району⁴.

1 вересня 1936 р. переведений на приходське служіння до Свято-Троїцького храму в с. Свобода (Бадов 1) на Березівщині, де прослужив до 1942 р. В 1942 р. згадується у списку священнослужителів як настоятель Свято-Іоанно-Предтеченського храму в селі Бадов 2,

¹ Див: Православная Церковь в Чехословацкой республике // Православный русский календарь на годъ 1926. – Рекомендовано Определениемъ русскаго Заграничнаго Синода отъ 6-Х, 25 г. за № 3240. – Вышний Свидникъ, 1925. – С. 39; 78-83; Список Православныхъ парафій на Підкарпатській Русі та Східній Словаччині станом на 1 січня 1929 року // АМПЄ.

² Особова справа священика Георгія Бездіра // АМПЄ.

³ Там само.

⁴ Там само.

що на Березівщині¹. 3 грудня 1947 р. наказом (№ 535) єпископа Мукачівського і Ужгородського Нестора знову призначений настоятелем храму в с. Свобода².

1 вересня 1948 р. священика Георгія Бездіра було заарештовано³. У кримінальній справі вказувалося, що із 1936 р. він проживав у с. Свобода Березівського району, де за угорського режиму виконував обов'язки уповноваженого сільського комітету⁴. Під час обшуку в священика виявили фотоапарат, бінокль, друкарську машинку та декілька книг. Отця Георгія Бездіра звинувачували в тому, що він проводив серед селян агітацію, спрямовану проти колгоспного ладу, вихваляв іноземних імперіалістів⁵.

Біля храму в с. Свобода,
1930-і рр.

¹ Шематизм Православної Мукачівської єпархії на 1942 р. // Церковний календар на 1943 год. – Мукачево: Паннонія, 1942. – С. 115-128.

² Особова справа священика Георгія Бездіра // АМПЄ.

³ Дет. див: Данилець Ю. Священники-мученики: репресії проти православного духовенства на Закарпатті (на межі 1940-1950 рр. ХХ ст.) // Персонал. – 2007. – № 1. – С. 36-41; Його ж: Репресії проти Православної церкви на Закарпатті в радянський період // Православний літопис. – 2008. – № 4. – С. 18-21. Початок; Його ж: Репресії проти Православної церкви на Закарпатті в радянський період // Православний літопис. – 2008. – № 5. – С. 26-28. Закінчення; Його ж: Обмеження діяльності православного духовенства на Закарпатті в радянський період // Міжнародна науково-практична конференція «Репресована церква: доля греко-католицьких та інших релігійних спільнот після встановлення комуністичного режиму на Закарпатті» (Ужгород, 2-4 листопада 2007 р.) // <http://h.ua/story/122962/>

⁴ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 2054-С. (Бездіра Г.). – Арк. 29.

⁵ Там само. – Арк. 16.

*У Мукачівській обителі, 1950-і рр.,
(о. Георгій стоїть перший зправа у другому ряді)*

*Під час богослужіння в Мукачівському
Свято-Миколаївському монастирі, 1950-і рр., (у центрі)*

16 листопада 1948 р. було винесено вирок, у якому вказувалося, що Георгій Бездір, «работая православным священником в селе Свобода Береговского округа и занимаясь в своем кулацком хозяйстве, 1946-1947 гг., будучи враждебно настроенным к Советской власти и колхозному строю, среди населения села проводил антисоветскую агитацию против Советской действительности и колхозного строя. В частности, используя и эксплуатируя в своем хозяйстве наемный труд, подсудимый проводил агитацию против применения беляками тракторов в сельском хозяйстве, запугивал население, что если они вспашут тракторами, и в колхозе, земля

*Отець Георгій з донькою монахинєю Ангеліною,
1950-і рр.*

три года родить не будет, что тормозило организацию колхоза в селе.

В 1946 году среди населения села подсудимый восхвалял «демократию» англоамериканских империалистов, оклеветывая при этом Советскую действительность.

Виновность подсудимого по ст. 51-10 Ч. 1 УК полностью доказана материалами дела, а также показаниями свидетелей»¹. За вироком суду священника Георгія Бездіра було засуджено на 10 років виправно-трудоуви таборів і 5 років позбавлення прав². Покарання відбував у місті Брянськ (Росія). 8 квітня 1955 р. Верховний Суд УРСР зменшив міру покарання з 10 до 6 років і 7 місяців позбавлення волі і в результаті відбуття ним цього терміну 30 квітня 1955 р. з-під варти священника Георгія Бездіра звільнили. Перебував в ув'язненні 6 років 5 місяців³. Реабілітований 11 березня 1992 р.⁴

Після звільнення з ув'язнення 28 травня 1955 р. священник Георгій пише прохання на ім'я преосвященнішого Іларіона, єпископа Мукачівського і Ужгородського. У документі він просить повернути його в клір священнослужителів Мукачівської єпархії. «Прошу Ваше Преосвященство прийняти мене в клір священнослужителів. Свое прошение мотивирую в том, что я как православный священник Богоспасаемой Православной Закарпатской Епархии, то есть Церкви служил на протяжении 25 лет непрерывно. Надеюсь, что мое прошение будет удовлетворено. Остаюсь с глубочайшим уважением и прошу Вашего святительского благословения»⁵. Однак відповіді не прослідувало. Через рік 10 липня 1956 року отець Георгій написав тому ж єпископові аналогічне прохання з можливістю проходження пастирського служіння в одному з храмів Берегівського благочиння. На

¹Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 2054-С. (Бездіра Г.). – Арк. 152.

²Там само.

³Там само. – Арк. 174; 176.

⁴Там само. – Арк. 177.

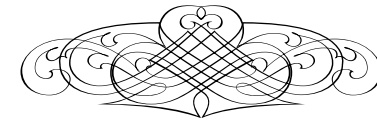
⁵Особова справа священника Георгія Бездіра // АМПЄ.

проханні була поставлена резолюція єпископа від 13 липня: «Принять и возобновить личное дело»¹.

Згідно посвідчення (№ 856) від 14 липня 1956 р., єпископ Іларіон направив священника Георгія Бездіра на служіння в с. Червоне Ужгородського району². В 1964 р. знову повертається у с. Свобода на Берегівщині, де до кінця своїх днів служить парафіяльним священником.

13 березня 1971 р. отца Георгія не стало. Похований в с. Бадов Берегівського району біля храму.

*Юрій Данилець,
ієрей Олександр Монич*

¹Особова справа священника Георгія Бездіра // АМПЄ.

²Там само.

Архімандрит Веніамін (Керечанин) (10.05.1904 - 29.03.1975)

Серед видатних закарпатських православних ченців ХХ ст. провідне місце посідає архімандрит Веніамін (Керечанин). На його життєвий шлях випали негаразди під час міжконфесійної боротьби на Закарпатті в 1930-х рр., переслідування угорським окупаційним режимом, арешт та засудження радянською владою. Попри всі труднощі та поневіряння архімандрит Веніамін ніколи не полишав свого життєвого кредо: Служіння Богу, Церкві та Людям.

Доводиться констатувати, що життя та діяльність цього подвижника Православ'я на даний час є досліджена недостатньо. У 1976 р. в Журналі Московської Патріархії було опубліковано некролог¹. У короткому нарисі невідомий автор окреслив основні віхи з життя архімандрита. Okремо слід відзначити історико-краєзнавчі праці Степана Чопика-Микунди. У 2004 р. у м. Хуст вийшла його перша книжечка «Архімандрит Веніамін...»². Ця праця насичена численними фотоілюстраціями та свідченнями місцевих жителів. Нова, доповнена біографія архімандрита з використанням документів монастирського архіву побачила світ у книзі «Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля»³.

¹ Вечная память почившим [Георгий (Керечанин), схиархимандрит, Мукачевская епархия] // ЖМП. – 1976. – № 2. – С. 26-27.

² Чопик-Микунда С. Архімандрит Веніамін. Короткий життєпис архімандрита Веніаміна (Керечанин). – Хуст, б.р. – 28 с.

³ Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля (1921-2001). – Ужгород: Гражда, 2007. – 88 с.

У 2006 р. на сторінках Наукового вісника УжНУ нами було опубліковано статті, що присвячувалися соціально-економічному становищу монастирів у Теремлі та Чумальові¹. У даній розвідці серед усього іншого розглядалися також діяльність архімандрита Веніаміна (Керечанин) у радянський період.

Для об'єктивного та повного висвітлення життєдіяльності архімандрита Веніаміна (Керечанин) ми вважали за необхідне залучити до аналізу архівні документи Державного архіву Закарпатської області, поточних архівів Мукачівсько-Ужгородської та Хустсько-Виноградівської православних епархій.

Народився Юрій (Георгій) Керечанин 10 квітня 1904 р. в с. Велика Чингава (нині Боржавське Виноградівського р-ну). У виписці із метрики вказано, що батьками народженого були Іван Керечанин (46 років) та Поліна (за іншими даними Марія) Кормош (40 років)². Згідно документу про сімейний стан у родині було шестеро дітей: Іван, Петро, Юрій, Анна, Марія, Терезія. Початкову освіту Юрій Керечанин здобув у рідному селі (1910-1914). Як здібного учня, вчителі рекомендували його для продовження навчання в Мукачівській горожанській школі (1914-1918).

Про дитинство майбутнього архімандрита відомо не багато. За словами його старшого брата Івана: «Юрій був молодший і його любила мама. Може тому, що він полюблив читати «Божі» книжки, куди б не пішов брав з собою книгу. На газдівстві в нас було багато білих і сивих гусей. У сім'ї були дівчата, але гусей мамка дозволяла пасти лише Юрію. Тому, що він не марнував час, усе читав»³. Як і всі тодішні родини, Керечани прививали дітям змалку любов до православної віри та селянської праці. Вони відвідували монастирі та довколишні парафії на храмові свята.

23 вересня 1922 р. Юрій Керечанин склав приватний іспит за шкільну програму 8 класу та отримав на руки відповідне

¹ Данилець Ю. Православні монастирі в Теремлі та Чумальові: соціально-економічний та конфесійний аспект // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. Вип. 16 / Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет.

² ДАЗО. – Ф. 21. – Оп. 9. – Спр. 1321. – Арк. 3.

³ Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля. – С. 44.

свідоцтво¹. Влітку 1923 р. юнак вступив послушником до Спасо-Преображенського (Фаворського) скиту в с. Тереля (нині Тячівського р-ну Закарпатської обл.). У чернечій обителі він, під керівництвом ігумена Іова (Войтишина), виконував різні послушання. 20 жовтня 1924 р. з благословення преосвященного Досифея, єпископа Нішського і Карпаторуського, делегата Сербської Православної Патріархії, прийняв постриг з іменем Веніамін².

У 1925-1926 рр. Веніамін відбував дійсну військову службу в армії Чехословаччини (Підкарпатська Русь перебувала у її складі у 1919-1938 рр.). Служив він у сьомій роті 19-го піхотного полку у м. Мукачево.

У зв'язку з тим, що на Підкарпатській Русі не було своїх духовних освітніх закладів, закарпатці здобували богословські знання в Сербії. У 1926-1928 рр. Веніамін навчався в чернечій школі в Раковіце. 24 серпня 1928 р. за підписом голови установчої ради школи проф. Афанасія Поповича та єпископа Митрофана він отримав «атестат-уверенье»³.

6 січня 1928 р. в м. Хуст єпископ Серафим (Іванович) рукоположив Веніаміна в сан диякона. 8 січня 1928 р. в Свято-Миколаївському чоловічому монастирі він прийняв сан ієромонаха. 20 грудня 1928 р. призначений настоятелем приходів у селах Вонігово та Руське Поле Тячівського округу.

У листопаді 1929 р. ієромонах Веніамін був слухачем курсів першої медичної допомоги, які влаштувало Товариство Червоного Хреста. Головним ініціатором проведення навчання серед православного духовенства було чеське міністерство публічної медицини та фізичного виховання⁴.

У тому ж році (29 грудня) ігумен монастиря Савва (Андрашко) призначив ієромонаха Веніаміна (Керечанин) настоятелем Свято-Вознесенської церкви в с. Тереля. Через переведення о. Савви

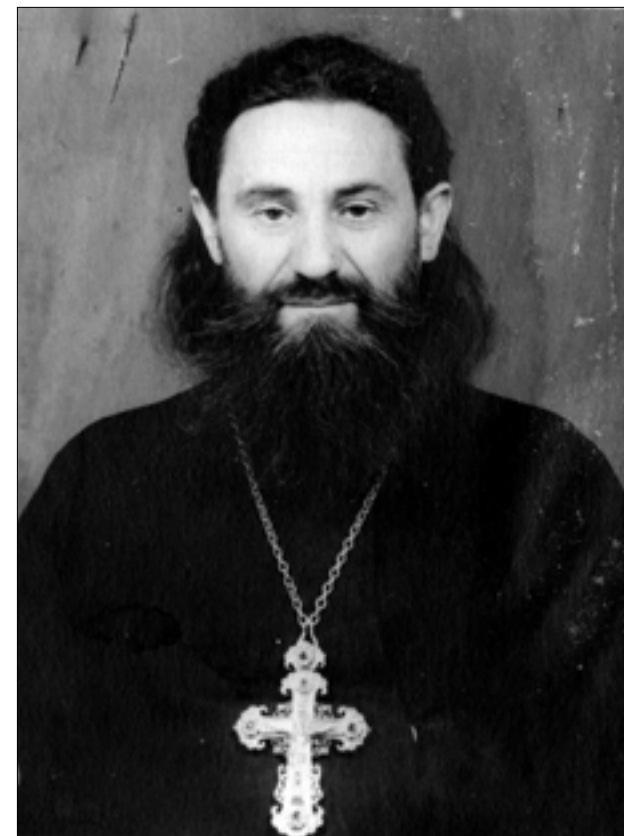
¹ Свідоцтво для приватних учеників от 23.09.1922 г. // Архів Хустської Православної єпархії (далі АХПЄ).

² Свѣдательство о пострижении от 20.10.1924 г. // АХПЄ.

³ Уверенье от 24.08.1928 г. // Особистий архів С. Чопика-Микунди.

⁴ Свѣдательство об окончании курса первой помощи от 10.07.1930 г. // АХПЄ.

до с. Дулова та із інших причин, братія скиту вирішила обрати своїм настоятелем ієромонаха Веніаміна. У листі ігумена Савви на ім'я єпископа Серафима читаємо: «Я намѣсто себя представляю о. Ієромонаха Вениамина, который может устроить скит къ лучшему...»¹. Таким чином, з 1930 р. о. Веніамін став незмінним настоятелем Терелянської чернечої чоловічої громади.

Архімандрит Веніамін (Керечанин),
1940-і рр.

¹ Савва (Андрашко), ігумен. Прошение на ім'я єпископа Серафима від 20 лютого 1929 р. // Там само.

Ще навесні 1929 р. православна громада с. Теремлі розпочала будівництво храму. Роботи були завершені весною 1931 р., при єпископі Йосифу (Цвієвич). На свято Вознесіння Христового 1931 р. ієромонах Веніамін, з дозволу єпархіальної влади, освятив церковну споруду.

За нового настоятеля ченці почали розширяти свою земельну власність. У приватних архівах нами виявлені договори на купівлю-продаж землі між монастирем, у особі його настоятеля о. Веніаміна та селянами с. Теремля (В. Несух), Руського Поля (М. Попович, М. Цюка). Зокрема значно розширилася площа монастирських угідь на горі Тяпіш.

У 1931 р. до скиту вступило кілька нових послушників. За списком насельників від 15 лютого 1931 р. в обителі проживало 10 чоловік. Ієромонахи – Веніамін, Сергій, Савватій, Савва, Досифей; монахи – Герасим, Варнава; рясофорні монахи – Іриней, Досифей, Йосиф.

Щоб упорядкувати життя в скиту ієромонах Веніамін розробив статут і монастирські правила. Нами виявлений один із їх варіантів від 15 червня 1931 р. У документі є всього 10 позицій: «1) оо. Ієромонахи сего монаст. должны служить по очереди т.е. по Седмици установленной; 2) монахи и послушники по очереди чтецами...; 3) у монастыри правило распределены слыдующимъ образомъ; 4) вечерня бываетъ летомъ въ 7 часовъ, зимою въ 5 часовъ; 5) После вечерни ужинъ и повечеріе; 6) утромъ летомъ въ 3 часа наще вставать зимою въ 4 часа; 7) полуночица потомъ сразу утреня и часы и літургія. После литургии обедъ и каждый на свое послушание; 8) у монастыре должна быть велика тишина; 9) за трапезой говорити строго воспрещается; 10) при трапезе должны читаться душеполезные книги в голос».

27 липня 1931 р. відбулися збори братії Теремлянського скиту. Порушувалися питання фінансового характеру. Прийняли рішення, щоб ченці допомогли виплатити гроші за придбані земельні ділянки; щоб державна підпора, яку отримують ієромонахи, використовувалася для потреб скиту та послушників.

Зважаючи на чисельні звернення православної громади с. Теремля до різних урядів, 10 червня 1933 р. міністерство шкіл і народної освіти видало розпорядження, за яким приход

було систематизовано (узаконено), а ієромонах Веніамін отримав право укладати церковні шлюби. Через три роки (12 вересня 1936 р.) шкільний інспекторат видав розпорядження за № 1586/36, за яким ієромонаху Веніаміну дозволялося викладати Закон Божий в народних школах¹.

Єпископ Мукачівсько-Пряшівської єпархії систематично проводив пастырсько-богословські курси для духовенства єпархії. У 1933-1937 рр. на таких курсах проходив навчання й о. Веніамін. Згідно «свідоцтва», яке йому було видано після закінчення курсів, він прослухав та склав іспити з наступних предметів: «1) Свящ. Писаніє Ветхаго и Новаго Завѣта, 2) Пастырское Богословіє съ Пастырской Аскетикой, 3) Литургика, 4) Гомилетика, 5) Катехетика, 6) Обличительное Богословіє, 7) Церковное право, 8) Гражданское брачное право и веденіє метрикъ, 9) Письмоводство и администрація, 10) Гигієна и первая помощь, 11) Садоводство, 12) Кооперация».

У 1937 р. ченці під керівництвом о. Веніаміна розпочали будівництво нової мурованої церкви з п'ятьма банями. У спорудженні храму чимало допомагали жителі с. Теремля. Через рік новобудову було освячено.

Активна діяльність ієромонаха Веніаміна на користь церкви була відзначена єпархіальним керівництвом. 4 липня 1935 р. в Свято-Миколаївському чоловічому монастирі у с. Іза його нагороджено набедреником. 21 вересня 1940 р. в день Святого Архангела Михайла єпископ Володимир (Раїч) возвів Веніаміна в сан ігумена.

Ігумен Веніамін підтримував молитвенні зв'язки з святою горою Афон. У його особовій справі виявлено кілька квитанцій про пожертви афонським монастирям. Квитанції датуються червнем-липнем 1936 р. та було видані настоятелем руської обителі св. Іоанна Златоуста Іверського монастиря ієросхимонахом Сімеоном; настоятелем руської спільно житньої обителі св. Іоанна Златоуста ієросхимонахом Калістом; настоятелем руської Голгофо-Росп'ятської обителі ієросхимонахом Тихоном (Калягри); настоятелем Свято-Троїцького руського скиту ієромонахом Анатолієм.

¹ ДАЗО. – Ф. 21. – Оп. 9. – Спр. 1321. – Арк. 20.

З духовенством Тячівського району, 1950-і рр.

Зважаючи на широку місіонерську діяльність ігумена Веніаміна чеський уряд посилив за ним спостереження. У одному із звітів до окружного уряду в Тячеві головний жандарм із Терембля вказував, що «Юрій Керечанин є благонадійним та політично пасивним. При останніх виборах до Народних зборів агітував за партію народних соціалістів, яку на Підкарпатській Русі представляла Трудова партія»¹. Прихильність православного духовенства до Трудової партії русофіла А. Гагатка не було дивним у той час, адже саме ця партія намагалася виступати на захист православного руху. Депутати даної партії І. Цурканович та А. Прокоп у чеському Сенаті постійно вимагали урівняти в політичних та економічних правах православних з греко-католиками та католиками.

З окупацією Закарпаття угорськими військами у березні 1939 р. для православної церкви настали важкі часи. Прагнучи створити в Угорщині автокефальну православну церкву угорський уряд усунув з Підкарпатської Русі сербського єпископа Володимира (Раїча).

¹ ДАЗО. – Ф. 21. – Оп. 9. – Спр. 1321. – Арк. 15.

На його місце був призначений адміністратор Михайло Попов, котрий підпорядковувався юрисдикції Празького архієпископа Савватія (Врабец). Саме за посередництва останнього угорці домогалися канонізації автокефалії від константинопольського патріарха.

10 червня 1940 р. угорські жандарми заарештували ченців Теремблянського монастиря на чолі з ігуменом Веніаміном¹. У листі до єпархіального управління о. Веніамін (Керечанин) – настоятель монастиря, писав: «Нас зігнали в село в церковний дім. Я був три рази у начальника жандармерії, він лякає в'язницею. Прошу Вас звернутися із скаргою до уряду в Ужгороді і Хусті, або зразу ж в Будапешт»². Мукачівсько-Пряшівський єпископ Володимир (Раїч) звернувся у листі за №741/1940 до регентського комісара Підкарпатської Русі Жигмонта Перені. Повідомивши про ганебні дії жандармів, він підводить підсумок: «Вважаю, що цей проступок є неправильний, просимо взяти під свій захист монастир і вжити заходи, щоб монахи повернулися в обитель»³. Після арешту о. Веніаміна відправили в м. Дебрецин, де 20 грудня 1941 р. засудили до смертної кари через повішення⁴.

Через брак архівних документів важко встановити що саме інкримінували о. Веніаміну угорці. За інформацією однієї із радянських газет, його могли заарештувати за підозрою у співпраці з радянськими партизанами⁵. Цю версію частково підтверджують спогади, що були зібрані С. Чопиком-Микундою. «Літом 1940 р. з боку Румунії прилетіла повітряна куля з ящиком різної літератури та приземлилася випадково неподалік монастиря. Це було зараховано о. Веніаміну як зв'язок із-за кордоном»⁶. «Угорські жандарми усім наказали вийти з спального

¹ Чоловічий монастир в Теремблі // Єпархіальний вісник. – 1992. – Липень. – С. 4.

² Веніамін (Керечанин), ігумен. Лист до єпархіального управління від 10.06.1940 р. // АМПЄ.

³ Володимир (Раїч), єпископ. Звернення до Ж. Перені в Ужгород за №741/40 // Там само.

⁴ ДАЗО. – Ф. Р – 544. – Оп. 3. – Спр. 12. – Арк. 4.

⁵ Там само.

⁶ Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля с. Терембля. – С. 49.

корпусу, де зробили обшук. У келіях шукали заборонену літературу та підозрілих осіб»¹.

*Під час богослужіння,
1960-і рр.*

За іншими джерелами о. Веніамін проводив серед населення антиуторську політику, що й призвело до арешту. У листі секретаря Єпархіального управління І. Солка на ім'я ігумена Веніаміна від 24 грудня 1941 р., знаходимо окремі фрагменти, що підтверджують вищенаведену думку. «Въ Вашемъ дѣлѣ чтобы Васъ освободить, Администрацией сдѣлана интервенція въ Дебрецинъ, отъкуда сообщено, что хотяи дѣло весьма серьезное, но на отвѣтственность нашу можетъ будетъ пропущено. Въ

¹ Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля. – С. 49.

связи вашего дѣла и личного интереса, предупреждаемъ Васъ, чтобы прекратили всякое вмѣшательство въ политику... (*тут і надалі підкреслення наше - Ю.Д.*). По отношению къ церковнымъ и государственнымъ властямъ, а особенно къ своему малярскому отечеству старайтесь быть лояльнымъ¹.

Так чи інакше, вже в січні 1942 р. о. Веніамін був звільнений. Про це свідчить його звернення до Єпархіального управління від 18 січня 1942 р.

Після визволенням Закарпаття Радянською Армією у жовтні 1944 р. становище усіх релігійних спільнот у краї змінилося. У радянський період в Теремлянському монастирі проживало від 13 до 30 чоловік². 5 червня 1947 р. ігумен Веніамін підвищений до сану архімандрита. Його призначили благочинним монастирів у Закарпатті. Незважаючи на тиск з боку Уповноваженого у справах РПЦ, архімандрит Веніамін намагався відстоювати права чернецтва.

Щоб припинити виступи о. Веніаміна проти антирелігійної політики влади, проти нього розпочалося цькування у пресі. У квітні 1958 р. в районній газеті Тячівщини «Червона трибуна» була опублікована стаття «Хто такий «Отець Юмин?»³. Автор памфлету в аморальній формі характеризував діяльність архімандрита Веніаміна, називаючи його іменем Юмин. Ця стаття викликала обурення як серед православних вірників, так і серед чернецтва. Архімандрит Веніамін (Керечанин) 22 квітня 1958 р. звернувся до голови Ради Міністрів УРСР з листом, у якому відкинув усі звинувачення, оприлюднені у публікації. Він вимагав справедливого ставлення до нього, як до людини та священика⁴.

10 лютого 1960 р. архімандрит Веніамін (Керечанин) написав заяву на ім'я уповноваженого Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів УРСР Г. Пінчука. У документі зазначалося, що цькування проти нього в пресі не припиняється, його звинувачують у різних злочинах, які він не робив⁵.

¹ Солко І. Лист до ігумена Веніаміна (Керечанин) від 22.12.1941 р. // АМПЄ.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 45. – Арк. 23; Там само. – Спр. 34. – Арк. 41.

³ Гірський З. Хто такий «Отець Юмин?» // Червона трибуна. – 1958. – 20 квітня. – С. 4.

⁴ ДАЗО. – Ф. Р – 544. – Оп. 3. – Спр. 12. – Арк. 2.

⁵ ДАЗО. – Ф. Р – 544. – Оп. 3. – Спр. 22. – Арк. 21.

Згідно рішення виконкому Тячівської райради від 19 лютого 1959 р. земельна власність монастиря із площі 4,6 га скорочувалась до 1 га, конфісковані землі передані колгоспу «Більшовик»¹. Після закриття скиту в Городилові та монастиря в с. Іза, ченці з цих общин були переведені в Теремлю².

У Закарпатській області із більше 20 монастирів та скитів на початку 1960 р. залишилося всього чотири обителі. Серед них жіночі монастирі в Мукачеві, Чумальові, Липчі та чоловічий монастир у Теремлі.

Головним завданням обласної влади було ліквідувати в першу чергу чоловічий монастир у Теремлі. о. Веніамін користувався беззаперечним авторитетом серед селян Тячівщини, жодні публікації в пресі не змінювали переконань вірників.

На початку 1960 р. архімандрита Веніаміна було заарештовано. Звинуватили настоятеля монастиря у купівлі краденого парафіну.

У книзі «Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля (1921-2001)» читаємо наступне: «Знайшлася людина, яка запропонувала настоятелю монастиря купити від лісничого Усть-Чорнянської управи 1 тону технічного парафіну за 5 тисяч рублів. Архімандрит Веніамін переговорив з економом Дмитром Світлинцем і той поїхав кіньми до села Тересви і привіз парафін. На другий день нагрянув у монастир наряд міліції, зробили обшук і знайшли «крадений» парафін»³.

Опрацювавши матеріали судової справи, ми виявили інформацію, що не зовсім підтверджує вищенаведені факти. Суд відбувся 30 березня 1960 р. За однією кримінальною справою проходили архімандрит Веніамін (Керечанин) та Мотриниць В.Ю. – працівник Тересвянського ДОКу. З етичних міркувань не будемо вказувати прізвища голови та членів суду.

3 матеріалів кримінальної справи:

«Керечанин Юрій Іванович, 1904 р. народження, уродженець с. Боржавське Виноградівського району Закарпатської області,

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 544. – Оп. 3. – Спр. 22 – Арк. 8.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 32. – Арк. 6.

³ Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля. – С. 56.

українець, не одружений, з середньою духовною освітою, працював настоятелем Теремлянського монастиря, там і мешкав, раніше не судимий, громадянин СРСР.

У квітні 1958 р. Мотриниць привіз на автомашині до монастиря 1 тону парафіну, за який одержав 3800 крб.

27 вересня 1958 р. підсудний Мотриниць зайшов до підсудного Керечанин в Теремлянський монастир і заявив, що може продати знову тону парафіну за 5000 крб. Підсудний Керечанин погодився і дав підсудному Мотриниць авансом 500 крб. під розписку.

29 вересня 1958 р. підсудний Мотриниць по довіреності №252 одержав одну тону парафіну на Хустській нафтобазі, яку теж відвіз в Теремлянський монастир і передав підсудному Керечанин.

Вкрадений парафін підсудним Мотриниць дві тонни призначений для виробництва Тересвянському ДОКу, але Мотриниць до доставив його на виробництво, а украв і продав підсудному Керечанин для Теремлянського монастиря, який останній переробляв на свічки, а після перепродавав віруючим від 2 до 5 крб. за одну штуку...

Ухвала:

На підставі ст. 175 ч. II КК УРСР до Керечанин Юрія Івановича обрати міру покарання 1 рік і 6 місяців (прописом) позбавлення волі в виправно-трудовах колоніях.

Відбуття міри покарання засудженому Керечанин Юрію Івановичу рахувати з 30 березня 1960 р.

Стягнути з Керечанин Юрія Івановича суму 250 крб. в користь Тячівської ЮК за виступ адвоката»¹.

14 квітня 1960 р. за касаційною скаргою архімандрита Веніаміна відбулося засідання Судової колегії в кримінальних справах Закарпатського обласного суду. У документах вказувалося: «В касаційній скарзі засуджений Керечанин покликається на те, що парафін він купував не для себе, а для монастиря, вважав, що Мотриниць продає свій парафін. В монастирі із парафіну свічки не виготовлялися для продажу, а лише для особистих потреб.

В додатковій касаційній скарзі засуджений покликається на те, що суд повинен взяти до уваги його минулі заслуги, зокрема те,

¹ Ухвала Закарпатського обласного суду, 30.03.1960 р. // АХПЄ.

*Архімандрит
Веніамін (Керечанин), 1970-і рр.*

що в 1941 р. він сидів у тюрмі за співчуття Радянському Союзу, в 1944 р. переховував двох партизан»¹.

Суд відхилив касаційну скаргу архімандрита Веніаміна, залишивши в дії ухвалу від 30 березня 1960 р. З серпня 1960 р. було складено опис майна архімандрита Веніаміна. До реєстру включили 37 позицій: меблі, одяг, книги тощо.

Відбував покарання архімандрит Веніамін у таборі № 40 у м. Київ. За спогадами Д. Світлинця, який відвідував засудженого кілька разів, архімандрит у в'язниці не знімав рясни та камилавки, а місцеві жителі часто приносили йому передачі та просили благословення².

Таким чином, операція з парафіном була здійснена ще в 1958 р., а не в 1960 р., як стверджує С. Чопик-Микунда. Будучи людиною щирсердечною та довірливою архімандрит Веніамін міг і не знати, що запропонований йому товар не є власністю продавця. Володіючи цією інформацією, він не пішов би на цей крок, адже добре розумів чим це може закінчитися для нього та для монастиря. Міліція, напевно знаючи про продаж парафіну, вичікувала, використавши компромат у потрібний момент – перед закриттям монастиря.

*Похорони архімандрита
Веніаміна (Керечанина),
29 березня 1975 р.*

¹ Касаційна скарга, 1961 р. // Ухвала Закарпатського обласного суду, 30.03.1960 р. // АХПЄ.

² Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля. – С. 57.

Після арешту архімандрита Веніаміна тимчасовим настоятелем монастиря призначили ігумена Іова (Кундря) (канонізований УПЦ у 2008 р.). Братією монастиря було написано кілька листів-прохань до Патріарха всієї Русі Алексія I, єпархіальних та державних урядів. Монахів підтримували також місцеві жителі. На початку 1961 р. за підписом 97 жителів с. Терєбля Тячівського району було відправлено листа голові президії Верховної Ради СРСР К. Ворошилову. У зверненні підписанти виступали проти закриття монастиря та підкреслювали, що монастир відіграє значну роль у житті сільської громади¹.

Незважаючи на протести громадськості 28 березня 1961 р. Закарпатська обласна рада прийняла рішення про закриття монастиря².

Після повернення з в'язниці у 1961-1962 рр. архімандрит Веніамін працював на приході в с. Широкий Луг Тячівського району. У зв'язку з численними зверненнями селян, його переводять у 1962 р. до Терєблі. До Свято-Вознесенського храму потяглися вірники. Архімандрит Веніамін допомагав людям молитвою, умів «виганяти бісів», лікувати худобу. За рекомендацією архімандрита змогли вступити до семінарій та академій чимало хлопців із Закарпаття.

Помер архімандрит Веніамін 29 березня 1975 р.³ Чин похорону відправив секретар Єпархіального управління, протоієрей Миколай Логойда у співслужінні більше 50 священників та монахів. Провести в останній шлях свого пастиря прийшли сотні селян з навколишніх сіл. Поховали архімандрита на сільському цвинтарі в с.Терєбля.

Архімандрит Веніамін (Керечанин), як і чимало його братів во Христі, був русофілом за політичними поглядами. Однак радянська влада, яку так чекав і до якої прагнув архімандрит, віднеслася до нього підло та жорстоко. Незгода о. Веніаміна з антирелігійною політикою радянської системи призвела до

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 32. – Арк. 23.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 45. – Арк. 80.

³ Чопик-Микунда С. Архімандрит Веніамін // Срібна Земля. – 2003. – 5 квітня. – С. 14.

його арешту та ув'язнення. Головна мета місцевих радянських чиновників була досягнута – більшість монастирів та скитів було ліквідовано. Критицизм, цькування у пресі та арешт о. Веніаміна ні на крихту не підірвали його авторитету серед вірників, які його любили, та й тепер згадують, як ідеал моральності та християнської чесноти.

Юрій Данилець

Автор висловлює подяку за допомогу у пошуку матеріалів для статті краєзнавцю С. Чопику-Микунді та ієрею Олександрю Моничу.

Схиархімандрит Вікентій (Орос) (18.09.1901 - 05.03.1982)

Схиархімандрит Вікентій, в миру Орос Василь Олексійович, народився в селі Іза Хустського округу 18 вересня 1901 р.¹ в родині селян Олексія Олексійовича та Катерини Василівни.

Протягом 1908-1913 років навчається у церковно-приходській школі рідного села, але релігійна боротьба, арешти угорською владою односельців та другий Мараморош-Сігетський судовий процес змусили покинути навчання. Ці події залишили глибокий слід у душі юнака, який дуже боляче сприйняв гоніння на православну віру. У п'ятнадцятирічному віці (1916 р.) приєднався до православного руху в селі Іза і вступає до братства Свято-Миколаївського монастиря². Ховаючись від репресій австро-угорської адміністрації деякий час перебував разом з іншими односельцями у кам'яних печерах за річкою Ріка біля Хуста³.

З цього періоду життя майбутнього схиархімандрита збереглася доволі цікава історія. Сестра Углянського монастиря монахиня Матрона (Шимон) розповідає, що якось в село Углю разом з о. Алексієм (Кабалюком) прийшов молодий юнак Василь Орос з Ізи. Зупинилися вони на пагорбі, де колись знаходився давній монастир і в невеликій капличці на руїнах старого фундаменту відслужили Божественну Літургію. Після служби

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 156.

² Там само. – С. 109.

³ Там само. – С. 85.

вирішили трохи відпочити і незчулися, як задрімали. Василю приснився сон, ніби малий хлопчик сказав йому, що на цьому місці невдовзі стоятиме монастир, а він буде в ньому правити. Коли прокинулися, то о. Алексій запитав юнака, що тому наснилося? Добре пам'ятаючи дивний сон, Василь засоромився і не хотів про це розповідати, і монах, відчуваючи збентеженість свого супутника, сказав: «Не соромся, пройде небагато часу і ти будеш служити в цьому монастирі»¹.

4 жовтня 1922 р. призваний на строкову службу до чехословацького війська, з якого демобілізувався 4 листопада 1924 р.² Після повернення працював у домашньому господарстві. Але події в рідному селі 1913-1914 рр. не забулися і, можливо, саме вони відіграли вирішальну роль у виборі життєвого шляху. Пройшло декілька років і юнак вирішує присвятити своє життя служінню Богу.

Разом із товаришем Іваном Кундрею (в майбутньому Преподобний Іов Угольський) вони вирішують здійснити прощу на Святу гору Афон. Але політична ситуація, яка склалася в Греції у середині 20-их років ХХ ст., не сприяла здійсненню мрії³. Тоді він вступає послушником до Свято-Миколаївського чоловічого монастиря в с. Іза, де перебував до 1929 р.⁴

5 лютого 1929 р. стає послушником Спасо-Преображенського чоловічого скиту при селі Теребля, де ігуменом на той час був о. Савва (Андрішко). А вже 14 лютого, за благословінням правлячого архієрея Серафима (Іванович), єпископа Рашсько-Призренського і Карпаторуського, архімандрит Алексій Кабалюк постригає його в малу схиму з іменем Вікентій⁵.

¹ Світлинєць А., Канайло С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у селі Драгово-Забрид. – Ужгород, 2009. – С. 111.

² Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 13.

³ Рачук Г. Подвижник Руси Карпатской. Архимандрит Иов (Кундря). – М., 2008. – С. 53.

⁴ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5254-С. – (Гашпар І.Ф., Орос В.О., Бонь Д.П.). – Арк. 94.

⁵ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 3, 18.

Ієромонах Вікентій (Орос), 1929 р.

24 лютого (5 березня) 1929 р. єпископ Серафим в Хусті висвячує його в диякони, а вже 20 березня (2 квітня) в сан ієромонаха¹.

3 травня 1929 р. молодий монах направляє у парафію с. Вонігово з тимчасовим обслуговуванням також с. Новобарово Тячівського

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 15, 17.

округу¹. Більше двох років молодий монах ніс пастирський послух у цьому селі. За ініціативи отця Вікентія та стараннями й активній підтримці парафіян тут було побудовано невеликий дерев'яний храм².

Перебуваючи на приході, ієромонах продовжує підтримувати тісні зв'язки із своїм односельцем Іваном Кундрею, який разом з іншими юнаками вирішив побудувати в горах над річкою Ріка чоловічий скит. Коли постало питання купівлі земельної ділянки, то о. Вікентій, не задумуючись, віддав у спільну касу всі свої заощадження – 8 тисяч крон. Невдовзі, на викупленій ділянці, яка називалася Маковиця, і був збудований Свято-Троїцький Городилівський скит³. Знаковим є те, що у своїй автобіографії Преподобний Іов Угольський (Кундря) пише, що Свято-Троїцька пустинь в Городиліві була заснована саме при підтримці ієромонаха Вікентія⁴.

Під час пастирського послуху в с. Вонігово, ієромонаха Вікентія, як здібного священика, часто посилають у різні парафії для святкового чи тимчасового богослужіння (сіл Бедевя, Терешул, Підплеша)⁵. 20 липня 1931 р. протосингел о. Іустин (Попович), який тимчасово виконував обов'язки керуючого єпархією, направляє монаха у м. Рахів з обслуговуванням сіл Розтока і Білин⁶. Тут пробув недовго, бо вже 26 березня 1932 р. Мукачівсько-Пряшівський єпископ Дамаскін (Грданічка) знову повертає його у парафію Вонігова, а 27 жовтня благословляє на пастирське служіння до с. Нижній Бистрий⁷. За свідченням старожилів, молодий пастир узяв активну участь у будівництві сільської церкви.

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 17.

² Там само. – С. 127.

³ Рачук Г. Названа праця. – С. 58.; Пагіря В. Монастирі Закарпаття. – Мукачево, 1994. – С. 66.

⁴ Автобіографія о. Іова (Кундря) // Архів Свято-Димитріївського храму с. Мала Уголька Тячівського району Закарпатської області.

⁵ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 18.

⁶ Там само.

⁷ Там само. – С. 4.

У 1933 р. в селі Кричево склалася складна релігійна ситуація між православною і греко-католицькою громадами. Враховуючи здібності та мудрість о. Вікентія, єпископ направляє його на цей приход¹. І не помилився. За короткий час ситуація в селі стабілізувалася, а крім пастирського служіння молодий монах виступив ініціатором будівництва православного храму².

*З насельницями Свято-Успенського жіночого монастиря
в с. Угтя, 1957 р.*

Також для того, щоб підняти власний духовний рівень, протягом 4-х років о. Вікентій разом із іншими 28 священниками та монахами відвідує пастирсько-богословські курси, організовані єпископською владою на базі державної реальної гімназії в м. Хуст³.

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 119.

² Сирохман М. Церкви України. Закарпаття. – Львів, 2000. – С. 757.

³ ДАЗО. – Ф. 21. – Оп. 9. – Спр. 78. – Арк. 38; Особова справа о. Вікентія (Орос В. О.) // АМПЄ. – С. 12.

Ще в 1933 р., за рекомендацією архімандрита Алексія (Кабалюка), до о. Вікентія звернувся владика Дамаскін з пропозицією відновити стародавній православний монастир у селі Угтя, на що він, звичайно, погодився. Отримавши єпископське благословення, ієромонах купує земельну ділянку в селі та обмінює її на землю в урочищі «На горах», де колись, за свідченням старожилів, знаходилася давня обитель. Оскільки будівельного матеріалу не було, то о. Вікентій купив два старі дерев'яні будинки в с. Кричево, які розібрали і перевезли в Угтя. Саме з цієї деревини і була побудована невелика церква в честь Успіння Божої Матері, яку освятив архімандрит Алексій в 1936 р. Із залишків деревини звели невеликий будиночок на дві келії, в яких поселилося декілька монахів із Городилівського скиту¹.

Цікаво, що ще на початку 1934 р. в селі Драгово, куди ієромонах часто навідувався до о. Досифея (Шандра), він зустрівся з місцевою мешканкою, яка розповіла про дивний сон, в якому побачила давню обитель, що була зруйнована ще в кінці XVIII ст. Про цей монастир о. Вікентій знав ще здавна із випадково почутої бесіди двох старших людей. А оскільки тоді в Закарпатті було велике гоніння на православну віру, то юнак дав обітницю Богові у майбутньому відновити цю обитель. Напевно, таке було Боже провидіння, що ієромонах у потрібний час опинився у потрібному місці. Так о. Вікентій приступив до відновлення ще одного історичного скиту – Драгівського. Спочатку на місці колишнього монастиря відслужили Літургію, а в наступному році освятили фундамент майбутнього храму. За великі старання на ниві утвердження та поширення православ'я в нашому краї, правлячий архієрей владика Дамаскін 4 липня 1935 р. нагороджує о. Вікентія набедреником.

26 березня 1937 р. молодого ієромонаха призначили настоятелем Драгівського скиту². Духовний, подвижницький подвиг о. Вікентія дав свої результати – на 1938 р. в скиті несли свій монастирський послух 7 сестер і за досить короткий час, при

¹ Сергий (Цюка), ієромонах. Православие и иноческая жизнь в Закарпатье в первой половине XX столетия. – Загорск. Троице-Сергиева Лавра. 1960. – С. 250.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 167. – С. 73.

тій загальнонародній скруті та бідності, йому вдалося збудувати церкву, декілька келій та невеликий хлів. Навколишнє населення беззаперечно визнавало авторитет о. Вікентія, напрацьований і здобутий невтомною, безкорисливою працею на ниві утвердження святого православ'я.

У перші роки після входження Закарпаття до складу Радянської України, якихось серйозних релігійних змін не відбувалося. Нестача священнослужителів у повоєнний час змушувала багатьох монахів обслуговувати ще сільські парафії. Так, 10 грудня 1947 р. правлячий Мукачівсько-Ужгородський єпископ Нестор (Сидорук) призначає о. Вікентія також настоятелем Свято-Троїцького храму в с. Драгово¹. Та через неповний рік, 24 листопада 1948 р., вже новий правлячий архієпископ Макарій (Оксіюк) звільняє його від обслуговування сільського приходу², залишаючи таким чином духівником скиту. Але ці кадрові зміни та перестановки в пастирському житті монаха були лишень початком.

На початку 1949 р. в скиті відбулися адміністративні зміни. 23 березня 1949 р. владика Макарій, архієпископ Львівський і Тернопільський та Мукачєво-Ужгородський звільняє о. Вікентія від обов'язків духівника Драгівської обителі і призначає настоятелем сільської парафії в с. Вонігово³. Зараз важко пояснити, що було причиною заміни духівника, тим більше, що всього через декілька місяців, а точніше 21 червня 1949 р., наказом №1070 архієпископ Макарій також призначає нову ігуменю матушку Вассу (Росоха)⁴.

Зміна керівництва скиту схвилювала не тільки насельниць обителі, а й жителів навколишніх сіл. У Хустському єпархіальному архіві зберігся цікавий документ від 25 березня 1949 р., в якому члени православної общини Драгова звернулися до архієпископа Макарія з проханням залишити у них о. Вікентія, мотивуючи тим, що «... за останні 15 років о. ієромонах Вікентій багато попрацював у справі процвітання святої Православної Христової Церкви і вся община села Драгова поважає працю ієромонаха і бажає, щоб

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 166.

² Там само. – С. 159.

³ Там само. – С. 149-150.

⁴ Документ від 21.06.1949 р. // Папка «Драгівський монастир» // АХПЄ.

він залишився надалі і продовжив працю почату 18 років тому, тим більше, що в останній час уніатська община села перейшла в православ'я і потребується настоятелю ще більше працювати у справі православ'я, ... тим паче, що община уніатська бажає працювати з ієромонахом о. Вікентієм...»¹. Але прохання селян залишилося без уваги.

Через рік, 25 березня 1950 р., наказом № 57 правлячий архієрей знову звільняє о. Вікентія уже з посади настоятеля сільської парафії Вонігова та переводить заступником настоятеля Городилівського Свято-Троїцького скиту². Про авторитет, який мав ієромонах у вірників Вонігова, свідчить лист жителів села від 22 травня, які звертаються з проханням до правлячого єпископа. Зокрема, в листі сказано (*мовою оригіналу*): «... Ієромонах Вікентій в нашому селі вже знаходиться довгий час. Його трудом і його ініціативою побудовано в нас прекрасну церков і його відсутність в нашому селі була б невилічимою раною в наших християнських серцях. Сам він є монахом, особа дуже скромна, свято живуча і дуже мало требовательна. Населення нашого села досить бідне, так що ... священника Вікентія в силі видержати. Крім того, його поведінка, християнсько-священниче життя настільки вкоренилися в наші серця, що тяжко було б нам прощатись з ним.

Тому ... просимо залишити нам священника ієромонаха Вікентія...»³.

Інший повторний лист-прохання від 27 листопада говорить: «...Просимо владика шобти нам обратно назначив ермонаха Вікентія... Служби Божої не було уже 2 місяці, то народ починає залишати церков Божу... Просимо вернути ермонаха Вікентія, тому що він у нас багато трудився, побудував церков іще в 1926 році і уже на нього народ навик...»⁴. Цікавим є той факт, що коли православна община села Кричева дізналася про переміщення ієромонаха до Городилівського монастиря, вона також, як і жителі Вонігова, звернулася до правлячого єпископа

¹ Документ від 25.03.1949 р. // Там само.

² Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 147.

³ Там само. – С. 132.

⁴ Там само. – С. 135.

з проханням направити саме до них о. Вікентія (*мовою оригіналу*): «...просимо Ваше Преосвященство назначити нам священика ієромонаха Вікентія... Прошение мотивируем следующее... у нас есть много сектантов субботников то о. Иоанн Кричфалуший не в силах справитися с сектантами. О. Иеромонах Викентий у нас был за настоятеля церкви и его все село хочет... Надеемся на положительное исполнение нашей просьбы. Церковный совет и народ. (54 підписи)»¹. Але обидва прохання так і залишилися без відповіді.

Ці листи є яскравим свідченням справжнього пастирського служіння ієромонаха Вікентія. Де б він не ніс пастирський послух, завжди сумлінно і ревно ставився до своїх обов'язків. Тому сільські общини, в яких раніше служив ієромонах, і просили церковну владу, щоб саме до них повернути пастиря.

Прошло лише декілька місяців і знову, наказом № 778 від 4 жовтня 1950 р., о. Вікентія перемістили – на цей раз у Свято-Миколаїський Ізький монастир до особливого розпорядження єпископа². Документи єпархіального архіву проливають світло на причину такого різкого переміщення духівника і говорять про адміністративне розслідування справи про незаконне вінчання родичів, яке нібито здійснив о. Вікентій. Про результат перевірки свідчить лист від 1 жовтня 1950 р. архімандрита Ізького монастиря о. Матфея (Вакарова), в якому він виправдовує та підтверджує невинність духівника³. І як результат цієї справи наказ єпископа №988 від 21 грудня 1950 р. про повернення о. Вікентія у парафію села Вонігово.

Та цьому не було кінця. Невідомо чому, але 30 червня 1951 р. духівника знову переміщують і назначають настоятелем парафії села Углі⁴. І якщо для жителів с. Вонігово це була втрата, то для общини Углі – велика радість. Про це повідомляє лист від 23 грудня 1951 р. церковного куратора Голубка Івана на ім'я єпископа, де він, зокрема, пише (*мовою оригіналу*): «От имени православной общины

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 137.

² Там само. – С. 139.

³ Там само. – С. 140-141.

⁴ Там само. – С. 118.

села Углі имеем честь поблагодарити Ваше Преосвященство за то, що с те нам дали отця Вікентія... Отец Вікентій есть проповідник Христа... От отцови приходят баптисты он их крестит, які не были крещены много літ. Народа приходит богато у храм...»¹.

Ще одним цікавим і малодослідженим штрихом у біографії о. Вікентія є відновлення і будівництво Свято-Димитріївського храму в с. Мала Уголька на місці давнього історичного скиту, що існував тут ще в глибоку давнину.

На початку 1950-х років до ієромонаха звернулися жителі с. Мала Уголька Гафія та Василь Остолоші, які запропонували на місці колишнього скиту побудувати невелику церкву. Отримавши від влади благословення, приступили до здійснення задуманого. За свідченням монахині Матрони (Шимон) основний тягар організаційних та будівельних робіт ліг на плечі духівника. Активно йому допомагали дві молоді послушниці із Углянського монастиря Марія Шимон і Марія Мандзюк та місцеві жителі. За короткий час ними було викопано траншеї та зроблено фундамент. Протягом літа місцеві майстри Микола Куричка та Василь Лесько поставили зруб, який до осені встигли накрити дахом².

8 листопада 1951 року, в день Святого Великомученика Димитрія Солунського, відбулося освячення храму. До самого арешту у 1952 р. і після звільнення ієромонах опікувався цим храмом, не залишаючи напризволяще ще одне своє дітище. (*Оскільки постійного священика в Свято-Димитріївському храмі не було, то після ліквідації у 1961 році останнього чоловічого монастиря у с. Теребля, о. Вікентій запропонував архімандриту Іову (Кундрі) взяти під свою опіку сільський прихід. У дерев'яному будиночку, що знаходився біля храму, змайстрував для нього невеличку грубку (шпор) та облаштував житло. Уже пізніше, завдячуючи духовному подвижництву та авторитету Преподобного Іова Угольського, невеличке гірське село Мала Уголька стало відомим далеко за межами краю*)³.

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 118-118 зв.

² Світлиця А., Канаїло С. Названа праця. – С. 118.

³ Там само.

1952 рік в житті о. Вікентія займає особливо трагічне місце. Вночі 23 травня на приходській фарі села Угля його заарештували працівники МДБ за підозрою у співпраці з бандитами. Як повідомляв у епархію о. Іов (Гашпар), зі слів протоієрея Івана Бігаря в селі Драгово був поранений та затриманий бандит Йовжій і серед особистих речей у нього знайшли записку книжку із списками добротинців, які допомагали банді харчами. Поміж цих людей також значилося ім'я о. Вікентія. Це і послужило приводом до арешту духівника¹.

Крім о. Вікентія, наступного дня 24 травня затримали монахиню Копашнівського скиту Магдалину (Шелембу Марію Юрїївну), а також в с. Копашнево у власному будинку заарештовано послушника Свято-Дмитріївського скита (с. Дубове Тячівського р-ну) Фаркавця Юрія Васильовича². Та на цьому неприємності не закінчилися. 30 травня заарештували о. Іова (Гашпар), а 13 червня ієромонаха Чумалівського монастиря о. Даміана (Бонь)³. Всім їм висунули звинувачення у співпраці з «бандами Андрійця та Пилипця», які діяли в гірській місцевості Тячівського, Хустського, Іршавського та Міжгірського районів. Через декілька днів після арешту о. Вікентія з'являється наказ єпископа Іларіона № 726 від 1 червня 1952 р., за яким ієромонах у зв'язку з арештом звільняється з посади настоятеля парафії с. Угля Тячівського району і залишається поза штатом без права виконувати будь-яке богослужіння⁴.

Як пригадує монахиня Углянського монастиря матушка Матрона (Шимон), після арешту о. Вікентія сестри пішли на фару і забрали в монастир всі особисті речі духівника.

Протягом десяти місяців тривало слідство і весь цей час сестри почергово навідували його та носили передачі з їжею. Але найчастіше, не дивлячись на можливі неприємності, до нього їздив житель села Углі Михайло Немеш. Із того як виглядав

¹ Звіт від 25.05.1952 р. // Особова справа о. Іова (Гашпар І.Ф.), АМПЄ.

² Там само.

³ Данилець Ю. Священники-мученики: репресії проти православного духовенства ...

⁴ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 117.

духівник було видно, що його там дуже били. А через декілька місяців відбувся суд. Коли оголосили вирок, то ієромонах лише гірко усміхнувся і не сказав ні слова¹. Офіційні документи кримінальної справи №5254-С свідчать: о. Вікентія звинуватили в тому, що в період 1948–1949 рр. він підтримував тісні зв'язки з так званою бандою оунівця Пилипця. Протягом цього часу періодично ховав бандитів у своїй келії, ремонтував взуття, забезпечував харчами – особисто передав 10 кг олії, 20 кг квасолі, за що отримав від «банди» до 120 рублів. У свій захист ієромонах виправдовувався тим, що зустрічався з бандитами не регулярно, а лише спорадично і то лише боячись їхньої розправи. Ремонт чобіт та передачу харчів здійснив під загрозою вбивства зі сторони керівника групи Пилипця².

І хоча з кримінального розслідування випливає, що підсудний у жодних насильницьких діях проти громадян участі не брав, а всі інші дії були скоєні лише під загрозою розправи – вирок був невблаганним: «25 июля 1952 года осужден военным трибуналом пограничных войск МГБ Закарпатской области по ст. 20-54-1 а УК УССР к 25 годам лишения свободы в ИТЛ (*исправительно-трудовой лагерь – авт.*) с поражением в правах на 5 лет и с конфискацией имущества». Маючи деяку надію на справедливе вирішення справи, о. Вікентій подає касаційну скаргу, але військовий трибунал військ МДБ Львівського округу вирок залишає без змін³. Аналогічні міри було застосовано і до інших засуджених – отців Іова, Даміана, Фаркавця Юрія та монахині Магдалини⁴.

За свідченням нині живих сестер о. Вікентій відбував покарання на будівництві. Отут і знадобилися ті уміння та навички, які здобув ще вдома, працюючи у господарстві. Будучи від природи старанним і працьовитим та маючи хист до будівельної справи, о. Вікентій виконував по дві норми, що давало змогу отримати додатковий харчовий пайок. Разом з ним працював також

¹ Світлінець А., Канайло С. Названа праця. – С. 119.

² Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5254-С. – (Гашпар І.Ф., Орос В.О., Бонь Д.П.). – Арк. 86, 601.

³ Там само. – Арк. 601.

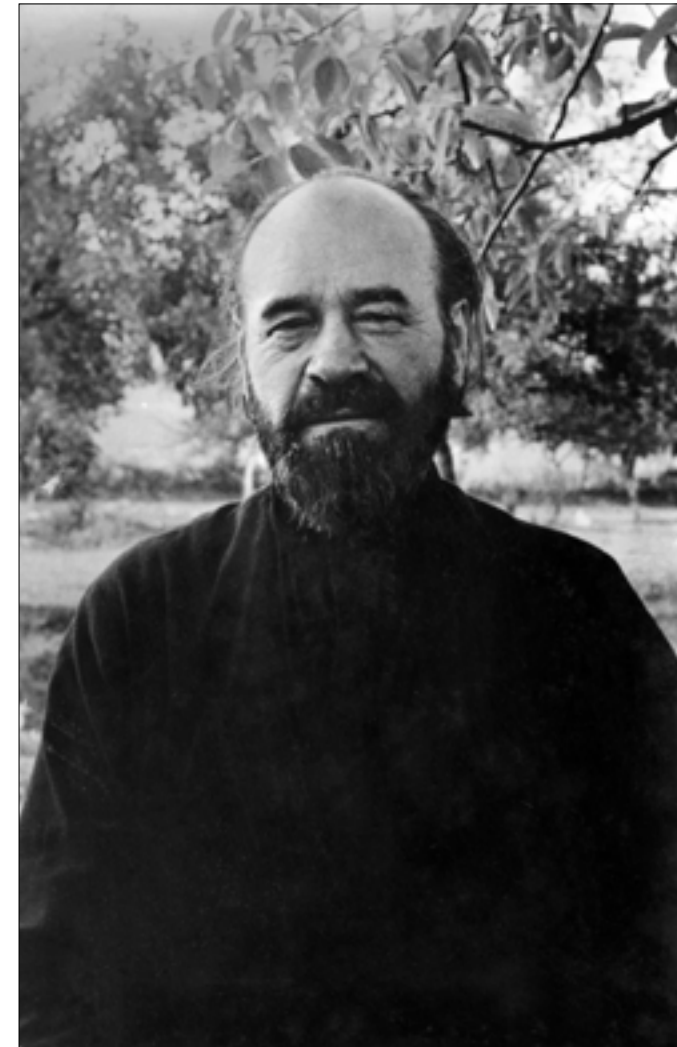
⁴ Данилець Ю. Священники-мученики... – С. 39-40

ієромонах о. Даміан, що звичайно полегшувало перебування на засланні, бо друзі могли хоч морально підтримати один одного. Та, на жаль, о. Даміан не витримав непосильних умов праці, антисанітарії і, захворівши, невдовзі помирає.

Після смерті Сталіна у березні 1953 р. в країні сталися політичні зміни і відбувся частковий перегляд кримінальних справ раніше засуджених громадян та за їх результатами проведена амністія. Під неї потрапили засуджені церковнослужителі православної та греко-католицької церков. Також переглянули кримінальну справу в'язня Ороса і «... определением военного трибунала 4-го военно-морского флота от 8 июня 1955 года состоявшиеся судебные решения в отношении осужденного изменены. Мера наказания по ст. 20-54-1 а УК УССР ему снижена до 5 лет лишения свободы в ИТЛ без поражения в правах...»¹. Отже, як свідчить документ, суд переглянув справу засудженого і вбачаючи безпідставність звинувачень, зменшив міру покарання, замінивши 25 років таборів на 5. Та навіть і цього було забагато, бо вже через три тижні, 29 червня 1955 р., отця Вікентія достроково звільнили із зняттям судимості. Фактично цим рішенням про дострокову амністію була підтверджена несправедливість та абсурдність висунутих звинувачень радянської влади проти ієромонаха. *(Протягом 1955 року також були звільнені всі засуджені монахи, заарештовані в 1952 р. – авт.).*

Повертаючись із заслання, у Львові о. Вікентій випадково зустрів настоятельницю Домбокського Свято-Успенського монастиря. Монахиня, побачивши в якому важкому стані перебуває духівник, забрала його в обитель, де сестри протягом місяця доглядали та виходжували о. Вікентія. Прибувши додому ієромонах стає на облік і невдовзі отримує паспорт, без якого не мав права проживати в прикордонній зоні Закарпатської області. Це, як на наш погляд, також є свідченням того, що державні органи визнали його повну невинність і безпідставність судимості. 21 липня о. Вікентій пише прохання на ім'я єпископа Іларіона про прийняття його в число

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5254-С. – (Гашпар І.Ф., Орос В.О., Бонь Д.П.). – Арк. 601.

*Ігумен Вікентій (Орос)
після звільнення з ув'язнення, 1950-і рр.*

священицької братії Мукачівської єпархії¹. Оскільки єпископ на той час був відсутній, то тимчасово о. Вікентія направили у Свято-

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 113.

Троїцький скит Хуст-Городилово¹. І лише майже через півроку з'явився наказ № 1095, яким ієромонаха призначають духівником Свято-Успенського жіночого монастиря в с. Домбоки².

Роки сталінських таборів не зламали духівника та не знищили в ньому дух справжнього пастиря людських душ. Несучи послух духівника Домбокського монастиря, ієромонах, крім своїх прямих обов'язків, намагається бути корисним для обителі. Ще в Драгівському скиту о. Вікентій мав весь шевський інструмент, займався шиттям та ремонтом взуття для сестер. У новій обителі він також хотів навчити цьому ремеслу декількох сестер, щоб ті могли лагодити своє взуття і не бути залежними від зовнішнього світу. Тому він пише прохання на ім'я діючого владыки з проханням благословити йому відпуск на три дні, щоб поїхати в Драгівський скит і забрати звідти свої інструменти³. Цей факт красномовно свідчить про о. Вікентія, як про доброго господаря та дбайливого духовного батька, який по-справжньому опікується майбутньою долею своїх духовних дітей.

Не забував о. Вікентій і про Углянський скит, який також був відроджений його стараннями і по праву ієромонах вважався хрещеним батьком Божої обителі. Незважаючи на те, що він у той час там уже не служив, сестри і надалі вважали його за свого духовного наставника. Тому не є дивним, що вони зверталися до нього із різними проханнями. Коли, наприклад, навесні 1956 р. в скиті постало питання про ремонт монастирського храму, то сестри просять благословення владыки направити до них саме о. Вікентія, мотивуючи тим, що: «...по цьому делу отец Иеромонах Викентий Орос является искусным специалистом...»⁴. І зрозуміло, що духівник в їхньому проханні не відмовив⁵.

Будучи духівником обителі, о. Вікентій, крім пастирського послуху і розв'язання великої кількості організаційних питань, не

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ – С. 114.

² Там само. – С. 112.

³ Там само. – С. 111.

⁴ Документ від 12.12.1955 р. // Папка «Свято-Успенський монастир у с. Угля» // АХПЄ.

⁵ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 109.

забував і про своє духовне життя. З того періоду зберігся цікавий документ, в якому ієромонах просить благословіння поїхати в Городилівський скит, щоб висповідатися у свого духовного батька ігумена Іова (Кундрі)¹. Потрібно відзначити, що між ієромонахами завжди були добрі товариські стосунки. Уродженці одного села, майже однолітки, вони ще у далекому 1916 р. стали на важку тернисту, а тоді ще і небезпечну дорогу служінню Богу, ставши основними фундаторами Свято-Троїцького скиту «За Рікою». Були свідками і активними творцями відновлення православ'я у Закарпатті, своєю самовідданою працею утверджували істинну Христову церкву і сіяли зерна Божого слова в людських душах. Ще більшої довіри у їхніх стосунках додало те, що обидва духівники безпідставно були засуджені радянськими каральними органами і пройшли через диявольське пекло сталінських концтаборів, а Преподобний Іов ще пройшов через фронтове пекло. Цей спільний момент у біографіях надавав їхнім стосункам особливих довірчих форм і, мабуть, саме тому о. Іов став духовним батьком для о. Вікентія. Бо ж хто-хто, а вони дуже добре знали радянську дійсність і наперед бачили, що чекає в недалекому майбутньому православне монашество. Та це ні на мить не похитнуло їхнє щире служіння і не змусило зійти з обраної дороги. Духівник скиту о. Іов, добре знаючи сумлінність о. Вікентія, довіряв йому найрізноманітніші справи. В епархіальному архіві зберігся документ, в якому Преподобний о. Іов Угольський просить ієромонаха поїхати в Хустський район, щоб отримати та привезти два дзвони для Свято-Троїцької Городилівської обителі².

Ревне служіння о. Вікентія у справі утвердження Святого православ'я були заслужено оцінені церковною владою – указом Патріарха Алексія I (Симанського) його нагородили наперсним хрестом³.

26 грудня 1957 р. єпископ Варлаам (Борисевич) указом № 1082 звільняє о. Вікентія із посади духівника Домбокського монастиря та призначає духівником Свято-Успенського монастиря в с. Угля. Так

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В. О.) // АМПЄ. – С. 109.

² Там само. – С. 108.

³ Там само. – С. 86 зв.

ієромонах знову повернувся у Божу обитель, яка була відновлена з Господнього благословення та його невтомної праці і яку був змушений примусово залишити в 1952 р. у зв'язку з арештом. Для сестер це стало справжньою радістю – бо ієромонаха тут добре знали і поважали. Прибувши на місце, о. Вікентій, крім своїх прямих обов'язків, зразу ж узявся за ремонти, яких так потребувала обитель. Стараннями духівника замінили прогнилі нижні бруси стін храму та відновили дерев'яну підлогу церкви, яка була повністю знищена грибок. Та найболючішим залишалося питання ремонту житлового корпусу, який за допомогою ієромонаха частково відновлювали ще в 1956 р. І оскільки будівля уже стала зовсім непридатною для проживання, то було прийнято рішення будувати новий двоповерховий корпус. Як свідчать сестри, до закриття обителі перший поверх встигли повністю залагодити, а другий так і залишився недокінченим.

Як свідчать документи того періоду, о. Вікентій, незважаючи на повну амністію, завжди був у полі зору компетентних органів. Це «давало право» різним уповноваженим принижувати ім'я ієромонаха.

Так, покійна сестра Михаїла (Рибарь) писала, що під час чергової перевірки в скиті, хтось із чиновників, дізнавшись, що тут духівником є о. Вікентій, зауважив: «Хто назначив Вікентія, якщо він був зв'язаний із антирадянською бандою та за це сидів у тюрмі?»¹.

Крім того, у березні 1959 р. газета «Советское Закарпатье» в декількох номерах надрукувала велику статтю «Черная паутина», в якій автор темними фарбами змалював всі закарпатські монастирі та їх насельників. Особливо дісталось колишньому адміністратору єпархії Михайлу Попову і покійному о. Алексію Кабалуку, а також ігуменам скитів о. Іову (Кундрі), о. Веніаміну (Керечанину), о. Арсенію (Зейкану) та деяким ієромонахам². Не залишився поза увагою і о. Вікентій, на прикладі якого автор

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ – С. 102.

² Билинец С. Черная паутина // Советское Закарпатье. – 1959. – 7, 12, 17, 24 марта. – С.4.

пише про підтримку православними монахами антирадянських бандитських груп. В кінці статті автор особливо наголошує, що хоча о. Вікентій та о. Іоан (Гашпар) були засуджені, але після повернення із таборів знову продовжують служити на приходах, а це суперечить радянським законам¹. На щастя ніякої негативної реакції єпископської влади на цю статтю не було, бо всі добре розуміли, що це лише чергове замовлення державних органів, які налаштовували думку широкого народного загалу проти обителів і наперед готували підґрунтя для майбутніх репресій стосовно монастирів.

Та незважаючи на негативну інформацію, яку друкували державні газети, враховуючи заслуги ієромонаха в утвердженні православ'я і духовній роботі на пастирській ниві, у 1959 р. ієромонаха о. Вікентія возводять у сан ігумена. Для духівника це була істино заслужена нагорода, яка засвідчила, що церковна ієрархія визнавала його пастирський досвід та заслуги перед Святою церквою.

Але надворі уже був 1959 р., який став для православних монастирів Закарпаття «чорним». Саме у цей рік було ліквідовано більшість обителів. Не став винятком і Свято-Успенський скит в с. Угля.

Єпархіальна влада знала наперед, що державні органи готуються ліквідувати монастирі, але реально вдіяти нічого не могла – залишилося лише молитися до Господа Бога з надією на повернення кращих часів. Щоб убезпечити від неприємностей себе та духівника, 15 травня о. Вікентія викликають в єпархіальне управління, де повідомляють про призначення його на парафію села Угля². Акція ліквідації Свято-Успенської обителі була проведена наприкінці літа і, як свідчить заява настоятельниці скиту матушки Михаїли (Рибарь), саме з 17 вересня 1959 р. скит вважається не діючим³. *(Нині живущі сестри стверджують, що останнє богослужіння в монастирі проведено 22 вересня – авт.)*

¹ Билинец С. Названа праця. – С. 4.

² Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ – С. 100.

³ Папка «Монастирські справи (1959-1960 рр.)» // АМПЄ. – С. 76.

Монахиня Матрона (Шимон) згадує, що о. Вікентій знав про ліквідацію обителі. Тому, на пропозицію духівника, довірені люди зняли іконостас, монастирські дзвони та передали їх до сільської церкви на Малу Угольку.

Та недовго пробув ієромонах на сільській парафії. Наказом № 744, від 9 вересня 1960 р., о. Вікентія призначено настоятелем Свято-Преображенського скиту в с. Теребля¹. Тут він замінив архимандрита о. Веніаміна (Керечанина), який 30 березня був засуджений Тячівським районним судом до 18 місяців позбавлення волі². Та минуло лише сім місяців і 10 травня 1961 р., не дивлячись на всі старання монахів, останній чоловічий скит на території краю також ліквідували³.

24 травня 1961 р. наказом № 307 ігумена о. Вікентія звільняють з посади настоятеля Свято-Преображенського монастиря і повертають у попередню парафію до села Углі⁴. Так закінчилася епопея переведення ієромонаха з однієї обителі в іншу.

На парафії о. Вікентій добросовісно продовжує нести свій пастирський хрест. Відомо, що православна община Углі спочатку користувалася так званим малим храмом, а великий (*греко-католицький – авт.*) стояв занедбаний. Коли в 1964 р. місцева влада забрала малу сільську церкву під зерновий склад, то зважаючи на тодішнє ставлення атеїстів до християнських святинь, ієромонах із благословення правлячого єпископа забирає звідти святий престол до великого храму⁵. В ньому, за допомогою вірників, проводить ремонти даху, стін і невдовзі в храмі починає проводити богослужіння.

Місцеве населення дуже добре знало о. Вікентія і завжди цінувало його ревне служіння, безкорисливість, чесність, готовність допомогти молитвою, духовним словом чи просто мудрою порадою. Яскравим прикладом авторитету духівника є лист вірників села

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 91.

² Документ від 1960 р. // Збірка єпархіальних документів // Там само.

³ Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теребля. – С. 57.

⁴ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 88.

⁵ Там само. – С. 81.

Архимандрит Вікентій (Орос),
1970-і рр.

Вільхівські Лази від 15 квітня 1965 р. з проханням тимчасово призначити саме ієромонаха о. Вікентія, поки парафіяльний священник о. Іван Кричфалуші буде перебувати на лікуванні¹. Ще одним незаперечним доказом великого авторитету і поваги до духівника є той факт, що місцеве керівництво (часто і партійне) довіряло таємно хрестити своїх дітей саме о. Вікентію.

Враховуючи заслуги ігумена та його багаторічну плідну працю у відродженні і укріпленні святого православ'я, в день Святої Пасхи 1965 р. Святейший Алексій I, Патріарх Московський і Всієї Русі, нагороджує ієромонаха палицею, яка була вручена 25 липня під час святкової Літургії в Свято-Успенському Кафедральному Соборі міста Мукачева².

Найбільш яскраво і промовисто про духівника говорить характеристика того часу з його особової справи: «...Игумен Викентий один из старых иеромонахов, которые работали над возрождением православия на Закарпатье. Будучи духовником, показал свой честный характер и ревностное исполнение всех возложенных на него послушаний. Хорошо служит и проповедует, хороший организатор приходской жизни, пользуется авторитетом и любовью своих прихожан»³.

І як підтвердження вищесказаного є той факт, що протягом багатьох років під час престольних свят о. Вікентія відряджають до Чумалівського Свято-Вознесенського монастиря або навколишніх сіл Колодне, Буштино, Драгово, Тербля, Дулово, Вільхівці, Вільхівські Лази та ін.⁴, де він разом з іншими духівниками бере участь у святкових богослужіннях.

Важкі воєнні та повоєнні роки, тортури в ужгородській в'язниці після арешту, голод та холод сталінської каторги наклали відбиток на здоров'я духівника. З роками у о. Вікентія почастішали болі в грудях. Спочатку терпів, а коли стало вже зовсім зле, – звернувся до лікарів. Після обстеження на рентгені виявили під ребрами з правого боку воду. Такий діагноз змусив

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 79.

² Там само. – С. 71.

³ Там само. – С. 69.

⁴ Там само. – С. 51-68, 73.

духівника просити благословення на коротку відпустку, щоб підлікуватися¹. Після лікарні ігумен повертається на парафію, де його з нетерпінням чекали вірники. І знову, як і раніше, о. Вікентій добросовісно продовжує виконувати свій пастирський послух.

Та роки беруть своє і уже не маючи фізичних сил своєчасно і належно обслуговувати парафію, на початку 1973 р. ієромонах пише прохання до правлячого архієпископа Григорія (Закаляк) про приділення до нього на допомогу диякона². Але оскільки на той час із священницькими кадрами було сутужно, то задовольнити прохання не було можливості.

Не дивлячись на досить поважний вік, ієромонах продовжує нести свій пастирський хрест – вінчає, хрестить, ховає, служить парастаси – просто допомагає всім духовно і матеріально.

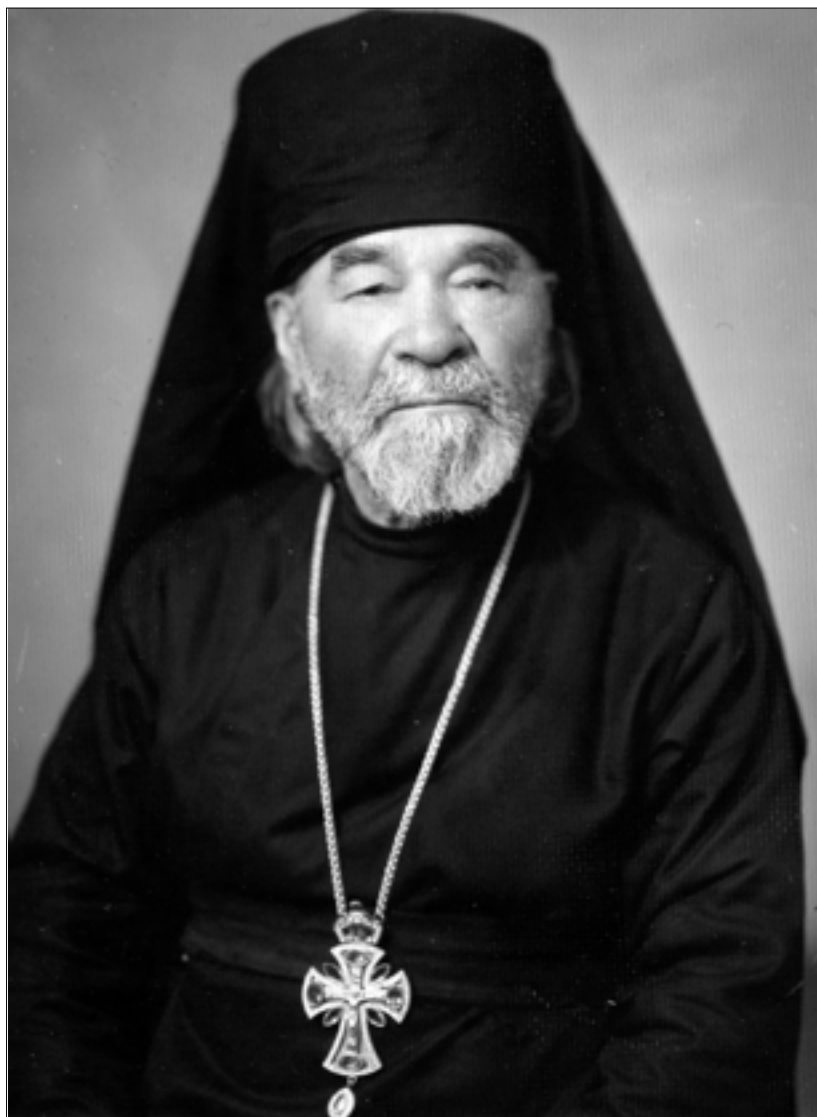
Старожили села розповідають історію про місцевого жителя Рошка Федора, який маючи 8 дітей, на старі роки залишився без нагляду. Справа в тому, що всі нащадки покинули віру свого батька і перейшли у суботники, а оскільки старий не схотів, то його залишили напризволяще. Дізнавшись про таку нещасливу долю чоловіка, о. Вікентій став за ним доглядати, аж поки той не спочив. Таким чином, духівник допоміг старому чоловікові зберегти свою православну віру. Інша історія розповідає про сироту Марію з Анталовець, яка, не маючи власного дому та родини, служила різним людям в селі. Бачачи незavidне становище дівчини, ієромонах відправляє її на Малу Угольку до

Після богослужіння,
1970-і рр.

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 47.

² Там само. – С. 23.

Архімандрит Вікентій (Орос),
1980-і рр.

архімандрита Іова. Пізніше вона прийняла постриг і в майбутньому стала мантією монахиною Євдокією¹.

Не забуває духівник і про дім Божий. З допомогою вірників робить ремонт сільської церкви, після чого у вересні 1974 р. проводить нове освячення².

І, як відзнака, до дня Святої Пасхи 1974 р. Патріарх Пімен нагороджує ігумена Вікентія хрестом з прикрасами³.

Про повагу до ієромонаха, визнання його авторитету яскраво свідчить той факт, що навіть коли він не був духівником монастиря, до нього продовжувалися звертатися монахи та монахині з проханнями постригу. Так, у липні 1975 р. із благословення владики Григорія, архієпископа Мукачівсько-Ужгородського, о. Вікентій здійснив постриг у малу схиму 6 дівчат⁴. А в квітні 1981 р. в селі Нижній Бистрий здійснив постриг у схиму ігумена Кіріака (Росоху)⁵.

Сумлінне виконання пастирських обов'язків та ревне служіння на духовній ниві були заслужено оцінені ієрархами православної церкви. За представленням архієпископа Григорія, в день Святої Пасхи 30 травня 1976 р., під час святкової Літургії у Свято-Успенському храмі села Угля ігумен Вікентій був возведений в сан архімандрита⁶. А 16 березня 1977 р. указом № 171 призначений духівником для сповіді всіх священників Виноградівського району⁷.

Маючи за плечима майже 80 років, о. Вікентій продовжує у міру своїх сил виконувати нелегкий духовний обов'язок пастиря. Один з найстаріших ієромонахів єпархії користується авторитетом та повагою серед священників і тому його часто призначають очолювати святкові богослужіння (Літургії) під час храмових свят у Свято-Вознесенському соборі у м. Хуст⁸.

¹ Свіглинець А., Канайло С. Названа праця. – С. 129-130.

² Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 15.

³ Документ від 28.04.1974 р. // Там само.

⁴ Документ від 08.07.1975 р. // Там само.

⁵ Документ від 08.04.1981 р. // Там само.

⁶ Там само. – С. 9

⁷ Там само. – С. 8.

⁸ Там само. – С. 6.

Але роки дають про себе знати – духівник хворіє все частіше і частіше. У переддень пасхальних свят о. Вікентій пише прохання єпископу Савві (Бабинець) про призначення на допомогу священика, бо він важко хворіє і не може повною мірою виконувати свої обов'язки¹. Оскільки стан здоров'я і надалі погіршувався, то 26 травня 1981 р. архімандрит Вікентій виведений поза штат².

Монахиня Углянського монастиря сестра Матрона (Шимон) пригадує, що останній рік свого життя духівник проживав на сільській фарі в Углі, де його доглядали рідні сестри-монашки Матрона і Фекла (Шимон). Але потім у о. Вікентія різко погіршився зір і він майже осліп. Тоді сестри вирішили забрати духівника до себе додому, де мали б змогу його краще доглянути³.

Відчуваючи наближення останньої години, о. Вікентій як істинний слуга Божий приймає рішення про постриг у схиму (*велика схима – особливий крок в житті монаха, який веде суворе аскетичне життя, повністю присвячує себе служінню Христу, відрікається від світу і весь час проводить тільки в молитвах – авт.*). Отець Іван Коньовшій, настоятель храму в селі Мала Уголька, пригадує, що восени 1981 р. до архімандрита Іова в село привезли о. Вікентія. Протягом тижня Вікентій 7 разів прийняв з рук Преподобного святе причастя, а монахині Матрона (Шимон) та Февронія (Кричфалушій) весь час читали молитви і після того відбувся постриг⁴.

Навіть будучи незрячим, духівник продовжував приймати вірників. До нього завжди приходили люди з різними болями та проблемами і він завжди намагався їм допомогти. Особливо приходило багато семінаристів, які тут отримували не тільки духовне підживлення, а й матеріальне. Всі кошти, які мав о. Вікентій він роздавав юнакам, що навчалися у духовних закладах. Відчуваючи, що його земне життя скоро закінчиться, архімандрит повідомив сестер у який одяг мають його одягнути і як розпорядитися його книгами та нехитрим майном. Окремо

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // АМПЄ. – С. 1.

² Там само.

³ Світлиць А., Канаило С. Названа праця. – С. 131.

⁴ Там само.

підмітив, що обидва нагородні хрести потрібно віддати двом молодим хлопцям, які на той час навчалися в семінарії, а собі залишив простий ієрейський хрест.

Йшов перший тиждень великоднього посту, коли читають канони Андрія Критського. Був звичайний день, як і багато інших. В хаті, де жив архімандрит о. Вікентій, того дня зібралось 5 сестер: схимонахиня Фекла (Шимон), монахині Катерина (Стан), Євгенія (Поп), Февронія (Кричфалуші) та Матрона (Шимон). Крім них зранку ще прийшла старша жінка Марія Богдан та Іван Феєр, який часто приносив харчі для сестер. Сестра Матрона пригадує, що духівник прокинувся вранці як завжди, помолився, поїв, приліг на ліжку і каже: «Беріть воду та помийте мені обличчя, руки, ноги». Я швидко виконала прохання, потім переодягла його в чистий одяг. Коли все було зроблено, о. Вікентій попросив принести звичайний ієрейський хрест та скуфію (*скуфія – головний убір на кожен день – авт.*). Одягнув усе на себе, в руки узяв чотки і тихо почав молитися. Сестри приєдналися до нього. А коли закінчили канон, то духівник попросив заспівати «Се жених грядет в полунощи»¹.

По закінченні молитви сестри тихо вийшли з кімнати і почали готувати обід. В кімнаті залишилася монахиня Матрона та жінка Марія Богдан. Духівник тихо лежав у ліжку і ніби задрімав. Глянувши на о. Вікентія, Матрона інтуїтивно відчула, що той помирає. Не розгубившись, вона почала щиро молитися, щоб Господь Бог забрав душу свого раба Вікентія на небо. Через деякий час, коли хтось увійшов до кімнати, то побачив, що духівник тихо, спокійно і безболісно відійшов у вічність. Так, в п'ятницю о 5 годині по обіді, 5 березня 1982 р. закінчився земний шлях великого подвижника православної віри, невтомного будівничого Христової церкви, духовного батька багатьох сотень православних християн².

Про смерть схиархімандрита зразу ж повідомили єпархію і уже через дві години сюди прибув ігумен Чумалівського

¹ У даному церковному пісенстві закладена суть християнського життя – бути завжди готовому до зустрічі з Христом, тобто вести богоугодне життя. Напевно, о. Вікентій дав зрозуміти сестрам про свою смерть і його близьку зустріч з Христом, а одночасно морально підтримав тих, які залишалися у цьому грішному світі.

² Світлиць А., Канаило С. Названа праця. – С. 132-133.

Могила о. Вікентія.

Свято-Вознесенський монастир в с. Чумальово.

монастиря о. Євфимій (Шутак) і разом з сільським священником вони одягли о. Вікентія. Ввечері, за давньою християнською традицією, в домі, де помер о. Вікентій, відбулася поминальна

служба, читалися псалтирі. А вранці духівника перевезли в приходський храм для монашеського похорону. Неприємна вістка про смерть монаха швидко поширилася по всій окрузі і люди масово почали приходити до храму, щоб віддати останню шану своєму духівнику. Заупокійна служба та прощання з покійником тривало аж до третьої години, після чого тіло монаха хресним ходом перевезли до Чумалівського монастиря. Оскільки у недільний день всі священники зайняті на приходях і не могли взяти участі у відправі, то було вирішено ховати архімандрита в понеділок.

Як пригадують сестри, наступного дня у похованні взяли участь близько 90 священників та монахів і велика кількість людей, що засвідчило глибоку повагу, пошану і любов вірників до свого духовного пастиря.

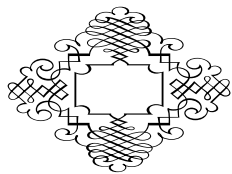
Минуло уже більше двох десятків літ з дня смерті о. Вікентія. Багато чого змінилося у світі. Розпалася велика радянська імперія і на її основі народилися нові держави. За минулі роки дали оцінку багатьом подіям того часу. Те, чим раніше нехтували, зараз сприймається як життєва істина. Тих, кого раніше засуджували і зневажали, стали героями.

Приємно відзначити, що справедливу оцінку дано і трагічним подіям далекого 1952 р., коли органи безпеки безпідставно засудили групу православних монахів. 12 травня 1992 р. рівно через 40 років від тих злощасних подій, на Ороса Василя Олексійовича «...ввиду отсутствия доказательств, подтверждающих обоснованность привлечения его к уголовной ответственности», поширюється дія статті 1 Закону Української РСР «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»¹. Тобто, на державному законодавчому рівні визнано безпідставність і несправедливість арешту та засудження духівника. На превеликий жаль, схиархімандрит Вікентій не дожив до того часу, щоб почути про свою повну реабілітацію і визнання невинності. Але залишилися десятки вдячних учнів, сотні, тисячі вірників, які свято бережуть пам'ять про вчителя,

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5254-С. – (Гашпар І. Ф., Орос В. О., Бонь Д. П.). – Арк. 601.

наставника, духівника. А підтвердженням цьому є факт, що в селі Угля не проходить жодне свято, чи богослужіння, де б не згадали теплими словами про о. Вікентія. І це є найкращим пам'ятником вірному слугі Божому і добрим прикладом для наслідування нинішнім і прийдешнім поколінням.

*Андрій Світлинець,
Сергій Канайло,
ієрей Олександр Монич*

Ієромонах Даміан (Бонь) (28.09.1895 - 14.08.1954)

Ієромонах Даміан (в миру Дмитро Петрович Бонь) народився 28 вересня 1895 р. у с. Монастирець Хустського району. Протягом 1901-1907 рр. навчався у народній школі. Призваний до австро-угорської армії і брав участь у Першій світовій війні, з якої повернувся у 1917 р. 8 листопада 1920 р. вступив послушником до Свято-Миколаївського чоловічого монастира у с. Іза. 5 червня 1923 р. пострижений у чернецтво. 6 червня того ж року єпископом Досифеєм (Васич) рукоположений в ієродиякона. У 1924-1925 рр. навчався у богословській семінарії в Сербії. 24 лютого 1925 р. рукоположений в сан ієромонаха. У 1933-1937 рр. навчався на пастирсько-богословських курсах при Свято-Миколаївському монастирі.

26 березня 1925 р. призначений на приход у с. Березово Хустського округу. 8 січня 1926 р. переведений до с. Липецька Поляна Хустського округу. З 18 червня по 15 вересня 1929 р. перебував на послуху в монастирі в Ізі. 15 вересня 1929 р. призначений настоятелем у с. Луково Іршавського округу. З 19 серпня по 24 жовтня 1932 р. – священник у с. Кобилецька Поляна Рахівського округу. 27 серпня 1933 р. переведений у с. Олешник Севлюшського округу. З 30 грудня 1941 р. – настоятель парафії в с. Кричово Тячівського округу¹.

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 24.

27 грудня 1947 р. єпископом Нестором (Сидорук) призначений на посаду духівника Свято-Вознесенського жіночого монастиря в Чумальові¹.

*Ієромонах Даміан (Бонь),
1950-і рр.*

13 червня 1952 р. був заарештований органами МДБ за звинуваченням у зв'язках з бандитами у с.Чумальово. 25 липня цього ж року засуджений війсьним трибуналом прикордонних військ МДБ Закарпатського округу по ст. 20-54-1 «а» УК УРСР до 25 років виправно-трудогих таборів, з поразкою у правах на 5 років і конфіскацією майна. Визначенням військового трибуналу 4 Військово-Морського флоту від 8 червня 1955 р. раніше прийнятий вирок щодо засудженого був змінений. «Действия Боня переквалифіцированы со ст. 20-54-1 а УК УССР на ст.54-12 УК УРСС и определена мера наказания 5 лет лишения свободы

в ИТЛ без поражения в правах и конфискации имущества»². Та пом'якшення покарання уже не полегшило долю ієромонаха Даміана, 14 серпня 1954 р. він помер у в'язниці в м. Дубно.

У висновку, що готувався до реабілітації у 1992 р., вказувалося: «Бонь признан виновным в том, что он летом 1949 года установил связь с оуновцами Пилипцом, Якимом и другими, укрывал их в своей келии, снабжал их продуктами питания. Летом 1951 года встречался с оуновцами, которым рекомендовал для укрытия

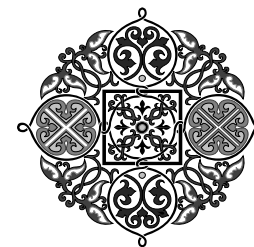
¹ Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. // Архів Свято-Миколаївського чоловічого монастиря с. Іза Хустського р-ну Закарпатської області. – Арк. 13.

² Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5254-С. (Гашпар І., Орос В., Бонь Д.). – Арк. 602.

часовню на кладбище и дважды в тот день приносил им туда продукты питания. Допрошенный в судебном заседании он показал, что летом 1949 года он по заданию оуновцев вызвал Гашпара в Чумалевский монастырь на связь с оуновцами, но их разговора не слышал. По делу установлено, что Бонь имел с оуновцами случайные встречи. Ни в каких насильственных акциях он участия не принимал. Бонь осужден неосновательно»¹.

Реабілітований у 1992 р.

Юрій Данилець

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5254-С. (Гашпар І., Орос В., Бонь Д.). – Арк. 602.

Протоієрей Іоанн Ілечко (12.05.1883 - 1.05.1958)

Протоієрей Ілечко Іван Григорович народився 12 травня 1883 р. в с. Костяшин (нині Люблінське воєводство, Польща). До 1907 р. проживав у будинку батьків. У 1911 р. закінчив Віфанську духовну семінарію. 17 квітня того ж року одружився з Марією Щербаковою, випускницею гімназії в Борисоглібську. 13 травня 1911 р. в Яблочинському Свято-Онуфріївському монастирі рукоположений в диякона, а 14 травня в священника єпископом Холмським Євлогієм (Георгіївський)¹. Призначений настоятелем приходу в с. Славятиче². В кінці того ж року по благословенню Священного Синоду о. Іоанн відправився на місіонерську роботу в с. Телиж Сокальського округу на Галичині. Але місцева влада була проти православної церкви, урядовці закрили православну каплицю і заборонили о. Іоанну виконувати релігійні обряди. Рятуючись від арешту, він переселяється на Волинь, де обслуговує парафію у Ваховській Гуті³.

З початком Першої світової війни вступив добровольцем до російської армії. Призначений на місце дивізійного священника 7-ї кавалерійської дивізії. Брав участь у боях у районі Володимир-Волинського та Кракова. У 1915 р. архієпископом Євлогієм відкликаний з армії і призначений місіонером серед колоністів

¹ ДАЗО. – Ф. 21. – Оп. 16. – Спр. 60. – Арк. 60.

² Нині Люблінське воєводство, Польща.

³ Архів УСБУ. – Арх. крим. справа 2170-С (Ілечко І.Г.). – Арк. 21.

на Волині. У 1917-1919 рр. – священник станиці Михайлівська Донської області. У 1919 р. емігрував до Чехословаччини, служив серед росіян-емігрантів у Празі. У 1920 р. з дозволу чехословацької влади переселився на Підкарпатську Русь¹. Єпископом Досифеєм (Васич) 1 серпня 1920 р. призначений на приход у с. Великі Лучки Мукачівського округу². У 1923 р. зведений у сан протоієрея. 16 жовтня 1921 р. о. Іоанн організував у с. Великі Лучки збір продуктів харчування для голодуючих в СРСР.

1 квітня 1927 р. перейшов на посаду настоятеля приходу в Мукачеві³. З 1928 р. по 1934 р. був учителем Мукачівської гімназії. 12 грудня 1929 р. на зборах православного духовенства в Хусті обраний благочинним Мукачівського округу⁴. Обслуговував сільські приходи в Нижньому Коропці та Старому Давидкові.

26 листопада 1938 р. єпископом Володимиром (Раїчем) призначений помічником настоятеля в с. Волове (тепер Міжгір'я)⁵. З 16 грудня 1938 р. викладав Закон Божий в державній реальній гімназії у Сваляві.

У 1939-1943 рр. – працював у архіві Єпархіального управління в Мукачеві⁶. Був одним із організаторів з'їзду Союзу православної молоді Підкарпатської Русі, що відбувався в жіночому монастирі в с. Липча у 1938 р.

Після війни обслуговував приходи у с. Руське Поле Тячівського округу та Нижній Коропець Мукачівського округу.

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 172. – Арк. 128.

² ДАЗО. – Ф. 21. – Оп. 16. – Спр. 60. – Арк. 18.

³ Там само. – Арк. 19.

⁴ Там само. – Арк. 33.

⁵ Там само. – Арк. 181.

⁶ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 2170-С. (Ілечко І.). – Арк. 12.

Отець Іоанн Ілечко,
1940-і рр.

1 лютого 1949 р. заарештований органами МДБ. У постанові на арешт від 21 січня 1949 р. вказувалося, що І. Ілечко разом з адміністратором православної церкви М. Поповим проводив серед духовенства антирадянську агітацію та намагався використовувати православне духовенство в боротьбі з СРСР¹. Під час обшуку у нього було вилучено газети та книги, які слідчий вважав антирадянськими.

На допиті 8 лютого 1949 р. І. Ілечко заявив, що дійсно критикував радянські органи місцевого самоврядування про ті чи інші заходи. 11 лютого 1949 р. він погоджувався з тим, що дійсно серед вірників говорив, що вчення марксизму-ленінізму є антирелігійне, що більшовики переслідують релігію, та вважав, що встановлення радянської влади в Росії є явищем тимчасовим. У свою чергу І. Ілечко відкинув звинувачення в агітації, спрямованій на зрив заходів радянської влади, і що говорив неправду на керівництво партії та Радянської держави².

У вирокі від 17 березня 1949 р. вказувалося:

«Ілечко, будучи вороже настроєним проти існуючого політичного строю в СРСР, проводив серед духовенства і віруючих антирадянську агітацію, використовуючи для цього релігійні забобони.

Підсудний літом 1948 р. в бесіді з гр. Сухоходеєвим висказував грубі наклепницькі випадки проти одного із керівників комуністичної партії і Радянського уряду.

В вересні м-ці 1948 р. на зборищі духовенства висказував своє вороже ставлення як православного священика до комуністичної партії, Радянської держави, про неминучість зміни політичного строю в СРСР, при умові чого може восторжествувати релігійне реакційне духовенство.

В час обшуку 1.02.1949 р. в квартирі підсудного знайдено значну кількість антирадянської літератури, зміст якої направлений на використання релігійних забобонів в боротьбі з комуністичною партією і Радянською державою.

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 2170-С. (Ілечко І.). – Арк. 2.

² Там само. – Арк. 16.

В частині епізоду, що підсудний в час мадярської окупації призивав населення вести боротьбу проти СРСР, то такий епізод відноситься до часу звільнення Радянською Армією від окупантів.

Судова колегія вважає в діях підсудного обтяжуючою обставиною його активна ворожа пропаганда, яку він по суті проводив після його еміграції з СРСР в 1919 році.

Керуючись ст. ст.296, 297 КПК

ПРИСУДИЛА:

Ілечко Івана Григоровича на підставі ст. 54-10 ч. 2 КК з санкцією ст. 54-2 КК з застосуванням Указу від 26.05.1947 р. піддати до ув'язнення в ПТТ терміном на двадцять п'ять років, з поразкою у правах, передбачених п. а, б, в ст. 29 КК терміном на п'ять років, без конфіскації майна за відсутністю такого у засудженого»¹.

Покарання відбував у с. Долинське Карагандинської області Казахської РСР. Звільнений 5 січня 1955 р., в ув'язненні перебував 5 років, 11 місяців і 4 дні.

Після повернення на Закарпаття обслуговував с. Лалово Мукачівського району. Помер 1 травня 1958 р. Реабілітований 17 квітня 1991 р.².

Юрій Данилець

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 2170-С. (Ілечко І.). – Арк. 12.

² Там само. – Арк. 109.

Ігумен Іоанн (Іваняс) (29.08.1901 - ?? .1964)

Ієромонах Іоанн (в миру Василь Іваняс) народився 29 серпня 1901 р. в с. Кошелево Хустського району в селянській родині. Батько – Михайло Іваняс, мати – Марія Грицик. У 1907-1912 (13) рр. навчався у народній школі рідного села. Після чого проживав з батьками, працював у домашньому господарстві.

30 травня 1923 р. вступив послушником до Свято-Миколаївського чоловічого монастиря у с. Іза. 20 серпня 1924 р. архімандритом Алексієм (Кабалюком) пострижений у рясу та камилавку¹. На початку 1924 р. їде у Сербію, де вступає до школи при монастирі Раковіца неподалік Белграду. 30 березня 1925 р. директором школи, архімандритом Платоном (Йовановичем) пострижений у мантію з нареченням йому імені Іоанн, в пам'ять св. Іоанна Златоустого. 3 грудня 1925 р. у кафедральному соборі в Сремських Карловцях висвячений єпископом Новосадсько-Бачкським Іринеем (Чиричем) в ієродиякони. 21 листопада 1925 р. в храмі Введення Пресвятої Богородиці в Сремських Карловцях рукоположений в ієромонахи Патріархом Сербським Димитрієм (Павловичем)².

Перший приход, куди направили на служіння молодого ієромонаха було село Нижній Бистрий Хустського округу. У зв'язку з відсутністю єпископа Досифея (Васича) наказ про призначення 19 грудня 1925 р. видав голова Духовної Консисторії архімандрит

¹ Список и точное описание жизни братии живущих и живших в монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго в Карпатской Руси. – Арк. 22.

² Особова справа ігумена Іоанна (Іваняса) // АМПЄ.

Алексій (Кабалюк)¹. На той час в Н. Бистрому проживало 1745 православних вірників.

З 11 жовтня 1928 р. ієромонах Іоанн отримав право викладати Закон Божий в сільській народній школі.

Протягом 1931 р. ієромонах Іоанн заміщав кілька приходів Мукачівської єпархії. Зокрема, 15 лютого 1931 р. єпископ Йосиф (Цвієвич) направляє його на приход у с. Нанково Хустського округу. 28 березня 1931 р. він вже настоятель храму в с. Вонігово та Руське Поле Тячівського округу, а з 21 серпня 1931 р. обслуговує с. Лисичово Іршавського округу².

Ігумен Іоанн (Іваняс),
1960-і рр.

14 лютого 1934 р. єпископом Дамаскіном (Грданічка) переведений у с. Прислоп Волівського округу. З 6 листопада 1934 р. обслуговує також села Канора та Воловець³. Декретом від 11 січня 1935 р. призначений також помічником настоятеля в с. Волове (нині смт Міжгір'я). З 2 березня 1936 р. служить лише в Канорі.

В «опросном листе священников» за 1939 р. ієромонах Іоанн вказував, що на час приходу угорських військ він отримував від чеського уряду зарплату в розмірі 4296 крон.

25 травня 1941 р. за підозрою в співробітництві з радянськими партизанами ієромонах Іоанн був заарештований угорськими органами безпеки. Після затримання його перевезли до ужгородської в'язниці, а 23 червня 1941 р. відправили до Будапешту. 13 листопада 1941 р. ієромонаха Іоанна перевели в концтабір в м. Вац (Угорщина), де 16 травня 1943 р. засудили

¹ Особова справа ігумена Іоанна (Іваняса) // АМПЄ.

² Там само.

³ Там само.

на 10 років ув'язнення за звинуваченням у зраді угорській державі. З 27 жовтня 1944 р. до 29 квітня 1945 р. він перебував у концентраційному таборі Дахау в Німеччині¹. Звільнений з ув'язнення американськими військами.

*Отець Іоанн,
1960-ті рр.*

Після повернення на Закарпаття призначений настоятелем приходу у с. Богдан-Видричка Рахівського району². Офіційно затверджений на посаді наказом єпископа Мукачівсько-Ужгородського Нестора (Сидорука) 30 червня 1947 р.³

Інформації про служіння ієромонаха Іоанна на Рахівщині маємо небагато. Благочинний Рахівського округу о. О. Вайнагій писав: «Как иеромонах смиренный, ведет жизнь моральную, молитвеник и проповедник. С соседними священниками живет в мире и любви. Как настоятель: хороший администратор, своими трудами закончил постройку церкви в с. Богдан-Видричка, которая находилась в полуразрушенном виде и положении»⁴. До дня Різдва Христового 1951 р. отримав право носіння набедреника. За розпорядженням Патріаршого екзарха всієї України Іоанна від 5 липня 1951 р. ієромонах Іоанн був нагороджений наперсним хрестом.

26 жовтня 1951 р. на особисте прохання переведений на посаду настоятеля у с. Кваси з філією у с. Білин Рахівського району⁵. У характеристиці на ієромонаха Іоанна від 22 лютого 1960 р.

¹ Данилець Ю. Православна церква на Закарпатті у першій половині ХХ ст. – Ужгород: Карпати, 2009. – С. 186.

² Список священників Православної єпархії Ужгородської и Мукачевської // АМПЄ.

³ Особова справа ігумена Іоанна (Іваняса) // Там само.

⁴ Там само.

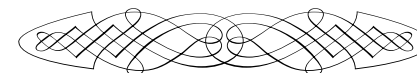
⁵ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 58.

архієпископ Варлаам (Борисевич) зазначав: «Один из основателей монашества на Закарпатье, человек, который даже страдал за православную веру от венгров. Очень уважаемый духовенством и прихожанами. Безукоризненного морального поведения»¹. Зведений у сан ігумена.

Помер у Квасах у 1964 р. Похований на сільському цвинтарі в с. Кошелево Хустського району.

Юрій Данилець

Автор висловлює подяку за сприяння у пошуку матеріалів для статті прот. Василію Думничу з с. Кваси та доц. Феничу Володимирі Івановичу з м. Ужгорода.

¹ Особова справа ігумена Іоанна (Іваняса) // АМПЄ.

Ігумен Іов (Гашпар) (6.10.1911 - 10.01.1993)

Ігумен Іов (в миру Гашпар Іван) народився 6 жовтня 1911 р. в с. Воловець (нині смт Воловець Закарпатської області) в селянській сім'ї. Батько – Гашпар Федір Іванович, мати – Форзан Анастасія Іванівна. Закінчивши 6 класів народної школи, продовжив навчання в горожанці у Сваляві та Бржезніцах (Чехія). У 1926 р. вступає послушником до Спасо-Преображенського чоловічого скиту в с. Тербля Тячівського округу. 1 жовтня 1930 р. призваний на дійсну військову службу до чехословацької армії. Закінчив молодший офіцерський курс із званням сержанта та саперний курс із званням старшого сержанта. Служив у Берегові та в 10 кавалерійському полку в Комарно (Словаччина). 28 березня 1932 р. демобілізувався, до 1934 р. проживав в будинку батьків¹.

У 1934 р. вступає до монастиря св. Іова Почаївського в с. Ладомірово на Пряшівщині. При монастирській типографії виконував послух наборщика та друкаря на протязі одного року².

На початку 1935 р. преосвященним Дамаскіном, єпископом Мукачівсько-Пряшівським, переведений на посаду завідуючого господарством Єпархіального управління в Мукачеві. Разом з тим зарахований до числа братії відновленого монастиря в с. Угля.

4 травня 1936 р. єпископом Дамаскіном пострижений у мантію з іменем Іов. 6 травня 1936 р. в храмі в с. Велика Крива рукоположений в читця³. 29 серпня 1936 р. поступив на навчання у

¹ Особова справа ігумена Іова (Гашпара) // АМПЄ.

² Там само.

³ Православний карпаторусскій вестникъ. – 1936. – № 2. – С. 13.

Ігумен Іов (Гашпар), 1960-і рр.

монастирську школу у Високих Дечанах¹, яку закінчив у 1940 р. Був прийнятий до числа братії монастиря в Дужи². 1 вересня 1940 р.

¹ Монастир Високи Дечани (серб. Манастир Високи Дечани/Manastir Visoki Dečani) – головний сербський православний монастир в Косово. Розташований в 12 км на південь від м. Печ, в західній частині Косова. Заснований у 1327 р. королем Стефаном. У 2004 р. внесений до списку об'єктів ЮНЕСКО.

² Монастир Дужи в честь Покрова Пресвятої Богородиці в XVI-XVII ст. був метохом монастиря Тврдош. У 1695 р. монастир в Дужи став резиденцією Герцеговинського митрополита. До 1945 р. монастир був чоловічим, з 1960 рр. в Дужи почали проживати монахині. Див. Образ Сербии. Сокровища Герцеговины // <http://www.pravoslavie.ru/gallery/gallery21.htm>

єпископ Захумсько-Герцеговинський Миколай (Йоканович) в храмі Введення Пресвятої Богородиці в монастирі Завала¹ рукоположив Іова в сан ієродиякона. 1 листопада 1940 р. в храмі Успіння Пресвятої Богородиці в монастирі Твердош² рукоположений у сан ієромонаха. Призначений настоятелем приходу в Дубровнику з приписними церквами в с. Любово та Главська. Склав іспити на водія 2 категорії³.

У 1941 р. призначений настоятелем приходського храму в с. Милетичево (Банат) з приписними храмами в селах: Крива Бара, Сеченово, Хайдучица, Мали Гай, Велики Гай, Мала Греда і Велика Греда.

1 червня 1941 р. заарештований німцями, ув'язнений у концтаборі Ясенниця. Восени 1941 р. о. Іову вдалося втекти з табору та приєднатися до сербських партизан. 30 березня 1945 р. перейшов до Чехословацької армії. З вересня 1945 р. працював вчителем неповної середньої школи та тимчасовим настоятелем приходів Чеської православної церкви в с. Десна в Ізерських горах з приписними храмами в селах: Танвалд, Тифенбахе, Полубне, Горне Сморжовке і Длней Сморжовке (північна частина Судет)⁴.

Указом єпископа Мукачівсько-Ужгородського Нестора від 23 травня 1946 р. призначений настоятелем приходу в с. Ганичі Тячівського району⁵.

¹ Монастир Завала в честь Введення в храм Пресвятої Богородиці знаходиться в 50 км від Требинья в Герцеговині. Точних даних про заснування монастиря немає. Храм розписаний 1619 р. хіландарським монахом Георгієм Митрофановичем. На даний час послухання настоятеля монастиря несе ієромонах Василій (Копитич). Див. Образ Сербії. Сокровища Герцеговини // <http://www.pravoslavie.ru/gallery/gallery21.htm>

² Монастир Твердош в честь Успіння Пресвятої Богородиці розташований в 5 км на захід від Требинья в Герцеговині. За легендами монастир засновано імператором Костянтином. Згодом він був зруйнований, а відновлений в кін. XIII – поч. XIV ст. сербським королем Милутином. Розквіт монастиря пов'язують з іменем митрополита Віссаріона I (поч. XVI ст.). У 1694 р. під час війни венеціанців та турків монастир зірвали, монахи покинули обитель. Монастир відновлено у 1928 р. У 1992 р. туди перенесено кафедру Захумсько-Герцеговинської єпархії. Див. Образ Сербії. Сокровища Герцеговини // <http://www.pravoslavie.ru/gallery/gallery21.htm>

³ Особова справа ігумена Іова (Гашпара) // АМПЄ.

⁴ Там само.

⁵ ДАЗО. – Ф.Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – Арк. 76.

Протягом 1950-1951 рр. настоятель приходу в с. Квази з філіалом у с. Білин Рахівського району. 25 вересня 1951 р. переведений на посаду настоятеля храму в с. Новоселиця Міжгірського району з тимчасовим обслуговуванням храмів у с. Лісковець та Рекіти¹. 12 травня 1952 р. служить у с. Колочава Лаз з тимчасовим обслуговуванням храму в с. Колочава Горб². Вже через п'ять днів, 17 травня єпископ Іларіон (Кочергін) переводить ієромонаха Іова на посаду референта Єпархіального управління в Мукачеві³.

30 травня 1952 р. ієромонах Іов (Гашпар) був заарештований радянськими органами. 25 липня 1952 р. засуджений військовим трибуналом прикордонних військ МДБ Закарпатського округу за ст. 20-54-1 «а» УК УРСР до 25 років виправно-трудова таборів, з поразкою у правах на 5 років і конфіскацією майна⁴. 8 червня 1955 р. міра покарання змінена до 5 років ув'язнення без поразки у правах. Отця Іова звинуватили в тому, що у 1949 р. інформував бандитів про дії органів безпеки, допомагав продуктами та інше⁵. Звільнений з ув'язнення 11 липня 1955 р. У тюремних застінках перебував на протязі 3 років 1 місяця і 11 днів. Реабілітований 1992 р.⁶

З 27 липня по 30 грудня 1955 р. проживав у своїй сестри у Воловці. У кінці грудня 1955 р. прийнятий в клір Мукачівсько-Ужгородської православної єпархії. 30 грудня 1955 р. призначений настоятелем приходу в с. Тросник Виноградівського району⁷. 9 червня 1959 р. переведений на посаду настоятеля приходу в с. Колодне, з приписними храмами в с. Брід та Дешковиця Іршавського району⁸.

¹ ДАЗО. – Ф.Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Арк. 157.

² Там само. – Арк. 158.

³ Там само. – Арк. 159.

⁴ Данилець Ю. Обмеження діяльності православного духовенства на Закарпатті в радянський період // <http://h.ua/story/122962/>

⁵ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5254-С. (Гашпар І., Орос В., Бонь Д.). – Арк. 605.

⁶ Там само. – Арк. 605.

⁷ ДАЗО. – Ф.Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Арк. 160.

⁸ Там само. – Арк. 167.

1 серпня 1962 р. призначений настоятелем храму на честь Різдва Пресвятої Богородиці в с. Веряця з приписною церквою в с. Горбки Виноградівського району¹. У 1962 р. з благословіння Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I (Симанського) нагороджений правом носіння наперсного хреста. У 1967 р. ієромонах Іов був возведений в сан ігумена.

25 липня 1973 року архієпископ Мукачівський і Ужгородський Григорій (Закаляк) в характеристиці на ігумена Іова (Гашпара) писав: «Игумен Иов (Гашпар Иван Феодорович), настоятель прихода в селе Веряца Виноградовского района один из культурнейших монахов. Со стороны прихожан за хорошее служение и содержательные проповеди пользуется большим уважением. Человек твердого характера»².

У 1974 р. з благословіння Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Пімена (Ізвекова) ігумен Іов був нагороджений палицею. У 1979 р. нагороджений хрестом з прикрасами. У 1979-1984 рр. – настоятель храму в с. Теково Виноградівського району.

21 грудня 1984 р. у зв'язку з хворобою зачислений у за штат духовенства Мукачівсько-Ужгородської єпархії³. Помер 10 січня 1993 р. Похований на цвинтарі у с. Веряця Виноградівського району.

*Юрій Данилець,
ієрей Олександр Монич*

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Арк. 173.

² Особова справа ігумена Іова (Гашпара) // АМПЄ.

³ Там само.

Ієромонах Іриней (Сідлар) (11.08.1907 - ?? .1981)

Ієромонах Іриней (в миру Юрій Сідлар) народився 11 серпня 1907 р. в с. Осій Іршавського району в родині селян-бідняків. У 1918 р. закінчив п'ять класів народної школи. Після чого проживав разом з батьками, працюючи в сільському господарстві та на лісорозробках.

У 1930 р. поступив послушником до Свято-Преображенського чоловічого скиту в с. Тереля Тячівського округу. У травні 1931 р. пострижений у чернецтво з іменем Іриней. 15 лютого 1939 р. єпископом Володимиром (Раїчем) рукоположений у сан ієромонаха¹. З 27 вересня 1940 р. по 7 січня 1941 р. – настоятель приходу в с. Драгово Хустського округу, з 7 січня 1941 р. по 6 травня 1941 р. – настоятель приходу в с. Нягово (тепер Добрянське) Тячівського округу.

З 6 травня 1941 р. по 17 березня 1947 р. – священник в с. Апшиця-Водиця Рахівського району. 17 березня 1947 р. призначений священником до с. Дулово Тячівського району². 29 січня 1949 р. архієпископом Львівським і Тернопільським та Мукачівсько-Ужгородським Макарієм (Оксіюком) призначений обслуговувати також приход у с. Колодно Тячівського району³.

7 березня 1952 р. єпископом Іларіоном (Кочергіним) переведений на посаду духівника жіночого Свято-Успенського

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4 д. – Спр. 168. – Арк. 78 зв.

² Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5748-С. (Сідлар Ю.). – Арк. 41.

³ ДАЗО. – 1490. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 180. – Арк. 91.

скиту в с. Угля Тячівського району¹. 23 травня 1952 р. за наказом єпархіального архієрея знову повернувся на приход у Дулово². 11 листопада 1953 р. переведений обслуговувати православний приход у с. Колочава-Горб Міжгірського району³. Відсутня інформація до якого часу о. Іриней там перебував, але на початку 1956 р. він служить знову в Дулові.

*Засуджений Сідлар Юрій Іванович,
1956 р.*

11 січня 1956 р. заарештований органами КДБ. У постанові на арешт вказувалося, що ієромонах Іриней в 1954-1955 рр. виготовляв і надсилав на адресу партійних органів листи антирадянського

¹ ДАЗО. – 1490. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 180. – Арк. 92.

² Там само. – Арк. 93.

³ Там само. – Арк. 94.

змісту з терористичними погрозами представникам радянської влади і комуністичної партії¹.

13 січня 1956 р. ієромонах Іриней на допиті заявив, що у 1954 р. з газет довідався, що радянська влада проводить неправильно антирелігійну роботу, грубо відноситься до священиків, обмежує їх діяльність та порушує права. Боротися з даними несправедливостями він вирішив за допомогою анонімних листів².

5 березня 1956 р. Закарпатський обласний суд виніс вирок: «Сідларь, будучи священником православної церкви в с. Дулово Тячевського району Закарпатської області і будучи недовольним заходами Коммунистической партии и советского правительства в части печатной антирелигиозной пропаганды, в 1954-1955 годах лично изготовил и направил по почте в адрес секретаря Хустского райкома партии 5 писем, а в адрес колхозного активиста – жителя с. Сильце Иршавского района, Глушко Ивана одно письмо, которые письма являлись антисоветского религиозного содержания.

*Ієромонах Іриней
після ув'язнення, 1960-і рр.*

В указанных письмах Сидларь призывал вести борьбу за свержение Советской власти при содействии империалистических государств, возводил клевету на Коммунистическую партию Советского Союза, советское правительство и советскую действительность.

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5748-С. (Сідлар Ю.). – Арк. 3.

² Там само. – Арк. 30.

Виновність Сидларя в изготовлении и распространении им писем антисоветского содержания доказана его личным признанием, как в судебном, так и в предварительном следствии, приобщенным к делу, в качестве вещественных доказательств письмами антисоветского содержания, написанными собственной рукой Сидларя, что он признал и что подтверждено заключением графической экспертизы.

Таким образом, виновность Сидларя по ст. 54-10 ч. II УК УССР материалами дела полностью доказана.

Учитывая, что Сидларь происходит из семьи крестьянина-бедняка, судится впервые, по своему общеобразовательному и политическому уровню является недостаточно грамотным, а поэтому суд считает правильным не избирать в отношении его максимальной меры наказания, предусмотренной ст. 54-10 ч. II УК УССР.

Руководясь ст. ст. 296, 297 УПК УССР, Судебная коллегия приговорила:

Сидларь Юрия Ивановича по ст. 54-10 ч. II УК УССР за санкцией ст. 54-2 УК УССР подвергнуть лишению свободы в исправительно-трудовых лагерях сроком на шесть лет, с поражением в правах, предусмотренных п.п. а, б, в ст. 29 УК УССР сроком на три года и конфискацией имущества... Начало отбытия меры наказания Сидларь Юрию Ивановичу исчислять с 11 января 1956 года»¹.

Відбував покарання в Дубравтаборі МВС у Мордовській АРСР. 10 лютого 1960 р. його звільнили з ув'язнення².

Після звільнення, 18 березня 1960 р. архієпископ Варлаам (Борисевич) направляє ієромонаха Іринейя на приход у с. Люта з приписною церквою в с. Вишка Великоберезнянського району³. 22 серпня 1963 р. єпископом Миколаєм (Кутепов) призначений настоятелем приходів в селах Люта, Кострино і Ставне з відправленням треб у селах Вишка, Загорб, Нова Стужиця, Стара Стужиця, Костринська Розтока Перечинського району⁴. 4 червня

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5748-С. (Сідлар Ю.). – Арк. 223-224.

² Там само. – Арк. 233.

³ Там само. – Арк. 95.

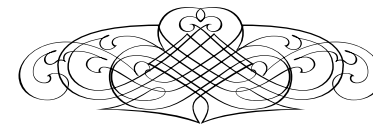
⁴ Там само. – Арк. 103.

1968 р. зареєстрований як священник православної церкви в селах Латірка, Бистрий, Тишово Воловецького району. Місцем проживання ієромонаха Іринейя було с. Латірка¹.

Помер у 1981 р., похований у рідному селі біля храму. Реабілітований 16 листопада 1991 р.

Юрій Данилець

Автор висловлює подяку за сприяння у пошуку матеріалів для статті голові сільської ради с. Осой Турянину Василю Івановичу та письменнику Петровцію Івану Юрійовичу.

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5748-С. (Сідлар Ю.). – Арк. 104.

Ігумен Іустин (Сідак) (14.10.1918 - 21.10.1992)

Серед священників, що потрапили під радянське переслідування був й ігумен Іустин (Сідак), про якого мова піде нижче. Михайло Сідак народився 14 жовтня 1918 р. в с. Збини (нині Воловецький р-н Закарпатської обл.) в родині лісоруба Василя Сідака та Олени Щербей¹. У зв'язку з тим, що у с. Збини не було школи, малому Михайликові доводилося щодня долати біля чотирьох кілометрів до сусіднього с. Жденієво. У 1930 р. батьки віддали сина продовжувати навчання у Свалявську гімназію. Припускаємо, що саме в гімназії М. Сідак вирішив прийняти православ'я, адже на той час його рідне село було повністю греко-католицьким.

У 1930-х рр. Мукачівсько-Пряшівська православна єпархія не мала своїх духовних закладів. У зв'язку з цим єпископ Дамаскін (Грданічка), що очолював Мукачівську православну кафедру, у 1934 р. направив юнака з гірського села до Сремських Карловців². У цьому місті діяла духовна семінарія, яку закінчило чимало вихідців із Закарпаття.

Богословські студії в семінарії тривали до 1940 рр., а потім Михайло вступив до Белградського університету. На жаль, в університеті він провчився всього один рік. Німеччина напала на Югославію, почалися військові дії. З весни 1941 р. до літа 1942 р.

¹ Особова справа ігумена Іустина (Сідака) // АМПЄ.

² Sremski Karlovci, Воєводина, Сербія.

Михайло як послушник проживав в монастирі Велика Ремета в Сремських Карловцях. У 1942 р. німецькі каральні органи провели масові арешти серед духовенства сербської православної церкви. Було заарештовано більшість архієреїв СПЦ на чолі з патріархом Гавриїлом (Дожичем). В згаданому монастирі був заарештований і М. Сідак. Німці відправили затриманого у м. Бреслау¹. До жовтня 1943 р. Михайло був змушений працювати у одному із місцевих магазинів простим робітником².

Восени 1943 р. М. Сідак перебирається до Угорщини, де стає слухачем православного богословського факультету Будапештського університету. Паралельно з навчанням він виконує обов'язки псаломщика у с. Жденієво на Закарпатті. У 1944-1945 рр. Михайло працює в Хустській десятирічці, де викладає німецьку мову, історію та Закон Божий. Приїхавши до Хуста, він часто відвідував Свято-Пантелеймонівський скит на околицях міста. Цю обитель було засновано у 1936 р. ієромонахом Мелетієм (в схимі Лукою) (Руцаком), що повернувся з Афону. Під впливом о. Мелетія, Михайло приймає чернецтво.

*Отець Іустин (Сідак),
1940-і рр.*

Важливе свідчення про о. Іустина ми записали від письменника Василя Пагірі, який є також уродженцем Воловеччини. За його словами, 21 квітня 1946 р., на перший день Воскресіння Христового, він був на вечірні в храмі у с. Щербівець. На той час вірників с. Збини, Жденієво, Щербівець обслуговував один греко-католицький священник о. Степан Григорович (згодом

¹ Breslau, пол. Wrocław, Вроцлав, Сілезія, Польща.

² Особова справа ігумена Іустина (Сідака) // АМПЄ.

репресований радянською владою). Окремого храму православні у цих селах тоді не мали, а тому часто відвідували уніатські. На службі тоді був присутній й о. Іустин (Сідак). Під час богослужіння до храму ввійшов радянський офіцер, що перебував у стані сп'яніння та нецензурно лаявся. За його спиною до церкви вступило також кілька солдатів зі зброєю. Майор попрямував до «царських воріт» та почав погрожувати священику розправою. Всі присутні закликали від переляку.

Ієромонах Іустин (Сідак),
1940-і рр.

Тоді о. Іустин, що стояв збоку від центрального входу, кинувся до офіцера, схопив його за комір і вивів із приміщення. Офіцер і солдати мовчки покинули церковне подвір'я.

Цей випадок характеризує о. Іустина як справжнього християнина, який не міг допустити наруги над священиком іншої конфесії.

24 липня 1946 р. монах Іустин пише листа на ім'я єпископа Мукачівсько-Ужгородського Нестора (Сидорука), у якому просить рукоположити його у священницький сан. 21 вересня 1946 р., на Божественній Літургії в Іллінській каплиці Липчанського жіночого монастиря єпископ Нестор рукоположив Іустина у сан ієродиякона, а наступного дня, в храмі Різдва Богородиці – в сан ієромонаха¹.

Першим приходом, де служив о. Іустин стало с. Чумальово на Тячівщині. Настоятелем Свято-Покровського храму цього села молодий ієромонах прослужив з червня 1947 р. до 5 квітня 1948 р. Про пастирську діяльність ієромонаха Іустина в цьому селі не збереглося ніякої інформації. В його особовій справі, що знаходиться в єпархіальному архіві в Мукачеві, міститься лише автобіографія, написана 30 січня 1947 р.

У квітні 1948 р. ієромонах Іустин був переведений на пастирське служіння в с. Негрово Іршавського округу. Крім того, з 31 травня по 4 жовтня 1949 рр. він обслуговував церковну парафію у сусідньому с. Доробратово.

10 вересня 1950 р. ієромонах Іустин звернувся до Патріарха Московського Алексія з листом, у якому просив прийняти його слухачем Московської духовної академії. У документі він зазначав, що отримав вищу богословську освіту в Будапешті, але диплом втратив в роки війни. Однак прохання ієромонаха Іустина залишилося поза увагою².

До Різдва Христового 1951 р. з благословення єпископа Іларіона (Кочергіна) ієромонаха Іустина (Сідака) було нагороджено набедреником.

¹ Особова справа ігумена Іустина (Сідака) // АМПЄ.

² Там само.

На початку квітня 1951 р. до уповноваженого ради у справах РПЦ в Ужгороді надійшов лист-звернення від православних вірників с. Негрово Іршавського округу. Селяни писали, що під час одного з богослужінь до храму ввійшов п'яний землевпорядник Іршавського округу Ржецький. Він чіплявся до жінок та грозив засадити священника до в'язниці на 5 років. о. Іустин заспокоїв вірників та попросив їх розійтися по домівках. Лист підписало 20 вірників, вони наголошували, що в разі необхідності можуть зібрати до 200 підписів.

*Засуджений Сідак
Михайло Васильович,
1950-і рр.*

Припускаємо, що вищеназваний чиновник володів інформацією про підготовку арешту о. Іустина. Арешт відбувся 6 квітня 1951 р. Його звинуватили в ворожому ставленні до радянської влади, хоча на допитах священник заперечував свою антирадянську та антикомуністичну діяльність. 17-18 липня 1951 р. відбулося судове засідання, на якому о. Іустин (Сідак) відкинув усі пред'явлені йому звинувачення.

Цитуємо з кримінальної справи: «Сідак, маючи антирадянський настрій, зберігав у себе на квартирі контрреволюційну, антирадянського характеру літературу, в тому числі і літературу, побудовану на релігійних забобонах, котрою літературою Сідак керувався при проведенні богослужіння, як православний священник. Крім того, Сідак закликав інших православних священників, поряд з боротьбою проти католицтва, вести активну боротьбу проти атеїзму, використовуючи релігійні забобони мас. Цю боротьбу слід розцінювати, як направлену на послаблення радянської влади через використання релігійних забобонів мас»¹.

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 4074-С. (Сідак М.В.). – Арк. 240.

Під час святкового Богослужіння, 1960-і рр.

Отець Іустин під час проповіді, 1960-і рр.

У підсумку Закарпатський обласний суд на підставі ст. 54-10 ч. II КК УРСР, з санкції ст. 54-2 КК УРСР засудив о. Іустина (Сідака) до позбавлення волі у виправно-трудовах таборах строком на 10 років, з поразкою в правах строком на 5 років і конфіскацією належного йому майна.

Для відбуття покарання його відправили в Унженський табір на станцію Сухобезводна колишньої Горьківської області Росії. В ув'язненні він перебував до 7 червня 1956 р.

Повернувшись з табору на Закарпаття його було знову прийнято у клір Мукачівсько-Ужгородської єпархії та направлено на приход у с. Білки Іршавського району. 23 жовтня 1956 р. єпископ Варлаам (Борисевич) переводить ієромонаха Іустина в с. Великий Раковець з обслуговуванням с. Малий Раковець Іршавського району. На початку 1957 р. він перебув у складі братії Свято-Преображенського чоловічого монастиря в с. Тереля Тячівського району. В лютому-березні 1957 р. він обслуговує Вознесенський та Покровський храми м. Хуст.

У 1957-1961 рр. він настоятель приходу у с. Ділове з обслуговуванням с. Кобилецька Поляна Рахівського району. За розпорядженням єпархіального управління, ієромонах Іустин тимчасово обслуговував храми в с. Добрянське Тячівського району, сіл Ясіня, Лазещина, Чорна Тиса Рахівського району¹.

Після повернення з в'язниці ієромонах Іустин пише кілька листів до Патріархії з проханням зарахувати його слухачем до Московської або Ленінградської духовних академій. Особливо цікавою є переписка, що велася влітку 1958 р. Так 21 червня 1958 р. керуючий справами Московської патріархії переслав архієпископу Варлааму листа ієромонаха Іустина, написаного Патріарху Московському Алексію I. Наведемо частину цього листа: «Прошу оказать мне помощь в пополнении своих знаний, т.е., поступить на один из западноевропейских богословских факультетов, будь это протестантских (Восточная Германия), старокатолических (Швейцария), или же англиканских в Англии. Среднее богословское образование получил в духовной семинарии Св. Саввы в Сремских Карловцах (Югославия). Год слушал лекции

¹ Особова справа ігумена Іустина (Сідака) // АМПЄ.

на богословском факультете Белградского университета. Закончил духовную семинарию в Будапеште. Все это меня не удовлетворяет, так как не успел овладеть ни одним из европейских языков, дающих возможность поближе познакомиться с богословской мыслью, как святых Отцов, так и нашего времени»¹.

Керуючий справами Московської патріархії рекомендував архієпископу Варлааму: «1. Объяснить иеромонаху Иустину всю несознательность его домогательств, принимая к тому же во внимание его незнание европейских языков; 2. Сообщить характер этого иеромонаха в отношении умственном и нравственности»².

14 серпня 1961 р. ієромонах Іустин (Сідак) призначений знову настоятелем храму в с. Негрово Іршавського району. У 1964 р. нагороджений наперсним хрестом, а в 1967 р. саном ігумена. У с. Негрово ігумен Іустин прослужив до 7 лютого 1978 р., коли вийшов за штат у зв'язку з погіршенням здоров'я.

В особовій справі ігумена Іустина знаходимо чимало позитивних відгуків про нього як пастиря. «Полный духовных способностей, сеет семена любви евангелия Христова в сердцах вверенного ему словесного стада. Не жалея своих физических сил, как проповедник-миссионер, является везде, где нужно питать алчущих духом Словом Божиим. Как ученый богослов, стоит непоколебимо на страже Православной Веры, не впуская волков в ограду Христову»; «Уважаем прихожанами за хорошее служение и проповеди. Безукоризненного морального поведения»³.

16 вересня 1992 р. Закарпатський обласний суд реабілітував ігумена Іустина, знявши з нього всі звинувачення. Однак вже 21 жовтня 1992 р. внаслідок тривалої хвороби о. Іустин помер.

*Юрій Данилець,
ієрей Олександр Монич*

¹ Особова справа ігумена Іустина (Сідака) // АМПЄ.

² Там само.

³ Там само.

Протоієрей Іоанн Карбованець (1.01.1897 - 21.06.1977)

Серед православного парафіяльного духовенства Закарпаття 1 пол. ХХ ст., на нашу думку, особливо виділяється постать протоієрея Іоанна Карбованця. Його життєвий шлях не був простим. Із включенням Закарпаття до складу Чехословаччини у 1919 р. він з великим ентузіазмом береться за відродження праїдної православної віри: веде місіонерську роботу в селах Мукачівщини, яка переважно була уніатською, засновує православний жіночий монастир у с. Домбоки, виховує в християнському дусі ціле покоління вірників. В радянський час о. Іоанн потрапив до сталінських таборів, несправедливо звинувачений в антисоветській діяльності.

Народився о. Іоанн 1 січня 1897 р. в с. Невицьке, яке розташоване недалеко від Ужгорода. У 1904-1910 рр. він з перервами навчався в сільській початковій школі, а згодом закінчив Ужгородську гімназію. У 1918 р. Карбованець влаштувався робітником на залізницю. 29 жовтня 1918 р. одружився з Марією Михайлівною Данко. У 1921-1922 рр. навчався в учительській семінарії. У 1922 р. призначений начальником залізничної станції у с. Невицьке, а з 1923 р. працює касиром на станції в Ужгороді.

Переміни у житті молодого людини настали у 1923 р. У цьому році він залишив уніатську церкву та був рукоположений на священника. Однак в шлюбі сім'я не мала дітей та згодом проживала за чернечими правилами. Про перехід у православну віру Івана Карбованця писала газета «Свобода»,

де невідомий автор переконував чотирьох осіб повернутися до унії¹.

У 1923 р. на Підкарпатську Русь прибув єпископ Веніамін (Федченко). Він очолив «савватіївську» гілку православної церкви, яка підпорядковувалася Константинопольському патріарху. Однак в той час більшість громад належала до Сербської православної церкви. Єпископ Веніамін 2 грудня 1923 р. висвятив Іоанна у сан ієрея та направив його священником у с. Червеньово на Мукачівщині. Зберігся протокол церковної громади, згідно якого православні вірники надавали священнику квартиру із двох кімнат та кухні, 10 утрів землі, дрова для опалення житла, зерно та кошти у розмірі 1 500 к.ч. Приход, де працював о. Іоанн, був не багатим.

Згідно державного перепису 1921 р. в Червеньові проживало 882 чол. Із них 804 чол. були уніатами, 77 іудеями та 1 чол. – римо-католиком. Наступний перепис у Чехословаччині був проведений у 1930 р. У той час у селі проживало 925 жителів. За релігійною приналежністю 467 чол. – греко-католиків, 380 – православних, 77 – іудеїв, 1 – римо-католик. За часів угорської окупації перепис проводився у 1941 р. Тоді кількість населення села збільшилася до 1 133 чол. Завдяки діяльності о. Іоанна Карбованця зросла і кількість православних вірників. За переписом 1941 р. у селі було 853 православних, 184 – уніатів, 69 – іудеїв, 17 – римо-католиків, 8 – без релігійної приналежності та по одній особі євангелістів та реформатів².

Відомо також, що у другій половині 1920-х рр. о. Іоанн переселив у сусіднє від Червеньова село – Домбоки своїх престарілих батьків. Справа в тому, що у Невицькому, де вони мали будинок Карбованців, чеський уряд запланував збудувати гідроелектростанцію. У зв'язку з цим ряд земель підлягали затопленню та викупувалися від власників. На

¹ Братское слово ко заблудшим бывшим друзьям моим Карбованцю, Долинаю, Угину из Невицького и Гатракови из Доманинецъ // Свобода. – 1923. – 22 августа. – С. 1.

² KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL. KÁRPÁLTALJA TELEPÜLÉSEINEK VALLÁSI ADATAI (1880-1941). – BUDAPEST, 2000. – С. 72.

*Отець Іоанн Карбованець,
1930-і рр.*

виручені від держави кошти о. Іоанн придбав будівлі колишньої господарської школи, де вирішив створити православний монастир, і де б його батьки могли дожити свого віку. Однак у 1928 р. його батьки загинули при загадкових обставинах. За словами жителів с. Домбоки, хтось закрит димар ганчір'ям, тому літні люди задихнулися від диму. О. Іоанн поховав своїх батьків, а згодом побудував над їх могилою каплицю. Ця подія остаточно переконала священика в необхідності створення на власній землі православного монастиря.

Не до кінця досліджено питання про перехід о. Іоанна Карбованця до сербської юрисдикції. Він відійшов від архієпископа Савватія десь на початку 1928 р., адже у списках сербської юрисдикції за 1929 р. уже значився.

У 1928 р. о. Іоанн звернувся до Єпархіального управління з листом, у якому повідомив про намір подарувати власну землю із забудовами під православний монастир. У зверненні до єпископа Серафима (Іванович) він пише: «Покірно просимо Ваше Преосвященство, щоб Ви благословили збудувати на закупленій нами ділянці в Домбоках «Православно-Богородичний Дівочий монастир»¹. Відповідь від керівництва єпархії священик не отримав, позаяк правлячий архієрей виїхав до Сербії. 1 квітня 1930 р. він звертається знову до Єпархіального управління з листом, у якому повідомляє, що він вже поставив на місці майбутнього монастиря православний хрест, котрий потрібно негайно освятити². На той час єпископа тимчасово заміщав архімандрит Алексій (Кабалюк), який 11 квітня 1930 р. дав наступну відповідь: «Єпархіальне управління вже давно дало свою принципову згоду на будівництво жіночого монастиря в Домбоках, але необхідно, щоб Ви, як власник того маєтку, повідомили б, чи Ви дійсно даєте для жіночого монастиря щось, чи ні, і якщо даєте, то на яких умовах? Тільки після цього єпархіальне управління зможе вислати до Вас для організації декілька монахинь»³. Після такої відповіді архімандрита Алексія, о. Карбованець передав документально все куплене ним майно з будовами в повне розпорядження Карпаторуської Православної єпархії, але з умовою, щоб воно взялося за організацію монастиря.

Газета «Русская Земля» в статті за 23 листопада 1932 р. писала: «Старання о. Іоанна Карбованця закінчилися успіхом. У Домбоках на семи угровій ділянці землі засновано монастир.

¹ Карбованець Іван, священик. Прохання в єпархіальне управління православної єпархії в с. Іза за № 1/1930 р. // АМПЄ.

² Карбованець Іван, священик. Прохання в єпархіальне управління православної єпархії в с. Іза за № 23/1930 р. // Там само.

³ Алексій (Кабалюк), архімандрит, керуючий Карпаторуською православною єпархією. Відповідь о. І. Карбованцю за № 1141/30 від 11 квітня 1930 р. // Там само.

На днях розпочалася перебудова церкви. Вже збудовано купол у руському стилі. 4 грудня планують підняти хрест на купол церкви¹. Переобладнанням будівель колишньої школи під монастир займався протоієрей Всеволод Коломацький. У 1931 р. в Домбоки прийшло кілька монахинь з Липчанського монастиря.

Не будемо детально зупинятися на історії жіночого монастиря, про нього допитливий читач зможе прочитати у нашій книзі².

У 1935 р. єпископом Дамаскіном нагороджений набедреником³.

Відомо, що у 1937 р. о. Іоанн здійснив паломницьку подорож до Палестини. Священик цікавився історією рідного краю та православної церкви, свої статті на релігійну та історичну проблематику він публікував у тогочасній періодиці⁴.

У 1937 р. з Єрусалиму в монастир привезли чудодійну ікону Божої Матері «Скоропослушниця», що була написана на Афоні⁵. о. Іоанн особливо цінував це зображення Богородиці, проводив біля неї багато часу у молитві.

Як справжній пастир православної церкви о. Іоанн показав себе у 1944 р., коли в села Червеньово та Домбоки потрапило 186 дітей різного віку. Справа в тому, що під час відступу німці везли з собою на захід тисячі людей. Біля залізничної станції Жорнава Великоберезнянського району, один із таких ешелонів піддався бомбардуванню радянської авіації, був розбитий і його пасажирів залишилися на Закарпатті. Серед цих людей опинилася велика група дітей, що були вивезені німцями з Новоєльні Дятлівського району Гродненської області в Білорусії, де знаходився дитячий інтернаціональний санаторій та піонерський табір. Є три версії про те, як діти потрапили в Червеньово і Домбоки. Одна із них твердить, що до Руського Червоного Хреста в Ужгороді наприкінці

¹ Женский монастырь в Домбоках // Русская Земля. – 1932. – 28 ноября. – С. 2.

² Данилець Ю. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород: Гражда, 2006.

³ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 63 зв.

⁴ Карбованець Іван, священик. Православ'я в Угорщині // Церковний календарь на 1943 год. – Мукачево: Паннонія, 1942. – С. 46.

⁵ Густі В. Чудотворна ікона Святої Матері // Закарпатська правда. – 1992. – 18 серпня. – С. 2.

літа 1944 р. звернувся угорський офіцер з пропозицією взяти під опіку 186 хлопчиків і дівчаток віком від 5 до 15 років. Ієромонах Василій (Пронін), який очолював цю організацію, доручив своєму секретарю – Ользі Люсієвській (Лосієвській) поїхати в Домбоки та Червеньово й домовитися з о. Іоанном Карбованцем про перевезення дітей у вказаний монастир і село¹.

Отець Іоанн з врятованими «дїтьми війни», 1940-і рр.

Другу версію про порятунок дітей оприлюднив кореспондент Ф. Прокопенко у 1967 р. в журналі «Україна» під назвою «Дорога мамо! Любий батьку!». Тут було записано: «Лісом проходив житель села Червеневого Мукачівського району Іван Іванович Карбованець, який їх і виявив»². І третю, найбільш достовірну версію про перевезення дітей висловив староста с. Червеньова Курта. Він говорив, що їздив в Ужгород і на автомашині доставив радянських дітей в село. Тут вони були розташовані у залишених єврейських хатах та подвір'ях деяких селян.

Так чи інакше, всі посприяли тому, щоб діти знайшли притулок у Червеньові та Домбоках.

¹ Пагіря В. Монастирі Закарпаття (1360–1939). – Мукачево, 1994. – С. 64.

² Прокопенко Ф. Дорога мамо! Любий батьку! // Україна. – 1967. – № 18. – С. 11.

Справа наліво: ігумен Іов (Кундря), о. Іоанн Карбованець,
1950-і рр.

Московський письменник В. Томін у книзі «Дорога к дому» наводить свідчення сина одного з керівників корейської секції Комінтерну Ше Сун Міна – Володимира Марсіна, який теж був серед врятованих дітей. «Нас вигнали из вагонов и отвели в какой-то женский монастырь. Местные жители относились к нам неплохо, монашки нас немного подкормили... Мы стали работать на полях, собирали подсолнухи, кукурузу. Монастырь стоял в стороне от дороги»¹. Ирина Берковська, що теж знаходилася серед дітей, згадувала: «Потім ми опинились у Домбоках. Пам'ятаю жіночий монастир, де ми працювали – лушили кукурудзу, молотили соняшник. Монашки нас обігріли теплом наче материнських сердець...»².

Марія Федорівна Довганич – жителька Червеньова, що брала активну участь у порятунку дітей, згадувала: «Найстарших

¹ Томин В. Дорога к дому. – М.: Знание, 1980. – С. 35.

² Ожила стежка в Домбоки // Єпархіяльний вісник. – 1992. – лютий. – С. 2.

Після звільнення з ув'язнення,
1950-і рр.

дівчаток і деяких малюків відвели в сусіднє село Домбоки, в жіночий монастир. У монахинь були в наявності швейні машинки, і робота налаштувалась, як в майстерні: дівчатам швидко пошили сукні і білизну. Одягнули й інших теж»¹.

Рішення надати притулок дітям з боку жителів села, священика та монахинь було дуже мужнім, тому що у час появи

¹ Томин В. Дорога к дому. – С. 43.

на Закарпатті партизан-десантників угорська влада забороняла приймати у себе будь-кого, і ці дії могли привести до арештів. У монастирі багато дітей було похрещено. Від старших дітей довідалися, що вони з Ленінградської, Смоленської, Орловської, Вітебської та інших областей СРСР. Багато зробив для порятунку дітей о. І. Карбованець, він разом з монахинями організував поселення їх у родини, а разом з дружиною піклувався про Мішу Піскунова, який довго не забував своїх рятівників.

З приходом на Закарпаття радянських військ дітей перевезли до Мукачева, а потім відправили в дитячий будинок в м. Орел, звідти в інші дитбудинки Союзу¹. Починаючи з 1967 р. проблемою «червенівських дітей» займається проф. О. Довганич. Він опублікував чимало статей по цій проблемі, розшукав й встановив імена багатьох дітей, надав автору цієї статті матеріал та методичні поради².

У 1946 р. єпископ Нестор нагородив о. Іоанна наперсним хрестом.

Радянська влада принесла на Закарпаття не тільки визволення, а й репресії. 31 липня 1951 р. органи КДБ заарештували о. Іоанна Карбованця. У постанові на арешт від 28 липня читаємо: «В роки угорської окупації території Закарпаття, під час богослужіння систематично у своїх проповідях робив наклеп на радянську дійсність, радянську армію, комуністичну партію...». Одне речення, що перекреслювало життя людини. Життя людини, яка до включення Закарпаття до складу УРСР була громадянином іншої держави і на яку не могло поширюватися радянське законодавство.

¹ Довганич О. Засуджений необґрунтовано // Карпатська Україна. – 1999. – 3 серпня.

² Довганич О. Діти Червеньова // Карпаті календаріум, 1971. – Ужгород: Карпати, 1970. – С. 65. (угорською мовою); Його ж. Діти Червеньова // Закарпатська правда. – 1970. – 17 квітня; Його ж. Двісті врятованих дітей // Радянська Україна. – 1975. – 9 квітня; Його ж. Дзеці ліхалецця. Нельга забуць // Звезда. – Мінськ. – 1984. – 4 лютага. – С. 4. (білоруською мовою); Його ж. Діти війни // Закарпатська правда. – 1984. – 26 серпня; Його ж. Пошук у Червеньові // Молодь Закарпаття. – 1989. – 6 травня; Його ж. Діти війни // Соціал-демократ. – 1999. – 6 лютого; Його ж. Засуджений необґрунтовано // Карпатська Україна. – 1999. – 3 серпня.

У протоколах допитів слідчий намагався довести різні «провини та злочини», до них приписували знайомство, листування та особисті зустрічі з єпископом Веніаміном, зачитування циркулярів адміністратора православної церкви М. Попова, проведення служб за померлими на радянсько-німецькому кордоні, зберігання антирадянської літератури: православних календарів, журналів тощо. Щоб довести вину звинуваченого, до справи залучають 9 свідків, всі вони говорили про антирадянську пропаганду затриманого.

11 жовтня 1951 р. Закарпатський обласний суд виніс вирок: «Карбованця Івана Івановича засудити до ув'язнення в таборах строком на 25 років, з поразкою у правах на 5 років та конфіскацією належного йому майна»¹.

У зв'язку з важливістю цього документу наведемо з нього окремі уривки.

«Карбованець, будучи православним священником в селі Червеньово и проживая на территории Закарпатья, оккупированной венгерско-фашистскими оккупантами с 1939 по 1944 гг., систематически используя церковный амвон проводил антисоветскую агитацию, направленную против советского народа, советской действительности и коммунистической партии.

Так, при отправлении богослужения за весь период оккупации оглашал послания мадярського ставленника, адміністратора православних церквей Венгрии Попова, сопровождая эти послания антисоветскими проповедями перед верующими, направленные против Красной Армии и сов. действительности. При этом Карбованец призывал население выполнять все распоряжения венгерских властей, оказывать материальную помощь венгерской армии одеждой и др. в войне против СССР.

В 1942 году венгерским жандармом Ловоши был завербован и дал свое согласие работать в качестве агента жандармерии.

После освобождения Закарпатья, т. е. с 1944 г. ноября м-ца по день ареста, Карбованец, будучи враждебно настроен к советской власти, систематически среди населения проводил антисоветские высказывания против колхозного строительства на Закарпатье и советской власти.

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 4337 (Карбованець І. І.). – Арк. 128.

Кроме того, до дня ареста Карбованец хранил у себя дома на квартире антисоветскую религиозную литературу.

*Під час звершення панахиди,
1970-і рр.*

Виновність подсудимого Карбованец по ст. ст. 54-4 и 54-10 ч. 2 УК УССР доказана полностью материалами дела, вещественными доказательствами по делу, свидетельскими показаниями, а также личным признанием самого подсудимого.

Руководясь ст. ст. 296, 297 УПК УССР,

Приговорила:

Карбованец Ивана Ивановича на основании ст. ст. 54-4 и 54-10 ч. 2 УК УССР по совокупности совершенных преступлений с санкцией 54-2 УК в силу Указа Президиума Верховного Совета СССР от 26/05/1947 «Об отмене смертной казни», подвергнуть к заключению в ИТЛ сроком на двадцать пять лет, с поражением в правах, предусм. ст. 29 ук УССР п. а, б сроком на пять лет и конфискацией принадлежащего ему имущества.

Начало срока отбытия меры наказания исчислять с 31 июля 1951 года.

Взыскать с осужденного в пользу Г юр. консультации за выступление адвоката сумму 250 рублей.

Приговор может быть обжалован в Верховный суд УССР в течении пяти дней с момента вручения копии приговора осужденному»¹.

На суді о. Іоанн повністю заперечив звинувачення в антирадянській діяльності. Після суду його направили в табір Хром-Тау Новоросійського району Актюбінської області Казахстану.

9 січня 1955 р. він був звільнений з-під варти, повернувся в Червеньово. За постановою від 30 квітня 1992 р. реабілітований через відсутність складу злочину.

15 січня 1961 р. командир військової частини в м. Мукачево П. Волошинов видав о. Іоанну Карбованцю довідку наступного змісту: «Справка. Дана мною, бывшим директором Детского приюта (Институт охраны детей и матерей) г. Мукачево, ул. Франка № 43, о том, что мною было принято от гр. Карбованец Ивана Ивановича, прож. в селе Червеньово-Домбоки, 180 (сто восемьдесят) советских детей, забранных и брошенных немецкой армией в мес. августе 1944 г., принадлежащих Орловскому детскому дому.

Тов. Карбованец Иван И. оказал неоценимую помощь детям, захваченым и брошенным немецкими оккупантами в окрестности г. Мукачева (м. Ужгорода – Ю. Д.), о чем свидетельствует документ, оформленный гербовой печатью, и данный мне Воинской Частью Четвертого Украинского фронта за № 13233 с дня 7 декабря 1944 г.»².

Заслуга о. Іоанна у врятуванні дітей була відмічена і вищим церковним керівництвом УПЦ. У 1974 р. він отримав грамоту від Патріарха Московського Пімена. В грамоті читаємо: «Грамота да-

¹ Там само. – Арк. 127-129.

² Справка от 7 декабря 1944 г. // Архив Свято-Успенського жіночого монастиря в с. Домбоки Мукачівського району Закарпатської області.

на протоіерею Іоанну Карбованцю за допомогу дітям, захваченим і брошеним німецькими окупантами»¹.

Парастас у Свято-Успенському монастирі в с. Домбоки, біля каплички.
(Справа наліво: другий о. Іоанн Карбованець)

Досліджуючи історію Домбоцького монастиря, ми записали від монахині Людмили (Андрейко) та монахині Любові (Іваник) важливі спогади про останні місяці життя о. Іоанна Карбованця. За їх словами, старець за кілька місяців до смерті почав копати собі могилу в капличці на монастирському цвинтарі. Один із вихованців інтернату, циган за походженням, разом із своїм батьком напали на будинок вісімдесятирічного священика з метою пограбування. Забравши невелику суму грошей, вони нещадно побили престарілу людину. Через кілька тижнів після нападу, 21 червня 1977 р. о. Іоанн помер. Поховано його у капличці на кладовищі Домбоцького монастиря. При вході до каплички

¹ Грамота Патріарха Московського Пімена прот. І. Карбованцю, 1974 р. // Там само.

встановлена мармурова дошка, на якій написано: «Тут покояться протоієрей Іоанн Карбованець 1897 г. – 1977 г. Родители его Іоанн и Іюлианія. Души их во благих вотворятся».

Через рік ці ж самі злочинці напали на стареньку вдову о. Іоанна, матушку Марію. Від побоїв вона померла через малий час. Згаданий злочинець згодом був убитий органами міліції під час затримання.

За словами черниць, вже у 1990-х рр. могилу намагалися розрити місцеві циганські діти. У зв'язку з цим, черниці були змушені відкрити труну. Піднявши тіло сестри побачили, що воно нетлінне, ніби поховано кілька днів. Після облачення подвижника в нові ризи, його знову поховали.

Юрій Данилець

Автор висловлює подяку за сприяння в пошуку матеріалів для статті прот. Віктору Мальованику та ігумені монастиря в с. Домбоки Февронії з сестрами.

Схимонахиня Магдалина (Шелемба) (26.02.1913 - 8.05.2002)

Схимонахиня Магдалина (в миру Марія Георгіївна Шелемба)

Монахиня Магдалина,
1950-і рр.

народилася 26 лютого 1913 р. в с. Широкий Луг Тячівського району. У 1920-1927 рр. навчалася у народній школі у рідному селі. До 1931 р. проживала разом з батьками, займалася домашнім господарством. У 1931 р. вступила послушницею до Свято-Вознесенського жіночого монастиря в с. Чумальово Тячівського району. З відкриттям жіночого скиту на честь Іоанна Богослова в с. Копашнево-Поляна Хустського району у 1936 р. перейшла туди на посаду настоятельки.

22 листопада 1938 р. пострижена в рясу. 10 квітня 1946 р. з благословення єпископа Мукачівсько-Ужгородського Нестора (Сидорука) пострижена в мантию. Керувала скитом до 1948 р., потім виконувала послух псаломщиці¹.

¹ Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (XX століття): Видання друге, змінене, доповнене / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2005. – С. 84.

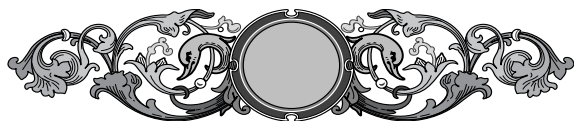
Ігуменя Любов (Криванич), схимонахиня Магдалина (Шелемба), 2001 р.

20 червня 1952 р. заарештована в с. Копашнево за звинуваченням у зв'язках з «антирадянськими бандами». Слідством було доведено, що монахиня Магдалина, на вимогу бандитів, зв'язала їм одну кофту та дві пари шкарпеток із шерсті. За ці «злочини» Військовий трибунал прикордонних військ МВС Закарпатського округу 17 липня 1952 р. засудив її до 10 років таборів із поразкою в правах на 5 років і конфіскацією майна. 29 вересня 1954 р. справу було переглянуто, а термін ув'язнення знижено до 5 років, без конфіскації майна та поразки у правах. На основі указу Президії Верховної Ради СРСР «Про амністію» від 27 березня 1953 р. монахиню Магдалину було звільнено з ув'язнення у жовтні 1954 р.

Після ліквідації скиту у 1960 р. проживала у родичів. На початку 1990-х рр., коли монастир у Копашневі відродили, повернулася у рідну обитель. Реабілітована у 1992 р.¹ 20 серпня 2001 р. прийняла велику схиму. Померла 8 травня 2002 р. Похована на монастирському цвинтарі.

Юрій Данилець

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5211-С. (Фаркавець Ю., Шелемба М.). – Арк. 426.

Іерей Іоанн Попович (16.06.1892 - 24.04.1926)

Народився 16 червня 1892 р. в с. Дубове (тепер Тячівського району Закарпатської області). Працював канцелярським урядником в магістраті в Мукачеві. 7 січня 1925 р. архієпископом Савватієм (Врабец) висвячений на священника. У православному руському календарі на 1925 р. вказувалося, що «діаконъ Іоаннъ Поповичъ, служить попеременно в селах округу Тіачево»¹. З іншого джерела довідуємося, що після прийняття сану був настоятелем парафії в с. Бабич-Покуття (тепер Мукачівського району). Із квітня 1925 р. – священник в Верхній та Нижній Апші (нині Тячівського району)².

26 квітня 1926 р. газета «Русская земля» розмістила замітку під назвою «Православный священникъ убитъ уніатомъ». У зв'язку з важливістю даної публікації наводимо її повністю: «Въ Вышней Апшѣ Марам. жупы было въ субботу 24 апр. совершено страшное убійство, жертвою котораго палъ тамошній православный священникъ о. Іоаннъ Поповичъ.

Какъ человекъ и какъ священникъ онъ жилъ скромно, со всѣми мирно и въ согласіи, работалъ во виноградникъ Христовомъ честно, совѣстно, съ любовью. И посему не лишь въ своемъ приходѣ, но и въ цѣлой окрестности онъ пользовался любовію и уваженіемъ. А всё же нашелся въ селѣ Іуда, побужденный

¹ Список Православных священников-миссионеров в Карпатской Руси // Православный русский календарь на 1925 год. – Вишній Свидник, 1924. – С. 62.

² ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 680. – Арк. 8 зв.

завистью, злобой и ненавистью, который, какъ полагають, за тридцать серебряниковъ дерзнулъ покуситься на жизнь и обагрить руки свои кровью этого праведника.

Выстрѣломъ из винтовки черезъ окно комнаты, въ которой сидѣлъ о. Іоаннъ за столомъ надъ книжкой, онъ попалъ прямо въ сердце, такъ что смерть послѣдовала сразу. Убіица – одинъ обыватель того-же села – уніатъ, тотчасъ послѣ выстрѣла убѣжалъ и сейчасъ разыскиваетъ его жандармерія.

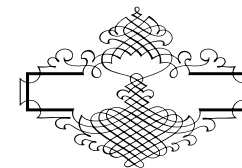
Что толкнуло его на это ужасное преступленіе, выяснится только позже. Пока передъ нами голый, но печальный фактъ: уніатъ убилъ православнаго священника»¹.

Таким чином, датою вбивства о. Іоанна Поповича слід вважати 24 квітня 1926 р. Вважаємо, що духовенству слід підняти питання про канонізацію мученика за Святе Православ'я о. І. Поповича.

Юрій Данилець

Отець Іоанн, 1920-і рр.

¹ Православный священникъ убитъ уніатом // Русская земля. – 1926. – 26 апреля. – С. 1.

Ієрей Георгій Фаркавець (26.04.1922 - ??.1993)

Народився 26 квітня 1922 р. у с. Копашнево Хустського району Закарпатської області. У рідному селі закінчив вісім класів народної школи. У 1949 р. вступив послушником до Свято-Димитріївського чоловічого скиту в с. Дубове Тячівського району.

Отець Георгій, 1970-і рр.

23 травня 1952 р. заарештований органами МДБ за звинуваченням у зв'язках з бандитами у с. Дубове¹. Заарештований на допитах показав, що зустрічався з бандитами випадково та був змушений мовчати про ці зустрічі під загрозою фізичної розправи.

17 липня 1952 р. військовий трибунал прикордонних військ МДБ Закарпатського округу засудив Ю. Фарковця до 25 років таборів. Після перегляду справи, користуючись Указом Президії Верховної Ради СРСР від 29 вересня 1954 р. термін ув'язнення було зменшено до 10 років.

Зокрема у новому вирокі вказувалося, що «Фаркавець Юрій піддерживав зв'язок з бандитами не по собственной инициативе, а в силу угроз бандитов»². Звільнений з таборів 1955 р.

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 5211-С. (Фаркавець Ю., Шелемба М.). – Арк. 426.

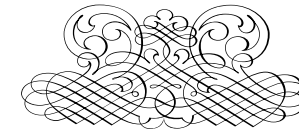
² Там само.

Після повернення додому вступив послушником до чоловічого монастиря в с. Тереля Тячівського району. У монастирі ніс послух столяра та коваля. Після закриття монастиря архімандрит Веніамін (Керечанин) благословив Юрія на одруження. Він одружився на Анні Юрїївні Гук, з якою виховав трьох дітей. Вдома займався столярною справою, виїздив на сезонні роботи за межі області¹. Вступив на навчання до Московської духовної семінарії. У 1968 р. єпископом Григорієм (Закаляк) рукоположений у сан диякона, а згодом у сан священника. Був настоятелем приходів у с. Лазівщина Рахівського району, у с. Вільхівські Лази та Вонігово Тячівського району. Реабілітовані 1992 р.

Помер у 1993 р., похований на сільському кладовищі в Терелі².

Юрїї Данилець

Автор висловлює подяку за сприяння в пошуку матеріалів для статті краєзнавцю С. Чопику-Микунді.

¹ Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Тереля. – С. 73.

² Там само. – С. 73.

Ігумен Феодосій (Горват) (18.03.1897 - ??.1944)

Довгий час відомості про діяльність Феодосія Горвата можна було отримати тільки зі споминів односельчан. Проте якоїсь чіткої картини не вимальовувалось. Одні ідеалізували його, інші навпаки, паплюжили. На початку 1990 р. було виявлено особистий архів ієромонаха. Він нараховував близько 200 листів, офіційних і приватних звернень тощо. Після опрацювання цих документів, у обласній і районній пресі з'явилися кілька науково-популярних статей, присвячених цій харизматичній постаті. Зокрема, історик М. Вегеш та журналіст І. Мокрянин у «Закарпатській правді» опублікували статтю «Драма Отця Феодосія»¹. На основі цього архіву написана і стаття В. Міщанина, у якій досліджується соціально-економічне життя с. Синевир у 20-30-х рр. ХХ ст.² Досліджуючи історію сусіднього із Синевиром села Колочави народний депутат, С. Аржевітін неодноразово посилається на документи, які у певній мірі пов'язані із життям та діяльністю Феодосія (Горвата)³. Постаць Синевирського священника знайшла своє місце і в монографії Ю. Данильця з історії Православ'я на Закарпатті⁴, служила предметом доповідей на конференціях

¹ Вегеш М., Мокрянин І. Драма Отця Феодосія // Закарпатська правда. – 1992. – 6 жовтня.

² Міщанин В. Синевир очима Феодосія Горвата // Верховина. – 1993. – 13 квітня.

³ Аржевітін С.М. Релігія: Історія верховинського села Колочави / Передм. М. Болдижара, Ю. Сливка, В. Малета. – Київ: Майстерня книги; Чернівці: Видавничий дім «Букрек»; Укр. Письменник, 2007. – Т.2. – 832 с.: іл.

⁴ Данилець Ю. Православна церква на Закарпатті у першій половині ХХ ст. Монографія / Передмова В. Фенича. – Ужгород: Карпати, 2009. – 376 с.

професорсько-викладацького складу Ужгородського національного університету¹.

Ігумен Феодосій (в миру Федір Горват) народився 18 березня 1897 р. у с. Нижній Синевир Волівського округу (нині с. Синевир Міжгірського району). У рідному селі закінчив шість класів народної школи. Далі спогади односельців про його життя розходяться. За словами перших, він був призваний до війська, воював на Східному фронті, а згодом у полоні прийняв православну віру. Другі стверджують, що Федір Горват пішов на Афон, звідки повернувся в Синевир на початку 1920-х рр. Архівні документи підтверджують першу версію.

Жандарм Батошек із Н. Синевира у листі до Земського поліцейного управління від 8 травня 1923 р. називає Федора Горвата та Василя Леднея «лідерами місцевих православних»². У згаданому документі читаємо, що на 5 травня 1923 р. у Н. Синевирі планувалося захоплення греко-католицького храму православними вірниками. За наказом окружного начальника до Н. Синевира було підтягнуто жандармів із навколишніх сіл, але ніякого захоплення не відбувалося. Після розслідування було встановлено, що дану інформацію поширив місцевий греко-католицький священник Медведєцький, який говорив, що із Волового приїде православний ієромонах Афанасій у супроводі окружного начальника і передасть храм православним. Разом з тим, надпоручик Гозар провів профілактичну розмову з православними та викликав їх на 11 травня 1923 р. до Волового.

Як вже згадувалося, православна громада в Н. Синевирі свого храму не мала. Але ситуація змінилася навесні 1924 р. Наступний документ, що виявлений у державному архіві, повідомляє, що від Великодних свят православні в Нижньому Синевирі поділили з місцевою греко-католицькою меншістю церковне майно. Зокрема, до православних перейшов храм, а греко-католики

¹ Міщанин В. Село Синевир Міжгірського району у 20-30-х рр. ХХ ст. (за матеріалами священника Феодосія Горвата) / Програма 62-ої підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу. Секція історії України. – Ужгород, 2008. – С. 3.

² ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 312. – Арк. 34.

молилися на церковній фари¹. Перше православне богослужіння в Свято-Успенському храмі відбулося 20 квітня 1924 р.² Спочатку вірники проводили службу без священика, а потім її очолив священик Василій Бабич з Нижньої Колочави (нині с. Колочава Міжгірського району)³.

*Ієромонах
Феодосій (Горват),
1920-і рр.*

8 травня 1924 р. Мукачівський греко-католицький єпископ Антоній (Папп) у листі до Шкільного відділу Цивільного управління Підкарпатської Русі вимагав «возмутительного батюшку з більшовицькими своїми вірниками показово покарати»⁴.

5 липня 1924 р. архієпископ Савватій (Врабец) в Празі рукоположив Федора Горвата у сан ієромонаха⁵. Наступного дня, 6 липня, архієпископ видав декрет під номером 337/24/А, за яким ієромонах направлявся на пастирську роботу у його рідне село – Нижній Синевир. З того часу і до самого арешту угорцями у 1942 р. він знаходився в «рядах греко-восточних православних священнослужителів».

24 січня 1926 р. відбулося засідання православної церковної громади с. Нижній Синевир. Вірники затвердили статут громади та церковний комітет. У додатку до статуту вказувалося, що до складу православної громади входило 200 чол.

¹ ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 315. – Арк. 34.

² Там само. – Арк. 91.

³ ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 279. – Арк. 39.

⁴ Там само. – Арк. 38.

⁵ ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 680. – Арк. 10.

Храм перебував у руках православних недовго, вже на початку лютого 1926 р. вірники опинилися на вулиці. 4 лютого 1926 р. окружний уряд видав розпорядження, за яким церковне приміщення було передано греко-католикам. У листі до Міністерства внутрішніх справ православна громада разом з своїм священиком – ієромонахом Феодосієм писала: «Пора уже измѣнить тотъ насильственный закон старомадярській. А до того часу просиме вашей милости продолжити намъ на dalje пользование Храмомъ молитвеннымъ (Церковъ). Церковъ, о которой идетъ слово есть избуванная нашимъ собственнымъ трудомъ, предъ симъ 20 летъ и еще те раны не полечились на насъ, а сейчасъ еще новый ударъ прибавляется...»¹.

*Отець Феодосій
разом з вірниками, 1930-і рр.*

¹ Тут і у всіх наступних цитуваннях посилання на документи особистого архіву ігумена Феодосія (Горвата).

29 березня 1926 р. на загальних зборах православні вірники прийняли рішення про побудову тимчасового храму. На наступних зборах від 11 липня 1926 р. ієромонах Феодосій виголосив промову, у якій торкнувся питання про виділення земельної ділянки під новий храм у центрі села та організації збору пожертв серед вірників. Духівник також розпочав роботу над проектом церкви. У листі до архітектора М. Зоубека він просив позичити для громади плани нових церков та порадити який храм було б доцільно будувати в Синевирі.

Певні підсумки підготовчої роботи по будівництву храму ієромонах Феодосій (Горват) виклав у листі до секретаря архієпископа Савватія в Празі – Володимира Грузина. «...Къ сожалению у насъ здесь еще не приготовлено къ строенію храма по слідующимъ мотивамъ: поелику земля на которой мы наміряемъ строить храмъ есть маеткомъ Штатныхъ лесовъ, дирекція которой находится Буштинѣ... То мы еще не приготавливали ничего къ строенію...». Офіційний дозвіл про виділення землі надійшов аж 3 грудня 1926 р.

Незважаючи на те, що православні вірники були бідними, вони жертвували кошти на будівництво. У зв'язку з тим, що грошей не вистачало, ієромонах Феодосій письмово звертався до різних інстанцій, до впливових урядових осіб, і навіть до представників діаспори. В одному з таких послань Феодосій Горват пише: «Вам известно, что я не прошу от вас на мою потребу и не на мой живот... Прошу вас будьте такі добрі изложитъ по 100, або по 200 кч. та зашліть на церковь у воросі от усіх вас, котрі там исьте, то были бы файні гроші, что можно бы хотъ долги уплатити, айбо окрім того пишу вам, что я начав побивати драницями стіни церкви й ние з чим, ви добре знаєте, що маймала розрубка, то і тота высше 200 кч. виходить...».

Восени 1926 р. розпочалися підготовчі роботи по будівництву храму (заготівля дерева, розпил тощо). Відомо, що ці роботи виконували два майстри з Волового – Іван Карпатій та Іван Путраш. Того ж року ієромонах Феодосій придбав для храму дві книги – Євангеліє та Апостол. 26 листопада 1926 р. архієпископ Савватій (Врабєц) видав грамоту про заснування храму на честь

Преображення Господнього. Очевидно тоді і було освячено перший камінь під церкву.

В одному з листів ієромонаха Феодосія за 1927 р. знаходимо опис проекту споруджуваного храму. «Церковь намеряется будовати съ тесаного дерева товщиною въ 15 см. Долгота храма 27 митровъ, широта хр. 9 и 17 митровъ. Высота хр. 5 митровъ. Олтарная часть въ двома спокрисаріи долготою въ 5 митр. Широтою въ 9 митр. На верху I малый хоръ Шириной въ 2 митр. Храмъ будовалбысь съ 2-ма болшими дверями, и съ 14 окнами...Подвала подъ храмом каменная вверху земли на 25 и на 95 см (ибо фундамент копати не позволяет дирекція штатныхъ лесовъ). Храмъ будете будованъ съ I-ой колоколнею вмещающей 3 колокола весомъ до 9000 килограмлвъ, и с I куполомъ отъ крыши вышиной въ 3-4 митровъ. Колокольня вышиною отъ земли до креста 16 митровъ...». Даний опис було доповнено малюнком храму, написаним ієромонахом Феодосієм.

Зберігся перелік найманих майстрів, що будували храм Преображення Господнього: вже згадувані Іван Карпатій та Іван Путраш, Петро Секереш, Іван Вовканець, Михайло Шегда, Іван Сідей, Василь Ворон, Іван Ворон.

Церква була побудована і о. Феодосій (Горват) у квітні 1928 р. повідомив про це свого друга І. Шмигала: «...Ми, як вам пишу, збудовали Церков стоимости 65000 кч. а звони 62.000 кч., всего у воросі 127000 корон, і ми лише 30000 корон должны, и хотя так скуто за гроші, но ужесьме файні гроші видали». У цьому ж листі він пише про умови в яких будувалась церква: «Пишу вамъ брате Іоане что дуже тяжко и трудно я туї перебуваю и уже давно я бы бывъ пойшовъ геть лишь того мене май дуже придержуе чтобы не распалося сисе діло православія, я туй теперъ жию на своихъ собственныхъ издержкахъ и нитко мене не подпоруе ни физично ни матеріально...».

У куполі церкви були встановлені дзвони, які завдяки о. Феодосію, привезли із Пряшева. В одному з листів він писав: «Посилаю Вам туй на фотограф сняті наші 4 звони, котрім ми по милості Божієй приобрили в сіє тяжкое и смутное для нас время, ми принуждены последнюю нашу на сіє приложить и последний кусок хлеба от рота отнять».

У 1929 р. ієромонах Феодосій (Горват) просить окружні власті на право відкриття церкви: «Главное строение той Церкви есть сконченное, в виду того нижеподписанные предлагаем сиюто просьбу, просиме о позволеніи пользования (уживання) сеіто Церкви».

У зв'язку з тим, що православні вірники були бідні, за свою роботу ієромонах Феодосій не брав жодної плати. Тому йому доводилося весь час шукати якогось заробітку. До нашого часу збереглася споруда кузні та майстерні, де працював ієромонах Феодосій. Він був і ковалем, і столяром, і лісорубом. Під час зйомок фільму «Марійка невірниця» Іван Ольбрах¹ зафільмував освячення бокорів та сплав їх по Тисі. Серед бокорашів був й ієромонах Феодосій. Також в Нижньому Синевирі він заснував кредитну спілку, яка підтримувала русинів у скрутний час.

Будівництво церкви було справою життя Феодосія (Горвата) – священика. Він і подумати не міг, щоб вся ця робота пропала марно. «Подумайте, Брате честний, – пише він І. Шмигалу, – что все утвари облачения и книги, и сосуды церковні пропали от нас, и ми якбисьме обгоріли все мусим собі снова ладити». На лихо православних і отця Феодосія, це трапилось. В листі до архімандрита Мисаїла на Афонську гору Феодосій (Горват) з болем у серці писав: «Дня 8-го ноября 1932 года, згоріла наша Церков, з всіми принадлежностями і утварьми. Подпалили якісь злоумишленники, правду сказати начався для нас сугубий крестний путь». За спогадами односельців причиною пожежі стало недбальство церковника.

Ієромонах Феодосій був прихильником архієпископа Савватія, а тому у нього часто виникали суперечності з духовенством сербської юрисдикції. Наприклад, коли благочинний округа о. Василій Країло, від імені Мукачівсько-Пряшівської єпархії відвідав Синевир з метою перевірки, то отець Феодосій різко відповів: «...Советую і Вам і Єпархіальному управленію раньше полагодити кризис существующий в вашем приходе... и не бивайте учителем моего прихода, ай будьте учениками и

¹ Справжнє прізвище Каміл Земан, чеською Kamil Zeman (6 січня 1882 –20 грудня 1952).

научитесь от моего прихода, а для расширения православной церкви в мой приход не тратьте время, ибо напрасно...». Феодосій (Горват) рішуче заявив, що: «не узнаваю и не могу узнавати жадного благочинного над собою Тереблянського округа, так как его небыло и не есть...», а «подчиняюся моему законному архієпископу в Праге».

У нашому розпорядженні є кілька звернень до празького архієпископа Савватія (Врабеца). З ним Феодосій Горват ділився всім наболілим, особливо багато писав про розкол у православ'ї. Саме збереження єдності православ'я було для нього головною метою життя. Коли Савватій запропонував йому відійти від свого приходу і перейти на гору Афон, отець Феодосій ввічливо відповів: «Отказатись совсем от функции священнодействия, это неприлично потому, что это дало бы повод к новому разбрату и посмеянию православия со стороны самих себя в момент борьбы с внешними врагами, а далее это показало бы каинову злобу и задрать по отношению к нашим собратьям православным людям». Своє кредо о. Феодосій чітко висловив у зверненні до русинів-українців в Америці: «Ми до последней капли крови боремся за свое і будемо боротися, ми стараємся держати в пам'ять гроби з костями наших предков, ми измагаємся в наших селах будувати Русски Православні Храмы, чтобы тоти Храмы свідчили будущим поколениям о нашей русскости и ревности. Чтобы будущие поколения по примеру нашему свої сохранили». Ці слова не втратили своєї актуальності і тепер.

Праця ієромонаха Феодосія (Горвата) на ниві релігії була високо оцінена. В листі до нього архієпископа Савватія говорилося: «За время Вашей службы среди наших священников Вы находились из числа первых, якіи и получил от нас повышения і награды (набедренник, палицю, золотой крест), и сан Игумена, за все время службы Вашей не были невчем наказаны даже малой наименьшей покутой, тою стезею советуем Вам шествовать...». На жаль, у нас відсутня точна інформація про час зведення у сан ігумена та інші нагородження.

Ігумен Феодосій мав незаперечний авторитет серед духовенства краю, яке визнавало юрисдикцію празького архієпископа Савватія.

Ігумен Феодосій (Горват),
1940-і рр.

Свідченням цього є той факт, що коли у 1933 р. в околиці села Задне (нині Приборжавське Іршавського району) відкривався скит на честь Серафима Саровського, то будівничий о. Гермоген (Скунзьяк) запросив освятити монастирський храм саме о. Феодосія¹.

Велику увагу ігумен Феодосій (Горват) приділяв школі. Він був впевнений, що вона повинна підтримувати постійний зв'язок з

¹ Світлицець А., Канаילו С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород, 2003. – С. 13.

церквою. Тим більше, що це не забороняли закони Чехословацької Республіки. У зверненні до шкільного відділу в Ужгороді, отець Феодосій писав: «Я нижеподписанный прошу принять сіе к сведению и назначить урядовык для преподавания Закона Божия (выучованія религии) школьной молодежи православного греко-восточного віроисповіданія, учащихся в Государственных школах в с. Нижнем Синевире». О. Феодосій запевняв, що бажаючих є достатньо, і що їх список буде підготовлений. Здавалося, що справа буде вирішена позитивно, але коли шкільний інспектор у Воловому М. Дубровський Горвата не підтримав, останній написав протест. Мотивація була такою: 1) основними законами Чехословацької Республіки проголошена і визнана автономія всіх віросповідань; 2) Версальським мирним договором була визнана автономія Карпатської Русі згідно церковних справ; 3) декретом Міністерства закордонних справ у Празі від 26 січня 1923 р. було вирішено, при згоді Міністерства шкіл і народної освіти, що організація православної церкви в Чехословаччині вважається виключно внутрішньою справою церковної влади, до якої уряд не повинен втручатися.

Школа, за глибоким переконанням о. Феодосія, повинна була виховувати дітей в душі церковної моралі. Підростаюче покоління повинно було бути чистим у своїй совісті. Цікавим у цьому відношенні є документ – звернення цілої групи жителів Синевира на чолі з ігуменом Феодосієм (Горватом) і сільським старостою М. Прокопом до шкільного відділу в Ужгороді. Наведемо деякі місця з нього: «Видяще, что Русская народная школа в своей деятельности и обов'язку свои постановления и предприятия становить на путь непохвально ведущий в противную сторону, в то время коли все человечество стремится к пути, ведущему вперед», школа стає «противнице своему званню и яко рудие к упадку моральности и человеческой жизни». Для того, щоб врятувати становище, автори звернення пропонували: «Просиме организовать в нашем селе школьную раду, которая мала бы право контролировать, а в случае потребности и ликвидувати подобні непохвальні діла». В чому полягала «причина сеї школьной болезни» автори послання довести не могли. Їх тоді це дивувало.

36 жителів Синевира на чолі з о. Феодосієм (Горватом) написали звернення до шкільного відділу в Ужгороді, в якому протестували проти призначення вчителькою ручної праці у руській народній школі Магдаліни Дзуровчикової. Мотивація протесту була такою: 1) Дзуровчикова ображає православну віру, немає ніякого нахилу до виховання шкільної молоді; 2) названа вчителька не є настільки морально чистою, щоб їй можна було довірити навчання і виховання дітей; 3) поява її в школі може викликати масовий відхід дітей зі школи.

Таким чином, із вищесказаного зрозуміло, що о. Феодосій не залишав в стороні школу, а приділяв їй постійну увагу.

Як відомо, уряд Чехословаччини зобов'язувався надати нашому краю автономію. Однак обіцянки ці продовжували залишатися обіцянками. На це вказує о. Феодосій (Горват) у привітальному зверненні до президента Чехословацької Республіки. Вітаючи президента Масарика з 68-літтям, священник бажав йому міцного здоров'я і сподівався, що в нього вистачить сил для того, – щоб врешті-решт надати «Карпаторусському народу и ныне еще не существующий Карпаторусской Автономии».

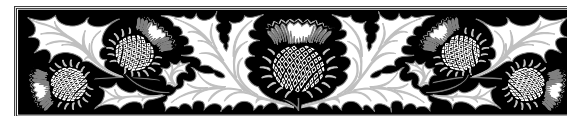
Досі нез'ясовані обставини арешту і смерті Ф. Горвата¹. Не відома також точна дата арешту. Згідно документів з домашнього архіву родини Горватів з Синевира, у січні 1942 р. о. Феодосій ще перебував на волі. Пізніше документальні згадки про нього зникають. За окремими спогадами ігумен Феодосій (Горват) був заарештований за співпрацю з радянськими розвідниками². За словами старожилів с. Синевир ігумен Феодосій після арешту був відправлений до Волового (нині Міжгір'я), потім перевезений до Мукачеве. Згодом у 1944 р. він загинув в одному із концентраційних таборів Угорщини. Час смерті та місце поховання не відомі.

Василь Міщанин, Юрій Данилець

Автори висловлюють подяку за сприяння в пошуку матеріалів для статті прот. Іоанну Паканичу, нар. деп. С. М. Аржевітіну, проф. М. М. Вегешу.

¹ Нірода О. Загадкове зникнення священника // Верховина. – 2009. – 8 серпня.

² Данилець Ю. Православна церква на Закарпатті у першій половині ХХ ст. – С.186.

Ігумен Феофан (Сабов)
(27.09.1905 - 14.06.1946)

Ієрей Петро Сабов
(14.08.1911 - 14.06.1946)

Даний нарис буде дещо відрізнятися від інших, розміщених у книзі. Він буде присвячений двом діячам, а саме двом рідним братам – Феофану і Петрові Сабовим, уродженцям села Ізи Хустського району Закарпатської області. У 1946 р. вони загинули від рук убивць у с. Тошнадь (Затишне) на Берегівщині.

Прошло вже багато років із часу їх мученицької смерті, однак ми ще не маємо цілісної роботи про їх життя та діяльність. Разом з тим, вийшло у світ кілька газетних та журнальних публікацій, де автори подали важливі дані про отців Феофана і Петра. У 1993 р. першу статтю про братів опублікував о. Василій Самош¹. Будучи їх односельцем та соратником, о. Василій розповів читачам цікаві факти біографії Сабових, повідомив обставини їх вбивства. Чергова публікація за авторства ієромонаха (нині архімандрита) Гавриїла (Кризини) з'явилася на шпальтах газети «Християнська родина» у 1997 р.². Відрадно, що о. Гарійл зібрав та опублікував спогади близьких родичів Сабових – прот. Костянтина Цуцкова та його дружини.

¹ Самош В. Наклеп на чесну людину // Новини Закарпаття. – 1993. – 20 травня.

² Гавриїл (Кризина), ієромонах. Отці Феофан і Петро Сабови – мученики за віру православну // Християнська родина. – 1997. – 30 січня. – С. 3.

Кілька нарисів про трагічну смерть православних священників надрукував делегат I з'їзду Народних Комітетів Федір Сабов¹. В одній із статей він піднімає питання про перенесення могили братів Сабових із Липчі до їх рідного села². Не обійшов увагою цю проблематику й проф. Омелян Довганич³. В рамках своїх досліджень, що стосувалися репресій радянського режиму проти закарпатців, він описав випадок у Затишному у 1946 р., дав аналіз наявній історіографічній базі. Про окремі аспекти діяльності ігумена Феофана (Сабова) писав і автор⁴.

Ігумен Феофан (в миру Василь Сабов) народився 27 вересня 1905 р. в с. Іза в сім'ї Георгія Сабова і Анни Пристая. Відомо, що в родині було п'ятеро дітей: Василь, Петро (про яких мова піде нижче), Юрій, Микола, Степан. Згідно джерел, Юрій та Микола Сабови перейшли кордон з СРСР у 1940 р. і про їх долю нічого не відомо. Степана у 1942 р. мобілізували до угорського війська, додому він не повернувся.

Дитинство малого Василька минало в період, коли його село поверталось у Православ'я. Неймовірні тортури з боку угорських жандармів, судові процеси та вбивства ізян за віру православну не могли не позначитися на виборі майбутнього

¹ Сабов Ф. Трагедія Сабових // Християнська родина. – 1998. – 16 квітня. – С. 8; Сабов-Ізянин Ф. Мученики за віру // Срібна земля. – 2003. – 20 грудня. – С. 15; Сабов Ф. Трагедія Сабових // Новини Закарпаття. – 1998. – 11 квітня. – С. 14.

² Ладижець О. Вони вбивали не тільки віру // Срібна земля. – 1995. – 17 червня. – С. 3.

³ Довганич О. Трагічна доля православних священників Феофана і Петра Сабових // Соціал-демократ. – 1999. – 24 квітня. – С. 5; Довганич О., Хланта О. У жорнах сталінських репресій : 3 історії ліквідації греко-католицької церкви та її воз'єднання з РПЦ, переслідування інших релігійних громад у 40-50-х рр. ХХ ст. / Передм. Беда В.; – Ужгород: «Карпати-Гражда», 1999. – С. 46; Рубіш Ф., Довганич О. Закарпатці під пресом сталінського свавілля. – Мукачево: Карпатська вежа, 2009. – С. 241-245.

⁴ Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (ХХ століття) / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2004. – С. 99-100; Його ж. Православний монастир Різдва Богородиці у селі Липча. – Ужгород: Гражда, 2005. – С. 43; Його ж. Священники-мученики: репресії проти православного духовенства на Закарпатті (на межі 1940-1950 рр. ХХ ст.) // Персонал. – 2007. – №1. – С. 36-41; Його ж. Репресії проти Православної церкви на Закарпатті в радянський період // Православний літопис. – 2008. – №4. – С. 18-21.

З ректором, ієромонахом Іоанном (Максимовичем) і однокурсниками.
Ф. Сабов стоїть у центрі. Бітольська семінарія, 1930-і рр.

шляху В. Сабова. Він вирішує пов'язати своє життя із служінням Богу. 24 травня 1923 р. Василь вступає послушником до Свято-Миколаївського чоловічого монастиря, що знаходився у центрі його рідного села.

На початку 1924 р. настоятель монастиря архімандрит Алексій (Кабалюк) направив молодого послушника на навчання до монастирської школи при монастирі Раковіца в Сербії¹. На той час настоятелем монастиря та директором монашій школи був архімандрит Платон (Йованович)^{2,3}. Ерудиція та смиренність молодого русина справила значне враження на архімандрита Платона, який 30 березня 1925 р. постриг Василя Сабова в малу схиму з нареченням йому імені Феофан. 8 січня 1926 р. єпископ Досифей (Васич) в Белграді рукополагає його в сан ієродиякона та

¹ Монастир Раковіца розташований неподалік Белграду. Його заснування відносять до 1377-1385 рр. Був одним із центрів національно-визвольної боротьби сербського народу. При Патріархові Димитрієві став його резиденцією. З 1959 р. перетворений на жіночий.

² Платон (Йович), ієромонах. Жизнеописание Священномученика Платона Йовановича Єпископа Банялуцького // <http://www.bogoslov.ru/text/270843.html>

³ Канонізований у 1998 р. СПЦ як священномученик.

відправляє на Підкарпатську Русь. Протягом 1926 р. ієродиякон Феофан виконував послушання при монастирі в с. Іза та обслуговував сільський православний приход¹.

У 1927 р. він їде до Сербії, де вступає на перший курс духовної семінарії в Бітолі. У семінарії ієродиякон Феофан навчався добре та закінчив її у 1932 р.² Після отримання відповідної освіти рукоположений у сан ієромонаха. У 1932-1935 рр. – настоятель приходу в с. Липча Хустського округу³. У 1935 р. переміщений у с. Чопівці Мукачівського округу⁴. Разом з тим, єпископ Дамаскін (Грданічка) призначив його чиновником своєї канцелярії в Мукачеві⁵.

У 1941 р. представники угорської безпеки заарештували єпископа Володимира (Раїч). Його було вивезено в Угорщину та ув'язнено в римо-католицькому монастирі у м. Вац. За словами о. Василя Самоша, о. Феофану було дозволено супроводжувати єпископа до місця заслання. «Після повернення в Мукачево о. Феофан разом із чиновниками відкрили конверт із поміткою єпископа Раїча: «Відкрити, коли мене не буде». У листі єпископ прямим своїм намісником призначив о. Феофана, якому випала нелегка ноша...»⁶. Однак угорський уряд не хотів визнавати рішення єпископа та 12 квітня 1941 р. призначив адміністратором Михайла Попова.

31 травня 1941 р. ігумен Феофан зібрав збори священників, які виступили проти призначення Попова. Одночасно на збори прибув регентський комісар Міклош Козьма, начальник 2 відділу Міністерства культів і народної освіти Шандор Есенський та М. Попов, котрі наказали духовенству розійтись⁷.

¹ Список и точное описание жизни братии жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. – Арк. 22.

² Гарднер И. Карпаторуссы в сербских Духовных Семинариях // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 15 марта. – С. 2.

³ Списокъ приходоувъ православной Мукачевско-Пряшевской епархии // Православный карпаторусскій вестникъ. – 1935. – № 3. – С. 16.

⁴ Православный карпаторусскій вестникъ. – 1936. – № 2. – С. 13

⁵ Самош В. Наклеп на чесну людину // Новини Закарпаття. – 1993. – 20 травня.

⁶ Там само.

⁷ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 1411-С. (Попов М.М.). – Арк. 160.

У 1942 р. ігумен Феофан почав обслуговувати православний приход у с. Тошнадь з філіалами у селах Хуняді та Хутор Берегівського округу. 5 лютого 1944 р. угорський уряд відмовився від підтримки М. Попова та повернув на посаду ігумена Феофана. У своєму першому циркулярному розпорядженні від 21 лютого 1944 р. адміністратор ігумен Феофан (Сабов) писав: «Как Епископскій заместитель и Администратор желаю вести Епархію и верное ей духовенство строго придерживаясь св. канонів Церкви и государственных законов, с братским содействием епархіальных органов и духовенства, не находящегося под запрещением»¹.

*У складі делегації на прийомі
у Митрополита Алексія, 1944 р.*

Із звільненням Закарпаття у жовтні 1944 р. розпочалася робота, спрямована на включення Мукачівсько-Пряшівської єпархії до складу РПЦ. 18 листопада 1944 р. у м. Хуст відбулися збори православного духовенства, які обрали делегацію для поїздки до Москви з клопотанням про прийняття закарпатських

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр. № 1411-С. (Попов М.М.). – Арк. 396.

православних до Московської патріархії. Делегатами були одногосно обрані: ігумен Феофан (Сабов), архімандрит Алексій (Кабалюк), протоіерей Димітрій Беляков, протоіерей Іоанн Кополович, Петро Лінтур. Наступного дня до Москви було відіслано телеграму на ім'я місцєблюстителя патріаршого престолу митрополита Ленінградського і Нижегородського Алексія з проханням прийняти обрану делегацію та підтримати клопотання перед Священним Синодом СПЦ про передачу Мукачівсько-Пряшівської єпархії в канонічну юрисдикцію Московської Патріархії¹.

Отець Феофан (Сабов),
1930-і рр.

Вже 7 грудня 1944 р. делегація виїхала до Стрия на автомашині, а потім військове командування виділило для них літак. Зважаючи на незадовільні погодні умови літак змушений був приземлитися в Києві. Тут делегацію зустрів уповноважений у справах РПЦ при Раді Міністрів УРСР Петро Ходченко. Проживання забезпечувалося в готелі «Інтурист»².

8 грудня 1944 р. голова Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР Георгій Карпов повідомляв Микиту Хрущова: «Таємно. 7 грудня цього року в 9 годин 30 хвилин у Москву із Закарпатської України прибула делегація духовенства Карпаторуської православної церкви, яка знаходиться під юрисдикцією Сербської церкви»³. Потім йде перелік членів делегації з вказівкою їх року народження. Далі в документі йдеться: «Делегацію на Київському вокзалі зустрічали керуючий справами Московської патріархії, протоіерей Микола Колчицький і представник Ради по

¹ Якунин В. Внешние связи Московской Патриархии и расширение ее юрисдикции в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. // http://www.krotov.info/history/20/1940/yakunin_1.htm

² Сергійчук В. Все таємне стає явним // Людина і світ. – 1994. – № 8. – С. 14.

³ Там само. – Арк. 12.

справам РПЦ при Раді Міністрів СРСР Григорій Уткін. В 14 годин делегацію прийняв митрополит Алексій (Симанський), керуючий Московською патріархією Миколай, екзарх України Іоанн (Соколов) і архієпископ Ярославський Алексій (Сергєєв). Ігумен Феофан (Сабов) передав митрополиту петицію, підписану ним і ще 23 священиками»¹.

Під час зустрічі з вищим керівництвом Московської патріархії члени делегації виступили з доповідями. Ігумен Феофан (Сабов) у своїй промові сказав: «Вся наша делегація переживає зараз незабутні історичні хвилини спілкування з Руською Православною Церквою; ми, як діти, відчуваємо вперше ніжню материнську любов»². Вислухавши доповіді про положення православної Церкви в Закарпатті, Патріарший місцєблюститель митрополит Алексій (Симанський) і Священний Синод РПЦ співчутливо віднеслися до прохання закарпатської делегації і заявили про свою згоду звернутися до Священного Архієрейського Собору СПЦ з підтримкою клопотання Мукачівсько-Пряшівської єпархії про передачу її в канонічне ведення РПЦ³.

11 грудня 1944 р. делегація була прийнята головою Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР Георгієм Карповим.

Після від'їзду делегації із Москви Георгій Карпов звітував Микиті Хрущову: «Таємно. Товаришу М. С. Хрущову. Делегація православного духовенства Мукачєво-Пряшівської єпархії на чолі із заступником єпископа Феофаном Сабовим пробула в Москві з 7 по 13 грудня цього року. За цей час делегація була 4 рази прийнята митрополитом Алексієм. Делегація звернулася до митрополита Алексія з проханнями, суть яких зводилася до наступного: 1) Підтримати перед Синодом СПЦ їх клопотання про передачу Мукачівсько-Пряшівської єпархії в канонічне ведення Московської Патріархії; 2) Сприяти їм через цивільні і військові власті в перерозподілі церковного майна між православними

¹ Там само. – Арк. 13.

² Пребывание в Москве делегации Православной Церкви Закарпатской Украины // ЖМП. – 1945. – № 11. – С. 20.

³ Встреча с о. Феофаном // Закарпатська правда. – 1944. – 26 грудня.

і уніатськими приходами; 3) Надати можливість підготовки в Московському православному богословському інституті своїх кандидатів у священники і постачання з боку Московської Патріархії їх єпархії церковно-богословськими книгами; 4) Щоб Московська Патріархія надала матеріальну підтримку Мукачівсько-Пряшівській єпархії¹.

13 грудня делегація вилетіла із Москви. У Києві їх зустріли уповноважений у справах РПЦ П. Ходченко, його помічник та о. Димітрій, представник митрополита Іоанна. Наступного дня делегація на чолі з ігуменом Феофаном була прийнята митрополитом Київським Іоанном².

Після повернення з Москви ігумен Феофан (Сабов) захворів і передав управління єпархією протоієрею Димітрію Белякову та протоієрею Іоанну Кополовичу. Після свого одужання він скликав збори православного духовенства, на яких запропонував вибрати нового адміністратора. Більшістю голосів був обраний протоієрей Димітрій Беляков.

Ігумен Феофан повернувся на свій колишній приход у с. Тошнадь Берегівського округу.

Ієрей Петро Сабов

Про о. Петра Сабова інформації маємо дуже мало. Відомо, що він народився 14 серпня 1911 р. У 1927-1932 рр. разом з братом навчався в духовній семінарії в Бітолі. Після повернення на Підкарпатську Русь був призначений помічником настоятеля приходу у с. Липча Хустського округу. У 1935 р. переміщений у с. Терново Тячівського округу³. У 1942 р. значиться як священник у с. Руське Поле Тячівського округу. У цьому селі він служив недовго, бо вже через невеликий час згадується у с. Терново.

¹ Якунин В. Внешние связи Московской Патриархии и расширение ее юрисдикции в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. // http://www.krotov.info/history/20/1940/yakunin_1.htm

² Кополович И. В стране чудес // Закарпатська правда. – 1945. – 10 січня. – С. 2.

³ Православный карпаторусский вестникъ. – 1936. – № 2. – С. 13.

У 1945 р. переселився у с. Тошнадь, де проживала його мати та брат – ігумен Феофан. Він був хворим та лікувався в Берегові у лікаря Лінера. За спогадами о. Василя Самоша, о. Петро був хворим «через постійні допити працівників НКВД, які вимагали від нього доносів на односельчан. Не витримавши постійного нервового перенапруження, о. Петро захворів. За десять днів до вбивства я ще сповідав о. Петра, – писав о. Василій Самош, – йому залишилося жити недовго...»¹.

Вбивство.

О 23 годині 14 червня 1946 р. в будинок ігумена Феофана у Тошнаді увірвалося п'ятеро радянських солдатів. Маймо кілька спогадів про цю подію від різних осіб, наведемо їх нижче.

О. Василій Самош писав: «Вони увірвалися вночі. Не встиг о. Феофан вийти їм назустріч, як його прошила автоматна черга. Постріли прозвучали знову – на цей раз вони були призначені о. Петру, проте він не був смертельно поранений. Дружина о. Петра втекла через вікно, а мати кинулася на підмогу своїм синам – випадок зберіг їй життя. Наймані вбивці кинулися тікати, проте їх наздогнали люди і передали властям»².

За спогадами родини Цуцкових: «Вбивці-кагебісти постукали у двері. Отець Феофан, який відпочивав у окремій кімнаті, підвівся і пішов відкривати (його ж, як священника, прихожани турбували часто в пізній час). Як тільки він відкрив двері, наймані вбивці у військовій формі випустили в нього чергу з автомата. Потім пішли в іншу кімнату і на постелі вбили о. Петра. Мати їхня вибігла на шум – почали і в неї стріляти, але оскільки вона була низького росту, то кулі не зачепили її...»³.

В с. Іза, де народилися брати Сабови, ми записали важливий спогад від Пелагеї Сабов. Вона говорила, що чула від матерів вбитих братів наступне: «Уночі ми почули під дверима крики кількох чоловіків, які вимагали вино. Феофан встав, відкрив двері

¹ Самош В. Наклеп на чесну людину // Новини Закарпаття. – 1993. – 20 травня.

² Там само.

³ Гавриїл (Кризина), ієромонах. Отці Феофан і Петро Сабови – мученики за віру православну // Християнська родина. – 1997. – 30 січня. – С. 3.

та запитав, що треба цим людям. Тоді один із чоловіків сказав: «Попа, ми прийшли по твою душу!», й почав стріляти...»¹.

Отець
Петро Сабов

Як вже вказувалося, вбивці були затримані. Ними виявилися солдати однієї з військових частин, що розташовувалася неподалік. Газета «Закарпатська Україна» 26 липня 1946 р. розмістила наступну інформацію: «Военный трибунал Н-ской части в составе председательствующего гвардии подполковника юстиции тов. Гончарова; членов трибунала гвардии младшего лейтенанта тов. Кривошеина, рядового тов. Чистяго, при секретаре гвардии младшем лейтенанте тов. Максимове, рассмотрел в открытом судебном заседании в присутствии двух с половиной тысяч крестьян, дело об убийстве братьев Сабовых, жителей с. Тошнадь², Береговского округа.

Перед трибуналом предстали обвиняемые: Пушкарь Григорий Васильевич, Ванюшкин Владимир Петрович, Коровин Андрей Семенович, Сергеев Петр Ефимович, Дергач Михаил Михайлович, совершившие злодейское преступление – убийство с целью грабежа братьев Сабовых, Феофана³ и Петра. Непосредственными убийцами являлись Пушкарь и Ванюшкин.

Рассмотрев дело, военный трибунал приговорил к расстрелу Пушкаря Григория Васильевича и Ванюшкина Владимира Петровича. Остальные подсудимые, как непосредственные пособники свершившегося преступления, приговорены к разным срокам тюремного заключения – от 8 до 10 лет.

Крестьяне, присутствующие на процессе, горячим одобрением встретили приговор военного трибунала»⁴.

Проаналізувавши наведені факти, можна прийти до висновків, що версія радянської влади про вбивство з метою пограбування

¹ Спогади жительки с. Іза Пелагеї Сабов // Записав Ю. Данилець 23.06.2005 р.

² В оригіналі Ташгад.

³ В оригіналі Феафона.

⁴ Убийц – к расстрелу // Закарпатська Україна. – 1946. – 26 липня. – С. 4.

не може бути вірною. По-перше, ігумен Феофан жив дуже бідно та скромно, майже не маючи прибутків з свого приходу. По-друге, вбивцям було добре відомо, хто проживає в будинку і кого необхідно ліквідувати. По-третє, якщо метою нападу був грабіж, то чому вбивці залиши живими двох свідків.

Чимало авторів, що писали про вбивство ігумена Феофана та о. Петра схилилися до думки, що це справа рук НКВС. Звичайно, цей каральний орган міг інсценувати напад, показовий суд над вбивцями та їх переведення за межі області. Однак документальних підтверджень цих фактів поки що не вдалося виявити.

Твердження окремих авторів, що о. Феофана було вбито через те, що він був претендентом на єпископський престол та чекав хіротонії найближчим часом, потребує коректури. У декотрих спогадах вбивство відбувається чи не на другий день після поїздки до Москви. Це не відповідає дійсності, адже у Москві ігумен Феофан перебував з 7 по 13 грудня 1944 р., а вбивство сталося 14 червня 1946 р. Цілком ймовірно, що наприкінці 1944 р. – на початку 1945 р. Синод РПЦ розглядав місцеві кандидатури на пост єпископа. І це була не лише кандидатура ігумена Феофана (Сабова), а й прот. Димітрія Белякова, який на той час був уже вдівцем. Вважаємо, що відмовившись від посади адміністратора і передавши її до рук прот. Д. Белякова о. Феофан певним чином дистанціювався від претензій на єпископську митру. Однак Синод РПЦ призначив на Мукачівську православну кафедру 24 жовтня 1945 р. єпископа Нестора (Сидорука), котрий перебував на Закарпатті до кінця травня 1948 р.

Можна також припустити, що вбивство могло статися через о. Петра, якого у с. Терново постійно допитували працівники НКВД. Можливо енкаведисти боялися розголосу про знущання під час допитів.

Поховали братів Сабових 17 червня 1946 р. на цвинтарі жіночого монастиря в Липчі. Похорон був дуже великим, за спогадами сучасників його відправляли 25 священників за присутності тисячі вірників із навколишніх сіл.

Юрій Данилець

Ієромонах Феодосій (Росоха) (11.04.1903 - 14.04.1983)

Ієромонах Феодосій (в миру Тома Росоха) народився 11 квітня 1903 р. в с. Нижній Бистрий Хустського району. Батько – Іван Росоха, мати – Анна Росоха¹.

Про своє дитинство та родину Т. Росоха згадував: «Я народився у 1903 році у селі Нижній Бистрий Хустського району, у вбогій хатині, вкритій соломною, яку побудував мій дід з твердого дерева ясена. У той час ще не було пили, вся споруда робилася сокирою, а рейки збивали дерев'яними чопами, попередньо просвердливши їх. У цій хатині доля дозволила мені народитися, у сім'ї лісоруба. Батько ходив до лісу на заробітки, мати була домогосподаркою. А інколи ходила до куркулів, аби заробити копійчину.

Дідусь був уже стареньким. Але ще займався бондарством, робив дерев'яні коновки, цеберки та інший посуд, такий необхідний на господарстві. Майстрував не тільки для себе, інколи продавав іншим. Бабуся померла, коли мені було 5 років. Звали її Ганною, діда звали Іваном, батька теж, а маму, як і бабусю, – Ганною... У хаті підлоги не було. Посеред неї стояв дерев'яний стіл із явора, витесаний сокирою. Попід стінами коло вікон стояло дві лавки. На одній з них спав дід. Бабуся спала біля печі, бо там було тепліше. Було у нас ще й ліжко, де спали батько і менший брат, а я з іншими – на печі. Між ліжком і піччю висіла колиска, у якій колисали мене, моїх братів та сестру. Всіх нас було

¹ Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. – Арк. 37.

шість душ. Усередині хата була побілена білою глиною. Вона мала три віконця – два великих, через які я міг вилізати надвір, а одне менше, через яке пролазила тільки моя голова. Біля дверей лежала дошка, на яку ставили коновки з водою. Поруч на стіні висів залижник, куди складали кухонне начиння, тобто дерев'яні ложки та миски.

Коли мені виповнилося 6 років, я дуже дружно жив з батьком, а з дідом ще дружніше, адже тато ходив на заробітки, а дід весь час був удома. Дідові я завжди допомагав. Коли він виготовляв коновку, я тримав йому обручі. За це дід за два грейцарі купував цілий білий хліб для мене і для себе.

Якось перед Новим роком батько купив календар. У ньому було багато картинок. Я став просити, аби дав мені подивитися календар. Але він сказав, що дасть тоді, коли знатиму читати. Я попросив, щоб навчив мене. Батько показав мені букви у слові «календар» і пішов до церкви, оскільки була неділя. Коли повернувся додому, то я вже міг показати йому ці букви на будь-якій сторінці календаря. Тоді батько показав мені й інші букви. Я всі вивчив і ще до того, як пішов до школи, уже вмів читати.

У шестирічному віці я пішов до школи. Вона була церковно-приходською, чотирикласною. Вивчали тут здебільшого молитви... У церковно-приходській школі я провчився два класи. Потім мадяри прислали у село ще двох учителів угорської мови, поставивши собі за мету зробити з українських дітей мадярів. Село розділили на три школи. Це був 1910 рік. На мою долю випала школа з угорською мовою навчання. Був у ній вчитель, якого звали Сјуч Ласло. Це було на Противні – так звали цей куток села.

Під час канікул я допомагав дідові пастушити. Він пас корову. З дідом було добре, він завжди ловив рибу ятриками. Улов ми пекли на вогні і так проводили час до вечора»¹.

У 1913-1914 рр. угорська влада розпочала готувати проти православних закарпатців судовий процес. Переслідувань не уникла й родина Росохи.

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 29 січня. – С. 12.

«У 1913 році я прийшов зі школи додому. Заходжу в хату. Батько з матір'ю сидять за столом, а в куточку біля дверей сидить мадярський жандарм. На столі лежать знайдені у нас книжки з Росії та ікони. Одна з книжок називалася «Києво-Печерський патерик». Ікони були з Києва. Того ж дня забрали батька і матір та знайдені речі. Я ж залишився з чотирма дітьми вдома. Через тиждень прийшли забирати й діда. Він пас у полі корову. Оскільки був дуже старенький, мав 85 років, то не міг швидко іти. Розізлившись через те, жандарм убив його просто в полі. У місцині, що називалася Подіна, дід пролежав два дні. Потім ми з братом, взявши дерев'яні санчата, пішли і ввечері привезли діда додому. Лише на третій день доставили з Хуста батька, аби поховав його. Після похорону батька відвезли назад до Хуста в тюрму.

Через три місяці був суд у Марамороші. Так званий «Мараморош-Сігетський процес по справі 92-х обвинувачуваних». На ньому батькові присудили два роки тюремного ув'язнення і 100 срібних штрафів. Те ж присудили і матері, але її через півроку відпустили, оскільки була вагітною...»¹.

У роки Першої світової війни малий Тома змушений був наймитувати, а з 1918 р. працював на лісорозробках у Гуменному, Драгові, Довгому, Сваляві та рідному селі.

26 квітня 1924 р. Тома вступив послушником у Свято-Миколаївський чоловічий монастир у с. Іза. Про своє життя в монастирі до чернечого постригу він згадував: «У монастирі відкрили курси підготовки із середньої освіти. Туди приймали у першу чергу тих дітей, батьки котрих, як і мої, були засуджені за православну віру в Марамороському процесі. У монастирі за рік ми проходили підготовку, що прирівнювалася до чотирьох класів гімназії. Екзамени складали при Хустській гімназії. Тоді директором там був Савкулич. За чотири інших класи, на атестат зрілості, іспити складали при гімназії в Мукачеві. Директором там був Драгула Микола. Все це відбувалося у 1926 році.

Документи про закінчення гімназії забрало Єпархіальне управління, оскільки ці курси були створені за його ініціативою.

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 29 січня. – С. 12.

Саме Єпархіальне управління відіслало нас продовжувати навчання на Богословських пастирських курсах...»¹.

9 липня 1927 р. Тома Росоха був пострижений у чернецтво з іменем Феодосій, в честь преп. Феодосія, ігумена Києво-Печерського. 7 жовтня 1928 р. возведений в сан ієродиякона, а 2 березня 1929 р. в сан ієромонаха. Перший приход, який обслуговував о. Феодосій, було с. Ребрин біля Михайловець, що у Словаччині. У 1931 р. переведений до Воловця з обслуговуванням приходу с. Канора.

«Спочатку я рік жив у Канорі. Потім перебрався у село Воловець, а Канору лише обслуговував. Це було у 1932 році. У Волівці я працював на двох посадах: приходським священником і вчителем школи. Учив я у 5–6 класах географію, математику та історію, за що отримував щомісячно по 650 крон. Цього мені одному якраз вистачало на прожиття. Сподіватися на прихожан було марно, оскільки вони були дуже бідними, як і скрізь у верховинських селах»².

У березні 1939 р. Закарпаття було окуповане Угорщиною. «У Воловець мадяри прибули 15 березня ввечері. О 9-й годині на вокзалі була зустріч. У Воловці 15 березня із самісінького ранку на уніатській церкві цілий день дзвонили дзвони аж до приходу мадярів. Уніатський священник Фанкович, директор школи Лявинець і його дружина, учитель Їжак з дружиною, Болог зі своєю половиною, учитель Тегза із самого ранку готувалися до зустрічі своїх рідненьких братів – мадярів. Під вечір на перевалі появилася автомашина, на якій було кілька мадярських солдатів з кулеметом. Всі прийшли на вокзал у Воловець, де чекали панцерний поїзд із Сваляви, в якому їхав підполковник, котрого й зустріли. На урочистій зустрічі першим виступив уніатський піп Фанкович. Він написав свою промову на чотирьох аркушах. Зізнався, що прапор, з яким зустрічає своїх братів, лежав під престолом у церкві 20 років, і що він твердо вірив: настане той час, коли він ще буде зустрічати мадярів. Що і збулося. Другий

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 5 лютого. – С. 12.

² Там само.

прапор зберіг учитель Їжак. Він сказав, що двадцять років зберігав його в перині.

Директор школи Левинець вітав і обіцяв навчати дітей по святостефанських ідеях. Дружина його переодяглася у селянський одяг і вітала прибулих від імені сільських жінок. До цих привітань приєдналися Болог із дружиною та учитель Тегза.

Я стояв осторонь і придивлявся до церемонії, аж тут підходить до мене директор школи Лявинець і каже: «Ідіть і ви скажіть кілька слів. Ви ж учитель, а, крім цього, й священник, представник Общини». Я відповів, що не знаю по-угорськи. Він мені каже: «Я перекладу». Я сказав, що не можу. Згодом директор знову підійшов до мене з тим самим проханням. Я навідріз відмовився, додавши, якщо скажу хоч слово, то щоб мені тут же заціпило. Тоді Лявинець відчепився.

Не пройшло і двох днів, як на мене впала чорна хмара. Одного дня після обіду прибіг мій сусід Василь Ільницький і попередив, щоб я сховався, бо з хвилини на хвилину за мною прийдуть жандарми і заберуть.

Цілих два тижні я переховувався, а потім все-таки змушений був вийти на люди. Адже я був священником і мав певні обов'язки. Як тільки я зайшов у село, мене тут же взяли і стали гнати перед себе. Але люди мене дуже любили, незважаючи на те, православної чи уніатської віри дотримувалися. Я чим міг, всім допомагав: медикаментами, і різними порадами. Писав на їх прохання скарги та листи. З цим всім селяни йшли до мене. Отож як люди побачили, що «сobotчопош» жене мене попереду себе, то зразу ж всі побігли за мною. Першим був Іван Лавер. Доки мене довели до вокзалу, де був підполковник, за мене йшла ціла процесія¹.

Прийшов і директор школи. Він, Іван Лавер та ще декілька осіб пішли до підполковника. Що вони там говорили, я не знаю, бо стояв внизу. Один із «сobotчопота» на прізвище Шкирта, приставив мені до грудей дуло карабіна. З другого боку націлив на мене карабін його товариш. Через кілька хвилин розмова із підполковником

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 12 лютого. – С. 12.

закінчилася. Мене повели у жандармерію і взяли під домашній арешт з умовою, що вранці і ввечері ходитиму відмічатися і не смію без їх дозволу виїхати за межі села.

Почав я ходити у жандармерію о 9 годині ранку і о 9 вечора. Вдень я ходив сам, а ввечері мене супроводжували прихожани. Поки я зайду до жандармів і поставлю підпис у чорній книзі, вони стоять навпроти жандармської станції. А коли виїду – розходяться у своїх справах.

Багато разів мадяри приходили вночі до мене на квартиру подивитися, чи я вдома. А якщо хтось із незнайомих питав про мене – то вночі зразу ж приходили жандарми мене перевіряти. Якщо виїздив у Сваляву чи Мукачево, то повинен був проситися і доповідати, чого і куди їду. Мусив називати час відправлення поїзда, яким хотів їхати. Бачив, що крадькома один з поліції завжди мене супроводжує. Якщо я переходив з одного вагона в інший, то він також ішов за мною, аби я не зник з його очей. Так я ходив голоситися два місяці, а потім місяць – щотретього дня, а невдовзі і зовсім перестав відмічатися. Однак нагляд за мною вести не припиняли»¹.

У жовтні 1939 р. о. Феодосій написав листа командирю радянських прикордонників, у якому запропонував свою допомогу. Священик отримав підпільне ім'я Данило і повинен був кожного місяця 20 числа передавати розвідувальні зведення партизанам. Підпільна група збирала інформацію про переміщення угорських військ, розташування об'єктів².

«Якось прийшли до мене двоє чоловіків і принесли записку. У ній йшлося, аби я у листопаді, здається, 20 числа, перейшов кордон. Мій номер буде 36-39. Так я і вчинив. Зустрівся з офіцерами, і лише після цього вони мені повірили.

Дали мені «анонімку»: з цього дня я був не Тома, а Данило. Так і писали мені у листах – товариш Данило. Після цього дали мені завдання. Кожного місяця 20 числа я повинен був передавати

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 19 лютого. – С. 12.

² Довганич О., Пашкуй З., Троян М. Закарпаття в роки війни. – Ужгород: Карпати, 1990. – С. 77.

Ієромонах
Феодосій (Росоха), 1930-і рр.

зведення. Його носили на той бік кордону Павло Кобрин та Іван Мадяр. Сам же я за завданням роз'їжджав по Угорщині, збирав матеріали, яких вимагав майор Львов. Завербував у підпілля за вказівкою офіцера декілька людей – піднотаря з Волівця Івана Овсака, Павла Кобрини, Івана, Андрія та Федора Мадярів, Івана

Бронцвика з Канори; Василя Іванча, Стефана Ціпа, Івана Шепу, Мирона Моцкова з Мукачева. Крім них ще були головний кондуктор швидкого поїзда Василь Нискач і його син – лікар Михайло Нискач. Старий Нискач завжди приносив мені дуже цінні матеріали, оскільки мав зв'язок із старшим сином, що працював у Будапешті спікером на радіо і до багатьох матеріалів мав доступ.

Кожен із підпільників виконував своє завдання. Іван Овсак повинен був діставати необхідні документи: домові листи, хресні листи та інші, що приходили секретно у нотарський уряд. Овсак дав мені 56 бланків домових листів, які були під суворим контролем, і декілька хресних листів (домовий лист прирівнювався до паспорта за радянської влади). Його власник міг пересуватися по всій Угорщині, що вкрай необхідно було нашим підпільникам. Копча слідкував за пересуванням військ на залізниці та їх озброєнням, документами залізниці, картами та ін. Щодо канорчан, то Кобрин і Мадяр були посильними, щомісячно переносили за кордон зведення.

Моцков, як лікар, лікував наших підпільників. Ціп був помічником Іванча. Щодо Нискача, то він щонеділі приносив мені матеріали прямо в церкву. Адже вся його родина була православною.

У Мукачеві з Іванчом я завжди зустрічався 15 числа у Єпархіальному управлінні в єпископа. Він мені все передасть, а я дам йому завдання на другий місяць або зведення. Я трохи зачекаю, а він собі іде, але вже іншою дорогою, а не тією, якою прийшов. І на вокзалі, коли мене зустрічав, то я собі одним боком тротуару йшов, а він – другим, а в центрі розходимось. І в єпархію він йшов іншою вулицею. Я завжди робив вигляд, що Іванча не знаю...»¹.

«Якось майор Львов мені пише і наказує, аби я в середу негайно виїхав до Будапешта. Там наш підпільник лежить у лікарні. Його заховала підпільна комуністична організація, але в нього немає документів.

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 19 лютого. – С. 12.

Підпільник переїхав через Швецію із шведським паспортом з мотивуванням, що його посилає шведський уряд у шведське посольство в Будапешті як працівника, однак про це не знає ні шведський уряд, ні посольство. У місті мені була вказана адреса лікарні. Зустріти мене повинна медсестра Гізела. Кличка підпільника Дуб, а справжнє прізвище – Микола Васильович Козлов. Коли я прийшов у двір лікарні, черговий на прохідній мене навіть ні про що не запитав. Пропустив, хоч інших затримував. Я ж, як священик, пройшов без слова, не чекаючи ні хвилини. А на другому поверсі вже чекала медсестра. Побачивши мене, зійшла вниз, сказала, що тут вже другий день мене чекають. Вона знала, що я із Закарпаття, що справжнє моє прізвище Тома Росоха, а підпільна кличка – Данило. Повела мене на другий поверх, завела у кімнату, а сама побігла та привела підпільника. Той привітався, сказав, що його підпільна кличка Дуб, а так він Микола Васильович Козлов. Я зразу дав йому документи і 300 пенге. Він подякував мені і пішов. А я зняв сутану, пов'язав краватку і вийшов з лікарні уже як цивільний. Така ось це була робота.

Збереш матеріали, підготуєш їх, відішлеш посильних, а сам цілу ніч не спиш, думаєш, чи щасливо перейшли кордон, чи повернулися.

Прийдуть, принесуть нове завдання. Пише майор Львов: «Т.Д., тобто товаришу Даниле, приготуй до 20-го числа те й те», – і знову крутяться цілий місяць у страхі. Часом і тіні своєї боїшся. Стомишся, ніби ліс цілий день валив. Ось так ми працювали на благо нашої великої держави, щоби бути вільними від мадярського ярма, під яким ми перебували 850 років, раз і назавжди.

Подібна до нашої група була ще у Хусті. Нею керували Микола Руцак та Петро Микулець. Разом з ними працював Іван Канюк, вчитель за освітою.

Приблизно в кінці серпня – на початку вересня 1940 року пише мені майор Львов: «Ти повинен нам розстаратися на дві уніформи угорських офіцерів у чині підполковника та майора. Грошей дамо, скільки потрібно. Тільки щоби точно зробив це, бо завдання важливе і малоприємне».

У Волівці був кравець. Звали його Абрум. Прізвища не пам'ятаю. Він завжди шив мені костюми та пальта. Пішов я до нього і кажу, що мені потрібні дві уніформи у чині такому-то. Хочу зробити подарунок двом моїм добрим знайомим до дня народження. Я пообіцяв, що грошей дам, скільки треба, але щоб впродовж тижня все було готовим. Дав йому авансу 300 пенге. Все було зроблено, як і домовилися. Дав я йому ще 100 пенге. Це були великі гроші. Сказав кравцю, що за уніформами прийде людина (Петро Кобрин), то щоб їй віддав»¹.

«Приблизно через два або три тижні приїхали з Будапешта підполковник та майор з документами угорського Генерального штабу, аби перевірити «Арпадову лінію» укріплення. Начальник Воловецького прикордонного гарнізону дав їм провідників, машину, і вони відправилися до згаданого об'єкта. Перевірили, все сфотографували. Дійшли до села Скотарське, а там сказали, аби зачекали, бо їм потрібно у справах. А самі пішли за кордон. І вже із-за радянського кордону помахали провідникам руками. Кордон проходив з угорської сторони через лісок, а на радянському боці вже було чисте поле.

У Миколи Руцака був друг дитинства Юрій Грицюк, який надумав поїхати до Радянського Союзу на постійне місце проживання. Одного разу він розповів про свій намір Руцаківі. А Руцак, не подумавши, довірився йому, що може у цій справі допомогти, аби Грицюк добре влаштувався на новому місці. А взамін друг погодився пронести через кордон зведення від Руцака. Була тільки одна заморочка – де краще перейти кордон. Нарешті Юрій Грицюк згадав, що його двоюрідний брат працює в Нижньому Студеному мадярським піднотарем. А село – майже на кордоні. Ото Грицюк й вирішив поїхати до свого родича Ясінки Івана. Прибувши на місце, став його просити, аби той перевів його через кордон, бо хоче до Радянського Союзу. А ще зізнався, що несе зведення від Руцака. Ясінка все дуже люб'язно вислухав, відіслав Грицюка до своєї квартири, пообіцявши, що ввечері переправить його через кордон, що ні одна волосина з його голови не впаде.

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 26 лютого. – С. 12.

Коли необачний Грицюк пішов, Ясінка тут же подзвонив до Ужгорода за кеймгаритовом. Ті приїхали. Ясінка пояснив, де їм стати на кордоні. Ввечері ж привів Юрія Грицюка до обумовленого місця та й каже:

– Іди прямо до цих двох кушців.

Родич, нічого не підозрюючи, так і зробив. Аж тут із-за кушців вискочило троє мадярських жандармів. Закричали:

– Руки вгору!

Так була зраджена хустська група. Грицюка забрали. Для замилення очей забрали і Ясінку. Довели до Волівця, та там і відпустили. Грицюка ж доправили до Ужгорода. Там стали бити, і він усе розповів. Забрали Руцака і Микульця, а другого дня – Канюка та Бабинця з Мукачева. Оскільки Бабинець підтримував стосунки з моїм Іванчом, то забрали і його.

Через два тижні я відправив своїми посильними зведення. Але посильних затримали на кордоні мадяри, коли ті поверталися додому. Стали їх бити, ті у всьому й зізналися. А 24 травня 1941 року о 9 годині вечора забрали й мене. Завели на локтоню жандармерії, у глуху кімнатку. Коли я зайшов до неї, то побачив там двох катів. Один був старший, тонкий і високий. Пізніше я дізнався, що то – підполковник, обласний начальник кеймгарито. Другий був середнього зросту, з підкрученими вусами. Він стояв без піджака, із підкоченими рукавами сорочки. Це був капітан жандармерії. На ліжку лежали дві чималі гумові палиці.

Мене запитали, як моє прізвище. Потім – чи знаю я Іванча, Павла Кобрини та Івана Мадяра. Я щось відповів, а вусатий як заїде мені в ніс. У мене пішла кров, а він ще двічі чи тричі вдарив мене в обличчя. Зразу ж з іншої кімнати прийшли двоє жандармів при повному параді, зі зброєю і багнетами на ній. Капітан наказав мені в ім'я Свято-Стефанської корони скласти руки. Я не хотів. Тоді він ще раз наказав, і я вимушено підкорився. Жандарми одягли на мене наручники і сказали сісти у куток. Самі ж сіли на стільці, приставили мені багнети до шиї та наказали не ворухитися.

Кати пішли до мене на квартиру робити обшук. Все, що там було, поперекидали. Забрали мої документи про освіту, всі листи і навіть церковні метрики. Метрики згодом повернули,

а документи так і пропали. Як повернулися з обшуку, то стали питати мене, де радіопередавач. Я відповів, що нічого про це не знаю. Тоді мене звалили на лавицю, зв'язали руки та ноги і стали бити по ногах гумовими палицями. Так повторювалося чотири рази, доки я не втратив свідомість. Після цього привели Мадяра та Кобрини і сказали, що я їх впізнав. Потім стали вимагати:

– Скажіть цій продажній шкурі, що він вам давав.

Ті й розповіли. А Мадяра ще й примусили вдарити мене в обличчя. Той вдарив двічі. Кобрин же не захотів бити.

Я був увесь мокрий. Зрозумів, що мене обливали водою, аби опритомнів. Згодом, після знущань, мені розв'язали руки. Далі взяли мене між себе. Один, на прізвище Кондорощі, тягав мене за волосся. Інші – хто папками, хто ногами, хто кулаками – били мене. Плювали на мене і співали мені «Господи, помилуй». А потім проклятий Кондорощі вдарив мене кулаком по печінці. Я впав, а він взяв мене за ногу і виволік до іншої кімнати. Але йому й цього було замало. У кімнаті скочив мені на розпухлі ноги, місив їх так, аж поздирав шкіру. А тоді ще щипцями зірвав у мене нігті з великих пальців ніг. Далі мене винесли, кинули в легкову машину, прив'язали до сидіння ланцюгом та повезли до Ужгорода.

Коли прибули до міста, саме розвиднялося. Мене витягли з машини і винесли на четвертий поверх туди, де тепер обком КППС. Кинули мене на підлогу в 366-й кімнаті та поставили біля мене охорону. Сюди привезли й інших, але тримали окремо.

Приблизно близько 12 години дня прийшов подивитися на мене старший лейтенант Ортутай, синок уніатського попа, який працював у кеймгаритове. Він лише запитав, що я наробив, що мене так побили. А далі прийшов один майор, поляк, який після розпаду Польщі влаштувався в кеймгаритове в Ужгород на службі. Це був мерзотник на прізвище Борович. Він і бив мене, і сварив. Змусив сісти на стілець, питав, чи знаю я, що він зубний лікар. Я помахав головою, що не знаю. Тоді Борович як дасть мені в зуби. Я впав, виплюнув вибитого зуба. Тоді він знову запитує, чи знаю я, що він – лікар. Я ствердно кивнув головою. Далі мій мучитель примусив мене повністю роздягнутися. На срамні частини тіла мені прив'язали мішок з піском та наказали танцювати¹.

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 5 березня. – С. 12.

А потім привели лікаря, бо я впав, адже ноги мене не слухалися. Лікар як побачив, то лише рукою махнув. Тільки тоді мене припинили мучити. Налили у таз води, намочили простирadlo, обгорнули мене. Примусили занурити ноги у холодну воду, бо вони мене страшенно боліли, горіли, наче у вогні. Це вже було під вечір. Далі взяли мене та понесли до тюрми. Там кинули на підлогу у сімнадцяту камеру і пішли, зачинивши її великим залізним ключем.

Лежу на підлозі. Підклав недоламані руки під голову. Ноги болять, все тіло болить, весь закривавлений, а помитися ніде. Це ж не вдома.

Цілу ніч ноги дуже боліли. У камері темно. Світла ввімкнути не можу, бо його вмикає лише сторож у коридорі. Ледве дочекався білого дня. Ранком узяв свої шкарпетки, заткнув діру в унітазі, напустив води, поклав у неї свої ноги, та так і заснув на кілька хвилин. Від побоїв і ран горіло все тіло. У горлі – запечена кров, яку ледве вихаркав. Так я пролежав у камері майже місяць. Мене не викликали на допити, тому що я не міг ходити. Двічі приходили допитувати до камери. Через місяць стали водити мене на допити в облвиконком, у 365-у кімнату. Після повернення до тюрми водили по різних катах. Зв'яжуть вниз у тюрмі руки ланцюгами. Тоді один жандарм веде мене на ланцюгові, наче песика, а інший, зі зброєю, попереду себе жене, наче якогось розбійника. Дорога від тюрми до виконкому була посипана щепенем, то мене з моїми зраними ногами вели саме по ній. А я ж і по рівному ледве пересувався. Мучили як лише могли. То роздягали догола, прив'язували мішок з піском до соромних частин тіла і примушували рачки ходити навколо столу. То зв'яжуть руки й ноги разом. То на палці підвісять, а зверху по пальцях б'ють чи електричний струм через мене пропускають, аби мною трусило, то примушують дві години стояти, аби ніс був за два пальці від стіни, забороняючи переступати з ноги на ногу.

Одного разу вже не знали, що придумати і як знущатися наді мною, то зв'язали мене до купи з вагітною циганкою, затриманою жандармами за крадіжку. Я трохи відхилився, бо дуже від неї смерділо. Жандарм підскочив, ударив мене в обличчя й наказав

стати ближче, бо то моя наречена. Мовляв, у церкву ведемо, вінчати тебе будемо. А щоб підсилити знущання, вели позад нас близько двадцяти галицьких біженців, яких відправляли на роботу в Німеччину. Казали їм:

– Це батюшка, який продав нашу державу. А це – його наречена. Ведемо їх до церкви та будемо вінчати.

Наверху, в облвиконкомі, мене відв'язали від циганки. Після цього я її більше не бачив. Мене ж цього дня справді «вінчали»: били, знущалися, як лише могли.

На другий день знову повели мене в уже згаданий облвиконком до 365-ї кімнати. За мною майор Борович привів близько 30 чоловік чи то біженців, чи то з табору, бо дуже вже вони були брудні та обірвані. Тоді майор каже мені:

– Ось дивися, це російські солдати так одягнені. І ти хочеш такого життя.

А їм:

– А це свиня попівська – батюшка, який хоче Сталіна. Так ось, беріть свиню та бийте, плюйте їй у пику.

Ті й стали так робити. А в куточку стояв мій церковний куратор з Волівця на прізвище Варга. І його, невинного старенького, забрали. Дивився він, як наді мною знущаються, і став плакати. А тоді каже:

– Не мучте його так, як жиди Христа. Це така добра людина, а ви його так мучите.

А я відповів:

– Хай плюють. Вони вже забули, як ці пани мучили їх дідів та батьків. Вони не знають, на кого плюють. Вони забули слова Шевченка, що горе тим, хто свого цурається.

Тоді ці люди попускали голови і стали виходити у коридор, звідки їх забрав майор Борович.

27 червня 1941 року галичан повезли до Німеччини, а мене того ж дня по обіді – до Будапешта. Разом зі мною були закуті в ланцюги Іван Овсак, Федір Мадяр та Іван Брунцвік. Вели нас, зв'язаних, містом. На вокзалі було багато народу, то всі дивилися на нас, як на чудо. На другий день вранці ми вже були у Будапешті. На вокзал приїхав «чорний ворон» і повіз нас у військову тюрму

«Моргіткерут». Кинули у камеру №60. Там нас було майже 70 чоловік: мадяри, румуни, українці, євреї. Я познайомився з ужгородцями: Юлієм Плохтяком, Варгою, Гайманом, Клаусом – комуністами. Із Будапешта були Сіладі, Турої Йозеф і ще декілька прізвищ яких я не знав.

Директором тюрми був підполковник Керменці, герой Першої світової війни, сліпий на одне око. Заступником його – капітан Клій, він же і суддя. Тюремними сторожами служили Йожі Реткеш, Чонко і Шовш. Тюремний режим – за військовим зразком. Вранці будили о 6 годині. О 7 годині – сніданок. Після нього 20 хвилин прогулянка (шейта). Потім – до обіду на роботу. Хто ж іще не був осуджений, той повертався назад у камеру. На сніданок та вечерю завжди давали кминову юшку – так званий кменьмог левеш. А на обід – коли, капусту, коли картоплю. Раз на тиждень – квасолі, чи горох. У неділю обов'язково – по невеличкому шматочкові м'яса та 200 грамів чорного хліба¹.

У будапештській тюрмі «Моргіткерут» я пробув усього 6 місяців: від 28 червня до 13 листопада 1941 року. А 13 листопада вранці зібрали нас близько двох тисяч чоловік і перевезли у тюрму міста Вац – найбільшу в Угорщині. Там було понад 15 тисяч ув'язнених: злодії, вбивці. Коли нас перевозили, то закували в кайдани, зв'язали по двоє і так відправили під конвоєм на вокзал.

Прибули у Вац, що за 30 кілометрів від Будапешта. Там на вокзалі нас уже чекала величезна кількість охоронців, зрозуміло, що не з квітами, а з багнетами. Завели у тюрму – старовинну, із задимленими стінами, величезну – майже ціле містечко. Нас, політичних, розмістили в особливому корпусі так, аби не спілкувалися з убивцями. Тільки-но вишикували нас у коридорі в чотири ряди, як уже донесли, що між ув'язненими є священик. Начальник тюремних сторожів зацікавився. Захотів мене побачити. Ходив по рядах та кричав:

– Мерк оз поп? (котрий то піп?)

Та я не озивався. А потім на мене йому показали. Начальник запитав мене, чому я не відгукувався, коли він запитував. Я відповів через перекладача, що не знаю угорської. Тоді він мені каже:

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 12 березня. – С. 12.

– А мадярський хліб знаєш їсти?

Я відповів, що ще мадярського не їв. Коли чехи відходили, я купив собі 100 кілограмів борошна і їв його. Він тоді каже:

– Ти дуже розумний.

Пізно ввечері розмістили нас у четвертому корпусі. Я потрапив на другий поверх, в одиночну камеру №76. Сторожем наверху був Шімон, начальником всього корпусу Іван Соні. На третьому поверсі сторожив Кюцк, а на четвертому – Кетлер. Всіх же їх у тюрмі було 350. Керував ними герой Першої світової війни Кенейз. Директор тюрми – Веревці, за національністю хорват. Заступник директора по господарській частині мав прізвище Преслій. Його ще величали «тоначош ур». У тюрмі були й церкви всіх віросповідань. Римокатолицьким попом був Риба Гуров, лютеранським – Дюла Совмер, кальвіністським – Дьєрдь Онтал. Був тут і єврейський рабин. А православний священик раз у місяць приходив на богослужіння. Коли ж його не було, то всіх православних гнали у реформатську церкву. У тюрмі була й власна лікарня. Тільки нас, політичних, або як вони нас називали – кейм, тобто шпигуни, там не приймали. Казали:

– Хай здихають продавці нашої держави на смітнику.

Якось погнали нас у реформатську церкву. Почалося богослужіння, і священик став молитися, кажучи:

– Господи, сохрани нас від сталінських органів. (Саме тоді появились «Катюші», які були для нас великою підмогою).

Прожив я в одиночній камері №76 десь зо два тижні. А потім близько 12 години сторож відчинив двері й випхнув до мене ще одного. Малий, рудий, червоне волосся. Я думав, що це шпигун, який хоче дещо про мене дізнатися, тому майже два тижні мовчав. Мовчав і він. Потім я не витримав і запитав, хто він такий. Він до мене забурмотів англійською. Тоді я зрозумів, що це мій товариш по тюрмі. Він був зі мною недовго. Його вивезли до Будапешта і помістили у психіатричну лікарню. Так я залишився у камері сам аж до суду. А це – 18 місяців...

Навесні, 11 травня 1943 року, почався суд, а закінчився 15 травня. Судив нас вищий військовий трибунал при зачинених дверях. Суддею був майор Домініч, прокурором – Гоздог. Інших не знаю,

бо їх було багато. Головував полковник, пенсіонер. Його заступник – майор, також пенсіонер. Крім них, були ще перекладач та з боку німців три особи з СС як спостерігачі, а ще близько десятка адвокатів.

У четвер були вислухані свідки. В основному на мене їх було 6 осіб. Це всі з Волівця – жандарми та міліція. У п'ятницю після обіду було оголошено рішення суду такого змісту:

Росоха Тома Іванович – смертний вирок (пізніше замінений довічними каторжними роботами). У випадку амністії – заборона проживати у прикордонній смузі, втрата на 10 років служби і політичних прав – пожиттєво...¹

У Вацу ми довго не були. Після суду нас вивезли до Німеччини, у концтабір Дахау. Перший раз завезли у Комарно, в підземну фортецю, так звану «Чілогтедьере». Ціна угорсько-чехословацькому кордоні біля Братислави на Дунаї. Там під землею пробув місяць, а потім потрапив у табір смертників.

У тюрмі такий порядок, що після суду через три дні кожен засуджений має іти до директора і просити роботу, бо він уже громадянин тюрми. А тим більше, що я – довічно, то записався на прийом на ранок. Пішов, точніше, повели сторожі під конвоєм. Черга була великою. Одні просили, аби переїхати в інший цех на роботу, інші – прийшли скаржитися.

Коли дійшла черга до мене – я зайшов. Директор сидить за столом, а поруч виструнчився начальник сторожів на прізвище Кенейз. Перед директором моя анкета, у якій написано все: де я народився, де жив останнім часом, яка в мене освіта.

Коли він дочитався, що я закінчив богослов'я у Югославії, каже мені: «Отече, да морете говорити по-сербські?» Я відповів йому: «По како не молим, господіне». Ми стали розмовляти сербською, а начальник сторожів лише очі вилупив: то на мене дивиться, то на директора. Як уже наговорилися, директор перейшов на угорську і запитує мене, яку роботу я хочу. Я відповів: «Що мені дасте, те і робити буду». Тоді директор каже: «Добре, ідіть. А після обіду вам скажуть, куди».

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 19 березня. – С. 12.

Так і було. Прийшов сторож. Покликав мене до февфедева – був такий Соні. Той і каже, що великоможний пан директор призначив мене завідувати тюрмною бібліотекою. Там було понад 35 тисяч томів: угорською мовою – найбільше. Були книги й сербською, румунською, чеською.

Там мені було непогано, міг багато чого дізнатися від різних людей і сторожів. Якщо були якісь хороші новини, то вранці, коли йдуть на шейту (прогулянку), я з бібліотеки даю їм сигнал. Коли затисну кулак – значить, наші справи йдуть добре. Коли розтулю його – то не знаю. Коли покажу великий палець на руці – значить відмінно. Покажу знак одному, а поки пройдуть по колу – уже всі новину знають. Сторожі стояли тільки у середині кола.

Після суду нам не довелося довго бути у Вацу. Нас перевезли у Комарно, як я вже згадував вище, і помістили у підземну фортецю. А звідти заганяли у вантажні вагони, як худобу. Вагони були невеликі, а в них набивали по 60 чоловік. Було так тісно, що ледве можна було поміститися стоячи.

Коли після місячного перебування під землею нас почали заганяти у ці вагони (а від фортеці до поїзда було 300-400 метрів), то з обох боків колони стояли німці з автоматами та собаками. До того ж, у кожного конвоїра була в руках замашна палка. Випустять арештантів з воріт фортеці, то ті мусили що є сили бігти до вагонів. А всі німці кричать «Лойф, і майже кожен третій вперіщить палицею, аби не роззиралися що там та як. Навколо вагона знову німці та собаки. Коли набиралося 60 чоловік, вагон закривали наглухо і переходили до іншого.

Три дні і три ночі везли нас невідомо куди. Ми нічого не бачили. Тільки на третю добу вночі вагони загнали в тупик. Вранці, десь близько 10 години, стали розвантажувати. Випустять з двох вагонів 120 в'язнів і під страшним конвоєм женуть із собаками у концтабір. У таборі на полі розмістилися і чекали наступної вказівки.

Майже о третій годині дня почали нас гнати до кімнат. Там наказували роздягатися догола і переходити в іншу. У цій кожного оглядали, навіть у найпотаємніші місця зазирали, чи нема у кого золота. Якщо у когось були золоті зуби, коронки – знімали.

Потім гнали у третю кімнату. У ній всім видали одяг і взуття – німецькі дерев'янки. Взувати їх доводилося на босу ногу, хоч надворі ще лежав сніг. Потім погнали всіх у карантинний блок, тобто у барак №2. Там пробули на карантині місяць. А потім усіх розсортовували кого куди. У карантинному блоці було стільки вошей, клопів та бліх, що жах...¹.

Зранку до обіду нас виганяли надвір, на мороз, дощ зі снігом. А після обіду до вечора – знову та ж пісня. Страшно було усвідомлювати, куди ми потрапили, а ще страшніше – від думки про те, що з нами буде. Після карантину нас направили в інші бараки. У «карантинці» я був у штубі (кімнаті) другій. У першій знаходилися наші студенти Вакаров, Вейконь, Логай, Міша Попович та інші.

Після карантину я потрапив у 28-й барак, у 4-у кімнату. Там були одні польські попи римо-католицькі. Навіть був їхній кардинал Петро Вишинський. Він спав наді мною на нарах. Поруч був 30-й барак – душогубка. У ній душили газом гелієм. Коли людина прихворіла чи ослабла, не могла працювати, то її зразу ж направляли туди. Казали, що у душ. А вранці всіх таких сердег викидали з душогубки через вікна. Цілу гору невинних людей. Потім брали їх на довгі підводи, складали, наче дрова, та везли у крематорій. І так кожен день: коли 350, а інколи до 450-500 людей спалювали. Тринадцять печей день і ніч топилися. У три зміни працювали там в'язні. Останки людей – попіл – викидували з печей на подвір'я. Німці приїздили возами, брали його, удобрювали свої поля, городи. Є дуже скупі дані, що в Дахау за час його існування з 1933 по 1945 рік з дня приходу до влади Гітлера задушено і спалено понад два з половиною мільйона людей.

Раціон харчування в концтаборі був таким: вранці 100 грамів хліба з якимись домішками, 200 грамів чаю із соломи без цукру. На обід – півлітра супчику з картопляного лушпиння чи горохового, де в півлітрі води плаває 3-4 горошини. На вечерю знову чай соломяний. Ось і живи. (Я важив усього 46 кілограмів).

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 26 березня. – С. 12.

Вранці о шостій годині підйом, а о сьомій – на апелплац і чекаємо, коли приїде блокфюрер. А якщо хтось із в'язнів помер – то беремо й несемо його на плац, аби фюрер бачив що він не втік. В середині бараку були свої коменданти. Кожен барак мав 4 штуби. У кожній штубі – до 450 осіб. Там же був штубекомендант. А на весь барак був блокелкестер, котрий за нього відповідав. Вранці він доповідав блокфюреру, скільки в'язнів налічувалося ввечері, скільки зараз. У нього були книжка, у якій блокфюрер розписувався. Коли на апелплац приходив блокфюрер, то блокелкестер кричав нам: «Блок, ахтунг, цвонцік штїле штейн, біцен апп». Ми тоді стаємо всі струнко, знявши з голови фуражки. Чекаємо, поки підрахує. Потім блокелкестер крикне «Біцен апп!» Ті, що йдуть на роботу – залишаються на плацу, чекають, коли прийде конвой із собаками та відведе їх за табір на завод. А котрі не працюють – йдуть назад в барак і чекають обіду. На обід тих, що працювали, також гнали в барак.

На апелплацу вранці, коли там стоїть понад 120 тисяч чоловік, то нічого не видно. А коли підуть – мертвих залишається стільки, як снопів на полі під час жнив. Декотрих з них, що віддали Богу душу вночі, виносили на плац живі. Але набагато більше помирало саме тут. Стоїть в'язень, аж раптом падає – і вже його нема. Згодом ідуть військовополонені, збирають їх і везуть у крематорій.

Часто було й таке знущання. Спимо. Раптом о першій годині ночі, коли людина заспокоїлася, почала дрімати, а шлунок «забув» про їжу, вриваються есесівці і на все горло кричать: «Авгейц, айн мінуте век!» А на дверях стануть із батогамми та б'ють по головах і куди попало. Виженуть на мороз босих, роздягнених. Не знаєш, що хочуть робити: розстрілювати чи вішати, чи через 25-30 хвилин – «век», йди в барак. Перемерзнемо, перетрусимось, і холод, і страх, і голод...¹.

У таборі в бараках німців не було. Всім там командували поляки, бо знали німецьку мову. Ті, що жили в Данцігу, Познані та інших містах – всі володіли німецькою. Саме з них і були

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 2 квітня. – С. 12.

начальники, починаючи від штубекоменданта і закінчуючи блокелкестером. І навіть каппе, тобто прораби, здебільшого були з поляків. А які вони були погані, як вони знущалися над людьми різних національностей, а також і над самими поляками! Били всіх сильно. Бувало, б'є такий прораб свого ж поляка, а поруч стоїть арбайтфюрер, сміється і каже: «Гут!».

Працювали, ткали килимки шириною приблизно 25-30 см. Навіщо – не знаю. Казали, що нібито ними шрапнелі обмотували під час перевезення, аби не побилися. Інші казали, що ці килимки потрібні на матраци. А для чого насправді – одному Богу відомо. Норма була за день виткати 10 метрів. А якщо завдання хтось не виконував, то ввечері скільки метрів у тебе не вистачає, стільки прораб тобі гумових палиць по голові, обличчю всипле, словом, куди вцілить. І я раз три палиці отримав, то два місяці із синцями ходив. Таке трапилось зі мною першого дня. Тому надалі намагався ткати 10 метрів, аби не ходити в синцях. А якщо понад норму ткав цілий тиждень, то в суботу, як нагороду, давали дві цигарки з хмелю. У цей день обов'язково лодзеконтроле перед від'їздом з роботи перевіряв білизну на предмет вошей. Якщо знаходив – то зразу під шланг з душовим розчином, від якого ледь шкіра не облазить. І мусиш сидіти у душовій цілу ніч роздятнений догола, бо весь верхній одяг і білизну здавали на дезінфекцію. Вранці оброблений одяг видавали і гнали тебе в барак. Йшла година за годиною, день за днем, тиждень за тижнем, наближався кінець цьому всьому страхіттю. Почали над табором появлятися літаки союзників. Німці стали, наче скажені собаки. Ми вже відчували тепло біля серця: вже ближче, ніж далше.

Якось встаємо вранці, а в крематорії дим та вогонь не з димарів, а на майданчику біля печей. Почали німці спалювати табірний архів, аби замести сліди своїх злочинів. Гімлер дав наказ евакуювати табір у Тірольські Альпи. Перший транспорт пішов. На другий день вивезли десь 1500 людей. А на третій – вигнали нас на апелплац. Ми постояли – та й назад нас у барак загнали. Було зрозуміло, що американська армія перерізала дорогу в Альпи. Тоді Гімлер видав наказ, щоби 29 квітня 1945 року о 9 годині вечора всіх нас розстріляти. Крематорій розбити і після розстрілу

барак спалити разом з в'язнями. Двадцять дев'ятого саме була Вербна (Квітна) неділя. Ще з ночі понаставляли сторожів із собаками біля кожного барака, аби з приміщення ніхто нікуди не вийшов. На апелплаці вже і кулемети розставили, очікуючи на побоїще. Але щось сталося, і десь близько п'ятої години сторожі пішли. Я подивився – нема їх. Зайшов у барак, кажу одному поляку, що сторожі пішли. Він мені каже: «Ти сі зблзней», тобто здурів. Мовляв, сторожі пішли за барак. Однак як не придивлявся – нікого ніде не побачив. Поляк знову мені торочить, що я здурів. Аж тут раптом на прохідній головних воріт розірвалася граната. Це прийшла американська армія. Солдати не могли зайти у табір, то підірвали ворота гранатою. Була саме шоста година вечора – три години різниці між життям і смертю...»¹.

Тома Росоха, 1960-і рр.

¹ Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 9 квітня. – С. 12.

Після звільнення з табору, о. Феодосій (Росоха) залишив чернецтво. Працював на різних державних посадах, зокрема директором санаторію «Карпати». Помер в Ужгороді 14 квітня 1983 р.

Юрій Данилець

Матеріал статті підготовлено на основі спогадів Т. Росохи, опублікованих о. Степаном Біляком у газеті «Карпатська Україна. Красне поле» у березні-квітні 2005 р. та на основі матеріалів племінниці Т. Росохи – пані Олени Іванівни Кашка.

Протоієрей Євгеній Якуб (7.07.1897 - 7.03.1946)

Народився 7 червня 1897 р. в с. Довге (нині Іршавського району Закарпатської області). Закінчив 6 класів гімназії в Мараморош-Сиготі.

В роки Першої світової війни воював на Італійському фронті. З 1917 р. по 1923 р. працював чиновником в окружному управлінні в Довгому. У 1923 р. поступив на навчання до духовної семінарії в Празі. 15 червня 1924 р. в Карлових Варах висвячений архієпископом Савватієм на диякона¹. 12 жовтня 1924 р. рукоположений у сан священика єпископом Досифеєм в с. Нанково. З 10 квітня 1924 р. по 15 липня 1924 р. – настоятель приходу у с. Нересниця Тячівського округу. З 1924 р. по 1926 р. – настоятель приходу в с. Нягово Тячівського округу. З 1926 по 1929 р. – настоятель приходу у с. Дубрівка Іршавського округу.² У 1929-1931 рр. – священик у с. Лисичово Іршавського округу. З 1931 по 1939 р. – секретар архієпископа Савватія на Підкарпатській Русі. У 1939 р. очолив Духовну Консисторію в Хусті. З 1943 р. служив на приході у с. Березово Хустського округу. Співпрацював з кількома політичними партіями.

23 листопада 1944 р. у Хусті був затриманий службою «Смерш». У постанові на арешт вказувалося, що о. Є. Якуб в травні 1944 р. у м. Хуст був завербований німецьким офіцером

¹ ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 1. – Спр. 680. – Арк. 9.

² Там само. – Арк. 56.

контррозвідувального органу «Абвертрупп» в якості агента і співпрацював з ним до жовтня 1944 р¹. На допитах о. Є. Якуб відкидав звинувачення в резидентській діяльності, наголошуючи на тому, що змушений був співробітничати з німцями під загрозою арешту. 23 березня 1945 р. «Смерш» передав справу священника опергрупи першого управління КДБ УРСР в Ужгороді. Після додаткового розслідування слідчі прийшли до висновку, що матеріалів для передачі справи до суду недостатньо.

У зв'язку з погіршенням стану здоров'я внаслідок виснажливих допитів, 28 січня 1945 р. міра затримання була змінена на підписку про невийзд². 9 березня 1945 р. о. Євгеній помер.

14 жовтня 1992 р. прокуратура Закарпатської області переглянула справу о. Є. Якуба. Було встановлено наступні факти:

«27 ноября 1944 г. Якуб Е.Д. был арестован отделом контрразведки 4-го Украинского фронта в подозрении его сотрудничества с немецкой разведкой. Ему было предъявлено обвинение по ст. 58-6 УК РСФСР в том, что он, являясь резидентом немецкого контрразведывательного органа, имел у себя на связи агентуру и руководил ее шпионской работой, а также сам лично добывал сведения о партизанах и советских парашютистах и передавал их контрразведывательному органу, который ведет борьбу с Советским Союзом;

В предъявленном обвинении Якуб виновным себя не признал и показал, что он в июне 1944 года был арестован офицером немецкой контрразведки и увезен в г. Мукачево, где под угрозой оружия был завербован в качестве агента. Однако никаких сведений в контрразведку не передавал, агентуры на связи не имел, партизан и парашютистов не выдавал.

10 сентября 1946 года постановлением дознавателя МГБ УССР уголовное дело по обвинению Якуб Е.Д. дальнейшим производством было прекращено на основании ст. 4 п. а УПК УССР за смертью обвиняемого.

Из материалов уголовного дела усматривается, что обвинение Якуб в принадлежности к немецким карательным органам было

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр №1753-С. (Якуб Є.Д.). – Арк. 4.

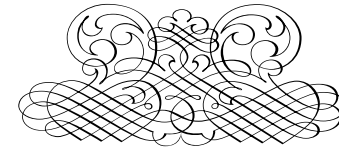
² Там само. – Арк. 36.

построено на его личных показаниях и другими какими-либо фактическими доказательствами не подтверждено. Конкретных фактов его пособнической деятельности в деле не имеется.

Якуб освобожден из-под стражи 28 января 1945 г. Содержался под стражей 2 месяца и один день. 7 марта 1946 г. Якуб Е.Д. умер»¹.

15 жовтня 1992 р. протоієрея Євгена Якуба реабілітували.

Юрій Данилець

¹ Архів УСБУ. – Арх. кримін. спр №1753-С. (Якуб Є.Д.). – Арк. 55-56.

Праведний Алексій Товт (18.03.1854 - 24.04.1909)

Праведний Алексій Товт народився 18 березня 1854 р. в с. Кобилнице, комітату Шарош¹ (за іншими даними в с. Ольшавиця Спішського комітату)² в Угорщині. Батько майбутнього подвижника – Георгій, походив із збіднілого русинського дворянського роду, працював священником та благочинним в окрузі Сепеш³. Брат Алексія був греко-католицьким священником, а дядько – Пряшівським єпископом.

Початкову освіту А. Товт отримав у с. Гемнице, далі навчався в гімназії в Пряшеві. Вищу освіту Алексій здобував в католицькій семінарії в Естергом⁴, уніатській семінарії в Ужгороді та богословському факультеті в Пряшеві. Під час богословських студій мав нахил до вивчення мов, зокрема знав німецьку, латинську, угорську, російську, міг читати на грецькій⁵.

Після закінчення семінарії одружився на дочці священника Розалії Михайлович. 18 квітня 1878 р. з рук Пряшівського

¹ Нині район Свидник, Пряшівський край, Словаччина.

² Нині район Левоча, Пряшівський край, Словаччина.

³ Праведный Алексей (Товт) // <http://www.svt-vasiliy.if.ua/content/view/1226/lang,ua/>

⁴ Естергом (угор. Esztergom, слов. Ostrihom, нім. Gran) – місто на пн. Угорщини

⁵ Праведный Алексей (Товт) // <http://www.svt-vasiliy.if.ua/content/view/1226/lang,ua/>

Глава 2

Сповідники та подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст.

єпископа Миколая (Товта) прийняв священницький сан¹. Єпископ призначив молодого священника помічником настоятеля приходу. Через рік померла дружина та маленька дочка о. Алексія. У травні 1879 р. його було призначено секретарем Пряшівського єпископа і головою Єпархіальної канцелярії. Крім того, о. Алексій став директором єпархіального дитячого притулку, був ректором богословської семінарії та викладав церковну історію та канонічне право.

До кінця ХІХ ст. велика кількість емігрантів із Австро-Угорщини прибули до Америки. На 1890 р. в Америці було вже десять карпаторуських священників, які обслуговували своїх співплемінників в штатах Пенсільванія, Міннесота і Нью-Джерсі. Вихідці із «Старого Світу» працювали переважно шахтарями та робітниками на текстильних фабриках. Переселенці становили тоді приблизно 1% населення США. Вони спочатку закріплювались на атлантичному узбережжі країни, а потім просувались углиб континенту².

Велика колонія уніатів оселилася в місті Міннеаполісі (штат Міннесота). Вони організували приход і написали листа додому з проханням вислати їм священника³. Єпископ Іоанн (Валій) відправляє в Міннеаполіс о. Алексія Товта, який 15 листопада 1889 р. прибув до Америки та очолив приход Святої Марії.

Становище греко-католиків у Америці було складне. Їх змушували відвідувати римо-католицькі храми, не визнавали свячень їхніх священників (якщо ці священники були одружені), греко-католикам не дозволялося мати свого єпископа, що призводило до неминучої латинізації та денационалізації.

Так як в Америці не було свого єпископа, всі греко-католицькі приходи та духовенство знаходилося під управлінням католицької адміністрації. Тому після приїзду до Міннеаполісу

¹ They Chose Minnesota: A Survey of the State's Ethnic Groups. – Minnesota Historical Society Press, 2003 – С. 408.

² Мицик Ю., Бажан О., Власов В. Історія України. Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008 // http://www.ebk.net.ua/Book/history/mitsyk_iu/part11/1107.htm

³ Попов А. Русское зарубежное православие до 1917 года и деятельность русских православных духовных миссий // e-lib.gasu.ru/konf/mak/arhiv/2004-2/21.doc

о. Алексій відправився до католицького архієпископа Джона Айрланда.

Отець Алексій згадував: «Я представився архієпископу Іоанну Айрланду 19 декабря 1890 г, поцеловал его руку (без поклона, что было моей большой ошибкой, которую я впоследствии признал), и передал ему мои рекомендации. Хорошо помню, как он читал их около 15 минут, после чего начался строгий допрос (беседа велась на латинском). У вас есть жена? Я ответил, что нет, но я был женат и овдовел. Когда архієпископ это услышал, то бросил мои документы на стол и закричал: «Я уже послал протест в Рим, чтобы мне не присылали сюда подобных священников». Я спросил архієпископа, каких священников он имеет ввиду. Архієпископ ответил: «Таких как вы». В ответ я заметил, что являюсь католическим священником греческого обряда, я униат, был рукоположен законным католическим епископом. – «Я не считаю ни вас, ни вашего епископа католиками; более того, мы тут не нуждаемся в униатских священниках, с нас достаточно польского священника, который может обслуживать католиков греческого обряда». Я возразил: «но он же латинского обряда, наши люди его не поймут, и не примут, они именно для этой цели построили себе церковь». – «Я им не давал разрешения, и вам не позволяю тут служить». Я был так обижен таким фанатичным отношением римо-католического епископа, что резко ответил: «В таком случае я не нуждаюсь ни в вашей юрисдикции, ни в вашем разрешении, я знаю каноническое право Католической Церкви, и знаю как Уния была установлена, и в согласии с этим буду продолжать тут свое служение». Архієпископ побледнел, и я тоже. Затем последовал обмен слов, который не стоит повторять.

Два дня спустя меня навел о. Яков Почольский, польский священник, он был в ужасе: «Ради Бога, отче, что вы натворили? Архієпископ написал мне, чтобы я порвал с вами всякое общение, и что он не считает вас законным священником, и строго приказал объявить с амвона, что он запрещает прихожанам принимать от вас какие-либо таинства». Я ответил, что они с архієпископом могут делать то, что считают нужным, но я не собираюсь сдаваться и мне безразлично, что они с архієпископом собираются делать.

В польском римо-католическом храме был прочитан указ архиепископа, что он не считает меня католиком, и что все мои пастырские труды тут тщетны, и он запрещает русинам посещать их храмы. Архиепископ написал в Рим, требуя поддержки и угрожая изгнать из своей епархии всех униатских священников. Я в свою очередь написал обо всех притеснениях униатскому епископу, спрашивая его какие будут дальнейшие распоряжения, но ответа не получил. Наконец я получил письмо от каноника Иосифа Дзюбая: «Ради Бога, терпи, и если епископ сомневается, что ты католик, поклянись, но докажи ему, что это так». В другом письме он просил меня письменно изложить, как я был принят архиепископом, советовал сделать это осторожно и мудро, т.к. письмо должно было пойти в Рим. После получения моего ответа, он написал, что письмо написано слишком резко, а посему он не может послать его в Рим, несмотря на то, что я все делал согласно данным мне предписаниям. В других американских епархиях католические епископы проявили ту же нетерпимость по отношению к униатскому духовенству только потому, что они были женаты и совершали службы на церк.-славянском, а также потому, что они лишали доходов духовенство латинского обряда. Они не допускали их в свои храмы, проклинали и унижали их. Епископ Питсбурга заявил, что «женатый священник не может быть ни хорошим, ни католиком!» Все наши жалобы вызвали только один ответ: «Всем униатским священникам следует вернуться к себе на родину»¹.

Після цього випадку о. Алексій зібрав 8 із 10 священників у місті Вількес-Баре (штат Пенсільванія). Очікуючи висилки із країни, він пояснив ситуацію своїм вірникам і висловив бажання повернутися в Європу. Однак присутні не підтримали думку о. Алексія та запропонували звернутися до руського православного єпископа за опікою. Було написано листа до російського консульства в Сан-Франциско, щоб довідатися точні координати єпископа в США. До єпископа Володимира (Соколовського) було відправлено колектора І. Млинаря. «Не вечно же будем чужим

¹ Товт Алексей Георгиевич // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?4_6981; Ткачов А., прот. Тільки целібат? // http://svitlo-p.narod.ru/2002/n4/02_4s6.htm

єпископам кланяться, поїдем к русскому», – заявив на зборах один із вірників. Але єпископ Володимир не допустив Млинаря до причастя, пояснивши, що він не православний, а католик. Ця відповідь здивувала колектора і він написав о. Алексію листа: «Якой же мы, – пише він, – веры? Нас учили, и вы учите, что мы православные, а тут мене православный епископ до причащения не допустил, – отогнал мене до католического бискупа. Якая же тота наша вера? Мени говорят, же я униат; який униат? Коли я николи о том не чул, я себе за православного христианина держал?»¹.

У лютому 1891 р. о. Алексій разом із старостою приходу Павлом Поданим відправилися до Сан-Франциско і зустрілися з єпископом Володимиром.

Павло Зайченко писав про приїзд о. А. Товта наступне: «Во время торжественной всенощной, которую служилъ Епископъ Владимиръ въ Кафедральномъ Соборѣ въ С.-Франциско, и великолѣпно пѣлъ хоръ подѣ моимъ управленіемъ, посрединѣ храма стоялъ незнакомый челоуѣкъ, остриженный по солдатски, гладко выбритый, въ длинной реверендѣ, застегнутой безчисленнымъ множествомъ пуговицъ, препоясанъ шелковымъ фіолетовымъ чрезмерно широкимъ поясомъ. Лицо гостя было съ пріятыми и выразительными чертами; умный лобъ и спокойные свѣтлые глаза, полные мягкости и огня, свидѣтельствовали о его интеллектуальномъ развитіи. Онъ стоялъ на почтенномъ разстояніи отъ амвона, устремивши сосредоточенный взоръ на икону «Тайной Вечери» надъ царскими вратами, и, сложа ладони по католически, усердно молился, и очевидно переживалъ душевное волненіе, которое ясно отражалось на его лицѣ.

Болѣе полутора часа онъ простоялъ неподвижно въ позѣ великопраздничного настроенія.

Всѣ смотрѣли на него и никто не могъ понять, кто бы это былъ за посѣтитель такой.

Послѣ Великаго Славословія Епископъ Владимиръ въ полномъ облаченіи вышелъ изъ амвона съ Евангеліемъ и крестомъ, и

¹ Недзельский И., прот. 50-летие Русской Православной Колонии в г. Миннеаполис // Golden jubilee album of The St. Mary's Russian Orthodox Greek Catholic Church. – Minneapolis, 1937. – С. 136.

формально, по церковному уставу, присоединилъ незнакомца къ православію. Незнакомецъ торжественно, громкогласно отрекся отъ папежа и вошелъ въ лоно Св. Православной Церкви.

Въ этотъ торжественный моментъ, его лицо просіяло и было какъ бы освѣщено внутреннимъ сіяніемъ»¹.

Вже 25 травня 1891 р. єпископ Володимир прибув у Міннеаполіс² та приєднав до Православної Церкви весь приход о. Алексія (361 чол.)³. Владика призначив о. Алексія благочинним та доручив йому також обслуговувати православний приход у Чикаго. 14 липня 1892 р. Священний Синод прийняв рішення про включення возз'єднаних приходів до складу Алеутської та Аляскінської єпархії. Отець Алексій вів активну проповідницьку роботу серед уніатів, турбувався освятою своїх прихожан. Зокрема, ним було засновано приходську школу, яка згодом переросла у місіонерську школу⁴.

З 1893 р. і до своєї смерті – настоятель храму в Вількес-Барре в Пенсільванії⁵. Певний час виконував послух пенсільванського благочинного. На новому приході о. Алексію служилося на перших порах важко, його безпідставно звинувачували у отриманні коштів від Синоду, але насправді він жив дуже бідно, підробляючи на прожиття в пекарні. За словами сучасників, о. Алексій, незважаючи на обмежені фінансові можливості, ніколи не забував про знедолених та убогих. Частину своєї зарплатні він віддавав багатодітним священницьким родинам, жертвував на храм та семінарію в Міннеаполісі.

¹ Зайченко П. Къ 50-летнему Юбилею Миннеаполисского Прихода // Golden jubilee album of the St. Marys Russian Orthodox Greek Catholic Church (1887-1937). Minneapolis, 1937. – P. 152-153.

² Домбровский Н., прот. Сан-Франциска архирейская кафедра до перенесения ее в Нью-Йорк http://www.wadiocese.com/docs_comments.php?id=153_0_3_0_C10

³ Солдатов Г. Св. Алексий (Товт -Toth) // Верность. – Fidelity № 73. – 2006. December / Декабрь // <http://www.metanthonymemorial.org/VernostNo73.htm>

⁴ Там само.

⁵ Ferencz N. American Orthodoxy and Parish Congregationalism. – Gorgias Press LLC, 2006. – С. 121.

У 1903 р. у зв'язку з 25-літтям пастирського служіння возведений у сан протоієрея та нагороджений митрою¹. У 1905 р. виступив одним із ініціаторів створення «Руського Православного Кафолічеського Общества Взаимопомощи». За його участі була заснована газета «Свет» та інші видання і організації². Завдяки місіонерським старанням о. Алексія у православ'я перейшло 17 приходів (близко 20 тис. населення в Америці) та багато тисяч греко-католиків в Угорській Русі та Східній Словаччині. Отець Алексій був також талановитим богословом-письменником. При житті він видав чотири книги, найбільш відома з них «Где искати правду?» і багато статей в журналах та газетах Америки.

*Протопресвітер
Алексій Товт*

Значні заслуги о. Алексія перед Святою Православною Церквою були відзначені вищими церковними керівниками. Він отримав набедреник, камилавку, хрест, палицю та митру від Св. Синоду, орден св. Володимира 4 та 3 ступ., орден св. Анни 3, 2 та 1 ступ. від царя Миколи II. У 1907 р. Св. Синод запропонував о. Алексію стати єпископом для православних із Австро-Угорщини, але він відмовився за станом здоров'я та просив призначити когось із молодих місіонерів³. У 1909 р. його возведено у сан протопресвітера.

Згідно «Житія» преподобного, у 1908 р. його здоров'я почало різко погіршуватися. Він їздив на лікування на узбережжя

¹ http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?4_6981

² Солдатов Г. Св. Алексий (Товт -Toth) // Верность. – Fidelity № 73 – 2006. December / Декабрь // <http://www.metanthonymemorial.org/VernostNo73.html>

³ Our fater among the saints Alexis of Wilkes-barre confessor and defender of orthodoxy in Amerika. – Б.Д. – С. 7.

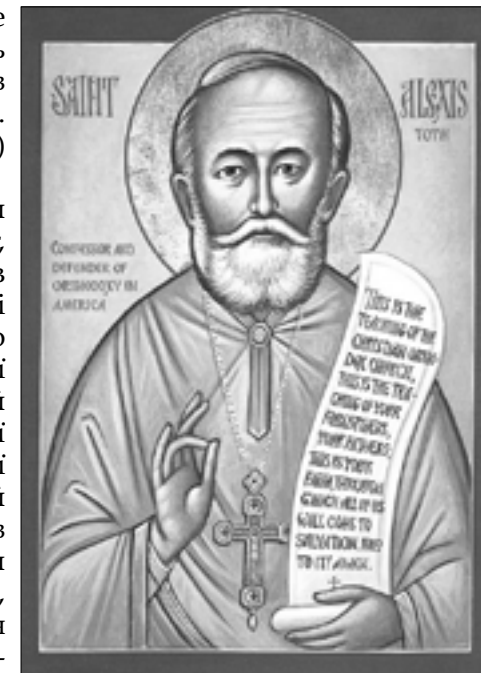
Портретне зображення
протопресвітера Алексія Товта

Нью-Джерсі, але нічого не допомагало¹. Повернувшись у Вількес-Барре о. Алексій був два місяці прикутий до ліжка. 7 травня (24 квітня за ст. ст.) 1909 р. відійшов у вічність.

Нам вдалося виявити унікальний матеріал – некролог, який був опублікований через кілька годин після смерті прав. Алексія. Подаємо його в перекладі з англійської мови: «Преподобний Алексій Г. Товт, пастор православної грецької церкви Святої Марії на вулиці Головної північній цього міста помер в 2 години дня із-за погіршення хвороби. Він мав 66 років, народився в Угорщині. Він отримав посвяту в римсько-католицькому підготовчому коледжі, приймаючи ступінь в богослов'ї та завершив своє навчання в одному із університетів Православної Церкви. Він багато мандрував і володів багатьма мовами. Одна із гілок його родини було російською, що й привело його в близьке спілкування з прихильниками православної церкви, яка функціонує під керівництвом Священного Синоду, головою якого є цар Микола. На протязі свого життя він відвідав багато європейських університетів і мав особисте знайомство з теперішнім імператором Росії.

Отець Товт в свій час, як говорять, займав державну посаду в Росії і вважався одним із самих видатних людей в православній церкві. Разом із архієпископом Тихоном Нью-Йоркським він був одним із найвидатніших людей в американській православній церкві.

¹ St. Alexis of Wilkes-Barre // Christ the Saviour Orthodox Church Orthodox Bulletin. – 2008.05.04.

Ікона праведного
Алексія Товта

Нетлінні мощі святого Алексія Товта знаходяться у храмі свт. Тихона Задонського, штат Пенсільванія

Кілька років тому він отримав золоту церковну корону від царя, яка була привезена сюди спеціальним посланцем. Це був суттєвий знак поваги, який був виявлений цьому з боку церковного керівництва в Росії... Олтар церкви Святої Марії, який оздоблений золотом, оцінюється в \$ 5.000, був збудований Отцем Товтом на кошти настоятельки одного із великих монастирів в Росії.

Отець Товт був прихильником царської влади, не надто співчував демократичним інститутам, але з великою повагою відносився до звичаїв місцевого населення. Він був вимогливим та дисциплінованим, але користувався великою повагою серед своєї пастви. Його смерть стала несподіванкою. Він хворів останні п'ять місяців, але через скромність мало хто знав про його здоров'я. Він має родичів у Дакоті і Міннесоті. Хоч правила своєї церкви дозволяли йому одружитися, він вважав, що пастир повинен жити сам і служити для релігії. Похорон відбудеться в місцевому храмі, його очевидно буде проводити архієпископ Тихон Нью-Йоркський¹.

¹ Today in history: the death of St. Alexis Toth // Wilkes-Barre Times Leader. – 1909. – 7 May.

Однак треба наголосити, що інформація в некролозі не цілком вірна. Зокрема, автору замітки не було відомо, що о. Алексій мав дружину, є неточності щодо повернення священника до Православної Церкви. Також названо ім'я архієпископа Тихона як людини, яка мала ховати о. Алексія, тоді як на цій кафедрі вже перебував архієпископ Платон (Рожественський).

29 травня 1994 р. під час відзначення 200-річчя Православної Церкви в Америці, о. Алексій був прославлений в лику святих Американської Православної Церкви. В його честь складено богослужіння, тропар, кондак і акафіст, створено іконописні зображення. Його нетлінні мощі перебувають в храмі святителя Тихона Задонського в Тихонівському монастирі в Південному Ханаані, штат Пенсільванія. 3 квітня 2001 р. Священний Синод УПЦ прийняв рішення про встановлення в Львівській єпархії святкування в честь Собору Галицьких Святих (3-я Неділя після П'ятидесятниці)¹. До Собору Галицьких Святих включено також і прав. Алексія Товта. Наступного дня, 4 квітня 2001 р., Священний Синод РПЦ встановив празник Собору Галицько-руських святих. І нарешті, 22 листопада 2006 р. на засіданні Священного Синоду УПЦ було прийнято рішення про місцеве вшанування в закарпатських єпархіях Собору Карпаторуських святих (в першу неділю після дня пам'яті святих рівноапостольних Кирила і Мефодія). Серед інших Карпаторуських святих знаходимо також прав. Алексія Товта².

Із 10 по 14 серпня 2009 р. за підтримки та з благословення архієпископа Мукачівського і Ужгородського Феодора на Закарпатті відбувся молодіжний літній табір, присвячений 100-річчю від дня смерті праведного Алексія Товта³.

Юрій Данилець

¹ Собор Галицьких святих // <http://www.svt-vasiliy.if.ua/content/view/1226/56/lang,ukrainian/>

² Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 22 листопада 2006 року // http://orthodox.org.ua/ru/svyashhenniy_sinod/2006/11/24/853.html

³ Палош В., священник. На Закарпатті відбувся міжнародний молодіжний літній табір на честь святого Алексія Товта // http://orthodoxy.org.ua/ru/tserkva_i_molod/2009/08/17/25868.html

Преподобний Іустин Челійський (Попович) (7.04.1894 - 7.04.1979)

Серед багатьох подвижників благочестя Православної Церкви на Закарпатті, які внесли вагомий внесок в розвиток та збереження Православ'я у цьому регіоні, особливе місце займає нещодавно канонізований Архієрейським Собором Сербської Православної Церкви преподобний Іустин (Попович).

Великий сербський подвижник, відомий у цілому світі богослов, духовний письменник та водночас просвітитель Закарпаття народився в старинному сербському місті Вран'є в день святого Благовіщення Пресвятої Богородиці 7 квітня 1894 року. Його батьки – Спиридон та Анастасія належали до благочестивого сербського роду¹.

Батько Спиридона (відомий отець Олексій) був сьомим священником по рахунку (а по другим джерелам, навіть тринадцятим) в древній сім'ї Поповичів, про священницьке походження якої свідчить саме прізвище². Хрещений був своїм батьком священником Спиридоном і матір'ю Анастасією ім'ям Благое³.

¹ Афанасий (Евтич), еп. Жизнеописание отца Иустина / Собрание творений преподобного Иустина (Поповича). – Т. I. – М., 2004. – С. 11.

² Там само. – С. 11-12.

³ Гавриїл (Кризина), архім. Архімандрит Іустин (Попович) і Закарпаття // Науковий вісник Ужгородської Української Богословської Академії імені святих Кирила і Мефодія. – Ужгород, 2005. – № 2. – С. 94.

В колі своєї благочестивої, православної і священницької сім'ї юний Благое виростав і разом зі своїми старшими братом і сестрою виховувався тільки в у всьому тому, що чесно і благочестиво. Особливо багато доброго він почерпнув від своєї любимої бабці Стани (Анастасії), вдови спочилого отця Олексія, яка прожила до 105 років, а також і від своєї набожної матері Анастасії. Останні постійно водили маленького Благое до місцевого монастиря на честь чудотворця Христового – святого Прохора Пчиньського¹.

Про те, яка була мати Благое – Анастасія – залишив нам свідчення сам її син. Воно було записане через декілька місяців після її блаженної кончини. На полях свого тлумачення Святого Євангелія від Іоанна (в пасхальні дні 1945 р.) отець Іустин під заголовком «Фізичне відчуття безсмертя» відмітив наступне: «Я сам пережив это чувство возле мертвой матери. Она, любезная мне, уснула в Господе в день св. Гавриила Лесновского (15/28 января 1945 г.), в воскресенье, в 22 ч. 30 мин. Погребена на следующий день в 16 часов. По ее лицу была розлита бесконечно умильная благодать и доброта. Расставаясь с ее иссохшим от постов телом, душа оставила на ее лице свою бессмертную благодать и красоту. Поистине лишь бессмертная благодать и бессмертная красота могут быть так умильными. И то, и другое преисполнено бессмертной добротой. И все это постоянно усиливало мое молитвенное состояние. Просто некое физическое ощущение бессмертия разливалось от этого по моему существу. И я сам действительно возле мертвой матери пережив самое очевидное доказательство ее бессмертия – физическое (опытное) доказательство...И я плакал от скорби и умиления, и до сих пор те чувства обладают всем моим существом»².

Після відмінного закінчення у 1905 році чотирьох класів середньої школи у Врані, Благое поступає в дев'ятикласну Духовну семінарію св. Сави Сербського у Белграді, де навчався з 1905 по 1914 рр.³

¹ Афанасий (Евтич), еп. Жизнеописание отца Иустина. – С. 13.

² Там само. – С. 14.

³ Там само. – С. 16.

З усіх викладачів семінарії найбільший вплив на нього мав майбутній святий Миколай (Велимирович), в той час ієромонах і доктор філософії та богослов'я, який ставився до Благое з великою любов'ю й уважно стежив за його духовним становленням. Пізніше отець Іустин назве святиителя Миколая сербським Іоанном Хрестителем, що закликав сербів до покаяння¹.

Незабаром у семінариста Благое остаточно склалось непохитне рішення повністю присвятити себе Богові, прийнявши чернечий постриг. У дні, коли він закінчував семінарію і захищав дипломну роботу (червень 1914 року), над сербським народом нависла чорна хмара Першої світової війни. Страшна трагедія, що охопила всю країну, вплинула і на юнака. Бажаючи розділити страждання і біль з рідним народом, Благое став працювати санітаром у лікарні для поранених. Наприкінці 1914 року він важко занедужав на тиф, що лютував у змученій війною Сербії. Після видужання повернувся до свого послуху, який виконував з повною самовідданістю, вбачаючи в кожному хворому Самого Господа.

Напередодні свята святиителя Василя Великого (січень 1915 року), Благое прийняв чернечий постриг (з іменем Іустин) разом зі своїм другом Міланом Джорджевичем, згодом єпископом Далматинським Іринеем, мучеником за віру Христову.

Влітку 1916 року отець Іустин поступає до Санкт-Петербурзької духовної академії, але революційні події не дозволили йому отримати вищу духовну освіту в Росії; він продовжує навчання на богословському факультеті Оксфордського університету (Великобританія). Здібний і старанний студент блискуче здавав всі іспити, але його докторська дисертація, присвячена творчості російського христоцентричного письменника Ф.М. Достоевського, викликала протест атестаційної комісії, і отець Іустин залишився без диплома.

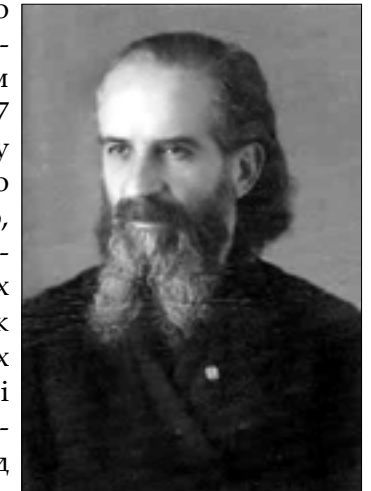
Через деякий час майбутній світильник Христов викладав у Духовній семінарії св. Сави Сербського в місті Сремські Карловці. Крім викладання і утримування численних чад, ієромонах Іустин брав участь у виданні православних газет. Але душа його шукала подвижницького та аскетичного життя, він мріяв про Афон.

¹ Гавриїл (Кризина), архім. Вказ. праця. – С. 94.

У 1926 році отець Іустин захистив в Афінах (Греція) докторську дисертацію на тему: «Вчення святого Макарія Єгипетського про таємницю людської особистості та таємниця її пізнання».

За рішенням Священного Архієрейського Синоду Сербської Православної Церкви в грудні 1930 року отець Іустин був направлений в Підкарпатську Русь в якості супровідника та помічника єпископа Битольського Йосифа (Цвіевича). Їхнім завданням було сприяння становленню та розвитку Православ'я і покращення церковної організації православних в Чехословаччині¹.

У Празі владика Йосифа та його помічника по-братськи прийняв православний єпископ Горазд, а потім представники чеської влади. Уже 17 грудня вони відправилися в довірену єпархію. Перед усім було відвідано Ужгород, Хуст, Ізу, Брно, Мукачєво, Владимирово, Прешов, а потім численні села як на рівнині, так і гірських районах Карпат. Зупинялися також в недавно відкритих православних монастирях: в чоловічому монастирі святиителя Миколая (біля Ізи) і жіночому монастирі Липчі, де було понад сімдесят сестер, які, як відмітив отець Іустин, були «багаті нищетою і простотою»².

Ігумен Іустин (Попович)

Владика Йосиф і отець Іустин вписані великими літерами в історію Православної Церкви на Закарпатті, тому що завдяки їхній діяльності 2 серпня 1931 року був відновлений давній Мукачівський архієрейський престол. Для того щоб підготувати до цієї великої події православних закарпатців, ієромонахом Іустином було видано указ за назвою «Звістка про Мукачівське торжество» наступного змісту:

¹ Афанасий (Евтич), еп. Жизнеописание отца Иустина. – С. 47.

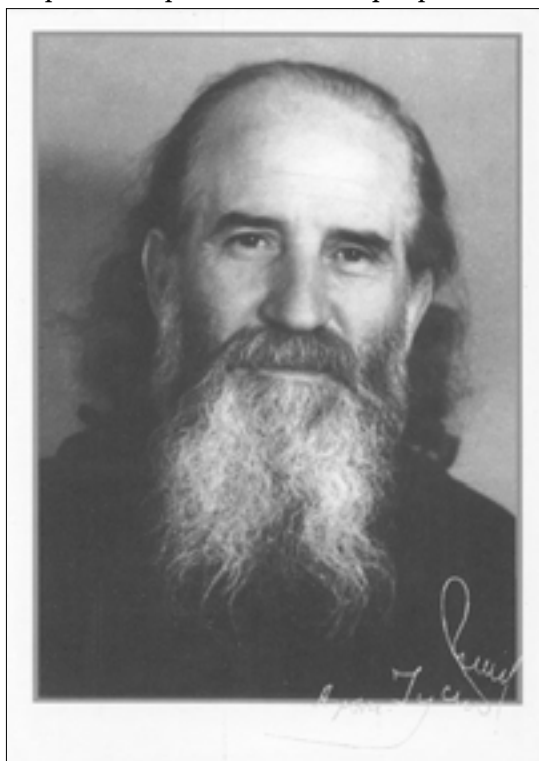
² Там само. – С. 47.

«Більше двохсот років тому спорожніла кафедра Православної Єпархії Мукачівської. Несправедливими шляхами — обманом і насильством був скинутий останній православний єпископ Мукачівський, а народ і духовництво православні приєднані до унії.

Майже два століття не було православного хреста на храмах Божих у Карпатській Русі, але жила віра православна в серцях народу...

І в годину, зазначену Господом, відродилася і відкрито стала сповідуватись віра православна в селі Іза і відтіля стала ширитися по Карпатській Русі, а тепер прийшов час для поновлення і відтворення історичної православної кафедри в м. Мукачевому.

Архімандрит Іустин (Попович), 1960-і рр.

У день свята св. Ілії Пророка прибуде до Мукачева на постійне проживання Його Преосвященство Преосвященніший єпископ Йосип, постійний делегат Священного Синоду й Екзарх Православної Церкви в Карпатській Русі і Словаччині.

З цього дня буде вважатись відновленим престол єпископський у Мукачевому після двовікового вигнання. День цей повинен бути нами — православними — відзначений піднесенням вдячних молитов Господеві нашому Ісусу Христу по всій Єпархії Мукачівській і соборним богослужінням у м. Мукачеві в присутності представників народу православного від усіх приходів єпархії»¹.

У цій важкій, але богоугодній справі ієромонах, а потім протосингел проявляв синівську покору і багато допомагав владіці Йосифу. Останній про самовіддану працю молодого ієромонаха з щирою подякою повідомляв Священний Синод і Патріарха про те, що ніколи в житті ніхто його так не слухався і ніхто йому так не служив, як отець Іустин.

Отець Іустин здійснював часті місіонерські подорожі по містах і селах Закарпаття (багаторазово бував в Ужгороді, Мукачеві, Хусті і Ізі). За апостольську самовіддану працю в Чехословаччині митрополит Йосиф запропонував Архієрейському Собору Сербської Церкви висвятити отця Іустина у єпископа Мукачівського на відновлену кафедру. Про це між отцем Іустином і владикою Йосифом велося довге листування, однак в результаті отець Іустин все ж не погодився прийняти єпископський сан і кафедру.

Архімандрит Іустин (Попович), 1970-і рр.

¹ Русская Земля. — 1931. — 31 июля. — С. 1; Цит. по: Гавриїл (Кризина), архімандрит. Вказана праця. — С. 95.

Ікона преподобного
Іустина (Поповича)

на Священный Архиерейский собор, что должно мне остаться епископом в Прикарпатской Руси. Я от этого отказывался и отказываюсь сейчас. И этот мой отказ является не результатом минутного настроения, а плодом долгих размышлений, и что самое главное – плодом моего постоянного и неизменного чувства, что я не гождусь быть епископом... Я долго и серьезно наблюдал за собою из Евангелия, рассматривал себя через Евангелие, судил Себя Евангелием и пришел к неизменному выводу и непоколебимому решению: я ни в коем случае не могу и не смею принять епископский сан, ибо у меня нет для этого основных евангельских качеств. Если бы я, будучи таковым, принял этот сан, то сознательно и потому непростительно повел бы себя под осуждения притчи Спасителя о человеке, который необдуманно начал строить башню, но не мог ее закончить, так как не сел перед этим и не исчислил всего, что это ему будет стоить и имеет ли

На цю тему зберігся його лист до преосвященного Йосифа, написаний 2 вересня (ст. ст.) 1931 року в Мукачеві і доставлений в переписаному виді патріархові Варнаві і єпископу Миколаю. В ньому отець Іустин так пояснює свою відмову від кафедри: «Испрашиваю у Вашего Преосвященства извинения и прощения за то, что так поступаю. Я пишу это под неодолимую диктовку моей совести. Под вопросом путь, которым душу свою веду через этот мир к миру оному... Ваше Преосвященство неоднократно доводило до моего сведения, а особенно в эти дни перед поездкой

он силы и средства для ее завершения. Я отлично знаю себя: мне очень тяжело и свою собственную душу удерживать в границах Христова добра, а тем более сотни тысяч чужих душ. И отвечать за них перед Богом! Измеряя себя Евангельским мериллом, судя себя страшным судом Евангелия, я повсюду нахожу в себе отчаянные недостатки и пагубные изъяны и поэтому я всем сердцем, всей душой, всем существом принял неизменное решение: ни за что не принимать епископского сана... И еще к тому же: Мукачевская епархия такова, что в ней едва с великим трудом может освоится человек с огромным епископским опытом, а куда уж мне – неопытному, неискусному, неумелому. Здесь все в хаотическом движении, еще ничто не вылилось ни в определенные законные (канонические) нормы, ни в религиозно-церковные навыки и обычаи... Поэтому сюда нужен искусный, проверенный епископ, располагающий большим благодатным опытом и закаленным деловым умением. Без этого здесь все может потерпеть крах и пропасть»¹.

Наприкінці грудня 1931 року ієромонах Іустин їде із Закарпаття в Сербію на новий послух. З початку 1932 року він викладач Битольської Духовної семінарії, де навчалася велика кількість студентів із Закарпаття (тут навіть викладався карпаторуський церковний спів); а через два роки – доцент Православного Богословського факультету Белградського університету.

В цей час він пише свій перший том «Догматики». Другий том був видрукуваний у 1935 р. Ім'я архімандрита Іустина зараховано до числа найвідоміших викладачів догматичного богослов'я цього факультету. Після позитивних відгуків двох професорів богословського факультету (1 лютого 1934 р.) отець Іустин був вибраний доцентом кафедри порівняльного богослов'я².

З травня 1948 р. він живе в монастирі Челіє біля Валева, де водночас був священнослужителем і духівником³.

За своє подвижницьке життя отець Іустин написав багато богословських праць. Майже всі вони зібрані у двотомнику

¹ Афанасий (Евтич), еп. Жизнеописание отца Иустина. Вказана праця. – С. 48-49.

² Там само. – С. 50.

³ Там само. – С. 53.

«Собрание творений преподобного Иустина (Поповича)». Ось деякі із філософських, богословських та агіографічних праць преподобного Іустина Поповича. Основу його науково-богословської спадщини складає трьохтомна «Догматика Православної Церкви, или Православная философия истины» (1932-1978) і «Жития святых» в дванадцяти томах (1972-1978). Йому належить цілий ряд наукових досліджень і філософських творів: «Проблема личности и сознания по святому Макарию Египетскому» (докторская диссертация, 1926), «Философия и религия Ф.М. Достоевского» (1923), «Прогресс в мельнице смерти» (1933), «Начальное богословие» (1939), «Достоевский о Европе и славянстве» (1940), «Святосаввие как философия жизни» (1953), «Философские пропасти» (1957), «Человек и Богочеловек» (1969), «Православная Церковь и экуменизм» (1974)¹, а також багато творів, які чекають свого видання.

У монастирі Челіє о. Іустин дожив до своєї блаженної кончини праведника і угодника Божого, відійшовши до Господа, як і народився, у свято Благовіщення 1979 р.²

Причислення архімандрита Іустина до лику святих відбулося на Архієрейському Соборі Сербської Православної Церкви, який проходив з 26 квітня по 5 травня 2010 р. у м. Белграді (Югославія).

Сподіваємося, що в рамках формування собору Карпаторуських святих, ім'я преподобного Іустина буде обов'язково включено до святців наших святих і офіційно шануватиметься не лише у православних епархіях Закарпаття, але й усієї України.

Іерей Олександр Монич

¹ Попович Иустин, преп. Философские пропасти. – М., 2005. – С. 5.

² Слава и боль Сербии. – М., 2002. – С. 176-178.

Митрополит Дорофей (Філіп), Предстоятель Православної Церкви Чеських Земель і Словаччини (20.10.1913 - 30.12.1999)

Духовний спадкоємець і учень подвижників благочестя Православної Церкви на Закарпатті, духовний брат архімандрита Василя (Проніна) та майбутній Предстоятель Чеської Православної Церкви, Митрополит Дорофей (в миру Дмитро Георгійович Філіп) народився 20 жовтня 1913 р. в селянській сім'ї у с. Нанково Хустського району Закарпатської області. Батько – Георгій Філіп, мати – Олена Липчей. У ранньому віці Дмитро залишився без матері, а з часом втратив і батька, який помер від ран, отриманих у боях Першої світової війни. В рідному селі закінчив початкову народну школу, потім навчався в гімназії в м. Хуст. У 1933-1935 рр. проходив дійсну військову службу в м. Новий Богумін¹. Після служби продовжив навчання в господарській школі у Нижніх Верецьках (нині с. Нижні Ворота Воловецького району Закарпатської області)². У цьому ж селі Д. Філіп працював лаборантом при державній дослідній станції³.

¹ Новий Богумін (New Bohumín), сьогодні частина м. Богумін, район Карвіна, Моравсько-сілезький край, Чеська республіка.

² Бурега В.В. Дорофей (Филипп), Архиепископ Пражский, Митрополит Чешских земель и Словакии / Православная энциклопедия. – Том XVI. – М., 2007. – С. 26.

³ Новый Предстоятель Православной Церкви в Чехословакии Митрополит Пражский и всея Чехословакии Дорофей // ЖМП. – 1965. – №1. – С. 57.

«Список и точное описание братии...», який у 1930-50-х рр. вівся при Свято-Миколаївському чоловічому монастирі в с. Іза-Карпутлаш Хустського району, подає наступну інформацію: «Димитрій Филипъ, еще мальчикомъ поступилъ къ монастырскимъ іеромонахамъ за послушника и певца. За его усердіе къ Богослуженію и монашескому настроенію 24 іунія (7.07) 1939 года былъ постриженъ въ малую схиму (мантію) съ наименованіемъ ему монашеского имени «Дорофей», въ честь святого священномученика Дорофея, Епископа Тирского, празднуемого св.Православной Церковью 5 іунія»¹. Постриг здійснив архимандрит Алексій (Кабалюк).

7 квітня 1940 р., у день Благовіщення, рукоположений єпископом Мукачівсько-Пряшівським Володимиром (Раїчем) в сан ієродиякона, а в 1941 р. – в сан ієромонаха². Протягом 1940-1942 рр. викладав Закон Божий в с. Нанково³.

З 1942 р. ієромонах Дорофей проходив пастирське служіння в різних приходах Мукачівської єпархії: Іза, Велятино, Нанково, Бороняво⁴. У 1947 р. призначений благочинним Мукачівського чоловічого монастиря (пізніше обитель перетворили на жіночу), а з 1951 р. служить в монастирі духівником.

У 1955 р. стає благочинним монастирів Мукачівської єпархії⁵. Вищу богословську освіту ієромонах Дорофей здобув у стінах Ленінградської духовної академії. У 1964 р. захистив дисертацію обсягом 522 сторінки на тему: «Насильственное введение унии в Закарпатье 1646-1649 гг., борьба с нею и ее ликвидация в 1949 году; развитие Православной Церкви до сего дня в Закарпатье».

¹ Списокъ и точное описание жизни братіи живущихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при с. Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. – Арк. 55.

² Наречение и хиротония архимандрита Дорофея (Филипп) // ЖМП. – 1955. – № 7. – С. 10.

³ Новый Предстоятель Православной Церкви в Чехословакии... – С. 57.

⁴ Див.: Данилець Ю. Православна церква на Закарпатті. – С. 106; Шематизм Православної Мукачівської єпархії на 1942 г. // Церковний календар на 1943 год. – Мукачево: Паннонія, 1942. – С. 115-128; Див: <http://yurijdanilec.narod.ru/1/1942.mht>

⁵ Скурат К.Е. История Поместных Православных Церквей. – Т. II. – С. 242-243; Кризина Гавриил, игумен. Православная Церковь в Закарпатье (век XX). – Киев, 1999. – С. 154-155.

За рішенням Вченої Ради академії був удостоєний вченого ступеня кандидата богослов'я¹.

4 червня 1968 року рішенням Вченої Ради Ленінградської академії йому присвоїли вчений ступінь магістра богослов'я. У 1984 р. отримав ступінь доктор богослов'я Ленінградської академії², доктор богослов'я honoris causa Пряшівського богословського факультету.

У Богоявленському патріаршому соборі 12 червня 1955 р. ієромонах Дорофей хіротонізований в єпископа Кременецького³. В хіротонії прийняли участь Святійший Патріарх Московський і всієї Русі Алексій I, архієпископ Можайський Макарій і настоятель Антіохійського подвір'я в Москві – єпископ Василій (Самаха)⁴.

На Кременецькій кафедрі єпископ Дорофей перебував до 19 серпня 1955 р.⁵

¹ Сьогодні ця робота зберігається у фондах бібліотеки СПбДА і С під шифром: Д-258. Дорофей (Филипп), архиеп. Насильственное введение унии в Закарпатье в 1646-1649 гг., борьба с нею и ее ликвидация в 1949 г., развитие Православной Церкви до сего дня в Закарпатье и Чехословакии. Курсовое сочинение. – Пряшев, 1964. – 522 с. (О-3053).

² Пимен, Патриарх Московский и всея Руси // ЖМП. – 1984. – №1. – С. 63-64; 70-летие Блаженнейшего Митрополита Пражского и всей Чехословакии Дорофея // ЖМП. – 1984. – №1. – С. 64-65.

³ Наречение и хиротония архимандрита Дорофея (Филипп) // ЖМП. – 1955. – № 7. – С. 10-13; Бурга В.В. Дорофей (Филипп), Архиепископ Пражский, Митрополит Чешских земель и Словакии // Православная энциклопедия. – Том XVI. – М., 2007. – С. 26.

⁴ Алексий I, Патриарх Московский и всея Руси. Речь при вручении архипастырского жезла новопоставленному епископу Кременецкому Дорофею 12 июня 1955 года // ЖМП. – 1955. – № 7. – С. 4-5.

⁵ Иерархия литургических Церквей // <http://www.hierarchy.religare.ru/h-orthod-russian-ukrainnov.html>

Єпископ Дорофей
(Філін), 1955 р.

У тому ж році з благословення Патріарха Алексія I та на прохання Предстоятеля Чехословацької Православної Церкви, Митрополита Єлевферія (Воронцова)¹, єпископ Дорофей переведений до ЧСР. Відзначимо, що в 1951 р. Патріарх Алексій I своїм томосом дарував Православній Церкві в Чехословаччині повну автокефалію. 19 серпня 1955 р. Єпархіальною радою обраний єпископом Пряшівським². На цій кафедрі архієпископ Дорофей продовжував місіонерську працю свого попередника архієпископа Алексія (Дехтерева)³. З нагоди 50-ї річниці від дня народження владики

¹ Митрополит Елевферий (в миру – Вениамин Александрович Воронцов). Родился в 1892 г. Выпускник Московских духовных семинарии и академии. В 1915 г. он был рукоположен в сан священника и служил в храмах Москвы и Ивановской епархии. В 1943 г. принял монашество и был хиротонисан во епископа Ростовского и Таганрогского. В апреле 1946 г. назначен Экзархом Московского Патриархата в Чехословакии. В 1951 г. был избран главой автокефальной Чехословацкой Церкви. Его заботами был издан комплекс православных богослужебных книг на церковно-славянском языке под названием «Богослужебный сборник», был открыт Православный Богословский факультет в Пряшеве. В 1955 г. перенес инфаркт, после чего прибыл в Москву для лечения, а в конце 1955 г. сложил с себя обязанности главы Чехословацкой Православной Церкви и был назначен на Ленинградскую кафедру. Скончался 27 марта 1959 г. Лит.: Блохин В.С. История Поместных Церквей Православных Церквей. – Екатеринбург: Екатеринбургская Православная Духовная Семинария, 2003 // <http://www.scribd.com/>

² Цыпин В. прот. История Русской Церкви 1917-1997 // http://www.odinblago.ru/istoriya_rpc/cipin/14.1/

³ Алексий (Дехтерев Александр Петрович), архиепископ Виленский и Литовский. Родился 19 апреля 1889 г. в г. Вильно. В 1908 году окончил Виленскую классическую гимназию. В 1911 году окончил Морское училище дальнего плавания в Либаве. До 1935 года трудился на светской службе. В 1935 году пострижен в монашество в обители преп. Иова в Чехословакии. В декабре 1938 г. рукоположен во иерея и назначен настоятелем Ужгородского православного прихода в Прикарпатье. В 1941 году определен настоятелем русского храма Александра Невского в Александрии. В 1945 году принят в общение с Матерью-Русской Церковью. 1 ноября 1946 г. возведен в сан архимандрита. В августе 1948 г. был арестован арабской полицией и заключен в арабской крепости Ком Эль Дик (в Александрии). Освобожден был 11 мая 1949 г. В этом же году возвратился на Родину. 12 февраля 1950 г. хиротонисан во епископа Пряшевского. Чин хиротонии совершали в кафедральном Александро-Невском соборе г. Пряшева: митр. Крутицкий и Коломенский Николай, Экзарх Пражский и всея Чехословакии митр. Елевферий и архиеп. Львовский и Тернопольский Макарий. 22 ноября 1955 г. поручено временное управление Виленской епархией. 22 ноября 1956 г. утвержден епископом Виленским и Литовским. 25 июля 1957 г. возведен в сан архиепископа. Скончался 19 апреля 1959 г. в г. Вильно. Архиепископ Алексий известен как автор светских и духовных литературных произведений. Им была написана книга о епископе Игнатии Бранчанинове, получившая признание среди духовенства // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?2_1140

Дорофея, митрополит Пражский і всієї Чехословаччини Іоанн (Кухтін)¹ у 1963 р. возвів його в сан архієпископа.

За інформацією часопису «Заповіт св. Кирила і Мефодія»: «Під час своєї архіпастирської служби на Пряшівській кафедрі владики Дорофей записав себе до сердець вірників своєї єпархії як відповідальний пастир та духовний отець, учитель віри, місіонер, котрий не будує православну Церкву на дипломатії та силі, спираючись у Мукачівському монастирі, 1955 р.

*Єпископ Дорофей (Філін),
у Мукачівському монастирі, 1955 р.*

¹ Иоанн (Кухтин Михаил Иванович), митрополит б. Пражский и всея Чехословакии. Родился 20 сентября 1901 г. в семье священника, в станице Каргапольской Ростовской епархии. В 1911 г. окончил основную школу, в 1915 – Усть-Медведицкое четырехклассное училище. Учился в Новочеркасской духовной семинарии, в которой окончил четыре класса в 1919 г. В том же году мобилизован. В октябре 1920 г. эвакуировался в Грецию, а в 1922 (1923?) году выехал в Югославию и там поступил в 4-й класс Призренской духовной семинарии, которую и окончил в 1926 году. В апреле 1927 г. пострижен в монашество. В мае 1927 г. был рукоположен в сан иеродиакона, а затем в сан иеромонаха. В октябре 1930 г. был назначен настоятелем монастыря Св. Прохора Пчинского, а затем – монастыря Св. Георгия Деядровского. С осени 1931 года до 1950 года проживал в Югославии, посвящая себя богословской науке и приходской деятельности. В 1936 году закончил Православный Богословский факультет в Белграде и до 1948 года в звании игумена нес послушание, как настоятель монастыря в Дечанах, как священник Загребской епархии. В 1941-46 гг. законоучитель в женской гимназии в г. Ниш. В 1946-48 гг. служил приходским священником в Хорватии. В 1947 г. принял гражданство СССР. С 7 ноября 1948 г. – профессор духовной семинарии в г. Призрене. В 1950 (1951?) году переехал (выслан) в Болгарию. Подал прошение о возвращении в СССР. Вызван в Чехословакию митрополитом Елевферием и был назначен воспитателем студентов Православного богословского факультета в Пряшеве. С 1 октября 1953 г. – доцент того же факультета в сане архимандрита. 24 октября 1954 г. хиротонисан во епископа Жатецкого. 17 мая 1956 г. избран Председателем Православной Церкви в Чехословакии с титулом митрополита Пражского и всея Чехословакии. В 1965 году уволен на покой. Проживал в г. Одессе. Скончался 5 июня 1975 г. // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?2_2695

на архієрейські повноваження, а на авторитеті, ласці, благочесті, аскетизмі та відданості людям та громаді, в котрій живе»¹.

23 жовтня 1964 р. в Празі відбувся IV Помісний Собор Чехословацької Православної Церкви². На ньому було присутньо близько 70 делегатів від усіх чотирьох епархій. Крім того, у його роботі взяли участь представники братських Православних Церков – Митрополит Київський і Галицький Іоасаф, Екзарх України, прот. П. Соколовський (представник РПЦ при Християнській Мирній Конференції) і протодиякон М. Дмитрієв від РПЦ, від Сербської Православної Церкви – Єпископ Славонський Еміліан та проф. прот. Цисарж Бранко, від Болгарської Православної Церкви – Митрополит Ловечський Максим і від Польської Православної Церкви – Архієпископ Білостоцький і Гданський Стефан та настоятель Гданського собору про. Б. Шварцкопф³.

Сам Собор розпочався зі звіту митрополита Іоанна (Кухтіна), який прощався з паствою та переходив на покій. Потім з доповідями виступили: секретар Єпархіального управління Михайлівської епархії прот. М. Щербей, представники епархій та богословського факультету. Митрополит Іоанн рекомендував на посаду Предстоятеля Православної Церкви в Чехословаччині архієпископа Дорофея (Філіпа), який і був одногласно обраний.

Присутній на Соборі керуючий церковним відділом Міністерства шкіл та культури Карел Груза виступив з вітальним словом до митрополита. Від імені РПЦ та Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I привітав Собор та митрополита Дорофея прот. П. Соколовський. Він зазначив: «Русская Православная Церковь во всей своей полноте глубоко ценит и бережно хранит

¹ Jeho Blazenost Dorotej, arcibiskup prazsky, metropolitan ceskych krajn a Slovenska // Alexij II., Patriarcha Moskovsky a celeho Ruska na Slovensku. Mimoriadna priloha casopisu Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 17-21 maj 1996. – С. 16.

² Соколовский П., протоиерей. Избрание и интронизация Предстоятеля Автокефальной Православной Церкви в Чехословакии // ЖМП. – 1965. – № 1. – С. 57-60.

³ Интронизация Его Блаженства Митрополита Дорофея 25 октября 1964 г. // Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии. – Прага, 1964. – С. 5.

традиционные братские отношения, развивающиеся между нашими двумя Церквами. Отраднo сознавать и клиру и мирянам, что наше междуцерковное братство, в основе которого лежит единство нашей веры и непрерывное каноническое общение, имеет повседневное выражение в конкретной совместной деятельности. Это относится как к участию наших Церквей во всеправославных встречах, так и к постоянному сотрудничеству на ниве Христианской Мирной Конференции и во многих других православных и межхристианских встречах»¹.

Присутній на інтронізації прот. П. Соколовський ділився своїми враженнями про подію: «Новый Предстоятель Церкви засвидетельствовал Собору, что в своей деятельности на высоком посту он будет руководствоваться канонами Православной Церкви и учением свв. отцов и во всем будет стремиться «направлять спасительный корабль по примеру остальных сестринских Православных Поместных Автокефальных Церквей в русло чистоты вселенского Православия, удаляя от нее все столетиями прилипшие наносы»².

В день интронизации перед литургией в храм прибыли делегации Православных Церквей и затем архиепископ Дорофей, торжественно встреченный. После облачения в священные одежды, перед возглашением «Тако да просветится свет твой пред человеки...» епископ Требишевский Мефодий огласил решение Поместного Собора об избрании архиепископа Дорофея митрополитом Пражским и всея Чехословакии. Затем интронизируемому были вручены посох епископа Горазда и вторая панагия – отличие Предстоятеля Православной Церкви в Чехословакии – и возглашено «аксиос».

Затем новоинтронизованный митрополит Пражский и всея Чехословакии Дорофей совместно с главами делегаций и епископом Требишевским Мефодием и в сослужении многочисленного духовенства совершил свою первую в звании

¹ Соколовский П., протоиерей. Избрание и интронизация Предстоятеля Автокефальной Православной Церкви в Чехословакии // ЖМП. – 1965. – № 1. – С. 58.

² Там само.

Предстоятеля Церкви литургию. Молящиеся – православные и верующие инославных исповеданий – переполнили храм, Православное торжество вылилось в праздник христианского братства. По окончании Божественной литургии митрополит Дорофей произнес слово, проникнутое духом любви к пастве.

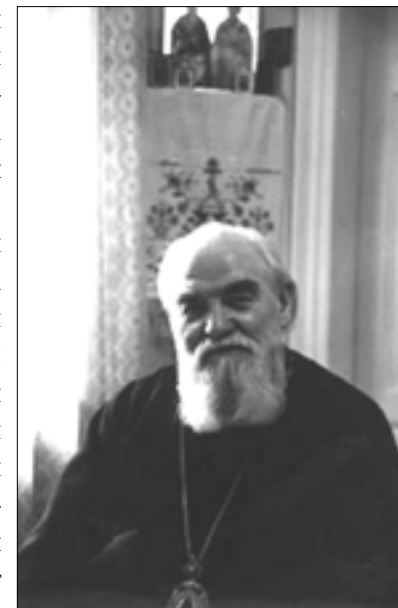
Одна з останніх фотографій митрополита Дорофея (Філіна), 20 листопада 1993 р.

В заключение состоялось чествование Митрополита Дорофея. После приветствия от митрополита Иоанна, которое прочитал канцлер митрополии прот. Иржи Новак, митрополит Киевский и Галицкий Иоасаф огласил приветствие Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Алексия и лично приветствовал нового Предстоятеля Чехословацкой Православной Церкви и вручил ему ценную панагию. Далее Митрополита Дорофея приветствовали епископ Славонский Емилиан, митрополит Ловчанский Максим, архиепископ Белостокский и Гданьский Стефан, представители епархий и богословского факультета. Затем были поздравления от имени Чехословацкой и Чешско-братской Церквей, от богословского факультета им. Я-А. Коменского, от

Экуменического Совета Церквей Чехословакии, от Христианской Мирной Конференции и ее президента д-ра Иосифа Громадки, а также от епископа Реформатской Церкви Словакии Имриха Варго.

В тот же день Митрополичий Совет дал большой прием, на котором с гостями выступили заведующий церковным отделом Министерства школ и культуры ЧССР Карел Груза, прочитавший приветствие от министра школ и культуры Ч. Цисаржа и приветствовавший митрополита Дорофея от своего имени; митрополит Киевский и Галицкий Иоасаф, отметивший важность укрепления братских уз между Православными Церквями Русской и Чехословацкой в деле укрепления православного единства, экуменического сближения и служения примирению человечества; епископ Славонский Емилиан; митрополит Ловчанский Максим и архиепископ Белостокский и Гданьский Стефан...

Торжества по случаю интронизации нового Предстоятеля Православной Церкви в Чехословакии стали свидетельством духовной силы и значения Православия в Чехословакии и послужили укреплению межправославного братства и общехристианского сближения. Пусть же время первосвятительства Блаженнейшего Митрополита Дорофея служит успешному дальнейшему развитию и новому еще более яркому выражению этих добрых идей. Лично новому Предстоятелю Митрополиту Дорофею да пошлет Господь многие годы право править слово истины Христовой на

Портретна фотографія митрополита Празького і всієї Чехословащини Дорофея

радость всечехословацкой православной его паствы, во благо Православия и общехристианского братства»¹.

25 жовтня 1964 р. в кафедральному храмі св. Кирила та Мефодія в Празі відбулася інтронізація митрополита Дорофея. У ній взяли участь вищезгадувані архієреї, духовенство та миряни².

Під час візиту до Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря, 1964 р.

На початку 1965 р. митрополит Дорофей здійснив візит до Руської Православної Церкви. В СРСР владика перебував з 3 по 22 лютого у супроводі керуючого справами Митрополичої Ради Православної Церкви в Чехословаччині Георгія Новака. «Журнал Московской Патриархии» у 1965 р. писав, що «Святейший

¹ Соколовский П., протоиерей. Избрание и интронизация Предстоятеля Автокефальной Православной Церкви в Чехословакии // ЖМП. – 1965. – № 1. – С. 58.. 59-60.

² Интронизация Его Блаженства Митрополита Дорофея 25 октября 1964 г. // Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии. – Прага, 1964. – С. 5.

На кладовищі Свято-Миколаївського монастиря, 1964 р.

Патриарх Алексий принял Его Блаженство в своей московской резиденции. Встреча Глав двух Православных Церквей прошла в исключительно сердечной братской обстановке». Митрополит Дорофей взяв участь у святкуванні 20-річчя патріаршого служіння Патріарха Алексія I, відвідав Ленінград, де провів зустріч з Головою Відділу зовнішніх відносин Московського Патріархату митрополитом Ленінградським і Ладозьким Никодимом, відправив ряд богослужінь в храмах Москви, Ленінграду та Свято-Троїцькій Лаврі. Крім того, митрополит побував у стінах Московської та Ленінградської духовної академії та в Псковсько-Печерському чоловічому монастирі¹.

Протягом свого керівництва Православною Церквою у Чехословаччині митрополит Дорофей багато разів бував з офіційними візитами в Росії та на Україні. У 1968 р. він був присутній на святкуванні 50-річчя відновлення Патріаршества в РПЦ, що проходило в Москві, а 21 квітня 1970 р. взяв участь у

¹ К пребыванию в Советском Союзе Блаженнейшего Дорофея, Митрополита Пражского и всей Чехословакии // ЖМП. – 1965. – № 5. – С. 6.

похованні та відспівуванні Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I.

Дуже близькі, дружні стосунки були в митрополита Дорофея з Патріархом Московським Піменом (Извековим). Так, на запрошення останнього, Блаженніший Дорофей з 26 серпня по 5 вересня 1973 р. перебував у СРСР. 27-28 серпня митрополит Дорофей і Патріарх Пімен брали участь у всіх богослужіннях в Успенському соборі Троїце-Сергіївської Лаври. Згідно доступної нам періодики, митрополит Дорофей відвідував СРСР також восени 1979 р. Зокрема 24-30 листопада він разом з Патріархом Піменом брав участь в нареченні та хіротонії архімандрита Іліана (Вострякова) в єпископа Солнечногорського та архімандрита Никанора (Юхимюка) в єпископа Подольського². У черговий раз митрополит Дорофей перебував у Москві з 6 по 19 жовтня 1984 р. 18 жовтня Патріарх Пімен і митрополит Дорофей відправили Божественну літургію в Богоявленському патріаршому соборі³.

У 1992 р. Дорофей отримав титул «архієпископа Празького, Митрополита Чеських Земель і Словаччини»⁴.

В 1999 р. митрополит Дорофей відвідав Москву, де відкрив представництво Православної Церкви Чехії і Словаччини. Ось як згадує цю подію сьогоднішній настоятель цього представництва протоієрей Олексій: «Открытие подворья ПЦ Чешских земель и Словакии в Москве, в храме свт. Николая в Котельниках стало воплощением мечты и свершением многолетних стараний и забот владыки Дорофея. Ровно 10 лет тому назад я прибыл сюда вместе со священниками, сопровождавшими тогдашнего Блаженнейшего митрополита Чешских земель и Словакии Дорофея. Особая благодать исходила от этого человека. Он светился добротой. Хотя бывал и строг, и требователен... Как проходило само освящение?

¹ Протоієрей Владислав Цыпин. Русская Православная Церковь 1958-1970 // <http://klikovo.ru/db/msg/1807>

² ЖМП. – 1980. – № 1. – С. 7.

³ Былое пролетает... Патриарх // http://bogorodsk-noginsk.ru/stena/63_byloe_49.html

⁴ Алексий II, Патриарх Московский и всея Руси. Телеграмма поздравления Предстоятелю Чехословацкой Церкви // ЖМП. – 1992. – № 9. – С. 11.

Все было по-домашнему просто и проникновенно. И в то же время очень торжественно. Незабываемо. Святейший Патриарх Алексий II и Блаженнейший Митрополит Дорофей совершили великое освящение храма. А Христофор, тогдашний архиепископ Чешский, им сослужил. Для меня эти торжества стали незабываемы»¹.

Під час війни в Югославії митрополит Дорофей заявив свій протест проти бомбардувань, що йшло в розріз з офіційною позицією чеської влади.

Помер 30 грудня 1999 р. Похований на Ольшанському кладовищі в Празі біля храму Успіння Пресвятої Богородиці².

Могила митрополита Дорофея (Філіпа)

Покійний Митрополит Дорофей був надзвичайно простою і щирою людиною. Його доступність просто вражала. Робочий кабінет, в якому він приймав людей, був найменшою кімнатою

¹ Филипович Е. Два славных юбилея – десятилетия почти совпали по датам (DOROTEJ – DVĚ VÝZNAMNÁ DESETILETÁ VÝROČÍ PŘIPADLA NA STEJNOU DOBU) // Ikona. – №№. 1-2. – 2010. – S. 24-25.

² Алексий II, Патриарх Московский и всея Руси. Телеграмма соболезнования в связи с кончиной Митрополита Чешских земель и Словакии Дорофея // ЖМП. – 2000. – № 2. – С. 54; Извещение о кончине митрополита Чешских земель и Словакии Дорофея // ЖМП. – 2000. – № 2. – С. 51.

серед інших кімнат вілли, де знаходилася його резиденція. Як згадують очевидці, владика був людиною особливою. «Владика, по словам знавших его, излучал свет и притягивал сердца людей. Для него в Церкви не существовало национальностей, будь-то чех, словак, украинец, узбек или православный еврей. Он всех любил, и люди это чувствовали. Особым его душевным расположением пользовались самые тогда гонимые, русские эмигранты первой волны. Его стараниями в Церкви возрастали священники, основным качеством которых были верность Православию и Человечность»¹.

Постать митрополита Дорофея є однією з ключових в історії Руської Православної Церкви другої половини ХХ століття. Він був Предстоятелем однієї з наймолодших автокефальних Церков у православному світі. Його любили і поважали Святійші патріархи Алексій I та Пімен². Свою смиренну простоту владика вміло поєднував з богословськими знаннями. Він постійно публікувався у різних журналах, вісниках та газетах³. Під час правління єпископа Дорофея Пряшівською кафедрою, за його ініціативи виходив у світ єпархіальний вісник «Odkaz sv. Cyrila a Metoda». Після інтронізації на Предстоятеля Чехословацької Православної Церкви за ініціативи владики Дорофея продовжували виходити у світ богословсько-історичні журнали «Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии» та «Православная мысль».

*Юрій Данилець,
ієрей Олександр Монич*

¹ Филипович Е. Указ. соч.

² Тезоименитство митрополита Пражского Дорофея // ЖМП. – 1983. – № 8. – С. 3; Пимен, Патриарх Московский и всея Руси. Блаженнейшему Дорофею, митрополиту Пражскому и всей Чехословакии (поздравление с 20-летием интронизации) // ЖМП. – 1985. – № 1. – С. 8.

³ О почитании святых икон // Православная Мысль. – 1959. – № 2. – Апрель-Июнь.

Архієпископ Аверкій (Таушев) (1.11.1906 - 13.04.1976)

Народився 19 жовтня / 1 листопада 1906 р. у м. Казані в сім'ї спадкового дворянина Симбірської губернії поручика Російської Імператорської Армії Павла Сергійовича Таушева і його дружини дворянки Марії Володимирівни, уродженої Гузен. Таїнство хрещення було скоєно причтом церкви в Пороховому Заводі в тому ж місті, причому хрещеними були спадковий дворянин Симбірської губернії дійсний статський радник Олександр Андрійович Мотовилов і дворянка Ніна Сергіївна Таушева.

Батько майбутнього архієпископа – Павло Сергійович Таушев походив з сім'ї дворян. Народився він у селі Мурзиця Курмишського повіту Симбірської губернії. Його батьком був Сергій Миколайович Таушев, військовий інженер, учасник Кримської війни, а матір'ю – Надія Павлівна Таушева, уроджена Ларіонова. Як і більшість дворян, Павло Сергійович обрав військовий шлях. У Російській Армії він дослужився до чину поручика і після закінчення Військово-юридичної Академії займав пост Військового прокурора у чині полковника.

Мати владики Аверкія – Марія Володимирівна Таушева, в дівочтві Гузен, народилася в Брест-Литовську в сім'ї інженера шляхів сполучення Володимира Вільгельмовича Гузен, російського православного дворянина, батько якого Вільгельм фон Гузен походив з німецького роду фон Гузен, а мати була дворянкою Олександрою Казимирівною Баньковською.

За родом служби батька сім'ї часто доводилося подорожувати по Росії. Ці поїздки залишили незгладимий слід у душі юного Олександра. Під час них він відвідав Кремль, Троїце-Сергіївську Лавру, Києво-Печерську та Олександро-Невську Лаври, храми Москви і Санкт-Петербурга. Пізніше він згадував «Воспоминания эти о наших путешествиях по России кажутся мне теперь каким-то сном»¹. Серед улюблених книг юнака були «Невидимая брань», твори святителя Феофана Затворника і інша духовна література. Під час Першої світової війни Павло Сергійович був переведений служити до Львова і сім'я переїхала туди. Незабаром під час поїздки на фронт Львів відвідують імператор Микола II і спадкоємець царевич Олексій. Це був єдиний раз в житті, коли Олександр близько бачив царську родину.

Гімназист Олександр Таушев,
1920-і рр.

Після революції почалася громадянська війна, під час якої сім'ї Таушевих довелося зазнати численних митарств. На початку 1920 р. Таушеви залишили Батьківщину і емігрували до Болгарії. Ще будучи в Росії на початку 1918 р., Олександр Таушев вступив до Одеської Гімназії «Союза Русских Людей имени Синоцины». Вже будучи у Варні, він закінчив із золотою медаллю курс Російської напівкласичної гімназії під відомством Міністерства Народної Освіти Царства Болгарії – 30 червня 1926 р, про що був виданий атестат зрілості за № 1033. Улюбленими предметами

студента Таушева були історія, географія та історія російської словесності. У цей період Олександр старанно відвідує руський храм у Варні, світлу пам'ять про настоятеля якої – о. Івана Смоніна він пронесе потім через усе своє життя. Улітку 1925 р. у Варну з Югославії приїжджає святитель Феофан Полтавський. Зустріч з ним остаточно визначила весь подальший життєвий шлях Олександра Таушева – він твердо вирішив стати ченцем.

Закінчивши гімназію Олександр з благословення Владики Феофана, вступив на богословський факультет Державного Університету в Софії, який закінчив з дипломом 1-го ступеня 3 липня 1930 за № 7680. Бажаючи послужити Руській Церкві і руському народу, Олександр вирішив відправитися на Підкарпатську Русь, де в цей час відбувалося масове стихійне повернення століттями поневоленого і пригнобленого народу з унії в православну віру. З Карпатської Русі у відповідь на надіслане прохання було отримано лист єпископа Йосифа про те, що Олександр Таушев зараховується на службу в православну Мукачівсько-Пряшівську єпархію на посаду помічника секретаря Єпархіального Управління у місті Хусті.

23 квітня 1931 р. Олександр Таушев прибув на Підкарпатську Русь (тоді у складі Чехословаччини) у м. Хуст, та 1 травня того ж року, розпорядженням правлячого архієрея, преосвященного єпископа Йосифа Бітольського, зарахований на службу як молодший чиновник Єпархіального управління. На цій посаді він залишався до 1 червня 1932 р. На свято св. великомученика Георгія 6 травня 1931 р. в храмі села Чумальово єп. Йосифом Бітольським Олександр Таушев був посвячений у читця. 17 травня 1931 р. в Св. Миколаївському монастирі біля села Іза Хустського округу Олександр Таушев пострижений у мантію з нареченням імені Аверкій на честь св. рівноапостольного Аверкія, єпископа Іерапольського. Наступного дня тим же єпископом новопострижений чернець висвячений у сан ієродиякона з залишенням на службі при єпархіальній канцелярії і для виконання дияконських обов'язків при єпископі. Через рік 7 квітня 1932 р. на свято Благовіщення в Дівочому монастирі в Домбоках, поблизу села Червеньово Мукачівського округу ієродиякон Аверкій висвячений єпископом

¹ Православная Русь. – 1976. – № 9. – С. 3.

Мукачівсько-Пряшівським Дамаскіном у сан ієромонаха. 1 червня 1932 р. ієромонах Аверкій переведений у Свято-Миколаївський монастир як помічник настоятеля архімандрита Матфея та для обслуговування парафій в селах Нанково і Бороняво. На цьому терені о. Аверкій трудився недовго, оскільки вже 9 вересня 1932 р. за клопотанням віруючих головного міста Підкарпатської Русі Ужгорода призначений помічником настоятеля православного приходу в Ужгород.

*Ігумен Аверкій (Таушев),
1937 р.*

По смерті настоятеля ужгородської парафії о. Аверкія 7 серпня 1933 р. призначили в.о. настоятеля, а 23 серпня 1934 р. за клопотанням віруючих – постійним адміністратором ужгородського храму. Через рік, 1 липня 1935 р., ієромонах Аверкій призначений настоятелем приходу в Ужгороді з правом отримання державної платні, або «конгруа». Вже через місяць 7 серпня 1935 р. розпорядженням єпископа Дамаскіна о. Аверкій призначений відповідальним редактором і видавцем єпархіального журналу «Православний Карпаторусский Вестник». 1 вересня 1935 р. нагороджений правом носіння набедреника.

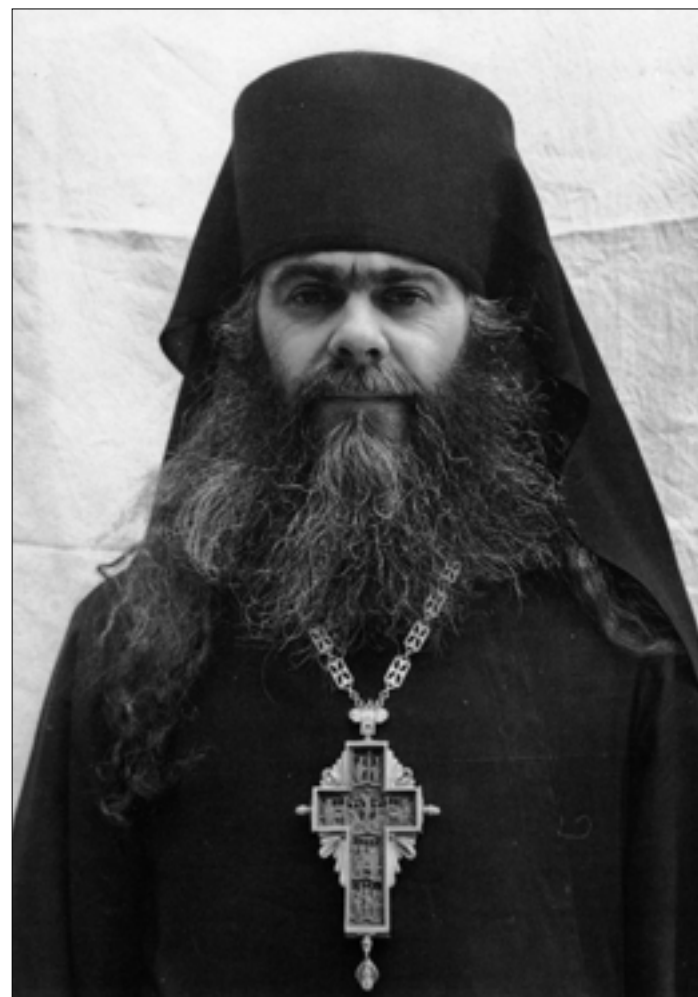
Указом від 4 грудня о. Аверкія призначено штатним викладачем Закону Божого в Державній реальній гімназії, в російській та чеській школах м. Ужгорода. Указом від 12 грудня 1936 р. призначений членом Вищого церковного суду Православної Мукачівсько-Пряшівської Єпархії. У тому ж році при Єпархіальному Управлінні були відкриті пастирсько-богословські курси, на які ієромонах Аверкій указом від 31 грудня 1936 р. призначений завідувачем навчальною частиною (інспектором) і викладачем Літургії. 2 травня 1937 р. в день Великодня у Храм-Пам'ятнику руським воїнам, єпископом Дамаскіном ієромонах Аверкій возведений у сан ігумена з покладанням золотого наперсного хреста і палиці. Незабаром указом від 5 липня 1937 р. ігумен Аверкій призначений членом екзаменаційної комісії для випробування на посаду парафіяльного священика і одночасно членом комісії для випробувань на звання «професора гімназії по предмету Закону Божого». 18 листопада 1938 р. переведений в архієрейську резиденцію в Мукачеві з призначенням настоятелем православного Мукачівського приходу.

У цей час у Європі назрівають грізні події. Гітлерівська Німеччина анексує Чехословаччину, і вона, як незалежна держава, перестає існувати. Власне Чехія була приєднана до Рейху, Словаччина була оголошена незалежною державою, дружньою до Німеччини, а частина колишньої Чехословаччини була віддана Угорщині, яка тоді була німецьким сателітом. Мукачівсько-Пряшівська єпархія виявилася розділеною державними кордонами. Указом від 24 грудня 1938 р. о. Аверкій призначений

Адміністратором частини Мукачівсько-Пряшівської єпархії, що опинилася на території королівства Угорщини. Він наділяється правом безпосереднього представництва інтересів Православної Церкви в Угорщині перед державною владою в Будапешті. Одночасно на його плечі лягло управління єпархіальним будинком у Мукачеві, у зв'язку з переїздом єпархіального архієрея на чеську територію. Однак у наступному році єпархіальне управління повертається в Мукачево і указом від 27 квітня 1939 р. ігумен Аверкій призначається першим референтом Єпархіального управління з залишенням на посаді настоятеля православного приходу в Мукачеві та викладача Закону Божого в Мукачівській державній гімназії. За рішенням Св. Синоду Сербської Православної Церкви за № 3342/Зап. 1062 від 21 червня 1939 р. в Свято-Успенському храмі Дівочого монастиря в Домбоках 2 липня 1939 р. єпископом Мукачівсько-Пряшівським Володимиром ігумен Аверкій возведений у сан протосингела.

Незабаром, після початку Другої світової війни, Підкарпатська Русь була зайнята вороже налаштованими до православ'я угорцями і о. Аверкій був змушений покинути Карпати і перебратися до Югославії. 5 липня 1940 р., отримавши від єпископа Володимира канонічну відпустку для переходу в юрисдикцію Архієрейського Синоду Руської Православної Церкви Закордоном, протосингел Аверкій прибуває до Белграда, де і був призначений розпорядженням Єпископської Ради при Управляючому Руськими православними общинами в королівстві Югославії від 29 травня / 11 червня 1940 р. на посаду другого священника – ключаря Руського Свято-Троїцького храму в Белграді. У Белграді він продовжує викладацьку та просвітницьку діяльність. Викладає Пастирське Богослов'я та гомілетіку на місіонерсько-пастирських курсах, веде систематичний курс лекцій у Руському Домі для всіх, хто цікавиться питаннями духовного життя. В якості голови освітнього відділу Белградської парафіяльної Ради періодично організовує релігійно-просвітницькі збори.

За невтомну працю о. Аверкій 23 березня 1944 р. нагороджений правом носіння золотого наперсного хреста з прикрасами. 7 вересня того ж року призначений священником при

*Архімандрит Аверкій (Таушев),
1944 р.*

домовому храму Архієрейського Синоду Руської Православної Церкви Закордоном. Тим часом фронт наближався до Белграда. 7 вересня 1944 р. о. Аверкій разом з Архієрейським Синодом був евакуйований з Белграда до Відня. У Белграді і потім в Австрії довелося майбутньому владиці пережити всі жахи Другої сві-

тової війни. У ці страшні роки саме йому випало щастя бути зберігачем великої святині – Чудотворної Ікони Знамення Богоматері Курсько-Коренної.

У Відні 28 вересня 1944 р. ігумен Аверкій був нагороджений саном архімандрита і возведений у цей сан на свято Покрови Пресвятої Богородиці 1-го жовтня того ж 1944 р. в Свято-Покровському храмі м. Відня самим митрополитом Анастасієм. Після прибуття в 1945 р. до Мюнхена о. Аверкій указом від 17 листопада 1945 р. призначається настоятелем Синодальної Домової церкви Св. Рівноапостольного Великого князя Володимира у м. Мюнхені. Тут він протягом шести років працює законовчителем старших класів двох гімназій: гімназії «Милосердний Самарянин» – у самому Мюнхені, і «Гімназії безпідданих» (куди він був призначений указом від 31 грудня 1945 р.), а також на курсах сестер милосердя в будинку «Милосердний Самарянин». Одночасно він ввів у Синодальному Домі систематичний курс вивчення спадщини святих отців. Багаторазово виступав з доповідями на науково-богословські та духовно-моральні теми в гуртках молоді і в різних таборах. 19 липня 1947 р. архімандрит Аверкій призначається Благочинним Монастирів підлеглих безпосередньо Архієрейському Синоду. При Архієрейському Синоді відновлюється видання офіційного друкованого органу Руської Православної Церкви Закордоном журналу «Церковная Жизнь». Його редактором 25 червня 1949 р. було призначено о. Аверкія.

Архієрейським Собором РПЦЗ у листопаді 1950 р. архімандрит Аверкій призначається на посаду Голови утвореного при Архієрейському Синоді Місіонерського Комітету. У цей час Архієрейський Синод, а з ним і о. Аверкій перебираються до Америки. Тут 5 лютого 1951 р. він був призначений викладачем Свято-Троїцької духовної семінарії при Свято-Троїцькому монастирі в Джорданвіллі. Його предметами були Святе Письмо Нового Завіту, Гомілетика і Літургіка. 10 серпня 1951 р. розпорядженням Архієпископа Віталія Східно-Американського і Джерсі-сітського архімандрит Аверкій призначається Головним

Керівником Свято-Володимирських Кружків Молоді. 1 березня 1952 р. постановою Архієрейського Синоду – ректором Свято-Троїцької духовної семінарії. На цій посаді він залишався до самої своєї смерті.

25 травня 1953 р. на Духів День архімандрит Аверкій був возведений в Свято-Троїцькому монастирі у єпископа Сіракузького і Троїцького, другого вікарія Східно-Американської єпархії. 12 травня 1960 р. після закінчення сорока днів з дня кончини архієпископа Віталія (Максименко) на загальних зборах братії владика Аверкій обраний настоятелем Свято-Троїцького монастиря. Преосвященний Аверкій був Головою Фонду імені св. прав. Іоанна Кронштадтського при храмі в м. Ютіка і керував наданням допомоги нужденним. На Архієрейському Соборі в жовтні 1953 р. єпископ Аверкій обраний членом Архієрейського Синоду Руської Православної Церкви Закордоном, на цій посаді неодноразово переобирався згодом.

Єпископ Аверкій з духовенством

Ухвалою Архієрейського Собору від 28 жовтня 1953 р. за № 1426 постановлено «восстановить при Архиерейском Синоде Ученый Комитет, назначить Председателем оного Преосвященного

*Архієпископ Сирокузький і Троїцький
Аверкій (Таушев), 1960-і рр.*

Епископа Аверкия и предоставитъ Архиерейскому Синоду по его представлению назначить остальных членов Комитета (Решение Архиерейского Собора 11/24 октября 1953 г.)». Резолюцією митрополита Анастасія від 13 лютого 1954 за № 21/35/29/52/256, єпископу Аверкію, як голові Вченого комітету при Архієрейському Синоді, згідно зі ст. 3 положення про Комітет, доручено Вищою Церковною Владою головний контроль за всіма творами богословського, церковно-історичного та релігійно-морального характеру, а також за періодичними виданнями такого ж змісту, що виходили з друку. За поданням Голови Архієрейського

Синоду Руської Православної Церкви Закордоном Митрополита Анастасія преосвященний єпископ Аверкій, за старанну працю на користь Св. Церкви, постановою Архієрейського Синоду від 17 серпня 1961 р. возведений у сан архієпископа¹.

Помер владика Аверкій 13 квітня 1976 р. в Свято-Троїцькому монастирі в Джорданвіллі і похований у крипті монастирського собору. Як спадщину своєї духовно-просвітницької роботи владика Аверкій залишив численні статті, проповіді, а також наступні письмові праці: 1) Руководство к изучению Священного Писания Нового Завета (в двух книгах); 2) Руководство по Гомилетике; 3) Истинное Православие и современный мир (сборник статей и речей); 4) Архиепископ Феофан Полтавский и Переяславский; 5) Современность в свете слова Божия. Слова и речи (в 4-х томах) и многочисленные брошюры на религиозно-нравственные темы.

*Дмитро Анашкін,
викладач Свято-Троїцької семінарії,
Джорданвілль, США*

¹ Архів СТДС, фонд архієпископа Аверкія.

Архієпископ Мукачівський і Ужгородський Євфимій (Шутак) (5.08.1934 - 19.01.2000)

У січні 2010 р. виповнилося десять років від дня смерті відомого духовника і архіпастиря Мукачівської Православної єпархії – архієпископа Євфимія (Шутака).

Народився майбутній архієпископ Євфимій (в миру Василь Шутак) 15 серпня 1934 р. в с. Копашнево Хустського району Закарпатської області в селянській родині, де був старшим сином¹. В родині Шутаків виховувалося ще чотири брати і три сестри. Середню освіту здобув у рідному селі, де в 1950 р. закінчив ЗОШ. У 1954 р. вступає послушником до Свято-Троїцького монастиря в м. Хуст-Городилово². Через три роки з благословення єпископа Мукачівського і Ужгородського Варлаама (Борисевича) послушник Василій пострижений в чернецтво з ім'ям Євфимій на честь преподобного Євфимія Великого³.

У 1959 р. молодий монах поступає в Одеську духовну семінарію. У 1962 р. Євфимія висвячують в сан ієродиякона. Хіротонію звершив митрополит Херсонський і Одеський Борис (Вік). У 1963 р.

¹ Єпископ Мукачівський і Ужгородський Євфимій (Шутак) // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – 1990. – Січень. – № 1.

² Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (XX століття) / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2004. – С. 109-110.

³ Гавриил (Кризина), игумен. Православная Церковь в Закарпатье (век XX). – К., 1999. – С. 160-162.

*Ієромонах Євфимій
(Шутак), 1964 р.*

ієродиякон Євфимій закінчує ОДС з відзнакою. 27 листопада того ж року він пише прохання на ім'я архієпископа Ярославського і Ростовського Леоніда (Полякова) про зарахування його в клір єпархії¹. Перейшовши до Ярославської єпархії, 17 лютого 1964 р. ієродиякон Євфимій пише прохання про рукоположення в сан ієромонаха². Рукоположення звершив митрополит Нью-

¹ Особова справа архієпископа Євфимія (Шутака) // АМПЄ.

² Там само.

Йоркський і Алеутський, Патріарший екзарх Північної і Південної Америки Іоанн (Вендланд) 23 лютого 1964 р. в місті Ярославлі¹.

Після висвячення ієромонах Євфимій призначений на приходське служіння в Свято-Володимирівський храм, що в селі Харінское Рибінського району Ярославської області². За старанне служіння до дня Святої Пасхи в тому ж 1964 році Високопреосвященнішим Леонідом, ієромонах Євфимій нагороджений «набедренником»³.

У характеристиці, написаній 24 лютого 1964 р. на ім'я ієромонаха Євфимія, архієпископ Леонід (Поляков) відмітив: «Ієромонах Евфимий – начинающий служитель Церкви Божией. Скромный, выдержанный, любящий Церковную службу. Отзывчив на все просьбы верующих, за что пользуется любовью и уважением»⁴.

16 березня 1966 р. молодий ієромонах переведений на служіння до Свято-Троїцького храму, що знаходився в селі Унімерь Гаврилів-Ямського району⁵. У квітні 1968 р. з благословення Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I (Симанського), митрополит Ярославський і Ростовський Іоанн нагороджує ієромонаха Євфимія наперсним хрестом⁶. У 1970 р. ієромонах Євфимій вступає на заочний сектор Московської духовної академії. 5 квітня 1972 р. до дня Пасхи, митрополитом Іоанном, ієромонах Євфимій був возведений у сан ігумена⁷.

12 вересня 1973 р. Митрополит Ярославський і Ростовський Іоанн в характеристиці ігумена Євфимія підкреслив: «Игумен Евфимий отличается скромностью, старательностью и усердием.

¹ Див.: Особова справа єпископа Євфимія (Шутака) // АМПЄ; Василиу Тихон, архимандрит. Архипастыри – выпускники Одесской духовной семинарии. Архиепископ Евфимий (Шутак) // Журнал ОДС «Андреевский Вестник». – № 12. – 2005. Цит. по: <http://www.odseminary.orthodox.ru/magazine/12/o.%20Tihon.htm>

² Особова справа архієпископа Євфимія (Шутака) // АМПЄ; Єпископ Мукачівський і Ужгородський Євфимій (Шутак) // Єпархіяльний вісник. Вказ. праця.

³ Особова справа архієпископа Євфимія (Шутака) // АМПЄ.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Там само.

Строго выполняет обеты, усердно проповедует и служит со страхом Божиим»¹.

У вересні 1976 р. ігумена Євфимія, відповідно до власного прохання, переводять у рідну Мукачівську єпархію. 29 вересня того ж року, з благословення архієпископа Мукачівського і Ужгородського Григорія (Закаляка), його призначили духівником у Свято-Вознесенський жіночий монастир, що в селі Чумальово. Через два місяці, відповідно до наказу № 1218 архієпископа Григорія, о. Євфимій був звільнений від вказаної посади і знову переведений до Ярославської єпархії на посаду настоятеля Свято-Троїцького храму в селі Унімерь Гаврилів-Ямського району Ярославської області².

До дня святої Пасхи 29 березня 1977 р. відповідно до резолюції Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Пімена (Ізвекова) (1970-1991), ігумен Євфимій нагороджений правом носіння «палиці».

Відповідно до наказу за № 12 від 27 травня 1980 р., згідно власного прохання ігумен Євфимій (Шутак) був знову переведений в Мукачівську єпархію, а через місяць, 27 червня, єпископом Мукачівським і Ужгородським Саввою (Бабинцем) повторно призначається духівником Чумалівського Свято-Вознесенського жіночого монастиря³.

¹ Особова справа архієпископа Євфимія (Шутака) // АМПЄ.

² Там само.

³ Там само.

Ігумен Євфимій
(Шутак), 1970-ті рр.

З сестрами Чумалівського монастиря.

У характеристиці від 17 березня 1982 р. на ігумена Євфімія, єпископ Савва (Бабінець) відмітив: «Игумен Евфимий, духовник Свято-Вознесенского женского монастыря в селе Чумалево, отличается скромностью, старательностью и усердием. Строго соблюдает монашеские обеты, служит и проповедует хорошо. Между насельницами монастыря пользуется достойным уважением»¹.

6 травня 1982 р. у Мукачівському Свято-Успенському кафедральному соборі, єпископ Савва, з благословення Патріарха Пімена, нагороджує ігумена Євфімія «хрестом з прикрасами», а 31 травня 1984 р. – возводить в сан архімандрита². До дня Святої Пасхи 1986 р. єпископ Мукачівський і Ужгородський Дамаскін (Бодрий) нагороджує архімандрита Євфімія грамотою.

Відповідно до нагородного посвідчення № 420 від 12 квітня 1988 р. до дня Святої Пасхи з благословення Патріарха Пімена єпископ Дамаскін нагородив о. Євфімія правом носіння «другого

¹ Особова справа архієпископа Євфімія (Шутака) // АМПЄ.

² Там само.

хреста з прикрасами». З лютого 1989 р. він входить у склад Ради Єпархіального управління Мукачівської єпархії.

Постановою Святейшого Патріарха Пімена (Ізвекова) і Священного Синоду від 19 липня 1989 р., духівнику Чумалівського Свято-Вознесенського жіночого монастиря Мукачівської єпархії архімандриту Євфімію (Шутаку) було визначено стати єпископом Мукачівським і Ужгородським¹. 27 липня 1989 р. після всеношної у Свято-Володимирівському кафедральному соборі м. Києва відбулося наречення архімандрита Євфімія на єпископа Мукачівського і Ужгородського².

Під час цього торжества духівник виголосив промову:

«Ваші високопреосвященства! Ваші преосвященства, богомудрі архіпастирі і отці Церкви Христової!

Незбагненним Промислом Божим, ухвалою Святейшого Патріарха Московського і всієї Русі Пімена та Священного Синоду Руської Православної Церкви я, недостойний, прикликаюся нині на високе і многотрудне єпископське служіння. Глибоке хвилювання і страх охоплюють мене в ці незабутні хвилини мого життя. Почуття своєї недостойності, своєї немочі, великої відповідальності перед Богом і Церквою хвилюють і бентежать мене. Чи зможу я гідно нести тягар Христовий в апостольському званні?

Служіння єпископське важке і вимагає повної самовіддачі. Випробовуючи себе, усвідомлюю своє духовне зубожіння, слабкість, і тільки надія на всесильну благодать Богу, яка завжди «немічне лікує і зубожіле поповнює», підтримує мене в переборенні душевних переживань.

В усьому своєму житті відчуваю всесильний Промисл Божий.

Прийшовши юнаком у монастир, я не думав не тільки про єпископський, але навіть про священицький сан. Хотів до кінця життя присвятити себе послушенству і служінню Богу в монастирських стінах. Але після восьмирічного перебування там,

¹ Єпископом Мукачевским назначен архимандрит Евфимий (Шутака) // ЖМП. – 1989. – № 11. – С. 2; Єпископ Мукачівський і Ужгородський Євфімія (Шутака)...

² Наречение и хиротония архимандрита Евфимия (Шутака) во епископа Мукачевского и Ужгородского // ЖМП. – 1990. – № 4. – С. 12.

Єпископ Мукачівський і Ужгородський
Євфимій (Шутак), 1989 р.

Господу було угодно, щоб я закінчив Одеську духовну семінарію і прийняв сан священства, удостоїв мене навіть бути духівником Свято-Вознесенського Чумалівського жіночого монастиря. Я думав останні дні мого життя провести у молитовній самотності, але знову наді мною постає не моє бажання, а воля Божа, яка кличе мене на служіння вже в сані єпископа. Бог – свідок, що я не хотів

архієрейської честі. І лише звикнувши з молодих років до беззаперечного чернечого послуху, підкоряюся смиренно схилити голову і прийняти на себе таку велику відповідальність. Починаю порівнювати своє життя зі словами молитви Господньої «Нехай буде воля Твоя, яко на небесі і на землі». Якщо Воля Всевишнього обрала мене там, на небесі, отже, повинна Його воля здійснитися тут на землі.

Мені належить узяти тягар апостольського служіння на своїй батьківщині, у великій і численній єпархії. Знаю, що на мене чекає багато труднощів, скорбот, переживань.

Це ще один чернечий подвиг, на який зводить мене Господь. Це подвиг доброго пастиря, до гласу якого повинні прислухатися словесні вівці. Це повинен бути, «за власним розумінням», пастир, котрий «словесних овець, що загинули від простоти, може відшукати і виправити власною своєю дбайливістю і молитвою» (Іоанн Ліствичник. «Слово до пастиря»). Григорій Богослов порівнює управління душами людськими з «мистецтвом із мистецтв».

Тому, відчуваючи свою неміч у такому високому служінні, обмеженість здібностей, благаю: «Господи, ниспошли мені щедрю благодать Духа Твого Святого, як ниспослав на святих Твоїх апостолів у день П'ятидесятниці». Я зріс і духовно зміцнювався у монастирі Святої Тройці. Особливо урочисто відзначалося у нас храмове свято. Хай же завтрашній день знову буде для мене днем уже моєї П'ятидесятниці, днем незабутнім, величним, благодатним.

Я покладаю всі свої надії на всесильну Божу поміч і приймаю покликання, як велику святиню. Вірю в слова, що «Господь кріпость людям Своім дасть...», звертаюся до милості і покрову Цариці Небесної, невидимого керівництва преподобного Євфимія Великого і до всіх угодників Божих, а також до вас милостиві архіпастирі! Помоліться ревно за мене, убогого, щоб осінив мене «Дух премудрості, Дух розуму, благий, правий, розумний...» (стихира на хвалітах П'ятидесятниці). Помоліться про ниспослання великої допомоги з висока. Я мав потребу в захисті і раніше. Коли

ж приймаю на себе цей міцний і тяжкий тягар, то мені потрібно багато рук допомоги, потрібні численні молитви, щоб я міг «у цілості повернути заставу Владиці, який дав її, в той день, коли ті, хто одержав таланти, будуть покликані звітувати за них» (Іоанн Златоуст. Т. I. XI). Щоб мені неосуждено стати у цей страшний день судний і сказати: «Це я і діти, яких Ти дав мені Господи». Амінь»¹.

Архієрейська хіротонія відбулася у п'ятницю, 28 липня 1989 р. в день пам'яті рівноапостольного великого князя Володимира на Божественній Літургії у Свято-Володимирівському соборі м. Києва². Після Божественної Літургії при врученні архіпастирського жезла новопоставленному єпископу Мукачівському і Ужгородському Євфимію (Шутаку) Митрополит Київський і Галицький Філарет сказав:

«Преосвященний єпископ Євфимій, улюблений у Христі брат!

Кожен православний християнин вірить і сповідує, що як в історії цілих народів, так і в житті окремої людини все здійснюється з волі Божої. Обрання і поставлення єпископів Церкви також відбувається з волі Божої або за Його, Господа, поупущенням. Ми думаємо, що несповідимі шляхи Промислу Божого привели тебе до високого служіння в Церкві Христовій. Ти дав Богові великі обітницї і прийняв благодать Святого Духа, яка освятила тебе на єпископське служіння. Ти обіцяв Господу перед лицем Церкви зі страхом Божим нести довірене тобі служіння і все життя, що залишилося, покласти на те, щоб за образом нашого Пастиреначальника Христа пасти довірене тобі церковне стадо і бути спадкоємцем духоносних отців і святителів, співпричетником служіння, на яке поставив тебе Дух Святий через покладання рук усіх нас, архіпастирів, які брали участь у твоїй хіротонії.

Ще з юних літ ти присвятив себе служінню Богу в чернечому званні і довгі роки ніс послух у Троїцькому монастирі на Закарпатті. Господь не дав тобі можливості здобути вищу

¹ Наречення і хіротонія архімандрита Євфимія (Шутака) на єпископа Мукачівського і Ужгородського // Православний вісник. – 1989. – № 10. – С. 3.

² Там само.

богословську освіту, але ти по закінченні духовної семінарії в Одесі пройшов добру школу благочестя на парафіях і в монастирі. Ти будеш відправляти архіпастирське служіння на Закарпатті, де на початку ХХ століття в умовах австро-угорської монархії православний народ у великих стражданнях відстояв свою віру. Твої праотці добре знали, що таке унія, яке насильство пов'язане з нею і скільки страждань та горя принесла вона єдинокровному і єдиновірному нашому народові.

Апостол Павло наставляв свого учня Тимофія такими словами: «Не занедбуй дарування, що перебуває в тобі і дане тобі за пророцтвом з покладанням рук священства» (1 Тим. 4, 14). Ці ж апостольські слова нагадуємо ми сьогодні як тобі, так і собі, твоїм співєпископам. Якщо ти зустрінеш серед твоєї пастви священнослужителів, які недостойно відправляють своє служіння, «не занедбуй» про їх виправлення. Нагадуй їм грізні слова пророка Малахії: «Для вас, священники, заповідь ця, якщо ви не послухаєтесь і не покладете на серце собі, щоб віддавати імені Моему хвалу, – говорить Господь Саваоф, – то Я пошлю прокляття на вас і прокляну благословення ваші» (Малах. 2, 1-2).

У сучасному церковному житті спостерігаються два прикрих для Церкви явища: намір багатьох мирських людей привласнити собі владу, що не належить їм у Церкві, і прагнення декотрих бути непокликаними суддями своїх пастирів. Такі люди піддесливо вторгаються в середовище церковне, спрямовуючи свою увагу переважно на «корвані» церковній, на «ковчежці», тобто на церковній касі, куди віруючі, благочестиві люди вкладають свої «лепти». Вони поступово стають господарями у храмі, прагнучи підкорити собі всю парафіяльну справу. У разі ж втручання з боку пастиря – вдаються навіть до погроз, наклепів і всякого докучання. Корінь цього зла, за апостолом Павлом, полягає в користолобстві, якому віддавшись, «деякі ухилилися від віри і самі себе віддали багатьом скорботам» (1 Тим. 6, 10). Єпископ не може терпіти у Церкві такого безчестя і повинен виганяти з огорожі церковної подібних діячів.

Важкість єпископського служіння полягає в тому, щоб керуватися не тільки любов'ю, але в деяких випадках і строгістю

як до пастви, так і до пастирів. Св. апостол Павло, навчаючи свого ученика апостола Тимофія, говорив йому: «А тих, хто грішить, викривай перед усіма, щоб інші страх мали» (1 Тим. 5, 20).

На єпископі лежить обов'язок пильно слідкувати за тим, щоб пастирі Церкви творили справу Божу зі страхом Божим, з побожністю і ревністю. Своєю поведінкою вони не повинні зневажати святості свого служіння і почуття благочестивого народу, який бажає бачити в образі свого пастиря зразок благочестя.

Ти сьогодні обіцяв перед лицем Церкви спостерігати, «як перебувають вірні у вірі і у виконанні справ благих, а найбільше – іереї». Це – обов'язок єпископа. Важкий він нині, тому що дуже впала дисципліна серед пастирів. Багато хто серед них шукають користі і поводяться, мов найманці, не думаючи про горне і не піклуючись про своє власне спасіння. Інші без належної побожності проводять своє служіння, не напучуючи паству, а скоріше вносячи в неї збентеження і спокусу. Єпископу необхідно мати проникливе око, щоб бачити і покласти край намірам таких пастирів.

Єпископ повинен постійно підносити свій розум до престолу Божого і охороняти святиню вівтаря Господнього. Цими почуттями повинна жити душа єпископа. Тоді його дії будуть сповнені благодаті й сили. Він повинен постійно перебувати у молитві, яка є засобом спілкування з Богом. Єпископ повинен постійно слідкувати за собою, не лише за своїми справами, але й за словами, думками і почуттями, щоб не служити спокусою для дорученої його піклуванню пастви.

Коли паства бачить, що єпископ турбується про те, щоб богослужіння, які відправляються ним самим або під його керівництвом, були ревними, молитовними і величними, тоді вона радіє і благословляє цей подвиг єпископа. Але якщо паства вбачає в єпископі прагнення піднести себе або поставити себе осередком уваги і почестей, то люди говорять, що даремна його праця і не веде вона до слави Божої.

Усі єпископи обіцяють піклуватися про доручену паству, жити у братолюбстві, слухатися порад старших своїх співбратів

З духовенством Перечинського та Великоберезнянського благочиння

єпископів. Але через певний час декотрі з єпископів забувають про свої обіцянки і замість братолюбства стають підозріливими один до одного, думають не стільки про вручену паству, скільки про почесні, часто незаслужені. Але ще гірше буває, коли єпископи перестають працювати над собою і не виконують своїх архиєпископських обов'язків.

Якщо єпископ прислухається до порад своїх кліриків, старших і навчених досвідом, він заслуговує похвали, бо «спасіння у постійній пораді». Але якщо єпископ підкоряється окремому раднику, дивиться на церковні справи його очима і не помічає, або не звертає уваги на те, що той зловживає довір'ям свого архиєпископа, і є гнітом для єпархії, честолюбцем або користолюбцем, то у діях такого єпископа не можна не бачити невірного служителя Христового і недбайливого пастиря.

Нехай не бентежать тебе майбутні труднощі твого служіння. Вітхою для тебе повинні бути слова Христа, сказані апостолу Павлу: «Сила Моя в немочі звершується». Віруй у всесильну поміч

Божу і в обіцяння Христа, Який вознісся на небо: «Я з вами по всі дні до кінця віку» (Мф. 28, 20). Він, а не ми, немічні люди, править і оживотворяє благодаттю Святого Духа Своєю Церкву. Про це необхідно завжди пам'ятати і ніколи не чванитися своїм високим становищем у Церкві.

А зараз прийми цей жезл як символ духовної влади і опору в старості і від даної тобі благодаті подай своє перше архиєпископське благословення цьому благочестивому народу, котрий молився за тебе»¹.

6 серпня 1989 р. в 7-му Неділю П'ятидесятниці нового єпископа радісно зустрічало численне духовенство у Свято-Успенському кафедральному соборі м. Мукачева².

Історичний етап, у який владика Євфимій поставлений керувати Мукачівською єпархією був якісно новим, адже буквально за декілька років відкрилися десятки православних храмів та монастирів, відродилася духовна освіта у краї. Завдяки старанням архиєрея монастирі масово збагачувалися насельниками. Проте, з іншого боку, залишалися й внутрішні церковні дипломатичні проблеми в просторі діалогу з греко-католицької церквою, яка виходила з підпілля³. Потрібно було швидко і толерантно вирішувати безліч питань, приймати компромісні рішення, від яких залежало збалансоване церковне життя цілого краю.

В червні 1996 р. під час відвідування Закарпатської області Блаженнішим Митрополитом Київським і всієї України Володимиром, Предстоятелем Української Православної Церкви єпископ Євфимій возведений в сан архиєпископа⁴.

Автор статті, будучи в сані архімандрита, часто мав можливість спілкуватися з покійним владикою. Пригадується, одного разу я

¹ Наречення і хіротонія архімандрита Євфимія (Шутака) на єпископа Мукачівського і Ужгородського. – С. 4-5.

² Мукачівська єпархія. З життя єпархій // Православний вісник. – № 3. – 1990. – С. 5-6.

³ Див.: Бейреш. М. Від конфронтації – до взаємодії (інтерв'ю з єпископом Мукачівським і Ужгородським Євфимієм) // Прапор Перемоги. – № 4 (8153). – 6 січня. – 1989. – С. 1-2.

⁴ Монич О.І. Шутак Василь Іванович // Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи ХХ століття. – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 383.

вмовляв владика, щоб він не служив вечірнє Богослужіння, аби зберегти свої фізичні сили для Літургії, адже в кінці життя владика різко ослаб. В додаток до всіх хвороб у нього сильно прогресувала хвороба ніг. У відповідь на це владика показав мені єпископську панагію із зворотного боку, де був напис «Свєтя другим, стораю сам». Владика завжди говорив: «Відпочину в загробному житті»¹.

Відповідно до клопотання Єпархіяльної Ради Мукачівської Єпархії від 6 липня 1999 р., згідно з благословення Митрополита Володимира архиєпископ Євфимій з нагоди 10-ї річниці архиєрейської хіротонії та 65-річчя від дня народження був удостоєний ордена преподобних Антонія і Феодосія Печерських I ступеня².

Архієпископ Євфимій жив у складний час. Час гоніння та зневаги до віри на нашій землі. Він завжди гаряче молився за свою паству і був істинним сином Православної Церкви. Глибока віра і освіченість цього архиєпископа, його молитва та реальний приклад духовного подвижництва зробили свою справу. Саме завдяки останнім факторам Православ'я на Закарпатті ще більше стверджувалося.

Період правління цього смиренного і мудрого архиєпископа став справжнім духовним ренесансом для Мукачівської єпархії. Завдяки клопотанням і старанням владика Євфимія відкривалися і відроджувалися закриті безбожною владою численні чоловічі та жіночі православні обителі. Заново почала лунати монашеська і

Архієпископ
Мукачівський і Ужгородський
Євфимій (Шутак), 1996 р.

¹ Спогади архиєпископа Мукачівського і Ужгородського Феодора (Мамасуєва) / Упоряд. протодиякон Олександр Монич. – Мукачево. – Березень. – 2010.

² Особова справа архиєпископа Євфимія (Шутака) // АМПЄ.

пастирська молитва у давно забутих монастирях, скитах та храмах краю. Будучи сам строгим монахом владика приділяв неабияке значення життю монастирів. Часто їздив до них, спілкувався з їхніми насельниками передаючи досвід монашого життя іншим.

Під час свого архіпастирського служіння владика вів безкомпромісну боротьбу за чистоту Православ'я в усіх його формах. Особливу увагу приділяв церковному співу не лише в кафедральних, але й у звичайних сільських храмах. Простий народ любив свого архіпастиря. Віруючі серця вбачали в ньому сучасного подвижника благочестя, який доносив їм дух древніх аскетів. Це був єпископ-старець з великої букви.

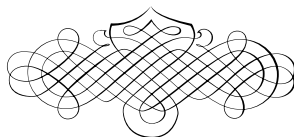
Для прийдешніх поколінь архієпископ Євфимій є взірцем відданості православній вірі та неймовірного духовного працелюбства. Маючи тілесну слабкість, він мав великі духовні сили. Владика Євфимій був доступним для кожного без винятку.

Звертаючись черговий раз до життєвого шляху і пам'яті архієпископа Євфимія, дивуєшся тому духу, вірі й стійкості, з якими жив цей істинний монах у нелегкі часи ствердження Православ'я. Для нас, хто живе у третьому тисячолітті, подвиг цього подвижника повинен бути взірцем та прикладом для наслідування.

13 січня 2000 р. ввечері з важкою хворобою владика відвезли в лікарню. Відійшов до Господа великий подвижник благочестя 19 лютого 2000 року о 19⁰⁰ за к.ч.

Похований на монастирському кладовищі Мукачівського Свято-Миколаївського жіночого монастиря.

*Архієпископ Мукачівський і Ужгородський
Феодор (Мамасуєв)*

Архієпископ Іонафан (Кополович) (18.06.1912 - 21.05.1990)

Архієпископ Іонафан (в миру Іван Кополович) народився 18 червня 1912 р. в с. Олешник Виноградівського району Закарпатської області в родині селян: Михайла (учасника Мараморош-Сиготського процесу 1913-1914 рр.) та Терезії Попович. Протягом 1919-1923 рр. навчався в початковій школі у рідному селі. У 1923-1927 рр. продовжив здобувати освіту в Ужгородській гімназії.

11 квітня 1927 р. Михайло Кополович пише листа на ім'я єпископа Новосадсько-Бачського і Карпаторуського Іриней (Чирич) з проханням про прийняття його сина на навчання до духовної семінарії в Сербії¹. Вже 11 липня 1927 р. єпископ Іриней, через настоятеля приходу у с. Горбки, повідомив Кополовичу, що «его сын определен в семинарию в Сремских Карловцах, куда должен явиться 30-го августа сего года»². Духовну семінарію Іван закінчив з відзнакою у 1932 р.³ 3 вересня 1932 р. єпископом Дамаскіном (Грданічки) призначений чиновником Єпархіального управління в Мукачеві.

12 жовтня 1933 р. в м. Новий Сад (Югославія) вступив в громадянський шлюб, а 15 жовтня 1933 р. в Сремських

¹ Данилец Ю. Архиепископ Ионафан (Кополович): документы и материалы // Свобода совести в России: исторический и современный аспекты. Выпуск 7. Сборник статей. – СПб.: Российское объединение исследователей религии, 2009. – С. 377.

² Особова справа прот. Іоанна Кополовича // АМПЄ.

³ Кишиневская епархия // ЖМП. – 1984. – № 4. – С. 22.

Карловцях повинчався з Вірою Міліч. Дружина І. Кополовича була випускницею учительської семінарії та походила з родини ремісника-торгівця з Нового Саду. 21 листопада 1933 р. у древньому Свято-Архангело-Миколаївському храмі в Мукачеві рукоположений єпископом Дамаскіном у сан диякона. Наступного дня, 22 листопада, призначений на посаду писаря Єпархіального управління¹. 7 січня 1935 р. тим же єпископом возведений у сан протодиякона.

З 1 жовтня 1935 р. по 29 лютого 1936 р. проходив дійсну військову службу в чехословацькій армії. Службу відбував в Кошицях, Празі (в офіцерській школі для священників) та в Ужгороді.

19 квітня 1936 р. в Мукачеві рукоположений єпископом Дамаскіном у сан священника. Після військової служби працював у Єпархіальному управлінні архіваріусом (1935-1937 рр.), церковним референтом (1937-1939 рр.). 25 травня 1936 р. призначений адміністратором православного приходу в Сваляві.

В 1937 р. єпископом Дамаскіном нагороджений набедреником та червоним поясом, а в 1939 р. єпископом Володимиром (Раїчем) – протоіерейською камілавкою.

27 квітня 1939 р. єпископ Володимир видав декрет наступного змісту: «Сим назначается нами священник о. Иоанн Кополович, первый референт Епархиального Управления Православной Епархии Мукачевско-Пряшевской секретарем Епархиального Управления начиная от 1 мая 1939 года н.ст. с жалованием 200 пенгь (по-прежнему счету 1400 кч.) в месяц»².

На посаді секретаря Єпархіального Управління о. Іоанн пропрацював до 1941 р. Звільнений адміністратором Михайлом Поповим за протидію усуненню сербської юрисдикції на Закарпатті та її законного архієрея Володимира (Раїча).

З 1 жовтня 1941 р. до кінця листопада 1944 р. працював вчителем Закону Божого в Хустській гімназії. У грудні 1944 р. у складі делегації їздив до Москви по питанню включення Мукачівсько-Пряшівської єпархії до складу Руської православної церкви.

¹ Данилец Ю. Архиепископ Ионафан (Кополович): документы и материалы. – С. 380.

² Особова справа прот. Іоанна Кополовича // АМПЄ.

У листопаді 1944 р. обраний членом президії і першим заступником голови Хустського міського народного комітету. На I-му з'їзді делегатів народних комітетів, який відбувся у Мукачеві 26 листопада 1944 р., був обраний членом Народної Ради Закарпатської України. З січня 1945 р. займав посаду голови надзвичайної комісії з обліку шкоди, розслідуванню та встановленню злочинів, заподіяних німецько-угорськими загарбниками під час окупації Закарпаття.

*Протоіерей Іонафан
Кополович, 1940-і рр.*

24 листопада 1944 р. адміністратор Мукачівсько-Пряшівської єпархії ігумен Феофан (Сабов) направив о. Іоанну листа наступного змісту: «Ввиду того, что наша Родина освободилась, мы считаем необходимым вернуть и нашу церковную жизнь в нормальные рельсы. Поэтому я, как заместитель православного Мукачевско-Пряшевского епископа и администратор Мукачевско-Пряшевской православной епархии, поручаю Вам вернуться снова в Мукачево и занять свое прежнее место секретаря Епархиального управления, с которого места Вас в свое время мадьяры и ихние агенты прогнали, но с которого (места) Вы законной церковной властью до сегодняшнего дня не были уволены. Что касается Вашего жалованья, то об этом нами будет издан отдельный декрет в зависимости от того, какими средствами епархия будет располагать. Должность свою извольте занять до 1 декабря 1944 г., с какого времени будет Вам считаться и жалованье»¹.

31 грудня 1944 р. адміністратором Мукачівсько-Пряшівської єпархії ігуменом Феофаном (Сабовим) нагороджений правом носіння золотого наперсного хреста. 26 квітня 1947 р. єпископом

¹ Особова справа прот. Іоанна Кополовича // АМПЄ.

Нестором зведений у сан протоієрея. У 1948-1949 рр. був благочинним Мукачівського округу.

11 листопада 1949 р. Священний Синод РПЦ під головуванням Патріарха Алексія I прийняв кілька рішень: «1) Венгерские православные приходы, не состоящие до настоящего времени в чьей-либо юрисдикции или потерявшие за время войны русскую юрисдикцию объединяются во «Временное Управление Венгерских православных приходов» в ведении РПЦ; 2) Руководителем указанного Управления, с наименованием «Благочинный» (администратор) Венгерских православных приходов назначается клирик Мукачевской епархии РПЦ протоиерей Иоанн Кополович, который должен исполнять свои благочиннические обязанности во всем согласно «Положению о Временном Управлении Венгерскими православными приходами в Венгрии»¹.

15 листопада 1949 р. архієпископом Макарієм (Оксіюком) нагороджений золотим наперсним хрестом з прикрасами.

Благочинний-адміністратор протоієрей Іоанн Кополович прибув до Будапешту 29 листопада 1949 р. і приступив до пастирських та адміністративних трудів. Велике значення мала робота по створенню систематичного перекладу і виданню на угорській мові церковних і богослужбових книг. З 10 по 31 серпня 1951 р. для священнослужителів були організовані курси, які мали на меті розширення богословських знань і посилення богослужбових навичок слухачів. Були відкриті нові храми і приходи, покращене матеріальне становище приходів та духовенства. У 1952 р. розпочато видання щомісячного журналу на угорській мові «Церковний літопис».

У 1951 р. з благословення Святійшого Патріарха Алексія I нагороджений палицею.

21 січня 1954 р. указом Патріарха Алексія I прот. Іоанн Кополович нагороджений правом носіння двох наперсних хрестів з прикрасами. Другий наперсний хрест був покладений митрополитом Крутицьким і Коломенським Миколаєм (Ярушевичем) в Свято-Сергіївському храмі у м. Будапешт.

¹ Венгерская Епархия. История епархии // <http://orthodoxia.org/hungary/p/1/4/4.aspx>

На засіданні Священного Синоду РПЦ від 30 липня 1954 р. було прийнято рішення: «благочинного администратора венгерских православных приходов в Венгрии протоиерея Иоанна Кополовича, в течение 5 лет с честью потрудившегося для дела православия в Венгрии, освободить, согласно просьбе, от указанной должности, с благословением вернуться к месту прежнего служения в Закарпатской области».

Перед від'їздом з Угорщини прот. Іоанн відправив до Москви ґрунтовний звіт про роботу на посаді благочинного-адміністратора¹. Патріарх Алексій I поставив на звіті резолюцію: «Доклад читал. Считаю нужным с благодарностью отметить большую самоотверженную работу, проделанную отцом Протоиереем и благословенный успех этой его церковной работы. Господь да благословит и мирный труд его на родной ниве»².

Задоволення з роботи прот. Іоанна Кополовича висловлював також митрополит Миколай (Ярушевич). У листі до єпископа Мукачівсько-Ужгородського Іларіона (Кочергін) він писав: «За п'ять лет работы в должности Благочинного-Администратора венгерских православных приходов в Венгрии протоиерей И.М. Кополович показал себя дисциплинированным, просвещенным и опытным пастырем, отличным организатором и руководителем»³.

Після повернення на Закарпаття прот. І. Кополович з 15 грудня 1954 р. по 10 червня 1955 р. працював секретарем Єпархіального управління та настоятелем кафедрального собору в Мукачеві.

З червня 1955 р. – генеральний вікарій (помічник єпископа) Пряшівської єпархії в Чехословаччині. У 1955 р. з благословення Святійшого Патріарха Алексія I нагороджений митрою.

У 1961 р. закінчив Богословський факультет Пряшівського університету. В 1963 р. захистив докторську дисертацію на тему: «Кирило-Мефодівська церква у Великоморавській державі та її канонічне становище», доктор богослов'я.

¹ Кополович И., прот. Православное благочиние в Венгрии // ЖМП. – 1954. – № 4. – С. 13.

² Особова справа прот. Іоанна Кополовича // АМПЄ.

³ Там само.

У кінці листопада 1964 р. прот. І. Кополович завершив свою місію в Чехословаччині. Митрополит Празький і всієї Чехословаччини Дорофей (Філіп) у листі від 24 листопада 1964 р. до єпископа Мукачівсько-Ужгородського Боголіпа (Анцух) писав: «Упомянутый прот. И. Кополович с благословения Главы Православной церкви в Чехословакии, блаженной памяти митрополита Елевферия, был назначен ближайшим моим сотрудником в Пряшевской епархии, в должность генерального vicaria».

Благодаря его многолетнему административному опыту, организаторскому таланту и природным способностям, его труды принесли обильный вклад в дело благоустройства упомянутой епархии, которая состоит из 86 % соединенных наших братьев – быших униатов.

Священный Синод Православной церкви в Чехословакии высоко оценивает труды о. Иоанна Кополовича, а поэтому Его Блаженство, Блаженнейший Митрополит Иоанн, наградил его орденом свв. Кирила и Мефодия 3-1 степени и правом совершения Божественной литургии при открытых царских вратах, до «Херувимской песни»... В последнее время упомянутый прот. И. Кополович стал просить Священный Синод – отпустить его на Родину на службу Матери – Русской церкви. Удовлетворяя его прошению, Священный Синод выражает ему признательность и благодарность за самоотверженные труды на благо Св. Православной церкви в Чехословакии. Мы просим Господа, да подаст ему доброе здоровье на дальнейшие его труды в Церкви, Небесную помощь и Божие благословение»¹.

З 1964 р. працює викладачем аспірантури Московської духовної академії та співробітником іноземного відділу Московської Патріархії.

Після смерті дружини у 1964 р. прот. І. Кополович вирішив прийняти чернецтво. 12 листопада 1965 р. в Троїце-Сергіївій Лаврі пострижений в монашество, а 14 листопада – возведений в сан архимандрита. 24 листопада того ж року хіротонісований в єпископа Тегельського, вікарія Середньоевропейського Екзархату².

¹ Особова справа прот. Іоанна Кополовича // АМПЄ.

² Алексий I, Патриарх Московский и всея Руси. Речь при вручении архипастырского жезла новопоставленному епископу Тегельскому Ионафану [Кополовичу] // ЖМП. – 1966. – № 1. – С. 4-5.

Чин хіротонії звершили: Святійший Патріарх Алексій I, митрополити Крутицький і Коломенський Пімен, Київський і Галицький Іоасаф, Ленінградський і Ладозький Никодим; архієпископи Берлінський і Середньоевропейський Кипріан, Мінський і Білоруський Антоній; єпископи Сімферопольський і Кримський Леонтій, Дмитровський Філарет і Волоколамський Пітирим¹.

З 23 червня 1966 р. – тимчасово керуючий Берлінською епархією і виконуючий обов'язки Екзарха в Середній Європі. 7 липня 1966 р. призначений тимчасово керуючим Віденською епархією. З 7 жовтня 1967 р. – архієпископ Нью-Йоркський і Алеутський, Патріарший Екзарх в Північній і Південній Америці². У 1968 р. був членом делегації РПЦ на IV Асамблеї Світової Ради церков. 20 березня 1969 р. включений в склад Комісії Священного Синоду по питаннях християнського об'єднання³.

Іонафан, архієпископ
Кишинівський і Молдавський

10 квітня 1970 р. звільнений з посади Патріаршого Екзарха в Північній і Південній Америці і від управління Нью-Йоркською й Алеутською епархією⁴.

З 10 квітня по 8 червня 1970 р. знаходився на покої.

¹ Наречение и хиротония архимандрита Ионафана (Кополовича) во епископа Тегельского, vicaria Берлинской епархии Среднеевропейского Экзархата // ЖМП. – 1966. – № 1. – С. 6-10.

² <http://pravoslavie.2bb.ru/viewtopic.php?id=280>

³ Ионафан (Кополович) // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?2_842

⁴ Определения Священного Синода [1970.04.10: освободить архиепископа Ионафана от должности Экзарха Северной и Южной Америки, архиепископа Нью-Йоркского и Алеутского] // ЖМП. – 1970. – № 5. – С. 23.

З 8 червня 1970 р. архієпископ Тамбовський і Мічурінський.
З 11 жовтня 1972 р. – архієпископ Кишинівський і Молдавський.
З 12 по 31 жовтня 1972 р. супроводжував Патріарха Пімена в його поїзді за кордон і відвідуванні Церков: Сербської, Румунської та Еладської.

17 листопада 1983 р. нагороджений орденом св. князя Володимира 2-го ступеня¹.

Архієпископ Кишинівський і Молдавський Іонафан зверхує Божественну Літургію в Феодоро-Тироновському кафедральному соборі в м. Кишиневі, 21 листопада 1983 р.

Високо оцінив діяльність архієпископа Іонафана в Молдавії журналіст В. Букарський: «Став в годы гонений на Церковь, епископом Кишинёвским и Молдавским, владыка Ионафан ревностно защищал православные святыни в этом крае, пытаясь установить хорошие отношения с Советом по делам религий. Благодаря его усилиям удалось отстоять от закрытия Чуфлинский Свято-Тироновский храм в Кишинёве, Преображенский кафед-

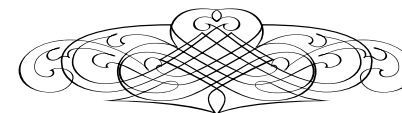
¹ Ионафан (Кополович) // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?2_842

ральный собор в Бендерах, Жабский Свято-Вознесенский монастырь»¹.

На засіданні Священного Синоду від 12 травня 1987 р. під головуванням Патріарха Московського і всієї Русі Пімена було прийнято рішення про задоволення прохання Преосвященного архієпископа Кишинівського і Молдавського Іонафана про зачислення його на покій у зв'язку з хворобою та з призначенням йому архієрейської пенсії. Синод також виразив подяку архієпископу Іонафану за багаторічні корисні труди на благо Святої Церкви і Батьківщини².

Помер 21 травня 1990 р. в Мукачеві, похований на кладовищі Свято-Миколаївського монастиря на Чернечій горі.

Юрій Данилець

¹ Букарский В. Православие – Духовная основа идентичности Карпатороссов // <http://dasoprotivlenie.livejournal.com/2064.html>

² Определения Священного Синода // ЖМП. – 1987. – № 7. – С. 4.

Архієпископ Савва (Бабінець) (27.03.1926 - 15.05.1992)

Відомий далеко за межами Закарпатського краю архієпископ Савва (в миру Бабінець Олександр) народився 27 березня 1926 р. в селі Підвиноградово Виноградівського району Закарпатської області. В 1937 р. закінчив 6 класів початкової школи в рідному селі, а в 1941 р. – чотирирічну школу в м. Виноградіві.

На початку 1942 р. Олександр стає послушником спочатку в Бедевлянському Свято-Іоанно-Предтеченському скиті Тячівського району, а потім, з 1946 р., несе послух в Свято-Миколаївському чоловічому монастирі, поблизу села Іза Хустського району.

17 листопада 1947 р. над послушником Олександром, з благословіння єпископа Мукачівського і Ужгородського Нестора (Сидорука), відомий подвижник благочестя архімандрит Матфей (Вакаров) звершує чернечий постриг з іменем Савва на честь преподобного Савви Освященного, Єрусалимського (†12.532 р.)¹.

В сан ієродиякона монах Савва був висвячений 29 листопада 1948 р. Хіротонію звершив архієпископ Львівсько-Тернопільський та Мукачівсько-Ужгородський Макарій (Оксіюк). Через два роки – 16 липня 1950 р. єпископом Мукачівським і Ужгородським Іларіоном (Кочергіним) ієродиякон Савва рукоположений в сан ієромонаха до того ж Свято-Миколаївського чоловічого монастиря. На початку 1951 р. ієромонах Савва був призначений

¹ Наречення і хіротонія архімандрита Савви на єпископа Переяслав-Хмельницького, вікарія Київської єпархії // Православний вісник. – 1969. – № 4. – С. 127.

настоятелем храму в с. Сокирниця Хустського району, а на початку 1953 р. – настоятелем храмів в селах Бадов І і Бадов ІІ.

Восени 1953 р. здійснилася давня мрія отця Савви – молодий ієромонах стає студентом Московської духовної семінарії.

У 1957 р. ієромонах Савва закінчив семінарію, а в 1961 р. – Московську духовну академію, успішно захистивши кандидатську дисертацію по кафедрі Патрології на тему: «Сотеріологія і есхатологія в творіннях святого Григорія Богослова» та отримує науковий ступінь кандидата богослов'я¹.

Після закінчення академії молодий богослов повертається в рідну Мукачівську єпархію, де понад шість років (1961-1968 рр.) несе пастирський послух на парафії в с. Тростник Виноградівського району.

2 січня 1968 р. наказом правлячого архієпископа Мукачівського і Ужгородського Григорія (Закаляка) призначається настоятелем Свято-Успенського собору у м. Виноградів і водночас несе послух благочинного Виноградівського благочиння.

12 травня того ж року чинний владика Григорій возводить ієромонаха Савву в ігумена.

Покладені на нього обов'язки ігумен Савва виконував до 20 березня 1969 р., коли постановою Святішого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія І (Симанського) та Священного Синоду РПЦ архімандриту Савві (Бабинцю) визначено бути єпископом Переяслав-Хмельницьким, вікарієм Київської єпархії².

*Ієромонах Савва
(Бабінець), 1950-і рр.*

¹ Див.: Наречення і хіротонія архімандрита Савви на єпископа Переяслав-Хмельницького, вікарія Київської єпархії // Православний вісник. – 1969. – № 4. – С. 123;

² Там само.

Напередодні єпископської хіротонії 23 березня 1969 р. у Свято-Володимирівському кафедральному соборі м. Києва під час Божественної Літургії відбулося поставлення ігумена Савви в сан архімандрита¹.

*Наречення архімандрита Савви
в єпископа Переяслав-Хмельницького,
1969 р.*

Наречення архімандрита Савви на єпископа здійснилося після всеношної 29 березня 1969 р. у Свято-Володимирівському кафедральному соборі.

¹ Наречення і хіротонія архімандрита Савви на єпископа Переяслав-Хмельницького, вікарія Київської єпархії // Православний вісник. – 1969. – № 4. – С. 123; ЖМП. – 1969. – № 4. – С. 3.

У слові на наречення в єпископи архімандрит Савва сказав: «Ваші Високопреосвященства, богомудрі архіпастирі! «Сей наречений і святий день» приносить мені велике душевне хвилювання. З трепетом стою я перед Вами, святителі Божі, і у Вашій особі перед усією Православно. Церквою. В моєму серці лунає голос святого пророка Давида: «Скажи мені, Господи, путь, в онь же поїду» (Пс. 142, 8).

Переді мною відкривається велике і нове служіння Церкви Христовій. З Божої ласки, волею Його Святості, Святійшого Патріарха Алексія та Священного Синоду мене обрано для архієрейського служіння. Мені, скромному, простому монахові, подвиг архієрейського служіння ще невідомий. Я благоговію перед Великим Архієреєм, Господом нашим Ісусом Христом, який обрав мене, недостойного, на це високе і відповідальне діяння.

Чи можу я радіти покликанню та обранню? Чи можу я спокійно брати на себе таке високе служіння? Чи можу мати певність, що гідно понесу це іго Христа Спасителя? Запитую себе: чи не знеможуться мої і без того слабкі сили, чи не впаду я під тягарем архієрейського хреста? В посланнях святого апостола Павла є вказівки на Божественну нагороду за служіння євангельській правді (2 Тим. 4, 8), заради чого апостол бажав розлучитися з тілом і жити з Христом. Але там же святий Павло відзначає труднощі, сполучені з апостольським служінням (2 Кор. 11, 23-27).

Знаючи про божественні нагороди за служіння Церкві Христовій, великі подвижники і святителі Григорій Богослов, Іоанн Златоуст і багато інших, хоч були сильні духом і сяяли добродіями життям, ухилялись від такого високого служіння, відходили в пустелі. Якщо святі отці боялись і ухилялись від єпископського служіння, то що я можу сказати на своє виправдання? Що чекає мене, коли я візьму на себе єпископство і не послужу Христу і Його Святій Церкві так, як від мене вимагатиме сан?

Тому нині, з трепетом стоячи перед вами, смиренно прошу, не шукайте в мене, вбогого монаха, тих властивостей і високих здібностей, які повинен мати єпископ, згідно з вченням святого апостола Павла. В мене їх немає. Не допитуйте мою совість, –

вона мені і так докоряє за те, що я не вчинив за свого життя нічого корисного, щоб бути покликаним до такого відповідального церковного послуху. Не шукайте в моєму пройденому життєвому шляху чогось особливого: в дитинстві – школа, в юності – монастир, потім Московська духовна семінарія та академія, далі – сім років служіння на парафії.

Одне мене потішає: Господь дав мені добрих християнських батьків, які зуміли в дитинстві прищепити мені любов до Бога, і вона кличе мене служити людям і своїй Батьківщині. Втішає мене і те, що з Божої ласки сподобавшись монашества, я виховувався під проводом тих відомих отців архимандритів, які, збагатившись духовним досвідом в руських православних монастирях, сміливо і безбоязно несли світло Православ'я на мої рідні Карпати гнобленому іноземцями та іновірцями народові. Вони боролись, не шкодуючи свого життя, щоб визволити закарпатський народ від примусово накинutoї нашому краю унії. Труди їх на Закарпатті принесли свої добрі плоди: Православ'я міцно закріпилося серед віруючих закарпатців.

Усвідомивши свою негідність, я мусив би ухилитися від архієрейства, мені треба було б наслідувати святого Іоанна Злагоуста. Але Святе Письмо навчає мене у всьому коритися волі Божій. І коли на моє обрання є воля Божа, то *«не Богу ли повинется душа моя»* (Пс. 61, 2). Смирено корюся Божій волі і промовляю: *«Готово серце мое, Боже, готово серце мое»* (Пс. 107, 2).

Дякую Святійшому Патріархові і Священному Синоду за довір'я і, схиляючись до ваших ніг, богомудрі святителі, прошу: Помоліться Господу Богу за мою недостойність, щоб благодать Божа доповнила те, чого мені не стає, зміцнила мої немічні сили нести святительський послух у Церкві Божій, яку *«Господь стяжав Собі Кров'ю Своєю»* (Діян. 20, 28). Мою ж недосвідченість доповнюйте вашими богомудрими порадами. Амінь»¹.

В п'яту Неділю Великого Поста, 30 березня 1969 р. у Свято-Володимирівському кафедральному соборі м. Києва архимандрит

¹ Наречення і хіротонія архимандрита Савви на єпископа Переяслав-Хмельницького, вікарія Київської єпархії // Православний вісник. – 1969. – № 4. – С. 123-125.

*Єпископська хіротонія архимандрита Савви (Бабинця),
30 березня 1969 р.*

Савва був висвячений в сан єпископа Переяслав-Хмельницького, вікарія Київської єпархії. Хіротонію звершували: митрополит Ленінградський і Новгородський Нікодим, митрополит Київський і Галицький Філарет, архієпископ Мукачівський і Ужгородський Григорій, архієпископ Волинський і Ровенський Даміан, єпископ Чернігівський і Ніжинський Володимир.

Після Божественної Літургії митрополит Київський і Галицький Філарет, вручаючи новопоставленому єпископу Савві архієрейський жезл, сказав: «Преосвященний єпископе Савво, улюблений во Христі брате наш і співслужителю!

Силою і діянням Святого Духа при покладенні наших рук тебе наставлено на високе служіння в Церкві Божій, служіння єпископське. Від співбратів архипастирів, від себе, а також від пастирів і віруючих, які своїми щирими молитвами брали участь у нашій священнодії, вітаю тебе з одержанням архієрейської благодаті.

Ти одержав великий дар благодаті і виявив перед лицем Церкви добре сповідання віри. Перед народом Божим ти обіцяв зі страхом Божим нести єпископське служіння і все життя своє присвятити на те, щоб, наслідуючи великих святителів Церкви Христової, пасти довірене тобі церковне стадо. Ще на світанку юності Господь покликав тебе, сина зелених Карпат, до монастирського послуху, який ти ретельно проходив під керівництвом досвідчених старців – ревнителів Православ'я на Закарпатті. Той же Господь привів тебе до Лаври преподобного Сергія, де вісім років ти вчився в розсаднику духовної освіти, збагачуючи себе богословськими знаннями. Тепер Він посилає тебе на новий церковний послух – служіння єпископське.

Звичай церковний велить нам, твоїм співбратам, відпустити тебе на архиєпископське служіння словом напутньої поради і повчання. Колись святий апостол Павло, висвятивши на єпископа Єфеської Церкви свого учня Тимофія і посилаючи його на проповідь Євангелія, казав: *«Нагадую тобі зігрівати дар Божий, який у тобі через покладання рук моїх»* (2 Тим. 1, 6).

В особі святого Тимофія апостол нагадує всім нам, архиєпископам, в тому числі й тобі, зігрівати в своєму серці цей великий дар Божий, який немічне лікує і збідніле поповнює.

Яким чином можемо ми виконувати цю апостольську заповідь? Насамперед, безустанною сердечною молитвою, яка зігріває людське серце вогнем невгасаючої любові до Бога і людей. Вона може оживотворити й зміцнити твій дух ніколи неслабнучою надією на всесильну допомогу Пастиреначальника Христа, який Сам, невидимо обравши тебе, Сам і поведе тебе новим шляхом.

Зігривай дар Божий, що живе в тобі, постійним читанням Святого Письма, бо воно, як говорить апостол Павло, може *«умудрити тебе на спасіння вірою в Христа Ісуса»* (2 Тим. 3, 15). Святе Письмо – це таке невичерпне джерело, з якого чим більше черпаємо, тим більше знаходимо в ньому втіхи, духовної поживи і радості життя.

Апостол наказує благовістувати Євангеліє *«благовременно»* і *«безвременно»* (2 Тим. 4, 2). Для проповіді Слова Божого Господь обрав і послав святих апостолів, щоб навчати і зміцнювати людей у вірі та християнському житті. Свята Церква через

наступництво від апостолів настановляє пастирів і учителів. Для цього одержали благодать єпископства і ми, і горе нам, якщо через недбальство наше ми не благовістуємо, якщо через наші лінощі ми залишаємо християнські душі без духовної поживи, якою насамперед є слово Боже.

Зігривай одержаний тобою дар Божий посильним подвигом любові до Бога і людей, в тому числі ревним і побожним відправленням богослужінь. Люби Вітчизну, яка зростила тебе, і не забувай, що вона для своїх синів і дочок є джерелом сили й духовної міцності.

Наших власних сил не досить для того високого служіння, на яке нас покликано як пастирів людських душ. Нам потрібна особлива, благодатна поміч з неба, вона здобувається молитвою, чистотою, боговгодним життям і постійною працею над собою.

Єпископ є хранителем чистоти церковного вчення і живим прикладом служіння людям для пастирів і довіреної йому пастви. Ти бачив і безперечно знаєш, з якою любов'ю, з якою шанобливістю наш побожний народ ставиться до добрих і ревних пастирів і з яким жалем він сприймає байдужість до своїх обов'язків та негідне життя деяких пастирів.

Поряд з цим сумним явищем не можна не звернути увагу на те, як дехто з тих, що удають себе ревнителями церковними, дозволяють собі лихословити на своїх пастирів, судити їх за дійсні, а частіше за вигадані пороки і хиби. Обов'язок архиєпископа не довірятися сліпо подібному осудові, але водночас суворо й рішуче вимагати від пастирів, щоб вони жили й діяли згідно із своїми покликанням. Іноді нагадує ім грізні слова пророка Малахії: *«Для вас, священики, ця заповідь, коли ви не послухаетесь і коли не візьмете до серця, щоб віддавати славу імені Моему, говорить Господь Саваоф, то Я прокляну ваші благословення, бо ви не хочете докласти до того серця»* (Мал. 2, 1-2).

Нехай не бентежать тебе труднощі архиєпископського служіння і немощі людської природи. Господь, обравши тебе на це високе служіння, пошле Свою благодатну поміч, якщо ти будеш старатися виконувати обіцяне тобою.

А тепер, на знак одержаної архиерейської благодаті, приймай цей пастирський жезл, як видиму опору в майбутньому високому служінні, зійди на єпископську кафедру і подай благословення цьому побожному народові, який своєю молитвою взяв участь у твоїй висвяті»¹.

З 2 лютого 1972 р. єпископ Савва (Бабинець) очолює Буковинську кафедру з титулом єпископ Чернівецький і Буковинський².

Відповідно до рішення Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I (Симанського) та постанови Священного Синоду РПЦ з 1 березня 1977 р. єпископ Савва переводиться в рідне Закарпаття, де стає єпископом Мукачівським і Ужгородським³. Святова зустріч нового єпископа Мукачівського і Ужгородського відбулася 27 березня 1977 р., в п'яту Неділю Великого Поста, в Свято-Успенському кафедральному соборі в м. Мукачево.

У зв'язку з погіршенням стану здоров'я за власним проханням до Священного Синоду РПЦ 26 червня 1985 р. владика Савву (Бабинця) переводять на Полтавську кафедру⁴. Єпископом Полтавським і Кременчуцьким він був до 1990 р.⁵

25 квітня 1986 р. нагороджений орденом преподобного Сергія Радонезького II-го ступеня⁶. У 1989 р. нагороджений іменною панатією⁷. За ревностне служіння Церкві Христовій єпископ Савва 5 квітня 1990 р. возведений в сан архієпископа⁸. В тому ж

¹ Наречення і хіротонія архімандрита Савви на єпископа Переяслав-Хмельницького, вікарія Київської єпархії // Православний вісник. – 1969. – № 4. С. 125-127.

² Єпископом Черновицьким и Буковинским назначен єпископ Переяслав-Хмельницький Савва: 1972.02.02: // ЖМП. – 1972. – № 3. – С. 2.

³ Див.: Православний вісник. – 1977. – № 7. – Липень. – С. 11-12; ЖМП. – 1977. – № 5. – С. 4; ЖМП. – 1978. – № 5. – С. 28-29.

⁴ ЖМП. – 1985. – № 8. – С. 9.

⁵ Данилець Ю.В., Монич О.І. Бабинець Олександр Іванович // Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи ХХ століття. – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 19.

⁶ ЖМП. – 1986. – № 7. – С. 15.

⁷ Єпископ Полтавський и Кременчугський Савва нагороджен именной панатією // ЖМП. – 1989. – № 6. – С. 5.

⁸ Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (ХХ століття) / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2004. – С. 108-109.

році нагороджений орденом святого рівноапостольного князя Володимира II-го ступеня¹.

25 лютого 1992 р., після Божественної Літургії в Харківському кафедральному соборі архієпископ Савва (Бабинець) раптово помер. У день кончини владика причит Полтавського кафедрального собору відслужив у архиерейському домі першу панахиду. 26 лютого труну з тілом покійного було доставлено до кафедрального собору в м. Мукачево, де була відслужена всеношна, а зранку 27 лютого – заупокійна Божественна Літургія. 28 лютого тіло архієпископа Савви було привезено до с. Нанково, де зранку в місцевому храмі преосвященний Євфимій, єпископ Мукачівський і Ужгородський звершив заупокійну Літургію і Великий парастас.

Єпископ Полтавський і Кременчуцький Савва (Бабинець), 1980-і рр.

У похоронах високопреосвященнішого владика Савви взяла участь велика кількість духовенства Закарпаття та богомольців. Храм не зміг вмістити всіх бажаючих, хто прийшов віддати останню шану покійному. Владика Євфимій виголосив зворушливе слово, присвячене пам'яті спочилого в Бозі архіпастиря. Після прощання з покійним, труну з його тілом священники обнесли навколо храму зі співом канону «Помощник и покровитель». Похований архієпископ Савва на монастирському цвинтарі рідного Свято-Миколаївського чоловічого монастиря в с. Іза-Карпутлаш Хустського району Закарпатської області².

¹ Кризина Гавриил, игумен. Православная Церковь в Закарпатье (век XX). – К., 1999. – С. 158-160.

² Вічна йому пам'ять // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 3-4. – Березень-Квітень – 1992. – С. 8.

Покійний владика Савва був одним із високоосвічених і ревностних архіпастирів у ХХ столітті Мукачівської єпархії зокрема та Української Церкви загалом. Його пастирське служіння залишиться в пам'яті поколінь, як служіння безкомпромісне, строге, завжди пронизане відданістю Православній Церкві і людям.

Його авторству належать кілька статей, присвячених життю Мукачівської єпархії. Зокрема, стаття присвячена пам'яті вже нині святому преподобному Алексію (Кабалюку)¹, 30-річчю возз'єднання закарпатських уніатів з Руською Православною Церквою², некролог архієпископу Григорію (Закаляку)³ та інші⁴.

Покійний владика Савва був енергійним і самовідданим архіпастирем. Докладав неабияких зусиль для того, щоб в лоні Православної Церкви на Закарпатті зберігався в чистоті догмат і обряд. Невеликі замітки в ЖМП про відвідування єпископом Савою приходів говорять про його ревностну любов до Богослужіння і аскетичного життя монастирів⁵.

¹ Див.: Бабинець Савва, єпископ. Свидетель подвига // ЖМП. – 1974. – № 4. – С. 22-23; Схиархимандрит Алексий (Кабалюк) 1877-1947 // ЖМП. – 1979. – № 1. – С. 18-20.

² Бабинець Савва, єпископ. Як усе було. До 30-річчя возз'єднання закарпатських уніатів з РПЦ // Православний вісник. – 1979. – № 10. – С. 24-27; 30-летие воссоединения закарпатских греко-католиков с Русской Православной Церковью. «В спасительном лоне Матери Русской Церкви» // ЖМП. – 1980. – № 1. – С. 17-19; 20.

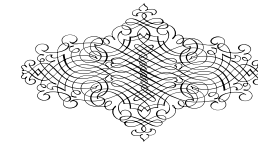
³ Бабинець Савва, єпископ. Высокопреосвященный архиепископ Григорий, бывший Мукачевский и Ужгородский // ЖМП. – 1984. – № 6. – С. 16.

⁴ Бабинець Савва, єпископ. Ювілейне свято Мукачево-Ужгородської єпархії // Православний вісник. – 1979. – № 12. – С. 8-10.

⁵ Див.: ЖМП. – 1971. – № 1. – С. 28; № 9. – С. 30-31; 1972. – № 7. – С. 23; 1973. – № 1. – С. 13, 32; № 4. – С. 31; № 8. – С. 21; № 11. – С. 3, 16, 35; 1974. – № 2. – С. 12; № 8. – С. 40; № 9. – С. 9, 14, 27; № 10. – С. 29; 1976. – № 4. – С. 32; № 6. – С. 21; № 12. – С. 26; 1977. – № 6. – С. 19; 1978. – № 2. – С. 15, 18; № 4. – С. 26; № 5. – С. 28; № 8. – С. 51; 1979. – № 2. – С. 22; № 3. – С. 20, 26; № 4. – С. 6; № 5. – С. 34; № 8. – С. 35; № 10. – С. 23; № 11. – С. 29; № 12. – С. 21, 23; 1980. – № 1. – С. 24; № 6. – С. 23; № 8. – С. 20; 1981. – № 1. – С. 13; № 6. – С. 32; № 8. – С. 20; № 9. – С. 22; № 10. – С. 39; 1982. – № 4. – С. 23; № 8. – С. 20; 1983. – № 4. – С. 28; № 9. – С. 23; 1984. – № 1. – С. 16; № 2. – С. 23; № 7. – С. 39; № 9. – С. 29; № 12. – С. 18; 1985. – № 1. – С. 32; № 4. – С. 24; № 10. – С. 25; 1986. – № 7. – С. 15; 1989. – № 6. – С. 5.

Живучи в епоху гоніння і тотального контролю над Церквою, він зумів поєднати у своєму пастирському служінні правду Божу і мир між людьми. Його життєвий шлях був, на перший погляд, звичайним шляхом будь-якого єпископа, однак доля іноді ставила складні питання, відповідь на які владика Савва знав і робив все для того, щоб віра в Бога людей ніколи не зазнавала утисків і скривдження.

*Антоній,
архієпископ Бориспільський, вікарій Київської митрополії,
голова Навчального комітету при Священному Синоді УПЦ,
голова Богословсько-канонічної комісії при Священному Синоді УПЦ,
ректор Київських духовних академії і семінарії*

Єпископ Кирил (Мучичка) (17.04.1924 - 25.07.1979)

Єпископ Кирил (в миру Василь Мучичка) народився 17 квітня 1924 р. в с. Горонда Мукачівського округу на Підкарпатській Русі. Батько – Іван Васильович та мати – Анна Андріївна (дівоче Кучина) були простими селянами. У 1935 р. Василь закінчив 5 класів народної школи в Горонді. Далі було 8 років навчання у мукачівській гімназії. У 1943 р. продовжив навчання на православному богословському факультеті Будапештського університету. Провчився всього один рік, бо у зв'язку із захопленням Будапешта Червоною Армією і встановленням нового режиму факультет було закрито.

У 1947 р. прийнятий послушником до Свято-Миколаївського монастиря на Чернечій горі в Мукачеві. Згодом монастир було перетворено на жіночий. 31 січня 1949 р. архімандрит Матфей (Вакаров) з благословення архієпископа Макарія (Оксіюка) постриг Василя в чернецтво з нареченням йому імені Кирил, на честь архієпископа Олександрійського. 20 лютого того ж року на Божественній літургії в Свято-Миколаївському монастирі рукоположений в сан ієродиякона архієпископом Макарієм¹. Ієродиякона Кирила прийняли працювати до канцелярії Єпархіального управління в Мукачеві.

В архіві Мукачівської єпархії збереглося лише кілька документів до постригу Кирила (Мучички) в ієромонахи. Зокрема, у характеристиці, що додавалася до послужного списку, благочинний Ужгородського благочинія прот. М. Понзель

¹ Особова справа ієромонаха Кирила (Мучички) // АМПЄ.

писав: «Він є тихого, благого й побожного характеру. Постійно займається богословською наукою. Свої обов'язки чесно та совісно виконує. Можна надіятися, що він буде добрим священником»¹. Єпископ Іларіон (Кочергін) доповнює характеристику: «Тихий и очень скромный характером, культурный и начитанный...»².

1 травня 1950 р. єпископ Іларіон призначає ієродиякона Кирила технічним працівником канцелярії Єпархіального управління з зарплатнею в 200 крб. на місяць. Проживав він у приміщенні єпископської резиденції.

2 серпня 1950 р. єпископ Іларіон (Кочергін) рукоположив Кирила в ієромонахи в Свято-Різдва-Богородичному жіночому монастирі в Липчі³. Протягом 1950-1951 рр. правлячий архієрей часто направляв ієромонаха Кирила для проведення богослужіння у різних селах Мукачівської єпархії (Бедевля, Рахів, Доробратово, Червеньово та ін.). У 1951 р. регулярно обслуговує с. Свобода (Бадов I, Бадов II) Берегівського району⁴.

3 жовтня 1951 р. вступив на навчання до Московської духовної академії, яку закінчив у 1956 р. зі ступенем кандидата богослов'я. Тема дисертації: «История борьбы православия с католико-униатством в Закарпатье в ХХ веке и ликвидация унии в 1949 г.»

У Москві певний час служив священником при храмах св. Архангела Гавриїла та свв. ап. Петра і Павла.

¹ Особова справа ієромонаха Кирила (Мучички) // АМПЄ.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 167. – Арк. 38.

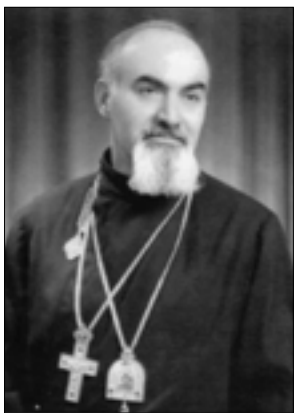
³ Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. – Арк. 64.

⁴ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 167. – Арк. 38.

Ієромонах Кирил
(Мучичка), 1950-і рр.

У 1957 р. на прохання духовного керівництва Чехословацької православної церкви переїхав до Пряшівської єпархії. Був настоятелем приходів у селах Брезничка (Breznička) та Пстрина (Pstrina)¹. У 1958 р. перейшов на роботу на Богословський університет у Пряшеві. На факультеті о. Кирил ніс послух спірітуала, працював асистентом та доцентом. Викладав Старий Завіт, герберську, грецьку та латинські мови.

Єпископ Кирил

У 1961 р. возведений у сан архімандрита. З 14 листопада 1965 р. єпископ Михайлівський. Помер 25 липня 1979 р.². На похороні єпископа Кирила були присутні митрополит Празький і всієї Чехословаччини Дорофей, єпископ Пряшівський Миколай, прот. М. Кернашевич, прот. С. Пружинський, о. С. Фомін та ін. Похований на кладовищі в с. Земплінська Широка в районі Михайлівці Кошицького краю³.

У чеському церковному виданні про єпископа Кирила читаємо: «Его служба на епископской кафедре прошла через испытания сложного периода общественно-политической ситуации, восстановления унии, насильственных захватов храмов и давления на православных верующих, чтобы они отреклись от веры своих отцов. Многие подчинились этому давлению и ушли. Но оставшиеся укрепились в своей вере»⁴.

Юрій Данилець

¹ Horkaj S. Zivitne jubileum Preosvieteneho vladyku Cyrila, biskupa michalovskeho // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1974. – №4. – С. 79.

² Хома Иоанн, протоиерей. Епископ Михаловский Кирилл [некролог] // ЖМП. – 1980. – № 1. – С. 49.

³ Za zosnulym Preosvietenym vladynom Cyrilom, biskupom michalovskym // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1979. – № 9. – С. 199-202.

⁴ Возведение владики Юрая в сан архиепископа // Ікона. – 2009. – № 2 – С. 43.

Архімандрит Амфілохій (Кемінь) (15.10.1888 - 27.06.1944)

Про діяльність архімандрита Амфілохія (Кемінь) в науковій літературі писалося недостатньо. Окремі згадки знаходимо в статтях та брошурах міжвоєнного періоду. Серед них слід відзначити роботи інокса Алексія (Дехтерева) та Зігмунда Ашкіназі. У радянський період цією проблематикою могли займатися лише церковні історики, які захистили курсові роботи в богословських закладах: Сергій (Цюка), Дорофей (Філіп), Кирил (Поспишил). На жаль, їх праці так і залишилися в рукописах. Після отримання Україною незалежності до особи архімандрита Амфілохія (Кеміня) зверталися письменник Василь Пагіря, ігумен Гарійл (Кризина), Юрій Данилець.

Архімандрит Амфілохій (в миру Василь Кемінь) народився 15 жовтня 1888 р. в с. Іза Хустського р-ну Закарпатської області. Батько подвижника – Іван Кемінь, займався землеробством. Мати – Марія Хвуст, виховувала дітей та допомагала чоловіку по господарству. Сина вони виховували у релігійному дусі. Коли Василю виповнилося 15 років, проти його односельців угорський уряд розпочав «перший Мараморош-Сиготський процес». Декілька православних ізян було ув'язнено у тюремних застінках, а після звільнення Іоаким Вакаров був убитий угорським жандармом. З цього часу починається «хресний шлях» страждальців за віру.

Як вже зазначалося, православні не мали православного духовенства. Для вирішення цього питання селяни декілька разів

зверталися до сербського єпископа в Будапешті та сербського патріарха в Белграді. Останній пообіцяв відрядити до Ізи священника Герасима Петровича, але угорський прем'єр-міністр заборонив йому в'їзд до Угорщини.

Допомогу православні Закарпаття отримали від архієпископа Холмського Євлогія (Георгієвський), який погодився прийняти бажаних до Яблочинського монастиря Святого Онуфрія (Бельський повіт Люблінського воєводства, сучасна територія Польщі)¹. Саме до цього монастиря у 1910 р. подався Олександр Кабалюк, а в 1911 р. – Василь Кемінь. Молодого русина радо прийняв настоятель монастиря архімандрит Серафим (Остроумов) (канонізований РПЦ у 2001 р.).

Важливі спогади про перебування закарпатців в Яблочинському монастирі залишив для нас Євлогій (Георгієвський): «Иеромонах Стефан шутя называл их «камергеррами», потому что они приехали в белом одеянии; это были кроткие, серьезные люди, красивой внешности; монахи из них вышли примерные»².

Василь Кемінь вступив до монастирської братії та почав здобувати богословську освіту. Наприкінці 1911 р. він повертається на Батьківщину з метою підшукати та нелегально переправити до Яблочина своїх земляків. Виявили бажання присвятити себе служінню Богу жителі с. Іза – Василь Вакаров, Микола Галас, Михайло Мачка, Георгій Плиска, Андрій Хвуст. До них приєднався також Іван Броді (Бровді) із с. Мідяниця Іршавського р-ну³.

Після повернення до монастиря Василь Кемінь 21 липня 1912 р. був пострижений в рясу. 3 листопада 1913 р. рукоположений в мантію з нареченням йому імені – Амфілохій. 10 листопада 1913 р. архієпископ Євлогій (Георгієвський) у м. Холм рукоположив Амфілохія в сан ієродиякона.

¹ Холмський народний календар на 1930. – Варшава: Видання Варшавської Синодальної друкарні, 1929. – С. 102.

² Євлогій (Георгиевский), митрополит. Путь моей жизни // http://www.krotov.info/acts/20/1910_16/eulo_15.html

³ Дорофей (Филипп), митрополит. Насильственное введение унии в Закарпатье 1646-1649 гг., борьба с нею и ее ликвидация в 1949 году; развитие православной церкви до сего дня на Закарпатье. – Пряшев, 1960. (машинопись). – С. 220.

У зв'язку з тим, що на Закарпатті з новою силою почалося переслідування православного населення, ієродиякон Амфілохій (Кемінь) продовжив своє навчання у монастирській школі. Після завершення богословських курсів архієпископи Антоній (Храповицький) та Євлогій (Георгієвський) порадили молодому ченцю поїхати до Константинополя, щоб там прийняти священницький сан. Вже 15 березня 1913 р. ієродиякони Амфілохій (Кемінь), Матфей (Вакаров) та Серафим (Броді) були направлені в розпорядження Константинопольського патріарха Германа. З благословення патріарха вони прибули на о. Халка, де ректор Халкідонської духовної академії митрополит Герман 28 березня 1914 р. рукоположив їх в ієромонахи. Патріарх забезпечив молодих місіонерів необхідними документами, що засвідчували їх висвячення. Отримали вони також Антимінси, Святе Миро та інше церковне начиння й через Італію повернулися в Угорську Русь (Закарпаття).

14 березня 1914 р. ієромонах Амфілохій (Кемінь) прибув у с. Іза, але вже наступного дня був заарештований угорськими жандармами. Для допиту його було доставлено до окружного міста Хуст. Вивчивши документи ченця, поліція прийшла до висновку, що він дійсно приїхав із-за кордону, але не з Росії, а з Константинополя. Таким чином, через 21 день ієромонах Амфілохій (Кемінь) повернувся в рідне село. Щоб контролювати діяльність священника влада поставила його на домашній арешт, змушуючи кожен день відмічатися в локтоні (жандармській дільниці). У цей час о. Амфілохій духовно керує православним рухом у с. Іза та навколишніх селах. Таємно здійснює обряди вінчання, хрещення, похорону.

Це не залишилося поза увагою влади – 29 серпня 1914 р. він був заарештований і конвойований до концтабору в м. Домбрат (Угорщина). Через деякий час ув'язнення було замінено відправкою на фронт. Однак медична комісія визнає його не придатним до військової служби. Тоді о. Амфілохія переводять до м. Мараморош-Сигот (нині Румунія), де він виконував обов'язки ветеринара при військових конюшнях.

Ієромонах Амфілохій (Кемінь),
1920-і рр.

На великі християнські свята йому вдавалося відпроситися на короткотермінову відпустку, яку подвижник використовував для відправлення Богослужінь. Саме за ці дії в січні 1915 р. о. Амфілохія знову було заарештовано, відправлено до Кошиць (Словаччина) та засуджено військовим трибуналом на чотири з половиною роки тюремного ув'язнення.

Перша світова війна підходила до завершення. Пробувши у в'язниці три з половиною роки, ієромонах Амфілохія перевели в листопаді 1918 р. до тюрми в Мараморош-Сиготі, а 20 листопада – відпустили додому.

Після розпаду Австро-Угорщини на її руїнах утворилися ряд незалежних держав. Закарпаття спочатку залишилося у складі Угорської республіки, яка наприкінці 1918 р. – на початку 1919 р. провела ряд реформ, серед яких і про організацію автономного утворення Руська Країна.

Ієромонах Амфілохій (Кемінь) не наважився проводити відкриті богослужіння за «нової влади». Тому він звернувся за дозволом до сербського єпископа у Будапешті Георгія (Зубковича), який уповноважив о. Амфілохія обслуговувати с. Іза з околицями.

У листі до греко-католицького єпископа Антонія (Паппа) від 20 грудня 1918 р. жителі с. Іза офіційно заявили про свій перехід у православ'я. Вони поставили перед єпископом ряд вимог: 1) передати православним майно, яке належало греко-католицькій церкві (церкву з обладнанням, парафіяльний будинок, школу, земельні наділи церкви, священика та вчителів); 2) повідомити адміністративну та поліцейську владу, щоб не перешкождали заволодінню та користуванню майном православної громаді; 3) сприяти перереєстрації церковного майна на православну церкву в с. Іза; 4) вислати довірену особу

з Єпархіального управління, яка б документально засвідчила перехід кожного жителя села у Православ'я¹.

Численні звернення православних вірників с. Іза до Міністерства Руської Країни з вимогою передати у їх володіння церковне майно закінчилися рішенням міністра від 5 січня 1919 р.

У розпорядженні Міністерства зазначалося, що окружний начальник у Хусті повинен негайно передати у володіння православної громаді с. Іза храм та церковне майно у зв'язку з тим, «що все населення без винятку покинуло лави греко-католицької віри»². 8 січня 1919 р. ієромонах Амфілохій (Кемінь) освятив колишню греко-католицьку церкву та відслужив літургію у присутності численної кількості вірників.

Проти розпорядження міністра Руської Країни стосовно передачі церкви в с. Іза православним різко виступив греко-католицький єпископ Антоній (Папп). У листі до уповноваженого уряду з католицьких справ Адама Першіана від 25 січня 1919 р. він писав: «Я ні в якому разі не визнаю законність цього розпорядження та прошу його скасувати»³. Зрозумілою була стурбованість єпископа, який боявся, що за подібним сценарієм до православних може перейти чимало греко-католицьких церков та майна на Підкарпатській Русі.

Архімандрит Амфілохій (Кемінь)
та Василій Самош, 1930-і рр.

¹ ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 2. – Спр. 947. – Арк. 91-92.

² Там само. – Арк. 95.

³ Там само. – Арк. 99-100.

Ієромонах Амфілохій (Кемінь), не маючи змоги обслуговувати всіх православних вірників, що зверталися до нього за допомогою, у березні 1919 р. виїхав до Житомира й повернувся у супроводі ієромонаха Матфея (Вакарова). Через деякий час із Росії повернулися священники Георгій Плиська, Михайло Мачка та ієромонах Алексій (Кабалюк)¹.

Невпорядкованість церковної структури та відсутність юрисдикції змусили керівництво православного руху шукати вихід із ситуації. Під час румунської окупації частини Закарпаття велися переговори з Румунською православною церквою, яка обіцяла заснувати в Мараморош-Сиготі православний вікаріат. У лютому 1920 р. представник православних громад їздив до Сербії, де зустрівся з митрополитом Євлогієм (Георгієвським), котрий відмовився прийняти православних Підкарпатської Русі під свою юрисдикцію. Цей крок був зумовлений тим, що на територію колишньої Австро-Угорщини поширювалася канонічна влада СПЦ. За сприяння митрополита Євлогія прийняти православних під свою юрисдикцію погодився сербський Синод.

21 серпня 1920 р. на Підкарпатську Русь, з метою вивчення ситуації, приїхав делегат СПЦ – єпископ Нішський Досифей (Васич)². Він відвідав Ужгород, Мукачево, Великі Лучки, Хуст та Ізу, де служив літургію у супроводі декількох священників й великої кількості вірників³. Наприкінці серпня 1920 р. єпископ виїхав до Белграду у зв'язку з початком роботи Священного Собору, а вже 1 грудня 1920 р. Священний Синод СПЦ прийняв рішення про призначення його делегатом на Підкарпатську Русь.

На початку серпня 1921 р. єпископ Досифей (Васич) знову прибув на Підкарпатську Русь. 18 серпня 1921 р. він освятив збудовану для чернецтва церкву Святого Миколая. Під час Літургії того ж дня висвятив ієромонаха Алексія (Кабалюка) в

¹ Алексій (Дехтерев), инок. Сокровище неоцененное (Очерк православного девичьяго монастыря в Липши на Подкарпатской Руси). – Ужгород, 1936. – С. 20.

² Преосвященный Досифей в Карпатской Руси // Русский Православный вестник. – 1921. – 9 сентября. – С. 1.

³ Кто нам помагае? // Наука. – 1920. – 19 септембра. – С. 1.

сан ігумена новоствореного Свято-Миколаївського монастиря¹. Наступного дня, 19 серпня, при монастирі в Ізі відбувся перший православний собор, у якому взяли участь 179 делегатів від 60 православних громад, що представляли близько 60 000 вірників Підкарпатської Русі.

Однак єпископ Досифей (Васич) часто залишав Підкарпатську Русь, так як мав єпархію в Сербії. Крім того, більшість духовенства та вірників прагнули бачити на посаді єпископа людину, яка б походила з місцевого духовенства. Тому 10 грудня 1921 р. відбулися збори представників всіх православних громад в с. Іза з метою обрання єпископом ігумена Алексія (Кабалюка). Позаяк серед духовенства відбулися розходження у поглядах на майбутню юрисдикцію, то збори були перенесені в с. Буштино, де 17 лютого 1921 р. ігумена Алексія (Кабалюка) обрали єпископом. Однак 12 липня 1921 р. відбулися перевибори єпископа, на посаду якого претендував також ігумен Боголіп (Церковник). Вибори закінчилися знову перемогою Алексія (Кабалюка). Рішення зборів відмовилися визнати ієромонахи Амфілохій (Кемінь) та Матфей (Вакаров), а також священник Іван Ілечко. Збори відбувалися без відома єпископа Досифея. Таким чином, з боку частини православного духовенства та вірників Підкарпатської Русі відбулася спроба зміни церковної юрисдикції.

Для замирення розділеного духовенства ієромонах Амфілохій (Кемінь) та ще декілька осіб виїхали до Сербії, де зустрілися з керівництвом СПЦ, 28 серпня 1922 р. разом з ними на Підкарпатську Русь прибув єпископ Досифей (Васич) та возз'єднав духовенство на чолі з ігуменом Алексієм (Кабалюком). Отже, діяльність ієромонаха Амфілохія (Кеміня) була спрямована на

¹ Пашкович С. Подкарпатська Русь // Русский голос. – Львів. – 1925. – 25 марта. – С. 3.

Архімандрит Амфілохій (Кемінь), 1930-і рр.

дотримання канонічних порядків та недопущення розколу серед православних, що могло послабити Церкву. За невтомний труд на ниві православ'я, єпископ Досифей (Васич) 10 вересня 1925 р. возвів о. Амфілохія в сан ігумена¹.

Уряд Чехословаччини не дотримувався обіцянок, даних на міжнародних конференціях щодо Закарпаття (Підкарпатської Русі). У 1926 р. чехи намагалися нав'язати православній церкві у межах своєї держави церковний статут. Згідно нього церква мала підпорядковуватися державі. Це викликало незадоволення серед місцевого духовенства. У листопада 1926 р. ігумен Амфілохій (Кемінь) та ще кілька осіб поїхали в Сремські Карловці на Собор СПЦ. У зверненні до сербського патріарха вони висловили протест проти дій уряду ЧСР та просили звернутися до Ліги Націй з вимогою, щоб чехи не втручалися у внутрішні справи православної церкви і визнали її нарівні з іншими релігійними спільнотами, що існували в республіці².

На початку 1927 р. на Підкарпатську Русь прибув новий делегат Синоду СПЦ – єпископ Новосадсько-Бачкський Іриней (Чирич). Перший візит він здійснив 14 січня 1927 р. до с. Іза, де зустрівся з православними вірниками на чолі з ігуменом Амфілохієм (Кемінь). Урочистості з нагоди приїзду єпископа були влаштовані православною громадою с. Іза й 19 січня 1927 р. Цікаві факти про цю зустріч знаходимо в доносі чеського жандарма. Він вказував, що єпископ Іриней (Чирич) приїхав у с. Іза в супроводі архімандрита Алексія (Кабалюка) та архімандрита Матфея (Вакарова). В селі владику зустріли близько 200 осіб, які біля входу до фари (*будинок священика при церкві – Ю.Д.*) вивісили напис: «Да возрадується душа Твоя о Господі». Від імені православного комітету с. Іза привітав єпископа Юрій Пристая. У приходській церкві з вітальним словом виступив ігумен Амфілохій (Кемінь). Під час Богослужіння було більше 400 селян³.

¹ Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ Монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. (рукопись). – Арк. 3.

² ДАЗО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 91. – Том II. – Арк. 7зв.

³ Там само. – Арк. 17зв.

Однак єпископ Іриней пробув на Закарпатті трохи менше одного року. Вже в січні 1928 р. у Сербії почали вирішувати питання про призначення нового єпископа. Документи, що виявлені нами в архіві, свідчать про те, що контакти верхівки православного руху і окремих селян детально контролювалися чеськими урядовцями та поліцією. Про це свідчать доноси сільських урядників до керівних органів влади. Так із допису стражмістра Вацлава Штіга від 25 січня 1928 р. довідуємося, що на ім'я ігумена Амфілохія (Кеміня) надійшов лист від єпископа Досифея (Васича), у якому зазначалося, що особа нового єпископа вже відома й він приїде в довірену йому єпархію найближчим часом. Отже, зміст особистого листування ігумена Амфілохія (Кеміня) був добре відомий місцевим урядникам.

За часів єпископа Рашко-Призренського й Карпатурського Серафима (Івановича) (1928-1930) в с. Іза відбулося святкування 25-річчя відродження православ'я на Закарпатті та 10-річчя вільного сповідання релігійних поглядів. Ця святкова подія відбулася 24 червня 1929 р. за активної участі архімандрита Алексія (Кабалюк), архімандрита Матфея (Вакаров) та ігумена Амфілохія (Кемінь). На останнього було покладено обов'язки організації зустрічі гостей, забезпечення їх житлом і т. Ігумен Амфілохій також потурбувався про організацію святкової трапези. Велике значення цієї події відзначала газета «Православная Карпатская Русь» від 15 липня 1929 р. У статті вказувалося, що в с. Ізу надійшли вітальні телеграми від президента ЧСР Томаша Масарика, губернатора Костянтина Бескида, митрополита Євлогія (Георгіївського), єпископів Серафима (Івановича), Іриней (Чирич), Горазда (Павліка), Сергія (Корольова), Досифея (Васича)¹.

27 грудня 1929 р. єпископ Серафим (Іванович) возвів ігумена Амфілохія в сан архімандрита.

Як вже вказувалося, на початку 1920-х рр. на Закарпатті почали створюватися чоловічі та жіночі чернечі громади. Провідне місце серед чоловічих обителів посідав Свято-Миколаївський

¹ Юбилейное празнованіе в Изі // Православная Карпатская Русь. – 1929. – 15 июля. – С. 2.

*Архімандрит Амфілохій
(Кемінь), 1930-і рр.*

монастир у с. Іза. У розбудові цієї «твердині православ'я» головну роль відіграла діяльність о. Амфілохія (Кеміня). У 1921 р. відбулися перші збори монастирської братії, де настоятелем було обрано о. Алексія (Кабалюка). Слід визнати, що це обрання було номінальним, бо о. Алексій проживав у м. Хуст при храмі Благовіщення Пресвятої Богородиці. Більша частина ченців

проживала при сільському храмі й їх намісником був о. Амфілохій (Кемінь). Ченці займалися ремеслом: шили взуття, одяг, церковні ризи. Ієромонахи ходили в навколишні села для проведення священних служб¹.

5 лютого 1925 р. відбулося монастирське зібрання, на якому було обрано монастирське правління. Головою став о. Алексій, членами правління – о. Амфілохій, о. Матфей, о. Димитрій, о. Варлаам. 15 травня 1925 р. скликано збори монастирської братії, яка становила на той час 12 чоловік, декотрі з яких жили на приходах. Цього ж року о. Алексія обрано головою Духовної Консисторії Автономної Карпаторуської православної церкви, що була в Хусті. Зважаючи на цей факт архімандрит запропонував призначити на посаду настоятеля іншу особу. Таємним голосуванням було обрано о. Амфілохія, але він відмовився від цієї посади, зіславшись на те, що є настоятелем парафіяльної церкви в Ізі та керівником будівництва жіночого монастиря в Липчі. На посаду настоятеля обрано о. Матфея (Вакарова).

Ще у 1923 р. о. Амфілохій (Кемінь) постриг у монахині Параскеву (Прокоп) та ще біля 20 сестер для новоствореного Липчанського жіночого монастиря. Єпископ Досифей (Васич) доручив йому бути благочинним монастиря та піклуватися про його розбудову. Про це свідчить лист єпископа Досифея від 28 вересня 1924 р.²

Отець Амфілохій з радістю взявся за богоугодну справу. Вже 5 червня 1925 р. він освятив місце під новий монастир. Розпочалося будівництво церкви та чернечих келій. У 1928 р. настоятелька Параскева та ігумен Амфілохій приступили до розробки монастирського статуту. 17 липня 1928 р. о. Амфілохій просив допомоги у вирішенні даного питання від правлячого єпископа Серафима³.

У 1932 р. о. Амфілохій вирішив збудувати в Липчанському монастирі літню каплицю на честь пророка Іллі. У зверненні

¹ О православном монастыре в Карпатской Руси // Церковная правда. – 1925. – февраль. – С. 14.

² Данилець Ю. Православний монастир Різдва Богородиці у селі Липча. – Ужгород: Гражда, 2005. – С. 69.

³ Прохання ігумена Амфілохія до єпископа Серафима за № 9 від 17. 07. 1928 р. // АМПЄ.

до єпископа Дамаскіна (Грданичка) архімандрит вказував, що кошторис будівництва обійдеться у 2500 крон. Він також наголошував, що всі необхідні кошти він пожертвує сам. Після благословення єпископа каплиця була збудована¹.

У 1931 р. перший Мукачівсько-Пряшівський єпископ Дамаскін (Грданичка) призначив архімандрита Амфілохія настоятелем Свято-Троїцького скиту в м. Хуст-Городилово. Але на цій посаді він перебував лише номінально, так як займав парафію в Ізі та був благочинним Липчанського монастиря.

16 березня 1942 р. архімандрита Амфілохія паралізувало. Внаслідок паралічу він втратив мову та здатність рухатися. Його перевезли до Липчанського монастиря, де за ним наглядали черниці. 19 січня 1944 р. він прийняв велику схиму, фактично будучи в безпам'ятстві. А через півроку, 27 червня 1944 р., архімандрит Амфілохій помер. Поховали його на цвинтарі Липчанського монастиря. Через багато років над його могилою було споруджено каплицю Всіх Руських Святих, яка після закриття монастиря в радянський час слугувала черницям місцем для молитви.

Таким чином, архімандрит Амфілохій (Кемінь) був одним із лідерів православного руху на Закарпатті. Брав активну участь у становленні канонічної сербської юрисдикції та відстоював єдність православ'я. Піклувався облаштуванням як чоловічих, так і жіночих чернечих громад, підтримуючи їх морально та матеріально. Добра пам'ять про старця-праведника повинна жити вічно у серцях православних вірників.

Юрій Данилець

¹ Прохання ігумена Амфілохія до Єпархіального Управління за № 11 від 24.10.1932 р. // Там само.

Архімандрит Андрій (Коломацький) (8.02.1896 - 13.02.1980)

Архімандрит Андрій (в миру Всеволод Коломацький) народився 8 лютого 1896 р. в с. Саражинці недалеко від Києва. Батько – Володимир Севастьянович був псаломщиком у сільському храмі. Мати – Серафима Іванівна (дів. Богородицька) допомагала чоловіку по господарству та займалася вихованням чотирьох дітей. Родина Коломацьких була набожною, а тому Всеволод з дитинства відвідував храм. Протягом 1903-1906 рр. він навчався в церковно-приходській школі у рідному селі. У 1906-1911 рр. Всеволод Коломацький – студент Київсько-Подільського духовного училища. У 1911-1914 рр. навчається в Київській духовній семінарії¹.

Початок Першої світової війни не дав йому можливість завершити освіту. Всеволод вирішує вступити добровольцем до армії та піти на фронт. Однак у цьому йому було відмовлено. Головною причиною відмови військової комісії був вік юнака та слабкий зір. Тоді Всеволод вступає до Чехословацької Дружини, що формувалася в Києві. На початку 1916 р. він закінчив Київське військово-училище, отримав чин офіцера та вступив до 127 піхотного Путивльського полку². На літо 1916 р. він дослужився до чину підпоручика, став командиром команди розвідників 127 піхотного Путивльського полку. У 1918 р. – поручик. Після

¹ Новак Г. Неутомимый труженик на ниве Христовой [архимандрит Андрей (Коломацкий)] // ЖМП. – 1977. – № 2. – С. 49-52.

² Строитель православных храмов на ниве славянской // Вестник православного экархата Московской Патриархии в Чехословакии. – 1949. – № 3. – С. 32.

переформування Чехословацької Дружини в легіон, Всеволод переходить до Білої армії¹.

14 січня 1918 р. зарахований до 1-го Офіцерського батальйону. Після переформування Добровольчої армії в лютому 1918 р. зарахований в 1 роту зводного офіцерського полку. Брав участь в першому та другому Кубанських походах. 17 березня 1918 р. під станицею Кореновською був поранений, але залишився в строю. 22 березня знову поранений в бою під хутором Филиповський, вибув із строю. 1 листопада отримав поранення під Амтавіром, призначений в 2-й армійський запасний батальйон. 29 листопада виключений із списків Першого Офіцерського генерала Маркова полку. 16 червня 1919 р. прибув із 2-го армійського запасного батальйону і зарахований в команду розвідників Першого Офіцерського генерала Маркова полку. В серпні призначений командиром команди піших розвідників. З 13 жовтня – штабс-капітан. У листопаді 1920 р. – командир 1-го Марковського піхотного полку. Прийняв командування полком під час його евакуації із Криму². Під час війни Всеволод Коломацький був кілька разів поранений, мав цілий ряд бойових нагород.

У серпні 1920 р. опинився в Галліполі (Туреччина), а звідти перебрався до Румунії. В цій країні він відновив контакти з колишніми чеськими легіонерами, з якими прибув до Чехословащини. У 1921 р. він, як колишній чеський легіонер, отримав громадянство та був зарахований до 19 піхотного полку. У грудні 1922 р. – квітні 1923 р. навчався на офіцерських курсах в Кошицях. Після закінчення навчання продовжив службу в 119 піхотному полку в Мукачеві³.

Через Міжнародний Червоний Хрест Всеволоду Коломацькому вдається переправити з Харкова до Чехословащини свою наречену Єлизавету Власенко. У 1923 р. в с. Великі Лучки

¹ Олекса М. Зодчий. К 100-летию со дня рождения архимандрита Андрея (Коломацкого) // Единство-Плюс. – 1996. – 27 января. – С. 3.

² Гагкуев Р. Командный состав Марковских полков // http://www.moreandr.narod.ru/lib_ru/markovtsi/formir/komsostav.htm

³ Drda A. Archimandrita Andrej (Kolomacký) // Hlas pravoslavi. – 2005. – № 2. – С. 6.

Мукачівського округу Всеволод та Єлизавета були обвинчані прот. Іоанном Ілечком¹. Залишилися цінні спогади Всеволода Коломацького про ці роки: «В мае 1923 году я женился... К первому январю 1924 года по собственному желанию был я уволен с военной службы. Четырнадцатого января 1924 года был рукоположен в диаконы, а пятнадцатого января в священники Вениамином (Федченко) епископом Мукачевским и начал служить православным священником при обновлении православия на Подкарпатской Руси»². Єпископ Вєніамін призначив о. Всеволода настоятелем православних приходів у с. Руське, Ракошино та Старе Давидково на Мукачівщині³. У 1925 р. о. Всеволода обрано до складу Єпископської Ради Підкарпатської Русі (юрисдикція архієпископа Савватія (Врабеца)⁴.

Цікаві спогади про о. Всеволода Коломацького залишив єпископ, а згодом митрополит Вєніамін (Федченков). «Через два часа на вокзале меня провожал друг Иван и еще один милый священник о. К. из русских семинаристов, бывший потом белым офицером. Прекрасная активная личность, большой русский патриот. В память своего пребывания я оставил в храме с. Русского большую древнюю икону Знамения Божией Матери (около аршина высоты). На ней два изображения: верхнее – новое, живописное,

*Протоієрей Всеволод
Коломацький, 1920-і рр.*

¹ Drda A. Archimandrita Andrej (Kolomacký) // Hlas pravoslavi. – 2005. – № 2 – С. 7.

² Олекса М. Архимандрит Андрей (Коломацкий) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda / Заповіт св. Кирила і Мефодія. – 1996. – № 5. – С. 16.

³ Список Православных священников-миссионеров в Карпатской Руси // Православный русский календарь на год 1925. – Вышний Свидник, 1924. – С. 63.

⁴ Православная церковь в Чехословацкой республике // Православный русский календарь на год 1925. – Вышний Свидник, 1925. – С. 81.

нарисованное русской художницей в Сербии, а под ним – древнее, старинной рукописной работы. Если кому-нибудь придется со временем прочесть эти строки, то прошу реставрировать древнее изображение. Эту икону, в особом полотняном мешке, я возил и носил с собою (весом она была 15-20 фунтов) по всей Карпатской Руси в благословение ею... У меня осталось на память архиерейское облачение, сотканное, сшитое и расшитое карпато-русскими женщинами по образцам, нарисованным тем же о. К., он был и художником... Прочное самотканое полотно цело и доселе, после 20-летнего употребления его. И мне хотелось бы быть похороненным в этом простом, без золота и серебра, облачении, когда придет конец»¹.

Православна громада в Руському була створена на початку 1920-х рр. У 1922 р. до православних перейшов греко-католицький храм. У 1925 р. в селі налічувалося лише чотири греко-католицькі родини та більше 800 чоловік православного віросповідання. У червні 1925 р. Окружний уряд в Мукачеві почав вимагати повернути храм колишнім власникам. В обласному архіві виявлено лист о. Всеволода Коломацького до Цивільного управління Підкарпатської Русі в Ужгороді з цього питання. Від імені православної громади він писав: «Сегодня после 3-х летнего пользования мы получили приказ Окружного начальника в Мукачево передать храм греко-католикам, которых у нас на все село только 4 семейств. Мы не можем и не в праве это сделать, так как народ весь твердо стоит на убеждении, что храм есть имущество, спорное правда, но народное... Окружный уряд имеет цель умиротворить народ, но отнятие церкви от 800 душ для передачи 4 семействам он только еще более возбудит народ... Если хотите мира – оставьте в покое пока народ»². Православні користувалися храмом вісім років, потім його було повернуто греко-католикам, останні через суд вимагали компенсації за користування майном.

¹ Вениамин (Федченков), митр. Россия между верой и безверием // <http://www.pravbeseda.ru/library/index.php?page=book&id=706>

² ДАЗО. – Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 599. – Арк. 106.

У 1926 р. о. Всеволода возведено до сану протоієрея¹. Цього ж року у Руському за чотири дні було споруджено тимчасовий дерев'яний храм. Далі священник загорівся бажанням збудувати цегляний храм. У газеті «Русская Земля» від 13 травня 1926 р. він писав: «Господь вложил мысль добрую в сердца людей помочь православным христианам нескольких сел, не имеющим храма для молитвы и одновременно с сим напомнить всем, что русский народ – искони православный; что здесь в Карпатской Руси население в настоящее время торжествует свое возвращение из насильственного униатства в праведное православие.

Вложил Господь мысль для сей цели построить часовню-храм, памятник в честь иконы Божией Матери знамения и в память внушенного Духом Святым массового возвращения нашего народа карпаторусского в Святое Православие. Земля под постройку добрыми людьми уже пожертвована и находится между селами Русское и Ракошин на дороге Мукачево-Ужгород. Пожертвовано также 1000 корон и получено согласие украсить храм иконостасом и иконами. Откликнитесь православные христиане и особенно зываем к Вам, русские братья, внесите лепту...»².

Будівництво храму в Руському проводилося в 1926-1927 рр. У квітні 1927 р. захворіла на тиф і померла дочка о. Всеволода – Клавдія. В грудні того ж року помирає і дружина Єлизавета. Окружний начальник Соліч заборонив ховати її на цвинтарі в Руському, тому що воно вважалося власністю греко-католицької церкви. У зв'язку з цим, о. Всеволод вніс доповнення до плану храму в селі, обладнавши під ним крипту. Тут і були поховані його рідні. На руках у священника залишився трьохрічний син Данило³.

Жителі с. Руське та інших навколишніх сіл поважали та любили свого пастиря. М. Грабец в журналі «Свет православия», офіційному органі Пряшівської єпархії, подав цікаву розмову двох вірників із Руського, записану під час Літургії у 1927 р.: «Айно! Тадь тепер уж и душа радуется, бо дав Пан-Бог, маеме

¹ Скурат К. Андрей // <http://www.pravenc.ru/text/115246.html>

² Коломацкий В. Господи Благослови! // Русская Земля. – 1926. – 13 мая. – С. 3.

³ Свердлова К. Церковный строитель архимандрит Андрей Коломацкий // <http://www.pravoslavie.ru/cgi-bin/sykon/client/display.pl?sid=686&did=50>

Архимандрит Андрій
(Коломацький), 1940-і рр.

доброто духовника – такогo, як треба. Красно співат, чисто по руськи, ци так? Мягко тягне голосочком, аж за серце стискат – Божья благодать! Ай чоловік добрый, бо побесідує по людськи, и порадит, кому што треба, и поможе в біді, и с каждым ся поздоровкат, – единым словом – щиро руська душа. То дораз видно, ож сесе наш чоловік – справедливый руснак! Дораз мож спознати розлуку! То не так, як сесь – пропав-бы – униатський пуп-мадьярон, – все лем по мадьярськи мондокав... А великий нодышагош був!... Ци так?! Гулюкав на чоловіка, як на маржину.

А батюшка Коломацький

иппен справедливый батюшка! Отец духовный, як мае быти. А який шиковный до всякой работы и не ганьбится праювати. Што бы сме робили, як бы сме го не мали? А хто бы нам церков поставив? Онде туюлько сме ся нацельтували на униатську церков, та який хосен? Стоит порожня на сміх людський, бо не есть кому хосновати»¹.

Храм у Руському був першою церковною будівлею такого плану на Підкарпатській Русі. Газета «Русская Земля» у номері за 29 січня 1931 р. писала: «Епископ Иосиф, экзарх Православной Карпаторусской Церкви... в новом храме в Русском и Ракошине... любитесь храмом-памятником воссоединения Карпатороссов с Православной Церковью, воздвигнутым чудесно...»².

¹ Грабец М. К юбилею о. архимандрита Андрея (Коломацкого) // Свет православия. – 1949. – № 2. – С. 7.

² Дутовой А. Сиять во всем великолепии // Единство-Плюс. – 1992. – 15 августа. – С. 4.

За роки перебування на Підкарпатській Русі о. Всеволод збудував храми в Старому Давидкові, Червеньові, Барбові, Ужгороді, Домбоках (перебудова приміщення господарської школи під монастир та будівництво каплиці на цвинтарі), Вілоку, Мукачеві (Єпархіальний будинок), Гукливному, Сваляві, Великих Лучках. За його проектами було споруджено монастирський храм у Терєблі, церкви в Канорі та Стеблівці. Для декількох храмів о. Всеволод виготовляв та малював іконостаси, дарував ікони.

Окремо зупинимося на будівництві храму-пам'ятника руським воїнам, що загинули в Першій світовій війні. Ідея спорудження цієї пам'ятки зародилася у православної громади Ужгорода ще у 1926 р. Багато для пропаганди цієї справи зробив І.С. Федоров. Через два роки було придбано необхідну ділянку на березі річки Уж. Проблема була звичайно з коштами, яких громада не мала у повній мірі. Вже 1 березня 1929 р. прот. Всеволод Коломацький на сторінках редакційної газети «Православная Карпатская Русь» опублікував статтю «Памяти русских воинов, убиенных в Карпатах». «...Разрушаются кресты... Последняя память... Забудутся в глуши лесов, затопчутся стадами на полонинах. Не станет памяти. Но смеем ли забыть мы живущие? Можем ли оправдать забвение нуждой и тяжестью жизни? Церковь не забудет... Вечно молится от убиенных за Веру и Родину. И мы должны нашу молитву вознести. Мы все должны помочь создать храм-памятник воинам, убиенным в Карпатах. Этот храм уже строится в Ужгороде, столице Карпатской Руси»¹. На заклик прот. Всеволода відкликалося багато жертводавців, які пересилали кошти до Ужгорода.

15 січня 1930 р. будівельний комітет у газеті «Православная Карпатская Русь» опублікував оголошення, у якому просив підтримати фінансово спорудження храму. Тут же знаходимо інформацію, що проект, за яким будувалася церква, зайняв першу премію на світовому конкурсі, який провело Белградське

¹ Коломацкий В., прот. Памяти русских воинов, убиенных в Карпатах // Православная Карпатская Русь. – 1929. – 1 марта. – С. 1.

товариство російських архітекторів¹. Закладка першого каменя під будівництво храму відбулася 16 березня 1930 р.² Чин освячення відправив архімандрит Алексій (Кабалюк) у співслужінні архімандрита Амфілохія (Кеміня), прот. І. Лечка, прот. В. Коломацького, о. Пащенко, о. Миловидова. Крім духовенства на цій події були присутні командир дивізії чехословацьких військ генерал Прхала, польський консул Завадовський, сенатори Е. Бачинський та І. Цурканович³.

При будівництві храму прот. Всеволод не брав з громади гроші, а працював лише за квартиру. Через три місяці після закладки каменя газета «Русская Земля» писала: «Храм растет не по дням, а по часам. Все кирпичные работы и отчасти деревянные – алтарь, притворы, своды – закончены и идут к башне. В любой час увидите о. Коломацкого с топором в руках – сам ставит столбы, то помогает каменщикам, сейчас приступит к установке куполов»⁴. 20 липня 1930 р. відбулося підняття хреста на купол храму. Божественну Літургію відправив архімандрит Алексій (Кабалюк) у співслужінні прот. І. Лечка, прот. В. Коломацького, о. Д. Белякова, гостя із Сирії о. Сергія та ще трьох священників. «Установкой и укреплением креста распоряжался сам настоятель храма, протоиерей о. В. Коломацкий непосредственно. Он сам ходил по лесам в самом опасном месте»⁵. У грудні 1930 р. в храмі вже розпочалися богослужіння, а прот. Всеволод Коломацький став його першим настоятелем.

Високо будівничу діяльність Коломацького оцінив художник, проф. Р. Лукін. За повідомленням газети «Православная Карпат-

¹ Воззвание // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 15 января. – С. 3.

² От Епархиальн. Управления Карпаторусской Православной Епархии Мукачевской // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 1 марта. – С. 1; Закладка храма-памятника в Ужгороде // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 1 марта. – С. 2.

³ Луговой А. Россияне в жизни Закарпатья: история и современность. – Ужгород, 2003. – С. 7.

⁴ Луговой А. Сиять во всем великолепии // Единство-Плюс. – 1992. – 15 августа. – С. 4; Русская Земля. – 1930. 26 июня.

⁵ Герднер И. Торжество в Ужгороде // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 1 августа. – С. 4.

ская Русь» від 1 березня 1929 р. Лукін був католиком та постійно проживав у Парижі. Під час поїздки на Підкарпатську Русь він прийняв православ'я в жіночому монастирі в Липчі. «Благодаря поразительной энергии главного строителя о. Коломацкого, Карпатская Русь увидела подлинное русское церковное зодчество... о. Коломацкий работает безвозмездно, лишая себя подчас самого необходимого... купола... были сделаны им собственноручно... Лучший из многих виденных – это купол на храме-памятнике в Ужгороде, который действительно исполнен прекрасно»¹.

У 1933 р. на прохання єпископа Горазда (Павліка) прот. Всеволод Коломацький переходить на пастирське служіння до Моравії. Тут він приступає до будівництва православних церков. Зокрема, у 1933-1942 рр. ним було побудовано храми в Ржимицях, Худобині, Стременічко, Оломоуці, Долні Коуце, Челеховицях, Тршебіче. Розроблено також проекти для церков у Вілемов і Штепанов. Крім того, він влітку постійно відвідує Підкарпатську Русь і буде вже згадані храми в Сваляві, Білках, Великих Лучках, Мукачеві.

У 1942 р. для Православної Церкви в Чехії та Моравії настали важкі часи. Прот. Всеволод згадував: «За укрытие парадесантников, совершивших покушение на Гейндриха² в православном храме в Праге, был я арестован 28.9.1942 года и сослан на принудительные работы в Рейх до Кант у Бреслау. Ввиду моих ранений меня врачи решили вернуть в Прагу, где меня арестовало гестапо и под его присмотром позволили жить в Праге. Позволили работать простым рабочим на сахарной фабрике, в потом в «Афите» – прагфильме, где благодаря своим способностям рисовать был причислен в коллективу рисовальщиков фильмов»³.

«Наладил я личные сношения с верующими Православной Церкви в Праге и мимо Праги, начал тайно совершать богослужения и требы в 1943-1944 годы. Читал вероучительные лекции,

¹ Луговой А. Сиять во всем великолепии // Единство-Плюс. – 1992. – 15 августа. – С. 4.

² Після вбивства Гейндріха був страчений єпископ Горазд (Павлік) та члени церковної двадцятки Празького храму.

³ Олекса М. Архимандрит Андрей (Коломацкий) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda / Заповіт св. Кирила і Мефодія. – 1996. – № 7. – С. 13.

готовил падение фашизма и распространял антигерманские идеи, веру в победу СССР над Германией и единение славян. Во время пражского майского восстания 1945 года строил баррикады, как священнослужитель и как бывший офицер поднимал дух баррикадников. Сразу после победы над фашизмом начал действовать как православный священнослужитель, помогал устраивать дела запрещенной в Чешских землях Православной Церкви. Отстраивал войной поврежденные православные храмы в Праге и Оломоуце до июля 1946 года»¹.

*Архімандрит Андрій (Коломацький)
серед духовенства*

Після визволення Праги та до прибуття в Чехію патріаршого екзарха Єлевферія (Воронцова) фактично управляв Празькою єпархією. 30 листопада 1945 р. в Ладомірові пострижений архімандритом Саввою (Струве) в монахи з нареченням імені Андрій. Призначений настоятелем приходу в Ольшанах у Празі.

У 1945-1946 рр. о. Андрій брав участь у реставрації зруйнованого німцями православного собору в Празі. У 1949 р. возведений у сан

¹ Олекса М. Архимандрит Андрей (Коломацкий) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda / Заповіт св. Кирила і Мефодія. – 1996. – № 7. – С. 14.

архімандрита. Приймавши чернецтво він з новою силою береться до будівництва нових храмів, іконостасів, престолів. Були зведені храми в Кромеріжі, Межилаборцях, Пряшеві, Улич-Кривому, Стакчині, Дарі, Румбруку, Чеській Ліпі. Іконостаси та інші церковні атрибути в наступних населених пунктах: Фрідланд, Горовички, Мост, Пльзень, Вернежнице, Горшовски Тин, Літомержице, Подборжани, Стржибло, Жатец, Іглава, Карлові Вари (семинарська церква), Пардубіце, Усти на Лабем, Ліберец, Ланшкроут, Теплице-Лазне, Красна Липа, Румбург, Табор, Пржеров, Чеська Липа, Кадань, Лесна, Опава, Дечин, Опатов, Рінатіце¹.

Крім роботи архітектора та будівничого, якій архімандрит Андрій ніколи не вчився, він працював також і на педагогічній ниві. У 1948 р. став викладати практичну літургіку в семінарії в Карлових Варах, а потім у Празі. У 1950 р. працював на православному богословському факультеті в Пряшеві².

У 1949 р., коли виповнило 25 років священства архімандрита Андрія, «Вестник православного экзархата Московской патриархии в Чехословакии» писав: «Двадцать пять лет священнослужения архимандрита Андрея – это не дата в календаре одного человека. Это крупный этап в созидательной работе всей Чехословацкой Православной Церкви и, конечно, крупное явление в истории православного священства. Но и все то, что мы перечислили, далеко не исчерпывает содеянное о. Архимандритом для пользы ближних и во славу Божию. Сейчас, например, нет местного церковного торжества на Пряшевщине, чтобы не пригласили на него о. Андрея. Этот человек физически и духовно дышит мощью, как нежен бывает он, когда обращается с проповедью к верующим!.. Но там, где нужно постоять за правду, где нужно сказать правду, где нужно поставить требование – этот нежный человек голову не склоняет. Не удивительно, что есть люди, которые его не понимают: слишком он многовещающ, а они односторонни. «о. Всеволод – человек высшего формата, – писал о нем чешский

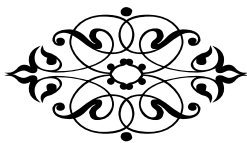
¹ Олекса М. Архимандрит Андрей (Коломацкий) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda / Заповіт св. Кирила і Мефодія. – 1996. – № 8. – С. 17.

² Ales P. Za o. archimandritom Andrejom Kolomackym // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1980. – № 4. – С. 94.

собрат в 1946 г., кратко отмечая пятидесятилетие его жизни. – Это – широкая русская душа в подлинном смысле этого слова. Душа, с которой ты сам, хочешь или не хочешь, но должен состязаться. Душа, которая борется сама с собой за духовные православные идеалы, борется за очищение, за духовное возрождение...». «Он требователен к посторонним, – признает другой его собрат, – но мы должны ему простить это, ведь к себе самому он требователен в первую очередь!»¹. Как-то расхождение между о. Всеволодом и возражавшими ему пришлось решать протосинкелу (зам. епископа) Иустину Поповичу². Выслушав возражавших, он дело решил коротко: «Кто строит такие храмы, купола которых возносятся с такою мощью к Богу, тот и в душе возносится к Богу»³.

У 1950 р. переведений в Празьку єпархію, призначений настоятелем в Чеській Ліпі, а згодом у Румбруку. Помер 13 лютого 1980 р., похований на місцевому цвинтарі⁴.

Юрій Данилець

¹ Otec Andrej // Hlas pravoslavi. – 1946. – № 2. – С. 28.

² Нині канонізований Сербською Православною Церквою.

³ Строитель православных храмов на ниве славянской // Вестник православного экзархата Московской Патриархии в Чехословакии. – 1949. – № 3. – С. 33-34.

⁴ Ales P. Za o. archimandritom Andrejom Kolomackym // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1980. – № 4. – С. 92.

Архімандрит Арсеній (в схімі Стефан) (Зейкан) (17.03.1894 - 8.06.1971)

Архімандрит Арсеній (в схімі Стефан), в миру Зейкан Степан Іванович, народився 17 березня 1894 р. у с. Липча Хустського району в селянській родині Івана Олександровича та Олени Губаль¹. У 1901 р. вступив до першого класу церковно-приходської школи. Але у 1907 р. помирає його батько – основний годувальник родини і Степан змушений залишити навчання. Закінчивши 2 класи господарської школи, шукає роботу, щоб прогодувати себе і сім'ю. У 1910 р. прийнятий на державну службу і працює прикажчиком на будівництві шосейної дороги Усть-Чорна – Брустури (теп. Лопухів) Тячівського району.

У 1916 р. мобілізований до австро-угорського війська. Службу проходив у 85 піхотному полку в м. Мараморош-Сігет (теп. Румунія)². В цьому ж році у складі військової частини відправлений на східний фронт. 31 серпня 1916 р. під містом Луцьк переходить лінію фронту і здається в полон до росіян. Звідти його переправляють углиб Росії і врешті-решт Степан опиняється у таборі військовополонених під Царициним (теп. Волгоград, Росія). Умови утримання в таборі були важкими і, щоб не загинути, він в кінці 1916 р. вступає у царицинський піхотний полк. Після жовтневого перевороту (революції) відомий у Царицині більшовик Іван Туляк організовує Червону Гвардію,

¹ Автобіографія від 07.02.1949 р. // Папка о. Арсеній Зейкан // Особистий архів А. Світлинця. – С. 1.

² Опросний лист від 23.10.1939 р. // Там само. – С.3.

і колишній угорський солдат Степан Зейкан стає її активним бійцем. За проявлені сміливість та військове уміння невдовзі його призначають помічником командуючого південною частиною фронту Івана Туляка і завідуючим відділом артилерійського забезпечення цієї армії. У 1918 р. на Царицинському напрямкові склалася надзвичайно важка ситуація. Про важливість цієї ділянки фронту свідчить той факт, що уряд Радянської Росії направив сюди Сталіна, який прийняв командування на себе. Під час кровопролитних боїв, які відбувалися на цьому напрямку, біля станції Чир та Котельниково Степан отримав два поранення та контузію¹. В кінці листопада 1919 р., коли на фронт прибули курсанти військових училищ, він здав свої повноваження іншому, а сам попросився у бойову частину на фронт. Але після медогляду лікарі, враховуючи два поранення і контузію, визнали його не придатним до військової служби².

Після закінчення Першої світової війни і приєднання сучасного Закарпаття до Чехословаччини, з російського полону почали повертатися тисячі колишніх полонених солдат австро-угорської армії. Серед них опинився і червоноармієць Зейкан. Повернення додому було важким та повним небезпек. У Варшаві його затримала польська поліція і він три місяці перебував у в'язниці, з якої врешті-решт вдалося втекти.

Прибувши додому, опинився під негласним наглядом румунської поліції як неблагонадійний елемент і весь час, поки тут знаходилася румунська адміністрація, перебував під домашнім арештом. Декілька разів намагався перейти кордон, щоб повернутися в Росію, але не зміг³.

30 березня 1924 р. вступає послушником до Свято-Миколаївського чоловічого монастиря в с. Іза⁴. 20 серпня пострижений у малу схиму з іменем Арсеній, в честь пам'яті

¹ Лист на ім'я М.С. Хрущова // Там само. – С. 3.

² Автобіографія від 07.02.1949 р. // Там само. – С. 2.

³ Автобіографія від 18.10.1952 р. // Там само.

⁴ Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси.– С.18.

преподобного Арсенія Великого. 3 вересня 1924 р. возведений у сан ієродиякона, а 4 вересня Нішським і Карпаторуським єпископом Досифеєм возведений у сан ієромонаха¹. Через два тижні, 15 вересня, отримує свій перший послух на сільський приход у с. Кошелево Хустського округу². Невідомо чому, але уже 10 травня 1925 р. отримує нове призначення на приход села Нижнє Селище³.

Цікаво, що невдовзі після висвячення сина, мати ієромонаха Арсенія Олена Губаль, як єдиний власник, розділила всю родинну землю між своїми дітьми на три рівні частини: одна частка дісталася Свято-Миколаївському монастирю в Ізі (за Степаном), друга відійшла до Василя, третя – до Марії (за чоловіком Дулкай (?))⁴.

15 листопада 1926 р. розпорядженням єпархіальної влади ієромонаха о. Арсенія переміщено на приход у с. Великий Бичків Рахівського району, а через неповний рік, 1 серпня 1927 р., у с. Волове (теп. м. Міжгір'я)⁵.

Тут прослужив трохи більше одного року і 1 листопада 1928 р. отримує благословення на обслуговування приходу с. Горінчево⁶. Щоб підняти свій освітній і духовний рівень молодий ієромонах у цьому ж році вступає на навчальні курси, організовані єпархіальною владою при державній школі в м. Хуст. 30 березня 1929 р. успішно здає екзамен за програмою 4 класів гімназії⁷. Отримавши відповідне свідоцтво про освіту⁸, уже наступного дня шкільним інспектором о. Арсеній призначається вчителем релігії для дітей православного віросповідання у державній народній школі села Горінчево⁹.

¹ Грамота за № 771.А від 14.09.1924 р. // Папка о. Арсеній Зейкан // Особистий архів А. Світлинця.

² Автобіографія від 07.02.1949 р. // Там само. – С. 2.

³ Там само.

⁴ Договори купівлі-продажу від 25.04.1926 р. // Там само.

⁵ Автобіографія від 07.02.1949 р. // Там само. – С. 2.

⁶ Там само.

⁷ ДАЗО. – Ф. 21. – Оп. 9. – Спр. 78. – Арк. 33.

⁸ Свідоцтво № 5 від 30.03.1929 р. // Папка о. Арсеній Зейкан // Особистий архів А. Світлинця.

⁹ Документ від 31.03.1929 р. // Там само.

Ієромонах Арсеній
(Зейкан), 1930-і рр.

Крім душпастирської роботи молодий ієромонах є активним і в суспільному житті своєї пастви. Щоб бути максимально корисним своїм прихожанам, о. Арсеній стає слухачем курсів першої медичної допомоги, які в листопаді 1929 р. у Хусті провело Товариство Чехословацького Червоного Хреста¹.

У наступні роки о. Арсенія переводять з одного приходу на інший. 12 жовтня 1931 р. його переміщують на приход села Рахово. Тут пробув недовго, бо вже 27 квітня 1932 р. служить помічником настоятеля у с. Великі Лучки. А через рік, 25 липня 1933 р., отримав послух помічника настоятеля до Ізи², щоб допомагати сільському настоятелю архімандриту Амфілохію (Кеміню),

який ще ніс послух благочинного Липчанського монастиря та духівника Городилівського скиту. Крім виконання своїх прямих пастирських обов'язків, о. Арсеній 29 вересня, розпорядженням Мукачівсько-Пряшівського єпископа Дамаскіна, призначається вчителем Закону Божого для православних дітей місцевої народної школи³. Документи того часу свідчать, що ієромонах займався по 17 годин щотижня із 530 учнями⁴ різного шкільного віку.

Не дивлячись на постійну зайнятість і переміщення на різні приходи, ієромонах також добросовісно відвідував пастирсько-богословські курси, які проводило єпархіальне управління протягом 1933-1937 рр. Свідоцтво, видане 31 грудня 1937 р. і

¹ Свідоцтво від 10. 07. 1930 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Автобіографія від 07.02.1947 р. // Там само. – С.2.

³ Декрет від 29.09.1933 р. // Там само.

⁴ Документ від 18.01.1934 р. // Там само.

Ігумен Арсеній
(Зейкан), 1940-і рр.

підписане завідуючим навчальною частиною ігуменом Аверкієм (Таушевим), говорить, що ієромонах Арсеній з успіхом склав іспити по 12 предметам¹. Цікаво, що крім богословських дисциплін (святе писання, богослов'я, літургіка, церковне право та ін.) курсанти вивчали цілком цивільні предмети – садівництво, кооперація, гігієна та перша медична допомога, діловодство.

¹ Свідоцтво від 31.12.1937 р. // Особистий архів А. Світлинця.

Ревне та безкорисне служіння о. Арсенія у справі утвердження Святого православ'я були заслужено оцінені єпархіальною владою. 19 грудня 1938 р., в день Святого Миколая Чудотворця, у храмі Свято-Миколаївського Ізького монастиря преосвященним єпископом Володимиром він був возведений у сан ігумена¹.

У березні 1939 р. край був захоплений Угорщиною. Настоятеля села Ізи архімандрита Амфілохія єпархіальна влада перевела до Свято-Різдва-Богородичного Липчанського монастиря, а на його місце 1 квітня 1939 р. єпископ Володимир призначає ігумена Арсенія².

Враховуючи авторитет духівника та його безкорисливу пастирську діяльність на ниві православ'я, по рекомендації духовенства краю 28 лютого 1941 р. о. Арсенія призначено членом єпархіальної ради, яка діяла при єпархіальному управлінні в Мукачеві³.

Крім пастирського служіння духівник веде культурно-просвітницьку роботу серед молоді села. Однією з її форм стала діяльність театрального гуртка, яким керував о. Арсеній. Показовим у цьому плані став виступ п'єси «Крива присяга», який пройшов у великодні дні 1943 р. Дійство відбулося в приміщенні народної школи і основну роль у ньому зіграли ізяньські гімназисти на чолі із студентом Парфенієм Сабовим. Подія мала величезний успіх серед місцевих жителів і стала ще одним з'єднуючим містком між пастирем та паствою⁴.

В кінці 1944 р., коли фронт уже наближався до Карпат, о. Арсеній під час проповіді з церковного амвона закликав місцевий народ не підтримувати угорську владу, а чекати своїх братів. Та знайшлися зрадники, які донесли про це угорцям, і за цей вчинок його приговорили до смертної кари через повішення. Лісничий Золтан Моркочаньї, у хаті якого тимчасово розташувалися жандарми, дізнавшись, що о. Арсенія хочуть

¹ Свідцтво від 18.12.1938 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Декрет про призначення від 01.04.1939 р. // Там само.

³ Призначення від 28.02.1941 р. // Там само.

⁴ Ф.С., Иза. Театральное представление в Изі // Русское слово. – № 35. – 5 мая 1943. – С. 4.

арештувати, негайно повідомив його про небезпеку. Щоб не попасти у руки катів, духівник втік з села і до приходу Червоної Армії два тижні переховувався у навколишніх лісах¹. Крім цього, мав контакт з партизанами – забезпечував їх одягом і харчами. Після приходу в наш край Червоної Армії повернувся в Ізу і продовжував виконувати покладені на нього пастирські обов'язки.

2 квітня 1945 р. єпархіальне управління видає розпорядження про призначення ігумена Арсенія на приход до села Буштина Тячівського району². Зараз важко сказати, які були на це причини, але духівник не виконав цього доручення. Тому, 19 липня цього року, Духовний Суд Мукачівсько-Пряшівської єпархії на своєму засіданні наказав духівника одномісячною епітімією, яку той відбував у Свято-Миколаївському Ізькому монастирі³.

У серпні 1945 р. розпорядженням єпархіальної влади призначений духівником Липчанського монастиря⁴.

11 червня 1947 р. чинний єпископ Нестор своїм указом підтвердив призначення ігумена Арсенія на посаді духівника Свято-Різдва-Богородичного монастиря у с. Липча і одночасно благословив йому тимчасово нести послух благочинного Липчанського благочиння⁵. Цікаво, що через декілька років благочинний усіх монастирів єпархії архімандрит Матфей писав про нього: «...В благочинні он сумел скоро навести порядок, мир и покой. К богослужению проявляет большое усердие. Хороший хозяин»⁶.

Не дивлячись на щоденні турботи і безліч різних малих та великих справ, не забував духівник і про духовну їжу. Підтвердженням цьому є цікавий документ, в якому ігумени Арсеній та Юв (Кундря) разом з ієромонахом Герасимом (?) просять у чинного архієпископа Макарія благословення відвідати святині міста Києва та Почаївську Лавру⁷.

¹ Лист М.С. Хрущову // Папка о. Арсеній Зейкан // Особистий архів А. Світлинця. – С. 3-4.

² Декрет про призначення від 02.05.1945 р. // Там само.

³ Документ від 23 липня 1945 р. // Там само.

⁴ Послужний список ігумена Арсенія від 1950 р. // Там само. – С. 2.

⁵ Указ від 11.06.1947 р. // Там само.

⁶ Характеристика від 30 грудня 1950 р. // Там само.

⁷ Документ від 20.08. 1948 р. // Там само.

9 серпня 1949 р. розпорядженням архієпископа Макарія о. Арсенію доручено тимчасово обслуговувати парафію села Липецька Поляна¹.

*Архімандрит Арсеній (Зейкан),
1950-і рр.*

Не секрет, що починаючи з 1950-х років радянська адміністрація обклала всі монастирі та скити різноманітними податками, серед

¹ Наказ № 2127 від 09.08.1949 р. // Особистий архів А. Світлинця.

яких особливо виділялася обов'язкова здача молока та м'яса. Ці норми свідомо завищували і в результаті вони набагато разів перевищували колгоспні норми, так що обителі були змушені додатково закупляти від місцевого населення продукти, щоб виконати податок. Ігумен Арсеній звичайно бачив цю проблему і намагався самостійно її вирішити. Зберігся лист, адресований особисто голові Ради Міністрів СРСР товаришу Сталіну. В ньому духівник звертається до керівника держави і, оцінюючи сучасний стан обителі, просить зрівняти колгоспні та монастирські норми поставки державі молока¹. Важко повірити в те, що лист потрапив до адресата, бо місцева влада навряд чи випустила б його за межі області, але це характеризує духівника як сміливу людину, яка, захищаючи Божу обитель, свідомо йшла на ризик і конфлікт з місцевою партійною адміністрацією.

Безкорислива та ревна праця монаха на ниві православ'я не могла залишитися непоміченою. На пропозицію єпископа Іларіона Святійший патріарх Алексій нагородив ігумена Арсенія хрестом з прикрасами. Нагорода була вручена до дня святої Пасхи 1952 р².

Восени 1953 р. помирає благочинний монастирів Мукачівської єпархії архімандрит Матфей (Вакаров) і церковна влада благословила на цей важкий та відповідальний послух саме о. Арсенія. Відповідний указ за № 1424³ підписали 29 жовтня 1953 р. Дане призначення не було випадковим, бо монах справді користувався заслуженою повагою серед духовенства краю. Зокрема в характеристиці на о. Арсенія чинний єпископ Іларіон писав: «... Игумен Арсений проявил себя в последнее время, как весьма деятельный и полезный работник на ниве христианства и как хозяин. Будучи духовником Липчанского женского монастыря, он работает не только в духовном окормлении насельниц монастыря, но и по его хозяйственному благосостоянию. Благодаря его энергии старый храм деревянный уступил на том же месте кирпичному. Ныне он же руководит

¹ Лист товаришу Сталіну від 10.11.1952 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Документ від 28.03.1952 р. // Там само.

³ Наказ від 29.10.1953 р. // Там само.

капитальным ремонтом монастырских зданий на полученную из патриархии дотацию. Он является Липчанским благочинным и после смерти архимандрита Матфея Вакарова стал в наследие его еще и благочинным 14-ти монастырей, в которых за короткое время много сделал по упорядочению внутримонастырской жизни.

В исполнении распоряжений правящего епископа точный и аккуратный. Среди насельниц монастыря пользуется большим авторитетом. Прекрасно организывает богослужения в дни великих праздников и отпустов»¹.

Про авторитет монаха серед духовенства краю свідчить той факт, що в переддень його 60-річчя група священників та монахів Рахівського та Великобичківського благочиння на чолі з протоієреєм о. Федором Кишкою звернулися до єпископа Іларіона з пропозицією нагородити о. Арсенія саном архимандрита. Своє прохання вони мотивували тим, що: «...Отец игумен Арсений принимал живое участие в миссии по возвращении нашего народа в веру своих предков. Он был между основоположниками нашего монашества. Следы его миссионерской работы видны во всех концах нашей области, а в особенности в нашем районе...»². З аналогічним проханням звернулися благочинні Мукачівського, Буштинського та Хустського благочиння. У своєму листі вони писали: «... о. Арсений является верным помощником блаженнопочивших о.о. Алексия, Матфея, Амфилохия, первых священнослужителей и миссионеров нашего Закарпатья... Его работа везде увенчалась желательным успехом во славу Божию и в пользу православной церкви... Ему была вручена и доля воспитания в православной вере нашей молодежи, и так он был законоучителем в цитаделях св. Православия в селах Вел. Лучках и Изе...»³. На основі цих прохань Мукачівський єпископ Іларіон звернувся до Київського митрополита Іоанна з відповідним клопотанням, у якому також просить нагородити

¹ Характеристика на ігумена Арсенія від 31.12.1953 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Документ від 08.05.1954 р. // Папка о. Арсеній Зейкан // Там само.

³ Заява від благочинних Мукачівсько-Ужгородської єпархії. Без дати. // Там само.

духівника саном архимандрита в честь його 60-річчя від дня народження і 30-річчя сумлінного пастирського служіння¹.

На початку 1955 р. стан здоров'я о. Арсенія погіршився. Після численних перевірок і консультацій у лікарів йому було прописано негайне лікування. На основі лікарського заключення, 26 березня 1955 р. єпископ Іларіон звільнив архимандрита від посади благочинного всіх монастирів Мукачівської єпархії і надав йому довгострокову відпустку для лікування, яку він повинен проходити у Мукачівському монастирі². А через декілька місяців, 25 травня, з'явився новий указ, за яким о. Арсенія було звільнено з посади духівника Липчанського монастиря і 1 червня призначено настоятелем Свято-Миколаївського Ізького монастиря³.

Лікування дало свої позитивні результати і за короткий час духівник уже знову міг виконувати покладені на нього функції. Тому 9 червня 1955 р. чинний єпископ знову благословив йому виконувати послух благочинного всіх монастирів єпархії⁴.

Будучи настоятелем Свято-Миколаївського Ізького монастиря, духівник прикладав багато зусиль для облаштування обителі. Наявні документи свідчать, що стараннями архимандрита і насельників обителі у 1957 р. в монастирі було збудовано новий господарський будинок розміром 30x10 м., який замінив стару будівлю, зведену ще в 1925 р.⁵

В кінці 1957 р. о. Арсеній звертається до архієпископа Варлаама з проханням перевести його до Липчанського монастиря, мотивуючи тим, що за станом здоров'я йому важко виконувати покладені на нього обов'язки і його призначення настоятелем Ізького монастиря було лише тимчасове. Задовольняючи прохання духівника, чинний єпископ 30 грудня 1957 р. видає розпорядження про звільнення архимандрита Арсенія з посади настоятеля Свято-Миколаївського монастиря

¹ Рапорт від 08.05.1954 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Наказ від 26.03.1955 р. // Там само.

³ Наказ від 25.05.1955 р. // Там само.

⁴ Наказ від 09.06.1955 р. // Там само.

⁵ Документ від 1957 р. // Там само.

і переміщення його на посаду священника у Липчанський монастир¹.

Кінець 1950-х років для монашества краю був надзвичайно складний та неоднозначний. Всі знали, що радянська адміністрація готується нанести остаточний удар по монастирях, який приведе до їх ліквідації. Безумовно, о. Арсеній здогадувався про все, але реально вдіяти нічого не міг. У всіх бідах монашество звинувачувало єпархіальну владу, яка прийняла пасивну, вичікувально-спостережницьку позицію. 5 березня 1959 р. духівник звертається до архієпископа з листом, у якому пише про стан справ на приході Липецька Поляна і звертає його увагу на своє погане самопочуття (здоров'я). У відповідь отримує розпорядження, що у зв'язку із хворобою він звільняється з посади благочинного монастирів². Таким чином, напередодні ліквідації монастирів о. Арсенія було усунуто від справ. Можливо, це розв'язало руки духівнику, бо вже невдовзі на адресу Патріарха Алексія архімандрит написав 5 листів, у яких виклав свої критичні зауваження про стан справ у Мукачівській єпархії. Крім загальних звинувачень про недотримання церковних правил та іншого, окремо іде мова про незаконне звільнення духівника Городилівського скита ігумена Іова (Кундрі)³. Але відповіді на них не отримав.

Не залишила «без уваги» о. Арсенія, як і багатьох духівників, крайова преса. Зокрема, Хустська районна газета «Ленінська правда» 11 липня 1961 р. передрукувала статтю з обласної «Молоді Закарпаття», у якій автор чорними тонами змалював діяльність Липчанського монастиря та о. Арсенія⁴.

З наявних документів відомо, що у 1960 році архімандрит знаходився у Липчанському монастирі, де разом з о. Гермогеном (Скунзяком) несли монашеський послух⁵.

¹ Документ від 30.12.1957 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Документ від 12.03.1959 р. // Там само.

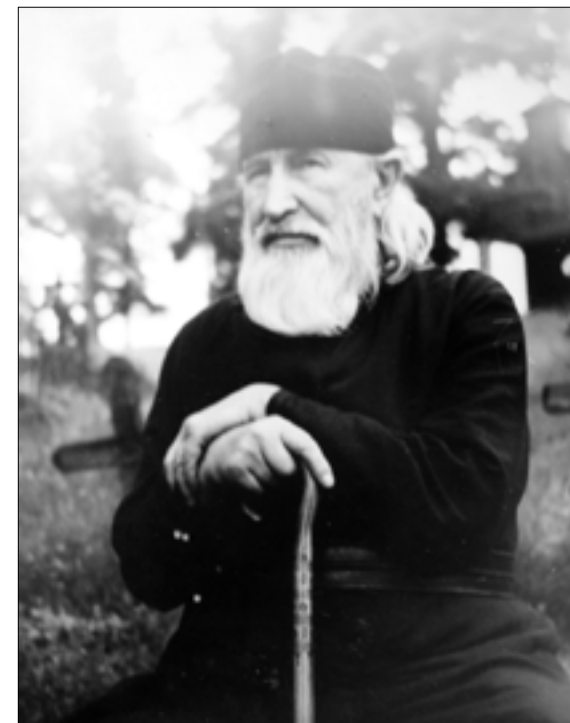
³ Листи від 12.03.1959 р. // Там само (на 5 аркушах).

⁴ Бойко С. Земні ангели // Ленінська правда. – 1961. – 11 липня. – С.3.

⁵ Лист о. Гермогена о. Арсенію від 21.04.1960 р. // Особистий архів Андрія Світлинця.

Та 10 липня 1961 р. влада ліквідувала і цей монастир. Сестри були змушені розійтися по домівках, а о. Арсеній залишається проживати у селі, де йому надала притулок родина брата Василя.

Але залишившись без місця служіння, духівник не став осторонь від пастирського служіння, бо його постійно запрошують на сільські приходи під час престольних свят та на тимчасове обслуговування сід, яке тривало інколи по декілька місяців. Із наявних документів відомо, що упродовж 1962 р. він служив у селах Нанково та Керецькі. А в день свого народження духівник проводить богослужіння у храмі Свято-Миколаївського монастиря разом з архімандритом Васи́лієм (Проні́ним)¹.

*Архімандрит Арсеній (Зейкан),
1960-і рр.*

¹ Прохання від 16.03.1962 р. // Особистий архів А. Світлинця.

Восени 1962 р. церковний комітет с. Липча звернувся до єпископа Миколая з проханням призначити їм настоятеля до сільського храму. Серед рекомендованих кандидатур були імена о. Арсенія та о. Тихона (Максима). 17 листопада чинний єпископ видає розпорядження, за яким архімандриту Арсенію благословляється нести послух настоятеля сільського приходу у Липчі до особливого розпорядження єпархіальної влади¹.

Схиархімандрит Стефан, 1970-і рр.

Село Липча – приход великий... разъездов на приходе много, а о. Арсений старый, слабый и ноги до колена полумертвые. Мнение прихожан, даже родственников о. Арсения таково, что в село Липчу надо назначить более молодого священника...»². Звіт був прийнятий до уваги, але відсутність вільного священника не дала змоги вирішити це питання.

¹ Посвідчення про відрядження від 17.11.1962 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Звіт благочинного о. Івана Густія від 13.05.1963 р. // Там само.

І тільки 4 січня 1964 р., коли на сільський приход було призначено іншого, розпорядженням правлячого єпископа Боголіпа архімандрита Арсенія переведено до Свято-Миколаївського Мукачівського монастиря і призначено помічником духівника обителі¹.

Несучи послух у монастирі, о. Арсеній, як один із найавторитетніших духівників краю, часто отримував доручення розглядати і вирішувати спірні питання, які виникали в процесі світського чи монашеського співіснування. Так, до прикладу відомо, що архімандрит представляв єпархіальне управління впродовж 1968 року².

Відчуваючи наближення останньої години о. Арсеній приймає рішення про постриг у велику схиму, після чого приймає ім'я Стефана на честь святого первомученика архидиякона Стефана.

Помер 8 червня 1971 р³. Похований на цвинтарі Свято-Миколаївського Мукачівського монастиря.

Андрій Світлинець

¹ Указ єпископа від 04.01.1964 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Протокол загальних зборів від 26.05.1968 р. // Там само.

³ Списокъ и точное описание... – С. 19.

Протоієрей Димитрій Беляков (27.10.1895 - 25.08.1967)

Беляков Дмитро Федорович народився 27 жовтня 1895 р. в с. Руське Мукачівського округу в селянській родині. Початкову освіту здобув у рідному селі. Як і тисячі закарпатських селян, батьки Дмитра опинилися на заробітках за океаном. У м. Клівленд (Огайо, США) він закінчив чотири класи середньої школи. Познайомившись за кордоном з православною вірою, юнак вирішив пов'язати своє життя зі служінням Богу. У зв'язку з цим, Дмитро вступає до православної духовної семінарії у м. Танафлай (Нью-Джерсі, США)¹.

Перебуваючи в США, він активно слідкує за подіями на Підкарпатській Русі. Про це свідчать його листи до редакції газети «Руський Православний Вестник». З нагоди заснування цієї газети він писав: «Появлення першого номера лучше солнца правды, которое осветило в глубине душу мою: мне твердо верится, что не будет ни одной русской Православной души, которая бы не находила пищу и воду, утоляя жажду духовную. Все это можно обрести в «Русском Православном вестнике», который может дать жизнь душе человека...»

Ввиду того, что такой газеты в наше время не существует больше, то я тем более уверен, что все измученные душевно русские люди в Европе, Америке и по всем углам земного шара обратятся за святой пищей, которая будет утолять страдания. «Русский Православный Вестник» зовет словами

¹ Особова справа прот. Д. Белякова // АМПЄ.

«Прийдите ко мне все тружущиеся и обремененные и Аз упокою Вы»¹.

В статті «Православным верникам села Русского, Бер. ж.» він наголошував: «Дорогие братья, Православные Христиане! Душа радуется, когда читаю на страницах «Русского Прав. Вестника», что и наше село Русское стало на дорогу отцов наших, дорогу Православную, которой шли наши деды и прадеды.

Но за это все мы должны быть благодарны отцам нашим. И воздать им благодарность общею молитвой к Богу. Молитвой Православной, об упокоении их душ в Царствии Небесном...

Вот мы видим, сколько сделали наши предшественники для нас, но это еще не все. Много еще осталось дела, которое ожидает нас. И наша обязанность сделать для нашего поколения не меньше, как сделали наши отцы для нас. И мы можем сделать, ибо мы свободны днесь. И если мы не сделаем, то наше поколение будет проклинать нас, а не будет молиться о наших душах!»².

Прагнучи до поглиблення богословської освіти Дмитро заочно закінчує два класи богословської семінарії в Сремських Карловцях. 16 лютого 1922 р. одружився з Марією Мучичка.

6 квітня 1922 р. рукоположений єпископом Гораздом (Павлік) у м. Белград у сан диякона, а 7 квітня 1922 р., тим же архієреєм, в сан священника. Призначений на приход у с. Горонда³.

У 1924 р. на загальних зборах духовенства у м. Хуст, о. Димитрій Беляков обраний членом Духовної консисторії Мукачівської єпархії та постійним делегатом на Архієрейський Собор Сербської православної церкви. Свою місію делегата виконував кілька разів: у 1925 р. їздив до Сербії у справі прийняття на навчання 10 студентів до семінарії та з протестом до патріарха Димітрія у справі архієпископа Савватія; у 1927 р. на Архієрейський Собор СПЦ, коли було обрано єпископа Іринія (Чирича); у 1929 р., коли було обрано єпископа Серафима; у 1930 р. на Священний Синод

¹ Беляков Д. Письмо из Америки // Русский православный вестник. – 1921. – 9 ноября. – С. 4-5.

² Беляков Д. Православным верникам села Русского, Бер. ж. // Русский православный вестник. – 1922. – 25 января. – С. 3.

³ Особова справа прот. Д. Белякова // АМПЄ.

з метою утворення Мукачівсько-Пряшівської єпархії; у 1931 р. для супроводу єпископа Дамаскіна (Грданичка) на Підкарпатську Русь.

*Адміністратор єпархії
протоієрей Димитрій Беяков*

Отець Димитрій Беяков у серпні 1923 р. під псевдонімом Д. Псалмцов видавав листок «Читайте святую Правду». При обранні Духовної консисторії у 1924 р. єпископ Досифій оживив справу, 26 січня 1925 р. на зборах у Горонді вирішили видавати «Церковну правду». З доступних нам номерів газети, а це за 1924 р. № 1, № 2-3, № 4, № 5-6 (конфіскований), № 7-8, за 1926 р. № 1-2, № 3-4, за 1927 р. № 1-2, можна говорити про зміст видання та його політику. Загалом більшість матеріалів до «Церковної правди» були підготовлені о. Димитрієм Беяковим, щоправда не всі статті підписані автором. Наведемо кілька заголовків

статей: «Кто такие архієпископъ Савватій и священникъ Червинка?», «О православном монастыре въ Карпатской Руси», «О православном св. Николаевском Изском монастырі», «Общество православного духовенства им. Св. Кирилла и Мефодия в Карпатской Руси», «Отнятие церквей», «Конец савватіевщины».

У 1929 р. на загальному церковному соборі духовенства та мирян у Хусті обраний членом Єпархіальної Ради та членом Вищого церковного суду Мукачівської єпархії.

Після смерті дружини у 1930 р. виїхав до Сербії, де працював вихователем закарпатських семінаристів у православної богословській академії в Бітолі.

Повернувшись на Підкарпатську Русь командировувався обслуговувати православні приходи у селах Дубрівка та Лисичово Іршавського округу¹. 20 вересня 1932 р. єпископом Дамаскіном призначений настоятелем приходу в с. Кричово Тячівського округу. З 21 вересня 1933 р. – організатор православного приходу в Сваляві та помічник настоятеля в с. Керецьки².

*На похоронах ігумені Параскеви (Прокон).
У центрі зліва Василій (Пронін) та Димитрій Беяков, 6 квітня 1967 р.*

У 1934-1935 р. з благословення єпископа Дамаскіна працює місіонером серед русинів у Бачці (Югославія).

У 1936 р. направлений священником у с. Стеблівка Хустського округу. 2 квітня 1937 р. возведений у сан протоієрея³. У 1941 р.

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – Арк. 46.

² Особова справа прот. Д. Беякова // АМПЄ.

³ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – Арк. 45 зв.

єпископом Володимиром (Раїчем) призначений членом духовного суду Мукачівсько-Пряшівської єпархії.

На з'їзді православного духовенства в Мукачеві у жовтні 1944 р. обраний делегатом для поїздки в Москву у справі клопотання перед Патріархом Московським і всієї Русі Алексієм I про включення православних приходів Закарпаття до складу Руської Православної Церкви. Під час прийому у Патріарха о. Димитрій Беляков виступав з доповіддю про становище Мукачівської єпархії.

Після повернення з Москви призначений радником та уповноваженим Єпархіального управління, а в 1945 р. адміністратором єпархії. Турбувався про повернення єпископа Володимира (Раїча) до Мукачева з Сербії.

Після призначення на Мукачівську кафедру єпископа Нестора (Сидорука), 18 березня 1946 р. переведений на приход у Стеблівку.

Протягом своєї пастирської діяльності активно сприяв становленню православ'я в селах: Горонда, Ракошино, Руське, Чопівці, Мукачево, Барбово, Бабич-Покуття, Свалява, Севлюш, Боутрадь, Страбичово. Певний час о. Димитрій працював також законовчителем у Горонді та Великих Лучках. У 1951 р. переведений у с. Тросник Виноградівського району. У 1955-1956 рр. працював секретарем Єпархіального управління¹. Потім знову повернувся на приход у Стеблівку.

Духovenство єпархії у своїх листах позитивно оцінювало діяльність о. Димитрія Белякова. «Служит верным образом пастыря, работа коего в пастве отмечается в мудром ведении духовной жизни. Церковь переполнена духовно напитанным стадом и вооружена силой Евангельского слова талантливого пастыря-проповедника»².

«Протоиерей Димитрий хороший миссионер, отличный организатор, талантливый проповедник, милословный и примерный пастырь, бдитель по благосостоянии нашей Епархии, любитель своего великого русского народа и Родины,

¹ Василий (Пронин), архимандрит. Протоиерей Димитрий Беляков // ЖМП. – 1968. – №4. – С. 20.

² Особова справа прот. Д. Белякова // АМПЄ.

– авторитет коего нужно поставить на горе светящего, а не под спудом»¹.

За труди на благо православної церкви мав ряд церковних нагород: грамота (єпископ Серафим (Іванович), протоієрейська камилавка (єпископ Йосиф (Цвієвич), золотий хрест (Патріарх Московський Алексій I). У 1963 р. нагороджений митрою.

Помер 25 серпня 1967 р. в Стеблівці Хустського району. На похороні о. Д. Белякова було багато священників та мирян. Над гробом померлого прощався від імені Єпархіального управління та вірників Хустський благочинний протоієрей Іоанн Густій.

Юрій Данилець

¹ Особова справа прот. Д. Белякова // АМПЄ.

Архімандрит Боголіп (Церковник) (10.12.1890 - 18.05.1974)

На початку ХХ ст., коли на Закарпатті розпочався православний рух, частина молодих хлопців за Божим провидінням опинилася в Росії. У монастирських школах вони здобули богословську освіту, прийняли священицький або чернечий постриг. Серед перших закарпатців, що пройшли цей складний шлях був і архімандрит Боголіп (Церковник), якому й присвячена дана публікація.

Народився майбутній архімандрит 10 грудня 1890 р. в с. Шандрово (нині с. Олександрівка Хустського району Мараморощького комітату в Австро-Угорщині)¹. Батьки – прості селяни – Георгій та Марія нарекли йому ім'я Микола. З дитинства він відзначався високою релігійністю, допитливістю та наполегливістю. До 1899 р. навчався в руській народній школі, а після її закінчення допомагав батькам у домашньому господарстві. У 1911-1913 рр. проходив військову службу як рядовий солдат у Будапешті (Угорщина)². Звільнившись у запас, Микола вирішив вступити до Будапештського університету на медичний факультет. Вибір молодого русина був цілком зрозумілим. На початку ХХ ст. на Закарпатті у краї панував жорстокий угорський режим, який мало зважав на потреби місцевого населення. В селах часто виникали епідемії тифу та холери, що забирали сотні життів.

Однак розпочалася Перша світова війна, де Австро-Угорщина виступила союзницею Німеччини для завоювання світового панування. Таким чином, студента медичного факультету

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 21. – Арк. 72.

² Там само. – Арк. 76.

мобілізували до війська і відправили на Східний фронт. Отець Боголіп часто розповідав про ці трагічні роки своєї біографії. Зі слів схимонахині Віри, яка проживала під духовною опікою старця аж до його смерті, довідуємося наступні факти. «Російські артилерія влучила снарядом в польову кухню, так що солдати не мали чого їсти. Крім того, доводилося постійно відступати та рити окопи. В одному з боїв батюшку (*о. Боголіпа – автор*) було поранено в ногу і йому вдалося сховатися в лісовому масиві. Під час наступу російських військ його взяли в полон».

Ці події відбулися у 1915 р. Микола потрапив до табору для австро-угорських військовополонених у м. Уфа. Тут його часто брали на господарські роботи місцеві поміщики, перевагою його було в першу чергу міцна статура. Цікавий випадок описав російський дослідник Г. Рачук: «Один помещик решил подобрать себе работника и его ввели к пленным, как раз в тот момент, когда те начинали обедать. Хозяин сразу же обратил внимание на статного молодца с очень добрым и смиренным лицом. Другие пленные – этнические мадьяры, сразу же набросились на пищу, а он все стоял, благоговейно молясь и крестясь. Такое благочестие очень понравилось хозяину, и он попросил, чтобы ему дали в работники именно этого человека.

Когда он ввел Николая в свой дом, то первым делом спросил – «Какого ты исповедания?» В ответ прозвучало – «Православного». Хозяин не сразу поверил его словам – пленный, в православной стране мог скривить душой, чтобы облегчить свою участь. Поэтому он решил проверить юношу и сказал – «А ну крестись!». С великим благоговением юноша медленно перекрестился по-православному, с глубоким поклоном. Хозяин и удивился и обрадовался. Обращаясь к супруге, он воскликнул – «Он христианин православный! Смотри, на каком далеком западе есть наша православная вера!»¹.

На прохання вище згадуваного господаря Микола вже міг залишатися на суботу і неділю й відвідувати церкву. Після одного із богослужінь він познайомився з місцевим священиком, який

¹ Рачук Г. Старец Боголеп (Церковник), основатель Иоанно-Предтеченского скита в Бедевле. Рукопись. – С. 2.

глибоко пройнявся важкою долею православних русинів. За допомогою приходського священника, поміщика та єпископа Андрія (Ухтомського) Миколу звільнили з табору та видали необхідні документи. Колишній солдат однозначно визначив своє майбутнє – служіння Богу в православному монастирі. У Свято-Успенському монастирі в Уфі його прийняли досить непривітно, докоряючи йому військовою службою в австро-угорському війську. Послушник Микола змушений був виконувати важкі роботи, але ніколи не нарікав, з покірністю виконуючи всі завдання. Крім того, він щиро прагнув до богословського навчання, а тому пройшов при монастирі трьохрічні пастирські курси. У 1918 р. Миколу пострижено в чернецтво з нареченням йому імені Боголіпа. Вже 6 квітня 1918 р. він прийняв мантію, 21 жовтня 1918 р. – сан ієродиякона¹. 17 травня 1920 р. рукоположений єпископом Симоном у сан ієромонаха².

Після Жовтневого перевороту в Росії православна церква потрапила під терор більшовиків. Монастир в Уфі було ліквідовано, його майно ченці завчасно перевезли в інші обителі. Ієромонах Боголіп перейшов для служіння до одного із жіночих монастирів. З 15 листопада 1920 р. по 20 січня 1921 р. обслуговував приход в с. Боголюбівка Чишминської волості Уфимського кантону³. З 20 січня по 20 квітня 1921 р. настоятель приходів в с. Володарське та на станції Абдуліно⁴ Куйбишевської області⁵. З 20 квітня по 12 травня 1921 р. служить на приході в м.Уфа⁶.

У травні 1921 р. він повернувся у рідне село. 1 вересня 1921 р. о. Боголіпа було призначено настоятелем приходу в с. Тереля Тячівського округу. Але у зв'язку з катастрофічною нестачею духовенства йому доводилося обслуговувати й навколишні села (Угля, Колодне, Кричево, Чумальово, Дулово). Щоб

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 21. – Арк. 71.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 169. – Арк. 79 зв.

³ Нині Республіка Башкорстан РФ.

⁴ Абдуліно – місто обласного підпорядкування в Оренбурзькій області РФ.

⁵ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 169. – Арк. 76 зв.

⁶ Там само. – Арк. 80.

задовольнити духовні потреби селян о. Боголіп був змушений пішки обходити вищеназвані населені пункти. У 1922 р. на прохання жителів с. Бедевлі Тячівського округу він перейшов до цього села.

Бедевля на початку 1920-х рр. була одним із центрів православного руху на Тячівщині. Слід також відзначити, що тут релігійна боротьба доходила до найвищої точки кипіння. Якщо на початку 1922 р. православні молилися в приміщенні школи, то вже на початку літа того ж року вони цілком закономірно пред'явили свої права на уніатську церкву. Згідно статистичних даних у той час співвідношення сил було на боці православних (75% православних і лише 25 % греко-католиків)¹. Розуміючи критичність ситуації, греко-католицький священник Т. Косей у листі до Мукачівського єпископа просив притягнути до суду за православну агітацію 41 особу². Згодом, 15 червня 1922 р., православні вірники силою вивезли вищеназваного священника, разом з меблями, за межі села. Тоді з Тячева прибув невеликий загін жандармів, але він не зміг впоратися з натовпом і змушений був відступити. Окружний суддя доповів про цей випадок в Ужгород, звідки відправили більший загін жандармів до Бедевлі. Селяни з косами, мотиками та камінням зустріли жандармів, які пішли в штикову атаку. В результаті сутички 18 осіб було поранено, а 2 з них померли в Хустській лікарні³. Таким чином, о. Боголіпу в Бедевлі доводилося не легко.

Православні громади, що утворилися на Підкарпатській Русі, звернулися з проханням про включення їх до складу Сербської православної церкви. 1 грудня 1920 р. Священний Синод СПЦ прийняв рішення призначити на Підкарпатську Русь єпископом-делегатом Досифея (Васича), який також керував Нішською єпархією. Ситуація в новостворених церковних парафіях була складна. З утворених 60 громад лише 10 мали постійних священників, які також обслуговували довколишні села, а з 50 приходських шкіл

¹ ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1041. – Арк. 18.

² ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 710. – Арк. 6.

³ Véres zavargások Bedőházán // Uj Közlöny. – 1922. – 20 junius. – S. 2.

лише 15 мали вчителів¹. У численних зверненнях до СПЦ місцеве духовенство просило призначити постійного православного єпископа. На превеликий жаль, керівництво СПЦ знехтувало ці прохання, що призвело до тривалого «савватіївського розколу».

В умовах розбудови православних громад, нетривалі місіонерські поїздки єпископа Досифея на Підкарпатську Русь не могли вирішити нагальні проблеми. Більшість духовенства та вірників прагнули бачити на посаді єпископа людину, яка б походила з місцевого духовенства. Ця вимога була також декларована в статуті, прийнятому 19 серпня 1921 р. у с. Іза. З метою вирішення цього питання 10 грудня 1921 р. в Ізі відбулися збори представників всіх православних громад з метою обрання єпископа. Позаяк серед духовенства відбулися розходження у поглядах на майбутню юрисдикцію, то збори були перенесені в с. Буштино. 17 лютого 1921 р. у результаті таємного голосування єпископом було обрано ігумена Алексія (Кабалюка). Однак 12 липня 1921 р. відбулися перевибори, частина духовенства висунула альтернативну кандидатуру – ієромонаха Боголіпа (Церковника). Вибори закінчилися знову на користь першого претендента. У зв'язку з тим, що вибори відбувалися без відома єпископа Досифея (Васича) ієромонахи Амфілохій (Кемінь) та Матвій (Вакаров), а також священик Іван Ілечко відмовилися визнавати їх результати.

У свою чергу ієромонах Боголіп (Церковник) та мирянин Георгій Кеніз виїхали до митрополита Антонія (Храповицького) в Сербію з проханням висвятити о. Боголіпа в єпископи. Митрополит відмовився виконати прохання делегатів, що, правда, дозволив єпископу Празькому Сергію (Корольову) висвятити в священники Георгія Кениза. Таким чином, з боку частини православного духовенства Підкарпатської Русі відбулася спроба зміни церковної юрисдикції. Зроблені кроки свідчать про намагання вийти з-під влади СПЦ та перейти під керівництво РПЦЗ, що мала резиденцію в Сремських Карловцях. Причиною часткової невдачі цього плану послужило те, що представники РПЦЗ в особі митрополитів Антонія (Храповицького) та Євлогія

¹ ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 13. – Спр. 1. – Арк. 1.

(Георгіївського) не могли відкрито виступити проти СПЦ, на території якої їм було дозволено поселитися.

28 серпня 1922 р. на Підкарпатську Русь прибув єпископ Досифей (Васич). Ігумен Алексій (Кабалюк), що визнав свою помилку, поніс покаєння. Група духовенства, що гуртувалася навколо ієромонаха Боголіпа (Церковника), звернула свою увагу на константинопольську юрисдикцію.

15 червня 1922 р. «Православна Чеська релігійна громада» в Празі обрала єпископом для території Чехії, Моравії та Сілезії архієпископа Савватія (Врабеца). Ця подія відбулася всупереч тому, що у вересні 1921 р. сербський патріарх Димитрій (Павлович) висвятив в єпископи Горазда (Павлика)¹. Члени празької громади звернулися до сербського патріарха з проханням висвятити Савватія єпископом. Синод сербської церкви відповів, що не вважає можливим поставити єпископа для окремої парафії. У свою чергу, Савватій (Врабец), заручившись підтримкою жителів 28 сіл Підкарпатської Русі, подав 30 грудня 1922 р. прохання про хіротонію до Константинополя². Константинопольський патріарх Мелетій (Метаксакис), не знаючи дійсного стану справ, 4 березня 1923 р. висвятив Савватія в архієпископи з титулом «архієпископ Празький і всієї Чехословаччини»³. Через два дні, 6 березня 1923 р. було видано томос, який затвердив вищенаведене призначення⁴. У вересні 1923 р. архієпископ Савватій (Врабец) приїхав на Підкарпатську Русь. З 13 по 22 вересня він відвідав Ужгород, села Дубове, Калини, Вільхівці, Нересниця, Тереля, Угля, Копашнево, Бедевля, Буштино, Волове, Руське, Чопівці⁵.

¹ Карнашевич П. Автокефалія Православної Церкви в ЧССР // Ежегодник Православной церкви в Чехословакии. – Прага, 1962. – С. 43.

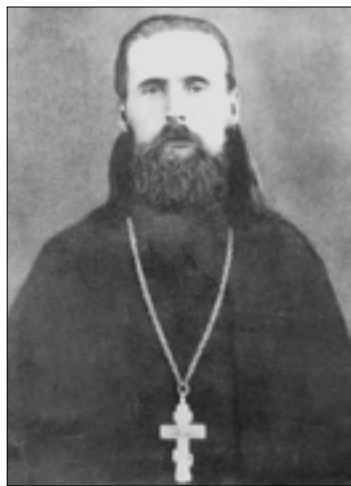
² Скурат К. История Православных Поместных Церквей: Учебное пособие. В 2 т. – Москва: Русские огни, 1994. – Т. 2. – С. 228.

³ ДАЗО. – Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 262. – Арк. 12.

⁴ Грамата о хиротонии и каноническом установлении первого православного архиепископа Пражского и всея Чехословакии высокопреосвященного Кир Савватия // Православный Русский Календарь на 1926 г. – Вышний Свидник, 1925. – С. 85.

⁵ ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1525. – Арк. 1.

Під час цієї поїздки Савватій особисто зустрічався з ієромонахом Боголіпом (Церковник) та нагородив його набедреником¹.

Ієромонах Боголіп
(Церковник), 1920-і рр.

Керівництво СПЦ намагалося залікувати болючі рани розколу.

2 жовтня 1924 р. у м. Хуст відбулися загальні збори чернецтва та священників обох сторін – сербської і константинопольської юрисдикції. Під час зборів було обрано Духовну Консисторію, до складу якої увійшли представники обох напрямків. Серед членів Консисторії був також ієромонах Боголіп (Церковник)². Однак розкол так і не вдалося подолати.

23 липня 1925 р. архієпископ Савватій (Врабец) возвів ієромонаха Боголіпа у сан ігумена. У цьому ж році його було обрано головою Єпархіальної ради константинопольської юрисдикції в с. Буштино³.

Чехословацький уряд на перших порах підтримував діяльність архієпископа Савватія. Чехи намагалися створити в державі автокефальну православну церкву. У вирішення релігійних питань втрутилися держави Малої Антанти. Через цю організацію Королівство Сербів, Хорватів і Словенців змусило уряд ЧСР офіційно визнати в своїх кордонах СПЦ та відмовитися від підтримки архієпископа Савватія. Внаслідок чого духовенство та парафії константинопольської юрисдикції втратили право на державну підтримку. Отже, у 1928 р. архімандрит Боголіп та більшість прихильників архієпископа Савватія визнали владу єпископів з СПЦ.

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 79 зв.

² Заседание православного духовенства 2 октября 1924 г. в г. Хуст // Русский Православный Месяцеслов на 1925 год. – Питсбург, США, 1924. – С. 141.

³ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 21. – Арк. 72.

У 1925 р. о. Боголіп став одним із засновників чоловічого скиту в с. Дубове Тячівського округу. Земельну ділянку та невеликий будинок в урочищі Вишній Дубовець пожертвував житель Дубового Федір Цубера. Навколо о. Боголіпа почала формуватися чернеча громада. Серед перших насельників Свято-Іоанно-Предтеченського скиту були ієромонахи – Інокентій (Чопик), Серафим (Гайналі), Сергій (Стойка), Яків (Стойка), Яків (Попович), Ігнатій (Чокина), Миколай (Мадар)¹. У 1925 р. розпочалося будівництво монастирської церкви, яку через рік освятив архієпископ Савватій (Врабец).

Оскільки ігумен Боголіп обслуговував та постійно проживав у Бедевлі, тимчасовим настоятелем скиту було обрано ігумена Миколая (Мадар).

12 червня 1926 р. архієпископом Савватієм о. Боголіп возведений у сан архімандрита².

За часів Мукачівсько-Пряшівського єпископа Дамаскіна (Грданічка) архімандрит Боголіп висловив бажання перевестися на служіння у с. Дубове, ближче до заснованого скиту. Однак

Архімандрит Боголіп (Церковник),
1930-і рр.

¹ Православный русский календарь на 1927 год. – Вышний Свидник на Словенску, 1926. – С. 34.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 79 зв.

владика запропонував йому перевести обитель до Бедевлі. Рішення єпископа було закономірним – у XVIII ст. в цьому селі діяв православний монастир, ліквідований австрійським імператором Йосифом II. У Бедевлі землю під скит виділив Іван Тиводар (сільське прізвисько Пальчик). Процес переселення ченців до Бедевлі був досить тривалим. Лише в 1938 р. в урочищі Горби було збудовано братський корпус та домову церкву при ньому. У 1940 р. до Бедевлі з Дубового було перевезено дерев'яну церкву, а в 1941 р. – побудовано другий братський корпус¹.

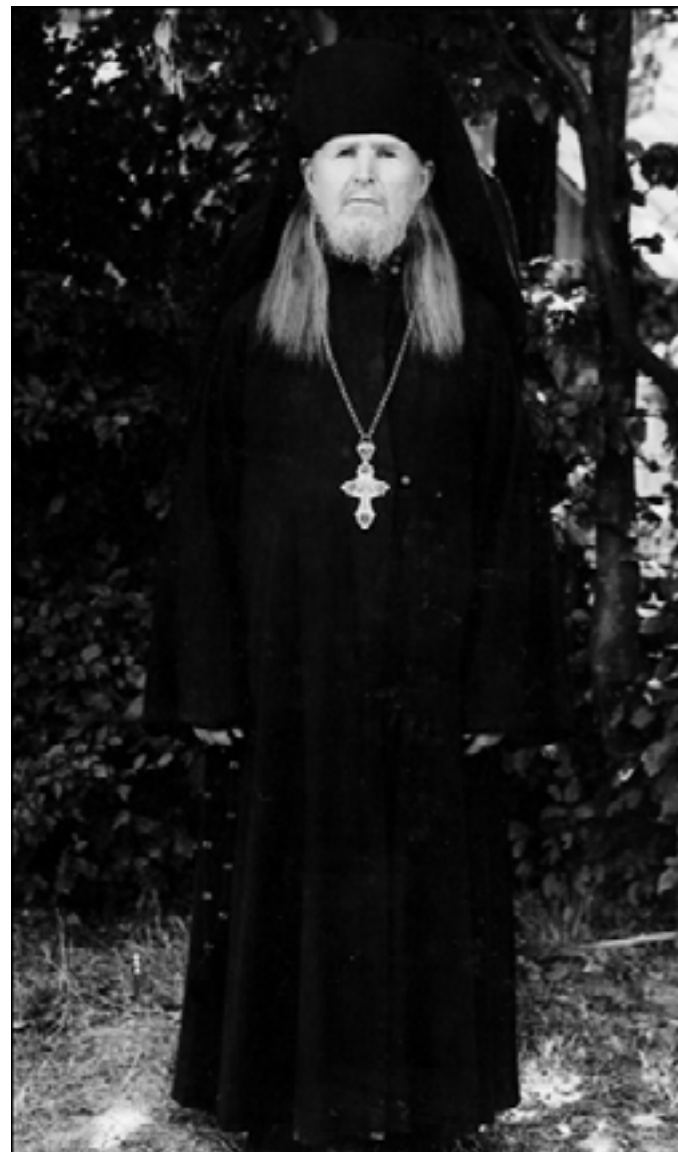
З приходом на Закарпаття радянської влади у 1944 р. для чернецтва настали важкі часи. Монахи були змушені платити державі різноманітні податки, просити дозволи на будівництво споруд тощо.

Згідно звіту архімандрита Боголіпа від 11 жовтня 1950 р. до Свято-Іоанно-Предтеченського скиту було приписано 13 чол., із них постійно проживало в обителі 6 чол. Монахи мали у своєму володінні 3,39 га землі, пару волів, корову, свиней та домашню

*З духовенством і монашеством єпархії.
У центрі о. Боголіп (Церковник), 1950-і рр.*

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 21. – Арк. 27.

Архімандрит Боголіп (Церковник), 1950-і рр.

птицю. Ченці духовно оформляли 200 дворів, що знаходилися навколо скиту¹.

Згідно наказу Мукачівсько-Ужгородського єпископа Іларіона від 1 жовтня 1953 р. чоловічий скит в Бедевлі ліквідовано. Насельники скиту повинні були переселитися до Теремельського монастиря². 26 січня 1954 р. послідував черговий наказ: «Снимаю архимандрита Боголепа (Церковника) с должности духовника (настоятеля – автор) ликвидированного мужского скита в Бедевле и назначаю духовником Бедевельского женского скита, переведенного из с. Иза»³.

Під духовне керівництво о. Боголіпа з Ізи прибуло більше десяти черниць. На новому місці звичайно не обходилося без проблем і непорозумінь, але духівник намагався завжди наставити сестер на правильний шлях. У одному із його листів до керівництва єпархії ми віднайшли «золоті» слова: «Монастырь и скит – это духовная институция, в них должен быть мир, откуда бы он разливался и на прочих христиан»⁴.

У 1957-1958 рр. силами черниць велося будівництво нового житлового корпусу. Однак їм так і не судилося в ньому проживати. У 1959 р. жіночий скит в Бедевлі був закритий. Частину монахинь перевели до Чумалівського та Мукачівського монастирів, декілька сестер залишилося проживати в навколишніх селах у власних будинках. 10 липня 1959 р. Мукачівсько-Ужгородський єпископ Варлаам видав наказ за № 727: «Архимандрит Боголеп (Церковник Николай Георгиевич) освобождается от должности духовника Свято-Предтечинского скита в с. Бедевля Тячевского района и назначается настоятелем прихода в селе Бедевля». Таким чином, доля архимандрита Боголіпа й надалі була пов'язана з с. Бедевля⁵.

Окремо хочеться сказати про архимандрита Боголіпа як про цілителя. Вище вже згадувалося, що він отримав незакінчену

¹ Там само. – Арк. 8.

² ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 14. – Арк. 100.

³ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 21. – Арк. 75.

⁴ Боголіп (Церковник), архимандрит. Лист єпископу Мукачівсько-Ужгородському Іларіону від 9 липня 1954 р. // АХПЄ.

⁵ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 21. – Арк. 74.

медичну освіту у Будапешті, і це давало йому змогу лікувати селян. Схимонахія Віра згадує, що кожного літа-осені вони з архимандритом відправлялися в гори для збору лікарських рослин. Пошук необхідних рослин не обмежувався лише с. Бедевля та навколишніми селами, а й сусідніми районами. На основі стеблин та коріння рослин старець готував настоянки, мазі тощо, які лікували чимало хвороб. Умів архимандрит також давати раду переломам кісток та виправляв вивихи. За допомогою до нього зверталось багато хворих не лише із Закарпаття, а й з інших областей України та Росії.

Помер архимандрит Боголіп 18 травня 1974 р. Похований на цвинтарі Чумалівського монастиря.

Російський богослов-краєзнавець Г. Рачук записав цікаву розповідь про зцілення архимандритом хворого. Наводимо її мовою оригіналу. «К архимандриту-целителю однажды привели огромного, могучего как дуб румына, двадцати четырех лет от роду, которого шесть румын – также могучих мужчин, едва в силах были удержать. Старец начал его отчитывать, а он стал страшно биться в конвульсиях. Вдруг прозорливый архимандрит прекратил читать молитву и внимательно взглянул на пришедших, сказал: «Вы не православной веры!»

Мать несчастного, скрывавшая это из-за боязни, что старец их не примет, обливаясь слезами, произнесла: «Мы свидетели Бога Иеговы!»

Тогда архимандрит Боголеп заповедал всей их семье pokреститься и после этого исцелил несчастного от беснования. Молодой человек после исцеления не помнил ничего, что было с ним за долгое время одержимости. С тех самых пор эта румынская семья до самой смерти архимандрита присылала ему с людьми огромные домашние сыры по 20 килограммов. Люди были счастливы не только потому что их сын и брат получил исцеление, но также и потому, что они обрели единственную истинную веру – Православие»¹.

¹ Рачук Г. Старец Боголеп (Церковник), основатель Иоанно-Предтечинского скита в Бедевле. Рукопись. – С. 8.

Архімандрит Боголіп (Церковник), 1970-і рр.

Про зцілення хворих ліками та молитвою свідчать і матеріали, що надані нам настоятелем чоловічого монастиря в Бедевлі архімандритом Іовом (Стець). Наводимо для читачів деякі з них:

Свидетельство бывшей послушницы старца Боголепа Марии Мельник об исцелении им безнадежно больного туберкулезом юноши.

Я свидетельствую, что на моих глазах к отцу Боголепу в монастырь на санях привезли юношу двадцати двух лет. Его выписали домой из армии, где он служил. Он был в последней стадии чахотки – туберкулеза и его просто отправили домой умирать. Когда его привезли в монастырь, то он весил только 36 килограммов – это был скелет, обтянутый кожей – живой труп. Когда через три месяца он уходил из монастыря на своих

ногах, то весил уже 61 килограмм. У его небогатых родителей было два вола – главное их движимое имущество, благодаря которому они справлялись с тяжелой работой по хозяйству. Эти люди привели двух своих волов в монастырь, чтобы пожертвовать их на обитель, в благодарность за исцеление. Когда старец увидел это, то замахал руками – «Идите гет (Ступайте!)! Я во славу Божью вылечил вашего сына!».

Свидетельство бывшей послушницы старца Боголепа Марии Мельник об исцелении от беснования ее племянника.

Моего племянника излечил архимандрит Боголеп от беснования. Мальчик – сын моего брата, ходил в третий класс. Во время чтения молитв он кричал, что шилом ему тычут в очи! Тетя его пыталась успокоить! Старец читал молитву девять раз, все монахини строго постились и нечистый дух был изгнан из создания Божьего¹!

Свидетельство бывшей послушницы старца Боголепа Марии Мельник об исцелении старцем Боголепом девушки от камней в почках.

В этом самом году к старцу издали, из России, приехала семья с шестнадцатилетней девушкой, у которой были камни в почках. Моча из-за этого не выделялась, тело девушки разбухло – ей грозила скорая смерть. Старец-врач достал бутылек

Могила о. Боголіпа.
Свято-Вознесенський
Чумалівський монастир

¹ Архів Свято-Предтеченського чоловічого монастиря в с. Бедевля Тячівського району Закарпатської області.

с матовым стеклом, не пропускавшим прямые солнечные лучи, взял маленькую ложечку и насыпал из бутылка какое-то белое кристаллическое вещество, напоминающее мелкие осколки битого стекла и, разведя это лекарство, начал им лечить девушку. Семья сняла жилье неподалеку и за три недели девушка полностью избавилась от камней в почках. Очистились и проходы – она стала полностью здорова. И родители и девушка, расставаясь со старцем, плакали безутешно, как будто навсегда расставались с родным отцом и, уехав к себе домой, никогда не забывали о нем¹.

Свидетельство бывшей послушницы старца Боголепа Марии Мельник об исцелении ее племянницы, умиравшей от туберкулеза.

Моя пятилетняя племянница, дочь моей родной сестры, умирала в туберкулезной больнице. Ее выкрали оттуда и передали через забор, чтобы принести к старцу-целителю. Три дня ее скрывали у батюшки на чердаке, а потом она три месяца находилась в моей келии, пока старец ее лечил. Так девочка была спасена².

Вищенаведені факти свідчать про те, що архімандрит Боголіп отримав від Бога унікальний дар – зцілення, яким наділялися лише праведні та високоморальні особи.

У 1992 р. до Бедевлі знову прийшли монахи, які відродили Божу обитель. На даний час в монастирі під керівництвом досвідченого настоятеля – архімандрита Іова (Стеця) проживає більше 10 монахів та послушників.

Автори висловлюють подяку за допомогу у зборі матеріалів та фото настоятелю Свято-Предтеченського монастиря в с. Бедевля архімандриту Іову (Стецю), краєзнавцю Г. Рачуку.

*Юрій Данилець,
ієромонах Пімен (Мацола)*

¹ Там само.

² Архів Свято-Предтеченського чоловічого монастиря в с. Бедевля Тячівського району Закарпатської області.

Ієромонах Варнава (Щербан) (16.03.1902 - 25.12.1967)

Ієромонах Варнава, в миру Щербан Василь Іванович, народився 16 березня 1902 р. у селі Іза Хустського району в багатодітній селянській родині Івана Щербана та Марії Плиски¹. Крім нього, в сім'ї було ще 6 дітей – два брати та чотири сестри, тому змалку добре знав ціну кожного шматка хліба. З дитячих років допомагав батькам у господарстві і був привчений до важкої праці землероба. Не дивлячись на скрутне становище родини, батько віддав сина до сільської школи, де в нього і проявився хист до малювання. Після закінчення 6 класів залишився вдома та допомагав батькам. Ще в дитинстві з ним стався прикрий випадок – упав з коня і сильно пошкодив ногу. І хоча батьки зверталися до лікаря по допомогу, але нога залишилася скаліченою. Це каліцтво залишило відбиток на все життя.

Гоніння влади на православне віросповідання сприйняв дуже боляче і воно залишило в серці юнака глибоку рану. Можливо, саме тоді в душі зародилося бажання присвятити себе служінню Богу. А коли в Ізі організовується чернече життя, то вирішує здійснити свій задум.

12 жовтня 1925 р. вступає у Свято-Миколаївський чоловічий монастир у рідному селі і невдовзі молодого послушника направляють допомагати хворому ієромонаху о. Михайлові (Сомошу), який ніс пастирський послух у парафії села Кошелево-Залом. Але тут затримався недовго. Хвороба о. Михайла прогресувала і коли останній уже не міг виконувати пастирські

¹ ДАЗО. – Ф. Р. – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 37. – Арк. 75.

обов'язки, то 12 листопада 1925 р. разом з ним повертається до обителі¹. Тут продовжує нести різний монастирський послух.

Не дивлячись на каліцтво і враховуючи щире відданість юнака Христу та Його церкві, а також сумлінне виконання обов'язків та ревне служіння, 10 липня 1931 р. настоятель монастиря архімандрит Матфей (Вакаров) постригає молодого послушника в рясу і камилавку, а через рік, 24 серпня 1932 р., – в мантію (малу схиму) з нареченням іменем Варнава на честь Апостола Варнави².

Щоб збагатити свій освітній та духовний рівень, молодий монах у 1933 р. вступає на богословські курси, організовані єпархіальним управлінням для духівництва єпархії³.

Несучи пастирський послух у монастирі, працював на різних роботах. У вільний час писав ікони, реставрував богослужбові книги, мінеї. Це відзначило керівництво монастиря і тому за благословінням єпископа Дамаскіна, 28 липня 1934 р., архімандрит Матфей відправляє о. Варнаву до монастирської іконописної школи в місті Раковіце (Сербія), до вчителя Софронова⁴. Два з половиною роки тривало навчання і після успішних екзаменів 1 січня 1937 р. молодий монах знову повертається до обителі⁵. Тут, протягом півроку продовжує навчання, відвідуючи пастирсько-богословські курси, які перервав у зв'язку із навчанням у Сербії. З цього часу при Свято-Миколаївському монастирі несе послух іконописця. За свідченням племінника Василя Щербана, під час Великоднього посту і Пасхальних свят монах на деякий час обслуговував приход у с. Кошелево-Залом⁶.

Також відомо, що в 1946 р., на запрошення ігумені Домбокського монастиря матушки Февронії (Рацюк) та архі-

¹ Списокъ и точное описание жизни братии живущихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. – С. 42.

² Там само.

³ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 169. – С. 116-117.

⁴ Списокъ и точное описание... – С. 42.

⁵ ДАЗО. – Ф. Р. – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 37. – Арк. 75.

⁶ Світлинєць А., Канаило С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у селі Драгово-Забрид. – Ужгород, 2009. – С. 137.

мандрита Алексія (Кабалюка), ієромонах Варнава розписав монастирський храм¹.

29 березня 1946 р., з дозволу єпископа Мукачівсько-Ужгородського Нестора (Сидорука), в домовій церкві будинку єпархіального управління, що в Мукачеві, Варнаву висвячують у ієродиякона, а 30 березня цього ж року – в ієромонаха².

*Ігумен Варнава (Щербан),
1950-і рр.*

30 червня 1950 р. наказом № 415 єпископ Іларіон призначає ієромонаха Варнаву духівником Свято-Михайлівського скиту

¹ Данилець Ю. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород, 2006. – С. 10.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр.37. – Арк. 75.

в селі Драгово-Забродь¹. На цій посаді він змінив тимчасово призначеного о. Кіріака (Росоху).

*З сестрами монастиря,
1960-і рр.*

З цього часу починається нова сторінка в житті ієромонаха, наповненому духовним подвигом та важкою фізичною працею. Серед місцевого населення та нині живих сестер збереглося чимало свідчень про о. Варнаву, який із честю ніс пастирський послух духівника обителі і без перебільшення став достойною заміною засновникові скиту о. Вікентію (Оросу). Матушка Євфимія (Пацкан) пригадує, що для сестер він був за рідного батька, до нього завжди можна було звернутися по допомогу і в силу можливостей духівник всім старався допомогти. Фактично на час пастирського послуху о. Варнави припадає розквіт і розбудова Драгівського скиту. Монах поєднував у собі одночасно професії

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр.37 – Арк. 74.

архітектора, столяра, будівельника, іконописця і, звичайно, духівника-батька та доброго господаря¹.

Пензлю духівника належать розпис обох монастирських іконостасів. Маючи від Бога талант до малювання, ієромонах ніколи не цурався своєї другої професії. Сестри пригадують, що ставши духівником обителі, він зразу взявся малювати ікони до храмового іконостасу. А через деякий час здійснив розпис і в домовій церкві. (Після ліквідації обителі іконостас домової церкви було перевезено до Липчанського монастиря)².

Кінець 1950-их років на Закарпатті ознаменувався повальною ліквідацією православних скитів та монастирів. Реально духівництво вдіяти нічого не могло, залишалось хіба що писати прохання до вищого керівництва. Сестри пригадують, що коли з єпархії надійшов лист про закриття скиту, духівник був дуже морально подавлений і нікого не соромлячись заплакав. Реально вдіяти нічого не міг, а душа не сприймала того, що мало відбутися.

Після ліквідації обителі ієромонаха направляють до Липчанського монастиря, який став його останнім пристанищем. Нервові потрясіння, пов'язані із ліквідацією обителі, повністю підірвали здоров'я ієромонаха. Найперше це позначилося на і без того немічних ногах духівника. Сестра Параскева (Паканич) пригадує, що ще в Липчанському монастирі у о. Варнави ускладнилася хвороба і він майже зовсім втратив можливість пересуватися без сторонньої допомоги. 10 липня 1961 р. розпорядженням місцевої адміністрації Свято-Богородичний монастир у селі Липча було ліквідовано. Таким чином монах залишається без даху над головою. А хвороба ніг прогресувала. Хтось порадив лікувати ноги мінеральною водою і тоді о. Варнава повертається до Драгова. Пізніше вирішує перебратися у невелике, віддалене від основних доріг та очей чиновників гірське село Мала Уголька. Разом з ним також відправляються сестри Александра (Пішта) та Параскева (Паканич), які доглядали хворого духівника. Спочатку з допомогою архімандрита Іова (Кундрі) знайшли житло у місцевого господаря, а через деякий

¹ Світлиць А., Канаїло С. Названа праця. – С. 138.

² Там само. – С. 139.

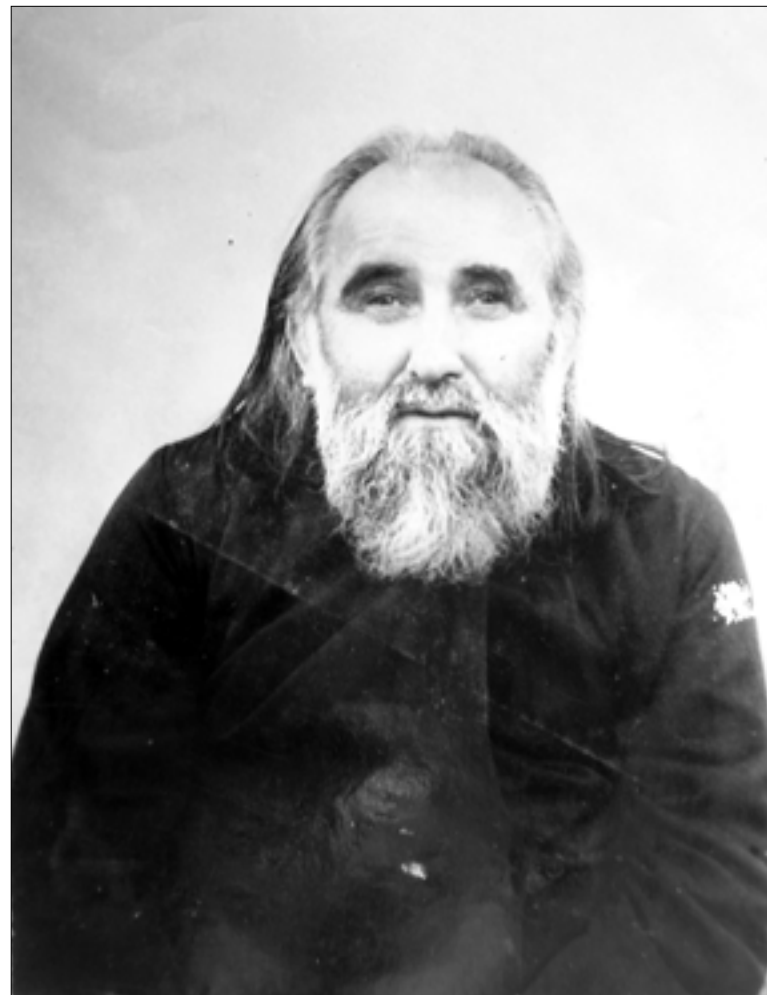
час купили в селі старий хлів, переобладнали його під житло і перебралися до нього. Хвороба о. Варнави прогресувала і невдовзі духівник уже зовсім не міг ходити. Сестри, як і подобає донькам христовим, смиренно несли свій хрест. Щоб якось полегшити страждання хворого, вони носили з джерела мінеральну воду і в ній купали його ноги.

Монахині також поралися по господарству, підтримували порядок в хаті і ніколи не забували про молитву. Бо саме молитва і була тим духовним стовпом, який допомагав зносити всі життєві труднощі. Через деякий час сестра Александра іде додому, а на зміну їй прибуває племінниця о. Варнави монахиня Лаврентія (Плиска) (колишня насельниця Лигчанського монастиря). Не дивлячись на скрутне становище, ієромонах мужньо сприймає удари долі. Як і раніше свято дотримується чернечого правила і весь свій вільний час присвячує іконопису. До його хатини постійно приходили вірники з проханнями намалювати святий образ чи розп'яття. І монах, незважаючи на нестерпні болі, ніколи нікому не відмовляв, бо знав, що люди потребують святих зображень. Священик о. Федір Черленяк пригадує, що його батько виготовляв для о. Варнави дерев'яні рамки під ікони, які писав ієромонах¹.

Сестри пригадують, що до хворого духівника часто навідувався о. Іов, який жив поряд. Вони бесідували на різні теми, пригадували часи становлення православ'я у краї – таким чином духовно підтримували один одного. Не забували про духівника і родичі із с. Іза, які час від часу відвідували свого німецького стрія.

Зима 1967 р. видалася надзвичайно сніжною. Як пригадує свідок тих подій Щербан Василь Петрович, 25 грудня із Малої Угольки надійшла сумна звістка про смерть ієромонаха. Не дивлячись на великі сніги, вирішили ховати о. Варнаву в Ізі, щоб таким чином виконати його передсмертний заповіт. Але постало питання як перевезти тіло додому. За це складне завдання взялися племінники покійного ієромонаха брати Василь та Михайло Щербани та Василь Плиска. Спочатку добралися до Драгова і від місцевих людей дізналися, що в присілку Кічерели

¹ Світлиць А., Канаило С. Названа праця. – С. 140-141.

Архімандрит Варнава (Щербан),
1960-і рр.

живе Ференц, який має коня та сани. Той спочатку не хотів іти, мовляв випав великий сніг, а коли дізнався, що треба перевезти з Угольки о. Варнаву, то погодився. (До речі, під час ліквідації Драгівського скиту саме Ференцові о. Варнава продав монастирського коня – авт.). Перехід через гірський хребет у тих умовах був

надзвичайно складний, але все обійшлося благополучно і після обіду подорожні уже були на місці. Василь Щербан пригадує, що коли вони зайшли до хати, то о. Іов з сестрою Александрою (Пішта) уже служили заупокійну службу. Віддати останню шану духівнику прийшли і колишні сестри скиту, Євфімія і Христина, які на той час проживали в селі. Після закінчення богослужіння домовину з тілом перенесли через потік і поклавши в сани міцно перев'язали мотузками та ланцюгами. Повернення назад було ще важчим. Щоб допомогти коневі подолати крутий підйом, хлопці та сестри Євфімія і Лаврентія з усіх сил штовхали сани вперед. Уже починало вечоріти, коли сумна процесія прибула до Драгова. Біля мосту через річку Теремлю Ференц повідомив, що далі нікуди не їде, випріг коня і повернув додому. Тоді сестра Лаврентія побігла шукати іншого візника. Щоб не гаяти часу, подорожні вручну перетягли сани через міст, де зачекали на нового коня. Уже вночі прибули в центр села, і побачили, що біля магазину з вантажного автомобіля розвантажували муку. Після деякого торгу, шофер погодився перевезти домовину в Ізу.

Ніч перебули в хаті Михайла Щербана, а вранці 27 грудня тіло перевезли до сільського храму. В похоронній процесії, яку очолив восприємник о. Варнави (хресний батько монаха при монашеському постригу) архімандрит Арсеній (Зейкан), взяли участь о. Савва, о. Феофан (Орос), о. Іоанн Густі, о. Цуцков та інші¹.

Пам'ять про духівника живе серед жителів навколишніх сіл. У багатьох вірників, родичів монаха залишилися святі образи, які той безкорисливо писав і щедро дарував всім бажаним. І кожного разу, коли людина гляне на картину чи образ, вона завжди теплим словом пом'яне раба Божого о. Варнаву.

*Андрій Світлиць,
Сергій Канаило*

¹ Світлиць А., Канаило С. Названа праця. – С. 141-142.

Ігумен Варсонофій (Воринка) (23 жовтня 1907 - ???)

Ігумен Варсонофій, в миру Воринка Василь Васильович, народився 23 жовтня 1907 р. у с. Колочава-Горб Міжгірського району в селянській родині Василя Воринки та Рошинець Ганни. Протягом 1917-1923 рр. навчався у народній початковій школі, по закінченні якої працював удома, допомагаючи батькам по господарству.

У 1929 р. призваний на дійсну строкову службу до чехословацького війська, яку проходив у м. Хуст. Після демобілізації у 1930 р. вступає послушником до монастиря преподобного Іова Почаївського у Ладимирові (за іншими даними в монастирі Святого Іоанна Хрестителя в селі Свидник, Словаччина – авт.). Через деякий час, у 1932 р., повертається додому і вступає послушником у скит Іоанна Предтечі, що в селі Дубове Тячівського району. В цей же період (заочно?) навчається в горожанській школі в Празі, яку закінчив у 1935 р.

17 листопада 1934 р. з рук ієромонаха Іларіона (Рибаря) приймає монаший постриг, а 14 серпня 1935 р. архієпископ Савватій у м. Празі рукополагає його у сан ієродиякона.

Після висвячення о. Варсонофій повертається у рідне село і вирішує побудувати каплицю для відправи Божих служб. З відповідним проханням він звертається до церковного керівництва у Прагу. Отримавши 18 жовтня 1937 р. благословення архієпископа Савватія, на батьківській землі за допомогою родичів будує невелику каплицю в честь Покрова Божої Матері,

Ієромонах
Варсофій (Воринка),
1940-і рр.

яку 21 листопада 1939 р. освячує ієромонах Феодосій (Горват).

29 жовтня 1946 р. у Свято-Успенській каплиці при єпархіальному управлінні, під час Божественної Літургії єпископ Нестор рукополагає його в сан ієромонаха. З 1 липня 1947 р. отримує послух на обслуговування приходу села Негровець-Імшадь Міжгірського району. З цього часу збереглася характеристика, написана благочинним Синевирського благочиння ігуменом Саввою (Андрішко): «...Отношение названного к храму Божему и к богослужению благосклонное и благолюбивое, а послушание во всем безукоризненное».

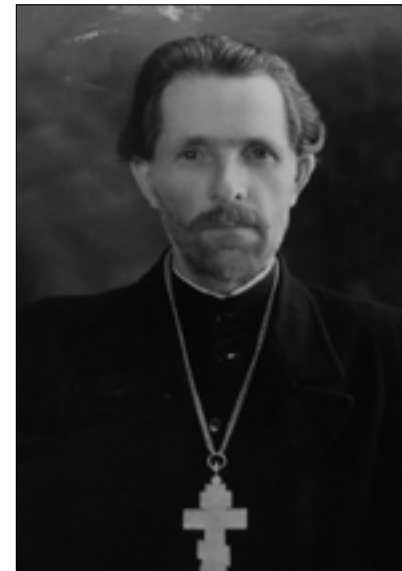
Служачи на сільському приході, о. Варсофій не забував і постійно опікувався каплицею, поряд якої проживали його батьки, що звичайно не подобалося деяким прихожанам. В результаті їхньої скарги, за розпорядженням правлячого єпископа, 11 червня 1951 р. ієромонаха було відправлено на покуту до Свято-Миколаївського Ізького монастиря, а з 13 грудня командировано на приход с. Вільшани Хустського району до особливого розпорядження з боку єпархіального управління. Цікаво, що на новому місці духівника радо прийняли і на прохання сільської громади 12 лютого 1952 р. єпископ Іларіон видає розпорядження про призначення о. Варсофія настоятелем даного приходу. Невідомо чому, але через рік, 24 лютого 1953 р., єпархіальна влада знову повертає монаха на попередній приход до с. Негровець.

За весь час свого пастирського служіння о. Варсофій зарекомендував себе, як грамотний та дисциплінований монах, за що у 1955 р. єпископом Іларіоном нагороджений набедреником. А в 1960 р. за поданням єпархіального управління Патріарх Алексій удостоїв його особливої нагороди – наперсним хрестом.

Духівник мав великий авторитет серед вірників навколишніх сіл і на прохання церковних комітетів його неодноразово командировали на святкові богослужіння під час храмових свят. Збереглися відрядні посвідчення до сіл Синевир, Синевирська Поляна, Колочава-Горб, Колочава-Лази, Вільшани-Глисна, Свято-Миколаївський Мукачівський монастир та ін.

Добросовісне і ревне служіння духівника були по заслугі оцінені єпархіальною владою. До дня Святої Пасхи Патріарх Алексій нагородив його саном ігумена, возведення в яке відбулося 27 квітня 1969 р. під час богослужіння у Свято-Успенському кафедральному соборі м. Мукачева.

Але час невмолимо бере своє і духівник все частіше жаліється на здоров'я. Не маючи змоги і сил проводити богослужіння, 7 березня 1978 р. він пише прохання про виведення поза штат і призначення пенсії. Правлячий єпископ Савва з розумінням віднісся до прохання, але попросив ще деякий час послужити, бо о. Варсофія було представлено до церковної нагороди. І дійсно, 21 травня 1978 р. під час Божественної Літургії у Свято-Успенському кафедральному соборі м. Мукачева, патріарх Пімен благословив нагородити ігумена Варсофія палицею.

Ігумен
Варсофій (Воринка),
1950-і рр.

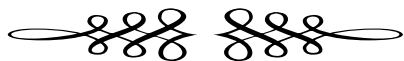

18 червня 1979 р. духівник знову звертається до єпископа і просить благословити йому у помічники о. Михайла Пішту, який би замінив його на приході. 1 червня 1980 р. ігумен Варсонофій у зв'язку із станом здоров'я виведений поза штат.

Помер у селі Колочава. Час і місце поховання з'ясовуються.

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської Православної єпархії (Особова справа ієромонаха Варсонофія (Воринка В.В.)).

Андрій Світлицець

Архімандрит Василій (Пронін) (08.09.1911 - 05.01.1997)

В історії Православної Церкви на Закарпатті у ХХ столітті залишили помітний слід багато видатних діячів. Серед них є такі відомі архіпастирі, подвижники благочестя, вчені і суспільні діячі, як преподобні Іустин (Попович), Алексій (Кабалюк), Іов (Кундря), митрополити Євлогій (Георгіївський), Веніамін (Федченко), Дорофей (Філіп), архієпископ Аверкій (Таушев) і багато інших. Кожен з них, в свій історичний час, залишив незгладимий слід в історії краю.

Особливе місце в історії Закарпаття займає ім'я архімандрита Василія (Проніна) – глибокого дослідника і в той же час справжнього аскета і знаменитого духівника. Його богословсько-історична наукова спадщина змушує замислитися над історичним минулим нашого краю. І тому кожен дослідник Православ'я за Карпатами у ХХ столітті не може обійти увагою цю унікальну, багатогранну особу.

Милість Божа безмежна, адже отець Василій, не дивлячись на запрошення ще восени 1939 р. голови Архієрейського Собору і Синоду, першоієрарха Руської Православної Церкви Закардонном Митрополита Анастасія (Грибановського), переїхати до Південної Америки, а згодом до Палестини – залишається на Закарпатті¹.

Життєвий шлях майбутнього духівника Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря архімандрита Василія (у миру Володимира Васильовича Проніна) почався в місті Києві, де він

¹ Лист ієромонаха Василія (Проніна) єпископу Шанхайському Іоанну (Максимовичу) від 19 липня / 1 серпня 1940 р. // АМПЄ.

народився 8 вересня 1911 р.¹ За своїм походженням він належав до древнього дворянського² руського роду Проніних³.

Дитинство Володимира проходило в загальній колії його однолітків. Виключенням в характері Володимира в ті роки була якась вже доросла покірність батькам, глибоке благочестя, любов до храму Божого, що звичайно було заслугою його благочестивих батьків Василя та Іраїди.

У 1917 р. після більшовицького перевороту багато вірних Богові і батьківщині синів і дочок були вимушені покинути свої будинки. Серед таких виявилася і сім'я Проніних, яка емігрувала спочатку до Молдови (тоді це була територія Румунії), а потім до Сербії⁴.

В 1919-1921 рр. у місті Кишиневі⁵ В. Пронін навчається у початковій школі, а в 1921-1929 рр. в тому ж місті вчиться у руській гімназії⁶. Жадання Бога і прагнення до пізнання істини привели випускника гімназії спочатку в духовну семінарію, а потім і на богословський факультет Белградського університету.

З благословення батьків у 1929 р. Володимир поступає в православну семінарію на честь святого апостола і євангеліста Іоанна Богослова в місті Бітоль (Охридська єпархія, сьогодні це територія Республіки Македонії). Поступити в Бітольську семінарію у той час було важко, оскільки з тисячі кандидатів приймалися лише близько ста, а тому вступні випробування були дуже складними. Володимир ці іспити склав позитивно і так само вчився на всіх курсах.

¹ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4 д. – Спр. 161. – Арк. 21.

³ За деякими даними будинок роду Проніних знаходився неподалік від Андріївського спуску біля храму апостола Андрія.

⁴ Архимандрит Василий (Пронин). Собрание трудов. – Т. 1: Жизнеописание. Научные и богословские исследования / Сост.: прот. А. Мониц, Ю. Данилец. – Ужгород: ОАО «Патент», 2010. – С. 9.

⁵ В тому же місті згодом були поховані батьки отця Василя. Відомо, що на честь дворянського роду Проніних в Кишиневі була названа ціла вулиця.

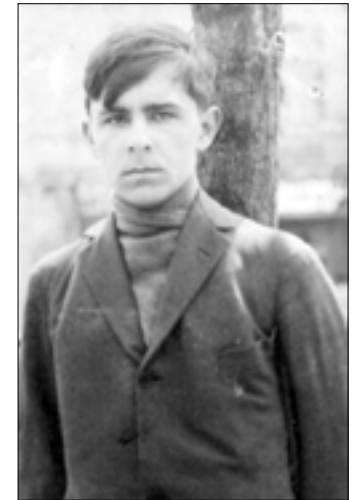
⁶ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Том. 4. – Арк. 9.

Зі щоденника Володимира знаємо, що під час навчання як в гімназії, так і семінарії студент Володимир Пронін просто жив у бібліотеці. Його цікавило безліч речей, на які він завжди шукав відповіді. Дуже любив літературу, філософію, археологію, історію, лінгвістику. Його улюбленими письменниками були С.М. Тургенєв, Ф.М. Достоевський, М.Ю. Лермонтов, А.П. Чехов, С.А. Єсенін.

Окрім свого головного послуху – навчання, молодий студент осягає і ази духовного життя, активно спілкується з багатьма святителями Руської і Сербської Православних Церков. У важкі для Церкви часи в духовній семінарії Бітоля навчалися також вихідці із Закарпаття, які потім поверталися додому і служили Церкві Христовій на своїй батьківщині.

Саме тут семінарист Володимир вперше у своєму житті зустрічається з багатьма майбутніми святими: преподобним Іустином (Поповичем) (07.04.1894 - 07.04.1979), який з грудня 1930 р. по січень 1932 р. знаходився в місіонерській поїздці на Підкарпатській Русі, а з 1932 р. по 1934 р. був професором Бітольської семінарії; святителем Миколаєм (Велеміровичем) (23.12.1880 - 18.03.1956), а також з відомим святителем Православної Церкви, тоді ще ієромонахом Іоанном (Максимовичем) (04.06.1896 - 19.06.1966).

Багато відомих професорів, доцентів вчили і наставляли тоді молодих богословів у семінарії, але найвизначнішим наставником і вихователем був отець Іоанн, який викладав у той час в семінарії і був її ректором. Тверда віра і подвижницьке життя отця Іоанна стали юнакові прикладом для наслідування. Саме цього духівника Володимир попросив стати його духовним

Володимир Пронін
перед вступом в семінарію,
26 квітня 1929 р.

наставником. Майбутній святий побачив добре серце хлопця і теж виявив прихильність до нього. І хоча в 1934 році отця Іоанна возводять в сан єпископа, і він виїжджає до далекого Шанхаю, сердечне спілкування між ними продовжувалося до самої смерті святого, тепер уже в письмовій формі¹. У архіві Мукачівської єпархії збереглося унікальне і глибоке за своїм духовним змістом листування між святим Іоанном і тоді ще ієромонахом Васи́єм².

Згодом отець Васи́й багато разів згадував владика Іоанна у своїх бесідах з духовними чадами, яким ставив у приклад його подвижництво та аскетичний досвід.

Одного дня в своєму щоденнику отець Васи́й записав: «Когда я начинал думать о христианстве, о вере, то вспоминал епископа Иоанна. [...] Владыка Иоанн мне дорог, как дорога мне жизнь, ибо я живу и дышу и существую по его молитвам. От него я видел любовь и веру, и эта вера дала мне силу жизни»³.

З 1933 р. по 1937 р. випускник семінарії з успіхом продовжує своє навчання на Богословському факультеті Белградського університету, де він став стипендіатом Священного Синоду Сербської Православної Церкви⁴.

Після завершення навчання молодий богослов був направлений проповідником Слова Божого в Мукачівсько-Пряшівську православну єпархію, яка у той час перебувала в юрисдикції Сербської Церкви.

Про свої перші враження від зустрічі із Закарпаттям він писав: «Будучи еще студентом на богословском факультете Белградского

¹ Див.: Мони́ч Александр, протодиакон. Жизненный путь архимандрита Василия (Пронина) (08.09.1911-05.01.1997) // Архимандрит Василий (Пронин). Собрание трудов. – Том 1. – ОАО «Патент». – Ужгород, 2010. – С. 7-47; Мони́ч Александр, протодиакон. Переписка святого Иоанна (Максимовича) с иеромонахом Василием (Прониным). Материалы к канонизации архимандрита Василия (Пронина) // Православный Летопис. Журнал Мукачево-Ужгородской Православной епархии. – 2009. – № 9 (15). – Листопад-Грудень. – С. 26-29.

² Збереглися листи єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) до ієромонаха Васи́я (Проніна), які датуються 31.07.1939; 15.02.1941; 15.04.1941 // АМПЄ.

³ Особистий щоденник архимандрита Василия (Проніна) // Там само.

⁴ Автобіографія ієромонаха Васи́я (Проніна). Див.: Особова справа архимандрита Василия (Проніна) // Там само.

университета я заинтересовался Карпатской Русью. Тогда она мне казалась западной страной, о которой так мало было известно. Там же учились несколько студентов из Закарпатья. Кроме того, некоторые из карпаторусских деятелей проживали тогда в Белграде и интересовались учащимися из Бессарабии, которых было несколько и которые были туда направлены от русского меньшинства. Но после окончания школы никто из нас не мог вернуться в Бессарабию для церковной работы; меньшинство придерживалось старого стиля, а официально там был новый календарь.

В конце 1938 года мне представилась возможность поехать на Карпаты. В беспокойное время, в середине ноября прибыл я в Мукачево и в течение 17 лет, безвыездно (кроме 2 месяцев пребывания в Почаевской Лавре в 1949 году) прожил на Закарпатье. Неизгладимо впечатление, когда после обычной городской обстановки приходилось видеть перед собой закарпатские деревянные церкви, хижины, видеть людей в народной одежде, слышать закарпатский говор. Возникает непосредственное ощущение древности славянских поселений на Карпатах. Это другой мир, мир наших летописей; точно въезжаешь в до Петровскую, до Пушкинскую Русь»¹.

Після двох років перебування в межах Мукачівської єпархії майбутній подвижник, наслідуючи приклад святого життя свого наставника і духівника, приймає рішення про прийняття чернецтва. Поза сумнівом, саме особа владика Іоанна, його життя, проповіді і листи, будять в душі Володимира бажання служити Богові в чернецтві.

11 березня 1939 р. преосвященніший Володимир (Раїч) (1938-1945), єпископ Мукачівсько-Пряшівський у Крестовому храмі Архієрейського будинку в місті Мукачеві постригає Володимира в малу схиму, з ім'ям Васи́й, на честь блаженного Васи́я Христа ради юродивого, Московського чудотворця². Через день після чернечого постригу в тому ж храмі і той же єпископ здійснює над ченцем Васи́єм дияконську хіротонію. 25 червня того ж

¹ Особистий щоденник архимандрита Василия (Проніна) // Там само.

² Особова справа архимандрита Василия (Проніна) // Там само.

року в Покровському храмі села Ракошино, ієродиякон Василій був рукоположений в сан ієромонаха¹.

Вітаючи ієромонаха Василя з прийняттям чернецтва та ієрейською хіротонією, єпископ Шанхайський Іоанн (Максимович) писав у листі: «Возлюбленный о Господе отец Василий! Поздравляю Вас прежде всего с принятием иночества и священства, а также с имеющим быть через два дня Днем Вашего Небесного Покровителя. От души порадовался я, получив Ваше письмо. [...] Приняв иночество и став на службу Церкви в многострадальном русском крае, Вы пошли правым путем и полезным Вам и другим. Конечно будут у Вас и уже были искушения ибо сказано: «Сын мой! Если ты приступаешь служить Господу Богу, то приготовь душу твою к искушению» (Сир. 2, 1), сказано Премудрым. Искушения неизбежны в иноческой жизни. Дьявол особенно вооружается против тех, кто борется с ним и уходит из его власти. Искушения бывают различные – от своих собственных пороков и слабостей, которые искореняются не легко, от разных неудач, от отношений (с) окружающими. Особенно тяжело бывает, если чувствуется несправедливость от тех, от кого ожидаешь поддержки и надеешься в них искать опору. [...] Все люди в каком бы они состоянии не находились, все же люди и также подвержены искушениям.

Тяжело очень бывает и когда видишь неудачу искренних трудов и получаешь огорчения от тех, от коих надеешься иметь радость (2 Кор. 2, 3). В таких обстоятельствах (*старайтесь – О.М.*) прибегают к Самому Богу, горячо излив Ему свою душу. Притом лучше не молится правило об удалении скорби, а молится о тех, от кого она пришла. Господь быстро приходит на помощь тогда, меняются обстоятельства или вливается сила Божья, укрепляется наш дух и духовная сила (*в – О.М.*) дальнейшей работе. Вообще молитва – главное оружие инока и священника, да и всякому она необходима. 31 июля 1939 года»².

¹ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // Там само.

² Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) від 31 липня 1939 р. // Там само.

З 25 червня 1939 р. отець Василій призначений настоятелем Свято-Архангело-Михайлівського храму в м. Мукачево¹.

У серпні 1939 р. отець Василій направлений для пастирського служіння другим священником в село Бедевля Тячівського округу. В той же час він був зарахований в братію чоловічого монастиря на честь святого Іоанна Предтечі. Окрім служіння біля престолу Божого, молодий ієромонах викладав у восьмикласній народній школі Закон Божий².

Після коротких перебувань на приходах Мукачівської єпархії, у квітні 1940 р. ієромонах Василій переведений для пастирського служіння у Свято-Покровський храм-пам'ятник руським воїнам міста Ужгорода. 27 травня того ж року призначений настоятелем вказаного храму³.

Під час свого служіння в містах Мукачеві і Ужгороді отець Василій безпосередньо служив і спілкувався з відомим церковним діячем ієромонахом Аверкієм (Таушевим) (01.11.1906 - 13.03.1976), який в 1931 р. переїхав у Підкарпатську Русь із Болгарії.

Маючи потребу в духовному керівництві, ієромонах Василій постійно підтримував зв'язок з єпископом Шанхайським Іоанном (Максимовичем), який завжди живо цікавився положенням церковних справ у Підкарпатській Русі.

15 лютого 1941 р. отець Василій одержує черговий лист від єпископа Іоанна з такими рядками: «Дорогой отец Василий! Давно получил Вашу открытку, но за разными делами все откладывал

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 10. Сьогодні на місці, де колись знаходився дерев'яний пам'ятник архітектури Закарпаття XVIII ст., Свято-Архангело-Михайлівський храм, побудований новий дерев'яний храм теж на честь Святого Архистратига Божого Михайла, а попередній храм у 1974 році перевезений і знаходиться в краєзнавчому музеї в Ужгородському замку.

² Див.: Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ; ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 10; Данилець Ю., Пімен (Мацола), ієромонах. Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у с. Бедевля. – Ужгород, 2009. – С. 115-116.

³ 27 червня 1947 року наказом № 344 єпископа Мукачівського і Ужгородського Нестора (Сидорука) (22.10.1945 - 03.06.1948), ігумену Василю був даний повторний, підтверджувальний попередній, наказ про призначення настоятелем храму-пам'ятника руським воїнам в місті Ужгороді. Див.: Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

писание ответа, хотя и имел открытку почти все время перед глазами. [...] Да поможет Вам Господь и дальше трудиться в Его Святое Имя и принесет пользу душам тех, которые будут вверены Вашему попечению.

Не ослабевайте духом, если будут трудности. «Претерпевый же до конца, той спасен будет» (Мф. 10, 22) и в нынешнее время без искушений не хороший пастырь. Борьба против веры идет везде. Да подаст Вам Господь успех в Вашей работе. Карпаторусский край столетиями хранил веру и народность, несмотря на все попытки заменить их другими. Он был всегда и останется близким моему сердцу и любовь великая своих учеников, которых подготавливал на служение Церкви. Передайте пожелания прочим, кого из них увидите. Я буду очень рад, если переведете на русский и издадите мое «Слово о Молитве». Очень Вас прошу прислать тогда и мне несколько экземпляров. Как внутренне живете и спасаетесь? Господь да наставляет и да поможет Вам! Да будет на Вас Божие благословение. С любовью Иоанн, епископ Шанхайский»¹.

У тому ж році 15 квітня владика Іоанн написав ще один лист, в якому привітав отця Василя зі святом Пасхи, коротко описав своє положення і цікавився церковними справами в Карпатській Русі.

«Христос Воскресе! Дорогой отец Василий. Благодарю Вас за поздравление со Светлым Праздником. Очень был рад получить от Вас весть, а также вид храмов. [...] Рад был некоторое время назад получить письмо от о. Василия Гречки. Большую мне радость доставило известие об избрании во епископы о. Феофана Сабова. Рукоположен ли он уже, где и когда? Рад за епархию и за своего хорошего ученика. Вспоминаю всех своих учеников – карпаторусов и душою пребываю с ними. Да даст Господь Вам и всем им поработать для края, где русский народ так нуждается в пастырях с пользой для святой Церкви и нашей Родины. Вы спрашивали меня об издании моего (слова) о молитве в русском переводе. Очень буду рад, если удастся Вам его издать. Беспокоюсь очень за своих учеников в других странах, а также о всех, кого

¹ Лист епископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) від 15 лютого 1941 року // Там само.

только знаю. [...] Крепитесь, не падайте духом, если когда бывает тяжело, уповайте на Воскресшего Христа, всегда служите Ему. Господь да благословит и хранит Вас! С любовью Иоанн, епископ Шанхайский»¹.

У Покровському храмі батюшка трудився десять років. Багато що можна написати про цей період служіння отця Василя, але, напевно, найголовнішим свідомством про його діяльність є численні записи про Таїнства Хрещення, Вінчання в метричних книгах Покровського храму. Тут відкрилося велике поле для його педагогічної і місіонерської діяльності. Відомо, що під час Другої світової війни ієромонах Василій був вчителем Закону Божого в одній із гімназій Ужгорода², а в 1946-1947 рр. він викладав на Пастирських курсах,

*Під час навчання
на богословському факультеті
Белградського університету, 1937 р.*

¹ Лист епископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) від 15 квітня 1941 року // Там само.

² Відомо, наприклад, що Володимир Пронін був викладачем катехізису. З таким титулом він записаний у річному звіті за 1943-1944 навчальні роки у Мадярській королівській гімназії «зъ руськимъ языкомъ преподаванія въ Унгварі». Згодом, після війни у цій будівлі знаходилася колишня ЗОШ № 4 м. Ужгорода. Див.: Мадярська королівська державна гімназія зъ руськимъ языкомъ преподаванія въ Унгварі. Годичный отчетъ за 1943-1944 учебный годъ. Составивъ: Др. Василій Сулинчакъ. – Унгварь, 1944. – С. 15.

відкритих по благословенню владика Нестора. До 1956 р. отець Василій також був екзаменатором для тих, хто бажав прийняти священний сан¹.

У своїй місіонерській діяльності батюшка постійно звертався за порадами до свого духівника. В одному з листів ієромонаху Василю владика Іоанн писав: «Ваше письмо получил уже давно, да все как-то откладывал ответ. Здесь бурхлит многомятежная жизнь, приходится все время быть готовым, отвечать на людские духовные нужды и запросы. [...] Вот по той же причине я Вам не ответил до сих пор. [...] Деятельность здесь весьма разнообразная. Русские учреждения в большинстве работают подь (сенями – О.М.) Церкви. Так что часто приходится бывать или принимать дела то одного, то другого. Весьма значительное внимание также нужно уделять воспитанию детей в русских школах и приютах. Приюты для сирот и бедных детей находятся под моим непосредственным руководством. Благодаря тому, без дела никогда не приходится бывать, но нужно сказать, что русское дело здесь более живое и действительно нужное, чем в Белграде. [...]

Очень бы я хотел подробнее знать, что у Вас делается. Карпатский край мне очень близок, как древний русский край, а также и моим ученикам, которых порядочно (теперь – О.М.) на приходах и других церковных послушаниях. Очень буду также доволен, получить весть о Вас самих. С радостью буду стараться быть Вам полезным, если будет нужным. Не стесняйтесь задавать мне вопросы, которые у Вас появятся. [...] Господь да укрепит Вас на пути священноинока и да благословит Вас! Искренне располагающий на Вас Иоанн, епископ Шанхайский»².

Важливо відзначити, що в роки війни отець Василій також брав активну участь в діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста. Він очолював Угорський Червоний Хрест в місті Ужгороді. Завдяки і його старанням в кінці літа 1944-го були

¹ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

² Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) [Без дати – О.М.] // Там само.

врятовані евакуйовані «діти війни», частина яких проживала при Успенському жіночому монастирі в селі Домбоки¹.

Це були часи важкого матеріального становища. За спогадами духовних чад отця Василя в ті роки «його ліжком була підлога, подушкою була для нього своя рука, столом, на якому він їв, було ліжко і простирадлом – газета, коли він пухнув з голоду».

Після закінчення війни в Покровському храмі був відслужений подячний молебень «про перемогу і мир»². За старанні труди і самовіддане служіння Церкві і людям до свята Пасхи 1946 р. ієромонах Василій нагороджений «правом носіння ігуменського чотирьохкінцевого золотого наперсного хреста»³. А через рік (25 квітня 1947 р.) за Божественною Літургією в Хрестовому храмі архієрейського будинку в Мукачеві на підставі наказу Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I єпископ Мукачівський і Ужгородський Нестор возводить ієромонаха Василя в сан ігумена⁴.

Також відомо, що згідно списку духовенства, який був підготовлений і відправлений єпископом Нестором 29 березня 1947 р., уповноваженому Ради у справах Православної Церкви при Раді Міністрів СРСР по Закарпатській області Лінтуру П.В., отець Василій був нагороджений «Медаллю за доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.»⁵.

Яскравим епізодом, що демонструє шану і любов прихожан до подвижника, є історія, коли єпископ Мукачівський і Ужгородський Іларіон (Кочергин) хотів перевести ігумена Василя з Ужгорода

¹ Дет. див: Пагіря В. Монастирі Закарпаття (1360-1939). Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – Мукачево, 1994. – С. 64; Данилець Ю. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород, 2006. – С. 21-22.

² ДАЗО. – Ф. Р-14. – Президія Народної Ради Закарпатської України. – Оп. 1. – Спр. 241. – Арк. 2.

³ Відповідний наказ (№ 474) єпископа Нестора, був виданий канцелярією Мукачівської єпархії 20 квітня. Див.: Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

⁴ Див.: Наказ № 206 // Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // Там само.

⁵ Див.: Папка № 7. «Монастырские дела» // Там само.

в інше місце служіння. Прихожани Свято-Покровського храму, почувши про цю звістку, відразу написали владіці сповнений любов'ю до батюшки лист.

Ігумен Василій (Пронін), 1950-і рр.

Серед іншого, в листі написано наступне: «Преосвященный Владыко! [...] Отец Василий много лет жил при этом храме, жил в период полного забвения всеми этого святого места, и терпел крайние лишения. Известно, например, что до прихода сюда русских отец Василий попадал в больницу за полным отсутствием средств к существованию и врачи, осуждая, говорили, что русский священник болеет и опух от голода. И он по своей скромности и тихости жил, не бросая места своего служения, терпеливо перенося невзгоды. И было в тот период часто так, что он совершал Богослужение в абсолютно пустом храме даже без единого человека молящихся. [...] Отец Василий, как человек с чистым сердцем добродушно все переносил, полагая, что при честной жизни и честных побуждениях ничего злого не случится. [...] Это честный человек с чистым сердцем и жизнью, достойной подражания по моральной чистоте. В сущности это большой ребенок. [...] Храм Покрова Пресвятыя Богородицы, где отец Василий провел больше 15 лет – стал его домом. [...] Преосвященный Владыко! Во имя восстановления справедливости верните отца Василия в его дом. Здесь прихожане ценили и уважали его, как достойного человека высокой и чистой жизни и с простым и незлобивым сердцем. Русским он еще близок и за то, что строго хранит обычаи Русской Православной Церкви без отступлений»¹.

24 червня 1950 р. наказом єпископа Іларіона ігумен Василій був звільнений від настоятельства в Покровському храмі міста Ужгорода і призначений духівником Свято-Успенського жіночого монастиря в селі Домбоки Мукачівського району. Тут, не дивлячись на коротке перебування, він пише відомий акафіст преподобному Мойсею Угріну².

18 грудня 1950 р. ігумен Василій переведений до Мукачівського Свято-Миколаївського жіночого монастиря. Про це говорилося в наказі єпископа Іларіона від 30 червня 1951 р., де повідомлялося, що ігумен Василій (Пронін) був звільнений з посади духівника

¹ Особова справа архімандрита Васи́лія (Проніна) // Там само.

² Акафіст кілька разів був перевиданий. Останнє видання: Преподобный Моисей Угрин Киево-Печерский. Житие и акафист. – Мукачево, 2007.

Успенського жіночого монастиря в селі Домбоки і призначений на посаду бібліотекаря і завідуючого художньою студією Миколаївського жіночого монастиря в місті Мукачеві¹.

Саме тут, в одному із двох монастирів Закарпаття, які не були ліквідовані в роки хрущовських гонінь, отець Василій прожив другу половину свого життя. Саме тут судилося йому стати «старцем» – людиною, до якої стікалися за порадою і допомогою. В епоху духовного голоду його проповідь ставала «хлібом насущним» для тисячі людей.

За час свого перебування на посаді бібліотекаря Миколаївського жіночого монастиря ігумен Василій упорядковує величезну монастирську бібліотеку, і в той же час активно працює над своєю науковою працею по історії Мукачівської єпархії. Всього за три роки він пише наукову працю і успішно захищає її в стінах Московської духовної академії².

Приступаючи до написання цієї праці і досліджуючи джерела по історії Мукачівської єпархії, в своєму щоденнику духівник відзначив наступне: «С конца 1950 г., проживая в Мукачевском монастыре на Чернецкой горе и работая в библиотеке, мне представилась возможность ближе и подробнее ознакомиться с литературой по истории Закарпатской Церкви, результатом чего и явилась «История Мукачевской Епархии с древнейших времен до Первой мировой войны 1914 г.»».

В самом Мукачевском монастыре, который столько столетий является средоточием духовной жизни епархии, где подвизались в течение многих столетий множество иноков, где хранятся древние портреты, рукописи и книги, монастыре, где велась летопись и была уже в XVII в. школа, с которым связано там много церковно-исторических воспоминаний, – у всякого, кто только в какой-либо степени способен открывать свою душу

¹ Особова справа архимандрита Василя (Проніна) // АМПЄ; ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 10.

² Сьогодні ця праця вже видана. Архимандрит Василий (Пронин). История Православной Церкви на Закарпатье. Кандидатская работа архимандрита Василя (Пронина) «История Мукачевской епархии (с древнейших времен до Первой мировой войны 1914 г.)». – Свято-Николаевский Мукачевский монастырь. – Издательство «Добротолюбие», 2005.

влиянием минувшего, – невольно возникает интерес к церковной истории. [...] Первые впечатления это то, что книг о Закарпатье немного. В действительности, их оказывается все больше и больше, хотя многие из них являются библиографической редкостью. Но сколь разнообразно освещение в этих книгах! Будто авторы специально отыскивают все новые и новые точки зрения. Впрочем, это понятно, если учесть все разнообразие эпох и людей. Но, кроме книг, особый интерес представляют архивные материалы, летописи, рукописи, древние храмы, иконы, и т.п. предметы церковной утвари, археологические находки; а также вспомогательные дисциплины и наконец сам обряд, благодаря которому до сего дня сама вера, как она проявляется ныне. Большое значение имеет язык, т.е. форма словесного выражения религиозных понятий»¹.

З його особової справи відомо, що 21 жовтня 1954 р. ігумен Василій пише прохання на ім'я ректора Московської духовної академії (МДА) професора протоієрея Костянтина Ружицького на предмет захисту в стінах школи своєї дисертації. Вже 2 листопада 1955 р. постановою Вченої Ради МДА було прийнято рішення ігумену Василю «терміново представити в Раду Академії два екземпляри дисертації». Повідомлення про це було прислане в листі від 16 листопада 1955 р. ректором МДА.

У червні 1956 р. отець Василій їде в Троїце-Сергіївську Лавру в стіни МДА. Через два роки, в 1958 р., за дисертацію «История Мукачевской епархии (з древнейших времен до Первой мировой войны 1914 г.)» Вченою Радою МДА йому був присвоєний вчений ступінь кандидата богослов'я².

З 1950-х рр. отець Василій починає публікуватися в церковній періодиці. Так в грудні 1950 р. в «Журналі Московської Патріархії» з'явилася його перша публікація – некролог «Кончина игуменнии Февронии»³, з тих пір він стає постійним автором цього

¹ Особистий щоденник архимандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

² Особова справа архимандрита Василя (Проніна) // Там само.

³ Пронин Василий, игумен. Кончина игуменнии Февронии // Журнал Московской Патриархии. (Далі – ЖМП). – 1950. – №. 12. – С. 57-58.

журналу¹. Його статті з'являються і в журналі «Православний вісник», який тоді виходив у Львові, а також в періодичних виданнях Чехословацької Православної Церкви. У збірниках «Православная Мысль» і «Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии» друкуються його статті: «Протоигумен Иоаникий Базилович (1742-1821)»², «Закарпатское Евангелие 1401 года»³, «Где был напечатан Урбариум?»⁴, «К истории Мукачевского монастыря»⁵, «К истории Угольського монастиря»⁶. В журналі «Православний вісник» з 1956 р. з'явилися наступні публікації отця Василя: «Ієромонах Василій (Діус)»⁷, «Зустріч і перше Богослужіння Преосвященного Варлаама, єпископа Мукачівського і Ужгородського в кафедральному соборі м. Мукачева»⁸, «Празник Успення Пресвятої Богородиці у Свято-Миколаївському

¹ Див.: Игуменя Параскева. Некролог // ЖМП. – 1967 – № 07; Обращение заблудшего (Поучение в Неделю о блудном сыне) // ЖМП. – 1968. – № 2; Протоиерей Велемир Дунда. Некролог // ЖМП. – 1974 – № 10; Игумен Порфирий (Дамян). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 7; Игумен Макарий (Сливка). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 7; Схиархимандрит Боголеп (Церковник). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 8; Сербский подвижник иеросхимонах Феоктист // ЖМП. – 1975 – № 11; Иеромонах Пантелеимон (Покобва). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 12; Протоиерей Георгий Полончак. Некролог // ЖМП. – 1976. – № 8; Архимандрит Мукачевского женского монастыря Доримедонт (Андришко). Некролог // ЖМП. – 1980 – № 6; Празднование 30-летия воссоединения закарпатских греко-католиков с Русской Православной Церковью в Мукачевском Свято-Николаевском монастыре // ЖМП. – 1980. – № 1; Протоиерей Иоанн Данко. Некролог // ЖМП. – 1982. – № 9; Игуменя Афанасия. Некролог // ЖМП. – 1985 – № 4. та ін.

² Протоигумен Иоаникий Базилович (1742 - 1821) // Православная мысль. – № 1 – Прага, 1957.

³ Закарпатское Евангелие 1401 года // Православная мысль. – № 2. – Прага, 1957.

⁴ Где был напечатан Урбариум? // Альманах «Дукля». – № 4. – Пряшев, 1958.

⁵ К истории Мукачевского монастыря // Православная мысль. – №№ 2,3,4. – Прага, 1958.

⁶ К истории Угольського монастиря // Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии. – Ročenka annual. – Прага, 1968.

⁷ Ієромонах Василій (Діус). Некролог // Православний Вісник. – 1956. – № 1.

⁸ Зустріч і перше Богослужіння Преосвященного Варлаама, єпископа Мукачівського і Ужгородського в кафедральному соборі м. Мукачева // Православний Вісник. – № 10. – Жовтень. – Львів, 1956.

монастирі в Мукачеві»¹, «Преподобний Серафим Саровський (до 200-ліття з дня народження)»², «Престольне свято в Мукачівському монастирі»³, «До шістьсотріччя Мукачівського монастиря»⁴. Цей список можна продовжити.

1960-і роки були непростим для Церкви часом. Проте, як сказано в Священному Писанні, «*идеже умножится грех, тамо преизобилует благодать*» (Рим 5, 20). Саме у ці важкі часи Господь дарував Православній Церкві в Закарпатті великих подвижників благочестя, які своїм прикладом і проповіддю укріплювали віру і дух в людських серцях. Досить пригадати сьогодні вже канонізованого архимандрита Іова (Кундю)»⁵, архимандрита

¹ Празник Успення Пресвятої Богородиці у Свято-Миколаївському монастирі в Мукачеві // Православний Вісник. – № 11-12. – Листопад-Грудень. – Львів, 1956.

² Преподобний Серафим Саровський (до 200-ліття з дня народження) // Православний Вісник. – № 11-12. – Листопад-Грудень. – Львів, 1959.

³ Престольне свято в Мукачівському монастирі // Православний Вісник. – № 4. – Квітень. – Львів, 1958.

⁴ До шістьсотріччя Мукачівського монастиря // Православний Вісник. – № 2-3. – Лютий-Березень. – Львів, 1960.

⁵ Див.: Архимандрит Иов (Кундю) // ЖМП. – 1986. – № 3. – С. 29; Споров Б. Уголька, или Отец Иов // ЖМП. – 1993. – № 5. – С. 75-83; Трибушний Д. Архимандрит Иов (Кундю) – старец из Малой Угольки // Живой родник. – 2003. – № 9. – С. 32-35; Соболева Н. Архимандрит Иов (Кундю) // Собор Колымских святых. За материалами сайта: <http://rsvetal.narod.ru/iov.htm>; Пыльнова Г. Оазис молитвы // Духовный Собеседник. – 2005. – № 2 (42). За материалами сайта: http://www.sobesednik.orthodoxy.ru/html/archiv/2_2005/preobrazhenie_dushi_2_05.html; Химинец Т. Живет в сердцах память о святом человеке // Дружба. – 2005. – 23 июля; Стан Т. Добросовестный, богословский труд творца человеческого счастья, духовного спасителя архимандрита Иова // Тячев. 2005. 23 июля; Монич О. Архимандрит Иов (Кундю) // Срібна Земля. – № 4 (684). – 19 травня. – 2007; Рачук Г. Подвижник Руси Карпатской Архимандрит Иов (Кундю). Издательство «Паломник». – М., 2008. Данилець Ю. Архимандрит Йов (Кундю): життя віддане служінню Богу та людям // Старий Замок Паланок. – 1-7 вересня. – 2005; Данилець Ю. Архимандрит Йов (Кундю): міфи та реалії // Трибуна. – № 40 (432). – 9 червня. – 2007; Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району ХХ століття. – Ужгород: Гражда, 2005. – С. 105; Данилець Ю. Архимандрит Иов (Кундю): жизненный путь и благодоленные труды подвижника. За материалами сайту: www.ukrterra.com.ua/chronology/10/danulec_kundja.htm; Данилець Ю. Життєпис архимандрита Иова (Кундю) // Живой Родник. – 2008. – № 11-12. – С. 43-46 (Частина 1); – 2009. – № 1-2. – С. 50-53. (Частина 2).

Веніаміна (Керечанина)¹, архимандрита Вікентія (Ороса)², архимандрита Доримедонта (Андрішка)³ і його дядька Савву⁴, архимандрита Боголіпа (Церковника)⁵, ігумена Кіріака (Росоху)⁶,

¹ Див.: Вечная память почившим. Георгий (Керечанин), схиархимандрит. Некролог // ЖМП. – 1976. – № 2. – С. 26-27; Данилець Ю.В. Архимандрит Веніамін (Керечанин) // Живой Родник. – 2009. – № 3-4. – С. 46-49. (Частина 1); – № 5-6. – С. 42-45. (Частина 2). Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля (1921-2001). – Ужгород: Гражда, 2007.

² Див.: Мониц О. Сповідницька діяльність схиархимандрита Вікентія (Ороса) з відновлення Углянського монастиря у 40-50-х рр. ХХ століття. (штрихи історії Углянського монастиря) // Дружба. – № 145-146 (7995-7996). – 24 листопада. – 2007; Мониц О. Відродження Углянської обителі в 30-40-х роках ХХ століття (Штрихи історії Углянського монастиря) // Дружба. – № 52-53 (8064-8065). – 03 травня. – 2008; Мониц Олександр, диякон. Заневський монастир в Полонинах: нариси з історії Угольського та Углянського монастирів. – Ужгород: ВАТ «Патент», 2009; Данилець Ю. Священники-мученики: репресії проти православного духовенства на Закарпатті (на межі 1940-1950-х років ХХ ст.) // www.personal.in.ua/article.php?id=427; Світлинєць А. Життя та діяльність схиархимандрита Вікентія (Ороса) // Русин. Международный исторический журнал. – №4. – С. 126-142; Світлинєць А., Канайло С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у с. Драгово-Забрід. – Ужгород: Гражда, 2009.

³ Див.: ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Том. 1. – Арк. 1-25; ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – Том. 1. – Арк. 1-2; Пронин Василій, архимандрит. Доримедонт (Андрішка), архимандрит, священник Мукачевського женського монастиря. Некролог // ЖМП. – 1980. – №06. – С. 23-24; Фарковець Михайл, прот., Молнар Ефрем, ігум. Вознесенський женський монастир Мукачевської єпархії. В зв'язі з 50-літтем со времени основания // ЖМП. – 1977. – № 11;

⁴ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171. – Том. 1а. – Арк. 1-19; ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – Том. 1. – Арк. 3-4; Чопик-Микунда Степан. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Теремля (1921-2001). – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 42.

⁵ Див.: Пронин Василій, архимандрит. Боголеп (Церковник), схиархимандрит. Некролог // ЖМП. 1– 975. – № 08. – С. 36; Данилець Ю.В. Архимандрит Боголіп (Церковник) // Живой Родник. – 2008. – № 10. – С. 47-49. (Частина 1); – № 11-12. – С. 47-50. (Частина 2); Данилець Ю.В. Життєвий шлях архимандрита Боголіпа (Церковник) // <http://orthodoxy.org.ua/ru/2009/06/05/24537.html>.

⁶ Див.: Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (ХХ століття). – Ужгород: Гражда, 2005; Мониц Олександр, диякон. Заневський монастир в Полонинах: нариси з історії Угольського та Углянського монастирів. – Ужгород: ВАТ «Патент», 2009; Світлинєць А., Канайло С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у с. Драгово-Забрід. – Ужгород: Гражда, 2009.

ігумену Параскеву (Прокоп)¹ та ін. Їх імена золотими літерами вписані в літописи Мукачівської єпархії.

Саме в цей час подвизався в Свято-Миколаївському монастирі в Мукачеві і архимандрит Василій. Йому судилося в своєму житті спілкуватися з багатьма сповідниками і подвижниками. У епоху підйому чернечого життя на Закарпатті сюди приїжджали через різні обставини багато монахів, імена яких добре відомі всьому православному світу. До прикладу, у 1960-і роки в Мукачівському монастирі трудилися і подвизалися архимандрит Тихон (Агриков)², архимандрит (згодом єпископ) Поликарп (Приймак)³ та інші відомі церковні діячі.

Архимандрит Василій був людиною високоосвіченою. Він володів чотирнадцятьма мовами. Досконало володів латинською і грецькою, читав і розмовляв на англійській, французькій, німецькій, словацькій, угорській, румунській, сербській та інших мовах. У його бібліотеці було навіть Євангеліє на узбецькій мові.

Серед його науково-богословських робіт є праці як природничо-наукові, так і богословські. Досить переглянути

¹ Пронин Василій, архимандрит. Игуменья Параскева (Прокоп). Некролог // ЖМП. – 1967. – № 07. – С. 18-21; Данилець Ю. Православний монастир Різдва Богородиці у селі Липча. – Ужгород: Гражда, 2005; Данилець Ю. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород, 2006; Данилець Ю. Життєвий шлях ігумені Параскеви (Прокоп) // <http://h.ua/story/124654/> Частина 1/2;

² Див.: Агриков Тихон, архимандрит. Жизнеописание. Проповеди. Письма. – Патриарший издательско-полиграфический центр в Свято-Троицкой Сергиевой Лавре. 2008.

³ См.: Заявление Главы Русской Православной Миссии в Сеуле архимандрита Поликарпа // ЖМП. – 1949. – № 8. – С. 11-12; Наречение и хиротония архимандрита Поликарпа (Приймака) // ЖМП. – 1957. – № 8. – С. 16-17; Алексий I, Патриарх Московский и всея Руси. Речь при вручении архипастырского жезла новопоставленному епископу Кировскому и Слободскому Поликарпу. 19 июля 1957 года // ЖМП. – 1957. – № 8. – С. 17-18; Пешковский Вячеслав, протоиерей. Преосвященный епископ Поликарп (Приймак). Некролог // ЖМП. – 1990. – № 3. – С. 44; Шкаровский М.В. Русская Православная Духовная Миссия в Корее // www.bogoslov.ru/text/465367.html.

вищеназвані, хоча були й інші роботи і статті¹. Всі вони яскраво ілюструють його глибокі інтереси та ерудицію. Свої останні статті, змагаючи від хвороби, старець писав буквально лежачи на ліжку. У 1994 і 1995 рр. в журналі «Карпатський Край» виходять дві його останні публікації – «Гравітація и ее формы: универсальный закон и синтез»² і «Языком двух царств»³.

Широта поглядів і глибина пізнань отця Василя без сумніву випереджували свій час. Наведемо лише один приклад. У своїй статті, присвяченій законам гравітації (1994 року), отець Василій писав: «Возможно ли создать такой ускоритель или другой аппарат, в котором микрочастицы (протоны, электроны, нейтроны и др.) вновь перейдут в протогравитационное состояние и будут концентрированы в протогравитационную энергию? Это было бы одним из самых больших физических успехов как для объяснения мира, так и для практических целей»⁴. Це був 1994 рік! Тільки в 2008 р. група європейських вчених запустила перший у світі колайдер для прискорення атомних часток, щоб зробити спробу відтворити атомний вибух, в результаті якого, як їм здається, виник всесвіт. Таких прикладів масштабного мислення отця Василя безліч.

Про глибину його наукових інтересів свідчить і той факт, що він був близько знайомий з академіком Академії наук СРСР

¹ Archeologické nálezy na Černeckei Hore v Mukačeve. Štud. zvesti AÚSAV. (Археологический отдел Словацкой академии наук). – С. III. – Nitra, 1959; Князь Корятювич, внук Гедіміна // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 3. – Березень. – 1990; Де монастирська бібліотека // Новини Мукачева. – № 1. – Листопад. – 1990; Про екуменізм // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 7 (19). – Липень. 1991; Про церковне мистецтво Закарпаття // Новини Мукачева. – 04 січня. – 1993; Библия и математика; Возрождение и Воскресение и т.д. Дет. див.: Архимандрит Василий (Пронин). Собрание трудов. – Т. 1: Жизнеописание. Научные и богословские исследования / Сост.: протд. А. Мониц, Ю. Данилец. – Ужгород: ОАО «Патент», 2010.

² Гравітація и ее формы. Универсальный закон и синтез // Карпатський край. – Січень-лютий. – 1994. – №№ 1-2 (101-102). – Річник IV-й.

³ Языком двух царств // Карпатський край. – Травень-серпень. – 1995. – №№ 5-8 (111). – Річник V-й.

⁴ Пронин Василий, архимандрит. Гравітація и ее формы... Указ. соч. – С. 48.

М.Ф. Мурьяновим. Останній, на прохання о. Василя, кілька разів прислав йому свої наукові праці з власним підписом: «Его высокопреподобию, дорогому отцу архимандриту Василию Пронину»¹. Його спілкування з професором Г. Геровським, відомим карпатознавцем Пряшівського університету О. М. Рудловчак і іншими вченими завжди дивували і ніколи не були секретом і таємницею. Безліч письменників, художників, вчених приїзжали до батюшки, і зі всіма він знаходив спільну мову. Серед останніх були В. Пагіря, П. Мідянка, М. Дочинець, П. Сова, М. Алмаший, Е. Балагурі та інші. У нього в келії знаходився маленький музей, де зберігалися унікальні речі, пов'язані з його науковими інтересами.

Отець Василій дуже любив церковне мистецтво і живопис. Він сам писав ікони. У Мукачівському монастирі раніше існувала майстерня, де він вчив черниць писати ікони. Його руці належать ікони святителя Миколая і святого Іоанна Предтечі, які сьогодні знаходяться в іконостасі Свято-Миколаївського храму в Мукачівському монастирі. У тому ж храмі зліва на стіні висить ікона Божої Матері, іменована Проніним Закарпатська. У корпусі монастиря зберігається написана ним картина «Явление ангела на реке Латорице князю Феодору Корятювичу». У Свідницькому музеї (Словачина) знаходиться портрет Олександра Духновича роботи

Архимандрит Василий (Пронин),
1958 р.

¹ См.: Мурьянов М.Ф. К семантике старославянской лексики // Вопросы языкознания. – № 2. – М., 1977. – (Отдельный оттиск); Его же: Время (понятие и слово) // Вопросы языкознания. – № 2. – М., 1978. (Отдельный оттиск) // АМПЕ.

*З єпископом Мукачівським і Ужгородським
Боголіпом (Анцух), 1960-і рр.*

отця Василя. Зберігся також портрет Івана Раковського його роботи.

Крім усього іншого, отець Василій складав богослужбові тексти. Багато тропарів, кондаків святим угодникам належать саме його перу.

Не дивлячись на таку ступінь вченості, дар письменника і проповідника, духівник був людиною великого смирення. Більш за все він любив мовчати, говорив лише те, що необхідне. Його одне слово замінювало цілу відповідь. Батюшка завжди був спокійним, ввічливим, ласкавим. Нікому ніколи не докоряв, не ображав. Всім говорив на «Ви».

Багато людей відвідувало Мукачівський монастир, аби поспілкуватися з отцем Васиєм.

*В монастирському саду.
Мукачівський Свято-Миколаївський монастир, 1970-і рр.*

За свої труди, згідно резолюції (№ 456) від 16 березня 1955 р. «до свята Пасхи» 1955 року, по благословенню Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I, єпископом Мукачівським і Ужгородським Іларіоном ігумен Василій був нагороджений палицею. Через три роки, 15 квітня 1958 р. архієпископом Мукачівським і Ужгородським Варлаамом (Борисевичем) у Миколаївському храмі Мукачівського жіночого монастиря ігумен Василій возведений в сан архімандрита¹.

Архімандрит Василій став подвижником, який завдяки своїй вірі і добрим справам наблизився до ідеалу святості, і цей ідеал, подібно до світильника, поставленого на свічнику, був в його особі явлений кільком поколінням православних християн.

¹ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

За свою чистоту і смирення архімандрит Василій 21 лютого 1962 р. наказом єпископа Мукачівського і Ужгородського Миколая (Кутепова) (10.09.1961 - 09.10.1963) був призначений на почесну посаду єпархіального духівника.

*Останні Богослужіння,
1990-ті рр.*

4 січня 1964 р. архімандрит Василій по благословенню єпископа Мукачівського і Ужгородського Боголіпа (Анцуха) призначений духівником Свято-Миколаївського Мукачівського жіночого монастиря. За старанні труди 22 травня 1966 р. Святійший

¹ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

Патріарх Алексій I удостоїв архімандрита Василя Патріаршої грамоти, яку отцю Василю вручив під час богослужіння в Свято-Миколаївському храмі Мукачівського жіночого монастиря архієпископ Григорій¹.

Дитяча простота

¹ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

Про пастирські труди отця Василя говорять не лише відроджені вірою людські серця, але і характеристики, які були написані на його ім'я правлячими архієреями Мукачівської Православної єпархії.

Так в характеристиці від 8 березня 1955 р. єпископ Мукачівський і Ужгородський Іларіон (Кочергін) написав: «Игумен Василий (в миру Пронин Владимир Васильевич) единственный из монашествующих Мукачево-Ужгородской епархии, окончивший высшее богословское образование. Занимая должность библиотекаря в Росвиговском женском монастыре, он сведущ и в иконописи и сам прилично пишет иконы. Как таковой, не перестает работать над собой и развивать свои познания. Он приносит большую пользу Росвиговскому монастырю, обучая одаренных инокинь иконописи. Как монах, он отличается смиренностью, молитвенностью и послушанием»¹.

А архієпископ Григорій в характеристиках, даних отцю Василю, писав: «Архимандрит Василий (Пронин Владимир Васильевич) духовник Свято-Николаевского женского монастыря в городе Мукачево-Росвигово, человек высокой нравственности, безукоризненно чистой жизни. Исключительно любит научную работу — в плоскости истории и археологии. Его труды обильны, некоторые из них напечатаны в церковных печатных органах. Пользуется глубоким уважением как духовенства, так и верующих»².

У 1974 р. по благословенню Святійшого Патріарха Московського і всієї Русі Пімена (Ізвекова) (1971-1990) архімандрит Василій удостоєний права служіння Божественної Літургії з відкритими Царськими Воротами до Херувимської пісні³.

За час свого перебування в Мукачівському жіночому монастирі отець Василій, будучи духівником не лише монастиря, але і Мукачівського благочиння, а також єпархії, приймав ставленицькі сповіді перед висвячуванням в сан диякона і священника. Про це свідчать численні направлення, якими по благословенню правлячих архієреїв Мукачівської єпархії ставленики відправлялися

¹ Особова справа архімандрита Василя (Проніна) // АМПЄ.

² Там само.

³ Там само.

на сповідь перед хіротонією до архімандрита Василя. Крім того, по благословенню правлячого архієрея, кандидати на висвячення прямували в Свято-Миколаївський жіночий Мукачівський монастир до отця Василя і для проходження Богослужбової практики. З 78 сторінок особистої справи архімандрита Василя більше половини – це довідки єпархіальної канцелярії про направлення до отця Василя.

Неодноразово по благословенню правлячого архієрея архімандрит Василій направлявся в приходи або в кафедральний собор для служіння Божественної Літургії, під час якої завжди говорив проповіді і повчання.

Похорони архімандрита Василя (Проніна),
6 січня 1997 р.

Не дивлячись на старість, хвороби, батюшка ретельно відвідував служби. Він дуже любив поминати записки. Бувало, піде на дві години раніше, закритється в храмі і поминає все сам. Отець Василій був великим посликом. Їв скромну чернечу їжу,

і то у малій кількості. Де б він не знаходився, завжди молився. Молитва для нього була другим диханням.

За його труди, за смирення, терпіння Господь сподобив його даром прозорливості, який подвижник завжди приховував.

Батюшка завжди наперед передбачав, коли до нього приведуть на молитву одержимого бісом або душевно хворого. За день-два він починав святити келію і кадити ладаном. Але не всіх він хотів приймати. Батюшка знав наперед, що хворий не виправиться, або хтось прийшов ради інтересу. Він починав відмовлятися, що він хворий і нікого не приймає.

*Остання заупокійна літія,
6 січня 1997 р.*

Батюшка знав час своєї кончини. За тиждень до смерті, коли лікар відвідав отця Василя, останній несподівано сказав:

- Ви бачили, що було написано для мене при вході в обитель великими буквами?

- Ні, – здивовано сказав лікар.

- Там було написано: «Идеже несть болезнь, ни печаль, ни воздыхание, но жизнь безконечная».

Таким чином, подвижник ясно дав зрозуміти про смерть, що наближається.

Перед Різдом Христовим 1997 р. духівник різко ослаб.

Напередодні смерті він сказав: «Я завтра помру». В ніч з 4 на 5 січня 1997 р. (близько 24⁰⁰) архіандрита Василя не стало. На похорони зійшлося чимало духовенства і тих, хто знав отця Василя. Чин чернечого поховання, яке відбулося 6 січня 1997 р., очолив архієпископ Мукачівський і Ужгородський Евфимій (Шутак).

По заповіту архіандрита в його келії знаходиться монастирська бібліотека. На його могилі горить лампада – людині, віра якої непогасно освітлювала і освітлює праву дорогу до Бога.

По благословенню Предстоятеля Української Православної Церкви, Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України в 2008 р. було здійснено перезахоронення нетлінних останків архіандрита Василя з монастирського кладовища в Свято-Миколаївський храм Мукачівського монастиря. Сьогодні вони почивають в мармуровій крипті, зліва при вході в храм.

Іерей Олександр Монич

Ієромонах Венедикт (Довбак) (30.07.1889 - 23.10.1971)

Народився майбутній сповідник православ'я ієромонах Венедикт у с. Веряця Виноградівського району Закарпатської області. В архівних документах дорадянського періоду зустрічаються дві форми написання його прізвища – Довбак та Добак. У виписці із «метрики крещеныхъ и миропомазанныхъ» від 28 січня 1926 р. вказувалося, що у родині Петра Добака та Юліани Лемак 30 липня 1889 р. народився син. Сільський священник Олексій Іванюв під час таїнства хрещення нарік йому ім'я Василь. У рідному селі юнак закінчив шість класів народної школи і, не маючи коштів для продовження навчання, залишився працювати на домашньому господарстві¹.

З дитинства Василь прагнув до духовного життя, а тому, коли йому виповнилося 15 років, подав прохання в Маріяповчанський чоловічий монастир (нині знаходиться на території Угорщини). Отримавши позитивну відповідь, почав активно готуватися до від'їзду. Однак мати, яка залишилася сама на господарстві, попросила сина відкласти на деякий час вступ до монастиря. Після повернення батька з Америки, він відмовив Василя від вступу до уніатського монастиря. З розповідей батька юнак довідався про те, що за океаном існує православна церква, і там вільно можна змінювати релігію. З надіями на краще майбутнє, у 1909 р. Василь разом з батьком, для якого це вже була третя мандрівка, поїхав до Америки².

¹ Особова справа ієромонаха Венедикта (Довбака) // АМПЄ.

² Там само.

Новий Світ зустрів заробітчанин не привітно. Разом з батьком вони влаштувалися працювати на шахту. Робота шахтаря була важка та виснажлива. Згідно угоди, укладеної з власником шахти, наймані робітники повинні були працювати без вихідних, у тому числі й у святкові дні. Саме ця ситуація найбільше гнітила Василя, який з дитинства постійно відвідував церкву та дотримувався постів. Після одного такого дня у нього виникла ідея таємно від батька виїхати в Єрусалим. Однак недостатня кількість коштів змусила юнака відмовитися від свого задуму.

Через деякий час Василь подав заяву на вступ до православної духовної семінарії в Міннеаполісі, звідки отримав схвальний результат та книги для підготовки до іспитів. Для вступу до семінарії було потрібно зібрати пакет документів, які керівництво греко-католицької церкви у Веряці надати відмовилося.

У 1912 р. В. Довбак повернувся у рідне село. Сільська цивільна та церковна влада звинуватила молодого хлопця у проправославних симпатіях, його забрали в солдати. Однак у 1913 р. Василь важко захворів та після лікування в госпіталі повернувся додому. Через деякий час, отримавши необхідні папери для вступу в семінарію, виїхав до США. У 1914 р. прийнятий послушником до парафіяльного ієромонаха Феодосія (Кульчицького) в містечку Мейсонтаун у Пенсільванії. Наступного року Василь виїхав разом зі своїм духівником на приход у Форт-Вільям (Канада)¹.

На свято пророка Іллі у 1916 р. прийнятий послушником у монастир Святого Тихона Задонського в містечку Північний Ханаан (Пенсільванія). 27 листопада 1916 р. прийняв іноцество від настоятеля монастиря ієромонаха Михайла (Орловського). В диякони висвячений у 1918 р. архієпископом Алеутським і Північно-Американським Олександром (Немоловським). В одному із архівних фондів нами виявлено важливий документ – це повідомлення ієродиякону Венедикту про підготовку його до рукоположення. «Готовиться къ рукоположенію во іереи въ одно изъ слѣдующихъ воскресеній, въ которое Богъ благословить мнѣ совершить Божественную Литургію въ Св. Николаевскомъ Кафедральномъ Соборѣ. Послѣ рукоположенія можно будетъ

¹ Особова справа ієромонаха Венедикта (Довбака) // АМПЄ.

взять отсюда отпускъ. Митрополитъ Платонъ». Ця подія відбулася 30 липня 1923 р. Чин рукоположення провів митрополит Північно-Американський і Канадський Платон (Рождественський)¹.

Вже наступного року ієромонах Венедикт виявив бажання виїхати на Афон. На Святій горі він розшукав старця Мелхиседека, про якого багато чув в Америці. Старий подвижник порадив молодому ченцю не залишатися на Афоні, а повернутися в Америку або на Закарпаття. Відвідавши більшість афонських святинь, о. Венедикт наприкінці 1924 р. повернувся в Старий край. У 1925 р. він здійснив другу паломницьку поїздку на Афон.

*Ієромонах Венедикт (Довбак) з сестрами скиту,
1940-ві рр.*

За розпорядженням Духовної Консистоії в Хусті 15 січня 1925 р. призначений настоятелем приходів в селах Егреш (Олешник), Горбки, Новоселиця, Крива над Тисою.

Після призначення на прихід у с. Горбки в о. Венедикта виникла ідея про створення чоловічого скиту. У 1925 р. він продав

¹ Особова справа ієромонаха Венедикта (Довбака) // АМПЄ.

свою ділянку землі у рідному селі та придбав підходящу земельну площу в Горбках. На цій землі о. Венедикт звів невеликий будинок, а у 1927 р. розпочав будівництво церкви.

Будівництво вимагало значних коштів, тому о. Венедикт був змушений взяти позику в кредитній спілці. Загальний кошторис витрат складав 18000 чеських крон. У цей час за вимогою єпархіального управління о. Венедикт приписався до чоловічого скиту в Теремлі, а згодом до чоловічого скиту в Дубовому. Від ігумена Боголіпа (Церковника) з Дубового до о. Венедикта прийшло на допомогу близько десяти монахів. Серед них були ігумен Олексій (Кириєвський), ієромонахи Інокентій (Чопик), Серафим (Гайналі), Михайло (Дакий), Мелетій (Руцак), Веніамін (Князев), Доримедонт (Андрашко), Сергій (Стойка). Спільними зусиллями ченці збудували житловий корпус та впорядкували монастирське господарство¹.

Протягом 1933-1937 рр. ієромонах Венедикт навчався на пастирсько-богословських курсах при Свято-Миколаївському чоловічому монастирі в с. Іза-Карпутлаш².

31 травня 1936 р. єпископ Мукачівсько-Пряшівський Дамаскін (Грданічка) переводить його посаду священника до с. Новоселиця Севлюшського округу³.

Напередодні Другої світової війни більшість ченців було мобілізовано в чехословацьку армію. Ієромонах Венедикт залишився наодинці з фінансовими труднощами, які склалися внаслідок будівництва церкви та житлових корпусів. У 1938 р. він виїхав до Праги, де найнявся на роботу в одному з тамтешніх монастирів. Зібравши певну кількість коштів, о. Венедикт повернувся до скиту й розрахувався з кредиторами.

У зв'язку з відсутністю ченців у 1938 р. керівництво Мукачівсько-Пряшівської єпархії вирішило заселити скит черницями з Липчанського монастиря. У 1939-1940 рр. настоятелькою скиту

¹ Данилець Ю., ієромонах Пімен (Мацола). Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у селі Бедевля. – Ужгород: Карпати, 2009. – С. 57.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 5 зв.

³ Особова справа ієромонаха Венедикта (Довбака) // АМПЄ.

була монахиня Макрина (Кемінь). У 1940-1944 р. скит очолювала монахиня Софронія (Ребрей)¹.

З 20 серпня 1938 р. до 1944 р. о. Венедикт був при скиті духівником. Після призначення духівником ієромонаха Серафима (Гайналія) у 1944 р. він не залишив скит, а продовжував проводити подвижницьке життя в усамітненні та молитві. У 1951-1955 рр. (з перервами) о. Венедикт знову був на посаді духівника скиту². Тимчасово також обслуговував приходи в с. Новобарово Тячівського р-ну та с. Кошелево-Лази Хустського р-ну³.

Ієромонах Венедикт (Довбак),
1960-і рр.

У 1959 р. Свято-Благовіщенський жіночий скит у Горбках було ліквідовано радянською владою. Черниць перевели до Липчанського монастиря, а о. Венедикт залишився проживати у своєму будиночку. Незважаючи на закриття обителі, до скиту не припинявся приплив прочан із навколишніх сіл. о. Венедикт нікому не відмовляв у допомозі та молитві. Часто долав чималі відстані до храму ліквідованого Пантелеймонівського скиту в м. Хуст-Колесарьово, де вичитував парастаси та інші треби.

Місцевим органам радянської влади не подобалася місіонерська діяльність ченця. Вони вдаються до тиску на нього через інститут уповноваженого у справах РПЦ при Закарпатському

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 44. – Арк. 129.

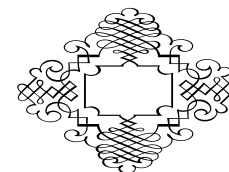
² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 36. – Арк. 52.

³ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 6.

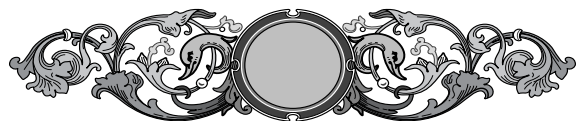
облвиконкомі. Чиновники викликали о. Венедикта на «розмови», погрозами вмовляли відмовитися від релігійної діяльності та чернецтва. Добре відомо, що радянська влада здійснювала певний вплив й на керівництво православних єпархій. Правлячи архієреї, зважаючи на вказівки «з гори», переміщали неслухняних ченців у віддалені приходи, позбавляли їх сану та чернецтва. У одному із листів ієромонаха Венедикта до єпископа знаходимо такі слова: «Прошу Смирненнійше Ваше Преосвященство отпустити мене Бога ради за штатъ. И въ мое село Веряцю где я и родился. Не нужно меня давати Властямъ. Не нужно меня запрещать или что-нибудь со мной делать. Я и такъ служить не буду по заштатному закону, а честнымъ человекомъ буду якимъ ми Богъ судивъ быти отъ утробы матери моя. И въ томъ званіи, в якомъ Богъ Милостию своею призвалъ отъ дня св. Крещенія и Просвещенія моего въ Служеніи Собі...»¹.

Помер о. Венедикт 23 жовтня 1971 р. У останню дорогу о. Венедикта прийшли провести сотні вірників з багатьох сіл Закарпаття. Похований на цвинтарі у с. Горбки.

Юрій Данилець

¹ Особова справа ієромонаха Венедикта (Довбака) // АМПЄ.

Схиархімандрит Гавриїл (Легач) (??.1901 - 9.07.1977)

Народився схиархімандрит Гавриїл (в миру Георгій Легач) у 1901 р. у с. Копашнево Хустського району в селянській сім'ї. За словами самого о. Гавриїла, він жодного дня не був у школі. Читати та писати навчив його дід. На 23 році життя юнак, що прагнув духовного життя, вирішив піти на Святу гору Афон. У 1924 р. разом з кількома земляками він прибув до Свято-Пантелеймонівського руського монастиря, куди був прийнятий послушником¹.

У 1926 р. Георгій пострижений в мантію з іменем Гавриїл. В 1937 р. рукоположений в ієродиякона, а 1949 р. – в ієромонаха. Починаючи з часу прибуття в монастир, о. Гавриїл ніс послушання в покрівельній майстерні. Відзначався спритністю і наполегливістю у всіх справах.

У некролозі, опублікованому у ЖМП, писали: «Все, хто его знал, говорят о его особом трудолюбии. Если отец Гавриил не был в храме или на келейной молитве, то непременно был занят трудом. Он позволял себе лишь незначительный отдых ночью. Более чем за 50-летнюю жизнь в обители не было случая, чтобы он когда-либо с кем-то празднословил.

Отец Гавриил любил храм. Ежедневно, утром и вечером, он приходил в храм на службу. И если не был служащим-чередным, то пел и читал на клиросе. Молился и служил отец Гавриил всегда

¹ Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (XX століття): Видання друге, змінене, доповнене / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2005. – С. 112.

*Ієродиякон Гавриїл (Легач), на Святій Горі Афон,
7 вересня 1937 р.*

в Пантелеймоновском соборе. Он отлично знал Устав церковных служб и, в частности, усложненный устав Пантелеймоновского собора, где соединяются русская и греческая службы. Отец Гавриил свободно служил по-гречески, хорошо читал греческое Евангелие, которое перед службой не раз прочитывал.

*Архімандрит Гавриїл (Легач),
1970-і рр.*

Духовное руководство над ним имели старцы высокой духовной жизни. Сначала это был старец Синесий. Затем – старец схимонах Варнава, много лет трудившийся в кровельной (скончался в 1947 году), и наконец – старец Ксанфий. Многополезную для спасения духовную мудрость получил у сего старца отец Гавриил, как он сам свидетельствовал об этом.

Это был инок-молитвенник. Он всегда творил Молитву Иисусову. В келии в ночное время отец Гавриил почти не пользовался светом: молитвы келейного правила он прочитывал на память»¹.

Після смерті ігумена обителі схиархімандрита Ліана, його наступником вибраний і поставлений 26 квітня 1971 р. схиархімандрит Гавриїл. Настоятелем обителі о. Гавриїл був недовго. У зв'язку з хворобою він відмовився від займаної посади у 1975 р., але залишався помічником ігумена.

Незважаючи на посилення хвороби, він щоденно відвідував храм. Всього лише два місяці о. Гавриїл не служив, але причащався Святих Христових Тайн кожен неділю. Час його мирної кончини припав в Неділю 3-ю по П'ятидесятниці, день святкування Тихвінської ікони Божої Матері (9 липня 1977 р.).

По афонському звичаю його тіло було завернуте в мантию і перенесено в Пантелеймонівський собор. Наступного дня

¹ Кончина схиархімандрита Гавриила в Русском монастыре на Афоне // ЖМП. – 1978. – № 6. – С. 28.

звершили заупокійну Божественну літургію, після якої ігумен монастиря архімандрит Авель (Македонов) звершив чин чернечого відспівування. Зі співом «Святий Боже» тіло померлого було обнесено навколо собору і опущено в могилу.

Юрій Данилець

Ієромонах Гермоген (Скунзяк) (27.04.1901 - 05.05.1968)

Ієромонах Гермоген, в миру Юрій Іванович Скунзяк, народився 27 квітня 1901 р. в селі Задньому Мараморощького комітату (тепер с. Приборжавське Іршавського району) у бідній селянській родині Івана Васильовича та Ганни Іванівни Федоричко. Батьки були людьми глибоко віруючими, то ж любов до Бога зуміли виховати і в свого сина. Юрко старався кожної неділі відвідувати церкву, знав напам'ять багато молитов і змалку мав потяг до духовного життя. Старожили розповідають історію із його дитинства. Напередодні Паски у Великодню суботу, коли у кожній хаті, навіть найбіднішій, печеться паска, вариться різна святкова страва і приємні запахи наганяють апетит, малий Юрій, щоб не спокушатися на їжу, вирішив піти спати на оборіг сіна, який стояв біля хати. І тої ночі йому приснився дивний сон. Ніби над селом у небі парить великий синій християнський хрест, а від нього в боки розходиться яскраве проміння, освітлюючи все навколо. Це видіння так запало йому в душу, що коли пізніше, недалеко села, була побудована монастирська церква, то розписуючи її художник на прохання о. Гермогена зобразив хрест синього кольору¹.

Юрій ніколи не цурався домашньої роботи і в міру своїх сил допомагав батькам по господарству. Домашнє виховання, відвідування церковних служб, заклали добре зерно у душу дитини, що не могло не позначитися і на його поведінці. Як приклад вищенаведеного є цікавий випадок, який стався з малим

¹ Світлинець А., Канаило С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород, 2003. – С. 69.

Юрком ще у дитинстві. Одного разу він випасав худобу за річкою разом із іншими дорослими хлопцями. А ввечері його та ще одного пастуха, як наймолодших, старші хлопці відправили вкрасти печеників (молодих початків кукурудзи) для вечері. Спочатку вирішили іти на поле, яке було повністю засіяне кукурудзою, та темна ніч і далека дорога внесли корективи у їхні плани. По дорозі їм трапилася невелика нивка, на якій хлопці угледіли те, що їм було потрібно. У дві тайстрини швидко наламали качанів, а через те, що площа була невеликою, то зірвали все що було. Уже по дорозі Юрія почала мучити совість за скоєну шкоду, а коли хлопці їм ще і не дали (!) скуштувати «заробленого», то він розкався у своєму вчинку. А дізнавшись, що це була нивка дуже бідного чоловіка, який ледве зводив кінці з кінцями, то і зовсім не мав спокою. Із цим тягарем на душі ходив довгий час, а потім вирішив висповідатися у священика. Та після сповіді на душі не полегшало. Навіть під час служби в армії думав про це. І коли прийшов додому, то все чесно розповів батькові. Той порадив піти до того газди, що і було зроблено. Юрій набрав повний міх струча, відніс тому чоловікові, розповів про все і попросив пробачення. Лише після цього на душі настав спокій¹.

Цей випадок найкраще може охарактеризувати молоду людину, якій судилося стати на тернистий шлях служіння Богові, а несучи важкий хрест Віри, Надії та Любові, бути за це гнаним і знищеним.

Початкову освіту отримав у церковно-приходській школі рідного села, закінчивши у 1914 році 6 класів. У 1921 р. Юрій призваний до чехословацького війська на дійсну строкову службу, яку проходив у 19 піхотному полку, що дислокувався у м. Мукачеві. Після демобілізації у 1923 р. повертається додому і допомагає батькам по господарству. Коли родичі заговорили про сватання і створення своєї сім'ї, то твердо заявив, що хоче своє життя присвятити служінню Богу і збирається у монастир. Та батьки були проти, і щоб не ображати їх, вирішив трохи зачекати. У серпні 1925 р. Юрій Скунзяк іде у Тереблянський чоловічий скит,

¹ Світлинець А., Канаило С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород, 2003. – С. 69-70.

де невдовзі постригається у мантію з іменем Гермоген. Як здібного монаха, на початку 1926 р. його посилають на короткотермінові пастирські курси. Після їх успішного закінчення їде у Прагу, де 9 березня у храмі Святого Миколая на «Старому Місті» Празьким архієпископом Савватієм рукоположений на диякона, а через два дні, тобто 11 березня, після успішної здачі екзаменів, хіротонізований у сан ієромонаха і призначений настоятелем Спасо-Преображенського скиту в с. Тереля Тячівського р-ну¹. Тут він змінив першого настоятеля о. Йова (Войтишина), який виїхав на навчання до Сербії, щоб отримати богословську освіту.

5 грудня 1926 р. призначається на церковний приход у с. Сухо-Броньку Іршавського району, де невдовзі при допомозі селян будує невелику дерев'яну церкву. Але служба на приході була не для нього, бо Гермоген прагнув аскетичного життя.

21 листопада 1927 р. за призначенням архієпископа Савватія їде на прихід у село Колочава-Горб. На новому місці старанно виконує свої пастирські обов'язки, а також разом із вірниками споруджує невеликий дерев'яний храм. Як справжній пастир, о. Гермоген займається не тільки будівництвом та проведенням служб і різних треб, а й активно береться за виховання своєї пастви та настановлення її на путь істини. Відомий випадок, який свідчить про високий моральний дух молодого монаха, готового на жертву во ім'я Христа. У присілку Колочава-Горб, недалеко від православного храму, була корчма, яку тримав єврей. І кожного недільного ранку там збиралися селяни, бо господар щедро пригощав усіх бажаних горілкою, навіть давав у борг. Така «гостинність» приводила до того, що люди приходили на службу пізно та ще й напідпитку. Це не могло не турбувати духівника, який ніяк не міг з цим змиритися. Спочатку він соромив людей, та це не принесло бажаних результатів. Потім почали проводити службу пізніше, але і це не допомогло. І ось, одної неділі на ранкове богослужіння у церкві зібрався священник, дяк, церківник та декілька селян. А основна маса людей знаходилася, як і завжди – біля корчми. Отець Гермоген подивився на присутніх і промовив:

¹ Документ від 11 березня 1926 року. – Ієромонах Гермоген (Скунзяк) // Особистий архів А. Світлинця.

«Но та ідеме туди, де наша паства. Там будеме проводити службу Божу». Взяли кадильницю, Євангеліє, освячену воду і пішли. Коли вони наблизилися до корчми, то «гостина» була у самому розпалі. Із молитвою на устах о. Гермоген ввійшов у приміщення і почав кропити всіх святою водою. Люди зразу засоромилися і почали швидко виходити надвір, а звідти до церкви, де і було закінчено ранкову службу. Так своїм відчайдушним вчинком молодий духівник присоромив паству і примусив задуматися про свій духовний стан¹.

Духовний подвиг молодого монаха та ревне служіння у справі утвердження Святого православ'я були заслужено оцінені єпархіальною владою, яка у 1928 р. нагороджує його набедреником.

Ще не закінчивши повністю будівництво у своєму приході, о. Гермоген організовує православних вірників у присілку Колочава-Лазі та активно намагається допомогти їм збудувати хоч би невелику каплицю.

На початку квітня 1932 р. він пише відозву, яку висилає на ім'я Мукачівсько-Пряшівського єпископа Дамаскіна (скорочено):

«Відозва до всіх тих, хто любить православну церкву.

Колочава-Лаз знаходиться на 2 км від мого приходу. Всіх будинків 500 та 4000 жителів. На сході від головної дороги під полониною «Стримба» народ дуже благочестивий, але знаходиться у заблудженні. Є у цьому селі 20 сімей православних, але ще не організовані, хоча вже купили собі за 2000 корун землю під будівництво церкви. Є там і велика уніатська церква, яка прельщує простодушних селян. Ніхто із них православну віру не критикує, хіба що учитель Скиба. Майже немає такого дня, щоб до мене не приходили оті селяни чи за порадою, чи за чимось іншим. І всі із жалістю говорять про те, що православна віра не йде вперед, бо немає своєї церкви. Нам багато не треба. Земля уже є і треба щось почати будувати – хоч навіть невелику каплицю. Але без допомоги це неможливо. За це і звертаємося до всіх людей, щоб хоч маленьку часточку подарувати на богоугодну справу.

¹ Світлинця А., Канаїло С. Названа праця. – С. 70, 73.

Свої пожертви присилайте через єпархіальне управління Карпаторуської православної церкви на православну общину Колочава-Лаз»¹.

(Відомо, що о. Гермоген був висвячений у Празі і юридично підпорядковувався Празькому архієпископу Савватію, що належав до Константинопольської Православної Церкви, а тодішній Мукачівський єпископ Дамаскін належав до Сербської Православної Церкви. На той час це були дві православні юрисдикції, які, як правило, між собою не мирилися і вели боротьбу за вплив над приходами. Цей вчинок характеризує о. Гермогена не тільки як священика, а й як духовно багату та політично грамотну людину, яка завжди ставила інтереси церкви вище власних інтересів та державно-релігійних поділів православної церкви. – автор).

Відозва о. Гермогена викликала схвальний відгук серед священиків. Як свідчать архівні документи, копії його листа через єпархіальний уряд були послані до двох православних газет: «Русская земля» та «Православная Карпатская Русь».

Та не лише відозвами о. Гермоген намагався поширити і утвердити православну церкву у нашому краї, а й практичними заходами, які, як те зерно, що упало у сприятливий ґрунт, давало добрі сходи. Так, 16 травня 1932 р., у присілку Колочава-Лаз, на місці, де мала бути побудована нова церква, проведено богослужіння. Про великий резонанс і корисність такої служби свідчить лист монаха на ім'я Мукачівського єпископа Дамаскіна від 19 червня (*друкується із незначними скороченнями та виправленнями*):

«Доводжу до відома Вашого преосвященства, що в Колочава-Лазях на тому місці, де має бути у майбутньому побудований храм, була проведена служба Божа. Службу провели 6 священнослужителів і при цьому було близько 3000 вірників. Були сказані три проповіді.

Це православне богослужіння так вплинуло на вірників, що з того самого моменту та маленька община, яка нараховувала 20 сімей збільшилася до 30. А ті 6 сімей, що були найзапекліші уніати, пообіцяли по 100 корун на православний храм, хай тільки

¹ Документ від 04.1932 р. // АМПЄ.

ставиться. На пана превелебного напав такий страх, що він на відміну від звичайного пішов освячувати поля, щоб його «овечки» не мали часу відвідати нашу службу.

Дух цього народу сильний, та географічне і матеріальне положення їх складне і про це я неодноразово писав до єпархії. Тому всі ми обов'язково повинні прийти до них із матеріальною допомогою, інакше цей благословенний корінь висохне. І ми, священнослужителі, за це будемо нести відповідальність.

Ми порадилися із благочинним о. Василем Країлом, щоб через нашого єпископа просити всіх наших священиків посильним вкладом покласти добру основу майбутньому храму Божому в цьому селі. І ще було б добре, щоб кожен із нас, крім збору грошей між своїми вірниками, сам пожертвував не менше 25 корун. Це було б добре тому, що імена фундаторів цього храму висіли б на спеціальній таблиці і цей приклад групи православних священиків прикрасив би історію наших священиків-організаторів.

Скористаймося цією нагодою»¹.

Але надії о. Гермогена не виправдалися. Хоч уже була куплена земельна ділянка під будівництво церкви і приготоване дерево, та велика матеріальна скрута на приході не дозволили у цей рік розпочати задуману справу. Навіть власні 2000 корун, які

¹ Рапорт від 19.06.1932 р. // Там само.

*Ієромонах Гермоген (Скунзяк),
1920-і рр.*

духівник позичив для загальної справи, не врятували ситуацію. Та незважаючи на труднощі, монах продовжує згуртовувати навколо себе людей і створює церковний комітет, щоб юридично оформити нову православну общину.

Але, служачи у Колочаві і активно працюючи на пастирській ниві, його не покидала думка про чернече життя. 13 червня 1931 р. о. Гермоген звертається до архієпископа Савватія і просить у нього благословення на перехід до рідного с. Заднього, щоб там заснувати скит. А невдовзі отримав і відповідь (*мовою оригіналу*): «о. Ієромонаху Гермогену. Колочава-Горб. В отвіт на ваше письмо отъ 13/06-31.: Вполні согласен съ вами. Доброе діло БОГЬ благословить. Два совѣта:

1) въ виду того, что въ настоящее время могут вам уряды ваши препятствовать строить «часовню», – постройте домъ для жилья (келію), въ которой собирайтесь на молитву. 2) будьте осторожны въ выборе монаховъ»¹.

Та відсутність священика не давала можливості зразу ж покинути приход. Нагода трапилася 1933 р. і він, здавши нарешті свої справи ієромонаху о. Іосифу (Черничко), повертається додому.

Із епархіального звіту о. Матфея (Вакарова) (*архімандрита Св.-Миколаївського монастиря при селі Іза*) відомо, що на кінець 1932 р. в присілку Колочава-Горб уже була повністю побудована (*хоч ще і не освячена*) красива дерев'яна церква та куплений від греко-католиків церковний будинок. Приход нараховував близько 200 православних дворів, а греко-католиків не було зовсім. У присілку Колочава-Лазі уже нараховувалося близько 40 дворів православних, які офіційно змінили віросповідання та ще більше тих, що ще не зареєструвалися². І в цьому, без сумніву, була велика заслуга молодого монаха, який, попри труднощі та юридичне розмежування православної єпархії, ніс правдиве зерно Православ'я до бідного, неграмотного, обездоленого, затурканого, але духовно багатого та щирого верховинського народу.

¹ Документ від 1931 року // Ієромонах Гермоген (Скунзяк) // Особистий архів А. Світлинця.

² Звіт о. Матфея (Вакаров) від 1933 р. // АМПЄ.

Уже живучи та будуючи церкву недалеко від рідного села, о. Гермоген постійно спілкувався із мукачівським владикою Дамаскіним. Добре розуміючи, якої великої шкоди православ'ю приносить наявність двох юрисдикцій однієї церкви на відносно невеликій території Підкарпатської Русі, який розбрат серед народу сіє постійна агітація та різні обґрунтування про легітимність та «справжність» кожного єпископа, насильницькі захоплення православних церковних приходів, «савватіївськими» та «дамаскінськими» священиками, які мали місце, зокрема, і на Верховині, о. Гермоген намагався по мірі своїх сил об'єднати «дві галузки одного дерева». Про це свідчить лист, відправлений 29 липня 1933 р. у епархіальне управління православної єпархії в місті Мукачєво від благочинного Тереблянського округу протоієрея о. Василя Країла, де, зокрема, сказано (*стиль та мову частково змінено*):

«...о. Гермоген узнал, что Преосвященнейшего Епископа ние дома, та он рішив пуйти поговорити сам ..., як начнутя курси в мужском монастырі в Изі.

О. Гермоген хотіл пуйти ид Его Преосвященству Преосвященнейшему Епископу Дамаскіну из таким наміренієм, чтоб пошли в Прагу на переговоры из Арх. Савватіюм. О. Гермоген хотіл заплатити ушиткі расходи Преосвященнійшому Епископу Дамаскіну до Праги только чтобы примирити обі стороны. О. Гермоген показовал мні бумагу которую получил от Арх. Савватія и там пише, что он согласний примиритися из Преосвященнійшим Епископом Дамаскіном. В етой бумагѣ Арх. Савватій одобряе о. Гермогена что он добрі письма посилае Епархіальному Управленію в Мукачєві... »¹.

Даний лист яскраво свідчить про о. Гермогена, як дійсно доброго пастиря, який, незважаючи на закулісну гру державних політиків, щиро турбувався про єдність і мир православних християн.

Чутка про те, що додому в село повернувся монах і хоче побудувати скит, швидко поширилася серед жителів Заднього

¹ Рапорт від 29.07.1933 р. // Там само.

і знайшла жвавий відгук серед них. Невдовзі, недалеко від села в урочищі Кузанів Верх, було вибрано місце і почалося будівництво. Архітектором став сам о. Гермоген, який будував уже не першу церкву за своє пастирське життя. А допомагав йому брат Федір та рідний вуйко Іван Дмитрович Федоричко (Кулаччин), який також добре розумівся на будівництві. Жили у тимчасовій напівземлянці, стійко переносячи весь тягар лісового життя. Також по мірі своїх сил допомагали люди села: хто їжею, а хто і роботою. Їхні зусилля не пропали. Уже 29 липня 1933 р., в суботу, у присутності місцевих людей священник із села Синевир о. Феодосій Горват урочисто освячує дерев'яну церкву та дубовий хрест навпроти неї¹.

У 1936 р. до о. Гермогена приєднався односелець, молодий послушник Михайло Шандра, який щойно повернувся із Сербії. Приймавши з рук духівника монашеський постриг з іменем Серафим, він залишається в скиту. Отож, облаштування обителі в основному лягло на їх плечі. Часто було так, що за цілий день, нічого не ївши, вони завзято працювали, розкопуючи та вирівнюючи прилеглу територію. Але не нарікали і нікому не скаржилися, навіть від людей нічого не просили.

Про великий моральний дух двох християнських подвижників свідчить такий випадок. Одного дня вони пішли в ліс, щоб зрубати для якихось потреб дерево. Із собою взяли трохи вареної фасолі та кукурудзяного хліба. Торбину з їжею повісили на узліссі, а самі, вибираючи потрібний стовбур, поступово відійшли вглиб лісу. А на ці харчі натрапили хлопці – пастухи із сусіднього села Довгого, які тут пасли худобу. Оскільки час був голодний, то діти все поїли. Десь під обід, повернувшись, монахи знайшли лише пусту торбу. Подивилися один на одного і о. Гермоген сказав: «Видко тот був май голоден, як мы. Най собі іде з Богом.» Відпочивши трохи та випивши джерельної води, вони знову взялися до роботи².

Люди із села у вихідний день часто приходили на ранішню молитву до цього скиту, подовгу бесідували з о. Гермогеном. Ішли до нього із своїми болями, бідами. І він нікому не відмовляв.

¹ Світлиця А., Канаїло С. Названа праця. – С. 13.

² Там само. – С. 15.

Через його молитви Господь допомагав зцілювати тілесні і духовні недуги: чи то переляк і безсоння у дітей, чи епілептичні напади, чи то простим словом укріплював душевний спокій вірників.

Отак у молитвах та турботах проходило становлення скиту. Поступово завели собі невелике господарство: купили дві кози, побудували для них невелику кошару. Та о. Гермоген не зупинявся на досягнутому. Він завжди намагався впорядкувати своє дітище. Важкою щоденною працею, за допомогою кирки, мотики і лопати вони вирівняли прилеглу до церкви територію та викорчували кущі. На звільненій території насадили фруктові дерева: яблуні, сливи, черешні. Привели в порядок і поле-лаз, на якому косили траву і сушили сіно для кіз. Також зробили і невелику нивку, де садили картоплю та фасолю – основну свою їжу.

На превеликий жаль, надії о. Гермогена на те, що в скит прибудуть благочестиві юнаки, не виправдалися. Тому було вирішено передати скит сестрам-монахиням. Восени 1938 р. о. Гермоген пише листа і просить на це благословення у архієпископа Савватія. Невдовзі з Праги надійшла відповідь (мову і стиль збережено, частково скорочено): «...На ваше сообщеніе относительно того, что вы готовы уступить свою пустыню сестрам-инокиням – даем къ тому Свое согласіе и испрашиваемъ Божіе благословеніе на это дело... Молимъ Бога, дабы Онъ даль Свое благословеніе вашому ділу, дабы изъ него получилась польза для Святой Православной Церкви и для народа»¹.

Разом з прихожанами, 1920-і рр.

¹ Документ від 29.11-12.12. 1938 року // Ієромонах Гермоген (Скунзяк) // Особистий архів А. Світлиця.

Так у кінці 1938 р. чоловічий скит, заснований о. Гермогеном, став жіночим. А 5 липня 1939 р. сюди прибули перші дівчата, які хотіли присвятити своє життя служінню Богу.

Разом із сестрами, яких на середину 1940-х років було уже дев'ять, духівник за неповних десять років зміг побудувати невеликий житловий корпус з кухнею і складом, хлів, облаштувати територію навколо монастиря та висадити фруктовий сад, спорудити дорогу.

У Колочавах,
1930-і рр.

Велика кількість дівчат із того села, в околиці якого знаходився скит, свідчить про те, що ця обитель дійсно користувалася великою повагою серед людей. Зазвичай кожного вихідного дня до обители приходили на ранкове богослужіння люди. Але і після служби не спішили розходитися. Як пригадують старожили, о. Гермоген виходив з церкви, сідав на лавицю і вів бесіди на різні теми. Тут можна було почути про політичне становище країн, дістати добру господарську чи життєву пораду, і про всякі новини, які діялися у світі. Особливий інтерес викликали у селян розповіді про різні країни, які о. Гермоген підкріплював і

практичними показами. Справа в тому, що духівник мав невеликий кишеньковий глобус, яким і послуговувався під час розповідей. Цей дивний предмет найбільше захоплення викликав у дітей. На жаль, після смерті монаха, він був втрачений¹.

Велику увагу о. Гермоген приділяв навчанню та вихованню молодих сестер. Він сам дуже багато читав релігійної та світської літератури і хотів, щоб і сестри також читали. Часто, під час польових робіт, він ішов із сестрами і, прихопивши з собою книгу, читав їм статті духовного змісту та зразу ж і коментував, і пояснював прочитане. Або сідали на лавиці під стіну церкви та почергово читали різну духовну літературу. Бібліотека о. Гермогена налічувала до сотні книг, журналів, календарів, альманахів, які він виписував із Афони, Сербії та монастиря у с. Ладимирово, що на Пряшівщині. Найбільш сестрам запам'яталися «Життя святих», «Авва Дорофей», «Листвиця», «Невидима брань» (видано на Афоні), «Добротолюбіє» (збірник творів старців), «Древній Патерик» (цю книгу позичили і сестри, щоб мати свою власну, за короткий час її переписали) та багато іншого. Багато книг у монастир потрапило після війни. Їх приносили люди із Росії, бо там повсюдно закривалися храми і духовні книги викидали. Особливу увагу о. Гермоген приділяв вивченню «Євангелія» та «Біблії», бо як він говорив, хто не знає «Біблії», той не розуміє що молитися.

Така батьківська любов і опіка сприяли утвердженню справжньої поваги, любові і взаємодопомоги між сестрами. У його особі вони знайшли чудового духівника, до якого можна було звернутися з будь-якими питаннями і дістати вичерпну відповідь. Крім виховання, о. Гермоген по-справжньому піклувався побутом своїх духовних чад. Всі мали одяг, взуття, їжу та все необхідне. У скиті жили за розпорядком, який встановив о. Гермоген. Всюди сестри повинні були ходити вдвох – чи то на воду, чи в село за харчами, чи на роботу. І це не було пов'язано із недовірою до когось, а перш за все із суворим лісовим життям та непевним воєнним часом. Крім того, о. Гермоген завжди намагався навчити сестер і різним «професіям». Так, наприклад, на цілий місяць було

¹ Світлиць А., Канаїло С. Названа праця. – С. 20-21.

відправлено в Угольський монастир сестру Серафиму (Гачавську), де вона навчалася техніці в'язання на спицях. Пізніше цьому ремеслу навчилися всі сестри і плели собі чудові светри із овечої шерсті. У таких «відрядженнях» побували майже всі сестри, де вони у скитах та монастирях набували різних навичок та знань.

У жовтні 1944 р. у край прийшла нова радянська влада. Спочатку все залишалося без якихось змін та нововведень. Першою «ластівкою» стало розпорядження від 25 січня 1946 р. правлячого єпископа Нестора про скасування влади Празького архієпископа Савватія і юридичне підпорядкування всіх православних до Московської патріархії. Через неповних два тижні єпископ видає указ за № 152 від 07.02.1946 р. про офіційне призначення ієромонаха Гермогена духівником скиту¹. А невдовзі сталися нові зміни – скит обклали фінансовими та натуральними податками, обмежили у правах та конфіскували майже всю землю. Та не дивлячись на несприятливі умови, обитель під керівництвом о. Гермогена продовжувала існувати та виконувати свою духовну місію.

На початку лютого 1951 р., за скаргою місцевих органів, духівника переводять у Теремлянський монастир, а на початку квітня призначають духівником у Свято-Благовіщенський скит у Горбках. Та завдячуючи одностайності сестер і дружній підтримці місцевого населення, справу вдалося вирішити і монаха знову повертають у скит.

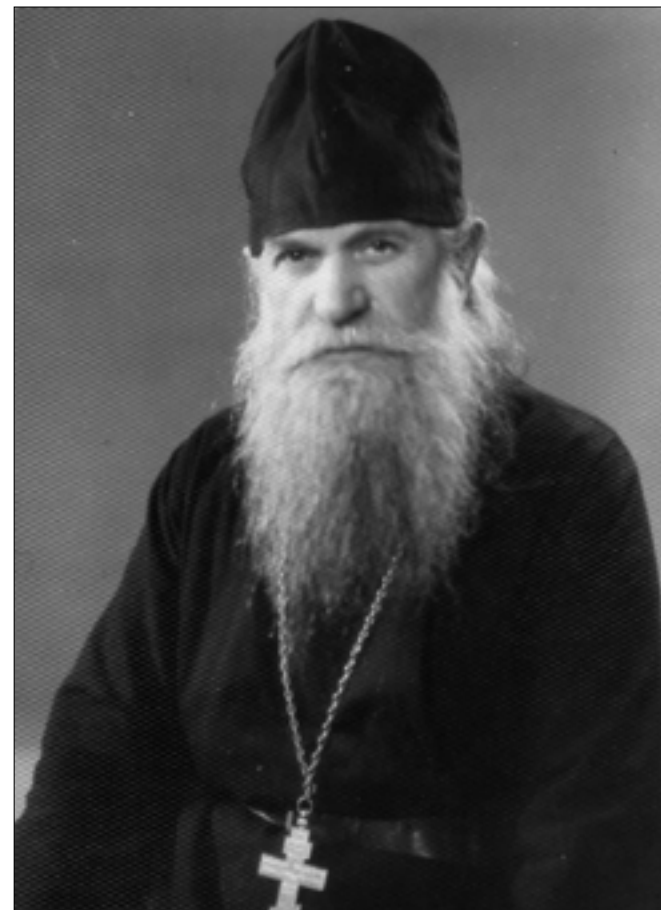
Протягом 1950-х рр., не дивлячись на заборони та контроль державних органів влади, сестри, під керівництвом о. Гермогена, змогли побудувати новий кам'яний храм та двоповерховий житловий корпус, а сама обитель уже налічувала 18 сестер.

Та надворі уже був 1958 рік. На Закарпатті почала набирати обертів антирелігійна кампанія, яка проявлялася у знищенні храмів, ліквідації монастирів, утискові православного духовенства. І ось, як логічний підсумок всіх дій, стало розпорядження архієпископа Варлаама від 23 липня 1959 р., про ліквідацію скита². Отець Гермогена заздалегідь перевели до Липчанського монастиря

¹ Світлиць А., Канаїло С. Названа праця – С. 26.

² Розпорядження від 23.07.1959 р. // АМПЄ.

і призначили там духівником. Слід відмітити, що духівник завжди мав свій переконливий погляд на життя. Маючи від Бога гострий розум і добре знаючись на церковних і світських законах, міг опротестувати, чи заперечити кожен неправильний крок духовної чи світської влади. Зрозуміло, що за це «вільнодумство» його відверто недолюбливали.

Ієромонах Гермоген (Скунзяк),
1940-і рр.

У 1960 р. духівник повертається в рідне село і пише прохання про зачислення його до пенсіонерів єпархії та призначення пенсії. Але отримав відмову. 10 квітня 1962 р. призначається на приход сіл Латірка та Бистрий Воловецького району, а 10 грудня цього ж року отримує послух обслуговувати приход села Колодне Іршавського району. У 1963 р. виводиться за штат єпархії і повертається в рідне село¹.

Вдома, бажаючи усамітнення, зробив собі невелику комірчину біля господарського хліва, де і жив. Поселившись у своєї сестри, він продовжує пастирське служіння. Тому прихожани навколишніх сіл часто звали його у різних ситуаціях, бо через молитви о. Гермогена Господь допомагав людям у важких життєвих випадках. Бувало так, що він був відсутній по декілька днів і приходив дуже знесилений. Але ніколи не забував про чернече правило і у визначений час його знову можна було бачити за святою молитвою. Крім проведення різних богослужінь, о. Гермоген активно продовжує цікавитися політичним життям країни. Він виписує багато різних газет та журналів, зокрема журнал «Наука и религия». І як наслідок, його справедлива душа та чесна натура бунтують проти несправедливості та брехні безбожної влади. Це проявлялося у різних статтях, де монах викриває сутність атеїстичного советського суспільства.

Як пригадує Петро Лях, житель села Луково, одного разу о. Гермоген відіслав у редакцію всесоюзного журналу (*старожили називають якийсь «журнал миру» – прим. авт.*) велику, на 8 друкованих сторінок, статтю, в якій він, посилаючись на параграфи советської Конституції, вступає в полеміку і викриває лукавство і двоякість «народної, демократичної» держави, зокрема про свободу віросповідання. До статті ще додав і власне фото. Коли Лях його попередив про можливі погані наслідки, то духівник відповів: «Я знаю. Айбо кить тя змія буде промыкати, то руки не складаєш, а розширяєш у сторони». Ця замітка була надрукована і викликала справжню бурю, яка проявилася у негайному викликові автора до районного відділу міліції. Також не проминули оглянути і житло монаха в надії знайти якийсь

¹ Автобіографія // Ієромонах Гермоген (Скунзяк) // Особистий архів А. Світлинця.

компромат, але пошуки не дали бажаного результату. Тоді хтось із районного керівництва запропонував духівнику побудувати нову хату в обмін на мовчання, але о. Гермоген відповів: «А вы поникайте скільки кругом сімей живе у тісноті та лиш постійно сважаються. То вы їм спершу постройте хижі, а тоді і я перейду у нову». Так ота комісія і поїхала ні з чим¹. Зате монаха взяли на суворий облік і він часто був змушений ходити до районного відділку міліції та відмічатися. Під час таких відмітин його намагалися «купити» різними пропозиціями, поблажками та схилити на співпрацю з органами безпеки, а коли зрозуміли, що непокірний монах не піддається на їхні умови, то почали чинити тиск і провокувати різного роду діями.

Цікавий епізод того часу розповідають старожили села. Під час одного з викликів у «безпеку» якийсь чиновник почав йому говорити:

-- Чому проповідуете Христа, якщо ви його ніколи не бачили?

-- Але ви і Леніна не бачили, а проповідуете його ідеї, – відповів о. Гермоген.

-- Але Леніна бачили тисячі людей і є його фотографії, – каже той.

-- І Ісуса бачили тисячі людей свого часу. Та Леніна ви скоро забудете, а Христа завжди будуть пам'ятати, – відповів з гідністю духівник².

Цей випадок свідчить про велику віру та готовність до самопожертви во ім'я Бога. Бо треба погодитися, що такі розмови могли закінчитися у слідчому ізоляторі. Можливо, «хрущовська відлига» трохи послабила тиск відповідних органів на «неблагонадійних» і все закінчувалося лише погрозами на адресу останніх. Та постійний нагляд, перевірки, шантажування не припинялися і не послаблювалися ніколи. Але і це не скорило пастиря, який без боязні продовжував виконувати свій пастирський обов'язок перед Богом і людьми.

Ще одна подія сталася перед Великоднем, коли духівник ішов висповідатися у село Волоське (нині Підгірне) до свого давнього

¹ Світлинцев А., Канаило С. Названа праця. – С. 78-79.

² Там само. – С. 79.

товариша о. Серафима (Бровді). Автобусом добрався до Іршави, а звідти пішки до Броду. Коли уже вийшов за село, то його наздогнав вантажний автомобіль, у кузові якого знаходилася група молодих людей і зупинився, щоб підібрати. По дорозі до монаха почали приставати і вимагати, щоб дав свій паспорт. Отець Гермоген відповів, що документи не носить, бо його знають у всіх навколишніх селах. Тоді ті почали питати, чому старий не працює у колгоспі, на що він відповів:

– Але і ви не хочете робити у колгоспі, а так робите, що здихають від вас корови. (Тоді у місцевому колгоспі дійсно був надіж худоби).

Після цих правдивих слів його відпустили. А рано-вранці за ним прийшли незнайомі і відвели на сільську Раду у село Чорний Потік. Там склали акт затримки і дали підписати. Але о. Гермоген, прочитавши написане, порвав папір на дрібні шматки. Коли на нього почали кричати, чому порвав урядовий документ, то він відповів, що у Святому Письмі написано «...вся-коє ложеписаніє порви...» Не піддавшись на тиск, монах твердо заявив, що ніякі акти підписувати не буде. Побачивши, що від нього нічого не доб'ються, незнайомі погрузили монаха у кузов автомобіля і відвезли далеко в ліс. Там, забравши всі речі з кишень, скинули старого на землю і від'їхали. Подякувавши Богу за своє спасіння, о. Гермоген навмання пішов лісом. Невдовзі він спустився у якесь село і відразу ж пішов до церкви, у якій ішла служба. Після її закінчення він підійшов до священика і вияснив, що опинився у селі Мідяниця. Добрі люди довели монаха до зупинки на центральну дорогу. Через деякий час, біля о. Гермогена зупинилося легкове авто, яке їхало у сторону Мукачева. Дізнавшись, куди він направляєтся, незнайомі розвернули авто і привезли його у Сільце. Здивований духівник побачив, що його попутники не поїхали назад в Мукачево, а повернули на дорогу, що веде до Хуста. Так і залишилося загадкою, хто були ті незнайомці, які змінили свій маршрут і допомогли знесиленому неприємними пригодами та дорогою монаху¹. Видно, Господь Бог ніколи не залишає напризволяще своїх дітей і завжди простягає руку допомоги тим, хто її потребує.

¹ Світлиць А., Канаило С. Названа праця. – С. 79-80.

Треба сказати, що о. Гермоген, будучи справжнім християнином, із розумінням та жалістю ставився до тих людей, які робили зло і в його особі гонили Церкву Христову. Бо він розумів, що їхні душі потрапили під вплив бісівської атеїстичної облуди і потребують духовного зцілення. В першу чергу він бачив в людині духовну сторону, а не тілесну, і його турбувало спасіння душі. Наглядним прикладом, за свідченням старожилів, була ганебна подія, яка сталася в середині 60-их років. Одного разу голова сільської ради Петрашко викликав о. Гермогена на «комітет» і там в приміщенні, разом із ще одним молодим чоловіком його побили та зіштовхнули зі сходів вниз. Коли монах тихенько піднявся, то з жалістю мовив до них: «Ви можете позбытковатися із тіла, но до душі вам нич».

Інший факт розповідає, що коли з монастиря хтось вночі украв сіно, то о. Гермоген сказав: «Біда нам до сіна, ми друге насушимо, айбо шкода душу того, що украв»¹.

Як уже говорилося вище, люди часто зверталися до о. Гермогена із своїми бідами та болями, тому що через щирі молитви монаха Господь Бог допомагав виліковувати різні хвороби, повертав чисту свідомість дорослим, дітям та багато іншого. Але коли людина святою молитвою бореться із темними силами, то вони намагаються всіляко відомстити їй та близьким. І щоб не наражати рідних на небезпеку, то о. Гермоген вирішив побудувати собі окремо житло. Через деякий час на ім'я Марії Скунзяк (монахині Ольги – рідної сестри монаха) сільська рада оформила невелику земельну ділянку. Отець Гермоген розробив проект і за допомогою родичів невдовзі звели невеликий будинок, що складався із двох кімнат, ганку та задньої прибудови. Знаходилася хатка біля потоку Бистрий у місцині, що називається «На розколі». Жителі села згадують, що влада не давала дозволу на проведення електричного світла в оселю монаха і цим вона ніби в черговий раз намагалася пригнітити непокірного духівника. Але о. Гермоген знайшов вихід. Маючи неабиякі пізнання у різних технічних новинках, монах задумав зробити собі автономну гідроелектростанцію, благо, що поряд протікав повноводний струмок. Діставши через Івана Михайловича Густія, який тоді навчався у Львівському

¹ Світлиць А., Канаило С. Названа праця.

політехнічному інституті, потрібну літературу, він сам зробив розрахунки та сконструював водяну турбіну. За допомогою першого сільського електрика Михайла Васильовича Кришеника, який, незважаючи на можливі неприємності, було протягнуто електрокабель від хати до турбіни. І в будинку з'явилося світло. Так о. Гермоген в черговий раз показав владі її безсилість перед Божою силою, яка проявилася у людському розумі¹.

В 1967 р. у селі Луково помер монах о. Зіновій, який там служив при православної церкві. І тоді представники села попросили о. Гермогена, щоб той перебрав на себе функції духівника, бо іншої кандидатури не було. Звичайно, монах міг відмовитися, бо стан його здоров'я був поганий. Але обов'язок пастиря, присяга дана перед Богом і людьми, високі моральні устої не залишали сумніву у виборі шляху. Як пригадує Петро Лях, тодішній «член двадцятки», у о. Гермогена були хворі ноги і ходіння причиняло йому нестерпний біль. Щоб якось допомогти своєму священику, селяни, на прохання останнього, дізналися, що у Хусті один чоловік через грошову скруту продає ослика. Тоді монах поїхав туди і за 300 рублів купив тваринку. А невдовзі зробили возик і проблему вирішили. Багато людей із навколишніх сіл ще добре пам'ятають маленького ослика, який у будь-яку погоду слухняно тягнув возик із стареньким бородатим монахом. *(Пізніше о. Гермоген того ослика безплатно повернув попередньому господарю. Коли той відмовився брати тварину назад, мотивуючи тим, що немає змоги повернути гроші, то монах промовив: «Мені гроші не треба. Бери і знову продай, а на ті гроші зможеш прокормити голодну сім'ю»)*².

Цей вчинок черговий раз засвідчує про о. Гермогена, як людину безкорисливу, чесну, проникнутою любов'ю та співчуттям до ближнього і в якій був відсутній потяг до матеріального збагачення.

Незважаючи на моральний і фізичний тиск, який постійно чинився над непокірним монахом, о. Гермоген активно контактував із місцевими людьми, допомагав їм доброю порадою чи ділом. Особливо звертав увагу на читанні різної літератури, яка широко пропагувалася у той час, зокрема і атеїстичної.

¹ Світлиць А., Канаїло С. Названа праця.. – С. 81.

² Там само.

Але при тому наголошував: «Шори читайте, а по межі шори думайте». При можливості завжди наголошував, що влада безбожників, яка народилася на крові сотень тисяч людей, довго не протримається. Він бачив, що чим далі, тим все більше молоді відходить від церкви і усіма силами намагався підтримувати в серцях людей віру у Господа Бога – Творця всього живого на землі. Дуже любив розмовляти з дітьми і сіяти в їхніх душах зерно Віри, Добра, Любові. І його праця не пропала задарма. Петро Лях – батько двох священиків згадує, що духівник часто приходив до них додому і діти залюбки слухали його розповіді¹. Можливо, ці тривалі стосунки і наклали свій відбиток на виборі майбутнього життєвого шляху – служінню Богу в сані священика, що тоді активно піддавався загальному цькуванню. І треба було мати дійсно велику віру в Бога, щоб дійти до мети, бо лише намагання вступити у духовну семінарію означало потрапити у ряди неблагодійних з усіма наступними наслідками.

Своє відношення до безбожницької влади о. Гермоген показав під час виборів депутатів до Верховної Ради УРСР. Він категорично відмовився іти голосувати, мотивуючи тим, що депутати приймають закони, направлені на руйнування церкви, а він її захищає. Ніякі умовляння, ніякі погрози не змусили його помінати думку. Не обійшлося і без провокації з боку органів безпеки. Живий свідок тої події Петро Лях розповідає, що десь за чотири дні до виборів якраз знаходився у хаті монаха і вже збирався іти геть, коли у двері зайшов високий, бородатий священик. Підозріло оглянув присутніх людей і по-російськи спитав, чи тут живе о. Гермоген. Діставши ствердну відповідь, сів на стілець і почав говорити, що він прийшов на футбол *(тоді якраз на сільському стадіоні проводилися змагання)* і вирішив зайти до монаха, бо про нього йому багато говорили. Було видно, що то якийсь чужий чоловік і зовсім не священик. Тоді монах запитав його із якого він села?

– Я из Копашнева, – відповів російською чужак.

– А чому ганьбишся говорити материнськов мовов? – запитав духівник.

¹ Світлиць А., Канаїло С. Названа праця. – С. 82.

– Я не стыжусь, но я так привык, потому, что служу в Москве, – каже той.

– А чому ходиш на футбол, кить ты піп? – знову питає грізно монах.

Той уже не знав що казати, лише дивився у вікно та на свої кишені, які підозріло віддувалися. Отець Гермоген встав і почав виганяти того з хати. Після деяких зусиль чужинця вдалося випхати за двері і він пішов геть. А невдовзі знайомі монашки, які були родом із села Копашнево, повідомили, що такого священика у них немає і ніхто у Москві не служить¹. Скоріше за все, то був якийсь провокатор, що мав певні наміри і лише присутність людей та різкий тон монаха завадили виконанню задуманого. Але і після того ніяка сила не могла змусити о. Гермогена іти на виборчу дільницю і проголосувати. Звичайно, його «голос» не рішав і не впливав на результат виборів, але це була для нього єдина можливість показати владі, що не всі підкорилися і не всі мовчки виконують волю партійної верхівки.

Зрозуміло, що така позиція не могла подобатися місцевій владі. Безкомпромісний, чесний і відданий християнським ідеалам духівник був як більмо в оці. Спроби скомпрометувати і завербувати його не принесли успіху, бо монах, чудово знаючи положення Конституції та володіючи різносторонньою інформацією, вмів захищався під час таких розмов. А відкрито знищити його також не могли, бо надворі уже був 1968, а не 1938, чи 1948 роки, коли репресивна машина без суду і слідства знищувала сотні тисяч ні в чому не винних людей.

У вільний час о. Гермоген активно цікавився історією краю, міг розповісти багато цікавих бувальщин та легенд про рідне село. На початку 1960-х років після закриття Липецького монастиря о. Гермоген повернувся додому і, як пригадує Іван Іванович Черепко, часто ішов за річку в урочище Монастирець на Камінці, де проводив весь час у молитвах. При нагоді усім розповідав, що на тому місці колись був невеликий скит і лише навала ворогів його зруйнувала. А ще, піклуючись про нашу духовну пам'ять, він запропонував зробити на місці зруйнованої надмогильної плити,

¹ Світлинець А., Канаило С. Названа праця. – С. 82-83.

що на могилі священика Іоанна Паппа, новий гарний пам'ятник, який би нагадував прийдешнім поколінням про того, хто власним життям пожертвував во ім'я Бога, во ім'я істини та правди¹.

Цей пам'ятник, проект якого розробив Іван Ісак, а виконав Михайло Ісак, було зведено у 1970 році уже після смерті о. Гермогена. Це зайвий раз засвідчило про далекоглядність духівника, який навіть в часи войовничого атеїзму піклувався про духовну спадщину краю.

Відомо, що він вів власний щоденник, у який записував усі події свого життя. Цими записами ще скористався монах о. Сергій Цюка, тоді ще семінарист, який написав цікаву працю по історії монастирів нашого краю. На жаль, після раптової смерті о. Гермогена всі його документи, книги, записи було викрадено і подальша доля їх невідома.

Як уже було сказано вище, о. Гермоген жив окремо від людей у власній хаті, де в спеціальній кімнаті проводив богослужіння. Рідна сестра Ольга активно йому допомагала і заміняла церківника і дядка. Двері хати ніколи не зачинялися, бо до нього часто зверталися різні люди за допомогою і ніколи не знали відмови. Монах жив дуже бідно, земельної ділянки не мав та вже і не міг її обробити, тому найближча рідня всіляко йому допомагала. І люди теж, бачачи його надзвичайну скромність і бідність, вважали своїм християнським обов'язком надавати підтримку духівникові, яка проявлялася у тому, що йому приносили їсти.

Служачи на приході у селі Луково, о. Гермоген продовжував відстоювати права людини, свободу слова і віросповідання перед безбожницькою владою, що проявлялося у активному листуванні, яке велося між редакціями різних газет та монахом. Неодноразові критичні зауваження о. Гермогена до діючої влади виливалися проти нього у різних публікаціях на сторінках «Нового життя» та «Закарпатської правди». Своє ставлення до обласної газети духівник сказав такими словами: «Написали зверху «Правда», а в середині пишуть брехню». Відомо, що він відсилав листи і за кордон, правда не відомо, чи вони туди проходили.

Напередодні своєї смерті, о. Гермоген ще написав листа у Прагу до владики, але відправити його не встиг. 5 травня 1968 р. його не стало. Як пригадує Марія Дмитрівна Світлинець, племінниця

¹ Світлинець А., Канаило С. Названа праця. – С 84.

о. Гермогена (нині покійна), вона, відвідавши його ще в суботу, відмітила, що на відміну від звичайного, монах був блідий і погано себе почував. Доказом служило і те, що він навіть не доїв їжу, яку зварила йому Марія. Стурбована жінка розповіла про все своїй матері (сестрі о. Гермогена), і було вирішено, що на якийсь час його заберуть до себе. Але у неділю вранці прибігла монахиня Ольга, яка жила разом з духівником і повідомила, що той помер. Уже по дорозі доповнила, що він встав рано-вранці, одягнувшись і помолившись вийшов надвір. А як іти на службу було ще скоро, то трохи приліг на ліжку. Так його і застала¹.

Ієромонах Гермоген (Скунзяк),
1960-і рр.

Існує багато версій смерті о. Гермогена, бо він не хворів, не жалівся на болі (крім ніг) і помер несподівано для всіх. Найбільш розповсюдженою є та, що йому підсипали спеціальну отруту в їжу, яку часто приносили люди до його хати. Інша говорить, що монаха, який повертався з Іршави, запросив один чоловік у кафе «Зодіак», що у Білках, мовляв, треба йому добру пораду. І непомітно кинув у склянку чаю отруту, яку о. Гермоген випив. Уже ввечері йому стало погано, а вранці він помер. А зроблено то було за вказівкою районного керівництва, якому упертий духівник, з його непримиренною, правдивою натурою, стояв як кістка в горлі.

¹ Світлиць А., Канаїло С. Названа праця.. – С. 85.

Смерть о. Гермогена була великою втратою для всіх чесних людей не тільки Приборжавського, а й навколишніх сіл. Особливо для Лукова, яке напередодні свята Святого Георгія Побідоносця втратило свого пастиря.

Поховальний обряд відправили у Свято-Покровському сільському храмі у присутності великої кількості священиків та монахів. Віддати останню шану своєму духовному батькові прийшли і сестри скиту, які на той час знаходилися у Мукачівському монастирі та на території області. Величезна кількість народу, без сумніву, засвідчила любов та пошану прихожан, з однієї сторони, до справжнього Пастиря, Духівника, Наставника та засновника Божої обителі, а з другої – простого, смиренного і завжди привітного монаха.

Минуло більше 40 років з того часу як, душа о. Гермогена покинула цей світ і відійшла туди, де кожна людина перед Творцем дає відповідь за свої земні справи. Відійшли у небуття і ті, хто нищив Божі храми, цькував і насміхався над священиками та віруючим народом. Час розклав усі крапки над «і». Впала атеїстична облуда, повернулися із забуття духовні цінності, відкрито вільну дорогу до храмів. І справдилися пророчі слова о. Гермогена, які він сміливо сказав в очі чиновнику: «Леніна ви скоро забудете, а Христа пам'ятатимуть завжди».

Приємно, що у селі Приборжавському люди свято зберігають пам'ять про монаха. 25 серпня 2010 р. за ініціативи та фінансової підтримки місцевих підприємців на місці старої хатинки о. Гермогена була споруджена і освячена каплиця в честь Георгія Побідоносця.

А у день пам'яті за померлими на могилі о. Гермогена завжди можна побачити запалені свічки, вогонь яких є символом жертвності, а водночас і символом нашої пам'яті.

Андрій Світлиць,
Сергій Канаїло

Архімандрит Доримедонт (Андрішко) (14.11.1910 - 15.05.1979)

Архімандрит Доримедонт (в миру Дмитро Андрійович Андрішко) народився 14 листопада¹ 1910 р. в с. Осій Іршавського району Закарпатської області в благочестивій християнській сім'ї Андрія Андрішка і Олени Юрич². Його близьким родичем був відомий у Закарпатті духівник, архімандрит Савва (†4.11.1972)³.

У 1925 р. Дмитро закінчив 8 класів народної школи, після чого деякий час проживав разом з батьками⁴. У 1929 р. вступив до Свято-Іоанно-Предтеченського скита в селі Дубрівка Іршавського району.

1 лютого 1931 р. був переведений до Свято-Преображенського чоловічого монастиря в с. Теремля Тячівського району. В цій обителі 18 травня того ж року пострижений в рясу, а 8 червня 1935 р. – в мантию з іменем Доримедонт⁵.

В 1935 р. закінчив монастирську школу в Югославії⁶. 13 серпня того ж року в місті Прага архієпископ Празький Савватій (Врабец) висвячує монаха Доримедонта в сан ієродиякона. Наступного дня

¹ У некролозі спочилому архімандриту Доримедонту, який написав архімандрит Василій (Пронін), вказана дата народження 5 листопада 1910 року. Див.: Пронин Василій, архімандрит. Вечная память почившим. Архимандрит Доримедонт (Андрішко) // ЖМП. – № 6. – 1980. – С. 23-24.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Том. 1. – Арк. 6; 9.

³ Пронин Василій, архімандрит. Указ. соч. – С. 23.

⁴ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – Том. 1. – Арк. 1-2.

⁵ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Арк. 9.

⁶ Пронин Василій, архімандрит. Указ. соч. – С. 23.

той же архієпископ рукополагає його в сан ієромонаха. Зразу після хіротонії ієромонаха Доримедонта призначено як місіонера на пастирське служіння до с. Волоське Іршавського району.

5 травня 1936 р. молодий ієромонах призначений духівником Свято-Вознесенського жіночого монастиря в с. Чумалево Тячівського району. 1 жовтня 1936 р. переведений до с. Вишково-Фенеш Хустського району. 25 серпня 1937 р. призначений на приходське служіння в села Верхня Апша і Апшиця Рахівського району.

13 вересня 1939 р. за наклепом греко-католицького священика Ференчика, який звинувачував отця Доримедонта в «москвофільстві», угорським поліцейським судом він взятий під арешт в Солотвині. Після розгляду судової справи в Будапешті ієромонах Доримедонт визнаний винним і засуджений до 5 років заборони діяльності у Рахівському і Тячівському районах¹.

Із Солотвина угорські жандарми під конвоєм доставили священика до його батька в рідне село Осій. За ходатайством Єпархіального управління в Мукачеві жандармерія звільняє його від в'язниці.

19 січня 1940 р. призначений духівником Богородичного скита в с. Горбки та обслуговуючим приходи в селах Горбки і Новоселиця Виноградівського району та селі Криве Тячівського

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Арк. 9-10.

Ієромонах Доримедонт (Андрішко),
1930-і рр.

району. 25 квітня 1941 р. переведений в села Річка-Потік і Соїми Міжгірського району. У зв'язку з хворобою 18 квітня 1941 р. перейшов в Свято-Іоанно-Предтеченський скит в с. Бедевля Тячівського району.

14 грудня 1942 р. призначений в село Прислоп Міжгірського району. З 15 квітня 1946 р. – духівник Свято-Успенського жіночого скита в с. Угля Тячівського району. 27 листопада 1946 р. призначений на приходське служіння в с. Тернове Тячівського району, а 24 вересня 1951 р. – переведений другим священиком в с. Бедевля Тячівського району. 1 серпня того ж року призначений духівником Свято-Вознесенського жіночого монастиря в с. Чумальово Тячівського району. 31 грудня того ж року о. Доримедонту було доручено додатково обслуговувати приходський храм в с. Чумальово.

*Ієромонах Доримедонт (Андрішко),
1940-і рр.*

12 травня 1952 р. згідно наказу (№ 526) єпископа Мукачівського і Ужгородського Іларіона (Кочергіна) о. Доримедонт знятий з посади другого священика в с. Бедевля і призначений духівником Свято-Богородичного жіночого скита в с. Горбки¹. З липня того ж року переведений до Свято-Іоанно-Предтеченського скита в с. Бедевля.

Відповідно до наказу № 887 єпископа Іларіона від 1 серпня 1952 р. ієромонах Доримедонт призначений духівником Чумалівського Свято-Вознесенського жіночого монастиря².

13 березня 1956 р. духівник Чумалівського монастиря ієромонах Доримедонт, згідно з наказом єпископа Іларіона

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170 – Арк. 1.

² Там само. Арк. 2.

№ 326, по сумісництву призначений обслуговувати приходський Свято-Покровський храм в с. Чумальово¹.

Ігумен Доримедонт (Андрішко), 1950-і рр.

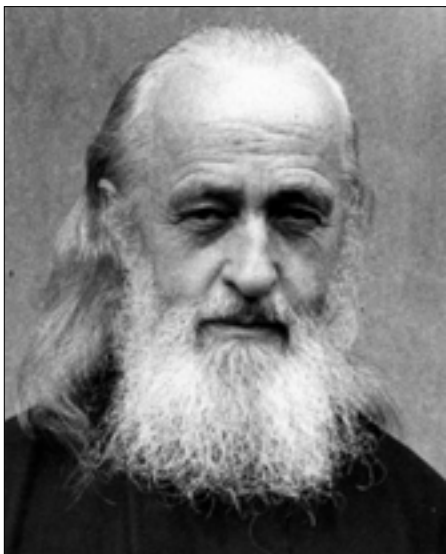
15 листопада 1958 р. наказом № 1256 архієпископа Мукачівського і Ужгородського Варлаама (Борисевича) ієромонах Доримедонт був звільнений з посади духівника Чумалівського Свято-Вознесенського жіночого монастиря і призначений настоятелем Свято-Георгіївського храму в с. Нижній Бистриї². Станом на 10 грудня, відповідно до справки про реєстрацію духовенства,

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170 – Арк. 3.

² Там само. Арк. 7.

отець Дорімедонт ще був настоятелем Свято-Георгіївського храму в с. Нижній Бистрий¹.

28 липня 1959 р. наказом № 787 архієпископа Варлаама ієромонах Дорімедонт був звільнений від посади настоятеля Свято-Георгіївського храму в с. Нижній Бистрий і знову призначений духівником Чумалівського Свято-Вознесенського жіночого монастиря². Наказом № 348 архієпископа Варлаама від 11 квітня 1960 р. о. Дорімедонт призначається знову настоятелем Свято-Покровського храму в с. Чумальово³.

Архімандрит Дорімедонт (Андрішко),
1970-і рр.

З 7 серпня 1962 р. наказом № 1193 єпископа Мукачівського і Ужгородського Миколая (Кутепова) ієромонаху Дорімедонту, настоятелю приходського храму в с. Чумальово, доручається обслуговувати і монастир в с. Чумальово Тячівського району⁴.

Відповідно до довідки, надісланої архієпископом Мукачівським і Ужгородським Григорієм (Закаляком) Уповноваженому ради у справах релігій при Раді Міністрів СРСР, ієромонах Дорімедонт з 18 травня 1968 р. був настоятелем Свято-Різдва-Богородиці храму в с. Люта Великоберезнянського району з правом служіння у Свято-

Покровському храмі села Кострино та з обов'язком задовільняти релігійні потреби віруючих сіл Вішка, Стужиця, Загорб, Ставне того ж району⁵.

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Арк. 4.

² Там само. – Арк. 8.

³ Там само. – Арк. 12.

⁴ Там само. – Арк. 15.

⁵ Там само. – Арк. 18.

З 16 жовтня 1968 р., відповідно до довідки № 919, адресованої Уповноваженому ради у справах релігій, вже ігумен Дорімедонт був настоятелем Свято-Різдва-Богородиці храму в с. Латірка Воловецького району з правом служіння у Свято-Духівському храмі села Бистрий і Свято-Ільїнському храмі села Тишово та з обов'язком задовільняти релігійні потреби віруючих села Мішкарєвиця того ж району¹.

У довідці № 1203, виданій архієпископом Григорієм Уповноваженому ради у справах релігій, зазначено, що ігумен Дорімедонт з 14 грудня 1970 р. призначений помічником духівника Мукачівського Свято-Миколаївського жіночого монастиря². В 1978 р. єпископом Мукачівським і Ужгородським Саввою (Бабинцем) був возведений в сан архімандрита³.

У вільний від богослужіння час отець Дорімедонт займався столярними роботами: робив рамки для ікон, престоли для храмів, ремонтував церковні будівлі. Архімандрит Дорімедонт пройшов нелегкий життєвий шлях, сповнений постійних перемін, частих переїздів і утисків. Але всілякі труднощі він долав з великим смиренням і вірою до кінця свого життя. Перед смертю отець Дорімедонт був пособорований і причастився Святих Христових Тайн.

Священик Свято-Миколаївського жіночого монастиря архімандрит Дорімедонт (Андрішко) помер 15 травня 1979 р.

Чин похорону 17 травня звершив правлячий єпископ Мукачівський і Ужгородський Савва. На похорони прибули секретар Єпархіального управління протоіерей Миколай Логойда, багато священників зі всього Закарпаття, родичі покійного, віруючі.

Похорони було звершено по монашому і священницькому чинам. Протоіерей Василій Самош, настоятель храму в с. Дравці, промовив надгробне слово і попрощався з покійним від імені кліриків Мукачівського і Ужгородського благочиній, духівником яких був архімандрит Дорімедонт. Він підкреслив велику

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170. – Арк. 21.

² Там само. – Арк. 24.

³ Пронин Василій, архімандрит. Указ. соч. – С. 24.

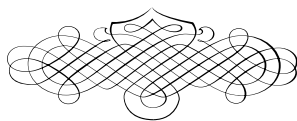
скромність спочилого. Архімандрит Пахомій, по місцевому звичаю, промовив прощання від імені всіх кліриків і мирян. Розрешительну молитву прочитав єпископ Савва.

Під дзвін монастирських дзвонів траурна процесія, обійшовши храм, направилася на монастирське кладовище, де тіло почилиго було передано землі.

На поминальній трапезі архімандрит Василій (Пронін) сказав про те, що отець Дорімедонт виконав у своєму житті древнє благочестиве правило «молись і трудись», а також про те, що відданість Богослужбовому статуту, безкорисливості і працелюбності отця Дорімедонта є світлим прикладом справжнього іночеського життя¹.

Церковне служіння і постать отця Дорімедонта є органічною складовою в історії Православ'я на Закарпатті у ХХ столітті. Він був одним із подвижників благочестя краю, який формував сьогodнішню самоідентичність Православ'я в регіоні. В нелегкі часи для Церкви його подвижницьке і аскетичне служіння сприяло становленню і розвитку церковного життя в Мукачівській єпархії.

*Ієрей Олександр Монич,
протоієрей Василій Юрина*

¹ Пронин Василій, архімандрит. Указ. соч. – С. 24.

Ієромонах Досифей (Шандра) (7.11.1902 – 5.02.1970)

Ієромонах Досифей, в миру Шандра Дмитро Дмитрович, народився 7 листопада 1902 р. в селі Заднє (нині с. Приборжавське Іршавського району) у селянській родині Дмитра Шандри та Марії Світлинець¹. Закінчив 4 класи церковно-приходської школи.

Бажаючи своє життя присвятити служінню Богу, 28 липня 1926 р. вступає послушником до Свято-Преображенського монастиря при селі Теремля. З 25 травня 1927 р. несе послух келійника при архімандритові Алексії (Кабалюку) в місті Хуст.

22 квітня 1929 р. приймає чернечий постриг, а 25 квітня отримує послух келійника при єпископові Рацьсько-Прізьренському та Карпаторуському Серафимові (Івановичу). 14 січня 1930 р. цей єпископ висвячує його в сан ієродиякона.

18 січня 1931 р. єпископом Йосифом (Цвієвичем) висвячений в сан ієромонаха і 4 квітня назначений на прихід села Новобарево Тячівського району. Невдовзі отримує нове призначення обслуговувати вірників села Кобилецька Поляна Рахівського району. У 1932 р. його переводять на прихід с. Негровець Міжгірського району, а потім до села Драгово Хустського району². Несучи пастирський послух на цьому приході, о. Досифей активно допомагав о. Вікентію (Оросу) у відродженні історичного

¹ Світлинець А., Канайло С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород, 2003. – С. 124.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 169. – Арк. 114-115.

Драгівського скиту¹. З 1934 по 1937 рр. обслуговував приход с. Руське Поле Тячівського району, а з 1937 по 1939 роки настоятель храму в с. Тербля цього ж району.

Протягом 1933 по 1937 рр. відвідував богословсько-пастирські курси, влаштовані єпархіальною владою для підняття освітнього і духовного рівня священства єпархії². У 1939 р. о. Досифея назначають духівником на приход с. Вільшани Хустського району.

1 липня 1947 р. чинний єпископ Нестор офіційно затверджує його настоятелем Свято-Успенського храму с. Вільшани.

Із характеристики того часу, написаної благочинним Синевирського благочиння ігуменом Саввою (Андрішком) на ієромонаха о. Досифея відомо, що: «...Отношение названного к храму Божему и к богослужению благосклонное и благолюбивое, а послушание во всем безукоризненное...».

Враховуючи добросовісне служіння і заслуги духівника на пастирській ниві, 23 липня 1948 р., до свята святої Пасхи, єпископ Нестор нагороджує о. Досифея набедреником.

21 червня 1950 р. наказом єпископа Іларіона за № 358 ієромонаху благословляється нести послух настоятеля Свято-Михайлівської церкви с. Крайниково Хустського району. Цікаво, що вирішальну роль у переміщенні духівника відіграв церковний комітет самого села, який написав прохання призначити їм саме о. Досифея, а не когось іншого.

22 лютого 1951 р. ієромонаха призначають духівником Свято-Серафимовського скиту у с. Приборжавське, де він тимчасово замінив переміщеного о. Гермогена (Скунзяка). Ця зміна дуже схвилювало вірників Крайникова і від імені 127-ми жителів села на ім'я єпископа поступила прохання-жалоба, в якій вони просять повернути о. Досифея, мотивуючи тим, що (*мовою оригіналу*): «...наступает пост і постні служби, ісповідь народа, а священника нет... ми просиме Вас іменем всего народа оставте нам священника отца Досифея, народ его полюбил, в селе спокой, дайте нам возможности в мире жить...».

¹ Світлиценець А., Канаило С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у селі Драгово-Забрід. – Ужгород, 2009. – С. 30.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 169. – Арк. 114-115.

В свою чергу від цього послуху відмовлявся й ієромонах, мовляв, він не зможе бути духівником у жіночому монастирі і просить дозволу повернутися до чоловічого монастиря у Терблю. В результаті 19 березня 1951 р. о. Досифея відправлено до Свято-Преображенського монастиря до особливого розпорядження єпархіального управління.

Уже несучи послух у монастирі, духівника декілька разів командували на сільські приходи Колочава-Горб та Вонігово для допомоги священникам під час церковних свят. Також деякий час виконував обов'язки духівника скиту в с. Горбок.

20 березня 1952 р. о. Досифея, на прохання церковного комітету села, тимчасово назначають на попередній приход у Крайниково, а 11 грудня єпископ Іларіон наказом за № 1578 призначає його на постійне місце – настоятелем сільського храму. Також із 18 березня 1954 р. тимчасово обслуговує ще і парафію сусіднього села Данилово.

Ієромонах Досифей (Шандра),
1930-і рр.

2 лютого 1956 р. розпорядженням чинного єпископа духівник отримує благословення обслуговувати село Чумалево, а по сумісництву ще і Свято-Вознесенський Чумалівський монастир. Але мотивуючи тим, що за станом здоров'я не зможе обслужити такий великий сільський приход, о. Досифей просить повернути його в Крайниково. Та через місяць, 13 березня, його командують обслуговувати приход села Тербля до особливого розпорядження єпархіальної влади.

Ієромонах Досифей (Шандра),
1960-і рр.

Характеристика того часу, яка була дана єпархіальним управлінням на о. Досифея говорить, що: «...Ієромонах Досифей ... по своєму образуванню слабкий, но отличается ревностью по вере и усердным выполнением повседневного монашеского правила. Скромный, молчаливый, молитвенный монах. Как пастырь обращает на себя внимание при выполнении треб. Народ его уважает. Служит правильно по уставу Православной Церкви».

24 січня 1958 р. архієпископ Варлаам назначає ієромонаха Досифея благочинним і скарбником Свято-Преображенського монастиря у с. Терєбля. Цей послух він виконував більше півтора року,

аж поки новим указом за № 1057 від 19 листопада 1959 р. його не звільнили від цього обов'язку.

28 жовтня 1960 р. архієпископ Варлаам благословляє о. Досифея нести послух духівника Свято-Вознесенського монастиря у с. Чумальово Тячівського району. Не дивлячись на погане здоров'я, ієромонах добросовісно і ревно виконував покладені на нього обов'язки. Але у зв'язку із погіршенням здоров'ям, 13 квітня 1962 р. він пише прохання до єпархіальної влади про переміщення з обителі. Оскільки якраз був великодній піст і наближалось свято Святої Пасхи, то прохання задовольнили лише 29 червня. Після цього ієромонах переїжджає до своїх родичів у с. Приборжавське. Але здоров'я його погіршується – астма прогресує і постійний кашель не дозволяє навіть бути присутнім на недільному богослужінні. Відомо, що восени 1962 р. єпархіальна влада благословила о. Досифея взяти участь у святковому богослужінні

під час храмового свята у с. Осій Іршавського району. Але за станом здоров'я він був змушений відмовитися.

Відчуваючи наближення смерті о. Досифей, за свідченням родичів, прийняв велику схиму з іменем Димітрій. Напередодні останнього часу свого земного життя духівник привів себе в порядок, одягнувся в чистий одяг і приготував облачення для поховання. А своєму родичу наказав, щоб той вранці першим увійшов до хати, де він самотньо проживав. Коли чоловік наступного дня, виконуючи волю схиєромонаха, увійшов до кімнати, то побачив, що о. Досифей уже мирно і тихо відійшов у інший світ. Це сталося 5 лютого 1970 р.

Похований у с. Приборжавське на сільському цвинтарі «Біля старої церкви».

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської Православної єпархії (Особова справа ієромонаха Досифея (Шандра Д.Д.)).

Андрій Світлиць

Архімандрит Єфрем (Молнар) (30.07.1928 - 6.06.1996)

Архімандрит Єфрем (в миру Соломон Михайлович Молнар) народився 30 липня 1928 р. в с. Копашнево у сім'ї Михайла Михайловича Молнара та Олени Михайлівни Попович¹. До 1949 р. навчався у Копашнівській неповній середній школі, допомагав батькам по господарству.

Весною 1950 р. призваний до лав Радянської Армії і восени 1953 р. демобілізувався. Цього ж року вступив послушником у Свято-Троїцький чоловічий скит в Городиліві. У 1954 р. з благословення єпископа Іларіона (Кочергін) пострижений в рясу з іменем Єфрем. 1957 р. пострижений у мантию, а через деякий час рукоположений у сан ієродиякона єпископом Мукачівсько-Ужгородським Варлаамом (Борисевичем)².

З ліквідацією Городилівського скиту навесні 1959 р. перейшов на послушання до Преображенського чоловічого монастиря в с. Терєбля Тячівського району.

У 1960-1964 рр. – студент Московської духовної семінарії. У 1961 р. рукоположений в сан ієромонаха єпископом Кипріаном. До Святої Пасхи 1964 р. з благословення Святійшого Патріарха Алексія I нагороджений набедреником. 18 червня 1964 р. голова учбового комітету при Священному Синоді РПЦ, ректор МДА і МДС проф. прот. К. Ружицький направив молодого випускника на пастирське служіння до Закарпаття.

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4 д. – Спр. 22. – Арк. 22.

² Особова справа архімандрита Єфрема (Молнар) // АХПЄ.

12 серпня 1964 р. єпископ Боголіп (Анцух) направив ієромонаха Єфрема в с. Велятино Хустського району, де він обслуговував Свято-Іллінський та Свято-Параскевський храм. 17 березня 1965 р. архієпископ Григорій (Закаляк) видав указ, згідно якого ієромонах Єфрем (Молнар) звільнявся з посади настоятеля приходу у с. Велятино Хустського району і призначався настоятелем Свято-Хрестовоздвиженського храму в с. Добрянське та Свято-Покровського храму в с. Біловарці Тячівського району. 20 квітня 1965 р. о. Єфрем отримав указ, за яким йому доручалося освятити паски в огорожі колишнього Свято-Вознесенського храму в с. Добрянське¹.

У травні 1965 р. отримав благословення правлячого архієпископа Мукачівсько-Ужгородського Григорія на вступ на заочний сектор Московської духовної академії.

27 квітня 1966 р. він пише листа на ім'я архієпископа Григорія. У листі ієромонах Єфрем просить перевести його на приход у с. Олександрівка Хустського району. Чергове прохання аналогічного змісту було відправлено до Єпархіального управління 6 грудня 1966 р. «Ввиду зайнятості, связанной с моей учебой в Заочном секторе МДА, прошу Ваше Высокопреосвященство благословить мне переехать на приход в с. Н.Селище. Этот

Ієродиякон Єфрем (Молнар),
1960-і рр.

¹ Особова справа архімандрита Єфрема (Молнар) // АХПЄ.

приход будет более подходящим и для учебы, а также смогу почаще навещать престарелых родителей и помогать им кое-что в работе». Владика задовільнив прохання. 6 грудня 1966 р. о. Єфрем був переведений на приход у с. Нижнє Селище Хустського району¹.

У 1967 р. нагороджений наперсним хрестом. 30 квітня 1972 р. в Свято-Успенському кафедральному соборі у Мукачеві возведений у сан ігумена. У 1978 р. з благословення Святійшого Патріарха Пімена нагороджений палицею.

Ігумен Єфрем часто направлявся Єпархіальним управлінням для співслужіння у різні приходи Закарпаття. Щороку на монастирські відпусти він служив в Мукачівському та Чумалівському жіночих монастирях. Відвідував як паломник Свято-Успенську Почаївську Лавру (1971 р., 1973 р.), святині православної Одеси (1969 р., 1971 р., 1973 р.).

У 1979 р. закінчив заочний сектор МДА з правом написання роботи для захисту ступеня кандидата богослов'я².

Архієпископ Григорій (Закаляк) у 1973 р. так характеризував о. Єфрема: «Примерный, скромный, дисциплинированный и образованный игумен. Безукоризненного морального поведения. Служит и проповедует хорошо».

30 червня 1981 р. єпископом Саввою (Бабинець) призначений духівником Свято-Миколаївського жіночого монастиря на Чернечій горі в Мукачеві.

За п'ятнадцятирічне пастирське служіння в с. Нижнє Селище ігумен Єфрем заслужив величезну любов та повагу своїх вірників. В архіві Хустської єпархії зберігається лист православної громади вищеназваного села до патріаршого екзарха всієї України, митрополита Київського та Галицького Філарета від 10 серпня 1981 р. з проханням про повернення колишнього настоятеля в Нижнє Селище.

«В нашем приходе служил почти пятнадцать лет игумен Ефрем Молнар. За время его настоятельства наш приход стал образцовым. Он был не только хорошим и добрым пастырем,

¹ Особова справа архімандрита Єфрема (Молнар) // АХПЄ.

² Там само.

Архімандрит Єфрем (Молнар), 1980-і рр.

знающим своих духовных овец, но и хорошим организатором Церковной жизни. При его содействии мы расписали храм, сделали капитальный ремонт крыши, побелку стен, по его

инициативе был организован хор и много других дел по храму. Он был доступен каждому. Многие из окружающих сел священники и прихожане приходили посмотреть храм и побеседовать с нашим настоятелем и получить нужные им ответы.

В нашем приходе нет ни одного человека, который бы сказал, что-либо плохого против о. игумена Ефрема...

Наш приход стал православным сразу после Первой мировой войны. Православие было организовано монахами, которые и окормляли его, и мы похоронили у нас трех священнослужителей, и мы надеялись, что и о. Ефрем будет у нас до старости лет и окончит у нас свою временную жизнь...»¹.

Під час Божественної Літургії, 1980-і рр.

¹ Особова справа архімандрита Єфрема (Молнар) // АХПЄ.

22 травня 1983 р. в Свято-Миколаївському жіночому монастирі нагороджений хрестом з прикрасами. На новому послушанні ігумен Єфрем показав себе як хороший пастир. У одній із характеристик за 1983 р. читаємо: «Отличается живым и приветливым нравом. Ревностно и с глубокой духовной настроенностью совершает церковное богослужение. Смиранный как монах, добродушный, прост в обращении с народом, за что среди духовенства, верующих и насельниц монастыря пользуется заслуженным авторитетом и уважением. Служит и проповедует хорошо. Дисциплинирован и послушен по отношению к своему священноначалию»¹.

За Божественною Літургією 6 травня 1984 р. в Свято-Миколаївському жіночому монастирі зведений у сан архімандрита. 24 квітня 1988 р. нагороджений другим хрестом з прикрасами. З 16 по 21 жовтня 1989 р. перебував в Чехословаччині. З 29 серпня 1990 р. – благочинний монастирів Мукачівсько-Ужгородської єпархії.

Наприкінці 1989 р. розпочалася робота по відновленню Свято-Троїцького чоловічого монастиря в м. Хуст-Городилово. Священний Синод УПЦ на своєму засіданні від 23-24 листопада 1990 р. офіційно підтримав прохання правлячого єпископа про відкриття монастиря. Єпископ Євфимій настоятелем відродженої обителі призначає архімандрита Єфрема. Для організації монастирського життя в Городилові настоятель у липні 1991 р. та в серпні 1993 р. відвідував Москву.

Архімандрит Єфрем (Молнар), 1988 р.

¹ Особова справа архімандрита Єфрема (Молнар) // АХПЄ..

Будівлі відновленого монастиря потребували капітального ремонту. В одному із старих корпусів було обладнано трапезну і кухню, в інших – келії для ченців та господарські приміщення. За допомогою Хустського лісокомбінату до монастиря було прокладено дорогу з твердим покриттям. У 1992 р. було реставровано монастирський храм, в якому кожного дня відправлялася служба. Під час архієрейської літургії 16 червня 1992 р. архімандрит Єфрем нагороджений хрестом з прикрасами¹. У 1993 р. під його керівництвом в монастирі вже проживало 20 чоловік.

Архімандрит Єфрем цікавився історією православ'я на Закарпатті, планував написати окрему книгу. Він був автором кількох статей, опублікованих на сторінках Журналу Московської патріархії. Зокрема у 1977 р. разом з прот. Михаїлом Фаркавцем вони опублікували нарис про Свято-Вознесенський жіночий монастир в с. Чумальово Тячівського району, а в 1986 р. о. Єфрем опублікував некролог архімандрита Іова (Кундрі)².

6 червня 1996 р. архімандрит Єфрем помер. Похований на братському кладовищі Свято-Троїцького монастиря.

Юрій Данилець

¹ Хроніка церковних подій // Єпархіальний вісник. – 1992. – липень. – С. 1.

² Фарковец М., прот., Ефрем (Молнар), игумен. Вознесенский женский монастырь Мукачевской епархии (в связи с 50-летием со времени основания) // ЖМП. – 1977. – № 11. – С. 16-21; Ефрем (Молнар). Архимандрит Иов (Кундря) // ЖМП. – 1986. – № 3. – С. 29.

Ігумен Ігнатій (Чокина) **(8.04.1899 - 24.10.1976)**

Ігумен Ігнатій був одним із перших вихідців зі Східної Словаччини, що в 1920-х рр. прийняли чернецтво. Його місіонерська робота поширювалася як на територію тогочасної Підкарпатської Русі (Закарпаття), так і на територію Пряшівської Русі (нині Словаччина).

Ігумен Ігнатій (в миру Іван Чокина) народився 8 квітня 1899 р. в родині селянина-бідняка у с. Улич-Криве Снинського округу. Протягом 1909-1917 рр. навчався у народній школі рідного села. Великий вплив на малого Івана справив перехід у 1922 р. його односельців у православ'я. Відродження православ'я у цьому селі проходило складно, влада здійснила навіть кілька арештів.

У 1923 р. в Улич-Криве прибув священник-білоемігрант Іван Чернавін. З ним юнак відбув до с. Буштина на Тячівщині, де о. Іоанн очолив богословську школу, засновану з благословення архієпископа Празького Савватія (Врабеца). У ній готували для висвячення у священники молодих підкарпатських русинів. У Буштині Іван Чокина навчався у період з 1923 по 1925 рр. Тут він вирішує прийняти чернецтво. У 1925 р. вступає послушником до Свято-Іоанно-Предтеченського скиту в с. Дубове. Настоятель скиту, архімандрит Боголіп (Церковник) постриг його в монахи з іменем Ігнатій (на честь святого Ігнатія Богоносного). 6 травня 1926 р. на свято Георгія Победоносця рукоположений архієпископом Савватієм у сан ієродиякона¹.

¹ Данилець Ю., ієромонах Пімен (Мацола). Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у с. Бедевля. – Ужгород: Карпати, 2009. – С. 122.

Після рукоположення повернувся в рідне село. Брав участь у посвяченні храму в Улич-Криве, яке здійснив архимандрит Віталій (Максименко). У 1926 р. о. Ігнатій перейшов до монастиря в Ладомировій (Пряшівщині)¹. При монастирі працював у типографії та допомагав у приходській роботі. Через рік настоятель монастиря архимандрит Віталій відправив здібного юнака на однорічні богословські курси для молодих священників до Праги. 6 березня 1927 р. рукоположений архієпископом Савватієм в ієромонахи. Направлений на приход до с. Грабське Бардіївського округу. У цьому селі о. Ігнатій заснував православну громаду, яку обслуговував півроку.

У листопаді 1927 р. переведений священником до Красного Броду, де зазнав чимало поневірянь з боку місцевих греко-католиків та округних урядів.

У 1931 р. переходить на парафію в с. Ладомирово Снинського округу. З місіонерськими завданнями відвідував парафії в Тибаві, Ребрині, Светлиці (Словаччина), Хусті, Малому Березному. Освятив православний хрест напроти уніатського монастиря в М. Березному. У 1934-1935 рр. перебував у Человцях, у 1935-1936 рр. у с. Стакчин. У десятому номері «Православного Карпаторуського вісника» за 1938 р. знаходимо інформацію, що ієромонах Ігнатій був переміщений на приход у Вишній Орлик з постійним перебуванням у монастирі в Ладомировій. У 1939-1940 рр. обслуговує села Ладомирово та Медвеже Стропківського округу.

4 липня 1940 р. ієромонах Ігнатій возведений єпископом Володимиром (Раїчем) у сан ігумена. Того ж року починає служити в Міжлаборцях. Під час перебування у селі о. Ігнатій організував збір коштів на будівництво приходського храму. 20 грудня 1943 р. о. Ігнатія було переведено до с. Чертіжне.

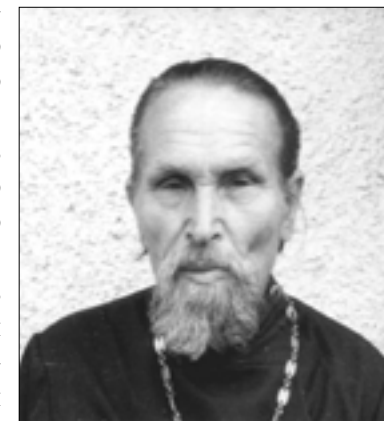
Під час Другої світової війни у Словаччині йшли запеклі бої. Тоді кожний вірник, не залежно від його церковної приналежності, міг звернутися до о. Ігнатія за розрадою. Він молився за завершення війни, сповідував живих та ховав мертвих, відвідував цвинтарі

¹ Harbuľova E. Ladomirovské reminiscencie. – Prešov, 2000. – С. 91.

у Міжлабірцях, Чабінах, Красному Броді, Борові, Чертіжному, Габурі та інших, де відправляв заупокійні служби за померлими¹.

З приходом радянської влади до Словаччини військові органи почали обмежувати місіонерську роботу о. Ігнатія. В зв'язку з тим 1 лютого 1945 р. Єпархіальна рада розіслала місцевим та військовим урядам листа, у якому просила не заважати роботі цього священника².

1 листопада 1950 р. розпорядженням єпископа Пряшівського Алексія (Дехтерева) переміщений до рідного села Улич-Крива. У 1951 р. звернувся до Єпархіальної ради з проханням про дозвіл перейти до монастиря на Афоні або до одного із монастирів тодішнього СРСР. Однак цей лист залишено без уваги. Тоді через рік ігумен Ігнатій попросив перевести його до Великого Буківця, де знаходилися руїни монастиря на Буківській Горі. Єпархіальне керівництво виконало його бажання та перевело його на приход у Шеметковці з осідком на Буківській Горі. У 1953 р. тимчасово виконував обов'язки священника приходу в Уличі.

Ігумен
Ігнатій (Чокіна),
1940-і рр.

За багаторічне служіння православній церкві нагороджений у 1953 р. правом носіння золотого хреста з прикрасами. У 1954 р. митрополит Елевферій нагородив його правом носіння палиці.

15 жовтня 1958 р. о. Ігнатій направлений як місіонер на парафію Пщина Свидницького округу. 1 липня 1959 р. – настоятель парафії в с. Тополя та Руїна Снинського округу³.

¹ Spomienka na igymena Ignatija // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1986. – № 10. – С. 231-232.

² Varga Z. Otec Ignatij // Истина. – 2008. – №7-8. – С. 29-30.

³ Mitřík M. Otec Ignatij Čokina a jeho duchovný zápas // <http://www.orthodox.sk/press/knihy/Katalog/Pts23.htm>.

Коли ігумен Ігнатій не зміг домогтися дозволу про виїзд до монастиря закордон, він вирішив побудувати для себе скит у Словаччині. Спочатку розпочав копати печеру за два кілометри від села Улич-Крива в урочищі Полянка. Однак рідна сестра о. Ігнатія переконала його перенести будівництво ближче до села. 3 березня 1960 р. укладено угоду про купівлю земельної ділянки за 703,80 крон, де невдовзі споруджено невелику келію, на кшталт грецьких скитів. Поряд із келією було збудовано невелику каплицю. У будівництві ієромонаху допомагали студенти православного богословського факультету в Пряшеві та відомий церковний архітектор архімандрит Андрій (Коломацький).

Коли здоров'я о. Ігнатія почало погіршуватися, Пряшівський єпископ Миколай вирішив відправити його на покій. Ігумен не погоджувався з цим, говорив, що московський патріарх має 90 років і все ще служить, наголошував, що має ще достатньо енергії. Незважаючи на це, 15 травня 1968 р. Єпархіальна рада розірвала договір з ігуменом Ігнатієм. Тоді він звернувся до уряду соціального забезпечення в Братиславі, який призначив священику пенсію у розмірі 960 крон на місяць. Відправляти богослужіння йому не було заборонено. Однак через деякий час до Єпархіальної ради почали надходити листи та скарги з боку священиків і вірників, які писали, що о. Ігнатій проводить богослужіння в їх селах. 29 жовтня 1973 р. Єпархіальна рада заборонила ігумену Ігнатію обслуговувати населення ближніх сіл та виконувати треби. Він міг служити лише у своїй каплиці.

У десятому номері журналу «Заповіт св. Кирила та Мефодія» за 1972 р. знаходимо цікавий матеріал про ігумена Ігнатія. Автор статті – о. С. Горкай, описав один із відпустів на честь Преображення Господнього в Улич-Кривому. «Відправлявся там відпуст в келії (малий монастир) о. ігумена Ігнатія (Чокини). Отець ігумен Ігнатій собі сам, власноручно, збудував в Улич-Кривому, за селом невеликий будинок, де сам проживає, працює та молиться, служить богослужбу. Будівля є скромною, має цокольний, перший поверх, де живе отець ігумен, і другий поверх, де каплиця на згадане свято. Над каплицею з вежею і куполом, на якій є св. Хрест, буде також мала дзвіниця.

Навколо гарна природа, ліси, чисте повітря... Є тут гарно, і якби сама природа відповідала на багато питань ігумена Ігнатія. Пахне тут духом вічності; кожний тут відчуває себе добре. Каплиця маленька, як ми вже говорили, але цього року була наповнена радістю, тому що отець ігумен її добудував. Присутніх було стільки, що не всі могли розміститися. Святу Літургію, таким чином, служили поряд з каплицею, де був підготовлений вівтар. Богослужіння почалося близько пів на десяту. Святу Літургію служив о. ігумен Ігнатій з духовенством з округу, прийшли і вірники з околиць.

Серед прихожан, 1960-і рр.

Потім було миропомазання та кропіння святою водою кожного паломника, освячення і хресний хід навколо неї з читанням Євангелія. І на завершення, щира проповідь о. ігумена Ігнатія, яка закінчилася словами «Благословеніє на Вас»¹.

«У Великий піст молитва о. Ігнатія розпочиналася о 3. 00 ранку. Він спав усього три години, з 24.00 до 3.00. Молився постійно під час роботи. Молитва була підсилена строгим постом, що нагадував єгипетських постників»².

Наприкінці свого життя він хворів, часто знаходився в лікарні. Напередодні смерті о. Ігнатій сам розпочав копати собі могилу, але не встиг її завершити. Посилилася хвороба і його відвезли до лікарні. Там о. Ігнатія відвідувало багато вірників, він дуже радів,

¹ Horkaj S. Zo zivota nasich farnosti // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1972. – №10. – С. 233-234.

² Gula P. Pravoslavie v okrese Svidnik. Diplomova praca. – Presov, 2008. – С 56.

що його не забувають. У палаті ліжко подвижника знаходилося біля вікна, на якому постійно стояло Євангеліє, хрест, свічки. Часто лікарі говорили о. Ігнатію, що в лікарні не можна розміщувати предмети релігійного культу, але він ігнорував ці зауваження.

Однак стан хворого погіршувався. На прохання ігумена до лікарні прийшли священники Михайл Грустич та Петро Цупер, котрі здійснили таїнство Євхаристії. Наприкінці о. Ігнатій дав вказівку поховати його біля каплички в Улич-Кривому.

Могила
ігумена Ігнатія

У неділю вранці 24 жовтня 1976 р. о. Ігнатій прочитав монаше правило, попрощався з усіма присутніми, хто був у палаті. Потім тихо лежав у ліжку і промовляв молитви. Близько полудня подвижник святого православ'я перейшов у світ вічний.

Похорон відправив єпископ Пряшівський Миколай у співслужінні протоієрея Михайла Кернашевича та священника Андрія Джуби¹. На похованні ігумена Ігнатія було присутні кілька десятків священників та сотні вірників із навколишніх сіл.

До десятої річниці смерті ігумена Ігнатія журнал «Заповіт Святих Кирила та Мефодія»

¹ Za igymenom Ignatiom (cokinom) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1977. – №1. – С. 16-17.

писав: «Місцем його проповідей був не тільки святий храм, але будь-яке місце, де можна було зустрітися з людьми. У потязі, автобусі, на вулиці, в лікарні, і всюди, де зустрічався зі своїм вірним, використовував можливість для посіву слова Божого»¹.

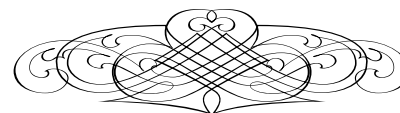
Перебуваючи в Словаччині, нами зібрано чимало інформації про о. Ігнатія. Багато свідчень є неоднозначними, суперечливими. Можна сказати, що при житті о. Ігнатій не отримував відповідної уваги з боку духовенства та церковної влади. Багато священників не бажало з ним служити літургію, не пускали його до свого храму. Головною причиною було те, що о. Ігнатій у богослужінні дотримувався всіх вимог, не допускав скорочення літургії та спрощення обряду. На той же час значну частину православного духовенства складали воз'єднані греко-католицькі священники, які не були звиклими до такого явища.

Він дуже любив дітей, завжди намагався їх чимось пригостити (*цукерки, фрукти*). Навчав їх християнської любові, наголошував на необхідності відвідувати храм, уроки Закону Божого.

Деякі співрозмовники говорили нам також, що наприкінці свого життя о. Ігнатій був юродивим.

В останні роки, завдяки діяльності окремих священників та молодіжного братства «Синдесмос», організуються різні заходи по вивченню та вшануванню життя цього подвижника. Організуються хресні ходи з інших приходів до каплички та могили о. Ігнатія, збираються матеріали до його канонізації.

Юрій Данилець

¹ Spomienka na igymena Ignatija // Odkaz sv. Cyrila a Metoda. – 1986. – №10. – С. 231.

Ієромонах Іларіон (Рибар) (4.08.1896 - ??.1969)

Ієромонах Іларіон (в миру Іван Георгійович Рибар) народився 4 серпня 1896 р. в с. Дубове (нині смт Дубове Тячівського району Закарпатської області). Його батьки – Георгій (Юрій) Федорович Рибар та Гафія Василівна Чендей виховували дітей у любові до Бога¹. У 1900 р. Георгій Рибар з дружиною заснували на власній ділянці землі невелику капличку, в якій у Великий піст збиралися люди на молитву. Уніатський парафіяльний священник Е. Попович запропонував господарям передати її греко-католикам, але вони не погодилися².

У рідному селі майбутній ієромонах Іларіон закінчив народну школу та працював у господарстві батьків. У 1915 р. його мобілізували до австро-угорської армії, відправили на фронт. Воював у складі 85-го піхотного полку. У 1916 р. Іван Рибар потрапив до російського полону³. Повернувшись додому він ще з більшим ентузіазмом починає цікавитися православним рухом та чернечим життям.

Чимало «білих плям» та неточностей ми зустріли, досліджуючи діяльність ієромонаха Іларіона (Рибаря) у 1920-х рр. Головною причиною цього явища, в першу чергу, є його непослідовні твердження у особистих записах. Так, у одному із листів

¹ Данилець Ю. Скит святого Дмитра Солунського в Дубовому // Старий Замок Паланок. – 2006. – 1-7 червня. – С. 16.

² Пагиря В. Монастирі Закарпаття. – Мукачево, 1994. – С. 78.

³ Данилець Ю. З історії скиту святого Дмитра Солунського в Дубовому // Кирило-Мефодіївський академічний листок. – 2008. – 14 травня. – С. 4-5.

ієромонах Іларіон вказує, що у 1919-1925 рр. він перебував послушником у Свято-Миколаївському монастирі в с. Іза. В той же час у жодному із монастирських списків в с. Іза він не значиться. З іншого боку, він дійсно підтримував стосунки з архимандритом Алексієм (Кабалюком), що керував чернечою братією в Ізі. Зокрема, у 1920 р. о. Алексій відслужив першу православну службу у капличці в Дубовому, яку заснували батьки Іларіона. А пізніше влаштував сестру Іларіона – Марію, працівницею до православного інтернату в м. Хуст.

*У російському полоні,
позаду стоїть о. Іларіон (Рибар),
1916-1917 рр.*

У 1925 р. Іван Рибар вступив до Свято-Преображенського чоловічого скиту в с. Тереля Тячівського округу. 5 березня того ж року пострижений у монахи настоятелем скиту ігуменом Іовом (Войтишиним). 9 травня 1926 р. рукоположений архієпископом Празьким Савватієм (Врабцем) в ієродиякона, а 15 вересня – в ієромонаха¹.

У 1928 р. ієромонах Іларіон (Рибар) відправився на Святу гору Афон, де був прийнятий до Св.Пантелеймонівського руського монастиря. Перебування о. Іларіона на Афоні підтверджує лист настоятеля монастиря архимандрита Мисаїла від 31 липня 1928 р.² Згідно спогадів ієромонаха Іосифа (Поповича), який також перебував на Афоні, ієромонах Іларіон в різний час знаходився

¹ Православная Церковь в ЧСР // Православный Русский календарь на 1927 годъ. – Вышний Свидник на Словенско. – 1926. – С. 34.

² Особова справа ієромонаха Іларіона (Рибар) // АМПЄ.

також на послушанні в Троїцькому та Георгіївському скитах Афанасіївської лаври¹.

У 1929 р. ієромонах Іларіон повернувся на батьківщину і зайняв посаду духівника Свято-Вознесенського жіночого монастиря в Чумальові. До заснування цієї обителі родина Рибарів мала безпосереднє відношення. У 1925 р. сестра ієромонаха Іларіона – Марія, звернулася до Празького архієпископа Савватія за дозволом про заснування жіночого монастиря в місцині «Осеряк» в Чумальові. Владика надіслав схвальну відповідь. Тоді Марія Рибар, разом зі своєю двоюрідною сестрою, продали власні земельні ділянки в Дубовому та викупили землі навколо майбутнього монастиря². Передав свою землю для монастиря також о. Іоанн Бабич. У будівництві монастирських споруд чимало допомагав й брат ієромонаха Іларіона – мирянин Василь. Ще один брат Рибарів – ієромонах Афанасій подвизався у Іверському монастирі на Афоні.

Ієромонах Іларіон (Рибар),
1920-і рр.

На початку 1930-х рр. на Закарпатті активізувалася релігійна боротьба між представниками двох юрисдикцій. Чехословацький уряд ще в 1928 р. офіційно визнав в своїх кордонах СПЦ, відмовившись від підтримки архієпископа Савватія. Таким чином, все духовенство й монастирі, що знаходилися під його юрисдикцією оголошувалися де-факто поза законом.

У зв'язку з тим, що Чумалівський монастир був заснований з благословення архієпископа Савватія, сербські єпископи робили всі можливі кроки для того, щоб включити

його до складу своєї єпархії. Ситуацію ускладнював той факт, що сільська православна громада в Чумальові входила до складу «Карпаторуської православної церкви», тобто до протилежної з монастирем церковної юрисдикції.

24 листопада 1929 р. сільський православний церковний комітет Чумальова у листі до Єпархіального управління протестував проти діяльності ієромонаха Іларіона. Спираючись на вищеназаний лист, Єпархіальне управління звернулося з відповідними заявами до Земського управління в Ужгороді та Окружного управління в Тячеві¹. Загалом ці звернення зводилися до того, що на Підкарпатській Русі визнана тільки юрисдикція Сербської православної церкви, інші ж особи не мають права проводити місіонерську роботу. 8 липня 1930 р. окружний уряд в Тячеві відповів, що для усунення ієромонаха Іларіона з Чумальова немає підстав².

З прибуттям у Мукачєво єпископа Дамаскіна (Грданічка) листування у справі ієромонаха Іларіона продовжилось. 8 квітня 1932 р. у листі до Земського управління єпископ Дамаскін зазначав, що на посаду духівника Чумалівського монастиря призначено ієромонаха Савватія (Керечанина). Він просив забезпечити цьому священику можливість проводити службу в монастирі та виселити звідти ієромонаха Іларіона.

3 травня 1933 р. окружний уряд в Тячеві прийняв рішення, за яким ієромонаха Іларіона було оштрафовано на 200 крон або 10 днів в'язниці.

У черговому листі від 9 червня 1933 р. єпископ Дамаскін писав: «Просимо Земський уряд віддати розпорядження: 1) щоб Іларіон Рибар разом з родиною (два брати, мати й сестра) були негайно вислані по місцю проживання, а монастир був переданий нашому представникові протоієрею Василю Країло, окружному благочинному в Чумальові; 2) щоб заборонити Іларіону Рибарю і його брату носіння священицького одягу і відправлення богослужіння»³. Вже 15 листопада 1933 р. окружний уряд в

¹ Особова справа ієромонаха Іларіона (Рибар) // АМПЄ.

² Там само.

³ ДАЗО. – Ф. 109. – Оп. 1. – Спр. 692. – Арк. 3.

¹ Заявление иеромонаха Иосифа (Попович) от 24 июня 1950 г. // АМПЄ. – Арк. 1.

² Пагира В. Вказ. праця. – С. 58.

Тячеві повідомив єпископа, що ієромонаху Іларіону заборонено виконання священницьких функцій.

20 листопада 1933 р. ієромонах Іларіон написав листа на ім'я єпископа Дамаскіна, у якому просив включити його до кліру Мукачівсько-Пряшівської єпархії. Через три дні єпископ виконав це прохання та видав розпорядження, за яким ієромонах Іларіон призначався «временным духовником женской религиозной общины у села Чумальова»¹. 14 березня 1934 р. секретар Єпархіального управління повідомив окружний уряд в Тячеві, що ієромонах Іларіон підкорився керівництву єпархії, а у зв'язку з цим просив припинити щодо нього адміністративне розслідування². Незважаючи на інформацію Єпархіального управління, судова справа щодо ієромонаха Іларіона не припинилася. Бюрократична чехословацька система не знала «заднього ходу». З листа ієромонаха Іларіона від 26 квітня 1934 р. довідуємося, що окружний уряд у Тячеві оштрафував його знову на 50 крон.

На початку листопада 1934 р. ієромонах Іларіон повернувся знову до юрисдикції архієпископа Савватія. Про це свідчить лист архімандрита Матфея (Вакарова) від 15 листопада 1934 р. Там зокрема, зазначалося, що ієромонах Іларіон постриг у чернецтво вихідця із Колочава-Горб Василя Воринку та разом з ним поїхав до Праги для рукоположення³. Того ж таки 15 листопада до Єпархіального управління надійшов лист від ієромонаха Іларіона (Рибаря) та монахині Марії (Рибар), у якому вони заявили про вихід із складу Мукачівсько-Пряшівської єпархії.

Таким чином, юрисдикційний спір відновився. 6 червня 1935 р. окружний уряд в Тячеві прийняв наступне рішення щодо ієромонаха Іларіона: «Забороняємо Вам подальше носіння священницького одягу та виконання православного священника»⁴. Оскаржуючи рішення окружного уряду ієромонах Іларіон писав: «Окружний уряд не має право забороняти ні мені, ні моему архієрею відправляти

¹ ДАЗО. – Ф. 109. – Оп. 1. – Спр. 692. – Арк. 3.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

богослужіння. Втручатися у релігійні справи державній владі заборонено законом 1896 р.»¹

У серпні 1936 р. ієромонах Іларіон перебував у Сербії.

1 травня 1939 р. ієромонах Іларіон (Рибар) написав листа єпископу Володимирі (Раїчу). «Покорнейше прошу Ваше Преосвященство принять меня в юрисдикцию Мукачевско-Пряшевской православной епархии. Я сим навсегда отказываюсь от юрисдикции архиепископа пражского Савватия и желаю, и даю свое обещание на это, что останусь до своей смерти в юрисдикции православной Мукачевско-Пряшевской»². Єпископ Володимир видав наказ, згідно якого ієромонах Іларіон призначався духівником монастиря в Чумальові.

Духівник Іларіон з монахинями Чумальвського монастиря, 1930-і рр.

У зв'язку з погіршенням стану здоров'я 29 вересня 1939 р. ієромонах Іларіон просив єпархіальне керівництво дозволити поселитися при каплиці в Дубовому. Дозвіл було отримано, а ієромонах Іларіон перебрався до рідного села.

У січні 1940 р. він просить дати дозвіл переселитися до жіночого монастиря в с. Липча. Прохання о. Іларіона підтримала ігуменя Параскева (Прокоп) та архімандрит Амфілохій (Кемінь). У липчанській обителі ієромонах Іларіон служив почергово з архімандритом Амфілохієм. 6 серпня 1940 р. за розпорядженням єпископа Володимира він переведений на посаду духівника Свято-

¹ ДАЗО. – Ф. 109. – Оп. 1. – Спр. 692. – Арк. 12 зв.

² Особова справа ієромонаха Іларіона (Рибар) // АМПЄ.

Благовіщенського скиту в с. Горбки¹. На цій посаді ієромонах Іларіон прослужив недовго, вже 8 липня 1941 р. він перебував при каплиці в урочищі Нижня Заріка в Дубовому.

Загальний вигляд скиту в с. Дубовому перед закриттям, 1940-і рр.

12 листопада 1941 р. адміністратором Михайлом Поповим призначений настоятелем приходу в с. Руська Мокра.

У листі до Єпархіального управління від 24 грудня 1941 р. ієромонах Іларіон писав з приводу майбутнього скиту в Дубовому: «Есть у нас часовня в Дубовских пределах, построенная моим отцом больше 40 лет, о той часовне хорошо знают отец архимандрит Алексей и отец архимандрит Матфей, т.как они там служили и при той часовне присоединяли к нашей православной церкви целую околицу нашу, 3 года в той часовни люди приносили святить пасху. За этой часовней мой умирающий отец завещал своим

¹ Особова справа ієромонаха Іларіона (Рибар) // АМПЄ.

сыновьям, чтобы они не забывали, оправили ее, а признаться откровенно: она так развалилась, что внутри ее идет дождь и портятся иконы и невозможно совершенно в ней помолиться. И сейчас мои братья ее обновляют, выполняя завещание отца»¹.

У 1942 р. ієромонах Іларіон повернувся до Дубового та взявся до заснування чоловічого скиту. Він пише листа до архієпископа Савватія, який підтримав його намагання і благословив відкриття скиту на честь Святого Димитрія Солунського. До ієромонаха Іларіона приєдналося ще декілька послухників. Разом вони побудували у 1943 р. дерев'яний будинок на кілька келій.

З 18 лютого до 9 червня 1944 р. за розпорядженням Єпархіального управління обслуговував приход у с. Дубове.

У 1947 р. єпископ Нестор (Сидорук) офіційно затвердив скит в Дубовому та ієромонаха Іларіона його настоятелем. У 1949 р. закінчилося будівництво другого будинку, який мав два поверхи. Крім ієромонаха Іларіона в скиті на початку 1950 р. проживали: Вассіан (Шегда В.В.), Іполит (Магула І.І.), Гурій (Черевко Ю.М.), Миколай (Прокоп А.М.), Нестор (Галац І.Г.), послухники – Фаркавець Ю.В., Поковба В.Г. У 1951 р. до скиту вступив ігумен Миколай (Мадар М.)².

Згідно звіту Уповноваженого по справах РПЦ по Закарпатській області А. Шерстюка у 1953 р. в скиті Св. Димитрія Солунського проживало 8 чоловік. Монахи мали невелике господарство, стайню розміром 28 м², столярську майстерню.

Ієромонах Іларіон (у центрі), 1950-і рр.

¹ Особова справа ієромонаха Іларіона (Рибар) // АМПЄ.

² ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 14. – Арк. 6.

11 січня 1956 р. єпископ Мукачівсько-Ужгородський Іларіон у листі до Уповноваженого по справам РПЦ у Закарпатській області А. Шерстюка писав: «Патріарх Алексій I повелів ліквідувати скит у Дубовому, а о. Іларіона перевести в монастир у Теремлю»¹. Але настоятель скиту не бажав залишати свою обитель, і тоді 24 лютого 1956 р. послідував єпископський наказ, спрямований проти непокірного ієромонаха – «Монаху Іларіону заборонити проводити службу»².

30 травня 1956 р. заступник голови виконкому Закарпатської обласної ради В. Русин звернувся до голови виконкому Тячівської районної ради, у документі читаємо: «Прийміть нерухоме майно ліквідованого скиту в Дубовому. Ми надаємо право монаху Іларіону забрати своє майно: корову і два коні, або перевести в другий монастир. Дерев'яна церква залишається як приходська. Релігійні предмети Іларіон може перенести в другий монастир за згодою єпископа Іларіона і за дозволом Уповноваженого по справам РПЦ»³.

Таким чином, за сприяння владних структур чоловічий скит Святого Димитрія Солунського в Дубовому припинив своє існування.

Єромонаха Іларіона було переведено до чоловічого монастиря в с. Теремля Тячівського району. У грудні 1956 р. згідно єпископського розпорядження ієромонах Іларіон зайняв посаду духівника Свято-Благовіщенського жіночого скиту в с. Горбки Виноградівського району. В наступні роки він часто відраджувався для проведення богослужіння в навколишні села Тячівського району. Останні роки свого життя ієромонах Іларіон важко хворів, це підтверджують численні медичні довідки, що зберігаються в єпархіальному архіві. Помер ієромонах Іларіон у 1969 р. Похований в с. Дубове.

Юрій Данилець

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 14. – Арк. 35.

² Там само. – Арк. 36.

³ Там само. – Арк. 33.

Єромонах Інокентій (Чопик) (16.03.1902 - 24.08.1953)

Єромонах Інокентій (в миру Іван Іванович Чопик) народився 16 березня 1902 р. в с. Теремля (нині Тячівського району Закарпатської області). Протягом 1908-1914 рр. навчався в народній школі рідного села. У 1929 р. склав іспити за 4 класи гімназії.

У 1919 р. поступив послушником до о. Алексія (Кабалюка). Коли Теремля перейшла у православ'я, з благословення о. Алексія займав посаду дяка (псаломщика) та навчав дяків у новоправославних селах: Вонігово, Шандрово, Данилово, Новобарово, Сокирниця, Бедевля¹.

У 1922-1924 рр. проходив військову службу у чехословацькій армії.

10 жовтня 1924 р. пострижений в монахи з іменем Інокентій. 14 жовтня 1924 р. в Свято-Миколаївському монастирі в с. Іза рукоположений єпископом Досифеєм (Васичем) в ієродиякона. 25 червня 1925 р. архієпископом Савватієм (Врабцем) в Празі рукоположений в ієромонаха².

З 14 травня 1925 р. до 21 жовтня 1928 р. – настоятель приходу в с. Бедевля. У цей час у селі був збудований новий храм.

21 жовтня 1928 р. призначений настоятелем у с. Крива Хустського округу. 16 січня 1929 р. переведений настоятелем у с. Кошелівські Лази (с. Залом Хустського району). З 21 лютого

¹ Данилець Ю., ієромонах Пімен (Мацола). Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у селі Бедевля. – Ужгород: Карпати, 2009. – С. 112.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 83 зв.

Ієромонах Інокентій (Чопик), 1930-і рр.

1931 р. служить помічником настоятеля приходу у с. Великі Лучки Мукачівського округу. З 17 липня по 22 листопада 1931 р. – настоятель приходу у с. Дубрівка Іршавського округу. Закінчив господарські курси в Мукачеві та спеціальні бджолярські курси в Празі¹.

У 1931-1936 рр. навчався в духовній семінарії в Бітолі (Сербія). Під час навчання обслуговував православний приход у селах Куцура та Поляна Новосадської єпархії.

Повернувшись на Підкарпатську Русь з 1936-1938 рр. працював завідуючим господарством Єпархіального управління в Мукачеві. У 1938-1940 рр. – помічник настоятеля у с. Бедевля². У 1940-1943 рр. – настоятель приходу у с. Яроч Ужгородського округу. У 1942 р. склав приватний іспит за два семестри на православному богословському факультеті в Будапешті.

У 1943-1947 рр. служить в с. Кобилецька Поляна Рахівського округу. У 1947 р. призначений помічником духівника та завідуючим господарством Свято-Миколаївського монастиря на Чернечій горі. У 1949 р. архієпископом Макарієм (Оксіюком) нагороджений наперсним хрестом³.

30 жовтня 1952 р. призначений духівником жіночого скиту в Горбках Виноградівського району⁴. Одного разу в монастирі загорівся житловий корпус і ієромонах Інокентій кинувся гасити вогонь. Під час ліквідації пожежі він отруївся димом, після чого важко захворів і 24 серпня 1953 р. помер. Похований на монастирському кладовищі у Горбках.

Юрій Данилець

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168. – Арк. 85.

² Там само. – Арк. 84.

³ Там само. – Арк. 83 зв.

⁴ Данилець Ю., ієромонах Пімен (Мацола). Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у селі Бедевля. – Ужгород: Карпати, 2009. – С. 115.

Архімандрит Йосиф (Попович) (28.03.1902 - 2.11.1984)

Архімандрит Йосиф (в миру Іван Іванович Попович) народився 28 березня 1902 р. у с. Кошелево Хустського району в родині Івана Поповича та Гафії Кострець.

У 1909 р. пішов до церковно-приходської школи, яку закінчив у 1914 р., здобувши 6-класну освіту.

2 жовтня 1922 р. призваний на дійсну строкову службу, яку проходив у 19-му піхотному полку м. Мукачева на посаді санітара. Після демобілізації 22 вересня 1924 р. повертається додому і вже через місяць, у жовтні, стає послушником Свято-Миколаївського монастиря с. Іза.

У 1926 р. відправляється на Святу Гору Афон, де стає співбратом руського православного монастиря Пантократор. 11 серпня 1929 р. приймає монашеский постриг, а 24 грудня 1930 р. митрополитом Ієрофеем рукоположений у сан диякона. Тут же навчається у іконописній школі. Весною 1931 р. повертається на батьківщину. Оскільки в єпархії відчувався катастрофічний брак іконописців, то церковна влада вирішує тимчасово прийняти ієродиякона Іосифа до Свято-Миколаївського монастиря, щоб він міг створити іконописну школу та навчати інших монахів іконопису. Отримавши дозвіл від духовного батька о. Йосифа – ієросхимонаха Ісаакія (настоятеля обителі 12 Апостолів), затримати його на один рік, приступили до створення майстерні. Відомо, що одним з учнів о. Йосифа став монах о. Мирон (Шпілька)¹.

¹ Світлицький А. А. Ігумен Мирон (Шпілька М.О.) // Духовна криниця Карпат. – 2009. – лютий. – С.6.

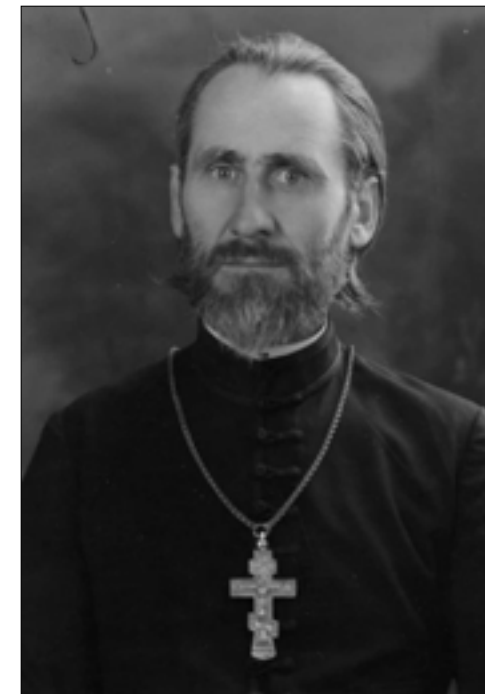
Але недостатня кількість духовенства змушувала єпархіальне управління відправляти багатьох монахів на сільські приходи. Незважаючи на вкрай необхідну потребу навчання іконопису о. Йосиф також здає 18 серпня 1933 р. практичний екзамен на приходську службу, а 19 серпня єпископом Дамаскіном у храмі дівочого монастиря с. Домбоки рукоположений в ієромонахи.

12 листопада 1933 р. ієромонах отримує благословення нести монашеский послух на приході с. Салдобош (нині Стеблівка), допомагаючи протоієрею Георгію Опаленику. А невдовзі, 30 листопада 1933 р., направляється на самостійний прихід до с. Бабич-Покуття з правом викладання Закону Божого для дітей православного віросповідання.

14 травня 1934 р. отримує новий послух до с. Сухо-Бронька Довжанського округу, де заміняє ієромонаха Іриня, який мав виїхати до Румунії. Крім пастирського служіння також викладає Закон Божий для православних дітей у місцевій школі. Тут пробув до осені 1935 р., а потім повертається до Свято-Миколаївської обителі.

15 травня 1936 р. отримує благословення на тимчасове обслуговування приходу с. Задне (нині Приборжавське), поки місцевий священик не виїде з лікарні. Аналогічно 21 жовтня 1937 р. обслуговував прихід с. Нижнє Селище.

22 травня 1940 р. направляється на приход у

Ієромонах Йосиф (Попович),
1930-і рр.

село Негровець-Імшадь Воловського округу. Крім своїх прямих обов'язків також викладає у школі Закон Божий для православних дітей. Наявні документи свідчать, що у травні 1941 р. сільська община, зорганізована своїм духівником, готувалася до будівництва каплиці.

В цей же час о. Йосиф просить у єпархіального управління благословення збудувати на власній землі біля с. Модьоровш Хустського округу каплицю і цвинтар. У відповідь адміністратор єпархії д-р Михайло Попов дав дозвіл, але з умовою, що в майбутньому там не буде зводитися ніяка обитель. Полагодивши питання з дозволами на будівництво, 9 липня 1941 р. ієромонах пише прохання про переміщення його до сіл Фенеш і Модьорош і 5 серпня отримує відповідний декрет про призначення за №657/1941. Здавши попередній прихід благочинному Волівського округу о. Димітрію Рососі, о. Йосиф переїздить до с. Вишково-Фенеш.

23 червня 1947 р. від правлячого єпископа Нестора отримує підтвердження, що він є настоятелем Свято-Вознесенського храму в с. Вишково-Фенеш. Також відомо, що на початку 1950-х років тимчасово обслуговував ще і присілок Вишково-Модьорош.

Сумлінне та ревне служіння духівника були належно оцінені єпархіальною владою. У 1955 р. єпископом Іларіоном нагороджений набадреником, а в 1958 р. Патріархом Алексієм – наперсним хрестом.

10 березня 1962 р. указом діючого єпископа призначається настоятелем приходу с. Вишково-Модьорош, а 7 грудня ще отримує пастирський послух на обслуговування приходу с. Березово Хустського району. Незважаючи на віддаленість сіл о. Йосиф протягом трьох років добросовісно виконував покладений на нього обов'язок. Також відомо, що протягом 1963-1965 рр. духівник декілька разів був відряджений тимчасово обслуговувати приход с. Нижній Бистрий.

27 липня 1965 р., на прохання ієромонаха, діючий єпископ звільняє його з приходу с. Березово, таким чином залишивши і надалі парафію у с. Вишково-Модьорош.

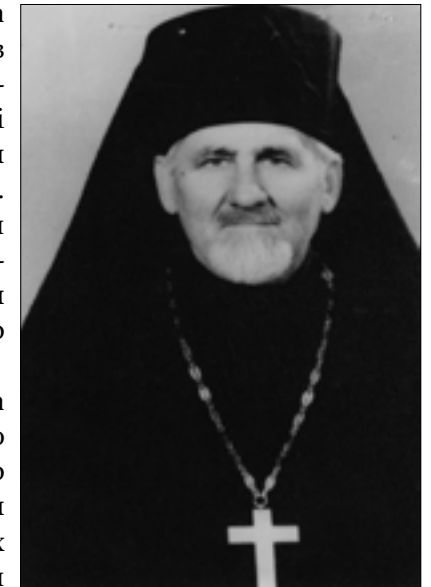
21 червня 1968 р. указом правлячого архієпископа Григорія, ієромонах Йосиф призначається по сумісництву обслуговувати парафію с. Липецька Поляна, яка після смерті ієромонаха Варсонофія (Кеміня) чотири місяці була без настоятеля. І знову духівник по мірі своїх сил ніс хрест пастиря людських душ, аж поки 1 березня 1971 р. не був замінений на цьому посту іншим духівником.

Про авторитет ієромонаха серед духовенства і вірників єпархії говорять десятки посвідчень, про відрядження, які видавалися церковною владою для співслужіння під час храмових свят. Також яскравим підтвердженням цьому стало благословення діючого єпископа у 1976 р. нести послух духівника кліру Хустського благочиння.

Враховуючи заслуги о. Йосифа та його багаторічну плідну працю у відродженні й укріпленні Святого православ'я, в день Святої Пасхи 1974 року, Святійший Патріарх Пімен нагородив його саном ігумена. А до дня Святої Пасхи 1979 р., за поданням єпархіального управління, Святійший Патріарх нагородив його палицею, яка була вручена 12 липня під час Божественної Літургії у Свято-Успенському соборі міста м. Мукачева.

28 червня 1981 р. у Свято-Успенському кафедральному соборі м. Мукачева по благословенню Святійшого Патріарха Пімена духівник нагороджений хрестом з прикрасами.

Про авторитет ігумена Йосифа свідчить той факт, що саме йому протягом 1982-1983 рр. чинний єпископ благословляв обслуговувати приходи Свято-Вознесенського

*Ігумен Йосиф (Попович),
1970-і рр.*

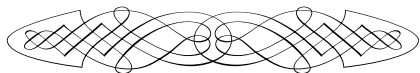
та Свято-Благовіщенського храмів в м. Хуст, а також служити чин православного богослужіння в багатьох храмах Хустського району.

Багаторічне ревне служіння на благо Церкви Христової, добросовісна, безкорислива праця на ниві утвердження Святого православ'я належно оцінила духовна влада. 16 червня 1983 р. у храмі Свято-Вознесенського Чумалівського монастиря по благословенню Святійшого патріарха Пімена духівник возведений у сан архімандрита.

Помер о. Йосиф 6 листопада 1984 р. Чин відспівання здійснив єпископ Мукачівський і Ужгородський Савва (Бабинець) за участі багатьох кліриків епархії та вірників навколишніх сіл. Похований біля Свято-Вознесенського храму села Шаян.

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської епархії (Особова справа архімандрита Йосифа (Попович І.І.))

Андрій Світлицець

Схиігумен Кіріак (Росоха) (23.08.1902 - ??.1986)

Ієромонах Кіріак, в миру Росоха Михайло Федорович, народився 23(24) серпня 1902 р. у селі Нижній Бистрий Хустського району в селянській родині Федора Росохи та Ганни Бритвак. 10 квітня 1910 р. вступає до народної школи, але початок Першої світової війни у 1914 р. тимчасово перериває навчання, яке продовжив пізніше уже в мирний час. По закінченні школи працює у домашньому господарстві. Одночасно протягом трьох років навчається у ремісничій школі.

Релігійне виховання в сім'ї позитивно вплинуло на юнака, який завжди відчував потяг до духовного, аскетичного життя. Спочатку виконує послух пономаря при сільському храмі, а коли самостійно вивчив церковний статут, стає псаломщиком.

3 травня 1932 р. вступає послушником до Свято-Троїцького скиту на горі Маковиця (Хуст-Городилово), де настоятелем на той час був преподобний о. Іов Угольський. 18 березня 1936 р. з рук архімандрита Амфілохія (Кеміня) приймає постриг у малу схиму з іменем Кіріак. В скиті виконує послух пономаря. Привчений змалку практично до будь-якої господарської роботи, швидко опанував професію шевця, кравця, столяра, а пізніше доглядав монастирську пасіку та сад.

Враховуючи старанність і ревність монаха, сумлінне несення монастирського послуху, керівники скиту ігумен Пантелеймон, ієромонах Іов, архімандрит Матфей – рекомендують його до висвячення. 14 липня 1946 р. під час Божественної Літургії в епархіальному храмі, Мукачівсько-Ужгородський єпископ

Нестор висвячує його у сан ієродиякона, а 29 вересня цього ж року – в сан ієромонаха. 23 березня 1949 р. архієпископ Макарій наказом № 214 призначає ієромонаха Кіріака духівником Свято-Михайлівського скиту в селі Драгово. А через два тижні наказом № 293, від 11 квітня ще і духівником Свято-Успенського скиту в селі Угля. Ставши духівником одразу двох великих скитів, о. Кіріак намагався бути для сестер і духовним батьком, і помічником. По сьогодні серед сестер збереглися позитивні відгуки про ієромонаха. Та найкраще про нього свідчить характеристика, яку дав йому благочинний монастирів архимандрит Матфей: «Иеромонах Кириак (Росоха) ... как духовник весьма примерный, за что и сестрами скита и окружающими селами премногу уважаемый».

Оскільки одночасно виконувати функції духівника двох скитів було доволі важко, то в кінці червня 1950 р. єпископ призначає до Драгівського скиту о. Варнаву (Щербана), а о. Кіріак залишається нести послух в Углянському скиті. Будучи духівником обителі, він активно сприяє облаштуванню скиту, зокрема займається створенням іконостасу. Невідомо чому, але 7 березня 1952 р. наказом № 303 правлячий єпископ Іларіон назначає ієромонаха духівником Свято-Успенського монастиря в Домбоках, що при селі Червеньово Мукачівського району. Прошло лише два місяці і новим наказом № 656 від 23 травня 1952 р. о. Кіріака знову повертають на попереднє місце послуху, тобто в Углянський скит. (Можливо, таке швидке переміщення було пов'язане з арештом о. Вікентія (Ороса), який обслуговував парафію села Угля – авт.). Крім того, йому доручили також за сумісництвом ще обслуговувати парафію сусіднього села Колодного. Ревне служіння православної церкві та сумлінне виконання пастирських обов'язків не залишилися поза увагою єпархіального керівництва. У переддень святого Різдва 1955 р. єпископ Мукачівський і Ужгородський Іларіон нагороджує о. Кіріака набедреником.

1 червня 1956 р. духівник отримує благословення нести пастирський послух у Домбокському Свято-Успенському монастирі, однак через два місяці, 9 серпня, правлячим єпископом призначається на парафію сіл Велика і Мала Уголька.

23 листопада 1957 р. чинний єпископ благословляє о. Кіріака нести послух духівника Свято-Різдва-Богородичного монастиря, що у селі Липча Хустського району, а на початку літа 1959 р. ще й приділяє обслуговувати парафію сусіднього села Липецька Поляна. За великі старання і ретельну службу на благо святої церкви 12 березня 1959 р. Патріарх Алексій нагороджує ієромонаха наперсним хрестом.

На початку липня 1959 р., коли в краї органи державної безпеки розпочали акцію ліквідації скитів, о. Кіріака знову повертають до Свято-Троїцької обителі, де він несе послух помічника настоятеля¹. Частково таке переміщення було викликано настійливими проханнями духівника ієромонаха Онуфрія (Броді), який після сурової зими сильно підірвав здоров'я, а також потребував більше вільного часу, готуючись до екзаменаційної сесії в духовній семінарії. Але невдовзі і ця обитель була ліквідована, а всю братію перевели у Спасо-Преображенський монастир у селі Тереля. Оскільки житлові умови монастиря не дозволяли там розмістити всіх насельників, то багатьох монахів розподілили нести послух на сільських парафіях.

В єпархіальному архіві зберігся документ, написаний представниками релігійної общини с. Вонігова Тячівського району, на ім'я архієпископа Варлаама (мовою оригіналу): «... Православна община села Вонігова просить ... щоб нам определити на наш приход священника отца еромонаха Кириака, ми обязуемся священника воздержовати щоб до нас нимава нияких жалоб...» І як результат, указом № 1002 від 30 жовтня 1959 р. ієромонаха Кирияка назначають настоятелем парафії с. Вонігово². Протягом наступних 20-ти років о. Кіріак справно ніс пастирський послух у сільській парафії.

Йому, як одному з найстаріших духівників краю, єпархіальна влада часто довіряла проводити православні богослужіння під час храмових свят. Про це яскраво свідчать чисельні відрядження у особовій справі ієромонаха. Серед сіл згадуються Новобарово, Чумальово, Нанково, Тереля, та зокрема Свято-Вознесенський

¹ Документ від 16 червня 1959 р. // Збірка єпархіальних документів // АМПЄ.

² Документ від 29 червня 1959 р. // Там само.

Ієромонах Кіріак (Росоха), 1940-ві рр.

монастир у Чумальові. До дня святої Пасхи за представленням діючого Мукачівсько-Ужгородського архієпископа Григорія за відмінно-сумлінне служіння церкві Божій Святейший Патріарх Пімен нагороджує настоятеля Свято-Троїцького храму села Вонігово ієромонаха Кіріака саном ігумена. Урочисте

нагородження відбулося 27 липня 1975 р. під час Божественної Літургії в Свято-Успенському кафедральному соборі міста Мукачева.

Але роки беруть своє і здоров'я духівника почало погіршуватися. Відчуваючи наближення своєї останньої години, 23 березня 1978 р. ієромонах просить у діючого владыки Савви благословення прийняти велику схиму, одночасно заповідає поховати себе в Чумалівському монастирі.

Як свідчать документи, на кінець 1979 р. ігумен Кіріак починає втрачати зір. Не маючи фізичних сил нести пастирський послух, він через церковний комітет села просить владыку призначити нового парафіяльного священика, а сам повертається на свою малу батьківщину в село Нижній Бистрий, до рідного брата. 1 грудня 1979 р. ігумен Кіріак за станом здоров'я виводиться поза штат. Не маючи сил відлучатися від дому, 30 березня 1981 року з рук архімандрита о. Вікентія (Ороса) в селі Н. Бистрий приймає постриг у велику схиму¹.

Ігумен Кіріак (Росоха).

У 1984 р. переїжджає до племінника Росохи Петра у село Яноші Берегівського району. Зі слів Петра Петровича відомо, що на остаток своїх днів ієромонах зовсім осліп і потребував постійного догляду. Декілька разів до нього приїздили монахині з колишнього Углянського монастиря, також навідувалися вірники з Вонігова².

Помер навесні 1986 р. Умови, в яких жив схиієромонах, та обставини того часу не дозволили виконати заповіт про

¹ Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.) // Збірка епархіальних документів // АМПЄ. – С. 8.

² Світлицький А., Канайло С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у селі Драгово-Забрид. – Ужгород, 2009. – С. 146-147.

поховання в Чумалівському монастирі, але стараннями племінника Петра та родичів тіло о. Кіріака було перевезено до рідного села. Поховальний обряд здійснив тодішній духівник Свято-Вознесенського Чумалівського монастиря архімандрит Євфимій (Шутак). Жителі села Нижній Бистрий пригадують, що на похорон прибула велика кількість вірників з Вонігова, монахині з Углянського та Драгівського монастирів. Похований на центральному цвинтарі с. Нижній Бистрий¹.

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської Православної єпархії (Особова справа ієромонаха Кіріака (Росоха М.Ф.)).

*Андрій Світлицець,
Сергій Канаило,
ієрей Олександр Монич*

¹ Світлицець А., Канаило С. Названа праця. – С. 147.

Архімандрит Матфей (Вакаров) (23.01.1888 - 1.10.1953)

Ряд із подвижниками Православної Церкви на Закарпатті преп. Алексієм Карпаторуським, архімандритом Амфілохієм (Кеменем), архімандритом Боголіпом (Церковником) значну роль у відродженні дідівської віри відіграв архімандрит Матфей (Вакаров).

Про життя та діяльність архімандрита Матфея мало писалося в історичній літературі. Зустрічаємо лише невеликі біографічні відомості в кількох статтях та краєзнавчих розвідках. У зв'язку з цим, для дослідження його життєвого шляху, нам стали в нагоді архівні матеріали державних та єпархіальних збірок.

Архімандрит Матфей (в миру Василь Степанович Вакаров) народився 23 січня 1888 р. в родині селян¹. Про батьків Василя маємо не багато відомостей. Знаємо, що його мати – Юліанія Хвуст, була звичайною селянкою, яка з ранку до ночі трудилася у полі та виховувала дітей. Батько – Степан Вакаров був заарештований та засуджений на два роки в'язниці й 300 крон штрафу за перехід у православ'я під час «Другого Мараморош-Сиготського процесу» 1913-1914 рр². Судові переслідування не зупинили православ'я. Як згодом писав архімандрит Матфей: «люди уже говорили в домах, на улицах, на полях, при всяких работах; говорили мужчины, говорили женщины, говорили подростки и даже дети школьники... Стало быть, один разговор был и споры только о Православии».

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 49 зв.

² Из истории восстановления Православной веры в южно-карпатской Руси // Православный Русский календар на 1930 г. – Владимирова, 1929. – С. 63.

У рідному селі у 1894-1900 рр. навчався в народній школі. З дитинства малий Василь обрав для себе єдиний шлях – служіння Богу. У 1911 р. разом із своїм односельцем Василем Кемінем вони відправилися до Яблочинського монастиря на Холмщині. Тут Василя Вакарова було зараховано до числа братії. У монастирі юнака призначили статутником при пастирській школі. 21 липня 1912 р. настоятель монастиря архімандрит Серафим (Остроумов)¹, з благословення архієпископа Євлогія (Георгієвський), постриг його в рясу та камилавку. 16 листопада 1913 р. пострижений у мантию з нареченням імені Матфей. Наступного дня після постригу, 17 листопада, о. Матфей рукоположений в м. Холм (нині Хелм на території Польщі) архієпископом Євлогієм в сан ієродиякона².

Після закінчення монастирської школи у березні 1913 р., о. Матфей разом із своїми соратниками о. Амфілохієм (Кеменем) та о. Серафимом (Бровді), за рішенням архієпископів Євлогія та Антонія (Храповицького), були відправлені в Константинополь. 29 березня 1914 р. митрополит Селевкійський Герман (Стринопулос), ректор Халкідонської духовної академії на о. Халка рукоположив Матфея в ієромонаха³. Отримання священницького сану в Константинополі не було випадковим. Цим кроком вище церковне керівництво Російської православної церкви прагнуло відвести від новорукоположених репресії. З о. Халка молоді місіонери через Італію (де вони відвідали Рим та Ватикан) 27 квітня 1914 р. прибули в Ізу.

Як пише ієромонах Сергій (Цьока), через шість годин після повернення додому о. Матфей був заарештований угорськими жандармами. Формальний привід для арешту – нелегальний перехід кордону. З Ізи о. Матфея під конвоем було доставлено в Мараморош-Сигот. Після 21 дня ув'язнення його перевезли до

¹ Згодом архієпископ Смоленський і Добружський. Розстріляний НКВС 8 грудня 1937 р. в Катинському лісі під Смоленськом. Канонізований РПЦ в 2001 р.

² Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при с. Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. – Арк. 2.

³ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166. – Арк. 49 зв.

Кошиць. Гарнізонний військовий суд приговорив його до трьох місяців арешту. Після початку військових дій з Росією, його було звільнено з-під варти та направлено рядовим солдатом до саперного полку в м. Комарово. У першій половині серпня 1914 р. полк відправлено на Східний фронт. Воювати проти своїх одноплемінників ієромонаху Матфею доводилося недовго. 28 жовтня 1914 р. він потрапив до російського полону¹. Перебував у таборі військовополонених в м. Ново-Николаєвськ.

З табору він пише листи владикам Антонію та Євлогію, які за посередництва обер-прокурора Святійшого Синоду Саблера дають йому волю. За наказом церковної влади направлений на приход у Галичину. Однак з наступом австро-німецьких військ був переведений до російської армії на посаду перекладача. До завершення війни о. Матфей перебував на цій посаді на румунському фронті.

Після військових дій о. Матфей проживав деякий час в Гиржавському монастирі в Бессарабії, а потім в Феофанівському під Києвом. Обслуговував як священник с. Хотово².

28 березня 1919 р. він повернувся до рідного села. Після включення Закарпаття до складу Чехословаччини православний рух набув нових форм. Православних вже ніхто не переслідував, вони могли вільно змінювати релігію. Однак з'явилися інші проблеми: відсутність храмів, мала кількість духовенства, конфлікти з уніатами. З 30 березня 1919 р. по 25 липня 1920 р. він обслуговує с. Горінчово-Монастирець Хустського округу³. З 25 липня 1920 р. по 18 травня 1925 р. – настоятель приходів у селах Нанково та Нижнє Селища того ж округу.

У 1919 р. в с. Іза було засновано чоловічий Свято-Миколаївський монастир. Чернечу братію очолив ієромонах Алексій (Кабалюк). Серед братії був також і ієромонах Матфей, який брав активну участь у розбудові обителі. 18 квітня 1925 р. братія монастиря

¹ Матфей (Вакаров), архімандрит. Із споминів про минуле (на день свята єдності Закарпаття в православ'ї) // Православний вісник. – 1949. – № 8-9. – С. 269.

² Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при с. Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси. – Арк. 2.

³ Нині с. Монастирець Хустського району

*Братія Свято-Миколаївського монастиря в с. Іза,
третій зліва - Матфей (Вакаров)*

обрала його своїм настоятелем. У зв'язку з тим, що монастир було перенесено за межі села – в урочище Карпутлаш, настоятель взявся за будівництво церкви, житлових та господарських споруд.

У одному із анонімних джерел греко-католицький автор на угорській мові негативно описує діяльність Матфея (Вакарова). Незважаючи на це, наведемо його свідчення для читача. «В Нижньому Селищі схизматиків 60%, уніатів – 40%. У цих місцях один священик – Матфей (Вакаров). Проживає в Ізі і звідти виконує роботу. Вакаров селянин із Ізи, йому коло 40 років (*точніше 35 р. – Ю.Д.*). Досить бідним був чоловіком, але у православному русі в Ізі бере участь із самого початку. Ще з мирних часів утік до Росії, там висвятився. Під час війни у 1916 р. повернувся (*точніше у 1914 р. – Ю.Д.*), був інтернований. Під час революції (*мається на увазі революція в Угорщині – Ю.Д.*) зупинився в Ізі, має чималу роль у поширенні схизматики. Як духовна особа постійно агітує проти

уніатів»¹. Тенденційність даного документу очевидна – автор був незадоволений поширенням православного руху на Закарпатті.

17 травня 1925 р. за заслуги перед православною церквою єпископ Досифей (Васич) у м. Ніш (Сербія) возвів Матфея в сан ігумена. Наступного року (29 червня) він був возведений в сан архімандрита та призначений помічником єпископа Досифея на Підкарпатській Русі. У 1926 р. нагороджений набедреником та палицею².

З 20 травня 1925 р. по 20 грудня 1929 р. обслуговує православні приходи в с. Бороняво та Крива Хустського округу. З 21 грудня 1929 р. по 28 лютого 1933 р. – архімандрит Матфей служить у с. Нанково³.

У 1929-1944 рр. він був членом Єпархіальної Ради та Духовної Консисторії. З 1933 р. по 1944 р. – інспектор по викладанню Закону Божого в Народних школах Мукачівсько-Пряшівської православної єпархії. У цей же час (з 1 березня 1933 р. по 26 жовтня 1944 р.) – настоятель приходу в с. Горінчово⁴.

На посаді настоятеля монастиря архімандрит Матфей турбувався процвітанням обителі. Наприклад, у листі до єпископа Дамаскіна (Грданічка) від 20 квітня 1932 р., він просить владу посприяти залишенню в монастирі афонського ченця Йосифа (Поповича), уродженця с. Кошелево. «Еще въ конце мая 1931 года прибылъ съ Афона іеродияконъ Іосифъ Поповичъ, бывший собратъ Свято-Николаевского монастыря, который на Афоне получил живописное художество, каковое художество въ Карпатской Руси очень нужно... Я думаю, Владыко Святыи, что подобныхъ людей не очень стоило бы выпускать отъ себя... Поэтому обращаемся въ Вамъ Преосвященству со смиреннейшимъ прошениемъ сделать официальное требование старцу іеромонаху Исаакію, настоятелю келліи 12 Апостоловъ на Афоне, чтобы онъ благоизволилъ отпустить іеродиякона Іосифа

¹ ДАЗО. – Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1041. – Арк. 9.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спш. 166. – Арк. 49 зв.

³ Там само. – Арк. 50.

⁴ Там само.

для общей пользы въ Карпатской Руси»¹. Треба погодитися з думкою архімандрита Матфея. Іконописна справа на Закарпатті у той час знаходилася на дуже низькому рівні. При монастирі в Ізі єпископ Дамаскін відкрив іконописну школу, а ієромонах Йосиф став її основоположником.

Відомо, що архімандрит Матфей (Вакаров) вів особисті записи. Однак нам не вдалося їх поки що виявити. В архіві Ізького монастиря зберігається унікальне рукописне джерело – «Списокъ и точное описание жизни братіи жіющихъ и жившихъ въ монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустскаго въ Карпатской Руси». Автором цього рукопису був архімандрит Матфей, але пізніші записи робилися вже іншою рукою. До «Списку...» включено біографії 64 ченців, що проживали в монастирі в Ізі. Кожна біографічна довідка містить точну дату народження ченця, імена та місце проживання його батьків, час постригу в рясу та мантию, чернече ім'я, дата смерті. Це єдине джерело такого характеру з історії чернецтва на Закарпатті, що збільшує його наукову цінність.

Виконуючи завдання правлячого архієрея, архімандрит Матфей, як досвідчений керівник, часто інспектував чернечі обителі. Нами виявлено кілька звітів про таку перевірку скитів. Вони написані дуже детально. Архімандрит Матфей звертає увагу на всі аспекти життєдіяльності скиту, пише про його насельників, про позитиви та негативи чернечого життя. Наприклад, про скит у Бедевлі він писав: «Если действительно основывается монастырь въ Бедевли, такъ нужно его устроить по настоящему, чтобы его можно назвать монастыремъ, но не случайнымъ строениемъ, где всякий можетъ жить по своему, какъ захотеть... Нужно поставить настоятеля, а также нужно дать къ монастырю какой нибудь районъ для обслуживания, чтобы монастырь могъ существовать»².

У 1945 р. призначений благочинним Ізького благочинія. З 1946 р. й до своєї кончини виконував обов'язки благочинного православних монастирів Закарпаття.

¹ Архів Мукачівської Православної Єпархії.

² Там само.

Архімандрит Матфей (Вакаров), 1940-і рр.

10 грудня 1947 р. єпископ Нестор (Сидорук) підтвердив призначення архімандрита Матфея настоятелем Свято-Миколаївського монастиря.

Восени 1953 р. архімандрит Матфей захворів. Параліч прикував його до ліжка. 30 вересня він прийняв велику схиму, а 1 жовтня мирно відійшов у вічність. Похований на монастирському кладовищі в Ізі.

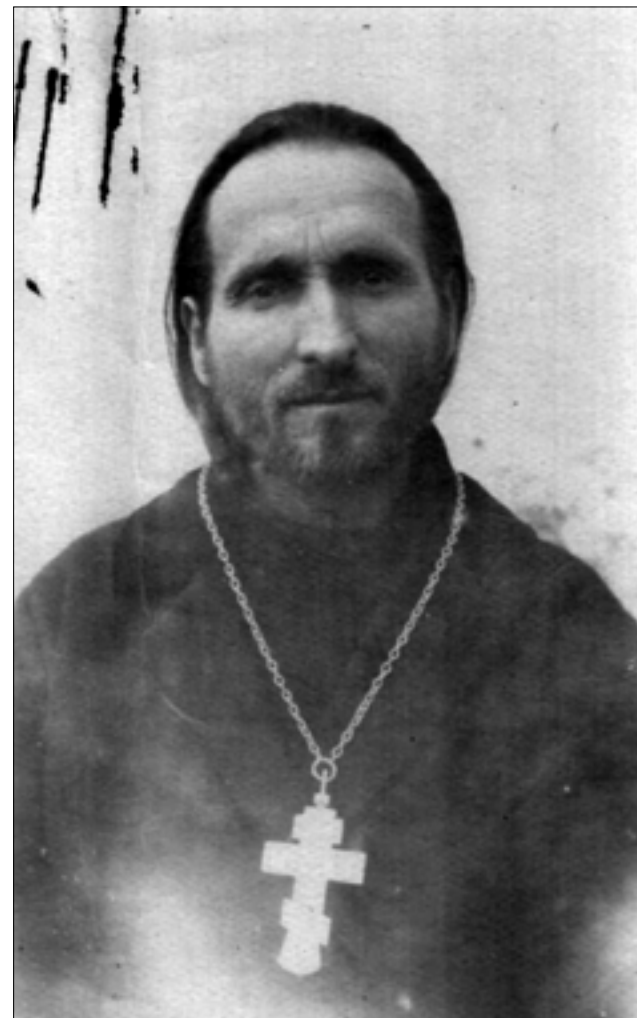

Ігумен Мирон (Шпілька) (12.11.1904 - ??.1988)

Ігумен Мирон (в миру Михайло Олексійович Шпілька) народився 12 листопада 1904 р. в с. Нижній Синевир Волизького округу (теп. Міжгірський р-н) у бідній селянській родині Олексія Шпільки та Ганни Ніроди. У 1911 р. прийнятий до місцевої церковно-приходської школи, яку закінчив у 1916 р. Після працював вдома, допомагаючи батькам вести домашнє господарство. Військову службу не відбував, оскільки не підходив за станом здоров'я. 3 липня 1930 р. вступає послушником до православного Свято-Миколаївського монастиря, що в с. Іза. 24 серпня 1932 р. прийняв монаший постриг (малу схиму) з іменем Мирон, а через два роки 6 травня 1934 р. Мукачівсько-Пряшівським єпископом Дамаскіном рукоположений у сан диякона. Цього ж року, 13 жовтня, призначений духівником православного приходу в село Бороняво Хустського р-ну, а 9 листопада висвячений у сан ієромонаха. Під час проживання в обителі закінчив трьохрічну монастирську школу та періодичні пастирсько-богословські курси. Окремо слід відзначити, що о. Мирон також займався іконописом. Уроки брав від о. Іосифа (Поповича), який, прибувши з Афону, знаходився саме в Свято-Миколаївському монастирі і за свідченням благочинного о. Матфея (Вакарова) досягнув доволі добрих результатів.

15 травня 1940 р. Мукачєво-Пряшівський православний єпископ Володимир призначає його другим священиком на приход рідного села Нижній Синевир. Оскільки в той час на православних приходах відчувався брак духівників, то 17 вересня

1941 р. архієпископський намісник, адміністратор православної єпархії др. М. Попов призначає його настоятелем приходу в с. Шандрово (тепер Олександрівка Хустського р-ну) з правом викладання Закону Божого в місцевій школі.

Ієромонах Мирон (Шпілька), 1930-і рр.

По закінченні Другої світової війни, 20 березня 1946 р., новопризначений єпископ Нестор знову повертає о. Мирона настоятелем Свято-Успенського храму до с. Н. Синевир. Ревне пастирське служіння ієромонаха Мирона не залишилося непоміченим, і в переддень Святої Пасхи 1948 р. чинний єпископ нагороджує духівника набедреником. Благодійний Синевирський благочинний ігумен Савва (Андрішко) у 1950 р. писав про монаха: «Ієромонах Мирон (в миру Шпилка Михаил Алексеевич) служитель Свято-Троицкой церкви в селе Синевир. За время своего пребывания и управления православным приходом честно и ревностно служил и работал церкви и народу с душевным чувством и с преданностью Святому делу на благо народу и на спасение своей души... Отношение названного к храму Божему и к богослужению безукоризненное».

Про авторитет о. Мирона серед єпархіального кліру свідчить той факт, що в 1951 р. йому було доручено деякий час служити у селі Велятино, яке славилося сильною общиною сектантів – суботників. Із звіту благочинного монастирів архімандрита Матфея (Вакарова) відомо «... нужно в с. Велятино послать такового священника, который уже боролся с подобными сектами в Александровке (Шандрово) в свой час. Если изволится епархии и Его Преосвященству (предлагаю) назначить в с. Велятино иєромонаха Мирона... Относительно двух других иєромонахов я не советую, потому что они для борьбы с сектантством слабы...». Також єпархіальне управління неодноразово довіряло йому проводити святкові богослужіння на храмові свята у селах краю: Колочава-Горб, Тереля, Тарасівка, Липча, Драгово, Розтока, Буковець, Негрово, Доробратово, Бабич-Покуття, Новобарово, Липецька Поляна, Олександрівка, Боронява та ін. Відомо, що протягом 1951 р. виконував обов'язки благочинного Синевирського благочиння.

Починаючи з 1950-х рр. в житті ієромонаха починається складний період. Його постійно переміщують з одного приходу на інший, нащо були свої об'єктивні та суб'єктивні причини. 10 червня 1952 р. розпорядженням єпископа Іларіона тимчасово обслуговує прихід с. Синевирська Поляна. Уже

в травні 1953 р. отримує пастирський послух до с. Горінчево Хустського р-ну. Тут він тимчасово заміняє ієромонаха Антонія (Волощука), якого, на прохання архімандрита Матфея, настоятеля Свято-Миколаївського Ізького монастиря, переводять до нього помічником. На новому місці швидко завоював авторитет і повагу селян. Окрім душпастирської роботи займається облаштуванням сільського храму. Зберігся цікавий документ, підписаний майже 140 членами церковної общини, які просять єпархіальний уряд залишити їм на довший час ієромонаха, мотивуючи тим, що вони переносять іконостас із старого храму в новий і потребується їм добрий маляр-іконописець. З цього листа можна зробити висновок, що о. Мирон, маючи хист і уміння, займався розписом ікон.

Та не все було так безхмарно. 20 серпня 1954 р. у газеті «Советское Закарпатье» з'явилася стаття, у якій автор писав, що монах за кошти, привласнені із церковної каси с. Синевирська Поляна, купив собі будинок. Єпархія швидко відреагувала на цю замітку і викликала ієромонаха до Терелянського монастиря на розслідування. У своє оправдання о. Мирон повідомив, що будинок купили його брати, і лише по певних причинах мушили зареєструвати на нього.

11 травня 1955 р. діючий єпископ Іларіон видає новий указ за № 479, яким призначає ієромонаха духівником Свято-Різдва-Богородичного жіночого монастиря у с. Липча.

На цьому поприщі ієромонах також продовжує ревно виконувати пастирський послух. Про це свідчить виписка із характеристики з особової справи о. Мирона. В ній, зокрема, сказано: «...Находясь на должности духовника, способствовал многому для усиления дисциплины и порядка в монастыре. Между сестрами названного монастыря пользуется авторитетом. В своей монашеской жизни честный. Хорошо служит и проповедует».

Враховуючи заслуги ієромонаха перед православною церквою, у день Святої Пасхи 1956 р. Патріарх Алексій нагородив його наперсним ігуменським хрестом. Але недовго судилося духівнику нести пастирський послух у Липчанському

монастирі. 12 листопада 1957 р. указом правлячого архієпископа Варлаама його призначено благочинним та касиром Свято-Преображенського монастиря у с. Тереля Тячівського району. Незрозуміло чому, але через декілька місяців новим указом від 24 січня 1958 р. ієромонаха назначають благочинним Свято-Миколаївського монастиря в с. Іза. Навіть будучи в монастирі духівник, на вимогу єпархіального управління, часто відраджується на різні сільські приходи для проведення храмових свят, чи для виконання душпастирської роботи напередодні Великодня. Так, зокрема, розпорядженням правлячого архієрея о. Мирон протягом двох тижнів виконував послух у с. Драгово. Цього ж 1958 р. Святійший патріарх Алексій нагородив його саном ігумена.

29 травня 1959 р. отримує послух виконувати обов'язки настоятеля Свято-Троїцького монастиря в м. Хуст-Городилово, оскільки ігумен Онуфрій (Бровді) поїхав здавати екзаменаційну сесію в Ленінградську духовну академію. Тут, на цьому поприщі, застало його і насильницьке закриття вищеназваної обителі.

Після ліквідації Городилівського монастиря указом архієпископа від 19 листопада 1959 р. ієромонаха знову призначають благочинним Свято-Преображенської обителі у с. Тереля.

У переддень Різдва Христового, 4 січня 1960 р., пастир тимчасово призначається знову на приход села Драгово, яке в силу великої розгалуженості присілків потребувало особливої духовної уваги напередодні свята. Старанністю та ревним виконанням своїх обов'язків ігумен Мирон швидко завоював довіру жителів і невдовзі, 17 жовтня 1960 р., він отримує постійне призначення настоятеля приходу. Тут знаходився більше трьох років та 26 червня 1963 р. єпархіальною владою переведений на приход с. Велятино. Невідомо чому, але 21 грудня 1963 р. його тимчасово призначають на приход с. Завидово та Гандеровиця Мукачівського району. Духівник і тут швидко зумів завоювати авторитет серед місцевих жителів, бо вже через неповних два тижні (5 січня) церковний комітет пише прохання про призначення ігумена на постійне місце.

*Ігумен Мирон (Шпілька),
1950-і рр.*

14 лютого 1967 р. духівник звертається до владики Григорія про переведення його на прихід с. Сокирниця, яке краще підходить для його здоров'я. Враховуючи заслуги ігумена перед церквою, правлячий архієрей видає відповідний указ про його призначення. Сім років ніс пастирський послух о. Мирон у цьому селі. Але з часом з певних причин, між ним та селянами виник конфлікт, і після скарги указом єпископа від 15 липня 1974 р., духівника призначили священиком Христо-Воздвиженського храму м. Ужгорода. А з 2 квітня 1975 р. він несе послух ключника цього собору і водночас призначається духівником для сповіді священиків Ужгородського, Перечинського та Велико-Березнянського районів. 5 травня 1975 р. грамотою Святійшого Патріарха Пімена нагороджується саном архімандрита.

Але час бере своє. Похилий вік та погане здоров'я змушують о. Мирона написати прохання про звільнення з посади ключника собору і просити дозволу отримати відпуск для лікування. 19 травня 1975 р. чинний архієпископ видає відповідний указ. Після лікування архімандрит переїжджає у с. Вишково-Шаян до ігумена Йосифа (Поповича).

Цікаво, але пастирський шлях о. Мирона на цьому не закінчився. У жовтні 1975 р. із с. Підвиноградово Виноградівського району на ім'я архієпископа Григорія від церковної громади поступає прохання про призначення до них священиком саме архімандрита Мирона. 28 жовтня він отримує відповідний указ про призначення. А через два роки, 25 жовтня 1977 р., направляється на новий прихід у с. Кричево Тячівського району.

5 липня 1980 р., на неодноразові прохання архімандрита Мирона, єпархіальною владою було дано дозвіл на звільнення з приходу у зв'язку з хворобою та виведення поза штат єпархії, тобто на пенсію.

Тоді о. Мирон знову повертається до свого побратима о. Йосифа (Поповича) у село Шаян, де вони продовжують виконувати свій пастирський обов'язок перед людьми і Богом. У 1984 р. о. Йосиф помирає і племінники монаха пропонують переїхати жити до них. Але о. Мирон категорично відмовився і залишається сам. Про самотність старого монаха дізналися жителі села Завидово

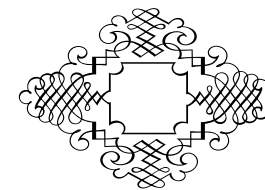
і, добре пам'ятаючи о. Мирона по його пастирському служінні у 1960-х рр., запропонували переїхати до них. Там він і зупинився у сільського священика¹.

Помер восени 1988 р. За заповітом покійного підготовку і чин поховання здійснив тодішній настоятель Чумалівського монастиря архімандрит Євфимій (Шутак), а чин поховання очолив о. Єфрем (Молнар). Віддати останню шану ігумену Мирону приїхало 25 священиків та велика кількість вірників.

Похований у с. Завидово Мукачівського району, справа біля входу до сільського храму².

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської єпархії (Особова справа ігумена Мирона (Шпілька М.О.)).

Андрій Світлиць

¹ Спогади Шпільки Івана Васильовича, племінника о. Мирона // Духовна криниця Карпат. – 2010. – Травень. – С. 7.

² Там само.

Архімандрит Онуфрій (Броді (Бровді)) (22.06.1919 - 30.01.1989)

Архімандрит Онуфрій (в миру Гаврило Михайлович Броді (Бровді)) народився 10 серпня 1919 р. в с. Велика Чингава (нині с. Боржавське Виноградівського району) в селянській родині Михайла Юрійовича Броді та Юліани Василівни Улинець.

У рідному селі закінчив 7 класів. Пізніше продовжив своє навчання у господарській школі м. Пльзень (Чехословаччина).

У 1938 р. вступає послушником до Свято-Серафимовського скиту у с. Задне (теп. Приборжавське Іршавського району), де 2 березня 1939 р. з рук духівника о. Гермогена (Скунзяка) приймає постриг з іменем Онуфрій. Одночасно навчається у горожанській школі села Білки¹. Оскільки скит невдовзі перетворюється на жіночий, Онуфрій у 1940 р. переводиться до Свято-Миколаївського монастиря в с. Іза. У 1942 р. отримує благословення нести послух у Свято-Іоанно-Предтеченському монастирі с. Дубрівка Іршавського району.

У березні 1944 р. мобілізований угорською владою на примусові роботи, але в травні втікає і переходить через фронт на сторону Червоної Армії. 20 липня вступає до першої чехословацької бригади Людвіка Свободи, де в чині рядового пройшов з боями до закінчення війни. 9 травня 1945 р. демобілізувався і знову повертається до монастиря.

31 березня 1946 р. діючим єпископом Нестором у Свято-Успенській домовій церкві архієрейського будинку (м. Мукачево)

¹ Світлиць А., Канаило С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород, 2003. – С. 170.

рукоположений у сан ієродиякона і назначений виконувати послух диякона при цьому ж храмі. А 6 травня в Свято-Троїцькій Городилівській обителі ігуменом Пантелеймоном (Кундрею) постригається у малу схиму.

27 вересня 1946 р. єпископом Нестором рукоположений у сан ієромонаха. 22 листопада отримує благословення нести монашеский послух на приході с. Свалява.

22 липня 1947 р. наказом призначений на парафію до с. Старе Давидково Мукачівського району, а невдовзі уже служить на приході с. Ганьковиця Свалявського району.

19 травня 1949 р. призначений на приход с. Сусково з обслуговуванням філії в с. Пасіка Свалявського району, а з 29 липня обслуговує ще і парафію с. Брестово Мукачівського району. Брак священства у ті роки привели до того, що з 28 квітня 1950 р. Онуфрій почав обслуговувати ще приход с. Драчино. Незважаючи на значну відстань між приходами, старався завжди добросовісно виконувати пастирські обов'язки.

14 листопада 1951 р. назначається настоятелем Свято-Іллінського храму с. Велятино Хустського району, а 15 серпня 1952 р. ще і храму Святої Параскеви цього ж села. 16 червня 1953 р. на ім'я діючого владика Іларіона пише прохання про дозвіл на вступ до Московської духовної семінарії, на що отримує благословення. 17 червня 1954 р. тимчасово направляється на приход с. Монастирець до особливого розпорядження.

Протягом 1953-1956 рр. навчається у духовній семінарії. Але в силу певних причин, пов'язаних із здоров'ям, навчання так і не закінчив. Відомо, що в ті ж роки, по благословенню архієпископа Можайського Макарія, деякий час ніс пастирський послух при Стрітенській церкві с. Пескі Шаховського району Московської єпархії. Цікаво, що разом з ним на приході знаходився і колишній послушник Свято-Миколаївського Ізького монастиря Алмаші Михайло Васильович, який займався розписом.

26 березня 1956 р. направляється в с. Ділове Рахівського району до особливого розпорядження, а з 18 вересня отримує благословення на постійне служіння у цьому приході.

Ігумен Ананія (Бонь) і архімандрит Онуфрій (Броді)

20 березня 1957 р. тимчасово направляється до с. Драгово Хустського району до особливого розпорядження, а невдовзі знову повертається на попередній приход. 8 травня 1957 р. єпархіальне

управління на прохання жителів села Руське Поле та за особистою заяви духівника звільняє його з приходу с. Ділове і направляє в с. Руське Поле Тячівського району.

16 грудня 1958 р. указом архієпископа Варлаама за № 1346 ієромонаха Онуфрія призначають настоятелем Свято-Троїцького скиту в м. Хуст-Городилово, де він замінив ігумена Іова (Кундрю), якого перемістили до Свято-Миколаївського Ізького монастиря. Після остаточної ліквідації обителі 29 вересня 1959 р., духівник разом з 11 членами братії перемістився до Тереблянського монастиря. Оскільки місця в монастирі було замало, а на приходах сильно відчувався брак священства, то 26 жовтня 1959 р. ієромонаха Онуфрія призначають настоятелем приходу до с. Кобилецька Поляна Рахівського району. Тут затримався недовго, бо уже 5 липня 1960 р., на прохання жителів с. Холмовець Виноградівського району, його призначають настоятелем місцевого Свято-Покровського храму. У цей же період вступає на заочне відділення Ленінградської духовної семінарії, яку закінчує 1 листопада 1962 р.

7 грудня 1962 р. отримує благословення обслуговувати приходи сіл Великий і Малий Раковець Іршавського району, а з 28 травня 1963 р. на прохання сільського церковного комітету переведений до села Довге того ж району. Та уже через декілька місяців переводиться до с. Чорнотисово Виноградівського району.

2 вересня 1963 р. розпорядженням єпископа за № 1556 призначається другим священиком Мукачівського Свято-Миколаївського жіночого монастиря. Тут пробув недовго, бо вже 11 грудня 1963 р. переводиться на приход с. Букове Виноградівського району. Протягом наступних років тимчасово обслуговував церковні приходи у с. Брід (грудень 1963 р., лютий 1964 р.), Міжгір'ї (березень-квітень 1964 р.), Виноградіві (грудень 1964 р.), с. Дешковиці (лютий 1965 р.). Цікаво, що тимчасова відсутність духівника восени 1965 р. схвилювала жителів с. Букове і вони на ім'я діючого єпископа надіслали листа, в якому просять повернути монаха.

Щоб підняти свій духовний рівень по благословенню єпископа восени 1965 р. духівник вступає на заочний факультет Московської духовної академії.

Заслуги о. Онуфрія були по заслугі оцінені духовною владою. 9 червня 1968 р., під час архієрейського служіння в кафедральному соборі м. Мукачева, Святійший Патріарх Алексій нагородив його саном ігумена.

*Ігумен Онуфрій (Броді),
1960-і рр.*

16 травня 1969 р., з благословення архієпископа Григорія ігумен Онуфрій призначається також обслуговувати сільський приход с. Черна Виноградівського району, а 19 червня ще і приход с. Великі Ком'яти. Крім цього відомо, що у зв'язку із хворобою протоієрея о. Дмитра Росохи, 9 жовтня 1970 р. з благословення архієпископа Григорія ігумен Онуфрій тимчасово виконував обов'язки благочинного. А на прохання церковної громади 3 січня 1971 року чинний владика призначає його настоятелем Свято-Успенського храму м. Виноградова та благочинним Виноградівського благочиння.

На цьому поприщі духівник проявився, як істинний пастир людських душ і турботливий батько. І як результат його ревної праці, до дня Святої Пасхи, 26 травня 1974 р. у Свято-Успенському кафедральному соборі м. Мукачева Святійшим Патріархом Піменом нагороджений палицею.

Відомо, що закінчуючи навчання у Московській духовній академії духівник готовив курсову роботу на тему «Церковное зодчество Мукачехо-Ужгородской епархии».

Цінуючи заслуги духівника на поприщі утвердження Святого православ'я, по представленню епархіальної влади Святійший Патріарх Пімен нагородив його саном архімандрита. Возведення відбулося 16 травня 1976 р. у Свято-Успенському храмі м. Виноградово.

16 травня 1978 р., в силу певних причин, єпископ Савва звільняє о. Онуфрія з посади настоятеля приходу і посади благочинного Виноградівського району та призначає на приход с. Красне Ужгородського району. Через неповний рік, 16 березня 1979 р., духівник отримує нове призначення обслуговувати приходи сіл Сторожниця та Довге Поле Ужгородського району. Також відомо, що в період з 9 травня по 1 липня 1981 р. архімандрит Онуфрій ще тимчасово обслуговував приход села Руські Комарівці.

1 лютого 1982 р. на ім'я чинного єпископа пише прохання про вихід поза штат у зв'язку із перенесеним інсультом. 9 лютого виходить на пенсію і оселяється у місті Ужгород.

30 січня 1989 р. на 70-му році життя помирає. На похорон архімандрита Онуфрія прибули велика кількість духовенства

та численні прихожани. Чин похорону і заупокійну відправу в Ужгородському кафедральному соборі очолив благочинний Ужгородського благочиння протоіерей Іоанн Моланич. Надгробне слово виголосив о. Василь Росоха.

Поховали о. Онуфрія на міському цвинтарі м. Ужгорода¹.

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської єпархії (Особова справа архимандрита Онуфрія (Бровді Г.М.)).

Андрій Світлицець

¹ Вечная память почившим [Онуфрий (Бровди), архимандрит, Мукачевская епархия] // ЖМП. – 1989. – № 8. – С. 37-38.

Ігуменя Параскева (в схимі Ніна) (Прокоп) (30.04.1896 - 4.04.1967)

На Закарпатті з давніх-давен діяло чимало православних монастирів. Згідно історичних джерел, всі вони були чоловічими. Зачинателькою жіночого православного чернецтва слід вважати ігуменю Параскеву (Прокоп) (в схимі Ніну).

Ігуменя Параскева (в миру Юліанія Іванівна Прокоп) народилася 30 квітня 1896 р. в с. Іза (нині Хустського району Закарпатської області). Її батько, що мав прізвище Хвуст, рано помер. Мати дівчинки – Марфа Щербан, залишившись з двома дітьми, вийшла заміж за Івана Прокопа. Коли Юліанії виповнилося півроку мати помирає. Батько одружився у другий раз на Марфі Курта, уродженці сусіднього с. Кошелева. У другому шлюбі народилося четверо дітей, дві дочки вийшли заміж, а наймолодша Валентина пішла в монастир.

Дитинство Юліанії минало у той час, коли жителі с. Іза відкрито заявили про свій вихід із унії. Угорський уряд жорстоко переслідував православних, організовуючи проти них судові процеси. Селяни таємно збиралися, читали церковні книги, молилися. Один із таких молитовних домів був у дядька Юліанії – Максима Прокопа¹. Інок Алексій (Дехтерев)² так описував дитинство майбутньої подвижниці: «У него была племянница, восьмилѣтняя Іуліанія Прокопѣ, очень серьезная и развитая не по лѣтамъ. Въ эти свои младенческие годы она уже чуждалась игръ,

¹ Максим Прокоп – учасник Першого Мараморош-Сиготського процесу. Помер у 1907 р.

² Згодом єпископ Пряшівський.

все болѣ уединяясь и раздумывая надъ суетностью человеческой жизни. Рѣшительно всѣ замѣчали особенность этого ребенка, не знавшаго общаго всему дѣтству веселья. Однако, нельзя было сказать, чтобы Юліанія была замкнута, угрюма, непривѣтлива и несловоохотлива. Наоборотъ, она была рѣзва и ласкова, любила общество, трудъ и бесѣду; она уединялась только отъ игръ и пустой болтовни, отъ пересудовъ и злословія, отъ всего грубаго и легкомысленнаго»¹.

Одного разу вона запитала свого дядька: – Чи можна жити так, щоб ніколи не виходити заміж? Дядько відповів малій племінниці: – Звичайно, можна. Так жили великомучениці Катерина, Варвара і Параскева. З того часу Юліанія стала регулярно відвідувати всі молитовні збори, що таємно відбувалися у селі. В душі вона поставила собі за мету стати монахинєю.

У 1908 р. Юліанія закінчила шість класів народної школи². Навколо неї починає формуватися невелика група дівчат, які прагнули до молитви та чернечих обітниць. В 1911 р. дівоча громада налічувала вже 12 осіб. Існує думка, що дівчата намагалися виїхати до Росії для вступу в один із монастирів, але прикордонниками були повернуті додому.

Спочатку дівчата збиралися для молитви в одного із селян, а згодом вирішили побудувати собі будинок за межами села. Ділянку під майбутній жіночий монастир пожертвував Петро Симулик, вона знаходилася в урочищі Карпутлаш. На тому місці тепер розташований Свято-Миколаївський чоловічий монастир. Дівчата зібрали гроші та придбали невеликий будинок, який перевезли в назване урочище. «Душой этой группы была Иулиания Прокоп, которой в то время исполнилось всего лишь пятнадцать лет. Она по-прежнему лелеяла мечту быть только монахиней и никем больше, под ее влиянием находились и ее подруги»³. Коли

¹ Алексей (Дехтерев), инок. Сокровище неоцененное (Очерк православного девичьяго монастыря в Липше на Подкарпатской Руси). – Ужгород, 1936. – С. 5.

² Василий (Пронин), архимандрит. Игуменья Параскева // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 18.

³ Харлампов П.К истории православного монашества в Закарпатье // ЖМП. – 1957. – № 5. – С. 63.

були зведені стіни майбутньої обителі, жандарми зруйнували будинок та заборонили продовжувати роботи.

«Тогда неутомимые искательницы иноческого жития купили сарай на пустыре в густом кустарнике и, оборудовав его, поселились в нем и в течение года жили по правилам строгого монашеского общежительства»¹. Однак жандарми довідалися про існування чернечої громади і схопили майбутніх монахинь. Ігуменья Параскева у 1934 р. згадувала: «Въ декабрь 1912 года, ночью, когда мы всѣ спали, вломались въ нашу обитель 6 жандармовъ, не разрѣшили намъ и одѣться, но такъ, какъ мы встали съ постели, попроврадили насъ въ сельскую хижу, гдѣ сорвали съ насъ платье и съ толстыми бигарями били насъ всю ночь. Плакали только нѣкоторые, а большинство насъ радовались, что намъ приходится страдать за Иисуса и за русскую православную вѣру. Мы при побояхъ крестились и пѣли пѣсню: «Иисусе мой прелюбезный». Фамилии жандармовъ, которые насъ мучили: Прикопъ, Цавьеръ, Ковачъ, Фейеръ, а остальныхъ двухъ не помню. Эти жандармы били, мучили насъ и издѣвались надъ нами ужасно. На утро, стѣны сельской хижи были обрызганы кровью. Днемъ жандармы водили насъ полуголыхъ, босыхъ, окровавленныхъ съ растрепанными волосами по улицамъ Изы, потомъ повели насъ насилу къ уніатскому священнику Андрашу Азари, который насъ «отцовскими» словами убѣждалъ: «Вы страшно заблудились, ибо православна вѣра шизматичка, поганска и Вы въ той вѣрѣ пропадете». Какъ бы уніатскій попъ не старался насъ убѣждать, все было напрасно, ибо мы рѣшили жизнью пожертвовать за русское православное дѣло и уговорить насъ нельзя было»².

На другий день дівчат відпустили по домам, але вони знову відправилися до свого будинку. Через три дні жандарми знову навідалися до них, насельниць було схоплено, а споруду зруйновано. Щоб змусити молодих подвижниць відступити від православної віри жандарми «придумали имъ такое мучение, о

¹ Шабатин И. Памяти основательницы и кормчей закарпатского женского монашества // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 22.

² Иосиф В. Живыя мощи // Русская Земля. – 1934. – 7 июня. – С. 2-3.

какомъ читаемъ въ страданіяхъ 40 мучениковъ Севастійскихъ: вогнали ихъ зимой в реку и держали въ ледяной воде»¹.

Восени 1914 р. Юліанія Прокоп з соратницями знову були піддані жорстоким побоям та ув'язнені в хустській в'язниці на шість тижнів. Коли російські війська зайняли Сигот, угорці залишили Хуст. Ігуменя Параскева згадувала: «Изъ Хуста мадьярское войско бѣжало, даже и тюремщики не остались въ Хустѣ. О насъ трехъ² забыли и оставили насъ однихъ; мы за одну недѣлю не выходили изъ тюрьмы; за это время мы, не ївши, не пивши, днемъ и ночью молили Господа, чтобы укрѣпилъ нашъ народъ духомъ и силой бороться за православную вѣру. Намъ удалось высвободиться изъ тюрьмы, благодаря тюремщику, который вернулся въ Хустъ. Онъ очень сочувственно отнесся къ намъ»³.

Після відступу російських військ на Закарпаття знову повернулася угорська адміністрація. Протягом усього 1917 р. Юліанія Прокоп та інші дівчата мусили три рази на день відмічатися в сільській жандармерії. Закінчувалася війна, Австро-Угорщина та її союзники програвали. Угорці розпочали жорстокий терор проти всіх, хто намагався якимось чином опиратися їх режиму.

Важливі спогади ігумені Параскеви записав М. Упоринець: «На Крещение 1918 года, рассказывала матушка игуменья, возвращаясь из казарм, увидела я Михаила Сомоша, который стоял около своего дома, и спросила его, не вернулся ли уже из тюрьмы Димитрий Кемень, которого дом был рядом с ним. Он мне ответил: ещё нет. Вдруг слышу, хворост у плота трещит и нараз к нам выскочили два жандармы, которые сховались под плотом у Кеменя. Взяли нас с Михаилом и повели в казармы. Привели туда же и Михаила Симулика, у которого в то время был

¹ Бескидский. Изъ исторіи возстановленія Православной веры в южно-карпатской Руси // Православный Русскій Календарь на 1930 г. – Владимирова на Словенску, 1929. – С. 58; Аристов Ф. Карпато-русскіе писатели. Том первый. – Москва, 1916. – С. 136; Igumena Paraskeva (Prokop), v schime Nina // Hlas pravoslavi. – 2005. – № 6. – С. 12.

² Юлія Прокоп, Анна Мадяр, Марія Щербан.

³ Иосиф В. Живыя мощи // Русская Земля. – 1934. – 7 июня. – С. 2-3.

молитвенный дом. Тех двух побили и послали в сумасшедший дом, а меня зачали бить воловьей жилой с оловом на конце. Били по лицу и разбили в носу все косточки, а я всё стою и молчу. Один жандарм говорит: «Молчишь, подожди, змея, будешь ты у меня плакать!»...

Повалил меня на пол. Я упала на бок. Он вскочил на меня обоими ногами и я почувствовала, во в боку у меня что-то хруснуло, и я застонала. «Ага, застонала». Я опять молчу. Жандарм мне кричит: «Встань!» Я встала, молчу. Он выдернул саблю и ударил меня по голове. Рассек мне голову и из раны полилась кровь. Всё как бы закачалось вокруг меня, но я ещё стою. Повели меня к студне и зачали лить на голову воду. Тут я перестала видеть и чувствовать и упала. Отнесли меня в пивницу и зарыли в песок, только голову оставили наверху. На три дня приставили ко мне сокачку, чтобы она следила по зеркалу, есть ли на нём от дыхания роса. На третий день хотели меня бросить в воду; вытягли из пивницы и стали смотреть – жива ли я ещё.

Каким то железом стали открывать мне рот и сломали зуб. Вот этот, – показала мне матушка, – ещё и корень остался. От боли я как бы немного опамятовалася и, не глядя, ударила на отмашь рукой. Попала прямо в лицо тому жандарму, который мне сломал зуб. Так сильно тогда упала моя рука на него, что он потом целый месяц в больнице был. Тут из головы у меня снова полила кровь и залепила мне очи: я перестала видеть и чувствовать. Отнесли меня, но теперь уж не до пивницы, а оставили на кухне. Начали делать искусственное дыхание, давали чай с ромом, очи мои промыли: на утро я уж стала видеть. Водили меня по кухне – учили ходить, поддерживая под руки.

На пятый день положили меня на носилки и отнесли к нам во двор. Был вечер, темно, зима лютая. Положили меня во дворе около хаты и ушли. Никто не видел как меня принесли. Отец мой был тогда под оборогом, где молился. Там мы сделали такое тайное место, где всегда молились. Отец меня очень любил и всё время молился о моём спасении. Обещал, что если я буду жива,

он меня Богу отдаст. Кончил отец молиться и пошёл до хаты. Когда увидел меня, подошёл и спрашивает: «Ты, дочь?»

Понес он меня до хаты. А у нас там собрались тогда малые девчата 4-6 лет. Может быть 10 их было. Они все тоже молились за меня, чтобы Бог открыл, где я. Отец не хотел им меня показывать, потому что у меня всё лицо было в крови и они бы испугались. Он им сказал только: «Нашлась, слава Богу, Юлиана. Она есть хвора. Теперь идите спать и молитесь, чтобы Бог её исцелил».

Кровь из головы у меня всё не унималась. Отец побежал к военному доктору и привел его. Доктор посмотрел и сказал, что буду жить только три часа, потому что кость на голове разрублена и повреждена мозговая оболочка. Отец и все наши начали со слезами молиться. Я тоже молилась. Три часа прошли, я всё живу и как бы лучше мне стало. Тогда тот доктор начал меня лечить. В носу все косточки разобрал и сложил все снова, как нужно. Стала я выздоравливать, начала ходить. Через три недели иду по улице и встречаю жандармов. Один из них, тот самый, что мне саблей голову разрубил, спрашивает меня: «Это ты, Юлиана?» Отвечаю — я. Что вам нужно? Он побежал к нам до хаты и удостоверился, что то действительно я. Жандармы думали, что я давно уже умерла, в хате у нас этот жандарм бросил на землю своё ружьё и сказал: «Уже николи никого не буду бити. Вижу, что милость Божья с вами!»¹.

Після завершення Першої світової війни Ізу на деякий час зайняли румуни, а з вересня 1919 р. тут почали хазяйнувати чехи.

Наприкінці 1922 р. Юліанія Прокоп важко захворіла. У зв'язку з цим її було вирішено постригти в чернецтво. З благословення єпископа Досифея (Васича) 10 березня 1923 р. постриг звершив ієромонах Амфілохій (Кемінь). Після прийняття чернецтва хвороба вмить відступила. За словами архімандрита Василя (Проніна), після постригу

¹ Упоринец Н. Русская вера в Карпатах // http://www.ukrstor.com/ukrstor/uporinez_rusvera.htm

монахиня Параскева деякий час провела в монастирі Жабки¹ в Бесарабії².

Однак монахиню Параскеву не полишав задум створити жіночий монастир на Закарпатті. Від цієї ідеї її спочатку відговорював єпископ Досифей (Васич). Він пропонував переселитися молодим подвижницям до Сербії, до монастиря в Хопово. Приблизно в цей час о. Пантелеймон (Кундря), який служив у с. Липча та Липецька Поляна, знайшов для монастиря відповідну ділянку. Ця місцина знаходилася недалеко від с. Липча та належала вдові Степана Вакарова. Частина землі була подарована власниками, а частину черниці придбали за свій кошт.

У 1924 р. монахиня Параскева разом із сестрами офіційно звернулися до єпископа Досифея з проханням про заснування монастиря³. Владика підтримав прагнення черниць та дав згоду. У листі до ігумена Амфілохія (Кеміня) він писав: «я весьма радуюсь тому, что и Карпаторусские сестры хотят жить жизнью, посвященною Господу Богу и что я им помогу насколько это буде возможно»⁴.

Для набуття досвіду по організації чернечої громади монахині Параскева та Февронія поїхали до Сербії. З листа Патріарха Сербського Димитрія до єпископа Досифея

¹ Жабський Свято-Вознесенський жіночий монастир. Розташований в с. Жабка району Флорешт, Республіка Молдова. Заснований як печерний чоловічий монастир приблизно в серед. XVII ст. Поновлений у 1770 р. У 1916 р. монастир перетворено на жіночий. У 1918 р. в монастирі проживало 208 насельниць. З 1918 по 1945 рр. перебував у юрисдикції Румунської православної церкви. Діяв протягом усього радянського періоду. У 2008 р. в монастирі проживало 48 чол. Мелинти М., прот. Содоль В. Жабский. Православная Энциклопедия // <http://www.pravenc.ru/text/182181.html>

² Василий (Пронин), архимандрит. Игуменія Параскева // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 18.

³ Данилець Ю. Православний монастир Різдва Богородиці у селі Липча. – Ужгород: Гражда, 2005. – С. 6.

⁴ Там же. – С. 69.

дізнаємося, що дві монахині були прийняті у монастир Кувеждин¹ на Фрушкой горі².

5 червня 1925 р. відбулося освячення місця під монастир. За один рік збудовано церкву, два корпуси, кухню, трапезну, майстерню³. 15 травня 1926 р. владика Досифей провів перші збори монахинь, на яких було затверджено настоятелькою монастиря Параскеву. У 1928 р. монахиня Параскева розпочала роботу над монастирським статутом, який у 1931 р. підписав владика. 28 грудня 1930 р. єпископ Йосиф (Цвієвич) звів Параскеву в сан ігумені⁴. В різний час під керівництвом ігумені знаходилося до 112 насельниць⁵.

Високо оцінював значення монастиря в Липчі професор Московської духовної академії І. Шабатін: «Липчанская обитель становится главным очагом строгого иноческого общежития, в котором неустанный труд на полях, в лесу, на фермах, в организованной трудами м. Параскевы замечательной ковровой мастерской и другие послушания сочетались с молитвенно-подвижническим образом жизни монахинь. Характернейшей особенностью Липчанского монастыря, как равно и «дочерних», отпочковавшихся от него женских обителей, на мой взгляд, является почти полное отсутствие носительниц особых подвигов (схимниц, молчальниц, затворниц и пр.), ибо игумения Параскева, являя собой пример высоких добродетелей, редко благословляла на такие подвиги, предпочитая добродетельную жизнь в общемонастырских условиях. Это духовное направление игумений Параскевы обусловило вторую характерную

¹ Монастир Кувеждин розташований на горі Фрушка гора в північній сербській провінції Воеводіна. Заснований у 1520 р. та знищений турецькою навалою. Відновлений монахами у 1-й пол. XVIII ст. У 1923 р. перетворений на жіночий. Під час Другої світової війни зруйнований. Відновлений у 2009 р. КУВЕЖДИН // <http://www.sluzba.vojvodina.gov.rs/SEKRETARIJATI-V/web-APV-cinjenice/web-manastiri/KUVEZDIN.htm>

² Там же. – С. 70.

³ Женский православный монастырь в с. Липча // Православная Карпатская Русь. – 1929. – 1 июня. – С. 4.

⁴ Аверій (Таушев), архієпископ. Кончина Ігумені Параскеви // Православная Русь. – 1967. – № 10. – С. 5.

⁵ ДАЗО. – Ф. Р – 544. – Оп. 3. – Спр. 53. – Арк. 17.

особенность Закарпатского женского монастыря – общий высокий уровень духовной жизни монашествующих¹.

Сестри Липчанського монастиря, 1928 р.

У 1947 р. Мукачівський монастир на Чернечій горі був повернутий православним. Єпископ Нестор (Сидорук) переводить туди настоятелькою ігуменю Параскеву з частиною сестер Липчанського монастиря². Указом Патріарха Московського Алексія І ігуменія Параскева в квітні 1948 р. нагороджена хрестом з прикрасами. За перші роки перебування ігумені Параскеви в Мукачеві було проведено ремонтні роботи монастирських будівель.

Багаторічний духівник монастиря архімандрит Василій (Пронін) писав: «В руководстве монастырем покойная игумения проявляла глубокую духовную опытность, постоянно исполняла

¹ Шабатин И. Памяти основательницы и кормчей закарпатского женского монашества // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 24.

² Харлампов П. К истории православного монашества в Закарпатье // ЖМП. – 1957. – № 5. – С. 65.

клиросное послушание и всегда сама читала поучения сестрам на запричастном из творений святых отцов, аскетической литературы и из сочинений русских святителей. В монастырской трапезной, где м. Параскева всегда принимала пищу вместе с монахинями, она часто беседовала о монашеской дисциплине, делала ясные и конкретные указания. С любовью принимала она постулавших в монастырь сестер, отдавая им свои монашеские одежды.

Игуменя Параскева (Прокон), портретне зображення.

Хотя последние месяцы матушка была тяжело больна, она мужественно переносила недуг, соборовалась и неоднократно причащалась Святых Тайн. В субботу 18 марта с. г. (1967 г. – Ю.Д.) она, преодолевая боль, была в последний раз в монастырской церкви, а когда ее уговаривали остаться в келлии, она сказала: «Хочу последний раз пойти в церковь и с сестрами причаститься».

В келлии постоянным чтением матушки игумении была Псалтирь Божией Матери. В последнее время она много вышивала для церкви и не переставала управлять монастырем. Но здоровье ее день ото дня заметно слабело. Она могла уже только сидеть в постели, мало спала, началось кислородное голодание. Утром во вторник 4 апреля, в 8 час. 30 мин., игумения отошла к вечной жизни в полном сознании и обладании духа. В это время все были в церкви на Часах, кроме двух монахинь, которые неотлучно были с умирающей. Перезвон монастырских колоколов возвестил о ее кончине. Все поспешили в келлию, где были прочитаны полагающиеся каноны и отслужена панихида. Тело усопшей было перенесено в храм. Соборно отслужили парастас. Весть о кончине быстро разнеслась по городу, окрестностям, Закарпатья. Прибывавшие священники служили панихиды, а у открытого гроба днем и ночью читалась Псалтирь»¹.

Перед смертью игуменя Параскева приняла схиму з іменем Ніна. Померла 4 квітня 1967 р. 6 квітня було відправлено похорон, який очолив архієпископ Мукачівський і Ужгородський Григорій (Закаляк) у співслужінні 34 священників. Після читання Євангелія надгробне слово виголосив архієпископ Григорій: «Блажен путь, в оньже идеши днесь, душе, яко уготовася тебе место упокоения», – повторил он слова заупокойного прокимна. – Не на радость мы собрались сегодня в этом монастырском храме, дорогие во Христе братия и сестры. Мы прибыли к вам, чтобы отдать последний долг и вместе с вами церковною молитвою напутствовать в последнюю дорогу блаженнопочившую игумению Свято-Николаевской обители Параскеву. Великую утрату понесла сегодня ваша святая обитель. В достойной особе покойной игумений Параскевы уходит

¹ Василий (Пронин), архимандрит. Игуменя Параскева // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 19.

от нас навеки ревностная монахиня – игуменья, которая всю свою жизнь, все свои силы, свою кипучую энергию, возвышенные порывы своей души посвятила ревностному служению Господу Богу, Пресвятой Богородице и Свято-Николаевской обители. Всеми трудами и подвигами своей многолетней жизни направляла она вас, дорогие сестры, к Богу, к небу, всегда представляла пред вашими очами высокие образы «христианской праведности, указывала на вечное, сверхприродное назначение души, защищала вас от нравственного расслабления. Но вот окончилась многотрудная жизнь этой праведной монахини, и мы сегодня стоим возле ее гроба. Глубокая печаль по поводу разлуки охватывает наши сердца, и многие проливают слезы. И только твердая вера, что смерть – это переход в другую, сверхприродную жизнь с Богом, на небесах, утешает нас в этот скорбный час расставания. Итак, вознесем наши молитвы, и чтобы легкой была родная земля новопреставленной игуменией Параскеве. Аминь»¹.

Игуменья Параскева (Прокон)

Потім владика зачитав телеграму Святейшого Патріарха Алексія I: «Выражаем сердечное соболезнование сестрам Николаевской обители и всем, знавшим почтенную матушку игумению Параскеву, ныне в Бозе почившую. Да вселит Господь душу ее в селениях праведных. Исполнение обязанностей игумений возлагается на монахиню Афанасию (Богуряк). Патриарх Алексий».

«После заупокойной ектении надгробное слово сказал иеромонах Иустин, отметив, какое горе принесла Карпатам кончина игумений. Она первая провела

¹ Василий (Пронин), архимандрит. Игуменья Параскева // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 19.

монашескую борозду и много потрудились в обители, созданной на берегу реки Латорицы.

Духовник монастыря архимандрит Василий прочел собственноручно написанное игуменией «прощание»: «Игуменья Параскева, грешная, прощаюсь со всеми... Всечестнейшие отцы, мои молитвенники, прошу вас прочесть сие на моем смутном похороне. Но не могу я с вами, как прежде, устами и гласом беседовать, яко бездыханна и безгласна есмь, но беседую моим сим убогим письмецом.

Храмина моего тела разрушилась и земли предается, по слову Господню: «Земля еси и в землю пойдешь» (Быт. 3, 19). Но чаю воскресения мертвых и желаю наследовать будущего века. Надежда и спасение мое Иисус Христос, Господь мой и Бог мой.

Отошла я от вас в путь дальний и шествую незнакомым мне путем, от временной жизни сей я отлучаюсь, и уже друг друга мы не увидим, как прежде, когда говорили и делились сего мира скорбями. Но придет время второго пришествия Христова, там встретимся, где соберутся все от века скончавшиеся. О, сподоби Господи, там встретиться»¹.

Поховали ігуменю Параскеву на цвинтарі Свято-Миколаївського монастиря.

Юрій Данилець

¹ Василий (Пронин), архимандрит. Игуменья Параскева // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 19.

Архімандрит Савва (Андрішко) (09.06.1901 - 04.02.1972)

Народився майбутній подвижник благочестя архімандрит Савва (в миру Іван Михайлович Андрішко) 9 червня 1901 р. у селі Осій Іршавського району в сім'ї простих селян Михайла Андрішка і Анастасії Митровці¹. З 1907 по 1914 роки навчався у народній школі рідного села, де закінчив 8 класів².

Після закінчення навчання працював і допомагав батькам по господарству. З дитинства пережив реалії другого Мараморош-Сигетського процесу. В автобіографії отця Савви записані такі слова: «Первья тяжести перенес будучи мальчиком, когда в 1913 году мадьяры ночью взяли моего отца на Мараморош-Сиготский процесс, я пресел на кровати русские газеты, за что от мадьярских жандармов понес тяжелья удары»³.

З 1 жовтня 1921 р. по 1 жовтня 1923 р. відбував військову службу в чехословацькій армії. 15 жовтня 1923 р. став послушником новоствореного Свято-Преображенського чоловічого монастиря в с. Терєбля. 22 жовтня 1924 р. ігуменом Іовом (Войтишиним) пострижений в монашество з ім'ям Савва. 21 липня 1925 р. Духовною Консисторією в Хусті призначений настоятелем Терєблянського монастиря⁴.

19 жовтня 1925 р. в місті Ниш (Сербія) єпископом Нишським і Карпаторуським Досифеєм (Васичем) висвячений в сан

¹ ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171. – Том. 1а. – Арк. 1; 9.

² Там само. – Арк. 12.

³ Там само. – Арк. 9; 11.

⁴ Див.: Чопик-Микунда Степан. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Терєбля. – С. 42; ДАЗО. – Ф. 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171. – Арк. 9; 11.

ієродиякона, а наступного дня в сан ієромонаха. 23 жовтня того ж року тим же єпископом затверджений настоятелем Терєблянського Свято-Преображенського монастиря.

15 лютого 1927 р.¹ переведений на пастирське служіння до с. Дулово Тячівського району². 19 квітня 1931 р. призначений на пастирське служіння в с. Кричево Тячівського району³. 9 лютого 1932 р. переведений знову на пастирське служіння в с. Дулово Тячівського району⁴.

Протягом 1933-1937 рр. при створенні і формуванні Мукачівської єпархії був членом Єпархіального управління. В той же час закінчив пастирсько-богословські курси.

В 1935 р. єпископом Мукачівсько-Пряшівським Дамаскіном (Грданічка) нагороджений набедреником. З 1 жовтня 1943 р. по 1951 р. був настоятелем приходського Свято-Троїцького храму в с. Колочава-Горб⁵.

Ієромонах Савва (Андрішко) (зліва),
ігумен Василій (Пронін),
єпископ Дорофей (Філін), 1955 р.

¹ В автобіографії отець Савва дату призначення в с. Дулово вказує 15 листопада 1926 року. ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171. – Арк. 9-10.

² У послужному списку, де послідовно вказані призначення і переміщення священників стоїть дата 15 лютого 1927 року. Див.: ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – На 104 Арк. – Том. 1. – Арк. 4.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Підтвердзувальний наказ (№ 357) єпископа Мукачівського і Ужгородського Нестора (Сидорука) був виданий 1 липня 1947 року. Див.: ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171. – Арк. 2.

Ігумен Савва (Андрішко), 1940-і рр.

3 жовтня 1944 р. угорська військова адміністрація вигнала о. Савву з приходського храму в с. Колочава-Горб за підозрою у співпраці з партизанами. Через кілька днів ієромонах прибув у м. Хуст, де відразу ж був арештований окупантами і переданий у військову частину, яка відступала на Севлюш (Виноградово – О. М.). У своїй автобіографії отець Савва писав: «Прибыли в Сивлюш ночью. Там (мне – О. М.) дали распоряжение кормить лошадей. К моему счастью русские самолеты начали бомбить железнодорожную станцию. Войска разбежались и в тот момент мне удалось убежать в свое родное село Осой. Дома я скрывался до приезда

Красной армии, а после возвратился обратно на свое место в Колочаву-Горб»¹.

5 квітня 1945 р. отець Савва відправив листа на адресу Й. Сталіна з проханням про возз'єднання Православної Церкви Закарпаття з Руською Православною Церквою. У своїй автобіографії отець Савва написав, що Й. Сталін лист власноручно передав Патріарху Алексію зі словами: «Карпаторусская Церковь желает к нам, принимайте Церковь»². Станом на 5 квітня 1955 р. цей лист за словами отця Савви зберігався в Московській Патріархії.

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171 – Арк. 11.

² Там само.

31 березня 1948 р. архієпископом Мукачівським і Ужгородським Макарієм (Оксіюком) ієромонах Савва возведений в сан ігумена¹.

Архімандрит Савва (Андрішко),
1960-і рр.

Відповідно до наказу № 662 єпископа Мукачівського і Ужгородського Іларіона (Кочергіна) від 31 травня 1951 р. отець Савва знятий з посади настоятеля храму в с. Колочава-Горб Синевірського благочиння і призначений настоятелем Свято-Успенського і Свято-Вознесенського храмів у селі Великий Бичків². Водночас відповідно до наказу № 663 чинного єпископа

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165. – Арк. 3-4.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171. – Арк. 5.

від 31 травня 1951 р. отець Савва знятий з посади благочинного Синевірського благочиння і затверджений на посаді великобичківського благочинного¹.

З 20 грудня 1951 р. згідно з наказом № 1781 єпископа Іларіона ігумен Савва був звільнений від посади благочинного великобичківського благочиння і призначений заступником настоятеля Терезлянського монастиря, а також благочинного Терезлянського благочиння².

У 1952 р. знову настоятель храму в с. Великий Бичків, після чого, в тому ж році, переведений на посаду настоятеля в с. Угля Тячівського району. З 1953 р. знову знаходиться на посаді настоятеля Терезлянського монастиря.

Згідно з наказом № 778 єпископа Мукачівського Іларіона від 18 червня 1953 р. ігумен Савва знятий з посади тимчасово обслуговуючого приход в с. Терезля і призначений настоятелем храмів у селі Арданово та селі Дунковиця з філіалом Горбок (Шаркадь) Іршавського району³.

У проміжку між 1953 р. і 1960 р. отець Савва знову призначений настоятелем храму в с. Терезля. А з 5 червня 1960 р. відповідно до наказу № 498 архієпископа Мукачівського і Ужгородського Варлаама (Борисевича) був повторно направлений в села Арданово та Дунковиця Іршавського району⁴.

В 1963 р. возведений в сан архімандрита, а в 1966 р. нагороджений Патріаршою грамотою. Під час служіння в Іршавському благочинні був його духівником. Паралельно з тим знаходився на посаді завідуючого пенсійним фондом Мукачівської єпархії⁵.

Архімандрит Савва (Андрішко) помер після важкої хвороби в м. Ужгороді 4 лютого 1972 р. Після смерті тіло спочилого було перевезено в с. Арданово, де 6 лютого відбулося поховання. Чин похорону очолив секретар єпархіального управління, протоієрей

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171. – Арк. 3.

² Там само. – Арк. 6-7.

³ Там само. – Арк. 8.

⁴ Там само. – Арк. 13.

⁵ Вечная память почившим. Архимандрит Савва (Андрішко) // ЖМП. – 1973. – № 11. – С. 37.

Миколай Логойда. Були присутні багато віруючих, особливо з тих парафій, де отець Савва служив довгий час. Прощальні слова сказали архімандрит Пахомій і архімандрит Веніамін¹.

Похований поряд із храмом Свято-Різдва Богородиці у с. Арданово, де прослужив останні роки свого життя.

Архімандрит Савва (Андрішко) був одним із відомих подвижників благочестя Православної Церкви на Закарпатті у ХХ столітті. Його важкий життєвий шлях від простого сільського підлітка до настоятеля Спасо-Преображенського чоловічого монастиря говорить про те, що душа цього подвижника невідступно перебувала з думкою про відродження віри свого краю.

Завдяки таким подвижникам як отець Савва Православ'я у регіоні ширилося і міцніло, а новостворені ними обителі ставали форпостами у збереженні національної самоідентичності.

Ієрей Олександр Монич

¹ Вечная память почившим. Архимандрит Савва (Андрішко) // ЖМП. – 1973. – № 11. – С. 37-38.

Архімандрит Савва (Струве) (11.10.1900 - 13.03.1949)

Разом із закарпатцями, чехами та словаками на ниві Святого Православ'я на Закарпатті у першій половині ХХ століття трудилося чимало росіян, сербів, громадян інших національностей. Серед вихідців із колишньої Російської імперії, які рятуючись від безбожного більшовицького режиму опинилися на теренах ЧСР, були архімандрит Андрій (Коломацький), архімандрит Василій (Пронін), архімандрит Віталій (Максименко) та багато інших. Серед них був також архімандрит Савва (Струве).

Доводиться констатувати, що минуло вже 50 років із дня смерті о. Савви, а ми ще не маємо узагальнюючого дослідження про його життя та діяльність.

Архімандрит Савва (в миру Костянтин Петрович Струве) народився 11 жовтня 1900 р. в Петрограді в родині економіста та відомого громадсько-політичного діяча. Революція в Росії змусила родину Струве емігрувати. Їх новим домом стала Чехословацька республіка. З дитинства малий Костянтин мав нахил до навчання, а тому після закінчення гімназії в Моравській Тржебові у 1922 р. вступає на євангельський богословський факультет Гейдельберзького університету в Німеччині. Отримавши диплом, молодий богослов продовжує свою освіту на католицькому факультеті Карлового університету в Празі. Однак нецерковна орієнтація католицького світу змушує о. Савву залишити Прагу та вступити на навчання до Православного богословського факультету в Парижі. Під час навчання займається активною громадською та просвітницькою роботою серед студентів.

У 1927 р. стає засновником студентського братства препп. Сергія та Никона.

Закінчивши у 1928 р. інститут, він вирішує навіки поєднати своє життя зі служінням Богу, а тому у тому ж році вступає послушником до руського монастиря в Мількові (Югославія). У 1930 р. пострижений у чернецтво з іменем Савви, святителя сербського. У тому ж році рукоположений в ієродиякона та ієромонаха митрополитом Антонієм (Храповицьким).

Про перебування о. Савви в монастирі в Мількові залишив цінні спогади архімандрит, а згодом єпископ Алексій (Дехтерев): «о. Савва был самобытен во всем – и во внешней, и во внутренней своей жизни. Так начал он свой духовный подвиг в качестве послушника в известного строгостью Мильковом монастыре (в Югославии), под водительством замечательного настоятеля – Архимандрита о. Амвросия (ныне умершего). Будучи сыном известного ученого – академика Петра Бернгардовича Струве, будучи человеком европейски образованным, о. Савва добровольно занял в Милькове свободное место пастуха монастырского мелкого и крупного скота.

– И что же, – говорил мне о. Струве, – это принесло мне только пользу, так как, присматривая на пастбище за стадом, я смог прочесть всего Брянчанинова. Кроме того, забота о милых животных приучила меня к терпению и к жизненно необходимому труду, так как пасомых моих приходилось чистить, кормить и поить... На ранней зорьке уже гонишь стадо, устроишь его где-либо на лужайке, где ему особенно понравится, устроишься сам под деревом, и все довольны и радостны... Коровы и овцы щиплют траву, радуются Божьему дню, чуть не говорят с вами, а я – раскрою книгу и уйду в нее с головой, тоже радуюсь... И – знаете – Господь явно помогал мне с первого же дня моего послушания; ни разу ни одно животное не отбилось от стада, не затерялось и даже не заболело.. А там: напоишь стадо в речке, перемоешь всех замарашек, сам как следует выкупаешься и – домой, под вечерний кров обители, под благословенную любовь о. Амвросия, замечательного инока современности»¹.

¹ Алексій (Дехтерев), архімандрит. Живая совесть // Свет Православия. – 1949. – № 10. – С. 10.

Після прийняття сану о. Савва повернувся до Чехословаччини. Єпископ Дамаскін (Грданічка) прийняв його в клір Мукачівсько-Пряшівської єпархії та включив у братію монастиря в Ладомирові. Владика також призначив о. Савву настоятелем приходів в Ладомирові, Вагринці та Крайньому Чорному на Пряшівщині.

«Все его прихожане, а их было очень много, чувствовали его заботливую руку. Он знал их всех поименно, старших и детей, разделял все их нужды и горести – писал игумен Мефодій (Канчуга)¹».

Відомо, що влітку 1932 р. ієромонах Савва, збираючи пожертви на Ладомировську обитель, побував у Франції².

Про життя та діяльність о. Савви на Пряшівщині у сер. 1930-х рр. розповідає о. Алексій (Дехтерев): «... Наша речь будет – об о. Савве Струве, с которым я прожил два года под одной монастырской кровлей. Воспоминания об этой замечательной личности никогда во мне не иссякнут. Мы были трудниками одной русской обители на Пряшевской Руси, в горах и лесах древней Маковицы. А годы нашей совместной жизни: от 20 октября 1934 года (день моего прибытия в обитель) – по 8 апреля 1936 года (когда я покинул обитель).

Еще будучи в Болгарии и только собираясь в Ладомирову обитель, я уже знал о пребывании в ней о. Саввы, а потом и письма стал получать от него. К сожалению, эти письма у меня не сохранились, хотя в них и много было такого, что следовало бы сберечь для верующих. В своих довольно обширных посланиях о. Савва подробно описывал жизнь в обители и красоты живописной Маковицы, но самое главное – описывал характер русского народа на Пряшевской Руси...

...Увидел я вдаль пару коней, впряженных в простую деревенскую телегу, мчавшихся что есть сил к площади; а в телеге

¹ Мефодий (Канчуга), игумен. Архимандрит Савва (Струве) // Свет Православия. – 1949. – № 4. – С. 13.

² История Свято-Троицкого мужского монастыря в Джорданвилле в кратких жизнеописаниях его настоятелей // <http://www.synod.com/synod/history/html>

я увидел высокого монаха с огромной темной бородой, что-то показывавшего вознице в мою сторону.

Лошади резво побежали ко мне и встали как вкопанные. Во мгновение ока монах очутился на земле и принял меня в свои объятия. Это был о. Савва Струве. Через час мы были уже в обители.

С первых же дней моего пребывания в обители о. Савва произвел на меня сильное впечатление. И не богословскими своими познаниями поразил он меня (о. Савва Струве окончил теологический факультет в Германии и Богословский институт в Париже), а своим смирением пред братией обители, своею детской жалостливостью к страждущим и обремененным прихожанам, особенно же – к больным детям. Во мне он лелеял помощника себе и в течение двух лет пребывания моего в обители – постепенно освобождался от много любимого, возлагая его на мои плечи. Так, любил он: литургисание, типографию, школу и лечение больных...

Но прежде, нежели освоился я с существеннейшими сторонами пастырства – в самой толще крестьянства, он терпеливо учил меня: как компоновать и готовить к выпуску газету (я умел только

Отець Савва за роботою

править корректуру), как стать доподлинно народным учителем и как лечить народ простейшими врачебными средствами.

Я познал о.Савву – в этом непосредственном водительстве мною – как редко цельного человека, до чрезвычайности преданного своему живому, совестливому, деятельнейшему пастырству.

Я положительно не помню его свободным, отдыхающим от дел. Днем и ночью непрерывно трудился он на своей ниве. Спал ли когда-нибудь?! Конечно спал, но как и когда? И – конечно же – не на постели, так как последней я не помню в его кельи. Он спал сидя за рабочим столом, у горячей лампы, с пером в ослабевших пальцах. Хорошо, если ночной обходчик увидит в окно запоздалый свет, осторожно заглянет в келью, увидит о. Савву спящим (голова опущена на руки), и погасит лампу. А нет, так и прогорит она до самого пробуждения старца (Игумен обители, духовник обители и настоятель местного прихода (о. Савва) – считались старцами); а пробуждался он сам и через час, и через два, и опять за прерванную работу. А в 3 ½ часа утра – уже подъем: – «Бдению время, молитве час»... тогда как сна еще почти и не было. И идут все в типографию, где находится большой образ Преподобного Иова Почаевского. Здесь старцы – игумен, духовник и настоятель прихода – раньше всех. Обычно в типографии читались братии утренние правила (молитвы), занимавшие час времени. Затем начинались разнообразные послушания. Обычно до ранней трапезы 9 до 8 часов утра) шли занятия в монастырской школе, которой заведовал я. Игумен в это время просматривал почту, о. Савва принимал посетителей, а духовник о. Кассиан служил Литургию.

О. Савва иногда сам отправлялся в какое-либо село совершать требы и обходить больных. Очень часто он брал и меня с собой. Но гораздо чаще я водворялся в типографии, где – читал корректуру, просматривал свежий материал для газеты и детского журнала. Ровно в полдень был обед (полдник) и вслед за ним – двухчасовой отдых. Но последнего никогда не было у о. Саввы, так как он всегда был чем-нибудь занят...

...Вот я и ходил первое время в школы (их было пять) то с о. Игуменом, то с о. Саввой. Преимущественно же моего

хождения с последним было в том, что после школы мы обходили в селе всех больных и всех нуждающихся в утешении. Нужно было только видеть огромного о. Савву склоненным над больным ребенком, чтобы проникнуться к нему удивлением и любовью. Обычно возвращались в обитель уже вечером...

...После вечерних молитв неутомимый о. Савва проверял все типографские послушания, а я едва приплетался в свою келью и усаживался за писание какой-либо статьи. Мой послушник – пятнадцатилетний мальчик Андриуша – обычно в это время уже спал. Было тихо...

В о. Савве необычайны были не разнообразие и неустанность в трудах, а то, что во все, за что бы он не взялся, он вносил свою мысль, свое понимание, которые отличались всегда глубиной и оригинальностью и никогда не бывали узкими, не бывали стереотипным оттиском общей мысли (всегда неподвижной, нетворческой), обычно царящей в кругах даже современного, много пережившего духовенства.

Здесь, – продолжал о. Савва, – уже в нашей Иовой обители, я тоже понес не одно послушание: и сажал, и косил, и строил, пока не стал настоятелем нашего мирского Ладомировского прихода. Это тоже чрезвычайно помогало мне: в познании труда, в узнавании народа, в смирении личном и в полном отказе от прежних городских привычек. Ведь здесь все иное, совершенно непохожее на то, к чему мы привыкли с детства; жизнь здесь суровая, серьезная – всеми своими сторонами, требующая напряжения всех душевных и телесных сил. И как захватывает эта жизнь!.. Зная, что вас ожидает общение с неустанными

*Отець Савва
та ієросхимонах Кассіан*

тружениками и почти нищими семьями, вы почти ночью выходите под еще звездное небо, когда никого еще нет вокруг и ни в одном окошке на селе не брежит свет, прохаживаетесь медленно по монастырскому двору, глядите то и дело вверх, глубоко дышите горным воздухом, молитесь и перебираете в памяти все, что надлежит сделать в течении дня. А дел предстоит много, и вы радуетесь этому, радуетесь возможности творить добро... И день наступает, и проходит, как миг единый.. Душа ваша как бы охвачена пламенем, который готов растопить самый лед встречного равнодушия.

Путь ко всем селам (Ладомирово, Черное, Вагринец..) весьма живописный и не очень тяжелый.. А там: требы, посещение и лечение больших, занятия в школах!.. У иного малыша, мечущего в горячке, просидишь и два, и три часа, чтобы определить все видимые особенности заболевания, чтобы вечером порыться в медицинских книгах, посоветываться с нашим фельшером – о. Дионисием, а то и с участковым доктором... Этот доктор – русский, москвич, но медицинский факультет окончил уже в Чехии и принял чешское подданство. Так вот: совершишь, казалось бы, несовершенное, объемлешь необъятное, а там и вечер... Вернешься к себе, но и там ждут неотложные дела... Необходимо принять кураторов и просителей, пересмотреть личную почту, пробежать корректуру своей статьи, кое-кому написать письмо, кое с кем поговорить из иноков, непременно побывать у игумена и у духовника, почитать, помолиться и – за писание очередного очерка (или статьи) уже глубокой ночью... А с предрассветного утра – все тоже, сливается в единую вереницу событий, дел... Вот так и живем, как видите!.. Скучать и томиться некогда!.. хватило бы только сил, чтобы выполнить хотя бы половину того, что наметишь...

Такие беседы о. Саввы производили на меня неизгладимое впечатление; тем более что иллюстрации ко всему этому происходили пред моими глазами, даже при некотором моем участии...»¹.

¹ Алексей (Дехтерев), архимандрит. Живая совесть // Свет Православия. – 1949. – № 10. – С. 7-11.

Стараниями о. Саввы був поставлений у 1935 р. у Нижній Ядловій великий православний хрест, він брав активну участь у будівництві православного храму на честь св. Вм. Димітрія Солунського в Медвежому, його заслугою є звернення часовні на честь св. рівноап. князя Володимира та княгині Ольги на військовому цвинтарі в Ладомировій, храму в пам'ять руських та слов'янських воїнів у Лаборці.

У 1935 р. єпископ Дамаскін возводить о. Савву у сан ігумена.

Архимандрит Сергій (Ромберг) пригадував: «Отец Савва помогал в изданиях для карпатороссов. Как человек с богословским образованием и хорошо знавший славянский язык, он занимался корректурой. Впоследствии о. Савва стал настоятелем соседнего с монастырем прихода в селе Медвежье.

Один случай особенно показывает его заботу и любовь к несчастным. В соседнем селе Вагринец мальчик лет 14-ти был одержим злым духом. Этот мальчик Юра, как мы его называли, Вагринский, пас коров возле своего села, заснул и во сне ему явился страшный змей, который не давал ему говорить. И этот несчастный мальчик с тех пор пребывал в постоянном страхе. Отец Савва стал ежедневно навещать его; деревня Вагринец отстояла от Владимирова в 3-х километрах, о. Савва пешком ходил туда и обратно и совершал молебное последование на изгнание злых духов. Хождение о. Саввы продолжалось около года, пока Юра не получил совершенное исцеление. С великим терпением о. Савва молился, не теряя надежды на Божию помощь. После исцеления мальчик этот приходил в церковь, где пел и читал на клиросе.

Ігумен Савва (Струве),
1930-і рр.

Отец Савва, будучи еще в монастыре, посылался за сбором денег. Ездил он с частицей мощей св. великомученика Пантелеимона по Франции, служил всюду молебны, встречался со многими людьми и расположенным к монашеству советовал поступать в монастырь. По его совету некоторые приезжали и поступали в число братии»¹.

Протягом 1942-1944 рр. був настоятелем приходу у Меджилаборцях. Братія монастиря, рятуючись від можливих репресій з боку радянської влади, залишила Словаччину. Через Німеччину монастир та типографію було перенесено до США. Восени 1944 р. житловий корпус монастиря та друкарня були розбомблені, залишився храм з пошкодженою стріхою та невеликий будинок². Отець Савва чудом зберіг у себе монастирські святині: частиці мощей св. влмч. Пантелеїмона, св. муч. Зографських, ікону св. Іова Почаївського з частицею його нетлінних мощей, камінь від Гробу Господнього і камінь від Голгофи. 7 вересня 1944 р. ігумена Савву призначено благочинним приходів Східної Словаччини³.

Про страшний період війни пізніше згадував о. Михайло Курятник: «Когда приближалась война, я взял его приход (о. Саввы – Ю. Д.) в Межилаборцах по указанию о. прот. Василия Соловьева, а о. Савва взял приход во Владимировой и остальные приходы. В сентябре 1944 года людей выгоняли из сел, тогда и о. Савва ушел с некоторыми из них. Во Владимировой остались только старики. В изгнании о. Савва продолжал совершать богослужения для своих прихожан... Когда окончилась война в 1945 году, я ничего не знал, что с о. Саввой. Вскоре он объявился и пришел во Владимирову, но нашел там только одних стариков, да и тех немного, остальные находились на войне. Бедствовали все сильно, недоставало одежды

¹ Воспоминания об о. Савве архим. Сергия // Православный путь. Джорданвилль. – 1984. – С. 51-53.

² Z dejin pravoslavneho monastiera Prepodobneho Jova Počajevskeho v Ladomirovej. – Svidnik, 2003. – С. 25.

³ Нивьер А. Православные священнослужители, богословы и церковные деятели русской эмиграции в Западной и Центральной Европе. 1920-1995: Биографический справочник. – М.: Русский путь; Париж: YMCA-Press, 2007. – С. 407.

и пропитания. О. Савва заботился о женщинах и детях, которые голодали»¹.

У 1945 р. єпископом Володимиром (Раїч) возведений у сан архімандрита та призначений настоятелем монастиря. Виявлено інформацію, що архімандрит Савва очолив делегацію православного духовенства на переговорах з архієпископом Фотієм з приводу включення приходів Сх. Словаччини до складу РПЦ.

Після війни о. Савва виконував обов'язки ведучого канцелярії місцевого народного комітету в Ладомирові. «Взялся он управлять народным комитетом и был членом окружного народного выбора. Ходил из Владимирова в Свидник каждый день пешком с просьбами, прошениями и хлопотами, чтобы помочь своим прихожанам. И по его ходатайствам им подавалась одежда и пропитание»².

Про останній період життя архімандрита Савви дізнаємося із спогадів вже згаданого о. Михайла Курятника: «Когда я узнал о возвращении о. Саввы, то пришел во Владимирову. Наши священники просили уговорить о. Савву принять епископство, но он отказался, сказал что он не достоин быть епископом. Получив отказ, я ушел в Межилаборцы.

Через некоторое время, из письма о. Саввы я узнал, что прихожане увезли его в дом для душевнобольных. Отец игумен Игнатий поехал навестить о. Савву и, вернувшись ко мне, говорит, что надо бы о. Савву взять из больницы, но кто может это сделать? Я согласился взять о. Савву и он приехал ко мне и некоторое время мы жили вместе, хотя комната у нас была маленькая.

Однажды смотрю, а отец Савва куда-то исчез. Искал его везде, - куда он мог потеряться? Наконец нашел, уже при заходе солнца, в разрушенном монастыре в Кр.Броде, где он стоял при воротах на коленях и молился. Мы вместе помолились и пошли пешком в Межилаборцы.

¹ Воспоминания о. Михайла Курятника // Православный путь. Джорданвилль. – 1984. – С. 53.

² Воспоминания о. Михайла Курятника // Православный путь. Джорданвилль. – 1984. – С. 53.

Через несколько недель о. Савва ушел в село Боров, где была домовая церковь. У хозяина этой церкви, Андрея Скалы, о. Савва остался жить недолго. Служил службы для своих прихожан, а ночи проводил в молитвах или сидя спал. Почти ничего он не ел, ни варенного, ни хлеба, съедал только в неделю 2-3 печеные картошки. И так он болел, а тут еще без хлеба, без чаю и без соли – одна картошка и все. Доложили от этом его брату Аркадию Петровичу Струве в Вену и он стал часто писать ему в Боров.

Во Владимирове не было священника. Прихожане и церковный совет попросили о. Савву отдать этот приход мне. В ноябре 1946 года я поселился в бывшем монастыре и стал обслуживать соседние приходы и навещать православных в школах – во Владимирово, Кр. Черное, Вагринец, в Свиднике и Стропкове. Каждый день я обходил школы пешком.

Вскоре пришло письмо от владыки Сергия и брата о. Саввы из Вены, в котором они просили взять о. Савву к себе во Владимирову. Отец Савва сам тоже хотел поселиться около могил своих братьев и там молиться Богу. Перевез я о. Савву и вещи его (которых почти не было) и там у него началась новая жизнь – подвиг юродства. Он ни с кем не общался и меня просил никого к нему не пускать. Раз я сказал о. Савве: «Я знаю, что вы делаете!». Он мне ответил: «Если знаешь, то молчи!». Приходил о. игумен Игнатий из Чертежного к о. Савве и хотел подражать ему в подвиге юродства, но о. Савва сказал: «Вам еще рано!».

Так о. Савва жил в подвиге и молитве, жил в храме как летом, так и зимой. Зимой сильно мерз, так что ноги его были отморожены и на них открылись незаживающие гнойные язвы. Он терпеливо все это переносил и никак не хотел выдать своих мук, но иногда лицо его искажалось от боли, тогда только можно было заметить как ему тяжело. Он делал вид, что сам лечит свои раны, но они делались все хуже. Послал меня о. Савва к врачу в больницу в Свидник и просил, чтобы я привез врача, который сказал ему правильно ли он лечит раны. Врач приехал и сказал, что лечит он сам себя правильно. А мне наедине врач сказал, что о. Савва будет жить еще 1-2 дня. Так и сбылось...

Упокоился о. Савва в предрасветное время в воскресный день (13 березня 1949 р. – Ю. Д.). Много было на его отпевании священников и народа. Все плакали и рыдали, и целый день прошел в плаче и смятении, да и потом плач о нем не прекращался еще много дней и даже лет. И теперь его помнят, хотя многие, знавшие о. Савву, отошли в загробную жизнь»¹.

Про смерть архимандрита Саввы повідомляв «Вісник православного екзархату Московської патріархії в Чехословаччин»: «после продолжительной и тяжелой болезни, в Обители преп. Иова Почаевского в Ладомировой, напутствуемый несколько раз Святыми Тайнами, простившись со своими близкими, тихо почил о Господе Архимандрит Савва (Струве), бывший настоятель Обители преп. Иова Почаевского и настоятель православного прихода в Ладомировой»².

Відспівування і поховання покійного за участю великої кількості вірників з благословення Екзарха Московської Патріархії з ЧСР, Високопреосвященнішого Митрополита Елевферія, відправив архимандрит Андрій (Коломацький). Похорон відбувся в середу 16 березня 1949 р. по закінченні Божественної Літургії у співслужінні протоієрея Георгія Кузана, настоятеля парафії в Ребрині, ігумена Ігнатія (Чокини), настоятеля парафії в Чертіжному, о. Миколи Щербя, настоятеля парафії в Лаборці, священника Федора Дем'яновича, настоятеля парафії в Пряшеві, ієромонаха Олега (Іванова), настоятеля парафії у Вишньому Орлику, ієромонаха Амвросія (Шпачека), о. Михайла Курятника, настоятеля парафії в Ведмежому та Крайній Порубці та ігумена Мафодія (Канчуги), настоятеля приходу в Кошицях.

Після закінчення відспівування архимандрит Андрій (Коломацький) виголосив прощальне надгробне слово. У своїй проповіді він закликав присутніх духовних чад покійного, колишніх його парафіян, зберегти про о. Савву світлу і чисту пам'ять. На закінченні свого слова архимандрит Андрій оголосив присутнім духовний передсмертний заповіт покійного:

¹ Воспоминания о. Михаила Курятника // Православный путь. Джорданвилль. – 1984. – С. 54-57.

² Мефодий (Канчуга), игумен. Кончина архимандрита Саввы // Вестник православного экзархата Московской патриархии в Чехословакии. – 1949. – № 6. – С. 83.

Могила архимандрита Савви (Струве), 2010 р.

«Прошу простить меня грешного и окаянного, если смерть моя причинит кому-либо из моих родственников, чад духовных и братьев-сопастырей скорби и беды. Пред Богом я великий грешник, но перед Родиной и перед всем Славянством я не согрешил, ибо в меру сил своих служил общему народному делу и во время последней войны и после нее. Прошу братьев сопастырей похоронить меня, как монаха в простом деревянном гробу среди братских могил и молиться о упокоении моей грешной души. На меня надо надеть фарфоровую иконку моление о чаше, как материнское благословение, а в руки положить постригальный деревянный крест и иерусалимские четки. Иконки малые пусть сами священники, потрудившиеся в отпевании, между собой распределят. А что касается моего скромного имущества, то таковое оставляю священнику о. Михаилу Курятнику и его семье. Прошу его не забывать собрата нашего Александра Кривоoustова. Православной общине в Вагринце оставляю четыре больших иконы и 500 крон. У всех прошу прощения и прошу молиться за

меня грешного раба Божия архимандрита Савву. Чистый Четверг, 25-го февраля 1949 г. ст. ст. Архимандрит Савва»¹.

Згідно заповіту покійного архимандрита Савви похоронний обряд було відправлено по монашеському чину з читанням цілої Сімнадцятої кафізми і відповідних стихарів. Тіло померлого було поховано у звичайній дерев'яній труні на братському цвинтарі біля храму Архістратига Михайла. Виніс тіла покійного із храму здійснено священнослужителями, що були присутні на відспівуванні. На могилі з покійним від імені жителів Ладомирової та навколишніх сіл попросився Іван Гуменник, виконуючий обов'язки нотаря в Ладомировій. Його слова зворушили всіх присутніх: «Ты жил с нами в мирное время, и в тяжелые дни Второй мировой войны ты остался с нами, ободряя нас своими пастырскими наставлениями и молясь о нас и с нами Господу Богу об избавлении от бед и напастей. Тут познали мы, что это – истинно христианская душа. С такой душой человека и пастыря в наши времена, вообще, а в наших окрестностях, в частности, не было...»².

Після поховання покійного священник Михайло Курятник влаштував скромні поминки, на яких було присутнє духовенство, члени приходських рад, вірники.

У 1951 р. на могилі архимандрита Савви поставлено мармуровий хрест, зроблено металеву огорожу.

За останні роки члени молодіжного православного братства Словащини «Синдесмос» влаштовують взимку зустрічі та молебні в пам'ять про архимандрита Савву (Струве). Вони працюють з селянами, збирають спогади про життя подвижника, записують та публікують інформацію³.

Юрій Данилець

¹ Мефодий (Канчуга), игумен. Кончина архимандрита Саввы // Вестник православного экзархата Московской патриархии в Чехословакии. – 1949. – № 6. – С. 84.

² Мефодий (Канчуга), игумен. Архимандрит Савва (Струве) // Свет Православия. – 1949. – № 4. – С. 12.

³ Duchovné stretnutie v Ladomirovej // http://bpm.orthodox.sk/bpm3/index1.php?go=uvod/ladomirova_duchovne_10/1; Данилець Ю. Архимандрит Савва (Струве): штрихи до біографії // Православний літопис. – 2010. – № 5. – С. 22-23; Його ж. Архимандрит Савва (Струве) // Живой родник. – 2010. – № 9-10. – С. 40-46.

Ієромонах Серафим (Бродій) (12.05.1903 - 12.03.1988)

Ієромонах Серафим (в миру Михайло Пантелеймонович Бродій) народився 12 травня 1903 р. в с. Велика Чингава (тепер Боржавське Виноградівського району) у селянській родині Пантелеймона Бровдія та Марії Шерегій. Закінчивши у 1914 р. 4 класи церковно-приходської школи, допомагав батькам по домашньому господарству.

У 1924 р. вступив до Свято-Преображенського монастиря при с. Теремля, де уже 2 вересня з рук ігумена Іова (Войтишина) прийняв постриг з іменем Серафим. 20 жовтня, цього ж року, пострижений в мантію.

Досягнувши зрілого віку, був призваний на дійсну строкову службу до чехословацького війська, яку протягом 1925-1927 рр. проходив в м. Чеські Будейовиці. Під час служби (у 1926 р.) заочно закінчив державну школу у м. Прага.

Демобілізувавшись з війська, знову повертається до обителі. Оскільки Теремлянський монастир належав до юрисдикції архієпископа Савватія, то молодого монаха направляють до Праги на богословсько-пастирські курси. 25-26 вересня 1928 р. успішно склавши іспити, повертається в монастир. 4 жовтня 1928 р. в Свято-Іоанно-Предтеченському скиту при с. Дубове архієпископом Савватієм рукоположений в сан ієродиякона, а 5 жовтня в сан ієромонаха. Після висвячення отримує благословення нести монашеский послух у Свято-Іоанно-Предтеченському скиту при с. Дубрівка Іршавського округу. Одночасно отримує призначення на тимчасове обслуговування приходу у селі Волоське

(тепер Підгірне) цього ж округу. Прослуживши два роки на цій парафії, 1 листопада 1930 р. отримує благословення на постійне обслуговування.

Служачи у маленькому віддаленому селі, о. Серафим проводив місіонерську роботу з вірниками навколишніх сіл. Цікавий факт із біографії монаха: саме о. Серафиму належить заслуга, що у с. Заріччя Іршавського округу була збудована невелика дерев'яна каплиця Преподобному Серафиму Саровському, якою духівник постійно опікувався і в майбутньому.

У 1944 р. о. Серафим був заарештований угорськими жандармами за підозрою у підтримці радянських партизан і кинутий до Іршавської в'язниці¹.

22 липня 1947 р. від єпископа Нестора дістає указ про офіційне затвердження на посаді настоятеля Свято-Михайлівської церкви у с. Підгірне. 26 жовтня 1948 р. отримує благословення також на обслуговування сільського приходу у с. Собатин, що в околиці м. Іршави.

Цікаво, що 20 березня 1950 р. ігумена Домбоцького монастиря матушка Февронія (Рацюк) звертається до єпархіальної влади про призначення їм о. Серафима на допомогу духівнику ієромонаху Варлааму (Савинець), який у зв'язку із поганим здоров'ям уже не міг в повній мірі виконувати свої пастирські обов'язки. 24 березня 1950 р. єпископ Макарій видає розпорядження про призначення ієромонаха помічником духівника Домбоцького жіночого монастиря. Але в силу певних обставин о. Серафим в обителі не служив і наразі нічого не відомо про його перебування у монастирі.

Про пастирську діяльність о. Серафима свідчить характеристика, подана у єпархіальне управління благочинним Білківського благочиння протоієреєм о. Василем Самошем: «Ієромонах Серафим простой во всех отношениях... Служит в церкви аккуратно, проповедує и призывает народ к покаянию...».

Враховуючи заслуги душпастиря на ниві утвердження Святого Православ'я, на початку січня 1951 р., єпископ Іларіон нагороджує ієромонаха о. Серафима набедреником.

¹ Світлицець А., Канаило С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавське. – Ужгород, 2003. – С. 24-25.

14 липня 1955 р. розпорядженням діючого єпископа Іларіона ієромонаху Серафиму благословляється обслуговувати також приход с. Брід Іршавського району, а з 24 серпня тимчасово обслуговувати ще приход сусіднього с. Дешковиця.

Ієромонах Серафим (Бродій), 1940-і рр.

28 липня 1960 р. архієпископ Варлаам видає указ за № 593, за яким о. Серафиму благословляється обслуговувати приходи сіл Чорний Потік, Крайня Мартинка та Смологовиця Іршавського району.

Ієромонах Серафим (Бродій), 1980-і рр.

Виписка із характеристики на духівника того періоду свідчить (мовою оригіналу): «Ієромонах Серафим уже більше 30-ти лет действует на приходе в с. Подгорное и поэтому можно сказать, что такой священник редкий. За время действия на вышеуказанном приходе о. Серафим честно и совестно исполняет свою священническую обязанность и приобрел доверие в народе, а также и любовь у священнослужителей. В 1955 году прихожане бывшего униатского прихода в с. Брод, находящегося в соседстве с селом Подгорное, отвергли обслуживание его благочинным Иршавского благочиния и испросили на обслуживание их о. Серафима. В моральном отношении чист...».

Ревне та добросовісне багатолітнє служіння о. Серафима на пастирській ниві не залишилося непоміченим. За поданням єпархіальної влади у 1960 р. Святійший Патріарх Алексій нагородив його наперсним хрестом.

Потрібно відзначити, що, будучи постійним священиком сільського приходу, о. Серафиму впродовж багатьох років неодноразово довіряли по сумісництву прислуговувати на приходах сіл Ільниця-Новоселиця, Колодне, Брід, Климовиця, Івашковиця, Смологовиця, Дешковиця та брати участь у святкових богослужіннях всіх навколишніх сіл району.

У 1970 р., за поданням єпархіальної влади, Священний Синод возвів о. Серафима в сан ігумена. А до дня Святої Пасхи, 22 травня 1979 р., під час Божественної Літургії у храмі Свято-Миколаївського монастиря по благословенню Патріарха Пімена о. Серафим нагороджений палицею.

Після смерті у 1972 р. архімандрита Савви, який був духівником духовенства Виноградівського і Берегівського благочиння, ігумен Онуфрій (Бровді) пропонує на цю посаду о. Серафима, називаючи його: «... один из старейших духовников, духовная личность, простой старец, настоятель прихода в с. Подгорное...». Але архієпископ Григорій призначив тоді архімандрита Веніаміна (Керечанина)¹.

Помер 12 березня 1988 р. Похований біля приходського храму с. Підгірне Іршавського району.

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської Православної єпархії (Особова справа ієромонаха Серафима (Бродій М.П.)).

Андрій Світлицець

¹ Документ від 03.03.1972 р. // Особова справа архімандрита Онуфрія (Бровдій М.П.) // АМПЄ.

Архімандрит Серафим (Гайналій) (27.03.1904 - 24.11.1988)

Степан Гайналій народився 27 березня 1904 р. у селі Нягово (нині Добрянське) Тячівського району. Батько майбутнього архімандрита – Іван, служив при місцевому храмі псаломщиком. Мати – Олена Бочок, була простою селянкою. У сусідньому селі Терново Степан закінчив народну школу, після чого до 1923 р. працював у домашньому господарстві.

У 1924-1926 рр. проходив військову службу в чехословацькій армії, служив у 45-му піхотному полку у м. Хуст¹. У 1926 р. вступив послушником до Свято-Іоанно-Предтеченського чоловічого скиту в с. Дубове Тячівського округу. 21 квітня 1927 р. в Празі рукоположений архієпископом Савватієм (Врабцем) в ієродиякони, 30 жовтня 1927 р. – в ієромонахи. Перебуваючи при скиті, обслуговував як священик парафії в селах Терешул (нині Тарасівка) та Дубове Тячівського округу. 1 вересня 1927 р. – настоятель парафії у с. Руська Мокра Тячівського округу. 12 січня 1928 р. призначений помічником настоятеля приходу (архімандрита Боголіпа (Церковника) в с. Рахів, для обслуговування сіл Розтоки та Білин. Перебуваючи в Рахові о. Серафим отримував від прихожан грошове утримання в розмірі 1550 крон, користувався земельною ділянкою ¼ десятини. Приход у Рахові був невеликий, нараховуючи близько 460 вірників. 26 вересня 1930 р. переведений в с. Терново Тячівського округу².

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 44. – Арк. 134.

² Там само. – Арк. 133.

29 вересня 1932 р. повернувся до монастиря, а потім перейшов на посаду настоятеля храму в с. Новоселиця Севлюшського округу (нині Виноградівського району). З 16 липня 1933 р. по 14 травня 1934 р. – настоятель у с. Липецька Поляна Хустського округу. Згідно архівних документів, у с. Липецька Поляна о. Серафим отримував від прихожан на прожиття 1000 крон, крім прибутків від треб. З 14 травня 1934 р. по 16 липня 1934 р. – настоятель у с. Горбки Севлюшського округу¹.

Ієромонах Серафим (Гайналії),
1930-і рр.

У 1934-1936 рр. – настоятель парафії у с. Теремля Тячівського округу. У 1934-1937 рр. ієромонах Серафим пройшов навчання на періодичних пастирсько-богословських курсах при Свято-Миколаївському чоловічому монастирі в с. Іза-Карпутлаш Хустського округу. У 1936-1943 рр. – настоятель парафії у с. Колочава-Горб Волівського округу (нині Міжгірського р-ну).

У 1943-1946 рр. – помічник духівника монастиря в с. Бедевля Тячівського округу.

2 грудня 1947 р. єпископом Мукачівсько-Ужгородським Нестором (Сидоруком) затверджений на посаді духівника жіночого скиту у с. Горбки Виноградівського округу². З 16 по 23 червня 1950 р.

ієромонах Серафим як паломник побував у Свято-Успенській Почаївській Лаврі. 27 жовтня 1950 р. його відряджено до Свято-Пантелеймонівського чоловічого скиту в м. Хуст-Колесарово для виконання богослужіння. 8 грудня 1950 р. єпископ Мукачівсько-Ужгородський Іларіон (Кочергін) знімає о. Серафима з посади духівника жіночого скиту та переводить його на аналогічну посаду

¹ Особова справа архімандрита Серафима (Гайналії) // АМПЄ.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 36. – Арк. 53.

до Домбокського жіночого монастиря на Мукачівщині. Відомо, що у 1951 р. о. Серафим важко захворів та довго лікувався. 9 липня 1951 р. згідно указу правлячого архієрея переведений до Свято-Троїцького чоловічого скиту в Городилові¹. 23 травня 1952 р. єпископ направляє ієромонаха Серафима у с. Новобарово Тячівського р-ну у зв'язку з хворобою тамтешнього священика о. Василя (Діуса). На новому приході він пробує до початку квітня 1953 р.

9 квітня 1953 р. єпископом Іларіоном призначений помічником духівника Свято-Різдва-Богородичного жіночого монастиря у с. Липча².

Перебуваючи в Липчанському монастирі, о. Серафим часто отримував послух на тимчасове обслуговування різних приходів Закарпатської області. Так 12 січня 1954 р. його було направлено у село Липецька Поляна та Монастирець Хустського р-ну для виконання богослужіння. У цих селах він служив також у середині березня 1954 р. під час хвороби священика о. Андрія Довгого.

16 січня 1954 р. ієромонаха Серафима направлено в с. Колочава-Горб Міжгірського р-ну для виконання богослужіння під час Різв'яних та Богоявленських свят.

17 квітня 1954 р., на клопотання жителів с. Міжгір'я Василя Карпатія та Петра Липея, єпископ відрядив у це село о. Серафима з обов'язком обслуговування Свято-Михайлівського та Свято-Петропавлівського храмів.

З 10 травня 1954 р. до 4 січня 1955 р. ієромонах Серафим служив знову у селах Липецька Поляна та Монастирець Хустського р-ну³.

За розпорядженням єпископа Іларіона у лютому-квітні 1955 р. він працював настоятелем двох приходів у с. Велятино Хустського р-ну. У листі до правлячого архієрея від 28 лютого 1955 р. ієромонах Серафим писав, що вірники були задоволені проведеними ним богослужіннями у храмах пророка Іллі та великомучениці Параскеви.

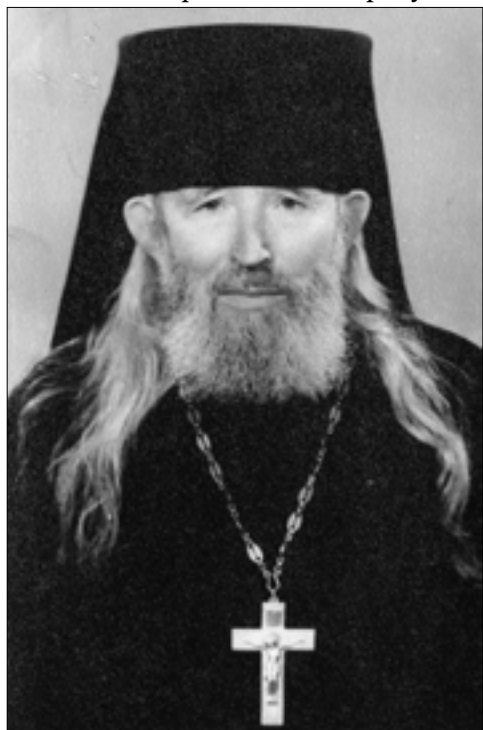
11 травня 1955 р. звільнений з посади помічника духівника жіночого монастиря в Липчі та переведений настоятелем

¹ Особова справа архімандрита Серафима (Гайналії) // АМПЄ.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 44. – Арк. 134.

³ Особова справа архімандрита Серафима (Гайналії) // АМПЄ.

приходу в с. Тереля Тячівського р-ну. Крім того, о. Серафима було виведено з числа братії Троїцького скиту та включено в склад братії Преображенського монастиря в Терелі. У 1955-1957 рр. – настоятель парафії у с. Тур'я-Пасіка з обслуговуванням храму в с. Раково Перечинського р-ну.

Игумен Серафим (Гайналій), 1960-і рр.

знову в число братії Свято-Троїцького скиту в Городиліві. «Однако отчислить меня от Городиловского скита считаю для себя немалым наказанием, так как Городиловский скит во главе с отцом игуменом Иовом для меня дорог. Он меня принял тогда, когда я был в самом критическом и безвыходном положении. То одно, а другое, когда от меня гнушались все. Монастыри как

¹ Особова справа архимандрита Серафима (Гайналій) // АМПЄ.

мужские так и женские, все меня гнушались за исключением отца игумена Иова»¹. Вже наступного дня, 22 березня, владика видав розпорядження, за яким благословлялося приписати ієромонаха Серафима до братії скиту в Городиліві.

Правлячий архієрей високо оцінював місіонерську діяльність о. Серафима. У характеристиці від 28 травня 1956 р. він писав: «Ієромонах Серафим (Гайналій Степан Іванович), настоятель прихода в с. Туря-Пасека Перечинского района и благочиния, является одним из старших иєромонахов Закарпатской Епархии. Периодически служил на приходах, когда выявлялась нужда. Жил в разных монастырях – мужских, как собрат, и женских, как духовник. Точно придерживается своей монашеской формы. Хороший организатор на приходе. Любит заниматься хозяйством».

З 30 липня по 11 серпня 1956 р. ієромонах Серафим перебував з паломницькою поїздкою у Сімферополі, Києві, Почаєві, а з 3 по 13 жовтня 1956 р. – по монастирським справам відвідав Москву.

31 липня 1957 р. ієромонаха Серафима призначили заступником духівника Свято-Миколаївського жіночого монастиря в Мукачеві. У 1958 р. нагороджений золотим наперсним хрестом архієпископом Варлаамом (Борисевичем). При монастирі в Мукачеві о. Серафим прослужив п'ять років, регулярно здійснюючи бого-служіння та треби. Крім того, Єпархіальне управління направляло ієромонаха на різні приходи для проведення богослужіння.

З 25 квітня по 10 травня 1959 р. він служив у с. Нижній Студений; 14 жовтня, 4 грудня, 17 грудня 1961 р., 7 січня, 19 січня, 15 лютого, 18 березня 1962 р. – в Покровському храмі м. Ужгорода; 11 березня 1962 р. – в с. Вишня Визниця Мукачівського р-ну; 25 березня 1962 р. – в с. Пасіка Свалявського р-ну; 15 квітня 1962 р. – в с. Кузьміно Мукачівського р-ну; 27 травня 1962 р. – в м. Виноградів; 3, 7 червня 1962 р. – в с. Вишково Хустського р-ну; 1 липня 1962 р. – в м. Рахів; 12 липня 1962 р. – в с. Липецька Поляна Хустського р-ну; 5 серпня 1962 р. – в с. Іза Хустського р-ну; 22 липня, 14 серпня 1961 р. – в с. Нове Давидково Мукачівського р-ну; 16 вересня 1962 р. – в смт Міжгір'я; з 10 по 20 вересня 1962 р. – в Свято-Михайлівській

¹ Особова справа архимандрита Серафима (Гайналій) // АМПЄ.

церкві м. Мукачево; 21 вересня 1962 р. – в с. Яблоново Мукачівського р-ну. Отже, графік богослужінь у о. Серафима був досить насичений і напружений, особливо в 1961-1962 рр. У зв'язку з цим, у 1960 р. (10-20 листопада) та у 1962 р. (7-19 травня) він брав благословення архієреїв Варлаама (Борисевич) та Миколая (Кутепов) на відпочинок та лікування¹.

Згідно указу єпископа Миколая (Кутепова) від 4 жовтня 1962 р. ієромонах Серафим звільняється з посади заступника духівника Мукачівського монастиря та переводиться на приход у с. Широкий Луг Тячівського р-ну. У день Святої Пасхи 1963 р. Патріархом Московським і всієї Русі Алексієм I нагороджений саном ігумена.

13 березня 1964 р. у листі до єпископа Боголіпа (Анцуха) ігумен Серафим просив дозволити приймати молочну їжу в період св. Чотирьохдесятниці. Своє прохання старець обґрунтував багаторічною хворобою легенів та шлунку, зокрема у 1960 р. йому було зроблено операцію на шлунку. З того часу о. Серафиму лікарями була призначена дієта. Єпископ схвально відгукнувся на прохання, дозволивши вживання молочної їжі. З 10 по 25 листопада 1964 р. ігумен Серафим перебував у відпустці, очевидно в цей час він відвідав Москву. У листі від 1 грудня 1964 р. до єпископа Боголіпа він вказував, що домовився в майстерні церковного начиння в Москві про виготовлення літейниці для сільського храму та просив благословення на її придбання. Звичайно, що єпископ не відмовив у цьому проханні, й необхідний атрибут храму було закуплено.

У особовій справі ігумена Серафима знаходять документи про надання йому відпусток у зв'язку з лікуванням у 1965 р., 1966 р., 1968 р.

29 серпня 1968 р. ігумен Серафим подав прохання на ім'я архієпископа Мукачівсько-Ужгородського Григорія (Закаляка). У листі він просив перевести його із с. Широкий Луг Тячівського р-ну у с. Нанково Хустського р-ну. «Свое прошение мотивирую тем, что с. Ш. Луг местность гористая, а прихожане живут в далеком расстоянии от храма... Нам приходится часто приобщать

¹ Особова справа архімандрита Серафима (Гайналії) //АМПСЄ.

больных последними св. предсмертными тайнами, а наши слабые физические силы нам не позволяют, а наша христианская и пастырская должность остается обличаемая законом совестью»¹. Тобто, головною причиною зміни місця служіння, було слабке здоров'я священника.

30 серпня 1968 р. указом архієпископа Григорія (Закаляка) ігумена Серафима було переведено у с. Нанково, де раніше служив архімандрит Серафим (Шандра).

Під час звершення Божественної Літургії.

На новому приході о. Серафим показав себе здібним організатором та добрим проповідником. За його активної участі в храмі було завершено спорудження нового іконостасу, освячення якого відбулося 15 травня 1972 р. На прохання настоятеля єпископ

¹ Особова справа архімандрита Серафима (Гайналії) //АМПСЄ.

дав благословення на служіння в той день в Нанкові ігумена Іова (Кундрі), ігумена Єфрема (Молнара), о. Олексія (Чулея).

За багаторічне служіння церкви 11 липня 1972 р. ігумен Серафим був нагороджений палицею. 22 травня 1977 р. єпископом Саввою (Бабинцем) возведений у сан архімандрита¹.

Зважаючи на великий авторитет та досвід о. Серафима, йому доручали чимало додаткових послушань. Зокрема, 5 березня 1975 р. він постриг у велику схиму насельницю Чумалівського монастиря Надежду (Грицак) з іменем Любов. 3 серпня 1975 р. освятив новий престол храму в с. Монастирець Хустського р-ну. 5 квітня 1978 р. призначений духовником духовенства Міжгірського та Воловецького районів. На цій посаді архімандрит перебував до 7 березня 1983 р. Тоді, за власним бажанням та у зв'язку з хворобою, його було звільнено від цього обов'язку. Духовенство області та вірники часто запрошували архімандрита Серафима співслужити в їхніх храмах під час святкових богослужінь.

На запрошення ігумена Ігнатія (Чокина) у 1972 р., 1974 р., 1975 р. та у 1977 р. о. Серафим виїздив до Чехословаччини.

4 вересня 1984 р. по хворобі зачислений поза штат. У лікарській довідці, яка додавалася до прохання для зачислення за штат читаємо: «Он находится на диспансерном учете в Хустском рай. туб. диспансере с диагнозом: циротический туб. правого легкого. Пневмосклероз. Эмфизема легких. Хроническое легочное сердце. ДСН II-III ст. Лечение в стационаре ежегодно 1-2 месяца. По состоянию здоровья выполнять свою работу не может». Після виходу на пенсію архімандрит Серафим проживав в с. Нанково в приватній квартирі².

Помер 24 листопада 1988 р. Похований на сільському цвинтарі в с. Нанково Хустського району.

Юрій Данилець

¹ ЖМП. – 1977. – № 8.

² Особова справа архімандрита Серафима (Гайналії) // АМПЄ.

Схиігумен Серафим (Шандра) (1.05.1910 - 2.08.1983)

Схиігумен Серафим (в миру Михайло Іванович Шандра) народився 10 травня 1910 р. в селі Задне (тепер с. Приборжавське Іршавського району) у селянській родині Івана Шандри та Гафії Кополовець. У рідному селі закінчив 6 класів народної школи¹.

Протягом 1931-1933 рр. знаходився на військовій строковій службі, яку проходив у піхотному полку (м. Мукачево)². Після повернення допомагав батькам по домашньому господарству.

З дитинства мав потяг до духовного життя і тому не є дивним, що протягом 1934-1935 рр. був псаломщиком у церкві рідного села³. За прикладом односельця о. Іоанна Густія, у 1935 р. відправляється у Сербію, де стає послушником руського православного монастиря Введення Пресвятої Богородиці у Милькові⁴. Через рік, у 1936 р., повертається додому і вступає до новоствореного Свято-Серафимівського чоловічого скиту, що знаходився в околиці рідного села. Тут, з рук ієромонаха о. Гермогена, приймає постриг з іменем Серафим. В обителі несе послух кліросника і разом із духівником бере активну участь у розбудові скиту⁵. Щоб емпідняти свій освітній рівень, заочно вчиться у горожанській

¹ Світлиць А., Канайло С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород, 2003. – С. 125.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр.184. – Арк. 30.

³ Документ від 03.03.1975 р. // Особова справа ігумена Серафима (Шандра М.І.) // АМПЄ.

⁴ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр.184. – Арк. 25.

⁵ Світлиць А., Канайло С. Названа праця. – С. 15.

школі. У 1938 р. празьким архієпископом Савватієм висвячений у сан ієродиякона. У зв'язку з тим, що Свято-Серафимівську обитель передають сестрам-інокіям, о. Серафим тимчасово переходить у Дубрівський Свято-Іоанно-Предтеченський скит, а потім у Свято-Пантелеймонівський скит м. Хуст-Колесарово¹.

3 серпня 1940 р. єпископом Володимиром (Раїчем) рукоположений у сан ієромонаха і отримав благословення нести монашеский послух у Бедевлянському скиту².

Ієромонах Серафим (Шандра),
1940-і рр.

1 серпня 1941 р. ієромонах направляєтьсЯ помічником настоятеля на приход села Нягово (нині Добрянське Тячівського району), а з 1 січня 1943 р. стає настоятелем даного приходу³.

5 жовтня 1944 р. отримує послух помічника настоятеля скиту в місто Хуст-Колесарово, а 17 липня 1946 р. – настоятеля⁴.

8 вересня 1952 р. указом єпископа Іларіона за № 1077 Свято-Пантелеймонівський скит ліквідовано, а монахів розподілено по приходах. 24 листопада цього ж року з'являєтьсЯ розпорядження, за яким о. Серафима призначено настоятелем сільського приходу с. Сокирниця Хустського району⁵, а 1 липня 1953 р. його перево-

¹ Світлиць А., Канаїло С. Названа праця. – С. 125.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 169. – Арк. 106-107.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Світлиць А. До 100-річчя з дня народження схиігумена Серафима (Шандри) // <http://priborzhavske.org.ua/uk/component/content/article/66-portret/70-serafim-shandra-100-richcha>

дять обслуговувати парафію с. Олександрівка¹. Але духівник прагнув повернутися до обители, а тому 22 березня 1954 р. указом єпископа йому благословляєтьсЯ нести послух настоятеля третього приходу м. Хуст за Рікою² (так з 27 січня 1948 р. почав називатися скит). Разом з ним проживали також монахи о. Мелетій (Руцак) та о. Ананія (Бонь). Саме завдячуючи пастирській роботі монахів колишня обитель і далі продовжувала притягувати до себе велику кількість вірників. Тому, побоюючись зростаючого впливу на навколишній люд, 26 березня 1956 р. секретар єпархії о. М. Логойда видав наказ, за яким монахів, що «незаконно проживали» у Колесарові розподілили на різні приходи³. Так о. Серафим знову повернувся до с. Олександрівка, де прослужив до 1957 р.⁴

Наступні роки для духівника були досить складними. Важко зрозуміти логіку і мету тодішнього єпархіального керівництва, але, як свідчать архівні документи, ієромонаха постійно переміщають з одного приходу на інший. З 1957 по 1963 рр. несе послух настоятеля храму с. Крайниково Хустського району. Всього 1 рік душпастирює у с. Іза. З 1964 по 1965 рр. знову повертаєтьсЯ на колишній приход до с. Нягово (тепер уже с. Добрянське) Тячівського району. З 1965 по 1969 рр. обслуговує церковну общину с. Нанково Хустського району, потім на один неповний рік призначаєтьсЯ до с. Кушниця Іршавського району⁵.

Але час бере своє і духівник, уже не маючи здоров'я, у червні 1970 р. пише прохання про вихід на пенсію⁶. Але поки йшло оформлення документів монашеский послух зобов'язував нести свій хрест душпастиря. Так, протягом 1970-1972 рр. о. Серафим уже

¹ ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 184. – Арк. 27.

² ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 184. – Арк. 31.

³ Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району ХХ століття. – Ужгород, 2004. – С. 66.

⁴ Документ від 03.03.1975 р. // Особова справа ігумена Серафима (Шандра М.І.) // АМПЄ.

⁵ Там само.

⁶ Документ від 30 червня 1970 р. // Особова справа ігумена Серафима (Шандра М.І.) // Там само.

*Ігумен Серафим (Шандра),
1970-і рр.*

втретє стає настоятелем приходу с. Олександрівка. Але тут довго не затримався, бо вже у 1973 р. служить у с. Лопухово Тячівського району. Потім 1 рік настоятель храму с. Тросник Виноградівського

району. Насамкінець з 1974 по 1975 рр. знову повернувся до с. Лопухово¹.

Вийшовши поза штат о. Серафим поселяється до м. Хуст. Помер 2 серпня 1983 р. на 73 році життя. Чин поховання здійснив благочинний Березівського благочиння ігумен Ананія і духовенство епархії. Похований на міському цвинтарі м. Хуст².

Андрій Світлиць

¹ Документ від 03.03.1975 р. // Особова справа ігумена Серафима (Шандра М.І.)

² Схиігумен Серафим (Шандра) // Православний вісник. – 1984. – № 3. – С. 6.

Схиігуменя Софронія (в схимі Ніна) (Ребрей) (16.12.1898 - 4.04.1993)

Ганна Ребрей народилася 16 грудня 1898 р. в с. Горінчево Хустського округу в родині Василя Ребрея та Ганни Тегза. У 1913 р. закінчила 8 класів народної школи у рідному селі. У 1923 р. пострижена в чернецтво ігуменом Амфілохієм (Кеменем) в Свято-Миколаївському чоловічому монастирі.

У 1925 р. вступає до Свято-Різдва-Богородичного жіночого монастиря с. Липча. Протягом 1940-1944 рр. знаходилася на посаді настоятельки Свято-Благовіщенського скиту в с. Горбки Севлюшського округу. У 1947 р. єпископ Нестор (Сидорук) призначає Софронію настоятелькою Липчанського монастиря.

Єпископ Мукачівсько-Ужгородський Іларіон (Кочергін) позитивно характеризував діяльність матушки Софронії. «За время пребывания в монастыре монахиня Софрония отличалась трудолюбием, была усердной молитвенницей. Умело руководила 60-тью сестрами и упорно заботилась о поддержании среди них чистоты монашеской жизни. В последнее время, с 1952 г., монахиня Софрония привела в порядок монастырские здания, построила новый корпус для своих насельниц, рационально использовал для этого Патриаршую дотацию. В этом деле монахиней Софронией понесено очень много трудов, если принять во внимание большие препятствия по приобретению строительных материалов, а также по подысканию квалифицированных рабочих. Между прочим, труды ее отмечены были и Высокопреосвященнейшим Архиепископом Панкратием, замещавшим Епископа

Иларіона с июля по ноябрь 1955 г. включительно¹».

9 квітня 1956 р. за резолюцією Патріарха Московського і всієї Русі Алексія I монахиня Софронія була нагороджена саном ігумені. На третій день Пасхи (8 травня) за Божественною Літургією в Липчанському монастирі єпископ Іларіон возвів її в цей сан.

Ігуменя Софронія керувала монастирем у важкий час. За своїм характером вона була прямолинійною, не боялася висловлювати незадоволення політикою влади. Коли на Закарпатті почалася кампанія проти чернецтва, вона виступила на захист багатьох монахинь та ченців. Розуміючи, що така позиція черниці може зашкодити планам ліквідації багатьох обителів, тодішній єпископ Мукачівсько-Ужгородський Варлаам (Борисевич), з подачі обласного керівництва, у 1956 р. звільнив ігуменю Софронію з посади настоятельки. У 1957 р. вона переходить до Свято-Миколаївського жіночого монастиря на Чернечій горі в Мукачеві.

У 1957 р. разом з кількома сестрами виїхала до Палестини, де була призначена настоятелькою Горненського монастиря в Єрусалимі. На Святій землі ігуменя Софронія провела 17 років, після чого повернулася до Києва. У 1993 р. прийняла велику схиму з іменем Ніна. Померла 4 квітня 1993 р. Похована на цинтарі Липчанського монастиря².

Юрій Данилець

Ігуменя Софронія (Ребрей)

¹ Іларіон (Кочергін), єпископ. Характеристика монахині Софронії (Ребрей) від 18.02.1956 р. // АХПЄ.

² О назначении настоятельницей Горненского женского монастыря игуменнии Софронии (Ребрий) // ЖМП. – 1967. – № 6.

Протоієрей Петро Угрин (12.03.1896 - 17.06.1975)

Протоієрей Петро Іванович Угрин народився 12 березня 1896 р. в с. Невицьке Ужгородського району. В 1904-1912 рр. здобував початкову освіту у рідному селі, а з 1919 р. по 1922 р. вчився в Ужгородській горожанській школі. Відомо також, що о. Петро був студентом Ужгородської учительської семінарії, але у 1923 р. був відрахований із закладу у зв'язку з переходом у Православ'я.

6 лютого 1923 р. одружився з Ганною Георгіївною Мікловці. Народили трьох синів: Івана, Петра (померли в молодому віці), Олександра.

Влітку 1923 р. їде до Сербії, де вступає до духовної семінарії у Сремських Карловцях. Під час навчання знайомиться з єпископом Веніаміном (Федченко), останній пропонує молодому богослову повернутися у рідний край і прийняти священство. 2 лютого 1924 р. єпископом Веніаміном в с. Ільниця рукоположений в диякона, а 11 лютого в с. Руське в священника. Після висвячення призначений настоятелем приходу в с. Канора на Воловеччині.

1 жовтня 1925 р. розпорядженням голови Духовної консисторії архімандрита Алексія (Кабалюка) його переводять в с. Завидово на Мукачівщині. На новому приході священник показав себе добрим організатором. Село тільки що повністю перейшло в Православ'я. Однак влада не дозволила православним користуватися щойно відбудованою церквою, а тому вони проводили богослужіння в церковній школі. Потім селяни збудували власну дерев'яну церкву. 15 вересня 1932 р. екстерном закінчує Мукачівську реальну гімназію. Протягом 1933-1937 рр. навчається на пастирсько-

богословських курсах при Свято-Миколаївському чоловічому монастирі в с. Іза.

Єпископ Мукачівсько-Пряшівський Дамаскін залучив о. Петра до авторського колективу, який працював над випуском релігійної літератури. Він брав участь у складанні «Молитовника», що вийшов у Владимиріві, у написанні «Історії православної християнської церкви для карпаторусских учеников народной и гражданской школы».

7 липня 1935 р. у с. Завидово сталася неприємна подія. На православних, які відправляли разом з священником парастас на цвинтарі, напав з рушницею місцевий греко-католицький священник К. Сюч. Він здійснив кілька пострілів у повітря та погрожував селянам розправою¹. Ця справа набула значного розголосу в пресі².

З 13 липня 1937 р. служить у с. Великі Лучки Мукачівського округу. У той час лучани побудували великий православний храм³. 3 жовтня 1940 р. згідно наказу єпископа Володимира (Раїча) повернувся в с. Завидово Мукачівського округу. Був ініціатором побудови парафіяльного будинку. У липні 1945 р. було створено Завидівське благочиння, а о. Петра призначили його керівником. За спогадами сина священника – Олександра, «жити було нелегко: батько не мав зарплатні і жив тільки з того, що йому давала присадибна ділянка»⁴.

¹ Релігійозна нетерпимість осуджена // Русская земля. – 1935. – 21 сентября. – С. 2.

² Завидовська релігійна боротьба перед судом // Неділя. – 1935. – 6 октября. – С. 3.

³ Пам'ятний ювілей у В. Лучках // Християнська родина. – 1997. – 28 серпня. – С. 2.

⁴ Угрин О. Тернистий шлях пастиря // Християнська родина. – 1998. – 12 березня. – С. 9.

*Ієрей Петро Угрин,
1920-і рр.*

У характеристиці від 30 грудня 1950 р. єпископ Мукачівсько-Ужгородський Іларіон писав: «Протоіерей Угрин Петро весьма рассудительный и точный в административных делах. Его благочиние является наиболее благоустроенным. В священнических делах безупречен»¹.

*Протоіерей Петро Угрин,
1950-і рр.*

¹ Іларіон, єпископ Мукачевско-Ужгородський. Характеристика, 30.12.1950 р. // Особова справа прот. П. Угрин // АМПЄ.

Восени 1951 р. родину Угринів виселили з пафіяльного будинку. Доводилося квартирувати у односельців. 27 квітня 1957 р. призначений членом ревізійної комісії Мукачівсько-Ужгородської єпархії.

Про своє пастирське служіння в Завидові о. Петро у 1958 р. писав: «Я был назначен и перемещен в с. Завидово 1 октября 1925 года, когда я был в разгаре сил и вполне мог удовлетворить своим заданиям на приходе, который, по своему местоположению, расположен на холмистом месте и который был окружен со всех сторон в это время враждебно относящимися к православной вере, бывшими униатскими священниками. Здесь мне приходилось – в первую очередь – укрепить православную веру среди своих прихожан, которые перешли в православие не из убеждения, а по причине brutального поведения бывшего униатского священника. С другой стороны, мне приходилось защищать православие от нападения и постоянных репрессий со стороны окружающих наше село униатских священников, которые с присущей им злобой к православию старались огрызнить как лично меня, так и православие в глазах моих верников»¹.

У 1958 р. о. Петро повернувся у м. Ужгород у власний будинок, який спромігся збудувати на свої заощадження і батьківську спадщину ще в 1938 р. В 1958-1961 рр. служив другим священником в Ужгородському Христо-Воздвиженському Кафедральному Соборі, а потім настоятелем Свято-Кирило-Мефодіївської церкви в Сторожниці². Відряджався на служіння в села Коритняни, Довге Поле, Ганьковиця, Чабанівка, Кам'яниця,

За віддане служіння Православній Церкві о. Петро мав численні нагороди: похвальна грамота (єпископ Серафим (Іванович), (25 травня 1928 р.), набедренник і протоіерейська камілавка (єпископ Дамаскін (Грданічка), (2 квітня 1937 р.), сан протоіерейя (єпископ Дамаскін, (2 червня 1938 р.), палиця (1957 р., Патріарх Алексій І), хрест з прикрасами (єпископ Варлаам, (11 лютого 1960 р.).

¹ Угрин П., священник. Лист архієпископу Мукачівсько-Ужгородському Варлааму від 5.03.1958 р. // Особова справа прот. П. Угрин // АМПЄ.

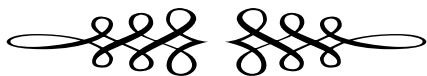
² Указ № 489 от 14.08.1961 г. // Особова справа прот. П. Угрин // АМПЄ.

Отець Петро був талановитим проповідником. Залишив після себе «Збірник церковних проповідей» (90 сторінок), хорошу бібліотеку та впорядкований архів.

На початку 1975 р. о. Петро захворів, а 17 червня тихо відійшов у вічність. Похорон відбувся 19 числа, в Кафедральному Соборі. Похований на кладовищі «Кальварія».

Юрій Данилець

Автор висловлює подяку за допомогу у пошуку матеріалів для статті Олександру Угрину.

Ігумен Феодосій (Боршош) **(22.01.1896 - 26.07.1977)**

Ігумен Феодосій (в миру Юрій Юрійович Боршош) народився 20 січня 1896 р. в селі Велика Чингава Севлюшського округу (нині с. Боржавське Виноградівського району) у родині селян Юрія Боршоша та Марії Галас.

Протягом 1904-1908 рр. навчався в церковно-приходській школі рідного села. Після навчання допомагав батькам по домашньому господарству. За неявку на військову службу був засуджений чехословацьким військовим судом на 1 місяць в'язниці.

В 1921 р. вступив до Свято-Миколаївського монастиря, що в с. Іза. Протягом 1921-1922 рр. був псаломщиком і вчителем Закону Божого при храмі с. Колодне Тячівського району. 3 грудня 1923 (за іншими даними 5 січня 1924 р. – авт.) у сільському храмі с. Данилово єпископом Веніаміном (Федченком) пострижений в мантію з іменем Феодосій, а через два дні, тобто 5 грудня, рукоположений в ієродиякони¹. У цей же період заочно навчався у горожанській школі в Празі.

12 липня 1924 р. у Празі архієпископом Савватієм рукоположений в сан ієромонаха і відправлений у Свято-Преображенський Теремлянський скит, де призначений помічником настоятеля – ігумена Іова (Войтишина).

Несучи монашеський послух у скиту, о. Феодосій звертається до архієпископа Савватія, просячи дозвіл на будівництво Божої

¹ Характеристика на ігумена Феодосія від 20.05. 1964 р. // о. Феодосій (Боршош Ю.Ю.) // Особистий архів А. Світлинця.

обителі біля с. Дубрівка Іршавського округу. Невдовзі отримує відповідь (мовою оригіналу): «... Настоящим сообщаем Вам, что согласно Вашему ходатайству – Мы разрешаем Вам строить на Горе при селе Дубровке Православную Церковь и при ней дом, предназначенный для монастыря. Архиепископ Савватий. Прага, февраля 20 дня 1926 года»¹. Отримавши духовне благословення о. Феодосій звертається до місцевої влади і через деякий час, діставши відповідні дозволи, перебирається до Дубрівки та береться за будівництво. Не дивлячись на далеку відстань, архієпископ Савватій постійно опікувався своїми приходами, був у курсі всіх подій, зокрема і на Іршавщині. Підтвердженням тому є лист від 1 вересня 1926 р., який говорить (мовою оригіналу): «... благословляем Вас: приступить к постройке означенной Церкви. Вместе с тем поручаем Вам позаботиться о постройке при означенной Церкви дома, предназначенного под Монастырь. Архиепископ Савватий»².

За фінансової підтримки та допомоги жителів навколишніх сіл, під керівництвом о. Феодосія, невдовзі в урочищі На Горі була збудована та освячена невелика кам'яна церква на честь Іоанна Предтечі, яка стала першою православною обителлю на теренах Іршавського округу.

Враховуючи заслуги духівника в укріпленні та поширенні православ'я, на свято Преображення Господнього 19 серпня 1931 р. архієпископ Савватій нагороджує його саном ігумена.

З приходом у березні 1939 р. угорської адміністрації ігумен Феодосій змушений був відбувати військову повинність у чині рядового солдата.

14 грудня 1947 р. від правлячого єпископа Нестора (Сидорука) отримує підтвердження, що він є настоятелем Свято-Іоанно-Предтеченського скиту.

7 травня 1951 р. о. Феодосій отримує доручення правлячого єпископа Іларіона (Кочергіна), за яким йому благословляється тимчасово обслуговувати по сумісництву ще приход сусіднього се-

¹ Лист-відповідь арх. Савватія від 20.02.1926 р. // Особистий архів А. Світлинця.

² Лист арх. Савватія від 01.09.1926 р. // Там само.

ла Дубрівка. Не дивлячись на хворі ноги і погане здоров'я, ігумен добросовісно виконує покладені на нього обов'язки.

Наказом єпископа Іларіона за № 1088 від 8 вересня 1952 р. Свято-Іоанно-Предтеченський скит ліквідується і як філіал приєднується до села Дубрівка. Сам духівникзначається настоятелем сільського приходу, а колишня монастирська церква тимчасово стає філіальним храмом. З цього часу о. Феодосій несе пастирський послух уже при сільському храмі.

Але з часом хвороби все частіше і частіше нагадують про себе. Піклуючись про майбутнє приходу, духівник влітку 1962 р. звертається до єпископа Миколая з проханням благословити йому рукоположити Дмитра Булатка в сан диякона.

(Як показав час, о. Дмитро Булатко дійсно став надійною підтримкою духівнику, а після смерті останнього, змінив його на приході. В кінці 1990-х років о. Дмитро став ініціатором відновлення Дубрівського монастиря – авт.)

Із характеристики цього періоду, яку дав о. Феодосію благочинний округу, відомо: «... Ігумен Феодосій вездє показав себя как добрый миссионер, примерный священник и духовник.

Ігумен Феодосій (Боршош)

За свою честную службу удостоился церковных наград, вплоть до креста с украшениями. Никакого имущества не имеет».

1 січня 1964 р. у зв'язку з хворобою виходить на пенсію, а 20 липня цього ж року, виводиться поза штат.

Помер 27 липня 1977 р. Чин поховання, у якому взяло участь близько 25 священників, очолив духівник Берегівського благочиння архімандрит Пахомій (Лукач). Надгробне слово про пастирську діяльність і духовне подвижництво о. Феодосія сказав колишній послушник Дубрівського монастиря архімандрит Онуфрій (Бровді). Похований на сільському цвинтарі.

Матеріал підготовлено на основі архіву Мукачівської Православної єпархії (Особова справа ігумена Феодосія (Боршош Г.Г.)).

Андрій Світлиць

Список використаних джерел та літератури:

I. Архіви:

Архів Мукачівської Православної єпархії

1. Автобіографія ієромонаха Василя (Проніна) // Особова справа архімандрита Василя (Проніна).
2. Алексій (Кабалюк), архімандрит, керуючий Карпато-руською православною єпархією. Відповідь о. І. Карбованцю за № 1141/30 від 11 квітня 1930 р.
3. Веніамін (Керечанин), ігумен. Лист до єпархіального управління від 10.06.1940 р.
4. Володимир (Раїч), єпископ. Звернення до Ж. Перені в Ужгород за № 741/40.
5. Документ від 03.03.1972 р. // Особова справа архімандрита Онуфрія (Бродій М.П.).
6. Документ від 03.03.1975 р. // Особова справа ігумена Серафима (Шандра М.І.).
7. Документ від 04.1932 р.
8. Документ від 08.04.1981 р. // Особова справа архімандрита Вікентія (Орос В.О.).
9. Документ від 08.07.1975 р. // Особова справа архімандрита Вікентія (Орос В.О.).
10. Документ від 16 червня 1959 р. // Збірка єпархіальних документів.
11. Документ від 1960 р. // Збірка єпархіальних документів.
12. Документ від 28.04.1974 р. // Особова справа о. Вікентія (Орос В.О.).
13. Документ від 29 червня 1959 р. // Збірка єпархіальних документів.
14. Документ від 30 червня 1970 р. // Особова справа ігумена Серафима (Шандра М.І.).
15. Заявление иеромонаха Иосифа (Попович) от 24 июня 1950 г.
16. Звіт від 25.05.1952 р. // Особова справа о. Іова (Гашпар І.Ф.).

17. Звіт о. Матфея (Вакаров) від 1933 р.
18. Иларион, єпископ Мукачевско-Ужгородский. Характеристика, 30.12.1950 р. // Особова справа прот. П. Угриня.
19. Карбованець Іван, священник. Прохання в єпархіальне управління православної єпархії в с. Іза за № 1/1930 р.
20. Карбованець Іван, священник. Прохання в єпархіальне управління православної єпархії в с. Іза за № 23/1930 р.
21. Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) від 31 липня 1939 р.
22. Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) від 15 лютого 1941 р.
23. Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) від 15 квітня 1941 р.
24. Лист єпископа Шанхайського Іоанна (Максимовича) ієромонаху Василю (Проніну) [Без дати].
25. Лист ієромонаха Василя (Проніна) єпископу Шанхайському Іоанну (Максимовичу) від 19 липня / 1 серпня 1940 р.
26. Наказ № 206 // Особова справа архімандрита Василя (Проніна).
27. Особистий щоденник архімандрита Василя (Проніна).
28. Особова справа архієпископа Євфимія (Шутака).
29. Особова справа архімандрита Василя (Проніна).
30. Особова справа архімандрита Єфрема (Молнар).
31. Особова справа архімандрита Серафима (Гайналій).
32. Особова справа ігумена Іоанна (Іваняса).
33. Особова справа ігумена Іова (Гашпара).
34. Особова справа ігумена Іустина (Сідака).
35. Особова справа ієромонаха Венедикта (Довбака).
36. Особова справа ієромонаха Іларіона (Рибар).
37. Особова справа ієромонаха Кирила (Мучичка).
38. Особова справа архімандрита Вікентія (Орос В.О.)
39. Особова справа прот. Д. Белякова.
40. Особова справа прот. Іоанна Кополовича.
41. Особова справа священника Георгія Бездіра.
42. Папка № 7. «Монастырские дела».

43. Прохання ігумена Амфілохія до Єпархіального Управління за №11 від 24. 10. 1932 р.
44. Прохання ігумена Амфілохія до єпископа Серафима за № 9 від 17. 07. 1928 р.
45. Рапорт від 19.06.1932 р.
46. Рапорт від 29.07.1933 р.
47. Розпорядження від 23.07.1959 р.
48. Список священників Православной Епархии Ужгородской и Мукачевской.
49. Спогади архієпископа Мукачівського і Ужгородського Феодора (Мамасуєва) / Упоряд. протодиякон Олександр Монич. – Мукачево. – Березень. – 2010.
50. Угрин П., священник. Лист архієпископу Мукачівсько-Ужгородському Варлааму від 5.03.1958 р. // Особова справа прот. П. Угриня.
51. Наказ № 489 від 14.08.1961 р. // Особова справа прот. П. Угриня.

*Архів Свято-Успенського жіночого монастиря в с. Домбоки
Мукачівського району Закарпатської області*

52. Справка от 7 декабря 1944 г.
53. Грамота Патріарха Московського Пімена прот. І. Карбованцю, 1974 р.

*Архів Свято-Димитрійівського храму в с. Мала Уголька
Тячівського району Закарпатської області*

54. Алексий (Кабалюк), архимандрит. Прошение к епископу Нестору (Сидорук) от 14.11.1945 г.
55. Иларион (Кочергин), епископ. Характеристика на игумена Иова (Кундря) от 8.08.1955 г.
56. Иов (Кундря), архимандрит. Завещание от 24.02.1980 г.
57. Иов (Кундря), игумен. Заявление к архиепископу Мукачево-Ужгородскому Григорию (Закаляк) от 22.07.1966 г.

58. Иов (Кундря), игумен. Прощение к епископу Мукачехо-Ужгородскому Варлааму (Борисевич) от 17.03.1959 г.
59. Иов (Кундря). Жизнеописание от 15.11.1935 г.
60. Матфей (Вакаров), архимандрит. Характеристика игумена Иова (Кундря) от 26.01.1951 г.
61. Нестор (Сидорук), епископ. Грамота иеромонаху Иову (Кундря) от 24.04.1946 г.
62. Прощение братии Городиловского скита к епископу Нестору (Сидорук) от 10.12.1945 г.

Архів Свято-Миколаївського чоловічого монастиря в с. Іза Хустського району Закарпатської області

63. Список и точное описание жизни братии живущих и живших в монастыри Святителя о. Николая что при селе Иза, округа Хустского в Карпатской Руси.

Архів Свято-Предтеченського чоловічого монастиря в с. Бедевля Тячівського району Закарпатської області

64. Рачук Г. Старец Боголеп (Церковник), основатель Иоанно-Предтеченского скита в Бедевле. Рукопись.
65. Свидетельство бывшей послушницы старца Боголепа Марии Мельник об исцелении от беснования ее племянника.
66. Свидетельство бывшей послушницы старца Боголепа Марии Мельник об исцелении старцем Боголепом девушки от камней в почках.
67. Свидетельство бывшей послушницы старца Боголепа Марии Мельник об исцелении ее племянницы, умиравшей от туберкулеза.
68. Архів Свято-Троїцької духовної семінарії (Джорданвілль, США), фонд архієпископа Аверкія.

Архів Управління Служби Безпеки України в Закарпатській області

69. Архівна кримінальна справа № 1411-С. (Попов М.М.).
70. Арх. кримін. спр. №1753-С. (Якуб Є.Д.).
71. Арх. кримін. спр. № 2054-С. (Бедзір Г.).
72. Арх. кримін. спр. № 2170-С. (Лечко І.).
73. Арх. кримін. спр. № 4074-С. (Сідак М.В.).
74. Арх. кримін. спр. № 4337-С (Карбованець І. І.).
75. Арх. кримін. спр. № 5211-С. (Фаркавець Ю., Шелемба М.).
76. Арх. кримін. спр. № 5254-С. (Гашпар І., Орос В., Бонь Д.).
77. Арх. кримін. спр. № 5748-С. (Сідлар Ю.).

Архів Хустської Православної єпархії

78. Боголіп (Церковник), архимандрит. Лист епископу Мукачівсько-Ужгородському Іларіону від 9 липня 1954 р.
79. Документ від 12.12.1955 р. // Папка «Свято-Успенський монастир у с. Угля».
80. Документ від 21.06.1949 р. // Папка «Драгівський монастир».
81. Документ від 25.03.1949 р. // Папка «Драгівський монастир».
82. Іларіон (Кочергін), епископ. Характеристика монахині Софронії (Ребрей) від 18.02.1956 р.
83. Касаційна скарга, 1961 р.
84. Савва (Андрашко), игумен. Прощеніє на ім'я епископа Серафима від 20 лютого 1929 р.
85. Свѣдѣтельство о пострижении от 20.10.1924 г.
86. Свѣдѣтельство об окончании курса первой помощи от 10.07.1930 г.
87. Свѣдоцтво для приватних учеников от 23.09.1922 г.
88. Ухвала Закарпатського обласного суду, 30.03.1960 р.

Державний архів Закарпатської області

89. Ф. 2. Президія Крайового управління Підкарпатської Русі, м. Ужгород. – Оп. 2. – Спр. 91. – Том II.

90. Ф. 2. – Оп. 2. – Спр. 262.
 91. Ф. 21. Земський уряд Підкарпатської Русі в Ужгороді. – Оп. 9. – Спр. 78.
 92. Ф. 21. – Оп. 9. – Спр. 1321.
 93. Ф. 21. – Оп. 16. – Спр. 60.
 94. Ф. 63. Цивільна управа Підкарпатської Русі в м. Ужгород. – Оп. 1. – Спр. 680.
 95. Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 279.
 96. Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 312.
 97. Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 315.
 98. Ф. 63. – Оп. 2. – Спр. 599.
 99. Ф. 109. Міністерство культу, шкіл і народної освіти Карпатської України, м. Хуст. – Оп. 1. – Спр. 692.
 100. Ф. 151. Правление Мукачевской греко-католицької єпархії, г. Ужгород. – Оп. 2. – Спр. 947.
 101. Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 710.
 102. Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1041.
 103. Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1042.
 104. Ф. 151. – Оп. 7. – Спр. 1525.
 105. Ф. 151. – Оп. 13. – Спр. 1.
 106. Ф. 2558. – Оп. 1. – Спр. 2589.
 107. Ф. Р – 14. Президія Народної Ради Закарпатської України. – Оп. 1. – Спр. 241.
 108. Ф. Р – 544. Уповноваженого Ради по справам російської православної церкви при Раді Міністрів СРСР по Закарпатській області. – Оп. 3. – Спр. 12.
 109. Ф. Р – 544. – Оп. 3. – Спр. 22.
 110. Ф. Р – 544. – Оп. 3. – Спр. 53.
 111. Ф. Р – 1490. Уповноваженого Ради по справам релігійних культів при Закарпатському облвиконкомі у місті Ужгород. – Оп. 4д. – Спр. 14.
 112. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 21.
 113. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 32.
 114. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 34.
 115. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 36.
 116. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 37.

117. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 44.
 118. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 45.
 119. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 161.
 120. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 165.
 121. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 166.
 122. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 167.
 123. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 168.
 124. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 169.
 125. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 170.
 126. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 171.
 127. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 172.
 128. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 180.
 129. Ф. Р – 1490. – Оп. 4д. – Спр. 184.

Особистий архів Юрія Данильця

130. Спогади жительки с. Іза Пелагеї Сабов // Записав Ю. Данилець 23.06.2005 р.

Особистий архів Андрія Світлинця

Папка «Архімандрит Арсеній (Зейкан)»

131. Автобіографія від 07.02.1947 р.
 132. Автобіографія від 07.02.1949 р.
 133. Автобіографія від 18.10.1952 р.
 134. Грамота за № 771.А від 14.09.1924 р.
 135. Декрет від 29.09.1933 р.
 136. Декрет про призначення від 01.04.1939 р.
 137. Декрет про призначення від 02.05.1945 р.
 138. Договори купівлі-продажу від 25.04.1926 р.
 139. Документ від 08.05.1954 р.
 140. Документ від 12.03.1959 р.
 141. Документ від 18.01.1934 р.
 142. Документ від 1957 р.
 143. Документ від 20.08. 1948р.

144. Документ від 23 липня 1945 р.
 145. Документ від 28.03.1952 р.
 146. Документ від 30.12.1957 р.
 147. Документ від 31.03.1929 р.
 148. Заява від благочинних Мукачівсько-Ужгородської єпархії.

Без дати.

149. Звіт благочинного о. Івана Густія від 13.05.1963 р.
 150. Посвідчення про відрядження від 17.11.1962 р.
 151. Лист М.С. Хрущову.
 152. Лист на ім'я М.С. Хрущова.
 153. Лист товаришу Сталіну від 10.11.1952 р.
 154. Листи від 12.03.1959 р.
 155. Наказ № 2127 від 09.08.1949 р.
 156. Наказ від 29.10.1953 р.
 157. Опросний лист від 23.10.1939 р.
 158. Послужний список ігумена Арсенія від 1950 р.
 159. Призначення від 28.02.1941 р.
 160. Наказ від 09.06.1955 р.
 161. Наказ від 25.05.1955 р.
 162. Наказ від 26.03.1955 р.
 163. Протокол загальних зборів від 26.05.1968 р.
 164. Прохання від 16.03.1962 р.
 165. Рапорт від 08.05.1954 р.
 166. Свідоцтво № 5 від 30.03.1929 р.
 167. Свідоцтво від 10. 07. 1930 р.
 168. Свідоцтво від 18.12.1938 р.
 169. Свідоцтво від 31.12.1937 р.
 170. Указ від 11.06.1947 р.
 171. Указ єпископа від 04.01.1964 р.
 172. Характеристика від 30 грудня 1950 р.
 173. Характеристика на ігумена Арсенія від 31.12.1953 р.

Папка «Ієромонах Гермоген (Скунзяк)»

174. Автобіографія.
 175. Документ від 1931 р.

176. Документ від 29.11-12.12. 1938 р.
 177. Документ від 11 березня 1926 р.
 178. Лист о. Гермогена о. Арсенію від 21.04.1960 р.

Папка «Ієромонах Феодосій (Боршош Ю.Ю.)»

179. Лист арх. Савватія від 01.09.1926 р.
 180. Лист-відповідь арх. Савватія від 20.02.1926 р.
 181. Характеристика на ігумена Феодосія від 20.05. 1964 р.

Особистий архів Степана Чопика-Микунди

182. Уверенье от 24.08.1928 г.

II. Монографії, статті, посібники:

183. Аверій (Таушев), архієпископ. Кончина Ігуменіи Параскевы // Православная Русь. – 1967. – № 10. – С. 5.
 184. Акафист преподобному и богоносному отцу нашему Иову Угольскому. Житие. Издательский отдел Хустской епархии. – 2008.
 185. Алексей (Дехтерев), архимандрит. Живая совесть // Свет Православия. – 1949. – № 10. – С. 7-11.
 186. Алексей (Дехтерев), инок. Мемуары архим. Алексия // Православный Карпаторусский Вестник. – 1937. – № 8. – С. 11.
 187. Алексей (Дехтерев), инок. Сокровище неоцененное (Очерк православного девичьяго монастыря в Липши на Подкарпатской Руси). – Ужгород, 1936.
 188. Алексей I, Патриарх Московский и всея Руси. Речь при вручении архипастырского жезла новопоставленному епископу Кировскому и Слободскому Поликарпу 19 июля 1957 года // ЖМП. – 1957. – № 8. – С. 17-18.
 189. Алексей I, Патриарх Московский и всея Руси. Речь при вручении архипастырского жезла новопоставленному епископу Кременецкому Дорофею 12 июня 1955 года // ЖМП. – 1955. – № 7. – С. 4-5.

190. Алексий I, Патриарх Московский и всея Руси. Речь при вручении архипастырского жезла новопоставленному епископу Тегельскому Ионафану [Кополовичу] // ЖМП. – 1966. – № 1. – С. 4-5.
191. Алексий II, Патриарх Московский и всея Руси. Телеграмма поздравления Предстоятелю Чехословацкой Церкви // ЖМП. – 1992. – № 9. – С. 11.
192. Алексий II, Патриарх Московский и всея Руси. Телеграмма соболезнования в связи с кончиной Митрополита Чешских земель и Словакии Дорофея // ЖМП. – 2000. – № 2. – С. 54.
193. Аржевітін С.М. Релігія: Історія верховинського села Колочава / Передм. М. Болдижара, Ю.Сливка, В.Малета. – Київ: Майстерня книги; Чернівці: Видавничий дім «Букрек»; Укр. Письменник, 2007. – Т.2.
194. Аристов Ф. Карпато-русские писатели. Том первый. – Москва, 1916.
195. Архимандрит Иов (Кундря) // ЖМП. – 1986. – № 3. – С. 29.
196. Афанасий (Евтич), еп. Жизнеописание отца Иустина / Собрание творений преподобного Иустина (Поповича). – Т. I. – М., 2004.
197. Бейреш. М. Від конфронтації – до взаємодії (інтерв'ю з єпископом Мукачівським і Ужгородським Євфимієм) // Прапор Перемоги. – 6 січня. – 1989. – С. 1-2.
198. Беляков Д. Письмо из Америки // Русский православный вестник. – 1921. – 9 ноября. – С. 4-5.
199. Беляков Д. Православным верникам села Русского, Бер. ж. // Русский православный вестник. – 1922. – 25 января. – С. 3.
200. Бескидский. Изъ истории восстановления Православной веры в южно-карпатской Руси // Православный Русский Календарь на 1930 г. – Владимирова на Словенску, 1929.
201. Билинец С. Битва в монастыре // Советское Закарпатье. – 1959. – 9 мая.
202. Билинец С. Черная паутина // Советское Закарпатье. – 1959. – 7, 12, 17, 24 марта.
203. Блохин В.С. История Поместных Церквей Православных Церквей. – Екатеринбург: Екатеринбургская Православная духовная семинария, 2003 // <http://www.scribd.com/>.

204. Бойко С. Земні ангели // Ленінська правда. – 1961. – 11 липня.
205. Братское слово ко заблудшим бывшим друзьям моим Карбованцю, Долинаю, Угрину из Невицкого и Гатракови из Доманинецъ // Свобода. – 1923. – 22 августа. – С. 1.
206. Букарский В. Православие – духовная основа идентичности карпатороссов // <http://dasoprotivlenie.livejournal.com/2064.html>.
207. Бурега В.В. Дорофей (Филипп), архиепископ Пражский, Митрополит Чешских земель и Словакии // Православная энциклопедия. – Том XVI. – М., 2007. – С. 26.
208. Былое пролетает... Патриарх // http://bogorodsk-noginsk.ru/stena/63_byloe_49.html.
209. Василий (Пронин), архимандрит. Боголеп (Церковник), схиархимандрит. Некролог // ЖМП. – № 8. – С. 36.
210. Василий (Пронин), архимандрит. Вечная память почившим. Архимандрит Доримедонт (Андришко) // ЖМП. – № 6. – 1980. – С. 23-24.
211. Василий (Пронин), архимандрит. Игуменья Параскева (Прокоп). Некролог // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 18-21.
212. Василий (Пронин), архимандрит. Протоиерей Велемир Дунда. Некролог // ЖМП. – 1974 – № 10.
213. Василий (Пронин), архимандрит. Протоиерей Георгий Полончак. Некролог // ЖМП. – 1976. – № 8.
214. Василий (Пронин), архимандрит. Протоиерей Иоанн Данко. Некролог // ЖМП. – 1982. – № 9.
215. Василий (Пронин), архимандрит. Протоиерей Димитрий Беляков // ЖМП. – 1968. – № 4. – С. 20.
216. Василий (Пронин), архимандрит. Собрание трудов. – Т. 1: Жизнеописание. Научные и богословские исследования / Сост.: пргд., А. Монич, Ю. Данилец. – Ужгород: ОАО «Патент», 2010.
217. Василий (Пронин), игумен. Кончина игумении Февронии // ЖМП. – 1950. – № 12. – С. 57-58.
218. Василий (Пронин), игумен. Протоигумен Иоаникий Базилович (1742-1821) // Православная мысль. – № 1. – Прага, 1957.
219. Василий (Пронин). Archeologické nálezy na Černeckej Nore v Mukačeve. Stud. zvesti AÚSAV. (Археологический отдел Словацкой академии наук). – Ї. III. – Nitra, 1959.

220. Василий (Пронин). Гравитация и ее формы. Универсальный закон и синтез // Карпатський край. – Січень-лютий. – 1994. – № 1-2 (101-102). – Річник IV-й.
221. Василий (Пронин). Де монастирська бібліотека // Новини Мукачева. – № 1. – Листопад. 1990.
222. Василий (Пронин). Закарпатское Евангелие 1401 года // Православная мысль. – № 2. – Прага, 1957.
223. Василий (Пронин). Игумен Макарий (Сливка). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 7.
224. Василий (Пронин). Игумен Порфирий (Дамян). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 7.
225. Василий (Пронин). Игумена Афанасия. Некролог // ЖМП. – 1985 – № 4.
226. Василий (Пронин). Иеромонах Пантелеимон (Поковба). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 12.
227. Василий (Пронин). К истории Мукачевского монастыря // Православная мысль. – №№ 2,3,4. – Прага, 1958.
228. Василий (Пронин). К истории Угольського монастыря // Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии. – Ročenka annual. – Прага, 1968.
229. Василий (Пронин). Князь Корятович, внук Гедіміна // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 3. – Березень. 1990.
230. Василий (Пронин). Обращение заблудшего (Поучение в Неделю о блудном сыне) // ЖМП. – 1968. – № 2.
231. Василий (Пронин). Про екуменізм // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 7 (19). – Липень. 1991.
232. Василий (Пронин). Про церковне мистецтво Закарпаття // Новини Мукачева. – 1993. – 4 січня.
233. Василий (Пронин). Сербский подвижник иеросхимонах Феокист // ЖМП. – 1975 – № 11.
234. Василиу Тихон, архимандрит. Архипастыри – выпускники Одесской духовной семинарии. Архиепископ Евфимий (Шутак) // Журнал ОДС «Андреевский Вестник». – 2005. – № 12.

235. Вегеш М., Мокрянин І. Драма Отця Феодосія // Закарпатська правда. – 1992. – 6 жовтня.
236. Венгерская Епархия. История епархии // <http://orthodoxia.org/hungary/p/1/4/4.aspx>
237. Вениамин (Федченков), митр. Россия между верой и безверием // <http://www.pravbeseda.ru/library/index.php?page=book&id=706>
238. Вечная память почившим [Георгий (Керечанин), схиархимандрит, Мукачевская епархия] // ЖМП. – 1976. – № 2. – С. 26-27.
239. Вечная память почившим [Онуфрий (Бровди), архимандрит, Мукачевская епархия] // ЖМП. – 1989. – № 8. – С. 37-38.
240. Вечная память почившим. Архимандрит Савва (Андришко) // ЖМП. – 1973. – № 11. – С. 37.
241. Вечная память почившим. Георгий (Керечанин), схиархимандрит. Некролог // ЖМП. – 1976. – № 2. – С. 26-27.
242. Вирок в Мараморошській розправі // Діло. – 1914. – 3 березня. – С. 6.
243. Вічна йому пам'ять // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – № 3-4. – Березень-Квітень – 1992. – С. 8.
244. Возведение владыки Юрая в сан архиепископа // Икона. – 2009. – № 2 – С. 43.
245. Воззвание // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 15 января. – С. 3.
246. Воспоминания об о. Савве архим. Сергия // Православный путь. Джорданвилль. – 1984. – С. 51-53.
247. Встреча с о. Феофаном // Закарпатська правда. – 1944. – 26 грудня.
248. Гавриил (Кризина), архім. Архимандрит Иустин (Попович) і Закарпаття // Науковий вісник Ужгородської Української Богословської Академії імені святих Кирила і Мефодія. № 2. – Ужгород, 2005. – С. 94.
249. Гавриил (Кризина), игумен. Православная Церковь в Закарпатье (век XX). – К., 1999.

250. Гавриїл (Кризина), ієромонах. Отці Феофан і Петро Сабови – мученики за віру православному // Християнська родина. – 1997. – 30 січня. – С. 3.
251. Гаврош О. Бедзіри. Закарпатські династії // Срібна Земля-Фест. – № 29 (382). – 24-30 липень. – 2003. – С. 12.
252. Гагкуев Р. Командный состав Марковских полков // http://www.moreandr.narod.ru/lib_ru/markovtsi/formir/komsostav.htm
253. Гарднер И. Карпаторуссы в сербских Духовных Семинариях // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 15 марта. – С. 2.
254. Где был напечатан Урбариум? // Альманах «Дукля». – № 4. – Пряшев, 1958.
255. Герднер И. Торжество в Ужгороде // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 1 августа. – С. 4.
256. Гірський З. Хто такий «Отець Юмин?» // Червона трибуна. – 1958. – 20 квітня. – С. 4.
257. Гонения на православному віру в Угорщині // Русская Правда. – 1912. – 28 июня. – С. 3.
258. Грабец М. К юбилею о. архимандрита Андрея (Коломацкого) // Свет православия. – 1949. – №2. – С. 7.
259. Грабец М. К истории Мраморошского процесса. – Ужгород, 1934.
260. Грамата о хиротонии и каноническом установлении первого православного архиепископа Пражского и всей Чехословакии высокопреосвященнаго Кир Савватия // Православный Русский Календарь на 1926 г. – Вышний Свидник, 1925. – С. 85.
261. Густі В. Чудотворна ікона Святої Матері // Закарпатська правда. – 1992. – 18 серпня. – С. 2.
262. Данилец Ю. Архиепископ Ионафан (Кополович): документы и материалы // Свобода совести в России: исторический и современный аспекты. Выпуск 7. Сборник статей. – СПб.: Российское объединение исследователей религии, 2009. – С. 375-389.
263. Данилец Ю. Архимандрит Иов (Кундря): жизненный путь и благословенные труды подвижника // Русин. Кишинев. – 2007. – №3. – С. 157-163.; www.ukrterra.com.ua/chronology/10/danylec_kundrja.htm.

264. Данилец Ю. Архимандрит Алексій (Кабалюк) – перша особа в православному чернецтві на Закарпатті на початку ХХ ст. // Матеріали I міжнародної науково-практичної конференції «Європейська наука XXI століття: стратегія і перспективи розвитку – 2006». (22-31 травня 2006 р.). – Т. 3. – Історія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 7-9.
265. Данилец Ю. Архимандрит Боголіп (Церковник) // Живой Родник. – 2008. – №10. – С. 47-49. (Частина 1); – № 11-12. – С. 47-50. (Частина 2).
266. Данилец Ю. Архимандрит Веніамін (Керечанин) // Живой Родник. – 2009. – № 3-4. – С. 46-49. (Частина 1); – № 5-6. – С. 42-45. (Частина 2).
267. Данилец Ю. Архимандрит Йов (Кундря): життя віддане служінню Богу та людям // Старий Замок Паланок. – 2005. – 1-7 вересня. – С. 15.
268. Данилец Ю. Архимандрит Йов (Кундря): міфи та реалії // Трибуна. – 2007. – 9 червня. – С. 12; Духовна криниця Карпат. – 2007. – № 8. – С. 4; Живой Родник. Донецьк. – 2007. – № 9-10. – С. 29-30.
269. Данилец Ю. Архимандрит Савва (Струве) // Живой родник. – 2010. – № 9-10. – С. 40-46.
270. Данилец Ю. Архимандрит Савва (Струве): штрихи до біографії // Православний літопис. – 2010. № 5. – С. 22-23.
271. Данилец Ю. Життєвий шлях архимандрита Боголіпа (Церковник) // <http://orthodoxy.org.ua/ru/2009/06/05/24537.html>.
272. Данилец Ю. Життєвий шлях ігумені Параскеви (Прокоп) // <http://h.ua/story/124654/> Частина 1/2;
273. Данилец Ю. Життєпис архимандрита Іова (Кундрі) // Живой Родник. – 2008. – № 11-12. – С. 43-46 (Частина 1); – 2009. – № 1- 2. – С. 50-53. (Частина 2).
274. Данилец Ю. З історії скиту святого Дмитра Солунського в Дубовому // Кирило-Мефодіївський академічний листок. – 2008. – 14 травня. – С. 4-5.
275. Данилец Ю. Закарпатці та Афон // Карпатська Україна. Красне Поле. – 2006. – 29 липня. – С. 5.

276. Данилець Ю. Обмеження діяльності православного духовенства на Закарпатті в радянський період // Міжнародна науково-практична конференція «Репресована церква: доля греко-католицьких та інших релігійних спільнот після встановлення комуністичного режиму на Закарпатті» (Ужгород, 2-4 листопада 2007 р.) // <http://h.ua/story/122962/>.

277. Данилець Ю. Олександр Іванович Кабалюк. 130-річчя від дня народження діяча православного руху на Закарпатті (1877-1947) // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік: Рек. бібліогр. посіб. / Уклад.: Т.І. Васильєва; Наук.ред. В.І. Падяк; Відп. за вип. Л.З. Григаш; Вип. ред. Л.О. Льченко. – Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2006. – С. 335-337.

278. Данилець Ю. Православна церква на Закарпатті у першій половині ХХ ст. Монографія / Передмова В. Фенича. – Ужгород: Карпати, 2009.

279. Данилець Ю. Православний монастир Різдва Богородиці у селі Липча. – Ужгород: Гражда, 2005.

280. Данилець Ю. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород: Гражда, 2006.

281. Данилець Ю. Православні монастирі в Терембі та Чумальові: соціально-економічний та конфесійний аспект // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. Вип. 16 / Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: М. Вегеш, С. Віднянський, Д. Данилюк та ін. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2006. – С. 46-53.

282. Данилець Ю. Православні монастирі Хустського району (ХХ століття) / Передмова проф. Д. Данилюка. – Ужгород: Гражда, 2004.

283. Данилець Ю. Репресії проти Православної церкви на Закарпатті в радянський період // Православний літопис. – 2008. – № 4. – С. 18-21.

284. Данилець Ю. Священики-мученики: репресії проти православного духовенства на Закарпатті (на межі 1940-1950 рр. ХХ ст.) // Персонал. – 2007. – № 1. – С. 36-41.

285. Данилець Ю. Скит святого Дмитра Солунського в Дубовому // Старий Замок Паланок. – 2006. – 1-7 червня. – С. 16.

286. Данилець Ю., ієромонах Пімен (Мацола). Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у селі Бедевля. – Ужгород: Карпати, 2009.

287. Данилець Ю.В., Монич О.І. Бабинець Олександр Іванович // Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи ХХ століття. – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 19.

288. Данко О. Угорська політика відносно православної церкви в 1939-1944 рр. // Культура Українських Карпат: традиції і сучасність. Матеріали міжн. наук. конф. – Ужгород: Гражда, 1994. – С. 349-364.

289. Денасий Пантелеимоновській, святогорець-инок. Повесть об обращении и присоединении на Афоне Угросуруса униата в Православие и о русских, о православии и об унии в При-карпатской подъяремной Руси прежде и теперь. – Шамордино: Типография Казанской Амвросиевской женской пустыни, 1913.

290. До мармарошського процесу // Нива. – Львів. – 1914. – 15 марця. – С. 159.

291. До шістсотріччя Мукачівського монастиря // Православний Вісник. – № 2-3. – Лютий-Березень. – Львів, 1960.

292. Довганич О. Двісті врятованих дітей // Радянська Україна. – 1975. – 9 квітня.

293. Довганич О. Дзеці ліхалецця. Нельга забыц // Звезда. – Мінськ. – 1984. – 4 лютага. – С. 4. (білоруською мовою).

294. Довганич О. Діти війни // Закарпатська правда. – 1984. – 26 серпня.

295. Довганич О. Діти війни // Соціал-демократ. – 1999. – 6 лютого.

296. Довганич О. Діти Червеньова // Закарпатська правда. – 1970. – 17 квітня.

297. Довганич О. Діти Червеньова // Карпаті календаріум, 1971. – Ужгород: Карпати, 1970. – С. 65. (угорською мовою).

298. Довганич О. Засуджений необґрунтовано // Карпатська Україна. – 1999. – 3 серпня.

299. Довганич О. Пошук у Червеньові // Молодь Закарпаття. – 1989. – 6 травня.

300. Довганич О. Трагічна доля православних священиків Феофана і Петра Сабових // Соціал-демократ. – 1999. – 24 квітня. – С. 5.
301. Довганич О., Пашкуй З., Троян М. Закарпаття в роки війни. – Ужгород: Карпати, 1990.
302. Довганич О., Хланта О. У жорнах сталінських репресій : З історії ліквідації греко-католицької церкви та її возз'єднання з РПЦ, переслідування інших релігійних громад у 40-50-х рр. ХХ ст. / Передм. Беда В.; – Ужгород: Карпати-Гражда, 1999. – С. 46; Рубіш Ф., Довганич О. Закарпатці під пресом сталінського свавілля. – Мукачево: Карпатська вежа, 2009.
303. Домбровский Н., прот. Сан-Франциска архиерейская кафедра до перенесения ее в Нью-Йорк // http://www.wadiocese.com/docs_comments.php?id=153_0_3_0_C10
304. Дорофей (Филипп), архиеп. Насильственное введение унии в Закарпатье в 1646 – 1649 гг., борьба с нею и ее ликвидация в 1949 г., развитие Православной Церкви до сего дня в Закарпатье и Чехословакии. Курсовое сочинение. – Пряшев, 1964.
305. Евлогий (Георгиевский), митрополит. Путь моей жизни // http://www.krotov.info/acts /20/ 1910_16/ eulo_15.html
306. Епископ Полтавский и Кременчугский Савва награжден именной панагией // ЖМП. – 1989. – № 6. – С. 5.
307. Епископом Мукачевским назначен архимандрит Евфимий (Шутак) // ЖМП. – 1989. – № 11. – С. 2.
308. Епископом Черновицким и Буковинским назначен епископ Переяслав-Хмельницкий Савва: 1972.02.02: // ЖМП. – 1972. – № 3. – С. 2.
309. Ефрем (Молнар). Архимандрит Иов (Кундря) // ЖМП. – 1986. – № 3. – С. 29.
310. Епископ Мукачівський і Ужгородський Євфимій (Шутак) // Єпархіальний вісник. – Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної єпархії. – 1990. – Січень. – № 1.
311. Женский монастырь в Домбоках // Русская Земля. – 1932. – 28 ноября. – С. 2.

312. Женский православный монастырь в с. Липча // Православная Карпатская Русь. – 1929. – 1 июня. – С. 4.
313. Жертвы русофильской пропаганды перед судом // Дело і Нове Слово. – Львів. – 1913. – 29 грудня. – С. 1.
314. Житіє преподобного Алексія Карпаторуського, сповідника. – Хуст, 2001.
315. ЖМП. – 1969. – № 4.
316. ЖМП. – 1971. – № 1.
317. ЖМП. – 1971. – № 9.
318. ЖМП. – 1972. – № 7.
319. ЖМП. – 1973. – № 1.
320. ЖМП. – 1973. – № 4.
321. ЖМП. – 1973. – № 8.
322. ЖМП. – 1973. – № 11.
323. ЖМП. – 1974. – № 2.
324. ЖМП. – 1974. – № 8.
325. ЖМП. – 1974. – № 9.
326. ЖМП. – 1974. – № 10.
327. ЖМП. – 1976. – № 4.
328. ЖМП. – 1976. – № 6.
329. ЖМП. – 1976. – № 12.
330. ЖМП. – 1977. – № 5.
331. ЖМП. – 1977. – № 6.
332. ЖМП. – 1977. – № 8.
333. ЖМП. – 1978. – № 2.
334. ЖМП. – 1978. – № 4.
335. ЖМП. – 1978. – № 5.
336. ЖМП. – 1978. – № 8.
337. ЖМП. – 1979. – № 2.
338. ЖМП. – 1979. – № 3.
339. ЖМП. – 1979. – № 4.
340. ЖМП. – 1979. – № 5.
341. ЖМП. – 1979. – № 8.
342. ЖМП. – 1979. – № 10.
343. ЖМП. – 1979. – № 11.

344. ЖМП. – 1979. – № 12.
 345. ЖМП. – 1980. – № 1.
 346. ЖМП. – 1980. – № 6.
 347. ЖМП. – 1980. – № 8.
 348. ЖМП. – 1981. – № 1.
 349. ЖМП. – 1981. – № 6.
 350. ЖМП. – 1981. – № 8.
 351. ЖМП. – 1981. – № 9.
 352. ЖМП. – 1981. – № 10.
 353. ЖМП. – 1982. – № 4.
 354. ЖМП. – 1982. – № 8.
 355. ЖМП. – 1983. – № 4.
 356. ЖМП. – 1983. – № 9.
 357. ЖМП. – 1984. – № 1.
 358. ЖМП. – 1984. – № 2.
 359. ЖМП. – 1984. – № 7.
 360. ЖМП. – 1984. – № 9.
 361. ЖМП. – 1984. – № 12.
 362. ЖМП. – 1985. – № 1.
 363. ЖМП. – 1985. – № 4.
 364. ЖМП. – 1985. – № 8.
 365. ЖМП. – 1985. – № 10.
 366. ЖМП. – 1986. – № 7.
 367. ЖМП. – 1989. – № 6.
 368. Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 22 листопада 2006 року // http://orthodox.org.ua/ru/svyashhennyi_sinod/2006/11/24/853.html.
 369. Завидовська релігійна боротьба перед судом // Неділя. – 1935. – 6 октября. – С. 3.
 370. Зайченко П. Къ 50-летнему Юбилею Миннеаполиского Прихода // Golden jubilee album of the St. Marys Russian Orthodox Greek Catholic Church (1887-1937). – Minneapolis, 1937. – P. 152-153.
 371. Закладка храма-памятника в Ужгороде // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 1 марта. – С. 2.

372. Заседание православного духовенства 2 октября 1924 г. в г. Хуст // Русский Православный Месяцеслов на 1925 год. – Питсбург, США, 1924. – С. 141.
 373. Заявление Главы Русской Православной Миссии в Сеуле архимандрита Поликарпа // ЖМП. – 1949. – № 8. – С. 11-12.
 374. Зустріч і перше Богослужіння Преосвященного Варлама, єпископа Мукачівського і Ужгородського в кафедральному соборі м. Мукачева // Православний Вісник. – 1956. – № 10.
 375. Иерархия литургических Церквей // <http://www.hierarchy.religare.ru/h-orthod-russian-ukrainnov.html>.
 376. Из истории восстановления Православной веры в южно-карпатской Руси // Православный Русский календар на 1930 г. – Владимирова, 1929. – С. 63.
 377. Извещение о кончине Митрополита Чешских земель и Словакии Дорофея // ЖМП. – 2000. – № 2. – С. 51.
 378. Издевательство надъ русскими въ Австріи // Почаевскій Листокъ. – 1914. – 15 января. – С. 5.
 379. Интронизация Его Блаженства Митрополита Дорофея 25 октября 1964г. // Ежегодник Православной Церкви в Чехословакии. – Прага, 1964. – С. 5.
 380. Иоанн (Кухтин Михаил Иванович), митрополит б. Пражский // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?2_2695
 381. Иов (Кундря Иван Георгиевич) // http://www.pstbi.ru/bin/code.exe/frames/m/ind_oem.html?/ans.
 382. Ионафан (Кополович) // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?2_842.
 383. История Свято-Троицкого мужского монастыря в Джорданвилле в кратких жизнеописаниях его настоятелей // <http://www.synod.com/synod/history/htm.html>.
 384. Ієромонах Василій (Діус). Некролог // Православний Вісник. – 1956. – № 1.
 385. Ілько В. Закарпатське село на початку ХХ ст. (1900-1919 рр.). – Львів: В-во Львів. ун-ту, 1973.
 386. Иосиф В. Живыя мощи // Русская Земля. – 1934. – 7 июня. – С. 2-3.

387. К перебуванню в Советском Союзе Блаженнейшего Дорофея, Митрополита Пражского и всей Чехословакии // ЖМП. – 1965. – № 5. – С. 6.
388. Карбованець Іван, священник. Православ'є в Угорщині // Церковний календарь на 1943 год. – Мукачево: Паннонія, 1942. – С. 46.
389. Карнашевич П. Автокефалія Православної Церкви в ЧС СР // Ежегодник Православной церкви в Чехословакии. – Прага, 1962. – С. 43.
390. Кишиневская епархия // ЖМП. – 1984. – № 4. – С. 22.
391. Коломацкий В. Господи Благослови! // Русская Земля. – 1926. – 13 мая. – С. 3.
392. Коломацкий В., прот. Памяти русских воинов, убиенных в Карпатах // Православная Карпатская Русь. – 1929. – 1 марта. – С. 1.
393. Кончина схиархимандрита Гавриила в Русском монастыре на Афоне // ЖМП. – 1978. – № 6. – С. 28.
394. Кополович И. В стране чудес // Закарпатська правда. – 1945. – 10 січня. – С. 2.
395. Кополович І., прот. Православное благочиние в Венгрии // ЖМП. – 1954. – № 4. – С. 13.
396. Краткое жизнеописание архимандрита Иова (Кундри) // <http://orthodox.org.ua/ru/node/2874/>.
397. Кто нам помагае? // Наука. – 1920. – 19 септембра. – С. 1.
398. Ладижець О. Вони вбивали не тільки віру // Срібна земля. – 1995. – 17 червня. – С. 3.
399. Луговой А. Россияне в жизни Закарпатья: история и современность. – Ужгород, 2003. – С. 7.
400. Луговой А. Сиять во всем великолепии // Единство-Плюс. – 1992. – 15 августа. – С. 4.
401. Лялин В. По святым местам // http://romanov-murman.narod.ru/book/pravos/po_svatim_mestam/index.htm#a5.
402. Мадярська королівська державна гімназія зь руськимъ языкомъ преподаванія въ Унгварі. Годичный отчетъ за 1943-1944 учебный годъ. Составивъ: Др. Василій Сулинчакъ. – Унгварь, 1944. – С. 15.

403. Матфей (Вакаров), архимандрит. Из споминів про минуле (на день свята єдності Закарпаття в православ'ї) // Православний вісник. – 1949. – № 8-9. – С. 269.
404. Мелинти М., прот. Содоль В. Жабский. Православная Энциклопедия // <http://www.pravenc.ru/text/182181.html>.
405. Мефодий (Канчуга), игумен. Архимандрит Савва (Струве) // Свет Православия. – 1949. – № 4. – С. 13.
406. Мефодий (Канчуга), игумен. Кончина архимандрита Саввы // Вестник православного экзархата Московской патриархии в Чехословакии. – 1949. – № 6. – С. 83.
407. Мицик Ю., Бажан О., Власов В. Історія України. Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008 // http://www.ebk.net.ua/Book/history/mitsyk_iu/part11/1107.htm.
408. Міщанин В. Село Синевир Міжгірського району у 20-30-х рр. ХХ ст. (за матеріалами священника Феодосія Горвата) / Програма 62-ої підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу. Секція історії України. – Ужгород, 2008. – С. 3.
409. Міщанин В. Синевир очима Феодосія Горвата // Верховина. – 1993. – 13 квітня.
410. Монич Александр, протодиакон. Жизненный путь архимандрита Василия (Пронина) (08.09.1911-05.01.1997) // Архимандрит Василий (Пронин). Собрание трудов. – Том 1. – ОАО «Патент». – Ужгород, 2010. – С. 7-47.
411. Монич Александр, протодиакон. Переписка святителя Иоанна (Максимовича) с иеромонахом Василием (Прониним). Материалы к канонизации архимандрита Василия (Пронина) // Православный Летопис. – 2009. – № 9 (15). – Листопад-Грудень. – С. 26-29.
412. Монич О. Архимандрит Іов (Кундря) // Срібна Земля. – № 4 (684). – 19 травня. – 2007.
413. Монич О. Відродження Углянської обителі в 30-40-х роках ХХ століття (Штрихи історії Углянського монастиря) // Дружба. – № 52-53 (8064-8065). – 3 травня. – 2008.

414. Мониц О. Сповідницька діяльність схіархімандрита Вікентія (Ороса) з відновлення Углянського монастиря у 40-50-х рр. XX століття (штрихи історії Углянського монастиря) // Дружба. – № 145-146 (7995-7996). – 24 листопада. – 2007.
415. Мониц О.І. Шутак Василь Іванович // Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи XX століття. – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 383.
416. Мониц Олександр, диякон. Заневський монастир в Полонинах: нариси з історії Угольського та Углянського монастирів. – Ужгород: ВАТ «Патент». 2009.
417. Мукачівська єпархія. З життя єпархій // Православний вісник. – № 3. – 1990. – С. 5-6.
418. Мурьянов М.Ф. Время (понятие и слово) // Вопросы языкознания. – № 2. – М., 1978. (Отдельный оттиск).
419. Мурьянов М.Ф. К семантике старославянской лексики // Вопросы языкознания. – № 2. – М., 1977.
420. Наречение и хиротония архимандрита Дорофея (Филипп) // ЖМП. – 1955. – № 7. – С. 10-13.
421. Наречение и хиротония архимандрита Евфимия (Шутака) во епископа Мукачевского и Ужгородского // ЖМП. – 1990. – № 4. – С. 12.
422. Наречение и хиротония архимандрита Ионафана (Кополовича) во епископа Тегельского, викария Берлинской епархии Среднеевропейского Экзархата // ЖМП. – 1966. – №1. – С. 6-10.
423. Наречение и хиротония архимандрита Поликарпа (Приймака) // ЖМП. – 1957. – № 08. – С. 16-17.
424. Наречение и хиротония архимандрита Саввы (Бабинца) во епископа Переяслав-Хмельницкого, викария Киевской епархии // ЖМП. – 1969. – № 6. – С. 9-14.
425. Наречення і хіротонія архімандрита Євфимія (Шутака) на єпископа Мукачівського і Ужгородського // Православний вісник. – 1989. – № 10. – С. 3.
426. Наречення і хіротонія архімандрита Савви на єпископа Переяслав-Хмельницького, викарія Київської єпархії // Православний вісник. – 1969. – № 4. – С. 123-127.

427. Недзельский И., прот. 50-летие Русской Православной Колонии в г. Миннеаполис // Golden jubilee album of The St. Mary's Russian Orthodox Greek Catholic Church. – Minneapolis, 1937. – С. 136.
428. Нивьер А. Православные священнослужители, богословы и церковные деятели русской эмиграции в Западной и Центральной Европе. 1920-1995: Биографический справочник. – М.: Русский путь; Париж: YMCA-Press, 2007.
429. Нірода О. Загадкове зникнення священника // Верховина. – 2009. – 8 серпня.
430. Новак Г. Неутомимый труженик на ниве Христовой [архимандрит Андрей (Коломацкий)] // ЖМП. 1977. – № 2. – С. 49-52.
431. Новый Предстоятель Православной Церкви в Чехословакии Митрополит Пражский и всея Чехословакии Дорофей // ЖМП. – 1965. – № 1. – С. 57.
432. О назначении настоятельницей Горненского женского монастыря игумении Софронии (Ребрей) // ЖМП. – 1967. – № 6.
433. О почитании святых икон // Журнал Православная Мысль. – 1959. – № 2. – Апрель-Июнь.
434. О православном монастыре в Карпатской Руси // Церковная правда. – 1925. – февраль. – С. 14.
435. Образ Сербии. Сокровища Герцеговины // <http://www.pravoslavie.ru/gallery/gallery21.htm>.
436. Ожила стежка в Домбоки // Єпархіальний вісник. – 1992. – лютий. – С.
437. Олекса М. Архимандрит Андрей (Коломацкий) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda / Заповіт св. Кирила і Мефодія. – 1996. – № 5. – С. 16.
438. Олекса М. Архимандрит Андрей (Коломацкий) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda / Заповіт св. Кирила і Мефодія. – 1996. – № 7. – С. 13.
439. Олекса М. Архимандрит Андрей (Коломацкий) // Odkaz sv. Cyrila a Metoda / Заповіт св. Кирила і Мефодія. – 1996. – № 8. – С. 17.

440. Олекса М. Зодчий. К 100-летию со дня рождения архимандрита Андрея (Коломацкого) // Единство-Плюс. – 1996. – 27 января. – С. 3.
441. Определения Священного Синода // ЖМП. – 1987. – № 7. – С. 4.
442. Определения Священного Синода [1970.04.10: освободить архиепископа Ионафана от должности Экзарха Северной и Южной Америки, архиепископа Нью-Йоркского и Алеутского] // ЖМП. – 1970. – № 5. – С. 23.
443. От Епархіальн.Управління Карпаторусской Православной Епархії Мукачевской // Православная Карпатская Русь. – 1930. – 1 марта. – С. 1.
444. Пагіря В. Монастирі Закарпаття (1360-1939). Видання Мукачівсько-Ужгородської Православної епархії. – Мукачево, 1994.
445. Палош В., священник. На Закарпатті відбувся міжнародний молодіжний літній табір на честь святого Алексія Товта // http://orthodoxy.org.ua/ru/tserkva_i_molod/2009/08/17/25868.html.
446. Пам'ятний ювілей у В. Лучках // Християнська родина. – 1997. – 28 серпня. – С. 2.
447. Пашкович С. Подкарпатська Русь // Русский голос. – Львів. – 1925. – 25 марта. – С. 3.
448. Пимен, Патриарх Московский и всея Руси // ЖМП. – 1984. – № 1. – С. 63-64.
449. Пимен, Патриарх Московский и всея Руси. Блаженнейшему Дорофею, Митрополиту Пражскому и всей Чехословакии (поздравление с 20-летием интронизации) // ЖМП. – 1985. – № 1. – С. 8.
450. Платон (Йович), иеромонах. Жизнеописание Священномученика Платона Йовановича Епископа Бянялуцкого // <http://www.bogoslov.ru/text/270843.html>.
451. Под мадярским ярмом // Русское Слово. – Львов. – 1913. – 3 октября. – С. 2.
452. Показання о. Алексія (Кабалюка) на суде угоруссов // Почаевский Листок. – 1914. – 15 января. – С. 7-8.

453. Попов А. Русское зарубежное православие до 1917 года и деятельность русских православных духовных миссий // e-lib.gasu.ru/konf/mak/arhiv/2004-2/21.doc.
454. Попович Иустин, преп. Философские пропасти. – М., 2005.
455. Праведный Алексий (Товт // <http://www.svt-vasiliy.if.ua/content/view/1226/lang,ua/>).
456. Право- і царославіє // Праця. – 1914. – 15 квітня. – С. 2.
457. Православіє в Угорской Руси // Русская Правда. – 1912. – 1 марта. – С. 3.
458. Православная Русь. – 1976. – № 9. – С. 3.
459. Православная Церковь въ Чехословацкой республикѣ // Православный русский календарь на годъ 1926. – Рекомендовано Определениемъ рксского Заграничного Синода отъ 6-Х, 25 г. за № 3240. – Вышний Свидникъ, 1925. – С. 39.
460. Православная церковь в Чехословацкой республике // Православный русский календарь на год 1925. – Вышний Свидник, 1924. – С. 81.
461. Православная Церковь в ЧСР // Православный Русский календарь на 1927 годъ. – Вышний Свидник на Словенско. – 1926. – С. 34.
462. Православний вісник. – 1977. – № 7. – Липень. – С. 11-12.
463. Православный карпаторусский вестникъ. – 1936. – № 2. – С. 13.
464. Православный священникъ убитъ униатом // Русская земля. – 1926. – 26 апреля. – С. 1.
465. Празднование 30-летия воссоединения закарпатских греко-католиков с Русской Православной Церковью в Мукачевском Свято-Николаевском монастыре // ЖМП. – 1980. – № 1.
466. Празник Успення Пресвятой Богородиці у Свято-Миколаївському монастирі в Мукачеві // Православний Вісник. – № 11-12. – Листопад-Грудень. – Львів, 1956.
467. Пребывание в Москве делегации Православной Церкви Закарпатской Украины // ЖМП. – 1945. – № 11. – С. 20.
468. Преосвященный Досифей в Карпатской Руси // Русский Православный вестникъ. – 1921. – 9 сентября. – С. 1.

469. Преподобний Серафим Саровський (до 200-ліття з дня народження) // Православний Вісник. – № 11-12. – Листопад-Грудень. – Львів, 1959.
470. Преподобный Иов Угольский // http://akafist.narod.ru/I/Iov_Ugolskiy.htm.
471. Преподобный Моисей Угрин Киево-Печерский. Житие и акафист. – Мукачево, 2007.
472. Престольне свято в Мукачівському монастирі // Православний Вісник. – № 4. – Квітень. – Львів, 1958.
473. Прокопенко Ф. Дорога мамо! Любий батьку! // Україна. – 1967. – № 18. – С. 11.
474. Протоиерей Владислав Цыпин. Русская Православная Церковь 1958-1970 // <http://klikovo.ru/db/msg/1807>.
475. Процесс против 94 угроруссов // Русское Слово. – 1914. – 1 января. – С. 2.
476. Процесс угроруссовъ // Голос Москвы. – 1914. – 21 января. – С. 4.
477. Процесс угроруссовъ // Голос Москвы. – 1914. – 6 февраля. – С. 4.
478. Пыльнова Г. Оазис молитвы // Духовный Собеседник. – 2005. – № 2 // http://www.sobesednik.orthodoxy.ru/html/arhiv/2_2005/preobrazhenie_dushi_2_05.html.
479. Разгулов В., Фролов К. Апостол Карпатской Руси. – Береговская районная типография, 2001.
480. Рассказ архимандрита Алексия от 28 ноября 1945 г. // Василий (Пронин), архимандрит. История православной церкви на Закарпатье. – К.: Филокалия, 2005.
481. Рачук Г. Подвижник Руси Карпатской. Архимандрит Иов (Кундря). – М.: Паломник, 2008.
482. Рачук Г. Путь к святости. Преподобный Алексий Карпаторусский. – М.: Успенско-Казанский монастырь, 2009.
483. Религиозная нетерпимость осуждена // Русская земля. – 1935. – 21 сентября. – С. 2.
484. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 29 січня. – С. 12.

485. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 5 лютого. – С. 12.
486. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 12 лютого. – С. 12.
487. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 19 лютого. – С. 12.
488. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 26 лютого. – С. 12.
489. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 5 березня. – С. 12.
490. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 12 березня. – С. 12.
491. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 19 березня. – С. 12.
492. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 26 березня. – С. 12.
493. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 2 квітня. – С. 12.
494. Росоха Т. Погляд у минуле // Карпатська Україна. Красне поле. – 2005. – 9 квітня. – С. 12.
495. Русофільський рух в східній Угорщині // Діло. – Львів. – 1913. – 10 грудня. – С. 3.
496. Русская Земля. – 1930. – 26 июня.
497. Русская Земля. – 1931. – 31 июля.
498. Сабов Ф. Трагедія Сабових // Новини Закарпаття. – 1998. – 11 квітня. – С. 14.
499. Сабов Ф. Трагедія Сабових // Християнська родина. – 1998. – 16 квітня. – С. 8.
500. Сабов-Ізянин Ф. Мученики за віру // Срібна земля. – 2003. – 20 грудня. – С. 15.
501. Савва (Бабинец), єпископ. 30-летие воссоединения закарпатских греко-католиков с Русской Православной Церковью. «В спасительном лоне Матери Русской Церкви» // ЖМП. – 1980. – № 1. – С. 17-20.
502. Савва (Бабинец), єпископ. Высокопреосвященный архиепископ Григорий, бывший Мукачевский и Ужгородский // ЖМП. – 1984. – № 6. – С. 16.

503. Савва (Бабинец), єпископ. Свидетель подвига // ЖМП. – 1974. – № 4. – С. 22-23.
504. Савва (Бабинець), єпископ. Ювілейне свято Мукачєво-Ужгородської єпархії // Православний вісник. – 1979. – № 12. – С. 8-10.
505. Савва (Бабинець), єпископ. Як усе було. До 30-річчя возз'єднання закарпатських уніатів з РПЦ // Православний вісник. – 1979. – № 10. – С. 24-27.
506. Самош В. Наклеп на чесну людину // Новини Закарпаття. – 1993. – 20 травня.
507. Свердлова К. Церковний строитель архимандрит Андрей Коломацкий // <http://www.pravoslavie.ru/cgi-bin/sykon/client/display.pl?sid=686&did=50>
508. Свидетель издадека. Изский архимандрит о. Алексей (биографический очерк) // Православный Русский календар на 1929 г. – Владимирово, 1928. – С. 17-20.
509. Світлиць А. А. Ігумен Мирон (Шпілька М.О.) // Духовна криниця Карпат. – 2009. – Лютий. – С.6.
510. Світлиць А. До 100-річчя з дня народження схиігумена Серафима (Шандри) // <http://priborzhavske.org.ua/uk/component/content/article/66-portret/70-serafim-shandra-100-richcha>.
511. Світлиць А. Життя та діяльність схиархімандрита Вікентія (Ороса) // Русин. Международный исторический журнал. – № 4. – С. 126-142.
512. Світлиць А., Канайло С. Свято-Архангело-Михайлівський монастир у с. Драгово-Забрід. – Ужгород: Гражда, 2009.
513. Світлиць А., Канайло С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород, 2003..
514. 70-летие Блаженнейшего Митрополита Пражского и всей Чехословакии Дорофея // ЖМП. – 1984. – № 1. – С. 64-65.
515. Сергей (Цюка), иеромонах. Православие и иноческая жизнь в Закарпатье в первой половине XX столетия. – Загорск: Троице-Сергиева Лавра, 1960.
516. Сергійчук В. Все таємне стає явним // Людина і світ. – 1994. – №8.
517. Сирохман М. Церкви України. Закарпаття. – Львів, 2000.

518. Скурат К. Андрей // <http://www.pravenc.ru/text/115246.html>.
519. Скурат К. История Православных Поместных Церквей: Учебное пособие. В 2 т. – Москва: Русские огни, 1994. – Т. 2.
520. Слава и боль Сербии. – М., 2002.
521. Соболева Н. Архимандрит Иов (Кундря) // Собор Колымских святых. За материалами сайта: <http://rsvetal.narod.ru/iov.htm>.
522. Собор Галицких святых // <http://www.svt-vasiliy.if.ua/content/view/1226/56/lang,ukrainian/>.
523. Соколовский П., протоиерей. Избрание и интронизация Предстоятеля Автокефальной Православной Церкви в Чехословакии // ЖМП. – 1965. – № 1. – С. 57-60.
524. Солдатов Г. Св. Алексей (Товт -Toth) // Верность - FIDELITY № 73 – 2006.DECEMBER / Декабрь // <http://www.metanthonymemorial.org/Vernost No73.html>.
525. Список Православных священников-миссионеров в Карпатской Руси // Православный русский календарь на год 1925. – Вышний Свидник, 1924. – С. 63.
526. Списокъ приходо́въ православно́й Мукачевско-Пряшевско́й епархи́и // Православный карпаторусский вестникъ. – 1935. – №3. – С. 16.
527. Спогади Шпільки Івана Васильовича, племінника о. Мирона // Духовна криниця Карпат. – 2010. – Травень. – С. 7.
528. Споров Б. Уголька, или Отец Иов // ЖМП. – 1993. – № 5. – С. 75-83.
529. Стан Т. Добросовестный, богословский труд творца человеческого счастья, духовного спасителя архимандрита Иова // Тячев. – 2005. – 23 июля.
530. Станканинец Г., прот. Схиархимандрит Алексей (Кабалюк) // ЖМП. – 1948. – № 2. – С. 69-70.
531. Строитель православных храмов на ниве славянской // Вестник православного экзархата Московской Патриархии в Чехословакии. – 1949. – № 3. – С. 32.
532. Схиархимандрит Алексей (Кабалюк) 1877-1947 // ЖМП. – 1979. – № 1. – С. 18-20.

533. Схиархимандрит Боголеп (Церковник). Некролог // ЖМП. – 1975. – № 8.
534. Схиігумен Серафим (Шандра) // Православний вісник. – 1984. – № 3. – С. 6.
535. Тезоименитство Митрополита Пражского Дорофея // ЖМП. – 1983. – № 8. – С. 3.
536. Тихон (Агриков), архимандрит. Жизнеописание. Проповеди. Письма. – Патриарший издательско-полиграфический центр в Свято-Троицкой Сергиевой Лавре. 2008.
537. Ткачов А., прот. Тільки цілібат? // http://svitlo-p.narod.ru/2002/n4/02_4s6.htm.
538. Товт Алексей Георгиевич // http://www.ortho-rus.ru/cgi-bin/ps_file.cgi?4_6981.
539. Томин В. Дорога к дому. – М.: Знание, 1980.
540. Трибушный Д. Архимандрит Иов (Кундря) – старец из Малой Угольки // Живой родник. – 2003. – № 9. – С. 32-35.
541. Убийц – к расстрелу // Закарпатська Україна. – 1946. – 26 липня. – С. 4.
542. Угрин О. Тернистий шлях пастиря // Християнська родина. – 1998. – 12 березня. – С. 9.
543. Упоринец Н. Русская вера в Карпатах // http://www.ukrstor.com/ukrstor/uporinez_rusvera.htm
544. Ф.С., Иза. Театральное представление вь Изі // Русское слово. – № 35. – 5 мая 1943 г. – С. 4.
545. Фарковец М., прот., Ефрем (Молнар), игумен. Вознесенский женский монастырь Мукачевской епархии (в связи с 50-летием со времени основания) // ЖМП. – 1977. – № 11. – С. 16-21.
546. Филипович Е. Два славных юбилея – десятилетия почти совпали по датам (DOROTEJ – DVĚ VÝZNAMNÁ DESETILETÁ VÝROČÍ PŘIPADLA NA STEJNOU DOBU) // Ikona. – №№. 1–2. – 2010. – S. 24-25.
547. Халус П. Алексій Кабалюк – непохитний захисник закарпатського православ'я // Християнська Родина. – 1996. – 19 грудня. – С. 5.
548. Халус П. До 120-річчя з дня народження і 50-річчя з дня смерті о. Олексія Кабалюка та вшанування жертв Мараморош-

- Сигетського антиправославного процесу 1914 р. // Християнська Родина. – 1996. – 19 грудня. – С. 4-5.
549. Харлампов П. К истории православного монашества в Закарпатье // ЖМП. – 1957. – № 5.
550. Химинец Т. Живет в сердцах память о святом человеке // Дружба. – 2005. – 23 июля.
551. Холмський народній календар на 1930. – Варшава: Видання Варшавської Синодальної друкарні, 1929.
552. Хома Иоанн, протоиерей. Епископ Михаловский Кирилл [некролог] // ЖМП. – 1980. – № 1. – С. 49.
553. Хроніка церковних подій // Єпархіальний вісник. – 1992. – липень. – С. 1.
554. Цешковский Вячеслав, протоиерей. Преосвященный епископ Поликарп (Приймак). Некролог // ЖМП. – 1990. – № 3. – С. 44.
555. Цыпин В. прот. История Русской Церкви 1917-1997 // http://www.odinblago.ru/istoriya_rpc/cipin/14.1/.
556. Чоловічий монастир в Терєблі // Єпархіальний вісник. – 1992. – Липень. – С. 4.
557. Чопик-Микунда С. Архимандрит Веніамін // Срібна Земля. – 2003. – 5 квітня. – С. 14.
558. Чопик-Микунда С. Архимандрит Веніамін. Короткий життєпис архимандрита Веніаміна (Керечанин). – Хуст, б.р. – 28 с.
559. Чопик-Микунда С. Спасо-Преображенський чоловічий монастир біля села Терєбля (1921-2001). – Ужгород: Гражда, 2007. – 88 с.
560. Шабатин И. Памяти основательницы и кормчей закарпатского женского монашества // ЖМП. – 1967. – № 7. – С. 22.
561. Шематизм Православної Мукачівської єпархії на 1942 г. // Церковний календар на 1943 год. – Мукачево: Паннонія, 1942. – С. 115-128.
562. Шкаровский М.В. Русская Православная Духовная Миссия в Кореи // www.bogoslov.ru/text/465367.html.
563. Юбилейное празнованіє в Изі // Православная Карпатская Русь. – 1929. – 15 июля. – С. 2.

564. Языком двух царств // Карпатський край. – Травень-серпень. – 1995. – №№ 5-8 (111). – Річник V-й.

565. Як побідила унія на угорської Русі? // Віра і Церков. (Чернівці). – 1913. – № 5. – С. 4.

566. Якимчук І. Исторические связи Карпатской Руси со Святой Горой Афон // <http://www.pravoslavie.ru/arhiv/31575.htm>.

567. Якунин В. Внешние связи Московской Патриархии и расширение ее юрисдикции в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. // http://www.krotov.info/history/20/1940/yakunin_1.htm.

Зміст

Передмова 3

Глава 1. Репресоване духовенство Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст. 6

Преподобний Алексій (Кабалюк)	
Карпаторуський сповідник	7
Преподобний Іов (Кундря) Угольський	25
Протоієрей Георгій Бездір	47
Архімандрит Веніамін (Керечанин)	54
Схиархімандрит Вікентій (Орос)	70
Ієромонах Даміан (Бонь)	99
Протоієрей Іоанн Лечко	102
Ігумен Іоанн (Іваняс)	106
Ігумен Іов (Гашпар)	110
Ієромонах Іриней (Сідлар)	115
Ігумен Іустин (Сідак)	120
Протоієрей Іоанн Карбованець	128
Схимонахія Магдалина (Шелемба)	142
Ієрей Іоанн Попович	144
Ієрей Георгій Фаркавець	146
Ігумен Феодосій (Горват)	148
Ігумен Феофан (Сабов)	159
Ієрей Петро Сабов	159
Ієромонах Феодосій (Росоха)	170
Протоієрей Євгеній Якуб	193

Глава 2. Сповідники та подвижники Православної Церкви на Закарпатті в ХХ ст. 196

Праведний Алексій Товт	197
Преподобний Іустин Челійський (Попович)	208
Митрополит Дорофей (Філіп), Предстоятель Православної Церкви Чеських Земель і Словаччини	217
Архієпископ Аверкій (Таушев)	231
Архієпископ Мукачівський і Ужгородський Євфимій (Шутак)	242

Архієпископ Іонафан (Кополович)	257
Архієпископ Савва (Бабінець)	266
Єпископ Кирил (Мучичка)	278
Архімандрит Амфілохій (Кемінь)	281
Архімандрит Андрій (Коломацький)	293
Архімандрит Арсеній (в схимі Стефан) (Зейкан)	305
Протоієрей Димитрій Беляков	320
Архімандрит Боголіп (Церковник)	326
Ієромонах Варнава (Шербан)	341
Ігумен Варсонофій (Воринка)	349
Архімандрит Василій (Пронін)	353
Ієромонах Венедикт (Довбак)	382
Схиархімандрит Гавриїл (Легач)	388
Ієромонах Гермоген (Скунзяк)	392
Архімандрит Дорімедонт (Андрішко)	416
Ієромонах Досифей (Шандра)	423
Архімандрит Єфрем (Молнар)	428
Ігумен Ігнатій (Чокина)	435
Ієромонах Іларіон (Рибар)	442
Ієромонах Інокентій (Чопик)	451
Архімандрит Йосиф (Попович)	454
Схиігумен Кіріак (Росоха)	459
Архімандрит Матфей (Вакаров)	465
Ігумен Мирон (Шпілька)	472
Архімандрит Онуфрій (Броді (Бровді)	480
Ігуменя Параскева (в схимі Ніна) (Прокоп)	487
Архімандрит Савва (Андрішко)	500
Архімандрит Савва (Струве)	506
Ієромонах Серафим (Бродій)	520
Архімандрит Серафим (Гайналій)	525
Схиігумен Серафим (Шандра)	533
Схиігуменя Софронія (в схимі Ніна) (Ребрей)	538
Протоієрей Петро Угрин	540
Ігумен Феодосій (Боршош)	545
Список використаних джерел та літератури	549

Наукове видання

СПОВІДНИКИ ТА ПОДВИЖНИКИ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ЗАКАРПАТТІ В ХХ ст.

*Редакційна колегія просить вислати зауваження та пропозиції
щодо книги на адресу: м. Мукачево вул. Єпархіяльна, 8.
E-mail: d-monich@yandex.ru, jurijdanilec@rambler.ru.*

Редагування – авторське
Коректура – Н. Остиста
Комп'ютерна верстка – ієрей Андрій Маркус

Підписано до друку 00.00.2011. Формат 00x00/00
Папір офс. № 1. Друк офс. Гарнітура «Palatino Linotype»
Ум.- друк. арк. 00,0. Обл.- вид. арк. 00,0
Тираж 0000. Зам. 123П.

